WILLIAM L. SHIRER

NAZİ İMPARATORLUĞU 1

DOĞUŞU • YÜKSELİŞİ • ÇÖKÜŞÜ

İNKILÂP

WILLIAM L. SHIRER

NAZİ İMPARATORLUĞU 1

DOĞUŞU • YÜKSELİŞİ • ÇÖKÜŞÜ

Bu kitapta Hitler Almanyası'nın doğuşu, yükselişi ve çöküşü anlatılıyor. William Shirer, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra müttefiklerin eline geçen orjinal Alman belgeleri üzerinde uzun yıllar çalıştıktan sonra bu kitabı yazdı. Almanya'da 1930-45 yılları arasında ne olup bittiğini merak edenler Shirer'in anlattıklarında bütün öğrenmek istediklerini bulacaklar ve bu önemli yılların niçin hiçbir zaman akıllardan çıkmaması gerektiğini görecekler.

Naziler, iktidar için nasıl savaştılar? İktidarı, kimlerle ittifak kurarak nasıl ele geçirdiler? Sonradan neler yaptılar? Kendi aralarında hangi kanlı mücadeleler oldu? Hitler ve arkadaşlarının özel hayatları nasıldı? İkinci Dünya Savaşı nasıl başladı? Almanlar neden yenildiler?

Üç ciltten oluşan "Nazi İmparatorluğu"nda bu soruların hepsi en ufak ayrıntılarına kadar inceleniyor ve aydınlığa kavuşuyor...

NAZİ İMPARATORLUĞU

William L. Shirer Amerika'nın yetiştirdiği en ünlü gazetecilerden ve dış muhabirlerden biridir. Paris, Londra, Berlin, Viyana ve Roma'da uzun yıllar çalıştı. 1926-1941 arasında Columbia Radyosu'nun Almanya'da ajans muhabiriydi. Hitler Amerika'ya savaş ilan ettikten sonra Almanya'dan en son ayrılanlardan biri oldu. Sonradan yazdığı **Berlin Güncesi** (Berlin Diary) adlı kitabı ile büyük ün kazandı. Savaştan sonra Nurnberg'de Nazi suçlularının yargılanmasını yakından izledi ve müttefiklerin eline geçen resmî Alman belgelerini görüp incelemek fırsatını buldu. Bu kitap uzun yıllar süren bu çalışmanın ürünüdür.

© William Shirer
Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Türkiye'de yayın hakkı:
© 2002, İnkılâp Kitabevi

Bu kitabın her türlü yayın hakları
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir.

Kapak Resmi
Şahin Karakoç

Kapak Tasarım
Ömer Küçük

Baskı
ANKA BASIM A.Ş.
Matbaacılar Sitesi, No. 38
Bağcılar-İSTANBUL

ISBN
975-10-0344-X
03-34-Y-0051-0019

03 04 05 06 07 10 9 8 7 6 5 4 3 2

İNKILÂP
Ankara Caddesi, No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10 - 11 (Pbx)
Fax: (0212) 514 06 12
Web sayfası: http://www.inkilap.com
e-posta: posta@inkilap.com

WILLIAM L. SHIRER

NAZİ İMPARATORLUĞU 1

DOĞUŞU • YÜKSELİŞİ • ÇÖKÜŞÜ

'A HISTORY OF NAZI GERMANY'

Türkçesi: Rasih Güran

İNKILÂP

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

İkinci Dünya Savaşı, aradan 27 yıl geçmiş olmasına rağmen, bütün insanlık için hâlâ büyük bir önem taşıyor.

Her şeyden önce, yaşadığımız çağdaki uluslararası ilişkilerin temeli Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı'nda kurulmuştur. Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşı'nı, bu savaşın amacını, geçirdiği aşamaları, devletlerarası ilişkilere getirdiği yenilikleri bilmeden, günümüzün olaylarını, çatışmalarını anlamak mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşı'nın günümüz için önemli olan başka bir özelliği de, bu savaşın halkların nazizim, faşizm ve emperyalizme karşı dünya çapında girişmiş oldukları bir savaş olmasıdır. Milyonlarca insan bu savaşta yalnızca Faşizmi, emperyalizmi ve militarizmi yeryüzünden kaldırmak için canlarını verdi. Ne yazık ki, bu sefer de Amerika'nın öncülüğünü ettiği yeni emperyalizm ve Faşizm, bugün bu gerçeği unutmuş görünüyor, insanlığı daha korkunç bir Üçüncü Dünya Savaşı'na sürüklemeye çalışıyor. Vietnam'dan Yunanistan'a kadar dünyanın birçok bölgelerinde başlamış olan bu savaş, aslında Birleşmiş Milletler ülküsünü kanlarıyla yaratan emperyalizm ve Faşizm düşmanı barışsever halklarla, bu ülküyü zaman zaman, şurada burada, sinsice ve bazen de açıkça çiğneyen ve dünyada Faşizmi ve emperyalizmi yeniden kurarak üçüncü büyük felâketi hazırlamaya çalışan sömürücü güçler arasında olmaktadır. İnsanlığı bu sefer daha da ağır bir felâkete sürükleyenlerin, Hitler ve hempalarıyla Nazi Almanyasının âkıbetine uğrayacaklarından kimsenin kuşkusu olmasın!

Bu konuda en ufak bir kuşkusu olanlara bu kitabı okumalarını salık veririm. Bu bir hikâye kitabı değildir: İnsanlığın daha dün geçirdiği büyük felâketin, inanılmayacak korkunç bir kâbusun, gerçek ve belgelere dayanan bir tarihidir.

Deli bir Hitler'in kanlı kişiliği çevresinde, bütün ayrıntılarıyla ve en gizli belgeleriyle anlatılan ve bugün bütün dünyada milyonlarca insan tarafından okunan bu savaş hikâyesinin, her yerde olduğu gibi, bizde de dünya sorunlarını temelinden anlamak isteyen, Nazizme, emperyalizme, gericiliğe karşı, barış ve bağımsızlık için savaşan her Türk'ün, bugün de, yarın da tekrar okuyup güçleneceği bir tarih kitabı olacağına inanıyorum.

Rasih GÜRAN

Almanların, teker teker saygıya değer insanlar oldukları, ama bir araya geldiklerinde kötüleştikleri aklıma geldikçe derin bir acı duyuyorum.

GOTHE

Hitler, Almanya'nın alınyazısıydı, önlenemezdi.

FELD-MAREŞAL WALTHER VON BRAUCHITSCH
1938 - 41 yıllarında Alman Ordusu Başkomutanı.

Üzerinden bin yıl geçse bile Almanya suçluluktan kendini kurtaramaz.

HANS FRANK, Polonya Genel Valisi, Nuremberg'de asılmadan önce söylediği son söz.

Geçmişi unutanlar, onu yeniden yaşamaya mahkûmdurlar.

SANTAYANA

ÖNSÖZ

NAZİLERİN iktidarda bulundukları kısa sürenin ilk yarısında Almanya'daydım; orada çalışıyordum. Adolf Hitler'in bu büyük ama aldatılmış ulusun diktatörü olarak iktidarını nasıl sağlamlaştırdığını, sonra bu ulusu nasıl savaşa ve istilaya sürüklediğini kendi gözlerimle gördüm. Buna rağmen yine de böyle bir kitabı yazmak istemezdim, eğer İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda tarihte o zamana kadar görülmemiş bir olay yer almasaydı.

Olay şu: Alman hükümeti ile hükümete bağlı dairelerin en gizli arşivleri ele geçirilmişti. Belgeler arasında Dışişleri Bakanlığı Ordu ve Donanma, Nasyonal Sosyalist Partisi ve Heinrich Himmler gizli polisinin evrakı vardı. Bence, şimdiye kadar hiçbir tarihçinin eline bu kadar zengin bir hazine geçmemişti. Eskiden büyük bir devlet savaşta yenilse ve 1918'de Alman'ya ve Rusya'da olduğu gibi, yeni bir hükümet ihtilalle iş başına gelse bile eski evrak yine gizli tutulur, ancak yeni rejimin işine yarayacak olanlar sonradan açıklanırdı.

Naziler 1945 ilkbaharında birdenbire yıkılınca yalnız koskoca bir evrak hazinesi değil, ondan da daha değerli bir sürü malzeme geçti ele: Özel günceler, çok gizli söylevler, toplantı raporları ve yazışmalar,

hatta Hermann Goering'in Hava Bakanlığı'nda kurduğu özel dairece kaydedilmiş Nazi liderlerinin telefon konuşmaları.

General Granz Halder, örneğin, büyük bir günce tutmuş. Bu günce, yalnız gün gün değil, bir gün içinde bazen saat saat de, Gabelsberger stenosuyla kayıtlar düşmüş. 14 Ağustos 1939 ile 24 Eylül 1942 tarihleri arasındaki dönemde Ordu Genelkurmay Başkanı olduğu sırada geçen olaylar için bulunmaz bir kaynak bu günce. Bu dönemde Halder, Hitler ve öteki Nazi liderleriyle her gün temas halindeydi. Bu günce elbetteki elde olanların en önemlisi; ama değerli olan başka günceler de var: Progapanda Bakanı ve Hitler'in en yakın parti arkadaşı Dr. Joseph Goebbels ile Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Harekat Dairesi (OKW) Başkanı General Alfred Jodl'un tuttukları günceler bunlar arasında. OKW'nin ve Donanma Yüksek Komutanlığı'nın tuttuğu günceler ayrı. Coburg yakınlarındaki Schloss Tambach'da ele geçirilen Alman Donanma arşivine ait altmış bin dosyada, Alman Donanmasının kurulduğu 1868 tarihinden, dosyaların ele geçirildiği 1945 Nisanına kadar hemen hemen bütün gemi sinyalleri, jurnalları, günceleri, muhtıraları vb. var.

Berlin'den gelecek emir üzerine yakılmak amacıyla çeşitli şatolarda ve Harz dağlarındaki madenlerde bekletilirken Amerikalılar tarafından ele geçirilen Alman Dışişleri Bakanlığı'nın 485 ton tutan evrakı, yalnız Nazi İmparatorluğu'nu değil, Weimar Cumhuriyeti'ni ve Bismarck'ın kurduğu İkinci Alman İmparatorluğu'nu da kapsamaktadır. Nazi belgeleri Amerika'nın Virginia eyaletinin Alexandria şehrinde bulunan büyük bir askeri depoda savaştan sonra yıllarca mühürlü olarak bekletildi. Hükümetimiz bu belgeler arasında tarih bakımından önemli bir şeyler olup olmadığını araştırmak için sandıkları açmak zahmetine katlanmadı. Sonunda, 1951'de, yani dosyaların ele geçirilişinden on yıl sonra, American Historical Association'ın (Amerika Tarih Kurumu'nun) teşebbüsü ve daha birkaç özel kurumun yardımıyla Alexandria'daki evrak açıldı. Çok az sayıda bilgin, yanlarına aldıkları birkaç kişi ve ufak tefek cihazlarla dosyaları taramaya ve evrakın fotoğraflarını çekmeye başladılar. Dosyaların içinde neler yoktu! Ama hükümet, dosyaları Almanya'ya bir an önce göndermek için acele ediyordu.

Hele Hitler'in karargahında günlük askeri durum üzerindeki görüşleri ve yapılan ilk savaş sırasında Nazi komutanlarının eski parti arkadaşlarıyla yaptıkları masabaşı sohbetlerinin tam metinleri çok zen-

gin belgelerdi. Bu belgelerden birincisi, Amerikan 101'inci Hava Tümeni'nden bir haberalma subayı tarafından Berchtesgaden'de Hitler'in yanmamış evrakı arasında, ikincisi de Martin Bormann'ın kağıtları arasında bulunmuştu.

Ele geçirilen yüzbinlerce Nazi belgesi, bellibaşlı Nazi suçlularının mahkemelerinde kanıt olarak kullanılmak üzere Nürnberg'te bir araya getirildi. Mahkemenin ilk kısmını izlediğim sırada, ifadelerin ve belgelerin suretlerini, sonradan yayımlanan kırk iki cildi ve son olarak yayımlanan on beş *ciltlik* serideki belgelerin metinleri de, içinden evrak ve ifade çıkarılmış olmasına rağmen, çok değerlidir.

Bu kadar çok belgeyi elbetteki okumadım. Bir tek insanın başaracağı iş değil bu. Ama elimde herhangi bir endeks olmadığı için yavaş yavaş, tıpkı zengin bir bağın içine dalan işçiler gibi, bu belgelerin büyük bir kısmını okudum.

Naziler zamanında Almanya'da bulunmuş olan bizim gibi gazetecilerle diplomatların Nazi İmparatorluğu'nun perde gerisinde olup bitenlerden çok az haberi olması şaşılacak şey. Totaliter bir diktatörlük, niteliği gereği, büyük bir gizlilik içinde çalışır ve bu gizliliği dışardakilerin meraklı gözlerinden nasıl saklayacağını bilir. Nazi İmparatorluğu'nda geçen birçok açık, heyecanlı ve çoklukla insanı kızdıran olayları yazmak ve anlatmak kolaydı: Örneğin Hitler'in iktidara gelişi, *Reichstag* yangını, Roehm'e karşı girişilen kanlı temizleme hareketi, Avusturya ile yapılan *Anschluss,* Chamberlain'in Münih'te teslim olması, Çekoslovakya'nın işgali, Polonya, İskandinavya, Batı, Balkanlar ve Rusya saldırıları, Nazi işgalindeki ülkelerde terör, toplama kampları ve Yahudilerin tasfiyesi... Ama gizlice verilen önemli kararları, entrikaları, ihanetleri, bunların yarattıkları tepkileri ve sapmaları, sahne gerisindeki belli başlı aktörlerin oynadığı rolleri, bunların kullandıkları terör ve bu terörü örgütleme tekniğini, bütün bunları ve daha da birçok şeyi Alman gizli evrakı karıştırılıncaya kadar öğrenemedik.

Nazi İmparatorluğu konusunda bir tarih yazmanın çok erken olduğunu, bu görevi, bu dönemi daha uzaktan görebilecek ilerideki kuşak yazarlarına bırakmanın daha doğru olacağını düşünenler olabilir. Bu görüşün özellikle Fransa'da tutulduğunu, araştırma yapmak üzere Fransa'ya gittiğim zaman anladım. Tarihçilerce en yakın olarak ancak Napolyon çağının ele alınabileceğini söylediler.

Görüş pek yanlış sayılmaz. Tarihçilerin çoğu bir ülkenin, bir im-

paratorluğun, bir çağın hikayesini yazmaya başlamadan önce elli yıl ya da yüz yıl ve belki de daha çok beklemişlerdir. Ama bunun nedeni, en çok, ilgili belgelerin ortaya çıkması ve kendilerine güvenilir bir kaynak sağlaması değil midir. Tarihçiler böyle bir durumda bir görüş açısı elde ederler ama zamanın hayatını ve havasını bilmedikleri ve yazdıkları tarihsel kişileri tanımadıkları için acaba bir şeyler kaybetmiş olmazlar mı?

İlk olarak Naziler olayında, bütün belgesel malzeme İmparatorluğun yıkılması sırasında ele geçmiş ve o sırada hayatta kalan bütün askeri ve sivil liderlerin idamlarından önce verdikleri ifadeler bu malzemeyi zenginleştirmiştir. Bu kadar zengin kaynaklar ele geçince, Nazi Almanyası'nın ve bu Almanya'yı yönetenlerin ve hepsinden önce Adolf Hitler'in görünüş ve davranışları hâlâ kafamda taptaze yaşarken, ne olursa olsun diyerek, Üçüncü Alman İmparatorluğunun nasıl yükseldiğini ve nasıl yıkıldığını anlatan bir tarih kitabı yazmaya kalkıştım.

Şimdiye kadar yazılan tarih kitaplarının en büyüklerinden birini yazmış olan Tucidides, *Peloponez Savaşları Tarihi*'nde şöyle der: "Bütün savaşı yaşadım; olayları anlayacak ve gerçeği bulmak için olaylara bütün vaktimi verecek yaştaydım."

Hitler Almanyası konusunda gerçeği öğrenmenin çok zor olduğunu ve her zaman da mümkün olmadığını gördüm. Bir sürü malzemenin ele geçmesinden sonra gerçeğe yaklaşmak yirmi yıl öncesinden daha kolaydı. Ama malzemenin çokluğu da çoğu zaman işleri karıştırıyordu. Ayrıca insanların tuttuğu kayıtlarda ve verdikleri ifadelerde çok şaşırtıcı çelişmeler vardı.

Kendi yaşantımın ve yetişmemin yarattığı saplantıların zaman zaman bu kitabın sayfalarına sızacağı şüphesizdir. Ben, prensip olarak, totaliter diktatörlükleri sevmem. Hele içinde yaşadıktan ve insan ruhu üzerindeki çirkin saldırısını gördükten sonra diktatörlükten büsbütün tiksindim. Böyle olmakla birlikte, bu kitapla iyice tarafsız kalmaya, yalnızca olayları konuşturmaya ve olayların kaynaklarını göstermeye çalıştım. Hiçbir olay, hiçbir alıntı uydurulmuş değildir. Hepsi de belgelere, görgü tanıklarının ifadelerine ya da kendi kişisel gözlemime dayanmaktadır. Elde belge bulunmadığı zaman biraz yoruma kaçmak zorunda kalınca, bunun böyle olduğunu açıkça belirttim.

Yorumlarım elbetteki birçok kimselerce tartışılacaktır. Bundan

kaçınılmaz. Kişi kusursuz olmaz. Bu kitaba daha bir açıklık ve daha bir derinlik vermek için yaptığım bu yorumlar yalnızca belgelerin, edindiğim bilgilerin ve geçirdiğim yaşantının beni vardırdığı sonuçlardır.

Adolf Hitler, İskender, Sezar ve Napolyon tipindeki serüvenci - fatihlerin belki de sonuncusudur ve Nazi İmparatorluğu da eski Fransa'nın, Roma'nın ve Makedonya'nın yolundan gitmiş son imparatorluktur. Hidrojen bombasının, balistik füzelerin ve aya kadar gidecek roketlerin birdenbire işe karışması, tarihin hiç olmazsa bu aşamasını kapamış bulunuyor.

Çağımızda eski silahların yerini daha öldürücü silahlar aldı. Eğer bir savaş çıkacak olursa, bu ilk saldırgan savaşı, intihara kararlı deliler elektronik bir düğmeye basmakla başlatacaklar. Ama bu savaş uzun sürmeyecek ve başka bir savaş da olmayacak. Çünkü artık ne fatihler, ne de fetihler kalacak: yalnızca boş bir gezegen ve üzerinde yanmış insan kemikleri... hepsi o kadar.

BİRİNCİ KİTAP

ADOLF HİTLER'İN YÜKSELİŞİ

I

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞU DOĞUYOR

ÜÇÜNCÜ Alman İmparatorluğu'nun doğuşu arifesinde Berlin'de gergin bir hava esiyor, hemen hemen herkes, Weimar Cumhuriyeti'nin artık son günleri geldi, diyordu. Çünkü bir yıldan uzun bir süreden beri Cumhuriyet hızla dağılmaktaydı. General Kurt von Schleicher'in de selefi Franz von Papen gibi Cumhuriyete pek aldırdığı yoktu. Yine selefi gibi, Almanya'yı Başbakan olarak, Parlamentoya danışmadan, Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle yönetiyordu. Elli beş günlük iktidarının sonuna gelmişti.

28 Ocak 1933 Cumartesi günü, ihtiyar Cumhurbaşkanı Feld Mareşal von Hindenburg tarafından birdenbire Başbakanlıktan atıldı. O sıralarda Almanya'nın en büyük partisi olan Nasyonal Sosyalist Partisi'nin Lideri Adolf Hitler, Demokratik Cumhuriyetin Başbakanı olmak istiyordu: Adolf Hitler bu Cumhuriyeti yıkmayı aklına koymuştu.

Kış mevsiminin önemli tatil gününde ortalıkta korkunç söylentiler dolaşıyordu; çoğu da boş değildi bunların: Başkomutan General Kurt von Hammerstein ile çatışma halinde bulanan Schleicher'in, Postdam garnizonunun yardımıyla, Cumhurbaşkanını tutuklamak ve askeri bir diktatorya kurmak üzere bir hükümet darbesi hazırladığı bildiriliyordu. Bir Nazi darbesinden de korkuluyordu. Polisteki Nazi taraftarlarından yardım gören Berlin hücum taburları, Cumhurbaşkanlığı

Sarayı'nın bulunduğu ve bakanlardan çoğunun oturduğu Wilhelmstrasse'yi ele geçireceklerdi. Genel bir grev söylentisi de vardı. 29 Ocak Pazar günü yüz bin kadar işçi Berlin'in merkezinde Lustgarten'de toplanmış ve Hitler'in Başbakan olmasına karşı gösteri yapmıştı. İşçi liderlerinden biri, Hitler yeni hükümetin başkanı olarak ilân edildiği takdirde, ordu ile örgütlenmiş işçilerin ortak bir harekete geçmelerini teklif etmek üzere General von Hammerstein ile ilişki kurmaya çalışmıştı.[1*] Nitekim önce de, 1920'de Kapp darbesi sırasında, hükümet başkentten kaçtıktan sonra, Cumhuriyeti genel bir grev kurtarmıştı.

Hitler, pazarı pazartesiye bağlayan gece, Başbakanlık binasının bulunduğu cadde üstündeki Reichskanzlerplatz'da Kaiserhof Oteli'ndeki odasında, sabaha kadar dolaşıp durdu.[2] Bütün sinirliliğine rağmen artık vaktinin geldiğine iyice inanıyordu. Çünkü, bir aydan beri Papen'le ve öteki tutucu sağ liderlerle gizli konuşmalar yapmıştı: Uzlaşacaktı, ister istemez. Nazilerden oluşan bir hükümet kuramayacaktı. Ancak, Nazi olmayan ama Weimar rejiminin ortadan kaldırılması konusunda kendisi ile anlaşmış bir koalisyon hükümetinin Başbakanı olabilecekti. Öte yandan, sert ve yaşlı Cumhurbaşkanı kendisini önleyecek gibi görünüyordu. O önemli hafta tatilinden daha iki gün önce, ak saçlı ihtiyar Feld-Mareşal, "bu Avusturyalı çavuşu" Almanya'nın Başbakanı yapmak niyetinde olmadığını Savunma Bakanı General von Hammerstein'e söylemişti.[3] Ama Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Devlet Sekreteri olan oğlu Binbaşı Oskar von Hindenburg ile Papen'in ve öteki saray erkânının etkisiyle yavaş yavaş yola geliyordu. Seksen altı yaşındaydı, hafızası da artık zayıflamıştı. 29 Ocak Pazar günü öğleden sonra Hitler, Goebbels ve öteki yardımcıları ile çay içerken, Reichtag Başkanı olan ve Nazi Partisi'nde Hitler'den sonra gelen Hermann Goering içeri girdi ve ertesi günü Hitler'in Başbakan ilân edileceğini kesin olarak bildirdi.[4]

30 Ocak 1933 Pazartesi günü öğleden az önce Hitler, otomobile binerek Hildenburg'la konuşmak üzere Başbakanlık binasına geldi. Bu konuşma hem kendisinin, hem Almanya'nın, hem de bütün dünyanın alın yazısını tayin edecekti. Roehm ve Goebbels ile öteki Nazi şefleri, Kaiserhof'un penceresinden Başbakanlığın kapısını gözlüyorlar, Hit-

* Parantez içindeki numaralı notlar için kitabın sonuna bakınız.

ler'in kapıdan nasıl çıkacağını merak ediyorlardı. Goebbels, "Başarı kazanıp kazanmadığını yüzünden anlayabilecektik," diye yazar. O sıralarda bile iktidara geçip geçmeyeceklerinden emin değillerdi. Goebbels güncesinde, "Yüreklerimiz kuşku, umut, neş'e ve cesaretsizlik duyguları arasında dolaşıp duruyordu," der. "Bütün kalbimizle büyük mucizeye inancımızı yitirdiğimiz oluyordu."[5]

Birkaç dakika sonra mucize ile karşılaştılar. Gençliğinde Viyana'da serseri serseri dolaşmış olan, Birinci Dünya Savaşı'nın bu bilinmeyen ve savaş sonunun kötü günlerinde Münih'te işsiz dolaşan eri, Birahane Darbesi'nin bu biraz komikçe lideri, Alman bile olmayan bir Avusturyalı palavracı, daha kırk üç yaşındaki bu Şarlo bıyıklı adam, Almanya'nın Başbakanlığına atanmıştı.

Otomobille hemen az ilerideki Kaiserhof'a geldi; iktidara giden zor yolda o güne kadar kendisine yardım etmiş olan eski kafadarları, Goebbels, Goering, Rochm ve öteki Nazilerle buluştu. Goebbels güncesinde, "Hiçbir şey söylemiyordu, biz de susuyorduk," diyor, "ama gözleri yaşlıydı."[6] O akşam Nazi Hücum taburları zaferi kutlamak üzere gece yarısına kadar büyük fener alayları düzenlediler. Çılgınca bağırıp çağırdılar. Onbinlercesi disiplinli yürüyüş kolları halide Tiergarten'den çıktılar, Brandenburg kapısının büyük zafer tâkı altından geçtiler, Wilhelmstrasse'ye indiler. Bandolar güm güm eski savaş havaları çalıyor, yeni Horst Wessel türküsünü ve Almanya kadar eski türküleri söylüyorlar, uygun adımla ayaklarını asfalta vura vura yürüyorlardı. Ellerinde tuttukları meşaleler gecenin içinde parlak bir şerit gibi uzayıp gidiyor, kaldırımlarda biriken halkı coşturuyordu. Hildenburg, sarayının penceresinden yürüyüş halindeki kalabalığı seyrediyor, bastonu ile askeri marşların temposunu tutuyor, sonunda Alman geleneğine uygun bir şekilde seviniyordu. Bu ihtiyar adamın, bu bunak yaşta, yaptıklarının farkında olup olmadığı şüpheli. Ancak az sonra Berlin'de, daha çok uydurulmuşa benzeyen şöyle bir hikâye anlatılmaya başlandı: geçit resminin ortasında Hildenburg eski bir generale dönmüş ve şöyle demiş: "Bu kadar çok Rus esiri aldığımızı bilmiyordum."

Wilhelmstrasse'nin az aşağısında Adolf Hitler Başbakanlığın açık penceresinde duruyor, heyecan ve sevinç içinde, yukarı aşağı dans eder gibi gidip geliyor, durmadan kolunu kaldırıp Nazi selâmı veriyor, gözleri yeniden yaş doluncaya kadar gülümsüyor, gülüyordu.

Bir yabancı gözlemci de o akşamki olayları başka bir açıdan görü-

yordu. Fransız Elçisi André FrançoisPoncet şunları yazıyor. "Ateş seli Fransız Elçiliğinin önünden geçiyor; bu ışıklı uyanışı, kalbim bir önsezi ile dolu, sıkıntılı seyrediyorum."[7]

Goebbels geceleyin saat 3'de evine yorgun argın ama mutlu dönüyor. Yatmadan önce güncesine şunları yazıyor: "Sanki bir düş, bir peri masalı... Yeni Alman İmparatorluğu doğdu. On dört yıllık çalışma zaferle taçlandı. Alman ihtilâli başladı!"[8]

Hitler 30 Ocak 1933'de, yeni doğan Alman İmparatorluğu'nun bin yıl süreceğini söyleyerek övünüyordu.[9] Nazi sözcüleri de İmparatorluğa sık sık "Bin yıllık İmparatorluk" adını veriyorlardı. İmparatorluk ancak on iki yıl, dört ay sürdü, ama tarihin bu küçücük süresi içinde bütün dünyada o zamana kadar görülmemiş sarsıntılar yarattı. Alman halkını bin yıldan beri görmediği bir güce eriştirdi. Bir ara Almanları Atlantikten Volga'ya, Kuzey Kop'tan Akdeniz'e kadar uzayan bir İmparatorluğun efendileri yaptı ve sonra bir dünya savaşının sonunda onları felâketin ve yıkıntının derinliklerine kadar indirdi. Alman halkı bu savaşı soğukkanlılıkla kışkırtmıştı ve savaş sırasında istilâ edilen ülkelerde bir terör yönetimi kurmuştu. Yeni İmparatorluk, insanları ve insan ruhlarını sistemli bir şekilde imha etmekte geçmiş çağların barbarlığını gölgede bırakmıştı.

Üçüncü Alman İmparatorluğunu kuran, bu İmparatorluğu merhametsizce ve çoğu zaman da kurnazlıkla yöneten, onu o başdöndürücü yüksekliklere eriştiren ve sonra o acı sona götüren adam elbetteki, kötü de olsa, bir dâhi idi.

Gizli bir Tanrının ve yüzyıllar boyunca Alman halkının geçirdiği tecrübelerin bu halka verdiği kalıpta, Hitler'in kendi amaçlarını gerçekleştirecek bir ortam bulduğu doğrudur. Ama, şeytanca kişiliği, taş gibi iradesi, korkunç içgüdüleri, soğuk merhametsizliği, görülmemiş zekâsı, yükseklerde gezen hayal gücü ve sonuna doğru, iktidar ve başarı sonucunda kendini kaybedinceye kadar halkı ve durumu kavrama yeteneğine sahip bir Hitler olmasaydı, Üçüncü Alman İmparatorluğu'nun hiçbir zaman doğmamış olacağı çok kesindir.

Ünlü Alman tarihçisi Friedrich Meinecke, "Hitler, tarihte kişinin sahip olduğu tek ve sonsuz gücün en büyük örneklerinden biridir," demiştir.[10]

Anlattığımız olay, o sırada birçok Alman'a ve elbetteki birçok yabancıya da Berlin'de bir şarlatanın iktidara geçişi gibi göründü. Ama

Alman halkının çoğu için, Hitler gerçekten Tanrının gönderdiği bir liderdi, ya da yakında öyle sayılacaktı. Ona boyun eğecek, bir peygamber gibi onu on iki yıl körü körüne izleyeceklerdi.

HİTLER'İN DOĞUŞU

Bismarck'ın, Hohenzollern İmparatorlarının ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'un oturduğu koltuğa, Bavyera sınır boyundaki Braunau am Inn kasabasının Gasthof zum Pommer köyünde basit bir evde, 20 Nisan 1889 akşamı, saat altı buçukta doğan bir Avusturyalı köylünün oturacağı kimsenin aklına gelemezdi.

Doğduğu yerin Avusturya Almanya sınırında olması Hitler'i etkilemiştir. Hitler, daha çocuk sayılacak bir yaştayken, Almanca konuşan iki ulus arasında sınır bulunmaması ve her ikisinin de aynı Alman İmparatorluğuna bağlı olması düşüncesine saplanmıştır. Bu fikir onda o kadar kuvvetli ve devamlı olmuştur ki, otuz beş yaşında, bir Alman hapishanesinde, ileride Nazi İmparatorluğunun kılavuzu olacak kitabı dikte ederken, doğduğu yerin sembolik önemini belirtmek gereğini duymuştur.

Kavgam şöyle başlar:

"Kaderin, doğum yerim olarak Braunau am Inn'i seçmiş olması bana Tanrının bir buyruğu gibi görünüyor. Çünkü bu küçük kasaba iki Alman devletinin sınırı üzerinde bulunuyordu; biz, genç kuşak, elimizdeki bütün vasıtalarla, bu iki devleti yeniden birleştirmeyi hiç olmazsa hayatımız boyunca izleyeceğimiz bir amaç haline getirmiştik... Sınır boyundaki bu şehir bana Tanrısal bir niyetin sembolü gibi görünmüştür."[11]

Adolf Hitler küçük bir Avusturya gümrük memurunun üçüncü evlenmesinden doğan üçüncü çocuğudur. Bu Avusturyalı memur, gayrımeşru bir çocuk olarak doğmuş ve otuz beş yıl annesinin soyadı olan Schicklgruber adını taşımıştı. Hitler adı galiba hem anadan hem de babadan gelmektedir. Hitler'in anne tarafından büyükannesi ile anne tarafından büyük babasının adları Hitler'di ya da buna benzer bir addı. Çünkü soyadları Hiedler, Huetler, Hitler gibi yazılıyordu. Adolf'un annesi, babasının ikinci kuzeniydi ve evlenmeleri için kiliseden müsaade alınmıştı.

Geleceğin Alman Führer'inin ailesi, Tuna ile Bohemya ve Moravya sınırları arasında, aşağı Avusturya'nın Waldvirtel adı verilen bölgesinde kuşaklardan beri yaşamışlardı. Viyana'da bulunduğum sıralarda Prag'a ya da Almanya'ya giderken buradan geçtim. Buraları, köyler ve çiftliklerle dolu, dağlık, ormanlık bir bölgedir. Viyana'dan yanızca elli mil uzakta olduğu halde tenha ve yoksul bir havası vardır. Avusturya hayatının ana akımları sanki buraya hiç uğramadan geçip gitmiş gibidir. Buralarda oturanlar, kuzeydeki Çek komşuları gibi, haşin yaradılışlı insanlardır. Aile içinde evlenmeler ve gayrımeşru çocuk doğumları Hitler'in ana babasında olduğu gibi çoktur.

Hitler'in ana tarafında belirli bir süreklilik vardır. Klara Poelzl'in ailesi Spital köyünün 37 numaralı evinde dört kuşaktan beri oturmaktadır.[12] Hitler'in baba tarafından gelen hikâyesi ise bambaşkadır. Ailenin hem soyadı yazılışı —yukarıda gördüğümüz gibi— hem de oturduğu yer durmadan değişmektedir. Hitler ailesi içinde bir huzursuzluk, bir köy değiştirme, işten işe atlama, kuvvetli insan bağlarından kaçınma ve kadın ilişkilerinde bir çeşit bohem hayatı sürme eğilimi vardı.

Hitler'in büyükbabası, Johann Georg Hiedler, gezici bir değirmenciydi. Aşağı Avusturya'da köy köy gezerdi. 1824'de ilk evlenmesinden beş ay sonra bir oğlu oldu. Ama ne çocuk ne anası yaşadı. On sekiz yıl sonra Duerrenthal'da çalışırken, Strones köyünden kırk yedi yaşında bir köylü kadın olan Maria Anna Schicklgruber ile evlendi. Bu evlenmeden beş yıl önce, 7 Haziran 1837'de Maria'nın gayrımeşru bir çocuğu olmuş adını Alois koymuştu. Bu çocuk sonradan Adolf Hitler'in babası oldu. Alois'nın babasının, her ne kadar kesin kanıtlar yoksa da Johann Hiedler olması ihtimali çoktur. Ne olursa olsun, Johann kadınla evlenmiş, ama bu gibi olaylara uygulanan geleneğe aykırı olarak, çocuğu meşrulaştırmak zahmetine katlanmamıştı. Çocuk, Alois Schicklgruber olarak büyüdü.

Anna 1847'de öldü, Johann Hiedler bu ölümden sonra otuz yıl ortadan yok oldu. Seksen dört yaşında Waldviertel'de Weitra kasabasında yeniden ortaya çıktı. Bu sefer adını Hitler diye yazıyordu. Bir noterde üç şahit huzurunda kendisini Alois Schicklgruber'in babası olarak kaydettirdi. İhtiyar adamın bu hareketi yapmak için neden bu kadar yıl beklediği ya da sonunda neden bunu yapuğı eldeki kayıtlardan anlaşılamamaktadır. Heiden'e göre, Alois bunun nedenini bir arkadaşına an-

latmış; kaydın, genci evinde yetiştiren bir amcasının mirasından yararlanılmak için yapıldığını söylemiş.[13] Neden olursa olsun, bu tanınma 6 Haziran 1876 tarihinde yapılmış ve Doellerscheim'daki kilise papazı da, noter kâğıdını aldıktan sonra, 23 Kasım tarihinde, Alois Schicklgruber'in kilisenin vaftiz defterindeki adını Alois Hitler'e çevirmiş.

Bundan sonra Adolf'un babası resmen Alois Hitler olarak tanındı ve bu ad oğluna da geçti: Hitler'in aslına ait olan bu gerçekleri, ancak 1930'larda, kilise kayıtlarını inceleyen meraklı Viyanalı gazeteciler buldular ve ihtiyar Johann Georg Hiedler'in bu hareketi piç bir çocuğa hak tanımak için yaptığını düşünmeyerek, Nazi liderine Adolf Schicklgruber adını takmaya çalıştılar.

Adolf Hitler'in garip hayatında kaderin birçok cilveleri vardır. Ama hiç birisi, doğumundan on üç yıl önce geçen bu olay kadar ilginç değildir. Seksen dört yaşındaki gezgin değirmenci otuz dokuz yaşındaki oğlunun babalığını annesinin ölümünden hemen hemen otuz yıl sonra tanımamış olsaydı, Adolf Hitler Adolf Schicklgruber olarak doğacaktı. Bir ad önemli olur ya da olmayabilir; ama Hitler'in adı Schicklgruber olsaydı Almanya'nın başına geçer miydi, geçemez miydi konusunu tartışan birçok Almanlar bilirim. Güney Alman şivesini konuşmak Almanlara biraz komik geliyor. Coşmuş bir Alman halkının "Heil!" diye bağırırken arkasından Schicklgruber adını söyleyecekleri düşünülebilir miydi? "Heil Schicklgruber!" diye bağırabilirler miydi? "Heil Hitler!" yalnızca büyük mistik Nazi âyinlerinin Wagner'ci havası içinde, puta tapanların bir şarkısı gibi kullanılmakla kalmadı, aynı zamanda Üçüncü Alman İmparatorluğu'nun zorlu bir silâhı da oldu. Telefonda bile "alo" nun yerini aldı. "Heil Schicklgruber" denilebilir miydi? Zor.*

Alois'in annesiyle babasının, evlendikten sonra bile birlikte yaşamamış oldukları anlaşıldığına göre, Adolf Hitler'in ilerideki babasının da amcasıyla birlikte büyümüş olması gerekir. Kardeşi Johann Georg soyadını Hiedler olarak yazdığı halde, amca Johann von Nepo-

* Hitler'in kendisi de bunu anlamış gibi. Gençliğinde, tek çocukluk arkadaşına, babasının soyadı değiştirmesinden çok memnun olduğunu söylemiş, August Kubizek'e Schicklgruber adının yalnız fena ve hantal değil, aynı zamanda alışılmamış ve kulağa kötü gelen bir ad olduğunu da anlatmış. "Heidler"i çok yumuşak bulurmuş ama "Hitler" kulağa iyi geliyormuş ve hatırlanması kolaymış. (**The Yung Hitler I Knew**, s. 40 August Kubizek).

muk, soyadını Huetler diye yazardı. Hitler'in gençliğinden beri Çeklere karşı beslediği kini düşünerek amcasının asıl adına da bu arada değinmek gerekiyor. Johann von Nepomuk Çek halkının milli azizidir. Bazı tarihçiler Hitler ailesinde bir insana bu adın verilmiş olmasını bu ailede Çek kanı bulunmasına yoruyorlar.

Alois Schicklgruber önceleri Spital köyünde kunduracılık öğrendi. Ama o da babası gibi huzursuz olduğundan Viyana'ya para kazanmaya gitti. On sekiz yaşında Salzburg yakınlarında Avusturya gümrük polisi oldu. Gümrük idaresinde ilerlemesi üzerine, dokuz yıl sonra, Anna Glasl Hoerer ile evlendi. Anna bir gümrük memurunun büyütmesiydi. Bu evlilik ona küçük bir çeyiz ve terfi sağladı. Avusturya-Macaristan küçük bürokrasisinde bu gibi şeyler olağandı. Ama evlilik iyi sonuç vermedi. Kadın kocasından on dört yaş büyüktü. Hastalıklıydı, çocuk doğurmadı. On altı yıl sonra ayrıldılar ve kadın üç yıl sonra 1883'de öldü.

O sıralarda artık resmen Hitler soyadını taşıyan Alois, karısından ayrılmadan önce Fransizka Matzelsberger adında genç bir otel aşçısı ile sevişiyordu. 1882'de bir çocuğu oldu. Adını Alois koydu. Baba Alois karısının ölümünden bir ay sonra aşçı ile evlendi ve üç ay sonra bir kızı oldu. Adını Angela koydular. Bu ikinci evlilik çok sürmedi. Franziska bir yıl içinde veremden öldü. Alois Hitler altı ay sonra üçüncü ve son defa olarak evlendi.

Yeni karısı Klara Poelz, az sonra Adolf Hitler'in annesi olacaktı. Yaşı yirmi beşti. Kocasının yaşı ise kırk yediydi. Uzun zamandan beri birbirlerini tanıyorlardı. Klara da, Hitler ailesinin köyü olan Spital'dan gelmişti. Büyükbabası Johann von Nepomuk Huetler'di, yâni Alois Schicklgruber Hitler'in yanında büyüdüğü adamdı. Bu yüzden Alois ile Klara ikinci derece kuzenlerdi ve evlenmek için Kiliseden izin almak zorunda kalmışlardı.

Gümrük memuru birinci evliliği sırasında, Klara'yı çocuksuz evine bir büyütme olarak aldığı yıllarda, bu birleşmeyi düşünmüştü. Çocuk Braunau'da Schicklgruber'lerin yanında yıllarca kalmıştı. Alois'in ilk karısı hastalandığı sırada, karısının ölmesi halinde bu kızla evlenmeyi düşünmüş olacaktı. Alois resmen evlât sayıldığı ve Klara'nın büyükbabası olan amcasının vârisi olarak tanındığı sırada genç kız daha on altı yaşındaydı ve kanuni evlenme çağına daha yeni girmişti. Ama gördüğümüz gibi, Alois'in karısı daha bir süre yaşadı.

Bu sırada Alois, aşçı Fransizka Matzelsberger'le düşüp kalkıyordu. Yirmi yaşında olan Klara bu yüzden evi bırakarak Viyana'ya gitti ve hizmetçi olarak çalışmaya başladı.

Dört yıl sonra kuzeninin evine döndü. Franziska da hayatının son aylarında kocasının evinden ayrılmıştı. Alois Hitler ile Klara Poelzl, 7 Ocak 1885'de evlendiler. Dört ay on gün sonra ilk çocukları Gustav doğdu. Çocuk bebekken öldü. 1886'da doğan ikinci çocuk da öldü. Adolf bu evlenmeden doğan üçüncü çocuktur. Daha sonra 1894'de doğan kardeşi Edmund yalnız altı yıl yaşadı. 1896'da doğan beşinci ve son çocuk Paula ağabeyinin ünlü çağını görecek kadar yaşadı.

Adolf'un Fransizka Matzelsberger'den doğan üvey kardeşi Alois ile üvey kızkardeşi Angela da yaşadı. Güzel bir genç kadın olan Angela, Raubal adında bir maliye memuru ile evlendi. Eğer Heiden'in verdiği bilgi doğruysa, kadın kocasının ölümünden sonra pansiyoncu oldu ve bir süre bir Yahudi yardımseverler mutfağında aşçı olarak çalıştı.[14] 1928'de Hitler, kızkardeşini Berchtesgaden'e getirip evin yönetimini kendisine bıraktı. Bundan sonra kadının yaptığı güzel Viyana pastaları Nazi çevrelerinde bir hayli söz konusu oldu. Hitler kızkardeşinin yaptığı pastaları çok severdi. Angela 1936'da Hitler'in evinden ayrıldı. Dresden'de bir mimari profesörü ile evlendi. O sıralarda Başbakan ve diktatör olan Hitler kızkardeşinin ayrılışına kızdı ve kendisine evlenme hediyesi göndermedi. Hitler sonraları ailesinden yalnızca kızkardeşi ile ilgilendi ve bir de Angela'nın kızı Geli Raubal ile... Geli Raubal genç, sarışın bir kızdı. Bu kız, ileride göreceğimiz gibi, Hitler'in hayatında gerçekten sevdiği tek kadın olarak kaldı.

Adolf Hitler üvey kardeşinden söz edilmesini hiç istemezdi. Sonradan Alois Hitler adını alan Alois Matzelsberger, büyüdüğü zaman garson olmuş ve yıllarca kanunla başı belaya girmişti. Heiden'in yazdığına göre, delikanlı on sekiz yaşında hırsızlıktan beş aya mahkûm olmuş, yirmisinde de aynı suçtan sekiz ay hapis yatmıştır. Sonradan Almanya'ya gitmiş, yeni yeni birçok suçlar işlemiştir. Adolf Hitler 1924'de Münih'te siyasi bir isyan düzenlemekten ötürü hapiste yatarken, Alois Hitler de iki kadınla aynı zamanda evli olmaktan ötürü bir Hamburg mahkemesi tarafından altı ay hapse makûm edilmişti. Yine Heiden'in söylediğine göre, üvey kardeş İngiltere'ye gitti orada da hemen evlendi ve sonra o karısını da bırakıp gitti.

Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelmesi Alois Hitler'in yüzünü

güldürdü. Berlin banliyösünde bir Bierstube (küçük birahane) açtı. Savaştan hemen önce şehrin yeni kibar olan Batı Mahallesi'nde Wittenbergplatz'a nakletti. Nazi memurları bu birahaneye sık sık gelirlerdi. Savaşın ilk zamanlarında, yiyecek kıtlığı sırasında burada bol yemek bulunurdu. Ben de o yıllarda arasıra bu birahaneye uğrardım. Alois altmışına yaklaşan basit, tatlı, iriyarı bir adamdı. Fizik yapısı bakımından üvey kardeşine çok az benzerdi. Almanya ve Avusturya'daki öteki küçük birahane sahiplerinden farklı değildi. İşi tıkırındaydı. Geçmişteki olaylara rağmen, iyi bir ömür sürüyordu. Bir tek korkusu vardı: üvey kardeşi bir kızgınlık sırasında işletme müsaadesini hemen geri alabilirdi. Alman İmparatorluğu Başbakanı-nın, Hitler ailesinden böyle basit bir insanın hayatta kalmış olmasına üzüldüğü birahanede sık sık konuşulurdu. Alois ise, hatırladığım kadar, üvey kardeşi hakkında herhangi bir konuşmaya katılmaktan kaçınırdı. Çok akıllıca bir davranıştı bu. Ama bu davranış o sıralarda Avrupa'yı fethetmiş bir insanın geçmişini öğrenmek isteyen bizim gibilerin hiç hoşuna gitmiyordu.

Hitler'in *Kavgam*'da, kendi hayatı üzerine yazmış olduğu birkaç not yanıltıcıdır ve eksiktir. Bunun dışında Hitler kendi ailesinden ve gençlik hayatından çok az söz etmiş, yanında konuşulmasına hemen hemen hiç izin vermemiştir. Ailesinin nereden geldiğini yukarıda gördük. Şimdi de çocukluğunu ve gençliğini görelim.

ADOLF HİTLER'İN ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

Hitler'in babası elli sekiz yaşında gümrük memurluğundan ayrıldığı sırada, altı yaşındaki Adolf, Linz kasabasından az uzakta, Fischam köyünde ilkokula girmişti. Yıl 1895. Bu yılı izleyen dört beş yıl içinde bizim huzursuz emekli memur, Linz civarında köyden köye durmadan taşındı. Oğlu on beş yaşına girdiği sırada baba yedi adres ve Adolf da beş okul değiştirmişti. Adolf iki yıl da Lambach'daki papaz manastırında okudu. O sırada babası manastır yakınlarında bir çiftlik satın almıştı. Adolf, kendi söylediğine göre, manastırın korosunda söylüyor, ses dersi alıyor,[16] günün birinde papaz olmayı düşünüyordu. Sonunda emekli gümrük memuru, Linz köylerinden Leonding'de işini yoluna koydu ve aile orta halli bir evle bir bahçe sahibi oldu.

Adolf on bir yaşında iken Linz'deki ortaokula gidiyordu. Hitler'in o sıralarda okula gitmesi baba için mali bir yüktü. Ama babası herhalde oğlunun da kendisi gibi memur olmasını istiyordu. Ama memurluk oğlunun düşündüğü en son meslekti. Hitler, "İlk defa babama karşı muhalefete geçtiğim zaman daha on iki yaşında ya vardım, ya yoktum," der. "...Memur olmak istemiyordum."[17] Daha on dört yaşına basmamış bir çocuğun, kendi ifadesine göre, sert, hâkim bir babaya karşı yürüttüğü acı ve sürekli savaşın hikâyesi, Hitler'in Kavgam'ında gerçek bir içtenlikle, doğrulukla ve ayrıntılarıyla kendi hayatına ait olarak anlattığı birkaç pasajdan biridir. Sert ve eğilmez irade ilk olarak bu çatışmada kendini gösterdi. Bu irade, sonradan, önüne çıkan aşılmaz engellere rağmen, Almanya ve Avrupa'da silinmez bir iz bırakacaktır.

"Ben memur olmak istemiyordum. Hayır, hiçbir zaman. Babamın, bende bu mesleğe karşı bir sevgi uyandırmak için, kendi hayatından alarak anlattığı hikâyeler de tam tersini yarattı bende. Bir masa başında özgürlükten uzak olarak oturacağımı düşündükçe midem bulanıyordu. Kendi hayatımın sahibi olamayacak, bütün hayatımın özünü birtakım doldurulması gereken kağıtlara boşaltmaya zorlanacaktım.

Bir gün aklıma ressam olmak, artist olmak geldi. Babam donup kaldı, ağzını bile açmadı.

"Ressam mı? Yani artist mi!"

Aklımdan şüphe etti. Yanlış işittiğini, ya da yanlış anladığını söyledi. Ama niyetimin gerçekten ciddi olduğunu ona açıkça anlattığım zaman yaradılışındaki inatla bana karşı koydu.

"Artist mi? olmaz! Ben yaşadığım süre buna müsaade etmem!" Babam bir kere 'olmaz' dedi miydi o şey olmazdı. Ve ben de direndikçe direndim"[18]

Hitler'in sonradan anlattığına göre, bu çatışmanın ilk sonucu okuldaki derslerine çalışmamak oldu. "Babam derslerimin iyi gitmediğini görürse ister istemez beni hayalimle başbaşa bırakır diye düşünüyordum."[19]

Hitler'in otuz dört yıl sonra yazdığı bu yazı belki de okuldaki başarısızlığını örtmek içindir. İlkokulda her zaman iyi notlar alırdı. Ama Linz'deki ortaokulda notları o kadar kötü gitmeye başladı ki, sonunda, gerekli belgeyi almadan Linz'den hayli uzakta, Steyr'de devlet ortaokuluna gönderildi. Orada kısa bir süre kaldı ve okulu bitirmeden ayrıldı.

Hitler'in okul hayatındaki başarısızlığı, bütün hayatı boyunca, içinde bir acı olarak kalmıştır. Bu yüzden, okumuş aydın "Sayın Baylar"la, bu bayların unvanlarıyla, diplomalarıyla ve ders verici tavırlarıyla boyuna alay ederdi. Hayatının son üç yılında, Ordu Yüksek Komutanlığında, askeri strateji, taktik ve komuta ayrıntılarıyla uğraştığı sıralarda bile, arada dinlenmek için eski kafadar arkadaşlarından sağ kalanlarla buluştuğu akşamlar, gençliğinde karşılaştığı öğretmenlerin budalalıklarını anlatır dururdu. O sıralarda Volga'dan Manş'a kadar uzanan muazzam orduları kendi başına yöneten ve bu dev orduların Başbuğu olan bu deli dâhinin bu konuda söylediği sözler tespit edilmiş bulunmaktadır.

"Öğretmenlerimi düşündüğüm zaman hepsinin de biraz deli olduğunu anlıyorum. İyi öğretmen sayılacak insanlar çok azdır. Bunların, bir gencin gücünü önlemeye çalıştıklarını düşünmek facia.*3 Mart 1942.*"[20]

"Bana ders okutan öğretmenlerime ait anılarım hayatımın en kötü anılarıdır. Dış görünüşleri leş gibiydi. Yakaları yağlı idi... Bu adamlar her türlü kişisel düşünce bağımsızlığından yoksun bir proletaryanın ürünleriydiler. Görülmemiş bir cahillikleri vardı. Bunlar ancak çürümüş bir hükümet sisteminin temelleri olabilirlerdi. Ama Tanrıya şükür ki bu hükümet sistemi artık geçmişte kaldı. *12 Nisan 1942.*"[21]

"Okuldaki öğretmenleri düşündüğüm zaman yarısının anormal olduğunu anlıyorum. Biz eski Avusturya öğrencileri, ihtiyar erkeklere, kadınlara saygı gösterecek şekilde yetiştirildik. Ama öğretmenlerimize hiç acımazdık. Onlar bizim doğal düşmanlarımızdı. Çoğu kafadan sakattı ve bir çoğu da hayatlarının sonunda tımarhaneyi boylarlardı. Özellikle öğretmenlerden tiksinirdim. Yabancı dillere karşı en ufak bir yeteneğim yoktu. Ama öğretmenim doğuştan aptal bir adam olmasaydı belki yabancı dil öğrenirdim. Herifi görmeğe tahammül edemezdim. *29 Agustos, 1942.*"[22]

"Öğretmenlerimiz tam birer zalimdiler. Gençliğe karşı bir sevgi beslemezlerdi. Onların amaçları kafamızı boş şeylerle doldurmak, bizi kendileri gibi allâme maymunlar yapmaktı. Öğrencilerden biri bir parça orijinallik göstermiş olsa onu merhametsizce cezalandırırlardı. Örnek olarak gösterdikleri öğrencilerin hepsi hayatta başarısızlığa uğramışlardır. *7 Eylül, 1942.*"[23]

Anlaşılıyor ki, Hitler kendisine kırık not veren öğretmenlerini

öleceği güne kadar hiç affetmemiş, unutmamıştır. Onları gülünç hale getirmekten çekinmemiştir.

Hitler'in dünya çapında ünlü bir kişi olmasından sonra, eski öğretmenlerinin Hitler'le ilişkili izlenimleri konusunda yapılan soruşturmalar kısa bir şekilde şöyle özetlenebilir: Hitler'e bilim öğretmeğe çalışmış olan Profesör Theodor Gissinger, Hitler'in sevdiği birkaç öğretmenden biriydi. Gissinger der ki:

"Hatırımda kaldığına göre Hitler, Linz'de ne olumlu ne de olumsuz bir izlenim bırakmıştır. Sınıfın ileri gelenlerinden değildi. İnce yapılı, dik yürüyüşlü, soluk yüzlü ve çok zayıf bir çocuktu. Veremli gibi bir hali vardı. Bakışları görülmemiş derecede dik ve gözleri parlaktı."[24]

Hitler'in yukarıda "doğuştan aptal" sözüyle kasdettiği harhalde Profesör Eduard Huemer'di. Huemer Fransızca öğretmeniydi. Hitler, 1923 yılında Birahane Darbesi yüzünden yargılandığı sırada, o da öğrencisine tanıklık etmek üzere Münih'e gelmişti. Kendisi, Hitler'in amaçlarını övmüş ve ideallerini gerçekleştirdiğini görmeyi yürekten istediğini söylemişti, ama genç ortaokul öğrencisinin şu küçük portresini çizmekten de kendini alamamıştı:

"Hitler, belirli noktalarda olmakla beraber, muhakkak ki üstün bir gençti, ama heyecanlıydı. En azından söylemek gerekirse, tartışmayı seven, müstebit ruhlu, kendi düşüncelerine bağlı, huysuz, okul disiplinine uyamayan bir öğrenci sayılabilirdi. Çalışkan da değildi. Yoksa üstün bir zekâsı olan bu çocuk daha iyi sonuçlar elde edebilirdi."[25]

Linz'de, genç Adolf Hitler'in üzerinde kuvvetli ve derin bir etki yapmış bir ortaokul öğretmeni vardı: Bu adam tarih öğretmeni Dr. Leopold Poetsch'di. Almanca konuşulan güney sınırı bölgesinden gelmişti. Bu bölgede, aynı zamanda, Güney Slavları da yaşıyorlardı. Buradaki ırk savaşı Dr. Leopold Poetsch'i bağımsız bir Alman milliyetçisi yapmıştı. Linz'e gelmeden önce Marburg'da ders okutmuştu. Marburg Birinci Dünya Savaşı sonunda Yugoslavya'ya verildikten sonra Moribor adını almıştı.

Dr. Poetsch, öğrencisine, tarih dersinden yalnızca "iyi" vermiş olduğu halde, Kavgam'da, Hitler'in öğretmenleri arasında saygı ile andığı tek öğretmen odur. Hitler bu adama çok şeyler borçlu olduğunu kabul eder.

"Özlü olanı tutmak ve özsüz olanı unutmak prensibini anlayan

birkaç kişiden birini, tarihin bana tarih öğretmeni olarak göndermiş olması ilerideki hayatımın belki de en kesin bir etkeni olmuştur...

Linz'deki ortaokul öğretmenim Dr. Leopold Poetsch bu tarihsel görevini gerçekten ideal bir şekilde yerine getirdi. Kendisi yaşlı bir zattı. Kibardı ve aynı zamanda sertti. Güzel konuşmasıyla, yalnız dikkatimizi çekmekle kalmıyor, aynı zamanda, bizi sürüklüyordu da. Ateşli kelimeleriyle bazen bize içinde bulunduğumuz çağı unutturan, sanki sihirli bir elle bizi alıp geçmiş çağlara götüren ve bizi yine binlerce yıl geride kalmış çağların sisleri arasından alıp kuru tarihsel gerçeklerle yaşayan gerçekçiliğe getiren bu ak saçlı adamı büyük bir heyecanla düşünürüm. O ders anlatırken sık sık heyecanlanır, arasıra ağlardık... Bizim daha yeni tomurcuklanan milli heyecanımızı bizi eğitmek için kullanılır, sık sık şeref duygumuza başvururdu.

Bu adam bana tarihi sevdirdi.

Ben işte o zaman genç bir devrimci oldum, ama onun böyle bir niyeti yoktu."[26]

Otuz beş yıl sonra, 1938'de Başbakan Hitler Avusturya'yı zorla Üçüncü Alman İmparatorluğuna ilhak ettiği sırda, Avusturya'da bir zafer gezisine çıktı. O sıralarda emekliye ayrılmış olan öğretmenini görmek üzere Klagenfurt'da durdu. Eski öğretmeninin Avusturya'nın bağımsızlığı sırasında yasaklanan gizli Nazi S.S. teşkilâtının üyesi olduğunu öğrenince çok sevindi. Kendisiyle bir saat başbaşa konuştu ve sonradan partisinin üyelerine şöyle dedi: "Bu ihtiyara ne kadar çok şey borçlu olduğumu bilemezsiniz."[27]

Alois Hitler, 3 Ocak 1903'de, altmış beş yaşında, akciğer kanamasından öldü. Kanama her sabahki gezisini yaparken birdenbire olmuş, birkaç dakika sonra yakında bulunan bir evde bir komşunun kollarında can vermişti. O sırada on üç yaşında bulunan evlat, babasının cesedini görür görmez dayanamamış, ağlamaya başlamıştı.[28]

Babasının ölümü sırasında kırk iki yaşında olan annesi, Linz banliyölerinden Urfahr'da basit bir apartmana taşındı. Ve hayatta kalan iki çocuğu, Adolf ile Paula'yı, arttırdığı az bir para ve emekli maaşıyla geçindirmeye çalıştı. Hitler'in, *Kavgam*'da belirttiği gibi, annesi onu babasının isteğine göre yani kendi ifadesiyle, "memur olarak yetiştirmekle" zorunlu sayıyordu. Genç dul oğluna düşkün olduğu, oğul da annesini çok sevdiği halde, Hitler "bu mesleğe girmemeyi eskisinden

daha kesin olarak aklına" koymuştu. Anne ile oğul arasında sağlam bir sevgi olduğu halde bu yüzden sık sık çatışıyorlar ve Adolf da dersleri asmakta devam ediyordu.

"O zaman birdenbire bir hastalık imdadıma yetişti ve birkaç hafta içinde benim geleceğimi ve ebedi iç kavgayı kararlaştırdı."[29]

On altı yaşına yaklaşığı sırada Hitler'in yakalandığı ciğer hastalığı onu en aşağı bir yıl okuldan alıkoydu. Bir süre memleketi Spital'e gönderildi. Bir köylü kadın olan teyzesi Theresa Schmidit'in evinde yeniden sağlığını kazandı. İyileştikten sonra kısa bir süre Steyr'deki devlet okuluna gitti. 16 Eylül 1905 tarihli son karnesinde, Almanca, kimya, fizik, geometrik resimden "orta" aldığı görülüyor. Coğrafya ile tarihten "iyi" idi. Serbest resimden "pek iyi" almıştı. Artık okula gitmeyeceğini düşünerek hayatında ilk ve son defa içti, sarhoş oldu. İlerideki yıllarda hatırında kaldığına göre, gün doğarken bir sütçü kız onu Steyr dışındaki kırlarda yatarken buldu, şehre getirdi, o da bir daha içmemeye yemin etti.* Hitler, hiç olmazsa bu konuda sözüne bağlı kalmış, önceleri Viyana ve Münih'te geçirdiği para sıkıntısı yüzünden, sonradan da kendi isteğiyle, ağzına hiçbir zaman içki koymamış, sigara içmemiş ve et yememiştir.

Bundan sonraki iki üç yılını, Hitler, hayatının en mutlu günleri sa[illegible]ar.** Annesi ve öteki akrabaları Hitler'e çalışmasını ve bir sanat öğrenmesini öğütledikleri halde, o ileride nasıl artist olacağını düşünmekle yetiniyor, Tuna kenarında serseri serseri dolaşıp duruyordu. Hitler on altı ile on dokuz yaşları arasında geçen bu yılların "kaçamak tatlılığını" hiçbir zaman unutamadı. "Anasının sevgili kuzusu" rahat bir hayatın bütün tadını çıkarıyordu.[30] Yaşlanan dul anne giderini gelirine uydurmakta zorluk çektiği halde Adolf kılını bile kıpırdatmıyor, bir işe girerek aileye yardım etmek istemiyordu. Herhangi devamlı bir işten gelir sağlamak ona iğrenç geliyordu. Bütün hayatı boyunca da iğrenç geldi.

* Bu hikayeyi, keyifli bir zamanında, Yüksek Komutanlıkta 8-9 Ocak 1942 gecesi kendisi anlatmış. (**Hitler's Secret Conversations**, s. 160).

** "O günler hayatımın en mutlu günleriydi ve hemen hemen bir rüya gibiydi." (**Mein Kampf**, s. 18). Hitler Başbakan olduktan altı ay sonra, 4 Ağustos 1933 tarihinde, çocukluk arkadaşı August Kubizek'e yazdığı mektupta şöyle diyor: "Hayatımın o mutlu günlerini bir daha yaşasam ne kadar sevinirdim!" (**The Young Hitler I Knew**, s. 273, Kubizek).

Hitler'e delikanlılığın bu son yıllarını mutlu gösteren şey çalışmak zorunda olmamasıydı. İstediği gibi düşünüyor, hayal kuruyor, yanına aldığı arkadaşına dünyadaki bozukluğun nereden geldiğini ve nasıl düzeltilmesi gerektiğini anlatarak sokak sokak, kır kır dolaşıyor, günlerini böyle geçiriyor, akşamları eline bir kitap alıp okuyor, ya da Linz'deki, Viyana'daki operanın parterinde, ayakta, Richard Wagner'in mistik, putatapıcı eserlerini kendinden geçerek dinliyordu.

Bir çocukluk arkadaşı, sonradan, Hitler'in solgun, hastalıklı, ince uzun bir genç olduğunu hatırlar ve genellikle çekingen olduğunu, yalnızlığı sevdiği halde düşüncesine katılmayanların karşısında öfkeden birdenbire deliye döndüğünü söyler. Hitler, dört yıl boyunca, Stefanie adında sarışın güzel bir genç kıza âşık olduğunu sandı. Kız Linz'deki Landstrasse'de annesiyle dolaşırken Hitler kıza yiyecek gibi baktığı halde bir defa bile kızla konuşmadı. Kızı, öteki konularda olduğu gibi, kendi yüksek fantazisinin karanlık dünyasında tutmayı tercih etti. Gerçekten de, yazdığı sayısız şiirlerden hiç birini kıza göndermedi. (Bunlardan birinin adı, "Sevgiliye Ağıt"tır.) Şiirlerini sabırlı genç arkadaşı August Kubizek'e okumakla yetindi.* Sevgilisi, Wagner'in Die Walkuerie'sindeki kızdı. Üstünde koyu mavi kadife entari vardı. Çiçekli tarlalarda beyaz bir atın üstünde geziyordu.[31]

Hitler, bir sanatçı, özellikle bir ressam ya da hiç olmazsa bir mimar olmak istiyordu, ama on altı yaşında kafasına politika takıldı. Habsburg Hanedanı'na ve bu hanedanın yönettiği çokuluslu Avusturya-Macaristan İmparatorluğundaki Alman olan her şeyi seviyordu. On altı yaşında, son nefesine kadar bağlı kaldığı kalıbı almıştı artık: koyu bir Alman milliyetçisiydi.

Bütün aylaklığına rağmen gençlik heyecanlarıyla pek ilgilenmediği anlaşılıyor Hitler'in. Dünya problemleri her şeyden ağır basıyordu. Kubizek sonradan şunları anlatır: "Her yerde engeller ve düşmanlar

* Hitler'in tek gençlik arkadaşı olduğu anlaşılan Kubizek, **The Young Hitler I Knew** adlı kitabında, arkadaşı Hitler'in on dokuz yaşında Viyana'da serseri serseri dolaşmadan önceki hayatının ilginç bir portresini çizmiştir. Bu portre, Alman Führer'inin hayat hikayesinde yalnız büyük bir boşluğu doldurmakla kalmaz, aynı zamanda Hitler'in gençliğine ait, o güne kadar anlatılan birçok izlenimleri de doğrular. Kubizek Hitler'e hiç benzemezdi. Linz'de bir evi vardı. Babasının mobilyacılık mesleğini öğrenmişti. Müzik öğrenirken bir yandan da mobilyacılık yapıyordu. Sonradan parlak bir orkestra şefi ve kompozitör olabilecekti. Ama Birinci Dünya Savaşı her şeyi altüst etti.

görürdü... Her zaman bir şeye karşıydı ve dünyaya yabancıydı... Onun hiçbir şeyi hafife aldığını görmedim..."[32]

Okulu sevmeyen genç adam bu dönemde doymak bilmez bir okuyucu kesilir. Linz'de olgun yaştakilerin yararlandığı eğitim kitaplığına yazılır; müze derneğine katılır; oradan birçok kitap alarak okur. Genç arkadaşı onu her zaman kitaplar arasına gömülmüş bulur. En sevdiği kitaplar Alman tarihi ve Alman mitolojisi üzerine yazılmış olanlardır.[33]

Linz eninde sonunda bir taşra şehriydi. İmparatorluğun muhteşem barok başkenti Viyana, bu kadar hırsı ve hayal gücü olan bir öğrenciyi ergeç çekecekti. Nitekim, 1906'da on yedinci doğum gününden sonra, Hitler annesinin ve başka akrabalarının sağladığı parayla büyük şehirde iki ay geçirdi. Viyana ileride en acı yıllarının geçeceği, zaman zaman köprülerinin altlarında bile yatacağı bir yer olacaktı. Ama ilk gidişinde onu büyüledi Viyana. Günlerce sokaklarda dolaştı durdu. Ring'deki büyük binaları gördükçe heyecanlandı. Müzelerde, operada, tiyatrolarda gördükleri hep kendinden geçirdi onu.

Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ne nasıl girebileceğini de öğrendi ve bir yıl sonra, 1907 Ekimi'nde, yeniden başkente geldi. Ressam olmak hayalini gerçekleştirmek için gereken ilk adımı atmak niyetiyle giriş imtihanına katıldı. On sekiz yaşındaydı ve kalbinde büyük umutlar besliyordu. Ancak, ne yazık ki, bu umutlar suya düştü. Akademinin tasnif listesinde bulunan bir kayıttan işin içyüzü anlaşılıyor:

> Aşağıda adı yazılı şahıs teste girdi. Yeterli sonuçlar alamadı, ya da kabul edilmedi... Adolf Hitler, Braunau a. Inn, 20 Nisan 1889, Alman, Katolik, Babası hükümet memuru. Ortaokulda 4 yıl okumuş. Birkaç baş. Resim testi iyi değil.[34]

Hitler ertesi yıl yeniden denedi. Bu sefer yaptığı resimler o kadar kötüydü ki teste bile giremedi. Bu sonuç hırslı genç adam için, ileride yazdığı gibi, tam bir sürpriz oldu. Başarı kazanacağına kesin olarak inanmıştı. Kavgam'da kendisinin anlattığına göre, akademi müdüründen durumunun izahını istedi.

"Sayın Bay, yaptığım resimlerin benim resim sanatına yeteneğim olmadığını kesin olarak gösterdiğini, ama iyi bir mimar olabileceğimi söyledi. Akademinin Resim Bölümü benim için bahis konusu ola-

mazmış. Benim yerim Mimari Bölümü imiş."[35]

Genç Hitler bu öğüte uymak istiyordu, ancak ortaokuldan çıkarken aldığı notların mimari okuluna girmesini engelleyeceğini birdenbire ve acı acı anladı.

Bu sırada annesi de göğüs kanserinden ölüm halindeydi. Linz'e döndü. Okuldan ayrıldığından beri, Klara Hitler ile akrabaları, genç adama üç yıl yardım etmişledi. Ama artık buna devam etmek için bir neden yoktu. 21 Aralık 1908'de, şehir Noel hazırlıklarına başlarken, Adolf Hitler'in annesi öldü. İki gün sonra Leonding'de kocasının yanına gömüldü. Bu olay on dokuz yaşındaki genç için "korkunç bir darbe oldu.. Babamı sayardım, ama annemi severdim... Onun ölümü bütün büyük plânlarımı birdenbire yok etti... Sefalet ve katı gerçeklik beni çabuk bir karar almaya zorladı... Kendi geçimimi sağlamak prob-lemi ile karşı karşıya kaldım."[36]

Ama bir mesleği yoktu. Elle çalışmaktan her zaman tiksinmişti. Bir kuruş bile kazanmaya çalışmamıştı. Ama yılmadı. Akrabalarıyla vedalaşırken para kazanmadan dönmeyeceğini söyledi onlara.

"İçinde elbise ve çamaşırlarım bulunan bir bavulla ve kalbimde sarsılmaz imanla Viyana'ya doğru yola çıktım. Babamın elli yıl önce kaderden elde ettiği şeyi ben de elde etmeyi umuyordum: 'bir şey' olmak istiyordum... Ama hiçbir zaman memur olmayı düşünmüyordum."[37]

"HAYATIMIN EN ACI DÖNEMİ"

1909 ile 1913 arasında geçen dört yıl, bu kahraman genç için büyük bir sefalet ve mahrumiyet dönemi oldu. Habsburg'ların henüz düşmediği ve şehrin Avrupa ortasında elli beş milyonluk bir imparatorluğun başkenti olmaktan çıkmadığı o yıllarda, Viyana, dünya başkentleri arasında, eğlence bolluğu ve güzelliği bakımından başta geliyordu. Şehir, yalnız mimaride, heykelde, müzikte ileri değildi. Aynı zamanda şehrin zarif, zevke düşkün, kültürlü halkı da, Batının hiçbir şehrinde görülmeyen ayrı bir barok ve rokoko veriyordu Viyana'ya.

Wienerwald'in ormanlık ve yer yer yeşil sarı renkte üzüm bağlarıyla dolu tepeleri arasından geçen mavi Tuna boyundaki şehir, turist-

leri çeken, doğal güzellikte bir yerdi. Viyanalılar Tanrının kendilerine büyük bir lütufta bulunmuş olduğuna inanıyorlardı. Her yanda müzik vardı. Avrupa'nın en büyük müzik dehâları bu memlekette yetişmişlerdi: Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert. Ve Viyana'nın sevgili evladı Johann Strauss'un neşeli valsleri barok hayat tarzına alışmış üstün bir halk için bir rüyaydı sanki. Şehir halkı, rahat rahat para kazanıyor, dans ediyor, böylece tatlı günler ve geceler geçiriyor, güzel kahvelerde havadan sudan konuşuyor, flört ediyor, sevişiyor, hayatının büyük bir kısmını zevkle ve rüyalara bırakıyordu.

Elbetteki İmparatorluğun yönetilmesi de gerekmekteydi. Bir ordu ve bir donanma da vardı. Ulaştırma araçları çalışıyor, ticaret ve iş de yapılıyordu. Ama fazla çalışan —dahası, tam çalışan bile— yoktu.

Bu görünüşün bir de apayrı yanı vardı. Her şehirde olduğu gibi, bu şehirde de yoksullar yaşıyordu. Bunlar kulübelerde oturan, yiyecek ve giyecekleri az, yoksul insanlardı. Ama İmparatorluğun olduğu kadar, orta Avrupa'nın da en büyük sanayi merkezi olan Viyana refah içindeydi ve bu refah halk arasına da yayılmış, aşağı tabakalara kadar inmişti. Büyük bir halk kitlesini oluşturan aşağı orta sınıf, şehrin politikasını elinde tutuyordu. İşçiler yalnız sendikalar halinde örgütlenmekle kalmamışlar, aynı zamanda, güçlü bir siyasi parti de kurmuşlardı. Bu parti Sosyal Demokrat Partisiydi. Şehrin hayatında o sıralarda bir kaynaşma vardı. Ve bu kaynaşma iki milyon insana yayılmıştı. Demokrasi, Habsburg'ların eski saltanatını sarsıyor, eğitim ve kültür halka açılıyordu. İşte bu sırada, yani 1909 yılında, Viyana'ya gelen Hitler gibi beş parasız bir genç isterse yüksek tahsil yapabilir, isterse az çok geçinecek bir para kazanabilirdi. Şehirde başkentin halka sağladığı uygarlık imkânlarından yararlanan bir milyon gündelikçi işçi vardı. Hitler'in Kubizek gibi yoksul ve tanınmamış tek arkadaşı bile Müzik Akademisi'nde kendisine bir isim yapmıyor muydu?

Ama genç Adolf, mimari bölümüne girmek istemedi. Ortaokul diploması olmadığı halde isteseydi gene de girebilirdi. Çünkü "özel bir yetenek" gösteren gençler diplomasız da olsalar kabul ediliyorlardı. Ama, bilindiği kadar, kendisi okula başvurmadı. Sanat öğrenmek ya da devamlı bir işe girmek de istemedi. Ufak tefek işlerle vakit geçirmeyi tercih etti. Kar temizledi. Halı silkti. Batı Tren İstasyonu'nda çanta taşıdı. "Kaderinin gösterdiği yolu bulmak" üzere geldiği Viyana'ya varışının üzerinden daha bir yıl geçmeden, 1909 Kasımı'nda, Simon

Denk Gasse'deki döşeli odasını bırakmak zorunda kaldı. Bundan sonra dört yıl bekâr odalarında ya da aynı derecedeki sefil yurtlarda oturdu. Açlığını gidermek için sık sık şehrin fukara aşhanelerine gidip oralarda çorba içti. Yirmi yıl sonra şu satırları yazmasına şaşmamak gerekir:

"Birçokları için masum zevklerin özü neşe arayan insanların eğlence yeri sayılan Viyana, maalesef söylemek zorundayım ki, benim için sadece hayatımın en acı döneminin yaşayan anısıdır. Bugün bile bu şehir bende kötü düşüncelerden başka bir şey yaratmaz. Benim için bu eşsiz şehrin adı beş yıllık zor bir hayat ve sefaleti temsil eder. Bu beş yıl içinde önce gündelikçi bir işçi olarak, sonra da küçük bir ressam olarak, günlük ekmeği bile çıkarmaya yetmeyecek şekilde çalışmak zorunda kalmıştım."[38]

Hitler o sırada her zaman aç olduğunu söyler:

"O sıralarda açlık benim tek sadık muhafızımdı. Bir an bile benden ayrılmadı. Her şeyimi paylaştı. Hayatım bu merhametsiz dostla devamlı bir savaştan ibaretti."[39]

Ama bu açlık hiçbir zaman onu devamlı bir işe sürükleyecek raddeye gelmedi. Kavgam'da belirttiği gibi, kendisinde, küçük burjuvaların proletarya, yani el işçileri saflarında düşme korkusu vardı. O bu korkuyu, ileride, Nasyonal Sosyalist Partisi'nin, toplumda "işçiler" den daha iyi durumda olduklarını sanan, milyonlarca lidersiz, az maaşlı, bir yana atılmış memura dayamak suretiyle sömürecektir.

Her ne kadar Hitler ekmeğini, hiç olmazsa kısmen, "küçük bir ressam" olarak çıkardığını sözlerine ekliyorsa da, kendi hayat hikâyesini anlatırken bu işin ayrıntısını açıklamıyor. Yalnız 1909 ile 1910 yılları arasında durumunu iyileştirdiğini artık basit bir işçi gibi çalışmak zorunda kalmadığını belirtiyor.

"O sıralarda," diyor, "küçük bir suluboya ressamı olarak çalışıyordum."[40]

Kavgam'da kendi hayatına ait yazdığı birçok şeyler gibi bu da pek doğru değil. Kendisini o sıralarda tanıyanların sözlerine pek güvenilemez ama söylentileri bir araya getirdiğimiz zaman belki de daha doğru, daha kesin ve daha tam bir sonuca varabiliriz.*

* Hitler'i, Viyana'da geçirdiği yılların bir kısmında tanımış olan Josef Greiner'in yazdığı **Das Ende des Hitler - Mythos** adlı kitaba da bakınız. Aynı zamanda, Rudolf Olden'in **Hitler the Pawn** adlı kitabına da bakınız. Olden'in kitabında Reinhold Hanisch'in ifadeleri vardır. Bu adam bir zamanlar Hitler'in kaldığı yurtta

Hitler'in, düşmanlarının sık sık iddia ettikleri gibi, evlerde badanacı olarak çalışmadığı kesindir. Böyle bir işde çalıştığını gösteren en ufak bir kanıt yok. Hitler, Viyana'ya ait küçük resimler yapıyordu. Bunlar özellikle St. Stephen Katedrali'nin, opera binasının, Burgtheatre'ın, Schoenburnn Sarayı'nın ya da Schoenbrunn Parkı'ndaki Roma yıkıntılarının resimleriydi. Kendisini tanıyanların anlattığına göre, o bu resimleri başka eserlerden kopya ediyordu. Herhalde tabiattan kopya etmesine imkân yoktu. Mimarların plânlarını çizmezden önce yaptıkları kaba, gelişi güzel taslaklara benzeyen soğuk, cansız resimlerdi bunlar. Resimlere kattığı insan figürleri çok komikti. Bir ara, Hitler'in yaptığı resimleri gördüğümde yazmış olduğum şu notu defterlerimin arasında buldum: "Yüz az. Yüzler kaba; bir tanesi cadıya benziyor." Heiden'e göre, "yüksek, ağır başlı binaların karşısında sanki tıkabasa doldurulmuş çuvallar gibiydi insanlar."[41]

Bu kötü resimlerin çoğunu Hitler harhalde küçük tüccarlara satıyor, onlar da bunlarla duvarlarını süslüyorlardı. Çerçeveciler alıp boş çerçevelerini dolduruyorlardı. Belki de mobilyacılar alıyor, o sıralardaki Viyana modasına uyarak ucuz sandalyelerin ve koltukların arkalarına yapıştırıyorlardı. Hitler harhalde ticari resimler de yapıyordu. Teddy Ter Pudrası gibi mamüller için vitrine koyulacak reklamlar da vardı bu arada. Yılbaşı zamanlarında herhalde kazancı artıyordu. Noel Baba'nın renkli mumlar sattığını, ya da, habire kopya etmekten bıkmadığı St. Stephen Kilisesi gotik kulesinin büyük yılbaşı pastalarının içinden çıktığını gösteren resimler yapıyordu.

Hitler'in "sanatçı" olarak başarısı bundan ibaretti, ama o bütün ömrünce kendisini "sanatçı" saydı.

Viyana'da geçirdiği bu serseri yıllarda Hitler'in herhalde Bohem bir görünüşü vardı. O sıralarda Hitler'i tanıyanlar onun topuklarına kadar uzayan ve bir cübbeye benzeyen uzun, eski püskü paltosunu hatırlamaktadırlar. Bu paltoyu Hitler'e kaldığı yurtta kendisiyle dostluk kurmuş olan Macaristanlı Yahudi bir eskici vermişti. Hitler'i tanıyanlar, bütün yıl boyunca başından çıkarmadığı yağlı siyah şapkasını ve perçemli saçını da hatırlarlar. Sonradan alnına doğru taradığı saçının ar-

onun oda arkadaşı imiş. Bazen Hitler'in resimlerini satarmış. Konrad Heiden de **Der Führer**'de Hanisch'in sözlerine değinir. Özellikle, bu kitapta Hitler'in yaptığı ve Hanisch'in sattığı serimlerde kendisini aldattığını ileri süren Hitler'in Hanisch'e karşı açmış olduğu davanın zabıtları vardır.

kası o sıralarda yağlı yakasından sarkardı. Çünkü sık sık saçını kestiremiyor ve traş olamıyordu. Yüzünün yanları ve çenesini, daha yeni yeni çıkmakta olan siyah sakalının kılları örtüyordu. Sonra, az çok sanatçı olan Hanisch'e inanmak gerekirse, "Hıristiyanlar arasında çok seyrek görülen bir hayalete" benzerdi Hitler.[42]

Birlikte yaşadığı birtakım gençlerin kötü huylarından hiç biri Hitler'de yoktu: Ne sigara, ne de içki içiyordu. Kadınlarla da alış verişi yoktu. Benim bildiğim kadar onun bu hali herhangi bir anormallikten değil, kökleşmiş utangaçlığından ileri geliyordu.

Hitler, sonradan *Kavgam*'da, çok seyrek yaptığı alayların birinde der ki: "O günlerde beni görenlerin, bana, eksantrik görünmek isteyen bir genç gözüyle baktıklarını sanıyorum."[43]

Yine o günlerde Hitler'i tanıyanlar —öğretmenleri gibi— bu pis serserinin zavallı varlığı altında bir kişilik bulunduğunu gösteren güçlü, yüzüne hâkim, dik bakışlı gözlerini unutmazlar. Beden işlerindeki bütün tembelliğine rağmen doymak bilmez bir okuma düşkünü olduğunu, gündüzlerini ve gecelerini kitapları yutmakla geçirdiğini hatırlarlar.

"O sıralarda durmadan okuyordum. İşten artan zamanlarımı okumakla geçiriyordum. Böylece bugün bile hâlâ yararlanmakta olduğum bilginin temellerini o yıllarda attım."[44]

Hitler *Kavgam*'da okuma sanatı üzerine uzun uzun nutuklar çeker:

"Okuma kelimesiyle, elbetteki, bizim 'aydınlar' sınıfının ortalama üyesinden başka bir şeye işaret etmek istiyorum.

Çok okuyan bir sürü insan tanırım. Öyle olduğu halde bunları 'çok okumuş' saymam. Bir sürü 'bilgi'leri vardır. Ama kafaları örgütlemeye yeterli değildir ve aldıkları malzemeyi kafalarında tutamazlar... Oysa, okuma sanatını tam bilen bir insan, gerek amaca yaraması ve gerekse bilinmeye değer bulunması dolayısıyla her zaman hatırda tutulması gereken şeyleri içgüdüsüyle kavrar... Okuma sanatı da, öğretme sanatı gibi şudur... *özlüyü tutmak, özlü olmayanı atmak**... Ancak bu çeşit bir okumanın bir anlamı ve amacı vardır.. Bu bakımdan, benim Viyana'daki dönemim özellikle verimli ve değerli olmuştur."[45]

* İtalik Hitler'e aittir.

Neye göre değerli olmuştur? Hitler'in cevabı şu: Viyana'daki okuması ve Viyana'nın yoksul halkı arasındaki yaşayışı ona ileride hayatta bilmesi gereken her şeyi öğretmiştir.

"Viyana, hayatımın, en köklü olmakla beraber, en zorlu okulu olmuş ve öyle kalmıştır. Bu şehre daha henüz bir delikanlı iken ayak basmıştım. Ve sonra oradan ağırbaşlı, büyümüş bir adam olarak ayrıldım. Bu dönemde hareketlerimin sarsılmaz temeli olan bir dünya görüşünü ve felsefesini içimde biçimlendirdim. O sıralarda yaratmış olduğum şeylerden sonra artık öğrenecek pek az şeyim kalmıştı. Artık hiçbir şeyi değiştirmemeliydim."[46]

Peki, Viyana'nın sağladığı bu zorluklar okulunda Hitler'in öğrendikleri nelerdi? Oradaki okuması ve tecrübesi sırasında elde ettiği ve öz olarak sonuna kadar değiştirmediği fikirler neydi? Bunlar, en gelişi güzel bir incelemede bile üstünkörülüğü ve eskiliği, çoklukla gülünçlüğü ve saçmalığı hemen ortaya çıkan garip saplantıların zehirlediği düşüncelerdi. Ama bu düşüncelerin tarih için olduğu kadar dünya için de önemi olduğu açıktır. Çünkü bu fikirler, okuma meraklısı görünen bu serseri tarafından ileride kurulacak Nazi İmparatorluğunun temellerinden bir kısmı olacaktır.

ADOLF HİTLER'İN FİLİZLENEN FİKİRLERİ

Bunlar bir tanesi hariç, orijinal fikirler değildi. Avusturya'nın 20. yüzyıl başlarındaki fırtınalı politikasından ve hayatında toplanmış birtakım ham fikirlerdi. Tuna hanedanı sindirimsizlikten ölüyordu. Bir Alman-Avusturya azınlığı, ayrı ayrı dil konuşan bir sürü halklardan oluşmuş bir imparatorluğu yüzyıllar boyunca egemenliği altında tutmuş ve bu ulusların üzerine kendi dilinin ve kültürünün damgasını basmıştı. Ama 1848'den beri bu imparatorluk gücünü yitiriyordu. Azınlıkları sindirmenin olanağı yoktu. Avusturya kaynayan bir kazandı: 1860'da İtalyanlar ayrıldı. 1867'de Macarlar ikili bir imparatorluğun içinde Almanlarla eşit olma hakkını elde ettiler. Şimdi artık 20. yüzyıl başlamıştı. Çeşitli Slav ulusları, Çekler, Slovaklar, Sırplar, Hırvatlar ve başkaları da eşitlik, hiç olmazsa, özerklik istiyorlardı. Acı milliyet çatışmaları Avusturya politikasına hâkimdi.

Bununla da bitmiyordu. Sosyal bir başkaldırma da vardı Avustur-

ya'da. Bu başkaldırma sık sık ırk savaşları haline geliyordu. Seçim hakkından yoksun kılınmış aşağı sınıflar oy hakkı istiyorlardı. Yalnız yüksek gündelik almak ve daha iyi çalışma şartları sağlamak için değil, demokratik siyasi haklar elde etmek için de, sendika kurma ve grev hakkı istiyorlardı. Nitekim, genel bir grev sonunda genel oy hakkı elde edildi. Böylelikle İmparatorluğun Avusturya'daki yarısında yaşayan nüfusun üçte birini oluşturan Avusturyalı Almanların siyasi egemenliği sona erdi.

Linz'den gelen koyu Alman-Avusturya millyetçisi genç bütün bu çekişmelere karşıydı. Hitler'e göre İmparatorluk "pis bir bataklığa" gömülüyordu. Ancak egemen ırk olan Almanlar, eski mutlak otoritelerini yeniden kazandıkları zaman kurtulabilirlerdi. Alman olmayan ırklar, özellikle Slavlar ve her şeyden önce Çekler, aşağı halklardı. Bunları demir bir pençeyle yönetmek Almanların göreviydi. Parlamento dağılmalı ve bu demokratik "saçma sapanlığa" bir son verilmeliydi.

Hitler o sıralarda politikaya karışmamışu. Ama eski Avusturya'nın bellibaşlı üç partisinin çalışmalarını yakından izliyordu. Bu partiler Sosyal Demokrat, Hıristiyan Sosyalist ve Pan-German Nasyonalist Partileri'ydi. Böylece fukara mutfaklarını sık sık ziyaret eden bu derbeder gencin kafasında yavaş yavaş bir politika zekâsı belirmeye başladı. Çağdaş siyasi hareketlerin güçlerini ve güçsüzlüklerini bütün açıklığıyla görüyordu. Bu zekâsı, ilerde olgunlaşacak ve onu Almanya'nın en usta politikacısı haline getirecekti.

Siyasetle olan ilk ilişkisi sırasında Sosyal Demokratlara karşı çok büyük bir tiksinti duymaya başladı. "Beni en çok kızdıran şey," der, "Cermenliğin sürdürülmesi savaşına karşı olan düşmanca davranışları (ve) Slav yoldaşlara tatsız bir şekilde hoş görünmeye çalışmalarıydı... Birkaç ayda, yirmi otuz yıl içinde varılabilecek bir sonuç elde ettim. Sosyal erdem ve kardeşçe sevgi maskesi altında saklanan zararlı bir orospuyu* tanıdım."[47]

Bununla birlikte, bu işçi sınıfı partisinin halk arasında kazandığı başarıyı incelemek için partiye karşı olan kırgınlığını gizleyecek kadar akıllı davrandı. İncelemeleri sonunda bu başarının birkaç nedeni olduğu sonucuna vardı ve Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'ni kurarken bu sonuçları hatırladı ve kullandı.

* Bu kelime **Kavgam**'ın ikinci ve sonraki baskılarından çıkarılmış, "zararlı orospu" yerine yalnızca "zarar" kelimesi kullanılmıştır.

Kavgam'da, bir gün Viyana'lı işçilerin yaptığı büyük bir gösteriyi anlatır: "Aşağı yukarı iki saat orada durdum ve yavaş yavaş kımıldanan büyük insan devini soluk almadan seyrettim. Sonunda sıkıntılı bir kuşku ile oradan uzaklaştım ve ağır ağır yürüyerek eve döndüm."[48]

Hitler evde Sosyal Demokrat basını okumaya başladı. Liderlerinin söylevlerini inceledi, örgütlerinin üzerinde çalıştı. Siyasi teknikleri, elde ettikleri sonuçlar üzerinde düşündü. Sosyal Demokratların kendince başarılarını açıklayan üç karara vardı: Bu adamlar bir halk hareketi yaratmasını biliyorlardı; halk hareketi olmadan hiçbir parti yaşayamazdı. Halkın arasında nasıl propaganda yapılacağını anlamışlardı. En son olarak da, kendisinin "manevi ve fizik baskı" dediği şeyi kullanmayı biliyorlardı.

Bu son sonuç, elbetteki yanlış bir gözleme dayanıyor, Hitler'in bir sürü saplantılarıyla karışıyordu; ama Hitler'in aklını çelmişti. O, bu sonucu on yıl geçmeden kendi amaçları için kullanacaktır.

"Bu hareketin, bu çeşit saldırılara ne moral ne de kafa bakımından hazır olmayan burjuvazi üzerinde yaptığı kötü manevi baskıyı anladım. Bir işarette bir sürü yalanlar ortaya atılıyor, tehlikeli sayılan düşmanlara karşı iftiralar savruluyor, sonunda saldırıya uğrayan insanların sinirleri bozuluyordu... Bütün insan zaaflarının çok ince olarak yapılmış bir hesabına dayanan bir taktikti ve hemen hemen matematik bir kesinlikle başarıya ulaşıyordu.

Ben de fizik baskının birey ve halk üzerindeki önemini aynı derecede anladım. Onları destekleyenler, bir süre, zaferlerinin kendi davalarının doğruluğundan ileri geldiğini sanıyorlar, yenilen düşman ise, çoğu zaman, umursamazlığa düşüyor ve yeni bir karşı koymanın gereksizliğini anlıyordu."[49]

Hitler'in geliştirdiği Nazi taktiklerinin bundan daha iyi bir çözümlemesi yazılmamıştır.

Viyana'da bizim acemi Hitler'i şiddetle çeken iki parti daha vardı. Hitler gelişmekte olan kurnaz ve soğuk çözümleme gücünü bu iki partiye de uyguladı. Söylediğine göre, önce Georg Ritter von Schoenerer'in kurduğu Pan-German Nasyonalist Parti'ye yakınlık duydu. Schoenerer de Hitler'in ailesi gibi Aşağı Avusturya'da Spital yakınlarından gelmişti. Pan-German'lar o sıralarda çok uluslu bir imparatorlukta Alman üstünlüğü savaşının son kavgalarını yapıyorlardı. Hitler, Schoenerer'i "büyük bir düşünür" saydığı ve onun, koyu milliyetçilik, Yahu-

di-düşmanlığı, sosyalizm-düşmanlığı, Almanya ile birleşme ve Habsburg'larla Papalığa karşı koyma programına katıldığı halde partisinin başarısızlık nedenlerini hemen görmekte de gecikmedi.

"Bu hareket, sosyal problemin önemini yeterince anlamamış olduğu için gerçek militan bir halk hareketlerinden uzak kalmıştır. Parlamentoya girmesi, elindeki korkunç güçten onu yoksun kılmış ve bu kuruma özgü bütün zaafların yükü altında bırakmıştır. Katolik Kilisesi'ne karşı açılan savaşa gelince... bu savaş partiyi milletin sayısız iyi elemanlarından yoksun kılmıştır."[50]

Hitler'in *Kavgam*'da, üzerinde uzun uzun durduğu, ama Almanya'da iktidara geçer geçmez unuttuğu derslerden bir de bir siyasi partinin kiliselere karşı gelmeye çalışmasının boşuna olmasıydı. Hitler Schoenerer'in *Los-von-Rom* (Roma'dan uzaklaşma) hareketinin bir taktik hatası olduğunu anlatırken şöyle der: "Bir mezhepte eleştirilecek ne kadar çok şey olursa olsun, siyasi bir parti, geçmiş tecrübelerde hiçbir partinin dinde ıslahat yoluyla başarıya ulaşmadığını hiçbir zaman unutmamalıdır."[51]

Ama Pan-German'ların halk kitlelerini harekete getirmekteki başarısızlıkları, yani basit halkın psikolojisini anlamamaları, Hitler'e göre, onların en büyük eksiklikleriydi. Hitler'in henüz yirmi bir yaşını bitirmediği sırada kafasında biçimlenmeye başlayan fikirlerden, onun bu davranışı büyük bir hata saydığını açıkça anlıyoruz. Kendi siyasi hareketini kurduğu zaman o bu yanlışı tekrarlamayacaktır.

Pan-German'ların bir hatası daha vardı, Hitler onu da tekrarlamayacaktı. Bir partinin hiç olmazsa ulusun güçlü, yerleşmiş kurumlarından birinin -Kilise olmazsa Ordunun, o olmazsa Kabinenin, ya da Devlet Başkanının- desteğini kazanması gerekti. Genç politikacıya göre, bu desteği sağlamadıkça, siyasi bir hareketin iktidara geçmesi imkansız olmasa bile zordu.

Hitler Berlin'de 1933 yılı Ocak ayının önemli günlerinde bunu sağlamak kurnazlığını gösterdi. Böylece gerek kendisi ve gerekse kendi Nasyonal Sosyalist Partisi için büyük bir ulusa hükmetme imkanını sağladı.

Hitler'in zamanında, Viyana'da, bu sorunu ve halk kitlelerine dayanan bir partinin kurulmasının zorunluluğunu anlayan bir tek siyasi lider vardı: Viyana Belediye Başkanı ve Hıristiyan Sosyal Partisi'nin lideri Dr. Karl Lueger. Hitler ile Lueger hiçbir zaman bir araya gelmediler

ama, Dr. Karl Lueger, Hitler'i herkesten çok etkiledi. Hitler bu adamı "gelmiş geçmiş Alman Belediye Başkanlarının en büyüğü... zamanın diplomat dediği adamlardan daha büyük bir devlet adamı" saydı. "Eğer Dr. Karl Lueger Almanya'da yaşamış olsaydı halkımızın büyük kafaları arasında yer alırdı."[52]

Elbetteki, geleceğin Hitler'i ile Viyanalı orta sınıfların bu iriyarı, dürüst, güler yüzlü, sevilen adamı arasında çok az bir benzerlik vardı. Lueger'in, tedirgin küçük burjuvaziden gelmiş elemanlardan oluşan ve yumuşak bir Yahudi-düşmanlığını, Hitler'in yaptığı gibi, siyasi bir yatırım olarak kullanan bir partinin başına geçtikten sonra, Avusturya'nın en güçlü politikacısı olduğu bir gerçekti. Ama orta halli bir çevreden gelen ve üniversiteden yetişen Lueger, oldukça büyük fikri başarıları olan, muarızlarınca, hatta Yahudilerce bile temiz kalpli, atak, kibar ve hoşgörülü olan bir insandı. O sırada Viyana'da daha yeni yazı hayatına atılan Avusturya'nın ünlü Yahudi yazarı Stefan Zweig, Lueger'deki Yahudi-düşmanlığının, onu Yahudilere yardım etmekten, Yahudilere dostça davranmaktan alıkoyamadığını söyler. Zweig der ki: "Kendisine bağlı olan şehir yönetimi çok adil ve hatta örnek şekilde demokratikti... Bu Yahudi-düşmanı partinin seçimi kazanmasından sonra korkmaya başlayan Yahudiler aynı haklarla yaşamakta devam ettiler ve aynı saygıyı gördüler."[53]

Genç Hitler bu tutumdan hoşlanmıyordu. Lueger'i aşırı hoşgörülü buluyor, onun, Yahudilerin ırk sorununu yeteri kadar anlamadığını düşünüyordu. Belediye Başkanının Pan-Germanya'yı kavramaktaki başarısızlığına kızıyor, Roma Katolik Kilisesi'ne karşı izlediği politikadan ve Habsburg'lara bağlılığından şüphe ediyordu. İhtiyar İmparator Franz Joseph, Lueger'i Belediye Başkanı olarak tanımayı iki kere reddetmemiş miydi?

Ama sonunda, Hitler, modern sosyal sorunları, propagandanın ve söz söyleme sanatının halkı çekmekteki önemini anlayan bu adamın dehasını tanımak zorunda kaldı. Hitler, Lueger'in kudretli Kiliseye karşı tutumuna da hayran kalmaktan kendini alamadı.

"Politikasını sonsuz bir kurnazlıkla yürütüyordu," der. Lueger "eskiden beri kurulmuş olan kurumların hemen desteğini sağladı, bu eski kuvvet kaynaklarından kendi hareketi için mümkün olan en büyük yararı elde etmeyi başardı."[54]

Hitler'in ileride kendi siyasi partisini kurarken ve bu partiyi Al-

manya'da iktidara getirirken kullandığı fikirlerin ve tekniğin çekirdeğini burada aramak gerekir. Hitler'in orijinalliği, onun bu fikirleri Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Almanya'ya uygulayan tek sağcı politikacı olmasındadır. Nazi hareketi ancak o zaman, bir sürü milliyetçi ve tutucu parti arasında, halkın desteğini kazanan ve bunu başardıktan sonra ordunun, Cumhurbaşkanının ve büyük ticaret çevrelerinin, yani "eskiden beri kurulmuş üç kurumun" etkili yardımını sağlayan ve böylelikle Almanya'da Hitler'i Başbakanlığa kadar yükselten bir parti haline gelmişti. Viyana'da öğrenilen derslerin gerçekten yararlı olduğu böylece ispat edilmiştir.

Dr. Karl Lueger güzel konuşan bir adamdı, ama Pan-German Partisi'nde halk harşısında iyi söz söyleyecek insanlar yoktu. Hitler'in gözünden kaçmadı bu. *Kavgam*'da, politikada güzel söz söylemenin önemi üzerinde durdu:

"Tarihte büyük dinsel ve siyasal akımları başlatan güç, bilinmeyen bir zamandan beri söylenen kelimelerin esrarlı gücünden ve yalnızca bundan doğmuştur. Büyük halk yığınları ancak konuşma gücüyle harekete getirilebilir. Bütün büyük hareketler halk hareketleridir. İnsan ihtiraslarının ve heyecanlarının yanar dağlar gibi patlamalarıdır. Bu heyecanları ya zalim bir Felaket Tanrıçası ya da halkın içine salınan sihirli bir söz harekete getirir. Bunlar edebiyat estetleri ve salon kahramanlarının suyuna tirit yaverleri değildir."[55]

Genç Hitler, Avusturya'daki parti çalışmalarına fiilen katılmadı ama, Viyana'nın fukara kahvelerinde, yardım mutfaklarında ve sokak köşelerinde bulduğu halk karşısında söz söyleme sanatını tecrübe etmeye de başladı. Bu yeteneği sayesinde (önemli söylevlerinden çoğunu dinlemiş olan bu kitap yazarının da tanıklık edeceği gibi) iki savaş arasındaki yıllarda Almanya'da hiç kimsenin erişemediği bir noktaya vardı ve bu görülmemiş yetenek, başarısına büyük ölçüde yardım etti.

Son olarak, Hitler'in Viyana tecrübelerine Yahudiler de giriyordu. "Linz'de az Yahudi vardı," der, "bizim memlekette, babamın sağlığında, bu kelimeyi işittiğimi hatırlamıyorum." Ortaokulda bir Yahudi çocuğu vardı. "Ama o bu konuya hiç önem vermiyordu... Ben onları (Yahudileri) Alman bile sanıyordum."[56]

Hitler'in çocukluk arkadaşına göre bu söz doğru değil. Linz'de

Hitler ile geçirdiği günleri hatırlayan August Kubizek der ki: "Hitler'e ilk rastladığım gün, ondaki Yahudi-düşmanlığı zaten belirgin bir hale gelmişti. Hitler'in Yahudi-düşmanlığı Viyana'ya gittiği zaman daha da kuvvetlendi. Viyana'daki tecrübeleri bu duygusunu derinleştirdi, ama bu duyguları yaratan elbetteki orası olmadı."[57]

Hitler, "Sonra," diyor, "Viyana'ya geldim. Kendi bol izlenimlerimle uğraşırken... kaderimin karşıma çıkardığı zorlukların altında ezilirken, önceleri bu muazzam şehirde yaşayan halkın iç tabakalaşmasını gözden kaçırdım. O günlerde Viyana'nın iki milyon nüfusu arasında aşağı yukarı iki yüz bin Yahudi bulunduğu halde ben onları görmedim... Yahudiler benim için hâlâ yalnızca din bakımından ayrıydılar. Öteki dinlere karşı yapılan saldırıları nasıl insani bir hoşgörürlükle reddediyorsam, bu dine karşı yapılan saldırıları da öyle reddediyordum. Sonuç olarak, Viyana'daki Yahudi-düşmanı basının havasını büyük bir ulusun kültürel geleneğine aykırı buluyordum."[58]

Hitler, anlattığına göre, bir gün şehrin ana mahallelerinde geziyormuş. "Birdenbire kara cübbeli, kara zülüflü bir hayalete rastladım. Bu bir Yahudi miydi? İlk düşüncem bu oldu. Çünkü bunlar Linz'dekilere benzemiyordu. Adamı gizli gizli ve çekinerek gözledim. Bu yabancı yüze, her niteliğini teker teker inceleyerek baktıkça, ilk sorum yeni şekil almaya başladı. Bu bir Alman mıydı?"[59]

Hitler'in bu soruya vereceği cevap kolaylıkla kestirilebilirdi. Ama, söylediğine göre, bu soruya cevap vermeden önce "kitapları okuyarak bu kuşkudan kurtulmaya" karar vermiş Hitler. O sırada Viyana'da bol bol satılan Yahudi-düşmanı kitaplara gömülmüş. Sonra "olayı" daha yakından gözlemek üzere sokaklara çıkmış. "Nereye gitsem," diyor, "Yahudi görmeye başladım. Ne kadar çok Yahudi görürsem benim gözümde o kadar keskin olarak ayrılıyorlardı öteki insanlardan. Sonra sonra bu cübbelerin kokusundan midem bulanmaya başladı.[60]

Hitler, bundan sonra, "bu 'seçkin milletin' üzerindeki moral lekeyi keşfettiğini" söyler. "Bir Yahudinin, özellikle kültür hayatında, karışmamış olduğu herhangi bir pislik ya da namussuzluk var mıydı? Bu çeşit yaraları dikkatle deştikçe, çürüyen vücuttaki kurtlar gibi, ansızın gelen bir ışık altında gözleri kamaştıran bir çift bulursunuz."

Hitler, Yahudilerin fuhuş ve beyaz esir ticaretinden geniş ölçüde sorumlu olduklarını keşfettiğini söyler. "İlk olarak," diye anlatır, "Yahudilerin büyük şehrin pis mahallelerindeki kötülük ticaretini soğukkanlılıkla ve ince hesaplarla yönettiklerini keşfettiğim zaman sırtımdan aşağı soğuk bir ter boşandı.[61]

Hitler'in Yahudiler üzerine söylediği şiddetli sözlerde bir takım cinsiyet arzularının büyük bir payı vardır. Bu nitelik o sıralarda Viyana'nın Yahudi-düşmanı basınında da görülüyordu. Sonradan bu havayı Nürnberg'de yayımlanan *Der Stuermer* adındaki müstehçen haftalık dergi sürdürdü. Dergiyi Hitler'in sevgili dostlarından, Franconia Nazi Şefi Julius Streicher çıkarıyordu. Streicher ünlü bir sapık ve Üçüncü Alman İmparatorluğu'nun en aşağılık tiplerinden biriydi. *Kavgam*'da, masum Hıristiyan kızlarının ırzına geçen ve böylelikle onların kanlarını bozan aşağılık Yahudilere ait birçok korkunç imalar vardır. Hitler, "Binlerce kızın iğrenç, çarpık bacaklı Yahudi piçleri tarafından iğfal edilmesi kabusu" diye yazabilmektedir. Rudolf Olden'in belirttiği gibi, Hitler'deki Yahudi-düşmanlığının kökleri onun baskı altındaki cinsel kıskançlığında aranabilir. Nitekim, yirmi yaşlarında Viyana'da kaldığı yıllar içinde, bilindiği kadar, herhangi bir kadınla teması olmamıştır.

Hitler diyor ki: "Yavaş yavaş bu adamla karşı kin duymaya başladım... Bu benim en büyük manevi uyanışım oldu. Ödlek bir kozmopolit olmaktan çıktım ve bir Yahudi-düşmanı oldum."[62]

Artık Hitler sonuna kadar kör ve bağnaz bir insan olarak kalacaktır. Ölümünden birkaç saat önce yazdığı son vasiyetnamesinde bile, o sırada kendisiyle birlikte Üçüncü Alman İmparatorluğu'nu da felakete sürükleyen kendi başlattığı savaştan Yahudileri sorumlu tutarak onlara karşı son bir saldırıda daha bulunacaktır. İmparatorlukta yaşayan birçok Almana da yayılan bu sönmez kin, sonunda o kadar korkunç ve o kadar büyük katliamlara yok açacaktır ki, uygarlığa sürülen bu çirkin lekeyi insanlar dünya yüzünde yaşadığı süre silemeyeceklerdir.

Hitler 1913 yılında Viyana'dan ayrıldı, her zaman özlediğini söylediği Almanya'ya para kazanmaya gitti. Yirmi dört yaşındaydı. Kendi-

sinden başka herkes, onu tam başarısızlığa uğramış bir genç sayıyordu. Ne ressam, ne de mimar olabilmişti. Dışarıdan bakıldığı zaman bir serseri, okuma meraklısı gibi görünen bir züppeydi. Arkadaşları, ailesi, işi, evi yoktu. Ama bir tek şeyi vardı: Kendisine olan sarsılmaz inancı, derin ve sönmeyen bir görev ya da dinsel bir bildiri duygusu...

Hitler askerlikten kaçmak için Avusturya'dan çıkmış olabilir.* Bunun nedeni korkaklığı değildi. Yahudilerle, Slavlarla ve İmparatorluğun öteki azınlıklarıyla bir arada askerlik yapmak istemiyordu. Hitler *Kavgam*'da 1912 ilkbaharında Münih'e gittiğini, ama bunun bir hata olduğunu söyler. Polisteki bir kayıt onun 1913 Mayısına kadar Viyana'da oturduğunu göstermektedir.

Hitler'in Avusturya'yı terk etmesi için gösterdiği nedenler çok parlaktır:

"Habsburg devletine nefretim gittikçe artı. Başkentte gördüğüm ırk karmakarışıklığı bende tiksinti uyandırdı. Bu Çek, Leh, Macar, Romanyalı, Sırp, Hırvat karışımından ve o insanlığın her yerinde mantar gibi biten Yahidilerden iğrendim. Ve bu şehir bana ırk bozukluğunun bir sembolü gibi göründü. Bu şehirde yaşadıkça Alman kültürünün bu eski kaynağını kurutmaya başlayan yabancı halk karışımına karşı kinim arttı... Bütün bunlardan ötürü sonunda çocukluğumdan beri beni çeken gizli dileklerin ve gizli sevinin gösterdiği yere gitmek isteği

* 1910'da yirmi bir yaşına girdiği için askerlik yapmak zorundaydı. Heiden'e göre Viyana'dayken Avusturya makamları Hitler'i bulamadılar. Sonunda Münih'te olduğunu anlayınca Linz'e muayeneye gelmesini emrettiler. Josef Grenier, **Das Ende des Hitler-Mythos**'unda Hitler ile Avusturya askeri makamları arasındaki yazışmaların bazılarını yayımlamıştır. Hitler bu mektuplarda askerlikten kaçınmak için Almanya'ya gelmiş olduğunu inkar eder. Parası olmadığını ileri sürerek muayenesinin, Münih'e yakın olması dolayısıyla, Salzburg'da yapılmasına müsaade edilmesini ister. 5 Şubat 1914'te orada muayenesi yapılır, sağlık durumu dolayısıyla askerliğe, dahası yardımcı göreve bile uygun bulunmaz. Demek ki ciğer hastalığından henüz kurtulamamıştır. Askeri makamlar onu yirmi dört yaşında Münih'te bulunca ya kadar askerlik şubesine müracaat etmiş olması, Almanya'da yıldızı parladığı sıralarda Hitler'i herhalde üzmüştür.

Greiner, benim Berlin'de bulunduğum sıralarda Nazi-düşmanı çevrelerde geçerli olan bir hikayenin doğru olduğunu söyler: Hitler 1938'de Avusturya'yı işgal ettiği sırada askerlik görevine ait resmi evrakı bulmalarını Gestapo'ya emreder. Linz'deki kayıtlar aranır. Bir şey bulunamaz. Hitler küplere biner. Kayıtlar mahalli idare üyelerinden biri tarafından kaçırılmıştır. Bunları savaştan sonra Greiner'e gösterirler.

bende gittikçe kuvvetlenmeye başladı."[63]

Hitler çok sevdiği bu ülkedeki alın yazısını rüyasında bile görememiştir. Başbakan oluşundan az önceye kadar, Almanya'da, resmen bir yabancı, bir Avusturyalıydı. Hitler, Habsburg İmparatorluğu'nun son yıllarında yetişen uygar başkentte tutunamayan, o sıralarda Alman aşırı politikacıları arasında geçerli olan bütün saçma saplantılara ve kinlere yapışmış, Çek olsun, Yahudi olsun, Alman olsun, fakir ya da zengin olsun, sanatçı ya da zanaatkar olsun yurttaşlarının büyük çoğunluğunca doğru, namuslu, saygıdeğer sayılan şeylerden nasipsiz bir Avusturyalı olarak ele alındığı zaman ancak anlaşılabilir. Almanya'da kuzeyden, batıda Ren'den, Doğu Prusya'dan, hatta güneydeki Bavyera'dan gelen her Almanın kalbinde ve aklında Adolf Hitler'i sonunda eriştiği noktaya çıkaran aynı etkenler bulunabilir. Bu bakımdan elbetteki bütün bu etkenlere önceden kestirilmeyen bir dahinin rolünü de katmak gerekir.

Ama 1913 ilkbaharında dehası henüz ortaya çıkmamıştı. Münih'te de, Viyana'da olduğu gibi, on parasız arkadaşsız ve işsizdi. Sonra 1914 yazında savaş patladı, milyonlarca insan gibi, onu da korkunç çarkları arasına aldı. Ağustosun 3'ünde Bavyera Kralı Üçüncü Ludwig'e başvurarak Bavyera alayına gönüllü olarak girmesine izin verilmesini istedi. İzin çıktı. Tanrının gönderdiği bir nimetti bu. Çünkü böylelikle, genç işsiz kendisi için bir varlık -var olmak ya da olmamak- davası olduğuna inandığını söylediği sevgili ikinci yurduna hizmet etmek hırsını doyurmakla kalmayacak, aynı zamanda kişisel hayatın bütün başarısızlıklarından ve çatışmalarından da kaçmış olacaktı.

Kavgam'da der ki: "Benim için gençlik günlerimde üzerime çöken felaketten kurtulmanın saati gelmişti. Utanmadan söyleyebilirim ki o anın coşkusuyla diz çöktüm ve böyle bir zamanı yaşayacak talihi bana verdiği için bütün kalbimle Tanrıya şükrettim... Her Alman için olduğu gibi, benim için de hayatımın en unutulmaz dönemi başlamıştı. Bu dev savaşın olayları karşısında bütün eski olaylar unutulup gitti."[64]

Hitler için geçmiş, kafasına ve karakterine biçim verdiği halde, bütün yoksullukları, yalnızlıkları ve hayal kırıklıklarıyla birlikte karanlıkta kalmalıydı. Milyonlarca insana ölüm getirecek olan savaş onun için, yirmi beş yaşında, yeni bir hayatın başlangıcı oldu.

II

NAZİ PARTİSİ DOĞUYOR

10 Kasım 1918'de, sonbaharın kasvetli bir Pazar günü, Adolf Hitler, yüzyılın en büyük alçaklığı dediği şeyi ta kalbinin derinliklerinde duydu.* O gün Berlin'in kuzeyinde küçük bir Pomeranya kasabası olan Pasewalk'daki askeri hastanede yatan yaralı askerlere bir papaz inanılmayacak haberler getiriyordu. Ypres yakınlarında bir ay önce İngilizlerin yaptığı bir gaz hücumunda geçici olarak görme gücünü kaybetmiş olan Hitler de o sırada bu hastanede yatmaktaydı.

O pazar sabahı papaz askerlere Kayzer'in tahtından vazgeçtiğini ve Hollanda'ya kaçtığını haber verdi. Bir gün gönce Berlin'de bir cumhuriyet ilan edilmişti. Ertesi gün, yani 11 Kasım'da Fransa'da Compiègne'de bir ateşkes anlaşması imzalanacaktı. Savaş kaybedilmişti. Almanya, zaferi kazanmış olan İtilaf Devletleri'nin eline düşmüştü. Papaz soluyordu. Bu sahneyi anlatan Hitler şöyle der: "Artık buna dayanamadım. Her şey gözümün önünde karardı. Sendeledim ve el yordamıyla tutuna tutuna tekrar koğuşa döndüm. Kendimi karyolanın üzerine attım; yanan başımı yorgana ve yastığa gömdüm. Demek yapılan şeyler hep boşunaydı. Bütün fedakarlıklar ve sıkıntılar boşunaydı... Demek ölüm korkusuyla geçirdiğimiz saatler boşunaydı. İki milyon

* Bu ifade **Mein Kampf**ın ilk Almanca baskısında kullanılmış, sonradan "ihtilâl"e çevrilmiştir.

insan boşuna ölmüştü. Onlar bunun için mi ölmüşlerdi?. Bütün bunlar birkaç sefil caninin anayurda el koymaları için mi yapılmıştı?"[1]

Hitler, annesinin ölümünden beri ilk defa boşalıp ağladığını söyler. "Dayanamadım!" der. Birçok yurttaşları gibi o da o sırada ve ondan sonra da Almanya'nın savaş alanlarında yenildiğini ve kaybettiği gerçeğini bir türlü kabul edemedi.

Milyonlarca Alman gibi Hitler de gözüpek, atılgan bir askerdi. Ama ileride siyasi düşmanları tarafından savaştan korkmakla suçlandırılacaktır. Ancak şunu söylemek gerekir ki, elde bu suçlamayı doğrulayacak hiçbir kanıt yok. Üç aylık talimden sonra 1914 Ekim'inin sonuna doğru 16'ncı Bavyera Piyade Alayı'nın Birinci Bölüğünde haberci olarak cepheye gitti. Bölük, birinci Ypres savaşmasında, dört gün süren şiddetli çarpışmalar sonunda büyük zayiat verdi. İngilizler bu savaşta Almanların Manş'a doğru yürüyüşünü durdurmuşlardı. Hitler'in Münih'te Popp adında bir terzi olan ev sahibine yazdığı bir mektuba göre, dört gün süren çarpışma sonunda alayı 3500 erden 600'e inmişti. Yalnız otuz subay sağ kalmış, bu yüzden dört bölük ilga edilmişti.

Savaş sırasında iki kere yaralandı: Birincisinde 7 Ekim 1916'da Somme savaşmasında ayağından vuruldu. Almanya'da hastanede yattıktan sonra 1917 Mart'ında ilk komutanın adıyla anılan List Alayı'na döndü. Artık çavuş olmuştu. O yaz Arras ve üçüncü Ypres savaşmalarına katıldı. Almanların 1918 ilkbaharında ve yazında yaptıkları büyük taarruzda bulundu, alayı savaşın en ateşli yerinde çarpıştı. Son Ypres savaşmasında Werwick'in güneyindeki bir tepede İngilizlerin 13 Ekim gecesi yaptıkları ağır bir gaz saldırısına uğradı. "Gözlerim yana yana, sendeleye sendeleye geri döndüm." der. "Savaşın son raporu da yanımdaydı. Birkaç saat sonra gözlerimden ateş fışkırır gibi oldu, her şey kararadı."[2]

Cesaretinden ötürü iki kere madalya aldı. 1914 Aralığında kendisine İkinci Dereceden Demir Haç nişanı verilmişti. 1918 Ağustosunda Birinci Dereceden Demir Haç nişanı aldı. Bu nişan eski imparatorluk ordusunda pek az ere verilmişti. Birliğindeki bir asker tek başına on beş İngilizi esir ettiği için Hitler'e şeref nişanı verildiğini söylemiştir. Başka bir asker de yakaladığı askerlerin İngiliz değil Fransız olduklarını iddia etmiştir. Alaydaki resmi kayıtlarda böyle bir olaya ait tek kelime bulunamamıştır. List Alayı'nın resmi defterlerinde nişan olayına dair en ufak bir kayıt yoktur; nişan almış birçok askerlerin de kaydı

bulunamamıştır bu defterlerde. Nedeni ne olursa olsun, Hitler Çavuş'un Demir Haç nişanı aldığı bir gerçek. Çünkü bu nişanı hayatının sonuna kadar övünerek taşımıştır.

Arkadaşlarından bir çoğunun belirttiğine göre Hitler garip bir askerdi. Başkalarına evlerinden hediyeler ve mektuplar geldiği halde ona hiçbir şey gelmezmiş. Hiç izin istememiş. Başka askerler gibi kadınlarla ilgisi de yokmuş. En cesur adamlar bile cephenin pisliğinden, bitlerinden, çamurundan, kokusundan yakınırken o bir kere bile ağzını açıp şikayet etmemiş. Savaşın amaçlarını her zaman ciddiye almış. Almanya'nın büyük kaderine inanmış, heyecanlı bir askermiş Hitler.

Bölüğündeki askerlerden biri şöyle söylemiştir: "Hepimiz ona küfreder ve onu çekilmez bulurduk. Savaşı kötülediğimiz zaman bu karga suratlı herif bize hiç katılmazdı."[3] Başka biri de Hitler'i koğuşta bir köşeye çekilmiş, kafasını ellerinin arasına almış, derin derin düşünen bir asker olarak tanımlamıştır: "Birdenbire yerinden kalkar, büyük toplarımız olduğu halde zaferi kazanamayacağımızı, çünkü Alman halkının görünmez düşmanlarının karşımızdaki düşmanın en büyük toplarından daha büyük bir tehlike olduğunu söylerdi."[4] Sonra "bu görünmez düşmanlara" yani Yahudilerle Marksistlere ver yansın edermiş. Onların bütün kötülüklerin kaynağı olduklarını Viyana'da öğrenmemiş miydi?

Ve savaşın ortasında, bacağındaki yara iyileştikten sonra, Almanya'da gezerken bunu kendi gözleriyle görmemiş miydi? Berlin'in yakınındaki Beelitz Hastahanesi'nden çıktıktan sonra başkenti gezmiş, sonra da Münih'e gitmişti. Her yerde savaşa küfreden ve bir an önce bitmesini isteyen "alçaklar" türemişti. Gevşeyenler çoğalmıştı. Bunlar Yahudilerden başkaları olabilir miydi? "Bürolar," diyordu, "Yahudilerle doluydu. Hemen hemen memurların hepsi Yahudiydi ve Yahudilerin hemen hemen hepsi de memurdu. 1916-17 yıllarında istihsalin aşağı yukarı hepsi Yahudi sermayesinin elindeydi. Yahudiler bütün ulusu soyuyor ve egemenliği altında eziyordu. Felaketin yaklaşmakta olduğunu büyük bir dehşet içinde gördüm."[5] Hitler gördüklerine dayanamadı ve söylediğine göre, cepheye döndüğüne sevindi.

1918 Kasımında sevdiği yurdunun başına gelenlere daha da üzüldü. Hemen hemen bütün Almanlar için olduğu gibi, onun için de "korkunç" bir felaketti bu. Yazık olmuştu Almanlara. Alman Ordusu savaş

alanlarında yenilmemişti. Yurt içindeki hainler vurmuşlardı arkadan onu.

Böylece, Hitler de, Almanlar'ın çoğu gibi "arkadan vurulma" masalına bağnazlıkla inanmış olarak savaştan çıktı. Weimar Cumhuriyeti'ni yıkan ve sonunda Hitler'in zaferine yol açan da her şeyden çok, bu "arkadan vurulma" inancı oldu. Uydurulmuş bir masaldı bu. Yüksek Komutanlığın fiili başkanı General Ludendorf 28 Eylül 1918'de "derhal ateşkes anlaşması" yapılması üzerinde direnmiş ve üstü Feld-Mareşal von Hindenburg da onu desteklemişti. 2 Ekimde, Kayzer II.Wilhelm'in başkanlığında, Berlin Krallık Konseyi'nde yapılan bir toplantıda, Yüksek Komutanlığın derhal ateşkes anlaşması yapılması konusundaki isteğini Hindenburg tekrarladı: "Ordu," dedi, "kırk sekiz saat bile bekleyemez." Aynı gün yazdığı bir mektupta *askeri* durumun "savaşa son verilmesini" zorunlu kıldığını açıkça bildiriyordu. Almanya'nın büyük savaş kahramanı ancak sonradan bu masalı uydurdu. Savaşın bitmesinden bir yıl sonra, 18 Kasım 1919 tarihinde, Meclis Tahkikat Komisyonu'nun bir duruşmasında verdiği ifadede Hindenburg, "Bir İngiliz generalinin çok doğru olarak söylediği gibi Alman Ordusu 'arkadan vurulmuştur'" dedi.*

Şurası bir gerçektir ki Yüksek Komutanlık, Prens Max von Bade'nin başında bulunduğu sivil hükümete eylül sonuda kadar duru-

* Bu hikayenin bir İngiliz generaline yorulması pek gerçeğe uygun değildir. Wheeler - Bennett **Wooden Titan : Hindenburg** adlı kitabında —biraz alaylı olarak— iki İngiliz generalinin bu yanlış hikayenin yayılmasına yardım ettiklerini söyler. "Bu generallerden birincisi Tuğgeneral Frederick Maurice'dir. Alman basını, 1918'de yayımladığı **The Last Four Months** adlı kitabını, Alman ordusunun cephede yenilmediğini, ancak anavatandaki Sosyalistlerin ihanetine uğradığını ispat ediyor diye yanlış şekilde yorumladı. General, Alman basınındaki bu yorumu inkar etti, ancak bunun yararı olmadı; Ludendorff bu yorumları Hindenburg'u ikna etmek için kullandı.

Wheeler - Bennett'in yazdığına göre: "Öteki subay da Berlin'deki askeri komisyonun başkanı Tuğgeneral Malcolm'dur. Ludendorff bir akşam general ile yemek yerken Yüksek Komutanlığın sivil hükümetten yardım görmediğini ve ihtilalin orduya ihanet ettiğini her zamanki gibi kabara kabara anlatmış, General Malcolm da Ludendorff'un uzun uzun anlattığı sözleri bir tek cümleye sığdırmak isteyerek sormuş: "Generalim, yani bizi arkadan mı vurdular demek istiyorsunuz?" Ludendorff'un gözleri parlamış, bu cümleye kemiğe saldıran bir köpek gibi yapışmış: "Arkadan vurulmak mı" diye tekrarlamış "Evet, işte tam öyle, bizi arkadan vurdular."

mun kötüye gittiğini bildirmemiş, hükümet de Ludendorff'un ateşkes isteğini birkaç hafta kabul etmemiştir.

Bu inanılmaz masalın Alman halkı arasında nasıl yayılmış olduğunu anlamak için insanın iki savaş arasındaki yıllar içinde Almanya'da yaşaması gerekir. Bunun bir yalan olduğunu gösteren gerçekler her yanda vardı. Sağcı Almanlar bunları kabule yanaşmıyorlardı bir türlü. Suçu "Kasım katilleri"ne yüklüyorlardı habire. Bu sözü Hitler halkın kafasına yerleştirmişti. Askeri liderlerin istedikleri ateşkes anlaşmasını imzalatmak için Alman ordusunun, Cumhuriyet hükümetine ne kadar korkakça ve kurnazca manevralar çevirmiş olduğu ve sonra hükümete Versailles Barış Anlaşması'nı imzalamasını öğütlediği önemli gerçekler değillerdi. Sosyal Demokrat Parti'nin de 1918'de istemeyerek, sadece halkı Bolşevizme kadar gidecek bir anarşiden kurtarmak için iktidarı kabul etmiş olduğuna bakılmıyordu. Almanya'nın çöküşünden onlar sorumlu değildi aslında. Suç o sıralarda iktidarı elinde tutan eski düzendeydi.* Ama milyonlarca Alman buna inanmak istemedi. Yenilgilerini, utançlarını ve yoksulluklarını yükleyecek birini arıyorlardı. Suçun "Kasım katilleri"nde olduğuna kendilerini kolaylıkla inandırdılar. Bunlar teslim kağıdını imzalayan ve eski krallığın yerine demokratik hükümeti kuranlardı. Almanların ahmaklığı Hitler'in *Kavgam*'da sık sık ele aldığı bir konudur. Kısa bir zamanda bundan iyice yararlanacaktır.

Papaz 10 Kasım 1918 akşamı Pasewalk'daki hastahaneden çıktıktan sonra Adolf Hitler için "korkunç günler ve daha kötü geceler" başladı. "Her şeyin kaybedilmiş olduğunu biliyordum," diyor, "yalnız budalalar, yalancılar ve katiller düşmandan medet umabilirlerdi. O gece, içimde bir kin uyandı. Bu işin sorumlusu olanlara karşı bir kin... Alçak ve dejenere katiller! O sıradaki muazzam olayı daha iyi kavramaya çalışıkça, içimde küskünlüğün ve kırgınlığın utancını daha iyi duydum. Bu acının yanında gözlerimdeki ağrının ne önemi vardı?"

* Ancak birkaç general gerçeği söylemeye cesaret edebildi. **Frankfurter Zeitung,** 23 Ağustos 1924'de General Freiherr von Schoenaich'in Alman yenilgisinin nedenlerini araştıran bir yazısını yayımladı. General şu sonuca varmıştı: "Yıkılmamız askeri makamların sivil makamlar üzerindeki hakimiyeti yüzündendir... Aslında, Alman militarizmi sadece intihar etmiştir." (Telford Taylor'un **Sword and Swastika** adlı kitabından alınmıştır. s.16).

Sonra: "Alınyazımı anladım. Politikaya atılmaya karar verdim."[6]
İlerde bu karar hem Hitler'in hem de dünyanın alınyazısını çizecektir.

NAZİ PARTİSİNİN BAŞLANGICI

Arkadaşsız, parasız, işsiz, hiçbir mesleği olmayan ya da herhangi devamlı bir işde çalışmamış olan, politikada tecrübesiz otuz yaşındaki bir Avusturyalı için Almanya'da politikada kazanma şansı kısa bir süre için ve başlangıçta, pek azdı. Hitler bunu anlamıştı. "Günlerce," diyor, "ne yapabileceğimi düşündüm. Ama düşündükçe benim gibi adsız bir insanın, yararlı bir eylem için gerekli en küçük dayanağa bile sahip olmadığı sonucuna varıyordum."[7]

1918 Kasımının sonunda Münih'e döndüğü zaman sıla şehrini tanıyamadı. Burada da ihtilal çıkmıştı. Wittelsbach Kralı tahtını bırakmıştı. Bavyera, Sosyal Demokratların elindeydi. Popüler bir Yahudi yazar olan Berlinli Kurt Eisner'in başkanlığında bir Bavyera "Halk Devleti" kurulmuştu. Kocaman kır sakalı, burundan takma gözlüğü, geniş şapkası ve ufak tefek vücuduyla Münih'de herkesin tanıdığı Eisner, 7 Kasımda, birkaç yüz kişinin başında elini kolunu sallaya sallaya yürümüş, bir tek kurşun atmadan parlamentoyu ve hükümeti ele geçirip bir cumhuriyet ilan etmişti. Eisner, Kont Anton Arco Valley adında genç bir sağcı subay tarafından üç ay sonra öldürüldü. Bunun üzerine işçiler bir sovyet cumhuriyeti kurdular, ama bu cumhuriyetin ömrü kısa oldu. 1 Mayıs 1919'da Berlin'den Daimi Ordu askerleri gönderildi. Bavyeralı "hür tabur" *(Freikorps)* gönüllüleri Münih'e girdiler. Komünist rejimi ortadan kaldırdılar. Sovyetlerin ellerindeki birkaç rehineyi öldürmelerine karşılık, gelenler, komünist olmayanlar da dahil olmak üzere, birkaç yüz kişiyi öldürdüler. Bir süre için, Johannes Hoffmann'ın başkanlığında ılımlı bir Sosyal Demokrat hükümet kuruldu. Bavyera politikasında gerçek iktidar sağın eline geçmiş bulunuyordu.

Bu karışık zamanda Bavyera'da sağcılar kimlerdi? Bunlar Daimi Ordu, yani *Reichswehr* ile, Wittelbach'ları geri getirmek isteyen kralcılar, Berlin'de kurulan demokrat cumhuriyeti horgören bir sürü tutuculardı. 1918'de bütün umutlarını yitiren yüz binlerce terhis edilmiş

asker, iş bulamayan ya da 1914'te bıraktığı barış dünyasına dönemeyen başıboş bir sürü insan, savaş sırasındaki kaba hayata, zorbalığa alışmış, savaşın sonunda ise bu huylarından kurtulmamış birçok Alman da bu sağcılara katılmıştı. Bir süre bu yığının içinde bulunmuş olan Hitler'in ileride diyeceği gibi, "bunlar ihtilali ihtilal için isteyen ve ihtilalin sürekli bir durum olmasını arzulayan insanlardı."

Bütün Almanya'da silahlı hür-asker birlikleri ortaya çıkmıştı. Bunlar, *Reichswehr* tarafından gizlice silahlandırılıyordu. Bu birlikler, önceleri, ihtilaflı doğu sınırlarında Polonyalılarla ve Baltıklılarla savaşmak üzere kurulmuştu. Ama az sonra Cumhuriyet rejimini devirmeye çalışan komploları desteklemeye başladılar. Yüzbaşı Ehrhardt adında bir haydutun yönettiği ünlü Ehrhardt Tugayı, 1920 Martında Berlin'i işgal etti. Bu sırada alelade bir politikacı olan aşırı sağcı Dr. Wolfgang Kapp* kendisini Başbakan ilan etti. General von Seeckt'in komutasındaki Daimi Ordu, Cumhurbaşkanı ile hükümetin, dağınık bir halde Batı Almanya'ya kaçmasına seyirci kaldı. Ancak sendikaların yaptıkları genel bir grev sonunda Cumhuriyet hükümeti yeniden kurulabildi.

O sırada Münih'te yapılan başka bir "hükümet darbesi teşebbüsü" ötekinden daha başarılı oldu. *Reichswehr* 14 Mart 1920'de Hoffmann'ın sosyalist hükümetini devirdi ve Gustav von Kahr'ın başkanlığında sağcı bir rejim kurdu. Böylece Bavyera başkenti, cumhuriyeti yok etmeyi, otoriter bir rejim kurmayı ve Versailles "Diktası"nı reddetmeyi kararlaştırmış olan Alman kontlarının merkezi haline geldi. Hür taburları yönetenler, Ehrhardt Tugayındakiler de dahil olmak üzere, buraya sığındılar ve hepsi Bavyera'ya buyur edildiler. General Ludendorff da, bir sürü rahatı bozulmuş, ordudan atılmış subayla birlikte buraya yerleşti.** Siyasi cinayetler burada düzenlendi. Bu arada, generallerin çekindiği sırada ateşkes anlaşmasını imzalamak cesaretini gösteren

* Kapp 24 Temmuz, 1868'de Newyork'da doğmuştu.

** Savaşın sonunda Ludendorff sahte bir sakal ve mavi bir gözlük takarak İsveç'e kaçtı. 1919 Şubatında Almanya'ya dönen Ludendorff karısına şunları yazmıştı: "İhtilalcilerin bizi sağ bırakmaları büyük bir budalalık olur. Çünkü ben yeniden iktidara gelirsem hiç birini affetmeyeceğim. Büyük bir vicdan rahatlığı ile Ebert'i, Scheidemann'ı ve ortaklarını asıp sehpada sallanışlarını seyredeceğim." (Margarite Ludendorf, **Als Ich Ludendorff's Frau war**, ş. 229) Ebert, Weimar Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı, Scheidemann da ilk Başbakanıydı. Ludendorff, Hindenburg'dan sonra geldiği halde, savaşın son iki yılında Almanya'nın gerçek diktatörüydü.

ılımlı Katolik politikacı Matthias Erzberger ile Yahudi olması ve Versailles Andlaşması'nın hiç olmazsa bazı maddelerini uygulamaya çalışan milli hükümetin politikasını izlemesi yüzünden aşırı sağcıların düşmanlığını kazanan, Almanya'nın o zamanki zeki, kültürlü Dışişleri Bakanı Walter Rathenau öldürüldüler.

İşte Adolf Hitler Münih'in bu verimli toprakları üzerinde işe başladı.

Hitler, 1918 Kasım ayının sonunda Münih'e döndüğü zaman, kıtasının "Asker Kurulları" eline geçmiş olduğunu gördü. Söylediğine göre, bu duruma tahammül edemezdi ve hemen "mümkün olduğu kadar çabuk kıtasından ayrılmaya" karar verdi. Kışı Avusturya sınırı yakınlarında Traunstein'daki esir kampında gardiyanlık yapmakla geçirdi. İlkbaharda Münih'e döndü. *Kavgam*'da, sol hükümet tarafından "takibata" uğradığını söyler ve kendisini yakalamaya gelen üç "alçağa" silahla nişan almak suretiyle tutuklanmaktan kurtulduğunu anlatır. Hitler, komünist rejimin yıkılmasından hemen sonra "aşağı yukarı ilk siyasi faaliyetim" dediği işe girişti. Münih'te kısa süren Sovyet rejiminin sorumlularını incelemek amacıyla, 2'nci Piyade Alayı tarafından kurulmuş olan tahkikat komisyonuna bilgi topluyordu.

Ordu, Hitler'in bu sırada yaptığı hizmetleri beğenmiş olacak ki kendisine yeni işler verdi. Ordu bölge komutanlığındaki Siyasi Şube Basın ve Haberler Bürosu'nda ona yeni bir iş verildi. Alman Ordusu, kendi geleneğine aykırı olarak, özellikle Bavyera'da, burnunu iyice politikaya sokmuş, sonunda da istediği hükümeti kurdurmayı başarmıştı. Ordu, tutucu görüşlerini yaymak amacıyla askerler için "siyasi eğitim" kursları açtı. Hitler de bu kurslardan birinin dikkatli bir öğrencisi oldu. Kendi anlattığına göre, bir gün bir derste Yahudiler için iyi bir kelime kullanılınca hemen derse müdahale etti. Bu sırada Yahudiler üzerine çektiği nutuktan üstleri o kadar memnun kaldılar ki, az sonra onu bir Münih alayına eğitim subayı, *Bildungsoffizier* tayin ettiler. Başlıca görevi, tehlikeli fikirlerle, yani barışçılıkla, sosyalizmle ve demokrasi ile savaşmaktı. Ordu, bağlılık yemini ettiği demokrat Cumhuriyete karşı olan ödevini böyle anlıyordu.

Bu, Hitler için önemli bir sıçrama oldu. Girmeye çalıştığı politika alanında ilk defa tanınıyordu. Hepsinden daha önemlisi, söz söyleme yeteneğini denemek fırsatını elde etmişti. Çünkü söz söyle-

mek, kendi görüşüne göre, başarılı politikacılığın ilk şartıydı. "İlk defa, oldukça kalabalık bir dinleyici karşısında konuşmak fırsatını elde etmiştim. O zamana kadar bilmeden, sırf içimden gelen duygu ile inandığım bir şey gerçekleşiyordu: Konuşabiliyordum." Bu keşif kendisi için bir sürpriz olmasa bile onu çok sevindirdi. Cephedeki gaz saldırısından sonra sesinin bir daha düzelmeyeceğini sanıyordu. Şimdi artık sesi, hiç olmazsa "küçük bölük odalarının her köşesinden" işitilebilecek kadar iyileşmişti.[8] Bu bir yeteneğin başlangıcıydı. Bu yetenek onu kolayca Almanya'nın en etkili konuşmacılarından biri yapacak ve esrarlı bir güçle radyonun başına geçtiği zaman, sesiyle milyonları coşturacaktır.

1919 yılının eylülünde bir gün Ordu Siyasi Şubesi'nden bir emir aldı: Münih'te Alman İşçi Partisi adında küçük bir siyasi grubu inceleyecekti. Askerler, işçi partilerinden kuşkulanıyorlardı. Çünkü bunlar her şeyden önce sosyalist ya da komünisttiler. Ama bu partinin başka türlü olduğu sanılıyordu. Hitler, incelemeye memur edildiği partinin toplantısındaki konuşmacılardan birini tanıyordu.

Bir hafta önce, ordu eğitim kurslarının birinde, Gottfried Feder adında bir inşaat mühendisinin konferansını dinlemişti. Gottfried ekonomi hastası bir adamdı. Almanya'daki ekonomik sıkıntının "yaratıcı" ve "üretici" sermayenin karşısında, "spekülatif" sermayenin bulunmasından ileri geldiği fikrine saplanmıştı. Kendisi "spekülatif" sermayenin kaldırılmasından yana idi. Bu amacını gerçekleştirmek için bir örgüt kurmuştu. Adı, Alman Faiz Esirliğini Ortadan Kaldırma Savaşçı Birliği idi. Ekonomiden hiç haberi olmayan Hitler, Feder'in konferansından çok memnun kaldı. Feder'in faiz esirliğini kaldırma parolasında "yeni bir partinin kuruluşu için gereken kurallardan" birini buldu. Feder'in konferansında, "Yaklaşan savaşın güçlü bir parolasını sezdim," der.[9]

Ama başlangıçta Alman İşçi Partisi'nde önemli bir şey sezmedi. Emir aldığı için toplantıya gitmişti. Bunu, Sterneckerbrau birahanesinin loş bir odasında bir araya gelmiş yirmi beş kişinin tatsız bir toplantısı, diye düşündü önce. "Birçokları gibi bu da yeni bir örgüttü," diyor. "O sıralarda durumdan memnun olmaya herkes... yeni bir parti kurmak hülyasına kapılıyordu. Bu gibi örgütler her yerde ortaya çıkıyor ve bir süre sonra sessiz sedasız kaybolup gidiyordu. Alman İşçi Partisi'nin de bunlardan biri olduğu kanısına vardım."[10]

Feder konuşmasını bitirdikten sonra Hitler kalkıp gidecekti. Bu sırada bir "profesör" ayağa kalktı ve Feder'in ileri sürdüğü fikirlerin doğru olup olmadığını ele aldı, Bavyera'nın Prusya'dan ayrılmasını, Avusturya ile birlikte bir Güney Alman ulusu teşkil etmesini teklif etti. Bu fikir o sıralarda Münih'te çok yaygındı. Ama bu fikrin burada açıklanması Hitler'in tepesini attırdı. Ve sonradan anlattığına göre, bu "ukala baya" ders vermek üzere ayağa kalktı. Verdiği cevap o kadar sert olmuş ki dinleyiciler "şaşkın yüzleriyle" bilinmeyen genç konuşmacıya bakarken, "profesör, dayak yemiş bir köpek" gibi salondan çıkıp gitmiş. Dinleyicilerden biri -Hitler, adını sormadığını söyler- koştu ve eline küçük bir broşür sıkıştırdı. Bu adam, ekmeğini demircilikle kazanan Anton Drexler'di. Drexler'e Nasyonal Sosyalizmin gerçek kurucusu denebilir. Hasta, gözlüklü, normal eğitim görmemiş, bağımsız ama dar ve karışık kafalı, zavallı bir yazar ve kötü bir konuşmacıydı. O zaman Münih demiryolu atölyelerinde çalışıyordu. 7 Mart 1918'de, hür sendikalarda yaygın Marksizmle savaşmak ve Almanya'nın istediği "adil" barışı gerçekleştirmek için bir "Bağımsız İşçiler Komitesi" kurmuştu. Aslında bu örgüt, Kuzey Almanya'da, İşçi Sınıfı Yoluyla Barışı Teşvik Birliği adındaki daha geniş kuruluşun bir koluydu (o sıralarda ve ondan sonra da 1933'e kadar Almanya'da şatafatlı adları olan sayısız baskı grupları vardı).

Drexler kırk üyeden fazla toplayamamıştı. 1919 Ocak ayında komitesini, Siyasi İşçiler Çevresi adlı başka bir benzer grupla birleştirdi. Bu grubu Karl Harrer adında başka bir gazeteci yönetiyordu. O sırada üye sayısı yüzü bile bulmayan yeni örgüte Alman İşçi Partisi adı verilmişti. Harrer birinci başkandı. Bugün artık adları unutulmuş olan eski arkadaşlarından *Kavgam*'da çok az söz eden Hitler, Harrer'i saygı ile anar. Onu "namuslu" ve "gerçekten çok bilgili" bir insan sayar, ama söz söyleme yeteneğinden de yoksun olduğunu söyler. Harrer'in ününden çarçabuk kaybetmesinin nedeni belki de onun Hitler'i her zaman zayıf bir konuşmacı sayması olmuştur. Nazi lideri, kendi biyografisinde de belirttiği gibi, bu hareketi hiç unutmadı. Ne olursa olsun, Drexler, bu küçük, tanınmamış Alman işçi partisinin herhalde en büyük gücüydü.

Ertesi sabah Hitler, Drexler'in eline tutuşturduğu broşürü nasıl okumaya başladığını *Kavgam*'da uzun uzadıya anlatır: Sabahın 5'iydi. Hitler uyanmış, her zaman yaptığı gibi, 2'nci Piyade Alayı kışlasında-

ki portatif karyolasına uzanmış, yatmadan önce yerlere serptiği ekmek ufaklarını farelerin nasıl kemirdiklerine bakıyordu. "Hayatımda çok yoksulluk çektim," der, "açlığın ne demek olduğunu bilirim ve minimini hayvanları beslemeyi de severim." Küçük broşürü hatırladı ve okumaya başladı. Adı "Siyasi Uyanışım"dı. Hitler yıllardan beri kendisinin vardığı birçok görüşleri broşürde buldu. Drexler'in başlıca amacı işçi sınıfına dayanan bir parti kurmaktı. Ama bu parti Sosyal Demokratlardan ayrı olarak milliyetçi, yani nasyonalist olacaktı. Drexler bir ara, vatansever Anayurt Cephesi'ne girmiş, orada halk yığınlarıyla ilişki kuramamış bir orta sınıf görünce hayal kırıklığına uğramıştı. Hitler de, yukarıda gördük ki, Viyana'da aynı nedenden ötürü burjuvaziyi suçlamayı öğrenmişti: Burjuvazi, işçi ailelerine ve onların sosyal sorunlarına eğilmiyordu. Bundan dolayı Drexler'in görüşleri onu çok ilgilendirdi.

Ertesi gün Alman İşçi Partisi'ne kabul edildiğini bildiren kartı alınca hayret etti. Hatırında kalanları sonradan şöyle anlatmışır: "Kızayım mı, güleyim mi bilmiyordum. Hazır bir partiye girmek niyetinde değildim. Ben kendi partimi kurmak istiyordum. Bana karşı yapılan şey hiç akla gelmeyecek, küstahça bir hareketti."[11] Bunu bir mektupla bildirmek üzereydi ki "içinde bir merak" uyandı ve çağrıldığı komite toplantısına gitmeye ve "bu saçma küçük örgüte" neden katılmak istemediğini şahsen anlatmaya karar verdi.

"Toplantının yapılacağı yer Herrenstrasse'de Alte Rosenbad birahanesiydi. Burası çok aşağılık bir yerdi. Loş yemek salonundan geçtim. Salonda kimsecikler yoktu. Arka odaya geçilen kapıyı açtım ve Komite ile yüz yüze geldim. İsli bir gaz lambasının kör ışığı altında dört kişi bir masaya oturmuştu. Bunların arasında broşürün yazarı da vardı. Hemen beni sevinerek tebrik etti ve Alman İşçi Partisi'nin yeni bir üyesi olarak bana, hoş geldiniz, dedi. Doğrusunu isterseniz biraz çekindim. Son toplantının tutanağı okundu, sekretere güvenoyu verildi. Sonra hesap raporu geldi. Partideki bütün para, altı mark elli fenigdi. Muhasebeci de güven oyu aldı. Bu da tutanağa geçirildi. Sonra birinci başkan, biri Kiel'den, öteki Düsseldorf'tan, biri de Berlin'den gelen mektuplara verilen cevapları okudu. Herkes onayladı. Sonra gelen mektuplara ait bir rapor okundu.

Korkunç, korkunç! En kötü çeşitinden bir kulüp hayatıydı bu. Ben bu örgüte mi katılacaktım?"[12]

Böyle olduğu halde birahanenin bu loş arka odasında toplanan kılıksız insanlarda onu çeken bir şey vardı. "Parti kelimesinin eski anlamını aşacak yeni bir hareket özlüyorlardı." O akşam kışlaya döndü. Hayatının en zor sorunu ile karşı karşıyaydı: "Katılmalı mıyım?" Hitler, aklının bu işten vazgeçmesini söylediğini kabul eder. Ama bir yandan da... bir örgütün önemsizliği genç bir adama enerji ve fikir sağlar, "gerçek bir kişisel çalışma" fırsatı verirdi. Hitler "bu görevin ne getirebileceğini" bir daha düşündü. "Yoksulluğum ve herhangi bir gelirim olmayışı bana bu sorunun en kolay yanı gibi görünüyordu. Ama benim adı sanı bilinmeyen kimseler arasında bulunuşum işin kötü yanıydı. Ben, kaderin, en yakın komşularının bile dikkatini çekmeden yaşamaya ya da varlığını sürdürmeye mahkum ettiği milyonlarca insandan biriydim. Bundan başka, eğitim yoksunluğumun ister istemez yarattığı zorluk da vardı. İki gün süren korkunç bir düşünmeden sonra adımı atmam gerektiğine inandım. Bu, hayatımın en önemli kararıdır. Bu yolun dönüşü yoktu ve olamazdı."[13]

İşte Adolf Hitler böylece Alman İşçi Partisi komitesinin yedinci üyesi olarak partiye katıldı.

Bu küçük partinin burada anmamız gereken iki üyesi vardı, ikisi de ileride Hitler'in yükselmesine yardım edeceklerdi: Ordunun Münih'teki VIII. Bölge Komutanlığı kurmayında çalışan yüzbaşı Ernst Roehm partiye Hitler'den önce yazılmıştı. Roehm, tuknaz, kalın enseli, yumuk gözlü, yüzünde yara izi bulunan profesyonel bir askerdi -burnunun üst kısmı 1914'de yaralanmıştı- keskin bir politika anlayışı ve tabii bir örgütlenme yeteneği vardı. O da Hitler gibi, demokrat Cumhuriyete ve bundan sorumlu saydığı "Kasım katilleri"ne sönmez bir kin besliyordu. Roehm'ün amacı yeniden kuvvetli milliyetçi bir hareket yaratmaktı. O da Hitler gibi, bunun ancak aşağı sınıflara dayanan bir parti ile başarılabileceğine inanıyordu. O da, öteki muvazzaf subaylardan farklı olarak, bu sınıftan gelmişti. Roehm, birçok ilk Naziler gibi bir homoseksüel olmakla beraber, sertliği, merhamet bilmezliği ve yürütücülüğü ile ilk Nazi kuvvet müfrezesinin örgütlenmesine ve sonra bunun S.A. haline gelmesine yardım etmiştir. Roehm, 1934'de Hitler tarafından öldürülünceye kadar bu zorbalar ordusunun komutanı olarak kaldı. Yeni filizlenen partiye birçok eski askerler ve hür tabur gönüllüleri getirdi. Bunlar ilk yıllarda örgütün belkemiği idi. Ayrıca Roehm, Bavyera'yı yöneten ordunun bir subayı olarak da, Hitler'e ve

Hitler'in hareketine, hükümet makamlarının himayesini ve arada sırada da yardımını sağlıyordu. Bu yardım olmasaydı Hitler belki de Cumhuriyeti ortadan kaldırma kampanyasına o kadar kuvvetle girişmezdi. Bavyera hükümeti ve polisi göz yummasaydı, zor ve korkutma politikasını elbetteki yürütemezdi.

Hitler'den yirmi bir yaş büyük olan Dietrich Eckart'a çoklukla Nasyonal Sosyalizmin manevi kurucusu denir. Eckart nükteli bir gazeteci, kötü bir şair ve kötü bir tiyatro yazarıydı. İbsen'in *Peer Gynt*'ünü Almancaya çevirmişti. Oynanmamış bir sürü tiyatro eseri vardı. Bir ara, o da, Berlin'de Hitler'in Viyana'da geçirdiği hayata benzeyen serseri, bohem bir hayat geçirmiş, kendini içkiye, morfine vermiş ve Heiden'e göre, akıl hastanesinde yatmıştı. O sırada akıl hastalarını artist olarak kullanmış, kendi tiyatro eserlerini oynatmak fırsatını bulmuştu. Savaşın sonunda Bavyera'ya dönmüş, Münih'in artist mahallesi olan Schwabling'de Brennessel şaraphanesinde bir hayranlar çevresi yaratmıştı. Burada Âri ırk üstünlüğünü anlatıp duruyor ve herkesi Yahudileri öldürmeye, Berlin'deki "alçaklar"ı alaşağı etmeye çağırıyordu. O sırada Münih'te gazetecilik yapan Heiden, Eckart'ın 1919'da Brennessel şaraphanesinin müdavimlerine şu sözleri söylediğini yazar: "Bizim başımıza makineliтüfek sesinden korkmayacak bir adam gerek. Kalabalığın gözünü korkutmalı. Subay kullanamayız, çünkü artık halkın subaylara saygısı yok. En iyisi, konuşmasını bilen bir işçi bulmalı... Çok akıllı olması gerekmez... Bekar da olmalı ki kadınları tavlayabilelim."[14]

Sarhoş şairin* Adolf Hitler'de tam istediği adamı bulmasından daha tabii ne olabilirdi. Eckart, Alman İşçi Partisi'nde yükselmekte olan gencin en yakın öğütçüsü oldu. Ona kitaplar verdi. Almancasını ilerletmeye yardım etti. Hem yazısını hem de konuşmasını düzeltirdi. Onu geniş arkadaş çevrelerine tanıttı. Bunlar arasında, yalnız partiye paraca yardım eden zenginler değil, aynı zamanda, Hitler'in ileride en büyük yardımcıları olacak Rudolf Hess ile Alfred Rosenberg de vardı. Hitler'in Eckart'a karşı hayranlığı hiçbir zaman azalmadı. *Kavgam*'ın son cümlesi Hitler'in dağınık öğütçüye karşı beslediği saygının bir ifadesidir. Hitler kitabını şöyle bitirir: "Kendilerini halkın uyanışına adamış olanların içinde, gerek yazı, gerek düşünce ve gerekse iş bakımından en iyi olanlardan biriydi."[15]

* Eckart, Aralık 1923'de çok içmekten öldü.

Nasyonal Sosyalizmi kuran ve Avrupa'nın en kuvvetli ülkesi olan Almanya'yı on üç yıl içinde Üçüncü Alman İmparatorluğu haline getiren bir hareketi bilmeyerek başlatan bu uygunsuz adamlar, işte böyle rastgele biraraya toplanmışlardı. Kafası karmakarışık bir demirci olan Drexler hareketin çekirdeğini kurmuş, sarhoş şair Eckart "manevi temelin" bir kısmını atmış, ekonomi hastası Feder ideolojiye benzer bir şey yaratmış, homoseksüel Rochm ordunun ve eski savaşçıların yardımını sağlamış ve o sıralarda daha otuz bir yaşına girmemiş olan ve hiç tanınmayan eski aylak Adolf Hitler de, bir birahanenin arka odasında bir tartışma kulübünden başka bir şey olmayan partiyi ele alarak onu güçlü bir siyasi parti haline getirmişti.

Viyana'da yalnız başına geçirdiği açlık günlerinden beri kafasında kaynaşıp duran bütün fikirler şimdi bir çıkış yolu bulmuş, yaradılışındaki enerji fırlayıp dışarı çıkmıştı. Korkak komitesini daha büyük toplantılar yapmaya zorladı. Kendi başına çağrılar yazdı. Daktilo etti ve dağıttı. Sonradan şu hatırasını anlatmıştır: Bir defasında bunlardan seksen kadarını dağıttıktan sonra, "Oturup halkın gelmesini bekledik. Bir saat geçti. 'Başkan', 'toplantı'yı açacaktı. Yine yedi kişiydik. Bizim eski yediler"[16] Ama yılmadı. Çağrıları teksir makinesinde çoğaltttı. Yerli gazetede bir toplantı ilanı yayınlatmak için para topladı. "Başarı" der, "gerçekten hayret verici oldu. Yüz on bir kişi geldi." "Münihli profesörün" açış konuşmasından sonra Hitler "halk önünde" ilk söylevini verecekti. Partinin resmi başkanı Harrer buna itiraz etti. Hitler der ki: "Başka hususlarda muhakkak ki namuslu olan bu bay, benim bazı işler yapabileceğime, ama konuşmayı beceremeyeceğime her nasılsa inanmıştı. Otuz dakika konuştum. İçimde bilmeden, yalnızca önceden duyduğum bir hissin gerçek olduğu anlaşıldı: Konuşabiliyordum!"[17] Hitler söylediği sözlerden dinleyicilerin "elektriklendiğini" ve partiye verilen üç yüz marklık bağışın bunu doğruladığını iddia eder. Bu para partiyi bir süre için maddi sıkıntıdan kurtarmıştı.

1920 yılın başlangıcında Hitler partinin propagandasını eline aldı. Viyana'da iken Sosyalist ve Hıristiyan Sosyalist Partilerinin çalışmalarında propagandanın önemini görmüştü. O günden beri üzerinde durmadan düşündüğü bu konuda artık çalışabilecekti. Hemen, bu küçücük zavallı partinin rüyasında bile görmediği büyük bir toplantı hazırlamaya girişti. Toplantı 24 Şubat 1920 günü ünlü Hofbrauhaus'un Fest-

saal'inde yapılacaktı. Salon aşağı yukarı iki bin kişi alıyordu. Hitler'in komitedeki arkadaşları onun delirdiğini düşünü-yorlardı. Harrer bu hareketi protesto etmek amacıyla istifa etti;* yerini Drexler aldı. O da başarıdan şüpheliydi. Hitler hazırlığın bizzat kendisi tarafından yapıldığını önemle belirtir. Gerçekten de olay kendisi için çok önemliydi. Nitekim, *Kavgam*'ın birinci cildinin sonunda bu olayı uzun uzadıya anlatır: "Çünkü," der Hitler, "parti o zaman küçük bir kulübün dar sınırını aşmış ve çağımızın en güçlü etkeni olan kamuoyu üzerinde ilk olarak belgileyici bir etki yaratmıştır."

Hitler baş konuşmacı olarak bile ilan edilmemişti. Bu rolü Dr. Johannes Dingfelder adlı biri oynayacaktı. Dr. Johannes Dingfelder gazetelerde "Germanus Agricola" takma adıyla ekonomik yazılar yazan homoepatik tedavi** taraftarı bir doktordu. Sonradan unutulup gitti. Halk, söylevini ses çıkarmadan dinledi. Sonra Hitler konuşmaya başladı. Kendisi sahneyi şöyle anlatıyor:

"Salonda gürültüler, şiddetli kavgalar oluyordu. Davaya candan bağlı bir avuç mücadele arkadaşı ile öteki yardımcıları gürültü çıkaran... komünist ve sosyalistlerle... savaşıyorlardı. Ancak yavaş yavaş düzeni sağlayabildik. Konuşmama güçlükle devam edebildim. Yarım saat sonra alkış sesleri, gürültü ve bağırışları bastırmaya başladı... Dört saat sonra salon boşaldığı sırada unutulmayacak hareketimizin ilkeleri, Alman halkını harekete getirmeye başlamıştı."[18]

Hitler konuşması sırasında Alman İşçi Partisi'nin 25 maddesini ilk defa ilan etti. Bu maddeleri Drexler, Feder ve Hitler acele olarak hazırlamışlardı. Hitler'e yapılan itirazların çoğu, okuduğu programın bazı noktalarına yönelülmişti. Ama o bütün maddeleri kabul edilmiş sayıyordu. Bu maddeler, Nisan 1920'de partinin adı Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne çevrildiği zaman, Nazi Partisi'nin resmi programı oldu. Sonra da Hitler 1926'da taktik nedenlerden ötürü, bu maddeleri "değişmez" ilan etti.

Bu maddeler, gerçekte işçilerle aşağı orta sınıf ve köylüler için hazırlanmış bir çorba, bir kırk ambardı. Parti iktidara geçtiği sırada çoğu unutulup gitti. Almanya üstüne yazı yazanların çoğu bu maddelere gülüp geçtiler ve Nazi liderinin kendisi de, sonradan bu maddeler

* Harrer, Hitler'in şiddetli Yahudi düşmanlığına karşıydı. Hitler'in işçi sınıfı kitlelerini partiden uzaklaştırdığına inanıyordu. İstifasının gerçek nedenleri bunlardı.

** Bir hastalığın başka bir hastalıkla tedavisi.

kendisine hatırlatıldığı zaman şaşırdı. Bununla birlikte, *Kavgam*'da belirtilen ana kurallar gibi, bu maddelerin de en önemlileri Üçüncü Alman İmparatorluğu'nda gerçekleştirildi ve sonunda Almanya'nın içinde ve dışında milyonlarca insana felaket getirdi.

Programın ilk maddesinde, bütün Almanlardan, daha büyük bir Almanya halinde birleşmeleri isteniyordu. Sonradan Başbakan Hitler, altı milyon Almanın yaşadığı Avusturya'yı, üç milyon Almanın bulunduğu Südetenland'ı alırken direndiği ve gerçekleştirdiği fikir bu değil miydi? Alman Danzig'ini ve Polonya'da Alman çoğunluğunun bulunduğu bölgeleri neden istiyordu? Bu yüzden Polonya'ya saldırmamış ve İkinci Dünya Savaşı'nı açmamış mıydı? Hitler'in oturup oturup yazmak zahmetine katlandığı Nazi amaçlarının, iki savaş yılları arasında, birçok kimseler tarafından bilinmemesi ya da bu amaçlara gülünüp geçilmesi dünyanın büyük talihsizliklerinden biridir. 24 Şubat 1920 akşamı Münih'teki birahanede tespit edilen programın Yahudi-düşmanı maddeleri elbette ki korkunç bir uyarmaydı. Yahudiler dairelere alınmayacaktı. Dahası, Alman vatandaşlığından da basından da atılacaklardı. 2 Ağustos 1914'ten sonra Almanya'ya girmiş olanların hepsi yurtdışı edilecekti.

Parti programının birçok maddeleri, o sıralarda kötü durumda bulunan, ileri ve hatta sosyalist parolaların arkasından koşan aşağı sınıflara göre hazırlanmış demagojik bir çağrıdan başka bir şey değildi. Örneğin, 11'inci maddede, emeksiz kazanılmış gelirlerin kaldırılacağı, 12'nci maddede, tröstlerin devletleştirileceği; 13'üncü maddede, devletin büyük sanayi kârlarına katılacağı; 14'üncü maddede, toprak kiralarının ve toprak üzerinde spekülasyonun kaldırılacağı bildiriliyordu. 18'inci maddede, hainler, tefeciler ve çıkarcılar için ölüm cezası isteniyor; 16'ncı maddede, "sağlam bir orta sınıf"ın yaşatılması gerektiği bildiriliyor ve büyük mağazaların kamulaştırılması ve az bir ücretle küçük tüccarlara kiralanması üzerinde direniliyordu. Bu maddeler, Nasyonal Sosyalizmin "sosyalizm"ine gerçekten inandıkları anlaşılan Drexler ve Feder'in ısrarlarıyla programa alınmıştı. Büyük sanayicilerle toprak sahipleri, parti kasalarına olukla para akıttıkları sırada bu fikirler Hitler'i bir hayli şaşırtmış ve tabii bu konuda hiçbir şey yapmamıştır.

Son olarak, programda Hitler'in başbakan olur olmaz gerçekleştireceği iki madde daha vardı.-2'nci maddede, Versailles ve St. Germain Andlaşmalarının feshi isteniyordu. Son maddede yani 25'inci maddede

ise "kuvvetli merkezi bir devletin kurulması" öngörülüyordu. Bu madde de, bütün Almanların bir imparatorlukta birleşmelerini ve barış andlaşmalarının feshini isteyen 1'inci ve 2'nci maddeler gibi, Hitler'in ısrarı sonunda programa alınmıştı. Hitler'in bu davranışı, partisi Münih dışında daha pek tanınmazken, halkın desteğini kaybetmeyi bile göze alarak ne kadar ileriyi gördüğünü ispat eder.

O sırada Bavyera'da Almanya'dan ayrılma istekleri çok kuvvetliydi. Berlin'deki merkezi hükümetle her zaman çatışma halinde bulunan Bavyeralılar daha çok değil, daha az merkezcilik istiyorlardı. Böylece yönetimi kendi ellerine almış olacaklardı. O sıralarda gerçekleştirilmeye çalışılan da buydu. Berlin'in küçük Alman devletleri üzerinde pek az otoritesi vardı, Hitler ise yalnız Bavyera'da değil, bütün Alman İmparatorluğunda iktidarı düşündüğü kuvvetli merkezi hükümetin kurulması için elinde tutmak ve onu diktatörlük haline getirmek istiyordu. Hohenzollern İmparatorluğu zamanında olduğu gibi, Weimar Cumhuriyeti devrinde de kendi parlamentoları ve hükümetleriyle yarı bağımsız halde bulunan küçük Alman devletlerini ortadan kaldırmak niyetindeydi. 30 Ocak 1933'te acele yaptığı işlerden biri de önceleri pek az kimsenin dikkatini çeken ya da pek ciddiye alınmayan bu son maddeyi uygulamak olmuştur. Bu düşüncesini başlangıçta yazıyla açıklamadığını kimse iddia edemezdi.

Coşkun söylevler, köklü ve kırk ambar bir program, filizlenen bir parti için önemli olmakla beraber dikkati çekmek ve halkın desteğini sağlamak için yeterli değildi. Hitler o zaman dikkatini daha yeni şeylere çevirdi. Daha birçok yenilikler istiyordu. Kendine özgü dehasının ilk belirtileri görülmeye, hissedilmeye başlamıştı. Halk yığınlarının istediği yalnız fikir değil diye düşündü. Durmadan kafalarına vuracağı birkaç basit fikir halka yeterdi. Onlara bir de inançlarını bağlayacakları semboller, coşkularını uyandıracak töreler ve renkler, başarı kazandığı takdirde taraftar toplayacak (Almanlar kuvvete hayran değiller miydi?), onlarda zayıfa karşı üstünlük duyguları uyandıracak şiddet ve terör hareketleri gerekti.

Önce de gördüğünüz gibi, Hitler Viyana'dayken Sosyal Demokratların siyasi düşmanlarına karşı kullandıklarını sandığı "alçakça manevi ve fizik terör" üzerinde bir hayli düşünmüştü. Simdi bunu kendi sosyalist-düşmanı partisinin amacına uygulamaya çalışacaktı. Her şeyden önce toplantılarda gürültü çıkaranları ya da sorgu sual edenleri sustur-

mak ve gerekirse dışarı atmak için eski askerler getirilecekti. Partinin "Alman İşi Partisi" adına bir de "Nasyonal Sosyalist" kelimeleri eklendikten ve parti Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi, ya da o sıralarda daha çok kullanılan şekliyle N.S.D.A.P. adını aldıktan az sonra, 1920 yazında, Hitler birtakım kalın enseli eski askerleri "kol kuvveti" kıtaları, *Ordnertruppe*, halinde örgütledi ve bunları eski sabıkalılardan saatçi Emil Murice adında birinin komutası altına verdi. Bu örgüt, Berlin hükümetinin dikkatini çekmemek için, bir süre partinin "Jimnastik ve Spor Kolu" adı altında gizlendi. Sonra Ekim 1921'de resmen *Sturmabteilung* adını aldı S.A. adı da buradan gelmedir. Kahverengi üniforma giyen bu hücum taburlarında bulunanların çoğu hür kıtaların en belalı haydutlarıydı. Bu kıtaların başında Erzberger'in öldürülmesine adı karıştığı için hapse atılan ve o sırada henüz hapishaneden çıkmış bulunan ünlü Yüzbaşı Ehrhardt'ın yardımcılarından Johann Ulrich Klintzich vardı.

Bu üniformalı kabadayılar, Nazi toplantılarında düzeni sağlamakla yetinmediler. Az sonra başka partileri dağıtmaya başladılar. Bir ara 1921'de Ballerstedt adında Bavyeralı bir federalistin konuşacağı bir toplantıda hücum kıtalarının saldırılarını bizzat Hitler yönetti. Ballerstedt'e dayak atıldı. Hitler bu yüzden üç ay hapse mahküm oldu, mahkumiyetinin ancak bir ayını çekti. Bu onun ilk hapishane tecrübesi oldu. Ve oradan bir kahraman gibi çıktı, daha çok tanındı. Hitler, polise şunları söylemişti: "İyi oldu. İstediğimiz de buydu. Ballerstedt konuşamadı." Nitekim Hitler birkaç ay önce bir dinleyici grubuna şu sözleri söylemişti: "Nasyonal Sosyalist hareketi, yurttaşlarımızın kafalarını bozabilecek bütün toplantıları ve konferansları ileride —gerekirse zor kullanarak— merhametsizce önleyecektir."[19]

Artık usta bir propagandacı olmaya başlayan, bir zamanların hayal kırıklığına uğramış sanatçısı Hitler'in aklına, 1920 yılının yazında, ancak dahiyane diyebileceğimiz bir fikir geldi: Partinin kendi amacını gösteren ve halk kitlelerinin hayalini gıcıklayan bir amblemi, bir bayrağı, bir sembolü yoktu. Bunun diye düşündü Hitler, uğrunda yığınların çarpışacağı gözalıcı bir bayrak olması gerekir. Uzun uzun düşündükten sonra kırmızı zemin ortasında beyaz bir daire ve onun içinde siyah *swastika* (gamalı haç) bulunan bir bayrak üzerinde karar kıldı. Eski çağların gamalı *swastika* haçı —*Hakenkreuz*— Nazi Partisi'nin ve sonunda Nazi Almanya'sının kudretli ve korkutucu bir sem-

bolü olacaktı. Gamalı haçı partinin bayrağında ve amblemlerinde kullanmak fikrini nereden aldığını, Hitler *Kavgam*'ın bu konuya ayırdığı uzun edebiyat parçasında açıklamaz.

Gamalı haçın hemen hemen ilk insan kadar eski bir tarihi vardır, Truva, Mısır ve Çin yıkıntıları arasında görülür. Ben kendim Hindistan'da eski Hindu ve Budist eserlerinde de gördüm. Çağımızda ise Estonya ve Finlandiya gibi Baltık devletleri tarafından resmi amblem olarak kullanılmıştır. 1918-19'da buralarda çarpışan Alman hür kuvvetleri bu amblemi görmüşlerdir. Ehrhardt Tugayı 1920'de Kapp hükümet darbesi sırasında Berlin üzerine yürürken, askerlerin miğferlerinde gamalı haç işareti vardı. Hitler'in bu işareti Avusturya'daki Yahudi düşmanı partilerin amblemlerinde gördüğü kesin. Ehrhart Tugayı Münih'e geldiği sırada bunu birdenbire hatırlamış olacak. Parti üyelerinin kendisine sundukları çeşitli modellerin hemen hepsinde de gamalı haç bulunduğunu, hele "Sternberg'li bir dişçi"nin verdiği bayrak modelinin "fena olmadığını" kendisininkine çok benzediğini söyler.

Renklere gelince, Hitler elbetteki Weimar Cumhuriyeti'nin siyahlı, kırmızılı ve yaldızlı bayrağını istemeyecekti. İmparatorluğun eski kırmızı beyaz ve siyah bayrağını da kabul etmedi. Ama bu renkleri, yalnız "mevcut renk uyumlarının en zengini" saydığı için değil, aynı zamanda, uğrunda savaştığı Almanya'nın renkleri olduğu için de seviyordu. Bunlara yeni bir şekil vermeliydi. Gamalı haç bayrağa böylece eklendi.

Hitler bu eşsiz buluşu ile övünür. *Kavgam*'da, *"O gerçek bir semboldür,"* der. *"Kırmızı*da haraketin sosyal fikri, *beyaz*da milliyetçilik, *gamalı haçta* Âri insanın zaferi için yürüttüğü savaş görünür."[20]

Az sonra hücum kıtalarının üniformalarına takılmak ve parti üyeleri tarafından kullanılmak üzere gamalı kol bandı icadedildi. İki yıl sonra Hitler, Nazilerin büyük geçit resimlerinde taşıyacakları ve büyük halk toplantılarında sahneye asacakları standart Nazi bayraklarını tespit etti. Eski Romalılardan alınmıştı bunlar. Siyah metal bir gamalı haçın çevresinde gümüş renkli bir çelenk ve çelengin üstünde bir kartal vardı. Altında metal bir dikdörtgen, üzerinde NSDAP harfleri yazılıydı. Daha altında saçaklar ve püsküller sarkıyordu. Dört köşe ve gamalı olan bu bayrağın üstünde şu sözler süslü bir şekilde yazılmış olacaktı: *"Deutschland Erwache!* (Almanya uyan)

Bu belki "sanat" değildi, ama büyük propagandaydı. Şimdi artık

Nazilerin dilinde başka hiçbir partide olmayan bir sembol vardı: Gamalı haç, savaş sonunun ilk karışık yıllarında kararsızlık içinde bocalayan aşağı tabaka orta sınıfları yeni bir yöne sürükleyecek mistik bir kudret taşıyordu sanki. Bu bayrağın altında toplanmaya başladılar.

FÜHRER ORTAYA ÇIKIYOR

Yalnız bir konuşmacı olarak değil, aynı zamanda bir propagandacı ve örgütçü olarak da görülmemiş bir kabiliyet olan genç politikacı ve kışkırtıcı, 1921 yazında partinin liderliğini tartışılmaz ve kesin bir şekilde ele aldı. Bunu yaparken birlikte çalıştığı arkadaşlarına merhametsizliğinin ilk acısını tattırdı ve taktik kurnazlığının ilk örneğini verdi. İlerde bunlardan yararlanacak ve çok önemli buhranlardan çok büyük başarılarla çıkacaktır.

Hitler, yaz başında, Kuzey Alman milliyetçi elemanlarıyla ilişki kurmak ve bunların manevi merkezleri olan Millî Kulüp ile görüşmek üzere Berlin'e gitti. Hareketini Bavyera sınırlarından çıkarıp bütün Almanya'ya yaymak istiyordu. Bu amacı gerçekleştirmek için belki birtakım yararlı anlaşmalar yapabilirdi. Hitler'in Münih'ten uzakta bulunduğu sırada, Nazi Partisinin önemli komite üyeleri, Hitler'in liderliğini sarsmak zamanının geldiğine karar verdiler. Hitler onlara karşı fazla diktatörce davranıyordu. Güney Almanya'da kendileri gibi düşünen gruplarla, özellikle tanınmış Yahudi-avcısı, Hitler'in amansız düşmanı ve rakibi Julius Streicher'in Nürnberg'de kurmakta olduğu "Alman Sosyalist Partisi" ile birleşmeyi teklif ettiler. Komite üyeleri, bu gruplar başlarındaki hırslı lideriyle birlikte Nazilerle birleşirse Hitler'in aklını başına toplayacağından emindiler.

Tehlikeyi sezen Hitler, *Kavgam*'da "Budala deliler" dediği bu insanları ezmek üzere hemen Münih'e döndü. Partiye istifasını verdi. Komite üyeleri, partinin bu kadar fazlasını beklemediğini çabucak anladılar. Hitler onların, yalnız en kuvvetli konuşmacısı değil, aynı zamanda en iyi örgütçüsü ve propagandacısıydı da. Sonra, gelirin çoğunu da o sağlıyordu. Konuştuğu halk toplantılarında para topluyor, Ordudan başka kaynaklardan da para buluyordu. Ayrılacak olursa yeni filizlenen Nazi Partisi kesin olarak parçalanırdı. Komite istifasını kabul etmedi. Artık durumunun kuvvetinden emin olan Hitler öteki liderleri

büsbütün teslim olmağa zorladı. Partinin tek lideri olarak kendisine diktatörce yetkiler verilmesini, komitenin kaldırılmasını ve Streicher gibi gruplarla el altından entrikalar çevrilmemesini istedi.

Bu istekler öteki parti üyelerine çok fazla geldi. Komitedekiler, başta partinin kurucusu Anton Drexler olmak üzere, arkadaşlarını diktatörlükle suçlayan bir genelge yazdılar ve bir broşür halinde dağıttılar. Hitler'in kendi partisinde karşılaştığı en şiddetli suçlama bu olmuştur. Broşür bize, Hitler'in karakteri ve çalışması üstüne birinci elden bilgi sağlamış bulunuyor:

> "İktidar ve şahsi hırsı, Herr Adolf Hitler'i, amacı henüz açıklanmayan altı haftalık Berlin ziyaretinden döndürmüştür. Kendisi, arkasındaki karanlık insanlarla saflarımıza ayrılık tohumu saçmanın ve böylece Yahudilerle dostlarının çıkarlarını daha da arttırmanın zamanı geldiğini sanmaktadır. Amacının Nasyonal Sosyalist Partisini kendi ahlâk dışı amaçları için atlama tahtası olarak kullanmak olduğu ve partiyi psikolojik bir anda başka bir yola sokmağa zorlamak üzere parti liderliğini ele geçirmek olduğu, her gün daha açıkça anlaşılmaktadır. Bu amacı, birkaç gün önce parti liderlerine gönderdiği ültimatomdan açıkça anlaşılmaktadır. Mektupta, başka şeyler arasında, partinin tek ve kesin diktatörü olmak istediğini ve partinin kurucusu ve lideri demirci Anton Drexler de dahil olmak üzere, komitenin çekilmesi gerektiğini bildirmektedir.
>
> Bu kampanyayı nasıl yürütebiliyor? Yahudi gibi hareket etmekle. Her gerçeği değiştirmekle... Nasyonal Sosyalistler! Bu gibi insanlara dikkat ediniz. Yanılmayınız, Hitler bir demagogdur... Kendisi... sizlere doğrudan başka her masalı yutturacağına inanmıştır." [21]

Aptalca söylenmiş Yahudi-düşmanı lâflarla gücünü kaybetmiş olmasına rağmen (Hitler Yahudi gibi hareket ediyor!) suçlamalar aslında doğruydu. Ama bunların açıklanması âsiler için başlangıçta sanıldığı kadar yararlı olmadı. Hitler broşürü yazanlara karşı hemen bir iftira davası açtı. Drexler, genel bir toplantıda, söylediklerini inkâr etmek zorunda bırakıldı. Partinin iki özel toplantısında Hitler barış şartlarını dikte etti. Tüzük değiştirilerek komite ilga edildi ve kendisine başkan olarak diktatör yetkileri tanındı. Tahkire uğrayan Drexler fahrî başkan olarak bir kenara atıldı. Sonra da unutulup gitti.* Heiden'in dediği

* 1923'te partiden ayrıldı. 1924'ten 1928'e kadar Bavyera Diyet Meclisinde Başkan Yardımcılığı yaptı. 1930'da Hitler ile barıştı. Ama faal politika hayatına bir daha dönmedi. Heiden'in söylediğine göre Drexler'in sonra ne olduğu bilinmiyor.

gibi, partideki Cavalier'ler Roundhead'ler üzerinde zafer kazanmışlardı.* Ama olay bundan daha önemliydi. O günden, yani 1921 temmuzundan sonra, "liderlik kuralı" konuldu. Bu kural ileride, önce Nazi Partisi'nin sonra da Nazi İmparatorluğunun birinci kanunu olacaktır. "Führer" Alman sahnesine çıkmıştı.

Lider, partiyi yeniden örgütlenmeğe koyuldu. Hitler'e göre bürodan çok mezara benzeyen Sterneckerbrau arkasındaki loş odadan çıkıldı ve Corneliusstrasse'de bir birahanenin yeni bürolarına geçildi. Taksitle eski bir Adler daktilo makinesi, bir kasa, dosya dolapları, mobilya ve telefon alındı. Sonradan da daimi bir sekreter tutuldu. Para da gelmeye başlamıştı. Parti, bir yıla kadar önce, 1920 Aralık ayında, *Voelkischer Beobachter* adında borca batmış, kötü durumda bir gazeteyi satın almıştı. Haftada iki kere çıkan, Yahudi-düşmanı dedikodularla dolu küçük bir gazeteydi bu. Gazetenin satın alınması için gereken altmış bin markın nereden geldiğini Hitler hiçbir zaman söylememiştir. Ama Roehm'ün Reichswehr'deki komutanı ve aynı zamanda parti üyesi Tuğgeneral Ritter von Epp'i, Eckart ile Roehm'ün bu parayı vermeye razı ettikleri biliniyordu. Bu paranın, ordunun gizli ödeneklerinden verilmiş olması çok muhtemeldi. 1923 yılının başlangıcında *Voelkischer Boebachter* günlük gazete oldu. Böylece Hitler'in eline her Alman partisinin elinde olması gereken bir propaganda aracı geçti: Partinin görüşlerini yayacak günlük bir gazete... Günlük bir gazetenin devamlı olarak çıkarılabilmesi için ayrıca paraya ihtiyaç vardı. Bu para partideki birtakım proleter softalarının garip görecekleri kaynaklardan geliyordu.

Zengin piyano yapımcısının karısı Frau Helene Bechstein para kaynaklarından biriydi. Bu kadın ilk karşılaşmasında genç propagandacıyı beğenmişti, Hitler Berlin'de bulunduğu sıralar Bechstein'lerin evinde kalırdı. Burada partiler düzenlenir, Hitler zenginlerle tanıştırılırdı. Burada dava için büyük paralar toplandı. Yeni günlük gazetenin bir kısım parası da Frau Gertrud von Seidlitz adında bir kadın tarafından sağlanıyordu. Kadının Finlandiya'daki zengin kâğıt fabrikalarının bazılarında hisseleri vardı.

1923 Martında, Erenst (Putzi) Hanfstaengl adında, Harvard Üniversitesi'nden yetişme biri *Voelkischer Beobachter* üzerine konulan re-

* Tinci Şarl zamanında İngiltere Parlâmentosunda ve iç savaşta çatışan iki grup için kullanılan deyimler.

hin mukabili partiye bin dolar borç verdi *

Bu adamın annesi Amerikalıydı. Ailesi zengindi ve Münih'te sanat eserleri yapımı ile uğraşıyordu. Enflasyon günlerinde verilen bu borç büyük bir paraydı. Parti ile gazeteye bu paranın çok yardımı oldu. Ama Hansftaengl'lerin dostluğu para yardımından da ileri gitti. Hanfstaengl'ler, genç savaşçı politikacıya kapılarını açan ilk Münihli zengin ailelerden, Putzi de Hitler'in en iyi dostlarından oldu. Hitler sonradan bu adamı partinin Dış Basın Şubesi şefi yaptı.

Hansftaengl garip bir adamdı. Alaycı konuşmasıyla darkafalılığını saklardı. Aynı zamanda, çok güzel bir piyano çalardı. Birçok geceler, arkadaşı Hitler Berlin'de iktidarı ele aldıktan sonra da, Führer'in acele çağrısı üzerine yanındakileri bırakıp giderdi. Tuşlara sert sert vurarak piyano çalardı. Yaptığı sululuklarla yorucu bir günün sonunda Hitler'i dinlendirdiği, hatta eğlendirdiği söyleniyordu. Sonradan bu garip, ama hoşmeşrep Harvard'lı, Hitler'in öteki eski kafadarları gibi canını kurtarmak için Almanya'dan kaçmak zorunda kaldı.**

* Hanfstaengl sonradan yazdığı Unheard Witness adlı hâtıralarında, kendisinin Hitler'e ilk defa bir Amerikalı tarafından tanıştırıldığını söyler. Bu Amerikalı o sıralarda Berlin'deki Amerikan Elçiliğinde askeri ataşe yardımcısı olarak görevli bulunan Yüzbaşı Truman Smith'di.

** Hanfstaengl İkinci Dünya Savaşı'nın bir kısmını Washington'da enterne edilmiş bir yabancı olarak geçirdi. Fakat fiilen Amerikan hükümetinin Nazi Almanyası üzerinde "danışmanı" oldu. Gerek kendisini, gerekse Nazi Almanyasını tanıyanlar için pek gülünç olan hayatının bu son rolü onu da bir hayli eğlendirmiş olmalıdır.

1922 Kasımında Smith, Adolf Hitler adında tanınmamış siyasî bir propagandacının ve onun kurduğu yeni Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'nin durumunu incelemek üzere Amerikan Elçiliğince Münih'e gönderildi. Yüzbaşı Smith, Amerikan Ordusunun genç bir muvazzaf subayından umulmayacak bir siyasi gözlem gücüne sahipti. 15-22 Kasım arasında Ludendorff'u, Veliaht Rupprecht'i ve Bavyera'nın daha birçok siyasi liderlerini gördü. Bunların çoğu Hitler'in parlayan bir yıldız olduğunu, hareketinin hızla siyasi bir kuvvet haline geldiğini söylediler. Smith, Hitler'in konuştuğu bir Nazi toplantısında bulunmak fırsatını da kaçırmadı. Güncesine hemen şunları yazdı: "Hayatımda böyle şey görmedim. Hitler'le tanıştım. Pazartesiye benimle konuşmaya ve bana amaçlarını anlatmaya söz verdi." Pazartesi günü Smith Hitler'in oturduğu eve gitti. "Eski bir evin ikinci katında aşağı yukarı çıplak bir oda" diye anlatıyor Hitler'in kaldığı yeri. O sıralarda Münih'in dışında pek az tanınan geleceğin diktatörü ile uzun uzun konuştu. Amerikan askeri ataşe yardımcısı o gece güncesine, "Müthiş bir demagog!" diye yazdı. "Bu kadar mantıklı ve bağnaz bir adam az bulunur." Tarih, 22 Kasım 1922 idi.

İlerde Hitler'in en yakın arkadaşı olacak kimselerin çoğu o sırada ya partiye girmişlerdi, ya da girmek üzereydiler. Rudolf Hess 1920'de partiye girmişti. Mısır'da yerleşmiş bir Alman toptancının oğluydu Hess, ilk on dört yılını Mısır'da geçirmiş, sonra eğitim görmek üzere Rheineland'a gelmişti. Savaş sırasında bir süre List Alayı'nda Hitler'le birlikte bulunmuş -o sıralarda tanışmıyorlardı- iki kere yaralandıktan sonra uçucu olmuştu. Savaştan sonra Münih Üniversitesi'ne iktisat öğrencisi olarak yazıldı. Ama zamanının çoğunu Yahudi-düşmanı broşürler ve beyannameler dağıtmakla ve o sıralarda Bavyera'da dağınık halde bulunan çeşitli silahlı gruplar içinde döğüşmekle geçiriyordu. 1 Mayıs 1919'da, Münih'deki Sovyet rejimi yokedildiği sırada, ileri ateş hattında bulunuyordu. Bacağından yaralandı. Bir yıl sonra bir akşam Hitler'i dinlemeye gitti. Konuşmasının etkisinde kaldı ve partiye katıldı. Az sonra onun yakın bir arkadaşı, sadık bir adamı ve sekreteri oldu. O sıralarda Üniversitede Jeopolitik profesörü olan General Karl Haushofer'in geopolitik fikirlerini Hitler'e öğreten odur.

Hess, armağan kazanan teziyle Hitler'in dikkatini çekti. Tezin adı *"İnsan Nasıl Olmalı? Almanya'yı Eski Büyüklüğüne Kim Kavuşturacak?"* tı.

O Gece Smith, Berlin'e hareket etmeden önce, Hanfstaeng'li gördü. Hitler'in konuşmasını anlattı. Ve bu adamla ilgilenmesini söyledi. Nazi lideri o gece bir toplantıda konuşacaktı. Yüzbaşı Smith kendi basın kartını Hanfstaengl'e verdi. Hanfstaengl de birçokları gibi Hitler'in konuşmasına hayran kaldı. Toplantıdan sonra kendisini aradı ve çarçabuk Nazi oldu.

Yüzbaşı Smith, o sıralarda Hitler'in pek az tanındığı Berlin'e döndüğü zaman uzun bir rapor yazdı. Elçilik bu raporu 25 Kasım 1922'de Washington'a gönderdi. Yazıldığı tarih gözönünde tutulacak olursa bu vesikanın önemi anlaşılır.

Smith raporunda şöyle diyordu:

"Bugün Bavyera'da siyasi kuvvet Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi'dir. Siyasi bir partiden çok bir halk hareketidir bu. İtalyan faşistlerinin Bavyeralı karşılığı sayılmalıdır. Sayısı ile orantılı olmayan bir siyasi nüfuz kazanmıştır.

Adolf Hitler başlangıçtan beri hareketin bellibaşlı gücüdür. Bu adamın kişiliği muhakkak ki başarısına hizmet eden etkenlerin en önemlisidir. Bir halk topluluğunu etkileme yeteneği korkunçtur. Özel konuşmamızda, güçlü ve mantıklı bir konuşmacı olduğunu belli etti. Bu hali, bağnaz ciddiyetiyle birleştirildiği zaman, tarafsız bir dinleyici üzerinde çok etkili oluyor."

Nazi rejiminin ilk yıllarında Berlin'de Amerikan askeri ataşesi olarak görevli olan Albay Smith, güncesini ve Münih seyahatinin notlarını bu kitabın yazarına sunmuştur. Bu bölümün hazırlanmasında bunlardan çok yararlanılmıştır.

"Her türlü otoritenin kaybolduğu yerde ancak bir halk adamı otoriteyi kurabilir. Diktatörün kökü geniş halk yığınlarının derinliklerine ne kadar inerse, onları psikolojik olarak nasıl yöneteceğini daha iyi anlar; güvenmeyen işçilerin sayısı o kadar azalır. Halkın enerji saflarında daha çok destekleyici bulur. Onun halk yığınlar yla ortak hiçbir yanı olmayacaktır. Çünkü her büyük adam gibi o da bir şahsiyettir. Gerektiği zaman kan akıtmaktan çekinmez. Büyük sorunlar her zaman kan ve ateşle çözülmüştür. Amacına varmak için en yakın arkadaşlarını ezmeğe hazırdır. Kanun yapıcı korkunç bir sertlikle açar yolunu. Gerekirse, onları (halkçı) bir asker çizmesinin altında ezer..."[22]

Hitler'in bu genç adamdan bu kadar çok hoşlanmasına şaşmamalı. Bu portre belki o sıralardaki liderin portresi değildi, ama Hitler öyle olmak istiyordu... Ve oldu da. Bütün ağırbaşlılığına ve çalışkanlığına rağmen, Hess aslında dar kafalı bir adamdı. Kaçık fikirlere kolaylıkla kendini kaptırır, bunları büyük bir bağnazlıkla benimserdi. Sonuna kadar Hitler'in en sadık ve güvenilir adamlarından ve kişisel ihtirasa kapılmayan birkaç kişiden biri olarak kaldı.

Alfred Rosenberg, çoklukla partisinin "fikri lideri" ve "filozofu" diye göklere çıkartıldığı halde, orta zekâlı bir adamdı. Rosenberg'e daha çok Rus denilebilirdi. İyi yetişmiş birçok Rus "aydını" gibi o da Baltık Almanlarından gelmeydi. Bir ayakkabıcının oğluydu. 12 Ocak 1893'de Estonya'da Reval (şimdiki Tallinn) şehrinde doğmuştu. Reval, 1721'den beri Çar İmparatorluğuna dahildi. Rosenberg, Almanya'da değil, Rusya'da okula gitmeyi seçti. 1917 yılında Moskova Üniversitesi'nden mimari diplomasıyla mezun oldu. Bolşevik İhtilâli sırasında Moskova'daydı. Ve belki de, ileride Nazi Partisi'ndeki bazı düşmanlarının dediği gibi, genç bir Bolşevik ihtilâlcisi olmayı da denedi. Ama 1918 şubatında Reval'e döndü. O sırada şehre gelmiş olan Alman Ordusuna gönüllü yazıldı."Rus"luktan vazgeçti. 1918'in sonunda Münih'e geldi. İlk olarak Beyaz Rus göçmenleri çevrelerinde kendini göstermeye başladı.

Rosenberg o sıralarda Dietrich Eckart'ı, onun vasıtasıyla da Hitler'i tanıdı. 1919'un sonunda partiye katıldı. Fiilen mimari diploması almış bir insan, mimari okuluna bile girememiş bir insanı elbetteki etkileyecekti. Hitler'i de Rosenberg'in "bilgi"si etkiledi. Hitler genç Baltıklının Yahudilere ve Bolşeviklere karşı beslediği kini beğendi. Eckart'ın 1923 sonunda ölümünden az önce, Hitler Rosenberg'i *Voelkischer Beobachter*'in baş yazarı yaptı. Bu, kafası karmakarışık, dar

görüşlü "filozofu" Hitler, yıllarca, Nazi hareketinin fikrî danışmanı ve dış politikanın bellibaşlı otoritelerinden biri olarak tutmaya devam etti.

Hermann Goering de, Rudolf Hess gibi, savaştan hemen sonra üniversitede ekonomi okumak üzere Münih'e gelmişti. O da Adolf Hitler'in şahsi büyüsüne kapıldı. Alman ulusunun büyük savaş kahramanlarından biri olan, savaş sırasında ünlü Richtofen Avcı Bölüğü'nün son komutanı olarak Almanya'nın en büyük savaş nişanlarından birini kazanan Hermann Goering'e barış zamanının monoton sivil hayatına dönmek, birçok eski muhariplerden daha zor geldi. Bir süre Danimarka'da, sonra da İsveç'te nakliye pilotluğu yaptı. Bir gün Kont Eric von Rosen'i Stockhom'den oldukça uzakta bulunan malikânesine uçurdu. Malikânede konuk olarak kaldığı sırada, Kontesin kızkardeşi ve İsveç'in sayılı güzellerinden Carin von Kantzow'a âşık oldu. Carin von Kantzow sar'alıydı. Evlenmişti ve sekiz yaşında bir oğlu vardı. Ama kadın evliliğini bozdu, kibar genç uçucuyla evlendi. Çok parası olduğundan yeni kocası ile Münih'e gitti. Orada debdebe içinde yaşadılar. Hermann, Üniversitedeki çalışmalarla da şöylece meşgul oluyordu.

Çok geçmedi, 1921'de Hitler'e rastladı. Partiye girdi. Kasasına ve (şahsen Hitler'e) bol para verdi. Yerinde duramayan enerjisiyle Roehm'ün hücum kıtalarını örgütlemesine yardım etti ve bir yıl sonra, 1922'de S.A.'ların komutanı oldu.

Parti diktatörünün çevresini az tanınmış ve çoğu da yavan bir sürü insan sarmıştı. Hitler'in List Alayı'ndaki ilk çavuşu Max Amann, sert ve kaba bir adamdı. Ama iyi bir örgütçüydü: Partinin ve *Voelkischer Boebachter*'in ticari işler müdürü oldu. Her ikisinin de malî durumunu çarçabuk düzeltti. Hitler, amatör bir pehlivan, bir kasap çırağı ve tanınmış bir kabadayı olan Ulrich Graf adında birini kendine muhafız seçti. Hitler'in bir de "saray fotoğrafçısı" vardı. Adı Heinrich Hoffmann'dı. Hitler'in fotoğrafını yıllarca yalnız bu adamın çekmesine müsaade edilmiştir. Köpek gibi sadık olan bu adam bu işten hayli para çıkarmasını bildi. Sonunda milyoner oldu. Hitler'in çevresinde bulunan başka bir kabadayı da Christian Weber adında bira düşkünü bir at cambazıydı. Eskiden bir Münih birahanesinde fedailik yapardı. O günlerde Hitler'e yakın olanlar arasında bir de Hermann Esser vardı. Lideri kadar güzel konuşur, *Voelkischer Beobachter*'de yazdığı Yahudi-

düşmanı yazılarla dikkati çekerdi. Metreslerinin paralarıyla bir süre yaşadığını saklamazdı. Tanınmış bir şantajcıydı. Kendisini kızdıran parti arkadaşlarını bile "teşhir" etmekle korkuturdu. Esser bir ara partinin eski ve kendi halinde insanlarına bile o kadar saldırmaya başladı ki, parti üyeleri kendisinin ihracını istemek zorunda kaldılar. Hitler durumu şöyle açıkladı: "Rezilin biri olduğunu biliyorum. Ama işime yaradığı süre onu tutacağım."[23] Geçmişleri, ya da o günkü hayatları ne kadar kirli olursa olsun Hitler'in hemen bütün iş arkadaşlarına karşı tutumu buydu. Katiller, pezevenkler, homoseksüel sapıklar, beyaz zehir düşkünleri ya da külhanbeyler, onun için hepsi birdi. Yeter ki kendi amacına hizmet etsinler.

Örneğin, Julius Streicher'i sonuna kadar tuttu Hitler. Hayata bir ilkokul öğretmeni olarak başlayan bu kötü sadist, 1922'den yıldızının biraz sönmeye başladığı 1939 yılına kadar Hitler'in çevresinde itibardan düşmeyen adamlardan biriydi. Metreslerinin kocalarına bile şantaj yapan ve zamparalığı ile övünen bu adam koyu Yahudi düşmanlığı sayesinde büyük bir servet yapmıştı. *Der Stuermer* adında çıkardığı haftalık dergide Yahudilerin işlediği cinsel cinayetler ve "âyinlerde öldürdükleri" insanlar üzerine korkunç masallar uydurarak para kazanıyordu. Edepsizliği Nazilerin bile çoğunun midesini bulandırmıştı. Streicher, aynı zamanda, açık resimler de satardı. "Franconia'nın Taçsız Kralı" diye biliniyordu. İş merkezi Nürnberg'deydi. Orada sözü kanundu. Onu kızdıran ya da ona karşı gelen bir kimse hapisten ve işkenceden kurtulamazdı. Savaş suçlusu olarak sefil bir halde Nürnberg'de kendisiyle karşılaşıncaya kadar onu hiçbir zaman eli ya da beli kırbaçsız görmedim. Kırbaçlaya kırbaçlaya öldürdüğü sayısız insanları gülerek anlatırdı.

Dünyaya bir Luther, bir Kant, bir Schiller, bir Bach, bir Beethoven ve bir Brahms vermiş bir ulusun diktatörü olmak için Hitler'in ilk yıllarda çevresinde topladığı kimseler işte bu çeşit insanlardı.

Alman İşçi Partisi'nin adı Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olduğu gün —"Nazi" bunun kısaltılmış şeklidir— yani 1 Nisan 1920 günü, Hitler kendi isteğiyle ordudan ayrıldı. Artık bundan böyle zamanının hepsini Nazi Partisine verecekti. Hitler o sıralarda partiden maaş almadığı gibi ondan sonra da almak istemedi.

Peki, o halde Hitler neyle geçiniyordu? Partideki arkadaşları da arasıra buna şaşıyorlardı. Parti komitesinin âsi üyeleri 1921'deki

suçlamayı yaptıkları sırada bu sorunu açıkça ortaya atmışlardı: "Eğer herhangi bir üye Hitler'e nasıl yaşadığını, eskiden ne iş yaptığını soracak olursa hemen sinirlenir ve hiddetlenir. Şimdiye kadar bu sorulara cevap verilmiş değildir. Bu bakımdan vicdanı temiz olmayabilir. Özellikle kendisini "Münih Kralı" diye tanıtan bu adamın kadınlara karşı aşırı ilgisi ona bir hayli masrafa mal olmaktadır."

Hitler sonradan broşürü yazanlar aleyhine açtığı iftira davasında bu soruyu cevaplandırdı. Mahkemenin neyle geçindiği hakkında sorduğu soruya şöyle cevap verdi: "Nasyonal Sosyalist Parti adına konuştuğum zaman para almam. Ama başka örgütlere gidip konuşurum... O zaman elbette bir ücret kabul ederim. Öğle yemeklerini çeşitli parti arkadaşlarımla birlikte yerim. Bundan başka birkaç parti arkadaşım da az miktarda bana yardım ederler." Bu sözler belki de doğruya çok yakındı. Dietrich Eckart, Goering, Hanfstaengl durumunda olan arkadaşları kirasını ödemek, yiyecek ve giyecek almak için elbette ki Hitler'e para veriyordu. İhtiyaçlarının basit olduğu bir gerçekti. 1929 yılına kadar Isaar nehrine yakın Thierschtrasse'de, aşağı bir orta sınıf mahallesinde, iki odalı bir yerde otururdu. Kışın eski, basit bir pardesü giyerdi. Sonra bu pardesü resimlerde görüle görüle bütün Almanya'da tanındı. Yazları çoğu zaman şortla dolaşırdı. Bavyeralıların çoğu yazın *Lelderhosen* dedikleri bu şortları giyerler. 1923 yılında Eckart ile Esser Berchtesgaden yakınlarında Platterhof'a gittiler. Bu otel sonradan Hitler ile arkadaşlarının yazlık sığınağı oldu. Hitler bu güzel dağlık memlekete âşıktı. Sonradan Berghof adındaki büyük villasını burada kurdu ve savaş yıllarına kadar zamanının çoğunu burada geçirdi.

Ama 1921 ile 1923 arasındaki ateşli günlerde pek dinlenecek, eğlenecek zamanı yoktu. Kendisi kadar küstah ve kıskanç rakiplerinin karşısında yeniden kurulması ve ele alınması gereken bir parti vardı. N.S.D.A.P. Bavyera'da halkın dikkatini çekmek ve desteğini sağlamak için çırpınan sağcı hareketlerden yalnızca biriydi ve Almanya'nın başka yerlerinde de daha birçokları vardı.

Bir politikacının gözleyeceği, değerlendireceği ve yararlanacağı bir sürü karışık olaylar ve değişen durumlar karşısındaydı: 1921 Nisanında İtilâf Devletleri bir tamirat hesabı çıkardılar. Almanlardan 132 milyar altın mark -33 milyon dolar- istiyorlardı. Almanlar bunu verememeyeceklerini bağıra bağıra ilân ettiler. Normal şekilde bir dolara karşı dört mark olarak değerlendirilen Alman parası düşmeye başladı. 1921

yazında bir dolar yetmiş beş marka, bir yıl sonra dört yüz marka yükseldi. 1921 Ağustosunda Erzberger öldürüldü. Cumhuriyeti ilân etmiş olan Philipp Scheidemann'ı 1922 Haziranında öldürmeğe teşebbüs ettiler. Aynı ay içinde, 24 Haziran'da, Dışişleri Bakanı Rathenau sokak ortasında vurulup öldürüldü. Her üç olayda da katillerin aşırı sağcı oldukları meydana çıktı. Berlin'deki kararsız millî hükümet sonunda Cumhuriyeti Koruma Kanunu'nu çıkararak durumu karşıladı. Siyasi terörcülüğe ağır cezalar kondu. Berlin, sayısız silâhlı derneklerin dağıtılmasını ve siyasi gangsterliğe son verilmesini istiyordu. 1921'de, Bavyera'da aşırı Kahr'ın yerine geçen ılımlı Kont Lerchenfeld bile Berlin'deki millî rejimle geçinemiyordu. Terörcülüğe karşı çıkarılan kanunu uygulamak isteyince o sırada liderleri arasında Hitler'in de bulunduğu Bavyeralı sağcılar Lerchenfeld'i de devirmek için bir komplo hazırladılar ve Cumhuriyeti yıkmak üzere Berlin üzerine yürüdüler. Yeni gelişen Weimar Cumhuriyeti'nin başında büyük dertler vardı ve yalnız aşırı sağ değil, aşırı sol da varlığını tehdit ediyordu.

III

VERSAILLES, WEIMAR VE BİRAHANE DARBESİ

ZAFER kazanmış Batılı İtilâf ülkelerinde yaşayan insanların çoğu 9 Kasım 1918'de Berlin'de cumhuriyet ilânını Alman halkı ve ulusu için yeni bir çağın başlangıcı saydılar. Woodrow Wilson, ateşkes anlaşmasından önce yolladığı notalarda, Hohenzollern militarist istibdadının kaldırılması için baskı yaptı. Ve Almanlar da kendilerini bu isteğe uymayı istemeye istemeye zorunlu saydılar. Kayzer, tahtından feragat etmeye ve kaçmağa zorlandı. Krallık dağıldı. Almanya'daki hanedanların hepsi hemen tahtlarından indirildi ve bir cumhuriyet hükümeti kuruldu.

Ama bu bir rastlantıyla oldu! Friedrich Ebert ile Philipp Scheidemann'ın liderliğindeki Sosyal Demokrat çoğunluğu Başbakan Prens Max von Baden'in istifası üzerine, 9 Kasım öğleden sonra, Berlin'de *Reichstag*'da toplanmıştı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Prens Max yalnızca Kayzer'in tahtından feragat ettiğini bildirdi. Saraç olan Ebert, Wilhelm'in çocuklarından birini -sefih Veliaht olmamak şartıyla- Kayzer'in yerine geçeceğini düşünüyordu. Ebert İngiliz usulü meşrutiyete taraftardı. Sosyalistlerin lideri olduğu halde sosyal ihtilâl istemezdi. Bir defasında,"Sosyal ihtilâlden, günahtan iğrenir gibi iğrenirim," demişti.

Ama Berlin'in havası ihtilâl kokuyordu. Genel bir grev başkenti

felce uğratmıştı. *Reichstag*'ın birkaç sokak ötesinde, geniş Unter den Linden Caddesi'nin aşağılarında Spartakistler, başlarında Sol Sosyalistlerden Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht, Kayzer'in sarayındaki merkezlerinde bir sovyet cumhuriyeti ilân etmeye hazırlanıyorlardı. *Reichstag*'daki sosyalistler bu haberi alır almaz şaşkına döndüler. Spartakistleri önlemek için hemen bir şey yapılmalıydı. Scheidemann'ın aklına bir fikir geldi. Arkadaşlarına danışmadan Koenigsplatz'a bakan pencereyi açtı, orada toplanan büyük halk yığınlarına, sanki o sıra aklına gelmiş gibi, Cumhuriyeti ilân ediverdi! Saraç Ebert hiddetinden deliye dönmüştü. Hohenzollern'leri kurtaracağını umuyordu o.

Böylece Alman Cumhuriyeti rastgele doğdu. Sosyalistler sağlam cumhuriyetçiler olmadıktan sonra tutucular hiç olamazlardı. Üstelik tutucular bunun sorumluluğunu da üstlerine almadılar. Ludendorff ve Hindenburg gibi ordu liderleriyle birlikte, iktidara geçmekten çekinen Sosyal Demokratların önüne iktidarı itiverdiler. Böylece teslimin ve barış andlaşmasının imza sorumluluğunu bu demokrat işçi sınıfı liderlerine yüklediler. Böylelikle, yenilmenin, kaybedilmiş bir savaşla zorla kabul ettirilmiş bir barışın Alman halkında yarattığı ıstırabın suçunu onların üstüne atmış oldular. Bu, küçük bir çocuğun bile farkına varabileceği basit bir oyundu. Ama Almanya'da işe yaradı. Cumhuriyetin karayazısını daha başlangıçta çizdi.

Böyle olmayabilirdi. 1918 Kasımında bütün iktidarı elinde bulunduran Sosyal Demokratlar, sağlam bir demokratik cumhuriyetin temellerini çarçabuk atabilirlerdi. Ama bunu yapabilmek için Hohenzollern İmparatorluğunu destekleyen ve demokratik Almanya'ya dört elle sarılmayacak olan kuvvetlerin tamamıyla ortadan kaldırılması ya da devamlı baskı altında tutulması gerekirdi. Demokratik Almanya aleyhine çalışanlar, Junker derebeyleri ile öteki yüksek sınıflar, büyük kartelleri yöneten sanayi kralları, savaştan dönmüş silâhlı hür taburlar, İmparatorluk zamanının yüksek memurları ve hepsinin üstünde, askeri sınıf ve Genelkurmay üyeleriydi. Sosyal Demokratların, artık hiçbir işe yaramayan ve iktisadi olmayan büyük malikânelerin çoğu ile sınaî tekelleri ve kartelleri parçalamaları, devlet bürokrasi makinesini, adalet cihazını, polisi, üniversiteleri ve orduyu yeni demokratik rejime bağlılıkla ve namuslarıyla hizmet etmeyecek olanlardan temizlemeleri

lâzımdı.

Almanların öteki sınıflarındaki yerleşik otorite karşısında boyun eğme huyunu kapmış olan ve çoğu iyi niyetli sendikacılardan oluşan Sosyal Demokratlar bunu yapamazlardı. Bunları yapacakları yerde, otoriteyi, modern Almanya'da her zaman hâkim olmuş olan bir kuvvete, yani orduya bırakmaya başladılar. Ordu savaş alanlarında yenilmişti, ama anayurtta hâlâ ayakta duracağını ve ihtilâli yeneceğini umuyordu. Bu amacına varmak için de süratle ve cesaretle harekete geçti.

Cumhuriyet ilân edildikten birkaç saat sonra, 9 Kasım 1918 gecesi, Berlin'deki Başbakanlık bürosunda Ebert'in telefonu çaldı. Çok özel bir telefondu bu. Çünkü Spa'daki Yüksek Komutanlık Karargâhı'na özel ve gizli bir hatla bağlanmıştı. Ebert odasında yalnızdı. Telefonu açtı. Telefondaki ses, "Groener konuşuyor," dedi. Günün olayları sonunda çözülmekte olan Almanya'da siyasî kuvvet olarak ne kaldıysa isteksiz ellerine teslim edilen eski eyer yapıcısı heyecanlandı. General Wilhelm Groener, Karargâh Birinci Komutanı olarak, Ludendorff'un yerini almıştı. O sabah Spa'da, Feld-Mareşal von Hindenburg'un moralı bozulduğunda, askerlerinin bağlılığına güvenemeyeceğini ve artık uzaklaşması gerektiğini Kayzer'e söyleyen oydu. Bu kahramanca hareketi yüzünden asker sınıfı onu hiçbir zaman affetmedi. Ebert ile Groener 1916'dan beri birbirlerine saygı duyarlardı. General o yıllarda savaş üretiminin başında bulunuyor, sosyalist liderlerle çok yakın işbirliği yapıyordu. Kasımın başında -birkaç gün önce- Berlin'de krallığın ve anayurdun nasıl kurtarılacağını beraberce konuşmuşlardı.

Anayurdun bu en kötü gününde gizli bir telefon hattı onları yine birleştirmişti. Sosyalist liderle Alman Ordusunun ikinci gelen komutanı bir anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmayı halk birçok yıllar öğrenemedi, ama anlaşma Alman ulusunun alınyazını çizdi. Ebert, anarşiyi ve Bolşevizmi bastırmayı, Orduyu da bütün geleneğiyle yaşatmayı kabul etti. Bunun üzerine Groener, yeni hükümetin kendini toparlaması ve amacını gerçekleştirmesi için ordunun hükümete yardımcı olacağına söz verdi.

Ebert "Feld-Mareşal Hindenburg komutayı elinde tutmakta devam edecek mi?" diye sordu. "Feld-Mareşala lütfen hükümetin teşekkür-

lerini bildiriniz," diye cevap verdi Ebert.[1]

Alman Ordusu kurtulmuştu. Ama Cumhuriyet daha birinci gününden kaybedilmişti. Groener ile birkaçı dışında, generaller Cumhuriyete hiçbir zaman bağlılıkla hizmet etmediler. Sonunda, başlarında Hindenburg olmak üzere, hükümeti Nazilere teslim ederek Cumhuriyete ihanet ettiler.

O sırada Rusya'daki olaylar Ebert ile sosyalist arkadaşlarının elbetteki hiç akıllarından çıkmıyordu. Almanya'nın Kerenski'si olmak istemiyordu. Yerlerini Bolşeviklere kaptırmak niyetinde değillerdi. Almanya'nın her yanında, Rusya'da olduğu gibi, Asker ve İşçi Komiteleri doğuyor ve iktidarı ele alıyorlardı. Bu gruplar 10 Kasım'da, başlarına Ebert'i getirerek bir Halk Temsilciler Kurulu seçmiş ve Almanya'yı bir süre yönetmeğe kalkmışlardı. Aralık ayında Berlin'de Birinci Alman Sovyet Kongresi toplandı. Bütün yurttaki İşçi ve Asker Komitelerinden gelen delegeler Hindenburg'un atılmasını, Muvazzaf Ordunun kaldırılmasını, onun yerine sivil bir muhafız örgütü kurulmasını, subayların erler tarafından seçilmesini ve bu örgütün, Kurul'un yüksek otoritesi altında bulunmasını istediler.

Hindenburg ve Groener için bu kadarı fazlaydı. Sovyet Kongresi'nin yetkisini tanımadılar. Ebert de Kongre'nin aldığı kararları uygulamak için hiçbir şey yapmadı. Ama ölüm-kalım durumunda olan ordu, desteklemeyi vaadettiği hükümetten daha olumlu hareketler istedi. Noel bayramına iki gün kala, o sırada komünist Spartakist'lerin yönetiminde bulunan Halk Deniz Piyade Tümeni, Wilhelmstrasse'yi işgal etti. Başbakanlık binasına girdi ve telefon hatlarını kesti. Ama ordu karargâhı ile Başkumandanlık arasındaki gizli hat yerinde kalmış ve Ebert bu hattan yararlanarak yardım istemişti. Ordu, Potsdam garnizonunun hükümeti kuracağını vaadetti. Ancak, askerler gelmeden âsi bahriyeliler İmparator Sarayı'nın ahırlarındaki karargâhlarına döndüler. Burası hâlâ Spartakist'lerin elindeydi.

Başlarında Almanya'nın büyük siyasi propagandacılarından Karl Liebknecht ile Rosa Luxemburg'un bulunduğu Spartakist hareketi, bir sovyet cumhuriyeti istemekte devam ediyordu. Spartakistlerin Berlin'deki silâhlı kuvvetleri gün geçtikçe artmaktaydı. Noel gecesi Postdam'dan gelen muvazzaf askerlerin Deniz Piyade Tümenini İm-

paratorluk ahırlarından atmak için yaptıkları teşebbüs kolaylıkla püskürtüldü. Hindenburg ile Groener, Ebert'i, aralarındaki anlaşmaya uyarak Bolşevikleri bastırmaya zorluyorlardı. Sosyalist lider bunu elbetteki memnunlukla yapacaktı. Noelden iki gün sonra Gustav Noske'yi Millî Savunma Bakanı atadı. Yeni bakan, kendisini tanıyanların umutlarını boşa çıkarmadı.

Noske bir kasap ustasıydı. Sendika hareketinde ve Sosyal Demokrat Parti saflarında yükselmiş, 1906'da *Reichstag*'a girmiş, partide askeri işler uzmanı olarak çalışmıştı. Koyu bir milliyetçi ve kuvvetli bir adam olarak tanınmıştı. Kasım ayının ilk günlerinde Prens Max von Baden, onu Kiel'deki donanma isyanını bastırmakla görevlendirmiş ve o da bu işi becermişti. İri yarı, geniş çeneli, kuvvetli fizik yapısı olan, enerjik bir adamdı. Düşmanlarının söylediklerine göre, her kasap gibi, onun da zekâsı biraz kıttı. Savunma Bakanlığı'na atandığı gün şunları söyledi: "İnsan dediğin tazı gibi olmalı."

1919 Ocak ayının ilk günlerinde yumruğunu indirdi. 10 Ocak ile 17 Ocak arasında-Berlin'de bir süre bu haftaya "Kanlı Hafta" adı verildi-Noske'nin emriyle General von Luettwitz* komutasındaki Daimî Ordu birlikleri ve kurtarıcılar Spartakistleri ezdi. Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht yakalandılar ve Süvari Muhafız Tümeni'nin subayları tarafından öldürüldüler.

Berlin'de çatışmalar biter bitmez bütün Almanya'da yeni Anayasayı kabul edecek Mill Meclisin seçimi yapıldı. 19 Ocak 1919'da yapılan seçim, orta ve yüksek sınıfların, "İhtilâl"in üzerinden daha iki ay geçmeden cesaretlerini kısmen kazanmış olduklarını gösterdi. Başka hiçbir partinin yükü paylaşmaması yüzünden hükümeti tek başlarına

* Eski gerici okula mensup bir subay olan General Freiherr Walther von Luettwitz, bir yıl sonra, Kapp hükümet darbesini desteklemek için hür kıtaların Berlin üzerine yürüyüşüne önderlik ederek genellikle Cumhuriyet ve özellikle Noske'ye ne kadar bağlı olduğunu gösterdi. Ebert, Noske ve hükümetin öteki üyeleri, 13 Mart 1920'de, sabahın saat beşinde Berlin'den kaçmak zorunda kaldılar. Genelkurmay Başkanı olan ve güya Savunma Bakanı Noske'nin emrinde bulunan General von Seeckt, ordunun Luettwittz ve Kapp'a karşı Cumhuriyeti savunmasına izin vermedi. Noske, "Bu gece politikanın iflâs ettiğini anlıyorum." diye bağırıyordu. "Subaylara olan inancım yıkıldı. Hepiniz beni bıraktınız." Wheeler-Bennett'in **The Nemesis of Power** adlı kitabından alınmıştır. (s.77).

yöneten Sosyal Demokratlar 30.000.000 oyun 13.800.000'ini almışlar ve Parlamentodaki 421 sandalyenin 185'ini kazanmışlardı ama bu bir çoğunluk sayılmazdı tabii. Yeni Almanya'yı yalnızca işçi sınıfının kuramayacağı açıktı. Roma Katolik Kilisesinin siyasi hareketini temsil eden Merkez ile Aralık ayında eski İlerici Parti ile Sol Milli Liberallerin birleşmesinden doğan Demokrat Parti, beraberce, 11.500.000 oy almışlar, Parlamentoda 166 sandalye kazanmışlardı. Her iki partide de eski krallığın geriye getirilmesi için az bir eğilim vardı ama, her iki parti de olumlu, demokratik bir cumhuriyeti destekliyordu.

Tutucuların liderlerinden bir kısmı Kasım ayında saklanmış, Kont von Vestarp gibileri de Ebert'e başvurarak himayesini dilemişti. Tutucular sayıca azalmış, ortadan kalkmışlardı. Partilerine Alman Milli Halk Partisi adını vermişlerdi. Seçimde üç milyondan çok oy almışlar ve 44 milletvekili çıkarmışlardı. Sağ kanat müttefiklerinden Milliyetçi Liberaller de adlarını değiştirmişler, Alman Halk Partisi yapmışlar, aşağı yukarı bir milyon oy ve 19 sandalye kazanmışlardı. Azınlıkta olmakla beraber iki tutucu parti Parlamentoda sözlerini dinletecek kadar sandalye kazanmışlardı. Parlamento, 6 Şubat 1919'da Weimar'da toplandıktan az sonra, bu iki grubun liderleri, İkinci Kayzer Wilhelm'in adını, onun ve generallerinin savaş içinde izledikleri politikayı savunmaya başladılar. Halk Partisi'nin başı Gustav Stresemann duygularını ve düşüncelerini daha değiştirmemişti. 1919'da bile hâlâ Yüksek Komutanlığın *Reichstag'* sözcüsü -kendisine "Ludendorff'un genç adamı" deniyordu- ilhak politikasının ve sınırsız denizaltı savaşının koyu bir taraftarı olarak tanınıyordu.

Altı aylık bir tartışma sonunda, 31 Temmuz 1919'da Parlamentodan çıkan ve 31 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edilen Anayasa, kâğıt üzerinde, Yirminci Yüzyılın en liberal ve en demokratik, metin olarak da, en yetkin bir belgesiydi. Bu belgenin içinde hemen hemen kıpırdamayan bir demokrasinin çalışmasını garanti edecek güzel ve hayret verici müeyyideler vardı. Kabine fikri İngiltere ve Fransa'dan, kuvvetli ve sevilen bir cumhurbaşkanı fikri Amerika'dan, referandum fikri de İsviçre'den alınmıştı. Listelere dayanan mükemmel ve karışık bir nisbî temsil ve seçim sistemi kurulmuş, böylece oyların boşa gitmesi önlenmiş ve ufak azınlıklara Parlamentoda temsil edilme

hakkı sağlanmıştı.*

Weimar Anayasası yumuşak bir dille yazılmıştı. İçindeki sözler demokrat bir insanın kulağına hoş geliyordu. Halkın egemen olduğu ilân edilmişti: "Siyasî iktidarın kaynağı halktır." Yirmi yaşını geçen her kadının ve erkeğin seçme hakkı vardır. "Her Alman kanun önünde eşittir... Kişinin hürriyeti hiçbir zaman ihlâl edilemez... Her Almanın... düşüncesini açıkça ifade etmeye hakkı vardır... Bütün Almanların birlik ya da dernek kurma hakları vardır... Almanya'da oturan herkes inanç ve vicdan hürriyetine sahiptir..." Dünyada hiçbir insan bir Almandan daha özgür, hiçbir hükümet Alman hükümetinden daha demokrat olamazdı. Hiç olmazsa kâğıt üzerinde...

VERSAILLES GÖLGESİ

Weimar Anayasasının hazırlıkları daha bitmeden, Anayasanın ve kurulmak üzere olan Cumhuriyetin alınyazısını çizen kaçınılmaz bir olayla karşılaşıldı: Versailles Andlaşması'nın hazırlanması... Barışın ilk karışık ve gürültülü günlerinde, Weimar'da Millet Meclisi hazırlıkları yapılırken bile, Alman halkı yenilgisinin sonuçlarına pek aldırış etmez görünüyordu. Ya da aldırış etse bile, İtilâf Devletleri'nin zoruyla Hohenzollern'lerden kurtulduktan, Bolşevikleri ezdikten ve demokratik bir cumhuriyet kurduktan sonra, artık savaşın kaybedilmiş oluşu üzerine değil, Başkan Wilson'un ünlü On Dört Prensibi üzerine dayanan

* Elbette Anayasada birtakım çatlaklar vardı. Bunlardan bazılarının çok tehlikeli olduğu sonunda anlaşıldı. Nisbî temsil usulü ve liste hâlinde seçim, her ne kadar oyların dağılmasını önlediyse de bir sürü küçük küçük partiler türemesine sebep oldu. Bu da **Reichstag**'da sürekli bir çoğunluğu imkânsız kıldı. Bu yüzden hükümet sık sık değişti. 1930 yılında millî seçime yirmi sekiz kadar parti katılmıştı.

Anayasayı hazırlayanların başında gelenlerden Profesör Hugo Preuss'ün fikirlerinden bazıları kabul edilmiş olsaydı Cumhuriyete daha büyük bir istikrar sağlanmış olurdu. Profesör, Weimar'da, Almanya'nın merkezleştirilmiş bir devlet olmasını, Prusya ile öteki devletlerin ellerinden bağımsızlıklarının alınarakbir vilâyet haline getirilmesini teklif etmişti. Ama Parlamento teklifleri kabul etmedi.

Sonra, Anayasanın 48'inci maddesi bir tehlike ânında Cumhurbaşkanına diktatörce yetkiler tanıyordu. Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığı zamanında Bruening, von Papen ve Schleicher'in **Reichstag**'a danışmadan bu yetkileri kullanmaları, Almanya'da Hitler'in ortaya çıkmasından önce bile, parlamenter demokrasi hükümetlerini yıkmıştı.

âdil bir barışa hak kazandıklarına inanıyorlardı.

Almanların hâfızası bir yıl önceye kadar bile gidemiyordu. 3 Mart 1918'de, muzaffer Alman Yüksek Komutanlığı, yenilmiş Rusya'ya Brest-Litovsk'da öyle bir barış andlaşması imzalatmıştı ki, savaşın heyecanları geçtikten yirmi yıl sonra bu konu üzerinde yazı yazan bir İngiliz tarihçisi, bu andlaşmanın "çağdaş tarihte bir örneği daha bulunmayan utandırıcı bir belge" olduğunu söylemişti.[2] Bu andlaşma Rusya'yı, Avusturya, Macaristan ve Türkiye büyüklüğünde bir araziden ve 56.000.000 nüfusundan ayırıyordu. Yani Rusya, nüfusunun yüzde 32'sini kaybediyordu. Demiryollarının üçte biri, demir cevherinin yüzde 72'si, bütün maden kömürü üretiminin yüzde 89'u ve 5000 fabrika ve sanayi tesisi elinden alınıyordu. Bundan başka Rusya, Almanya'ya altı milyar marklık tazminat ödemeye mecbur tutulmuştu.

Almanlar 1919 yılı ilkbaharının son günlerinde birden uyandılar. İtilâf Devletlerinin, Almanya'ya danışmadan kararlaştırdıkları Versailles Andlaşması'nın maddeleri, 7 Mayıs'ta Berlin'de yayınlandı. Bu son dakikaya kadar kendi kendini aldatmakta direnen halk için büyük bir darbe oldu. Andlaşmayı protesto etmek ve Almanya'nın andlaşmayı imzalamasını önlemek amacıyla bütün yurtta büyük, öfkeli halk gösterileri yapıldı. Weimar Parlamentosu kurulduğu sırada Başbakan olan Scheidemann, "Bu andlaşmayı imzalayan eller kırılsın!" diye bağırıyordu. Geçici Cumhurbaşkanı Ebert ile hükümet, andlaşma maddelerini "gerçekleştirilemez ve tahammül edilmez" bulduklarını resmen açıkladılar. Ertesi gün Versailles'daki Alman delegasyonu, inatçı Clemenceau'ya bir mektup yazarak böyle bir andlaşmaya "hiçbir ulusun tahammül edemeyeceğini" bildirdi.

Andlaşmanın tahammül edilmeyecek yanı neydi? Andlaşmaya göre Alsace-Lorraine Fransa'ya, bir kısım toprak Belçika'ya, Schleswig'de aynı miktar toprak Danimarka'ya -plebisit yapıldıktan sonra- verilecekti. Danimarka'ya verilecek olan bu toprakları Bismarck geçen yüzyılda Danimarkalıları yenerek almıştı. Almanya'nın Polonya taksimi sırasında aldığı topraklar, bir kısmı plebisitten sonra olmak üzere, yeniden Polonyalılara verilecekti. Almanları en çok kızdıran bu maddeydi. Çünkü bu maddeye göre Polonya'nın anavatandan bir koridorla denize çıkması için Doğu Prusya'nın anavatandan ayrılması öngörülmüştü. Sonra Almanlar aşağı bir ırk saydıkları Polonyalılardan nefret ederlerdi. Andlaşmanın, savaşa başlama sorumluluğunu kabule Almanları zorla-

ması ve Almanlardan Kayzer Wilhelm ile öteki sekiz yüz kadar "savaş suçlusu"nu İtilâf Devletlerine teslim etmelerini istemesi Almanları daha az kızdırmamıştı.

Tamirat borçları daha sonra tespit edilecekti. Ancak şimdilik ilk taksit olarak 1919 ile 1921 yılları arasında altın mark olarak beş milyar dolar ödenecekti. Tamirat borçlarının bazıları para olarak değil, mal olarak alınacaktı. Kömür, gemi, kereste, canlı hayvan v.b. gibi... Ama andlaşmanın en kötü yanı Almanya'nın fiilen silahsızlanması* ve böylece Avrupa'ya hâkim olmasının bir süre için önlenmesiydi. Bununla birlikte, Almanların kızdığı Versailles Andlaşması onların Ruslara kabul ettirdiği andlaşmadan farklı olarak, Almanya'ya coğrafya ve ekonomi bakımından dokunmuyor ve büyük bir ulus olarak Almanya'nın siyasi birliğini ve kudretini tanıyordu.

Weimar'daki geçici hükümet, Versailles "dikta"sını olduğu gibi kabul etmenin şiddetle aleyhindeydi. Yalnız Erzberger andlaşmasının kabulünü istiyor, maddelerde kolay kaçamak yolları bulunabileceğini iddia ediyordu. Halkın ezici çoğunluğu, sağından soluna kadar, hükümeti destekliyordu.

Peki, ya ordu? Andlaşma reddedilirse ordu batıdan gelecek bir saldırıya karşı koyabilecek miydi? Ebert bu konuyu, karargâhını Pomeranya'da Kolberg'e nakletmiş bulunan Yüksek Komutanlığa sordu. Feld-Mareşal Hindenburg, Alman askeri mukavemetinin boşuna olacağını düşünen General Groener'in etkisinde kalarak, 17 Haziran'da şu cevabı verdi:

> "Çatışmaların yeniden başlaması halinde (Polonya'daki) Posen vilâyetini yeniden alabilir ve doğudaki sınırlarımızı koruyabiliriz. Ancak batıda İtilâf Devletlerinin sayıca üstünlüğünü ve her iki kanadımızdan sarkma ihtimallerini gözönünde tutacak olursak, düşmanın ciddi bir saldırısına karşı koyabileceğimizi pek sanmıyoruz.
>
> Bu bakımdan harekâtın başarı ihtimali çok şüphelidir. Ancak, bir asker olarak, utandırıcı bir barışı kabul etmektense namuslu olarak ölmenin daha doğru olacağını söylemekten kendimi alamıyorum."

* Andlaşma ordu 100.000 uzun süreli gönüllüye indiriliyor, uçak ve tank yasak ediliyordu. Genelkurmay da kanundışı oluyordu. Donanma ufak bir kuvvet haline getiriliyor ve 10.000 tonilâtoluktan yukarı denizaltıların ya da teknelerin yapılması yasaklanıyordu.

Sayın Başkomutanın son cümlesi tam Alman askerî geleneğine uygun bir sözdü. Ama Alman halkının bilmediği bir gerçek, bu sözde ne kadar samimiyet payı olduğunu kolayca anlatabilirdi: O günkü durumda İtilâf Devletlerine mukavemet etmeye çalışmanın yalnız umutsuz sonuçlar yaratmakla kalmayacağı, aynı zamanda, orduda muhafaza edilmekte olan subay kadrosunu ve Almanya'nın kendisini de mahvedeceği konusunda Hindenburg ile Groener aralarında mutabık kalmışlardı.

Müttefikler şimdi Almanya'dan kesin cevap bekliyorlardı. Hindenburg'un Ebert'e yazılı olarak cevap vermesinden bir gün önce, yani 16 Haziran'da, Müttefikler Almanlara bir ültimatom vermişlerdi: Andlaşma ya 24 Haziran'da kabul edilecekti ya da ateşkes anlaşması sona erecek ve müttefik devletler "şartlarını kabul ettirmek için gerekli tedbirleri" alacaklardı.

Ebert, Groener'e bir kere daha başvurdu. Yüksek Komutanlık, İtilâf Devletlerine karşı girişilecek askeri bir mukavemette en ufak bir başarı ihtimali gördüğü takdirde parlamentoda anlaşmanın reddini sağlayacağına söz veriyordu. Ancak kendisine hemen cevap verilmeliydi. 24 Haziran gelmişti. Ültimatomun son günüydü. Kabine son kararını vermek üzere öğleden sonra saat 4.30'da toplandı. Hindenburg ile Groener bir daha görüştüler. İhtiyar, yorgun Feld-Mareşal, "Silâhlı bir mukavemetin imkânsız olduğunu siz de biliyorsunuz," dedi.

9 Kasım 1918'de, Spa'da son acı gerçeği Kayzer'e bildiremediği ve bu görevi Groener'e bıraktığı gibi, Cumhuriyetin geçici Cumhurbaşkanına da gerçeği söyleyemedi. Groener'e "Cumhurbaşkanına siz de cevap verebilirsiniz," dedi.[3] Ve cesur general, subay kadrosunun hatalarından sorumlu tutulacağını bile bile, Feld-Mareşal'a ait bir sorumluluğu daha üzerine olarak, Yüksek Komutanlığın görüşünü Cumhurbaşkanına telefonla bildirdi.

Ordu liderlerinin sorumluluğu üzerine almadıklarını (bu gerçek az sonra Almanya'da unutulacaktı) gören Milli Meclis büyük bir çoğunlukla barış andlaşmasının imzasını tasdik etti ve bu karar İtilâf Devletleri ültimatom göndermeden on dokuz dakika önce Clemenceau'ya bildirildi. Dört gün sonra, 28 Haziran 1919'da barış andlaşması Versailles Sarayı'nın aynalı salonunda imzalandı.

O günden sonra Almanya bölündü.

Tutucular ne barış andlaşmasını, ne de bu andlaşmayı tasdik etmiş olan Cumhuriyeti kabul ediyorlardı. Ordu da, General Groener hariç, yeni demokrat rejimi desteklemeye yemin ettiği ve Versailles'daki imzaya ait son kararı verdiği halde, andlaşmayı kabul etmiyordu. Tutucular, Kasım "İhtilâline" rağmen ekonomik gücü ellerinde bulunduruyorlardı. Sanayi, büyük malikâneler ve ülkedeki sermayenin çoğu onlardaydı. Zenginliklerini, bundan böyle, Cumhuriyeti yok etmek için kullanabilir, siyasi partileri ve siyasi basını bu amaç için paralarıyla besleyebilirdi.

Ordu, barış andlaşmasının daha mürekkebi kurumadan, andlaşmanın askeri yasaklarından birtakım kaçamaklar yapmaya başladı. Ordu böylelikle Sosyalist liderlerin korkaklıkları ve kısa görüşlülükleri yüzünden, yukarıda gördüğümüz gibi yalnız eski Prusyalı geleneğini sürdürmekle kalmıyor, aynı zamanda, yeni Almanya'da siyasi gücün merkezi haline de geliyordu. Ordu, kısa ömürlü Cumhuriyetin son günlerine kadar, hiçbir siyasi harekete yatırım yapmadı. Ama zeki General Hans von Seeckt'in yarattığı 100.000 kişilik ufak *Reichswehr* küçük olmakla birlikte devlet içinde bir devlet oldu. Ulusun iç ve dış politikasında gün geçtikçe etkisini arttırdı, sonunda öyle bir zaman geldi ki Cumhuriyetin varlığı ancak subay kadrosunun isteğine bağlı oldu.

Ordu, devlet içinde devlet olduğu için milli hükümet ona karışmıyordu. Weimar Anayasasına göre ordunun, öteki Batı demokrasilerinde olduğu gibi, kabine ve parlamentonun emrinde bulunması gerekirdi. Ama olmadı. Ordu kadrosu Kralcı, Cumhuriyet-düşmanı anlayışından vazgeçmedi. Scheidemann ve Grzesinski gibi birkaç Sosyalist lider silâhlı kuvvetlerin "demokratlaşmasını" istediler. Ordunun, eski otoriter, emperyalist geleneğe bağlı subayların elinde bırakılmasındaki tehlikeyi görüyorlardı. Ama bu görüşte olanlara yalnız generaller değil, başlarında Savunma Bakanı Noske olmak üzere, Sosyalist arkadaşları da karşı koydular. Cumhuriyetin proleter bakanı, "Dünya Savaşının kahraman asker anısını" diriltmek istemediğini övünerek söyledi. Meşru olarak iktidara geçmiş bir hükümetin, kendi demokratik ruhuna bağlı, *Reichstag*'ın ve kabinenin emrinde yeni bir ordu yaratmaması,

zamanın göstereceği gibi, Cumhuriyet için korkunç bir hata olmuştur.

Adalet cihazının temizlenmemesi de büyük bir hata idi. Bu cihazın yöneticileri sonradan karşı-ihtilâlin elebaşları olmuşlar, adaleti kendi politik amaçlarına âlet etmişlerdir. Tahrikçi Franz L. Neumann'ın dediği gibi, "siyasî adaletin Alman Cumhuriyetinin hayatında en karanlık sayfaları teşkil ettiği kaçınılmaz bir sonuçtur.[4] 1920'de, Kapp darbesinden sonra, hükümet 705 kişiyi vatana ihanet suçuyla mahkemeye sevketmişti. Bunların içinde yalnız biri mahkûm oldu. "Berlin Polis Müdürü... Hem de beş yıl "onur kırmayan göz hapsi"ne. Prusya hükümeti mahkum olan müdürün emeklilik hakkını kaldırdığı halde Yüksek Mahkeme iadesine karar verdi. 1926 Aralık ayında bir Alman mahkemesi, Kapp darbesinin askeri lideri General von Luettwitz'e, hükümete isyan ettiği sırada ve adaletten kaçarak Macaristan'da kaçak yaşadığı beş yıl içinde işleyen emeklilik hakkını tanıdı.

Oysa, yüzlerce Alman liberali, yazılı ya da sözle ordunun Versailles Andlaşması'nı durmadan nasıl bozduğunu açıkladıkları, ya da bu hareketi kötüledikleri için vatana ihanet suçuyla ağır hapse mahkûm edilmekteydi. Cumhuriyeti destekleyenlere ihanet kanunları merhametsizce uygulanıyordu. Cumhuriyeti yıkmak isteyenlerse, az sonra Adolf Hitler'in de öğreneceği gibi, serbestçe geziyorlar, ya da hafif cezalara çarptırılıyorlardı. Katiller bile, sağa mensup oldukları ve demokratları öldürdükleri takdirde, ordu subaylarının ve sağcıların yardımıyla mahkemelerin elinden kurtarılıyorlardı.

Öte yandan, bizim yumuşak sosyalistler, demokratların ve Katolik Merkezcilerin yardımıyla, daha doğduğu zaman sendeleyen zavallı Cumhuriyeti ayakta tutmaya çalışıyorlardı. Gün geçtikçe sayıları ve cesaretleri artan düşmanlarının kinlerine, iftiralarına ve arasıra da kurşunlarına karşı koymak zorunda idiler. *Batının Çöküşü* adlı kitabından ötürü göklere çıkartılan Oswald Spengler şöyle bağırıyordu, o sıralarda: Weimar Anayasası halkın kalbinde daha başlangıçta mahkûm edilmiştir!" Aşağıda, Bavyera'da, genç kundakçı Adolf Hitler bu yeni milliyetçi, demokrasi-düşmanı, Cumhuriyet-düşmanı akımın gücünü doğru kestirip, onunla koşturmaya başladı.

Olaylar da ona çok yardım etti. Özellikle şu ikisi: Mark'ın düşmesi ve Fransa'nın Ruhr bölgesini işgali... Yukarıda gördüğümüz gibi, 1921 yılında bir dolar 75 Mark'a yükseldiği zaman Mark yuvarlanmaya başlamıştı. Ertesi yıl Mark Dolar başına 400'e, 1923'ün

başında 700'e düştü. 1922 sonbaharında Alman hükümeti İtilâf Devletlerinden tamirat ödemelerinde bir erteleme yapılmasına müsaade edilmesini istedi. Poincarê'nin Fransız hükümeti bunu derhal reddetti. Almanya kereste teslimatını yapmayınca, savaş sırasında Fransa'nın Cumhurbaşkanlığını yapmış olan dik kafalı Fransız Başbakanı, Fransız kuvvetlerine Ruhr'un işgalini emretti. Yukarı Silezya'nın Polonya'ya verilmesinden sonra Almanya'nın muhtaç olduğu kömür ve çeliğin dörtte üçünü sağlayan bu can noktası böylece Almanya'nın elinden gitmiş oldu.

Alman ekonomisine indirilen bu darbe, halkı 1914'den beri görülmemiş bir şekilde bir araya getirdi. Ruhr işçileri genel grev ilân ettiler. Pasif direniş kampanyası açan Berlin hükümetinden para yardımı gördüler. Ordunun yardımıyla sabotajlar ve çete savaşları düzenlendi. Fransız hükümeti bu harekete tutuklamalar, sürgünler, hatta ölüm cezalarıyla cevap verdi, ama Ruhr'da bir çark bile dönmedi.

Alman ekonomisi bu kadar sıkışık duruma girince markın düşüşü de hızlandı. 1923 Ocak ayında, Ruhr'un işgalinde bir dolar 18.000 marka yükselmişti. Haziran'da 160.000 Mark'a, Ağustos'ta 1 milyon Mark'a yükseldi. Kasım'da artık vurma saatinin geldiğini düşündü Hitler. Bu sıralarda bir Dolar almak için dört milyar Mark lâzımdı. Sonradan bu miktar trilyonlara çıktı. Alman parası bütünüyle değerini yitirmişti. Maaşların ve gündeliklerin satınalma gücü sıfırdı. Üst sınıfların ve işçilerin ömürleri boyunca biriktirdikleri paralar bir anda yok olmuş gitmişti. Ama yok olan önemli bir şey daha vardı. Halkın Alman toplumunun ekonomik yapısına inancı... Tasarrufları ve yatırımları teşvik etmiş olan ve bunlardan sağlam bir gelir sağlayacağını vaadeden, sonra da taahhütlerinden dönen bir toplumun ölçüleri ve yaptığı işler ne kadar iyi olabilirdi? Bu, halkı dolandırmak değil de neydi? Bu felâketin suçlusu düşmana teslim olan, tamirat yükünü kabul eden demokratik Cumhuriyet değil miydi? Ne yazık ki Cumhuriyet yönetimi yaşamak için üzerine bir sorumluluk almış bulunuyordu. Bütçeyi denkleştirmekle enflâsyon pekâlâ önlenebilirdi. Bu zordu, ama imkânsız değildi. İyi bir vergi sistemi bunu sağlayabilirdi. Ama yeni hükümet böyle bir sistemi kurmak cesaretini gösteremedi. Bundan başka, savaş masrafları -164 milyar Mark- kısmen de olsa doğrudan doğruya vergilerle karşılanmamış, 93 milyarı savaş istikrazlarıyla, 29 milyarı hazine bonolarıyla, geri kalanı da kâğıt para basımını artır-

makla sağlanmıştı. Cumhuriyet hükümeti vergi verecek güçte olanların vergilerini yükseltecek yerde, 1921 yılında fiilen indirmişti.

Ondan sonra, hükümet, halk kitlelerinin düşeceği sefaleti göz önünde tutmadan, kendi çıkarlarını düşünen büyük sanayicilerin teşvikiyle, devleti kamu borçlarından kurtarmak, tamirat borçlarını ödemeden kaçmak ve Fransızları Ruhr'da sabote etmek amacıyla Mark'ın düşmesine bile bile göz yumdu. Bundan başka, paranın değerini kaybetmesinden yararlanarak ağır sanayi borçlarını değersiz marklarla ödeyip borçlarından kurtuldu. Barış andlaşmasının yasa-ğından kaçmak için o sırada *Truppenamt* (Asker Bürosu) adı altında gizlenen Genelkurmay, Almanya'nın böylelikle savaş borçlarından kurtulacağını ve Almanya'yı mali bakımdan yeni bir savaşa hazırla-yacağını umuyordu.

Oysa halk kitleleri, paranın değerini kaybetmesi sonucunda, sanayi krallarının, ordunun ve devletin ne kadar kazançlı çıktığını anlamadılar. Onların bütün bildikleri şey, koskoca bir banka hesabıyla birkaç havucun, bir kilo patatesin, bir iki kilo şekerin ve yarım kilo unun bile satın alınamadığıydı. Teker teker iflâs etmiş olduklarını biliyorlardı. Ve her gün midelerini kemiren açlığı da biliyorlardı. Bu sefil ve umutsuz durumda olup bitenlerden Cumhuriyeti sorumlu tutuyorlardı. Bütün bunlar Adolf Hitler'e Tanrının gönderdiği nimetlerdi.

BAVYERA İSYANI

"Hükümet bu kâğıt parçalarını hiç aldırmadan basıp duruyor, çünkü baskı durursa hükümet de topu atacak," diye bağırıyordu Hitler. "Çünkü matbaalar bir kere durdu mu-markın stabilizasyonu için bu gereklidir-dolandırıcılık hemen gün ışığına çıkacak...İnanın bana, sefaletimiz daha da artacak. Alçaklar işlerini yola koyacaklar. Neden? Çünkü Devletin kendisi hırsız!...Eğer halk bir yanda milyarlar dururken açlıktan ölmekten korkuyorsa şu sonuca varmalıdır: Genellikle halkı dolandırma fikri üzerine kurulmuş bir devlete artık boyun eğemeyiz. Biz bir diktatörlük istiyoruz..."[5]

Başıboş sürüp giden enflâsyonun yarattığı zorluklar ve kararsızlıklar elbetteki milyonlarca Almanı bu sonuca sürüklüyordu. Hitler de bu halkın önüne düşmeye hazırdı. Hitler 1923'deki anarşik şartların

Cumhuriyeti devirmek için bir daha ele geçmeyecek bir fırsat yarattığını düşündü. Karşı-ihtilâle kendisi önderlik ettiği takdirde bunun doğuracağı bir sürü zorluklar vardı. Böyle bir hareketin önderi olmadan bu zorluklarla pek ilgilenmek niyetinde değildi.

İlk olarak, Nazi Partisi gerçi sayıca her gün artıyordu ama, Bavyera'da bile daha henüz önemli bir parti olmaktan uzaktı. Bavyera'nın dışında ise hiç tanınmıyordu. Böyle bir küçük parti Cumhuriyeti nasıl yıkabildi? Karşısına çıkan zorluklardan kolay kolay yılmayan Hitler bunun bir yolunu buldu. Bavyera'daki bütün Cumhuriyet-düşmanı, milliyetçi güçleri kendi önderliği altında toplayabilirdi. Sonra Bavyera hükümetinin, Bavyera'daki silâhlı derneklerin ve *Reichswehr*'in yardımıyla —bir yıl önce Mussolini'nin yaptığı gibi— Berlin üzerine bir yürüyüşe geçebilir ve Weimar Cumhuriyeti'ni aşağı edebilirdi.

Mussolini'nin elde ettiği kolay başarının onda bu fikri yaratmış olduğu kesindir.

Fransızların Ruhr'u işgali, Almanların bu geleneksel düşmanına karşı kinlerini yeniden uyandırdı ve böylece milliyetçilik ruhunu yeniden canlandırdı, ama bu olay Hitler'in işini bozdu. Hitler'in istediği en son şeydi bu. Onun amacı Cumhuriyeti ortadan kaldırmaktı. Almanya ancak kendi ihtilâlini yaparak bir diktatörlük kurduktan sonra Fransa'yı ele alabilirdi. Hitler o günler geçerli olan kamu eğilimi karşısında hiç de tutulmayan bir politika izledi: "Hayır, Fransa kahrolmasın, Anayurda ihanet edenler, Kasım katilleri kahrolsunlar! Parolamız bu olmalıdır."[6]

1923 yılının ilk aylarında Hitler kendisini bu parolaya verdi ve bütün gücüyle onu etkili kılmaya çalıştı. Şubat ayında, daha çok Roehm'ün örgütcü yeteneği sayesinde, Bavyera'nın silâhlı dört "yurtsever derneği" Nazilerle birleşti ve Hitler'in siyasi önderliğinde *Arbeitsgemeinschaft der Vaterlaendischen Kampfverbaende* (Anayurt İçin Döğüşen Derneklerin Çalışan Birliği) adında bir örgüt oldu. Eylül'de *Deutscher Kampfbund* (Alman Dövüş Birliği) adı altında daha güçlü bir grup kuruldu. Hitler grubun üç liderinden biriydi. Bu örgüt, 1870'de Sedan'da Almanların, Fransa'yı yenmelerinin yıldönümünü kutlamak üzere, 2 Eylül'de Nürnberg'de yapılan büyük halk toplantısında kuruldu. Modern Almanya'nın faşist eğilimli gruplarının çoğu oradaydı ve Hitler milli hükümete karşı söylediği şiddetli bir söylevden sonra bir miktar alkış topladı. Yeni *Kapmfbund*'un amaçları açıkça

anlatıldı. Amaç Cumhuriyeti ortadan kaldırmak ve Versailles Andlaşması'nı yırtmaktı.

Hitler, Nürnberg toplantılarında gösteri yapanların yürüyüşünü General Ludendoff'un yanında seyretti. Bu bir rastlantı değildi. Hitler, adını Berlin'deki Kapp hükümet darbesine karıştırmış ve o zamandan beri bir sağcı karşı-ihtilâli durmadan kışkırtmış olan bu savaş kahramanı üzerinde bir süreden beri çalışıyor, kafasındaki hareketi onun destekleyeceğini umuyordu. İhtiyar General politikadan anlamazdı. Münih'in dışında yaşıyor, Bavyeralılardan, Bavyeralı görünmeğe çalışan Veliaht Rupprecht'den, Almanya'daki devletler içinde Katoliklikte en ileri giden bu yöresel Katoliklerden nefretini gizlemiyordu. Hitler bütün bunları biliyordu. Ama General amaçlarına uygundu. Yalnız Ludendorff'un milliyetçi karşı ihtilâlin siyasi lideri olmasını istemiyordu. Oysa savaş kahramanının bütün hırsıyla bu rolü oynamak istediği biliniyordu. Hitler bu rolü kendisine saklamıştı. Yine de Ludendorff'un adı, bütün Almanya'daki subaylar ve tutucular arasındaki ünü, henüz Bavyera'nın dışında tanınmayan bu taşra politikacısı için bir yatırım olabilecekti. Hitler, Ludendorff'u plânlarına almaya başladı.

1923 yılının sonbaharında Alman Cumhuriyeti ile Bavyera devleti arasındaki ilişki bir buhran noktasına geldi. 26 Eylül'de Başbakan Gustav Stresemann Ruhr'daki pasif direnmenin bittiğini ve Alman savaş borçlarının yeniden ödenmeğe başlayacağını ilân etti. Hindenburg ile Ludendorff'un eski bir sözcüsü, koyu bir tutucu ve gizliden gizliye de kralcı olan Başbakan, kurtarılması, birliğini kurması ve tekrar eski gücünü kazanması istendiği takdirde Almanya'nın hiç olmazsa bir zaman için bir huzur dönemine girmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Daha ileri gidilirse sonunda bir iç savaş başlayabilir, bu da, bütün ulusun son olarak ortadan silinmesiyle sonuçlanabilirdi.

Ruhr'da Fransızlara karşı başlayan direnme hareketinden vazgeçilmesi ve tamirat borçlarının yeniden ödenmeye başlaması Alman milliyetçileri ile, o sırada onlar kadar güçlenmekte olan ve Cumhuriyet eleştirme konusunda onlara kalan Komünistler arasında büyük bir öfke ve çılgınlık yarattı. Stresemann hem aşırı sağdan hem de aşırı soldan gelen önemli başkaldırma hareketleriyle karşılaştı. Ruhr ve tamirat konularındaki politikasını değiştirdiğini açıkladığı gün olağanüstü durum ilân etmiş, Cumhurbaşkanı Ebert de kendisine katılmıştı.

Almanya'da yürütme gücü, 26 Eylül 1923'den 1924 Şubatına kadar, Olağanüstü Durum Kanunu gereğince, Savunma Bakanı Otto Gessler ile Ordu Komutanı General von Seeckt'in elinde kalacaktı. Aslında bu, General ile ordusunun fiilen Almanya'nın diktatörü yapmak demekti.

Bavyera bu çözümü hiç kabul edecek durumda değil. Eugen von Knilling'in başkanlığındaki Bavyera kabinesi de 26 Eylül'de kendine göre bir olağanüstü durum ilân etti. Sağcı, Kralcı eski Başbakan Gustav von Kahr'ı Devlet Komiseri yaparak ona diktatör yetkileri tanıdı. Berlin'de, Bavyera'nın Alman birliğinden ayrılmasından, Wittelsbach hanedanın yeniden tahta getirmesinden ve belki de Avusturya ile bir Güney Alman birliği kurmasından korkuluyordu. Cumhurbaşkanı Ebert çarçabuk kabineyi topladı ve General von Seeckt'i toplantıya çağırdı. Ebert, ordunun ne yanda olduğunu öğrenmek istiyordu. Seeckt çekinmeden cevap verdi: "Ordu, Bay Başkan, benim arkamdadır."[7]

Tek gözlüklü, dik bakışlı Prusyalı Başkomutanın verdiği bu soğuk cevap Alman Cumhurbaşkanını ya da Başbakanını hiç de beklendiği gibi şaşırtmadı. Ordunun zaten devlet içinde devlet olduğunu, yalnızca kendi kendine bağlı bulunduğunu biliyorlardı. Nitekim yukarıda gördüğümüz gibi, üç yıl önce Kapp kuvvetleri Berlin'i işgal ettikleri zaman Seeckt'e aynı şekilde başvurulmuş, o sırada ordu, Cumhuriyeti değil, âsi Generali desteklemişti. Şimdi, 1923'de, bütün sorun Seeckt'in yerini tayin etmekteydi.

Neyse ki bu sefer Seeckt, Cumhuriyetin arkasında yer aldı. Cumhuriyete, demokratik ilkelere inandığından değil, Bavyera'da ve kuzeyde çıkan isyanlar yüzünden tehlikeye düşen rejimi bir süre desteklemeyi, ordunun muhafazası ve Almanya'nın bir iç savaştan uzak bulundurulması bakımından gerekli saydığından ötürü bu yolu tutmuştu. Münih'teki ordu karargâhında bulunan yüksek rütbeli subayların Bavyera'nın Almanya'dan ayrılmasını istemeyenleri desteklediğini biliyordu. Eski Genelkurmay subaylarından Albay Buchrucker'in Berlin'i işgal etmek ve Cumhuriyet hükümetini devirmek üzere bir "Kara *Reichswehr*" komplosu hazırladığından haberi vardı. Soğuk bir ince hesap ve kesin kararla orduyu doğru yola getirmeye ve iç savaş tehlikesini önlemeye koyuldu.

30 Eylül 1923 gecesi, Albay Buchrucker'in "Kara *Reichswehr*" adındaki kuvvetleri Berlin'e giden üç müstahkem mevkii işgal ettiler. Seeckt, muvazzaf askerlere bu kuvvetleri sarınalarını emretti ve iki

gün sonra Buchrucker teslim oldu. Vatana ihanet suçuyla yargılandı ve on yıl kalebendliğe mahkûm edildi. 100.000 askeri gizlice takviye etmek amacıyla, *Arbeitskommandos* (Çalışma Komandoları) adı altında evvelce Seeckt tarafından kurulmuş olan "Kara *Reichswehr*" dağıtıldı.*

Seeckt bundan sonra dikkatini Saksonya, Thuringia, Hamburg ve Ruhr'da çıkan komünist isyanlarına çevirdi. Solu basturan bir ordunun bağlılığından şüphe edilmezdi. Saksonya'daki mahalli *Reichswehr* komutanı Sosyalist-Komünist hükümeti tutukladı. Buraya bir "Reich Komseri" tayin edildi. Hamburg'da ve öteki bölgelerde komünistler çarçabuk temizlendi. Bolşeviklerin oldukça kolay bastırılması, Bavyera'dakilerin Cumhuriyeti komünizme gitmekten ancak kendilerinin alakoyabilecekleri iddialarını boşa çıkartacak ve artık Bavyeralılar millî hükümet otoritesini tanıyacak, diye düşünüyordu Berlin. Ama böyle olmadı.

Bavyera Berlin'e kafa tutmakta devam etti. O sıralarda Bavyera'da üçlü bir diktatör yönetimi vardı. Üç kişiden biri Devlet Komiseri Kahr; ikincisi, Bavyera'daki *Reichswer* komutanı General Otto von Lossow; üçüncüsü, devlet polisinin başkanı Albay Hans von Seisser'di. Kahr Cumhurbaşkanı Ebert'in Almanya'da ilân ettiği olağanüstü durumu Bavyera'da uygulamayı reddetti. Berlin'den gelen hiçbir emri yerine getirmedi. Genel olarak hükümete ve özel olarak da Seeckt, Stresemann ve Gesler'e çok acı bir şekilde saldıran Hitler'in gazetesi *Voelkischer Beobachter*'in kapatılmasını hükümet isteyince, Kahr bu emri öfkeyle reddetti.

Bavyera'daki silâhlı çetelerden bazılarının tanınmış üç lideri, Yüzbaşı Heiss, Yüzbaşı Ehrhardt (Kapp darbesinin "kahramanı") ve Teğmen Rossbach'ın (Roehm'ün homoseksüel arkadaşlarından) yaka-

* Kabaca yirmi bin kişilik "Kara **Reichswehr**" kıtaları 1920-23 yıllarının karışık günlerinde Almanya'yı Polonyalılara karşı korumak üzere doğu cephesine yerleştirilmişti. Bu yasak örgüt, orta çağın **Femegerichte** denen gizli mahkemeler usulünü yeniden koydu. Ve "Kara **Reichswehr**"in faaliyetini İtilâf Kontrol Komisyonu'na haber verenlere istediği gibi ölüm cezası verdi. Bu cinayetlerin bir çoğu mahkemelere intikal etti. Duruşmaların birinde, Alman Savunma Bakanı Noske'nin halefi Otto Gressler, örgütten haberi olduğunu inkâr ve böyle bir örgütün bulunmadığını ısrarla beyan etti. Ancak, kendisini sorguya çekenlerden biri bu beyana itiraz edince Gressler şöyle bağırdı: "Kara **Reichswehr**'den söz eden bir kimse vatana ihanet suçu işlemiş olur!"

lanması için Berlin'den gelen emri Kahr aynı şekilde hasıraltı etti. Sabrı tükenen Seeckt, General von Lossow'a Nazi gazetesini kapatmasını ve üç hür tabur liderini yakalamasını emretti. Kendisi de Bavyera'lı olan Hitler'in güzel sözleriyle Kahr'ın iradesinin etkisinde kalan karışık kafalı ve zayıf general bu emre boyun eğmekte tereddüt etti. 24 Ekim'de Seeckt onu attı ve yerine General Kress von Kressentein'i tayin etti. Kahr Berlin'den böyle bir emir alacak adam değildi. Lossow'un Bavyera'daki *Reichswehr* birliklerinin komutanı kalacağını ilan etti. Anayasaya meydan okuyarak, ordudaki subaylarla erleri Bavyera hükümetine bağlı kalmak için özel bir yemine zorladı.

Bu Berlin'e göre yalnız siyasî değil, askerî bir isyandı da. General von Seeckt bu isyanların ikisini de bastırmaya karar verdi.[8]

Bavyera üçlüsüne, Hitler'e ve silâhlı derneklere açık bir uyarma yaparak herhangi bir isyan hareketine kuvvetle karşı konulacağını bildirdi. Ama Nazi lideri artık geri dönecek durumda değildi. Adamları harekete geçmesini istiyorlardı. S.A. komutanlarından Teğmen Wilhelm Brueckner Hitler'i derhal darbeyi indirmeye zorluyordu. "Adamları artık tutamayacağım gün yaklaşıyor," diye Hitler'i uyarıyordu. "Eğer şimdi hiçbir şey yapılmayacak olursa bizi bırakıp giderler."

Hitler de, Stresemann daha fazla zaman kazanacak olursa ve ülkeye huzur getirmeyi başarırsa, fırsatın elinden gideceğini anlamıştı. Berlin Münih'in üzerine yürümeden, Münih'in Berlin üzerine yürümesini Kahr ve Lossow'dan istedi. Bu arada üçlü yönetimin ya kuvvetini kaybetmekte olduğundan ya da Bavyera'yı Almanya'dan ayırmak amacıyla kendisi olmaksızın bir hükümet darbesi hazırladıklarından şüpheleniyordu. Kuvvetli, birleşik, milliyetçi bir Almanya taraftarı olan Hitler buna şiddetle karşı geldi.

Kahr, Lossow ve Seisser üçlüsü Seeckt'in uyarmasından sonra gevşemeye başladılar. Kendilerini tehlikeye atacak lüzumsuz bir gösteriş yapmak istemiyorlardı. 6 Kasım'da Hitler'in başında bulunduğu *Kampfbund* örgütüne harekete geçmekte acele etmemelerini, ne zaman ve nasıl harekete geçileceğini kendilerinin kararlaştıracaklarını bildirdiler. Bu emir, Hitler için, artık teşebbüsü kendi eline alması gerektiğini bildiren bir işaretti. Bir darbeyi kendi başına yapacak kadar desteği yoktu. Bavyera devletinin, ordunun ve polisin desteğini sağlaması gerekiyordu. Bu dersi Viyana'da aylak dolaştığı günlerde öğrenmişti. Ne yapıp yapıp Kahr, Lossow ve Seisser'i kendisiyle bir-

lik olacak ve artık geriye dönemeyecekleri bir duruma sokmalıydı. Cesur, hatta cüretkâr olması gerekiyordu ve Hitler bu niteliklere sahip olduğunu ispat etti. Bu üç adamı kaçırmaya ve ellerindeki iktidarı kendi davası hesabına kullandırmak için onları zorlamaya karar verdi.

Bu fikri Hitler'e, ilk önce, Rusya'dan gelme iki göçmen verdi: Rosenberg ile Scheubner-Richter soyadını taşıyan bu ikincisi de, Rosenberg gibi, hayatının çoğunu Rusya'nın Baltık bölgelerinde geçirmiş, savaştan sonra bir yolunu bularak Sovyetler Birliği'nden Münih'e kaçmış şüpheli biriydi. Münih'deki Nazi Partisi'ne katılmış, Hitler'in yakın arkadaşlarından biri olmuştu.

Almanya'nın millî günü *(Totengedenktag)* olan 4 Kasım'da Münih'in göbeğinde bir askerî geçit resmi yapılacaktı. Gazetelerin yazdığına göre geçit resminde halkın sevdiği Veliaht Rupprecht ile birlikte Kahr, Lossow ve Seisser de bulunacak ve Feldhernhalle'deki caddede kurulacak bir tribünden askerleri selamlayacaklardı. Scheubner-Richter ile Rosenberg kamyonlarla getirilecek birkaç yüz hücum taburu erinin, geçit resmi kıtaları gelmeden önce küçük sokakta toplanmasını ve caddeyi makineli tüfekle kapatmasını Hitler'e teklif ettiler. Bundan sonra Hitler tribüne çıkacak, ihtilâlin başladığını ilân edecek, tabancasını orada bulunan büyüklere çevirerek ihtilâl önderine yardım etmelerini isteyecekti. Hitler bu planı beğendi ve memnunlukla kabul etti. Ama kararlaştırılan günde, Rosenberg keşif için erken saatlerde olayın geçeceği yere gittiği zaman, dar sokağın tepeden tırnağa silâhlandırılmış büyük bir polis kuvvetiyle korunduğunu hayretle gördü. Komplodan, dolayısıyla "ihtilâl" den vazgeçmek gerekiyordu.

Ama hareket sadece ertelendi. Stratejik noktalara yerleştirilmiş bir polis kuvvetinin önlemeyeceği yeni bir plân hazırlandı. 10-11 Kasım gecesi S.A.'larla öteki silâhlı *Kampfbund* grupları Münih'in hemen kuzeyindeki Forettmaninger kırlarında toplanacaktı. Ertesi gün 12 Kasım sabahı, utandırıcı ateşkes anlaşmasının yoldönümünde şehre yürünecek, stratejik noktalar tutulacak, milli ihtilâl ilan edilerek çekingen Kahr, Lossow ve Seisser bir oldu bitti karşısında bırakılacaktı.

Çok önemli olmayan bir bildiri Hitler'i bu plandan da vazgeçirdi; bir yenisini bulmak zorunda kaldı. Gazetelerde de bir ilan çıkmıştı: Kahr, Münih ticaret örgütlerinin isteği üzerine, şehrin güneydoğu dolaylarında büyük bir birahane olan Buergerbraukeller'de bir toplantıda konuşacaktı. Tarih, 8 Kasım akşamıydı. Konuşma konusu, verilen ila-

na göre, Bavyera hükümetinin programıydı. General von Lossow, Albay von Seisser ve öteki önemli kişiler de toplantıya katılıyorlardı.

İki düşünce Hitler'i acele bir karar almaya zorladı: Bunlardan biri, Kahr'ın toplantıda, Bavyera'nın bağımsızlığı ile Bavyera tahtına yeniden Wittelsbach'ı getirdiğini ilan etmesi ihtimaliydi. 8 Kasım'da Hitler bütün gün boşuna Kahr'ı görmeye uğraştı. Kahr randevuyu ertesi güne bırakmıştı. Bu tutum Nazi liderinin şüphesini daha da arturdı. Kahr'dan önce hareket etmeliydi. Hitler'in düşündüğü ikinci nokta da şuydu: Buergerbraukeller'deki toplantı 4 Kasım'da kaçırılan fırsatı yeniden yaratmıştı. Üç yönetici bir araya geldiklerinde, tabanca tehdidi altında Nazilerin ihtilâline katılmağa zorlanabilirlerdi. Hitler hemen harekete geçmeye karar verdi. 10 Kasım seferberliği planları hazırlandı, hücum taburları hemen büyük bira salonunda göreve hazır hale getirildi.

BİRAHANE DARBESİ

Kahr, 8 Kasım 1923 akşamı, dokuza çeyrek kala, kaba yontulmuş masalarda Bavyera usulü mermer bardaklardan biralarını yudumlayan üç bin kadar susamış burjuva karşısında yarım saattir konuştuğu sırada, S.A. kıtaları Bucrgerbraukeller'i kuşattılar. Hitler derhal salona girdi. Adamlarından bazıları salonun kapısına makineli tüfek yerleştirirken, o bir masanın üstüne fırladı ve dikkati çekmek için havaya tabancasıyla bir el ateş etti. Kahr konuşmasını kesti. Dinleyiciler karışıklığın nedenini anlamak için çevrelerine bakınıyorlardı. Hitler, Hess'in ve eski kasap, amatör pehlivan, bar fedaisi ve şimdiki muhafızı Ulrich Graf'ın yardımıyla kürsünün konduğu yere çıktı. Bir polis amiri onu durdurmaya çalıştı, ama Hitler tabancasını doğrultarak yol açtı kendine. Bir görgü şahidinin anlattığına göre, Kahr "sapsarı olmuş, şaşırmış"tı. Kürsüden indi, yerine Hitler geçti.

Hitler, "Milli İhtilâl başlamıştır!" diye bağırdı. "Bina şu anda altı yüz silahlı tarafından işgal edilmiş bulunuyor. Kimse dışarı çıkamaz. Gürültü hemen kesilmezse galeriye bir makineli tüfek yerleştireceğim. Bavyera ve Alman hükümetleri ortadan kaldırılmış ve geçici bir milli hükümet kurulmuştur. *Reichswehr* ve polis kışlaları işgal edildi. Ordu ve polis gamalı haç bayrağı altında şehre doğru yürüyorlar."

Bu son söz yalandı. Blöftü. Ama bu karışıklık anında kimse

doğru olup olmadığını bilemezdi. Hitler'in elindeki tabanca sahiciydi. Patlamıştı. Ellerinde silah ve makineli tüfek bulunan hücum taburları sahiciydi. Hitler Kahr, Lossow ve Seisser'e, sahnenin yakınındaki özel bir odaya kadar kendisini izlemelerini emretti. Bavyera'nın üç yüksek memuru hücum taburlarının zoruyla, Hitler'in isteğini yerine getirirken kalabalık hayretle bakıyordu.

Kalabalık kızmaya da başlamıştı. Birçok iş adamı Hitler'e hâlâ bir türedi gözüyle bakıyordu. İçlerinden biri polise bağırdı: "1918'de olduğu gibi korkakça davranmayın. Ateş edin!" Ama polislerin başlarında yumuşak şefler vardı; S.A.'ların salonu doldurduklarını gördükleri halde yerlerinden kıpırdamadılar bile. Hitler poliste Wilhelm Frick adında bir casus kullanıyordu. Ona telefon etmiş, birahanedeki görevli polise hiçbir şeye karışmamasını, yalnızca olup bitenleri rapor etmesini emrettirmişti. Kalabalık bir ara o kadar sabırsızlanmaya başladı ki, Goering kürsüye çıkıp bağıranları susturmak zorunda kaldı. "Korkacak bir şey yok," diye bağırdı, "iyi niyetliyiz. Bu bakımdan, homurdanmak için ortada bir sebep göremiyorum. Siz biralarınızı içiniz!" Ve kalabalığa, yandaki odada yeni hükümetin kurulmakta olduğunu haber verdi.

Her şey Adolf Hitler'in tabancasının ucundaydı. Hitler esirlerini yandaki odaya sokarak şunları söyledi: "Benim iznim olmadan kimse buradan dışarı çıkamaz." Sonra Ludendorff ile birlikte kurmakta olduğu Bavyera ya da Alman hükümetinde kendilerine önemli görevler verileceğini bildirdi. Ludendorff mu? Hitler akşamüstü Scheubner-Richter'i Ludwigshoehe'ye göndermiş, Generali hemen birahaneye alıp getirmesini söylemişti. Generalin Nazi komplosu üzerinde en ufak bir bilgisi yoktu.

Üç esir, önce Hitler'le konuşmayı reddettiler. Hitler onlara durmadan nutuk çekiyordu: Hepsi ihtilâle ve yeni hükümete katılmalıydılar. Hitler'in kendilerine verdiği mevkii kabul etmeliydiler. Yoksa "yaşama hakkı tanımayacak"tı. Kahr, Bavyera Naibi, Lossow, Millî Ordu Bakanı, Seisser, Reich Polis Bakanı olacaktı. Bu yüksek mevki teklifleri hiçbirini etkileyemedi. Cevap vermediler.

Devamlı susmaları Hitler'i sinirlendirdi. Sonunda yüzlerine doğru tabancasını salladı. "Tabancamda dört kurşun var! Üçünü, beni yalnız bıraktıkları takdirde arkadaşlarıma sıkacağım. Son kurşunu da kendime saklıyorum!" Tabancasını alnına dayayarak bağırdı: "Eğer yarın öğleye

kadar zaferi kazanamazsam ölmüş bir insan olacağım!"

Kahr çok zeki bir adam değildi. Ama cesareti vardı. "Herr Hitler," diye cevap verdi, "beni ister öldürtün, ister siz öldürün. Öleyim ya da ölmeyeyim, onun da önemi yok!"

Seisser de konuştu. Hitler'i polise karşı bir darbeye kalkışmamak için verdiği namus sözünü bozmakla suçladı.

"Evet," diye cevap verdi Hitler, "bozdum, affedersiniz. Ama bunu anayurdumun kurtulması için yaptım."

General von Lossow dimdik duruyor, sesini çıkarmıyordu. Kahr eğilerek kulağına bir şey söyledi. Hitler atıldı: "Kes! Benim iznim olmadan kimse konuşamaz!"

Hitler'in konuşması bir sonuca bağlanmıyordu. Bavyera devletinin iktidarını ellerinde tutan bu üç adamdan hiç biri, tabanca zoru altında bile olsa, ona katılmaya razı olmamıştır. Darbe kendi planına uygun şekilde yürümüyordu. Bunun üzerine Hitler'in aklına birdenbire yeni bir şey geldi. Tek bir kelime söylemeden salona fırladı, kürsüye çıktı. Şaşkın şaşkın duran kalabalığa döndü ve öteki odada bulunan üç yöneticinin yeni bir milli hükümetin kurulmasına katıldıklarını ilân etti.

"Bavyera kabinesi," diye bağırdı, "ilga edilmiştir...! Kasım katilleriyle son hesabımız görülünceye kadar milli hükümetin politikasına tarafımdan yön verilecektir. Alman milli ordusunun başkanlığına Ludendorff getirilecektir... Geçici Alman hükümetinin görevi, günahkâr bir Babil şehri olan Berlin'e yürüyüşü örgütlemek ve Alman halkını kurtarmaktır... Yarın Almanya'da ya yeni bir milli hükümet göreceksiniz, ya da bizi ölü bulacaksınız!"

Hitler, hayatında ne ilk defa ne de, elbetteki, son defa olmak üzere, ustaca bir yalan söylüyordu. Yalanı tuttu. Toplantıdakiler Kahr'ın, General von Lossow'un ve polis şefi von Seisser'in Hitler'e katıldığını işitince tutumlarını birden değiştirdiler. Salondan alkışlar ve yaşasın sesleri yükseldi. Ve sesler yandaki küçük odada hâlâ kilitli olan üç adamı da etkiledi.

Bu sırada Scheubner-Richter, sanki şapkasının altında saklıymış gibi, birden Ludendorff'u ortaya çıkardı. Savaş kahramanı kendisine böyle bir sürpriz yapılmasından ötürü Hitler'e kızmıştı. Yandaki odada beklediği sırada kendisinin değil de eski çavuşun Alman diktatörü olacağını öğrenince öfkesi büsbütün arttı. Küstah genç adama bir tek ke-

lime bile söylemedi. Ama, Ludendorff ünlü adını bu umutsuz teşebbüse karıştırırsa ve öğütlerine, tehditlerine cevap vermeyen üç inatçı Bavyeralı lider de kendi tarafına geçerse, Hitler buna aldırmayacaktı. Ludendorff isteneni yaptı. Bunun, büyük bir milli dava olduğunu söyledi ve işbirliği yapmalarını oradakilere tavsiye etti. Başkomutandan korkan üçlü razı gelir gibi oldular. Ancak, Lossow Ludendorff'un emrine girmeyi kabul ettiğini sonradan inkâr etti. Kahr çok sevdiği Wittelsbach hanedanının tekrar tahta getirilmesi konusunu birkaç kere deşmek istedi, sonunda "Kralın vekili" olarak işbirliği yapacağını söyledi.

Ludendorff'un tam zamanında gelişi Hitler'i kurtarmıştı. Bu mutlu rastlantıya fazlasıyla sevinen Hitler ötekileri de ortaya çıkarttı. Her biri birer söylev verdiler Birbirlerine ve yeni rejime bağlı kalacaklarına yemin ettiler. Halk deli gibi sandalyelerin ve masaların üzerine fırladı. Hitler sevincinden çılgına dönmüştü. O sırada salonda bulunan ünlü bir tarihçi, Hitler'i şöyle anlatıyor: "Çocuk gibi seviniyordu. Gözlerinde hiç unutamayacağım bir mutluluk ifadesi vardı."[9]

Hitler yeniden kürsüye çıkarak kalabalığa son sözünü söyledi:

> "Şimdi artık, beş yıl önce askeri bir hastanede gözlerinden sakatlanmış bir hasta olarak yattığım sırada kendi kendime etmiş olduğum yemini yerine getirmek istiyorum. O zaman, Kasım katilleri yerlerinden atılıncaya kadar, bugünün sefil Almanyasının yıkıntılarından kudretli, büyük, hür ve muhteşem bir Almanya yükselinceye kadar, rahat ve huzur görmemeye yemin etmiştim."

Toplantı dağılmaya başladı. Hess kapıda, hücum taburlarının yardımıyla, kalabalıkla birlikte sıvışmaya çalışan birtakım Bavyera kabinesi üyelerini ve ünlü kişileri alıkoydu. Hitler gözünü Kahr, Lossow ve Seisser'in üzerinden ayırmıyordu. O sırada dövüşken derneklerden *Bund Oberland* grubunun hücum taburlarıyla ordu istihkâm kışlasındaki erler arasında çarpışma olduğu haberi geldi. Hitler hemen oraya koşmaya, işi yerinde çözmeye ve birahaneyi Ludendorff'a bırakmaya karar verdi.

Bu meş'um bir hata oldu. İlk sıvışan Lossow'du, Ludendorff'a gerekli emirleri vermek üzere hemen ordu karargâhındaki bürosuna gideceğini söyledi. Scheubner-Richter itiraz edince, Ludendorff soğuk soğuk cevap verdi: "Bir Alman Subayının verdiği sözden şüphelen-

mekten sizi men'ederim." Kahr ile Seisser de hemen ortadan kayboldular.

Hitler sevine sevine Buergerbrau'ya döndüğü zaman kuşların kafesten uçtuklarını gördü. Bu, o gece yediği ilk darbe oldu. Sersemleşti. "Bakanlar"ının yeni görevleriyle meşgul olduklarını, öte yandan Ludendorff ile Lossow'un Berlin üzerine yürüyüş planları hazırladıklarını sanıyordu. Oysa, hemen hemen hiçbir şey yapılmamıştı. Münih bile ihtilâlci kuvvetler tarafından işgal edilmemişti. *Reichskriegsflagge* adında başka bir kavga birliğinin başında bulunan Roehm, Schoenfeldstrasse'deki Savaş Bakanlığı binasında ordu karargâhını işgal etmişti. Bundan başka hiçbir yer, postahane bile işgal edilmemişti. Bundan yararlanarak Berlin'e darbe haberleri gönderilmiş ve karşılığında, Bavyera'daki birliklere General von Seeckt'den darbeyi bastırma emri gelmişti.

Gerçi küçük subaylar ve erler arasında Hitler'i ve Rochm'ü sevenler vardı, ama başta Münih garnizon komutanı General von Danner olmak üzere, yüksek rütbeli subaylar Seeckt'in emirlerini yerine getirmeye hazırdılar. Üstelik de General von Lossow'a yapılan muameleden ötürü kızgındılar. Askerî kanunda bir generale ateş etmeye kalkan bir sivilin cezası bir subay kurşunuyla öldürülmekti. 19'uncu Piyade Karargâhın'dan civardaki garnizonlara haber gönderilerek takviyeler istenildi. Lossow da karargâhta Danner ile beraberdi. Gün doğarken Daimî Ordu bölükleri Roehm kuvvetlerinin işgalindeki Savaş Bakanlığı'nı sarmıştı.

Bu hareketten önce Hitler ile Ludendorff bir süre bakanlıkta Roehm'e katılmışlardı. Roehm kendisinden başka hiçbir kimsenin askeri bir harekete geçmediğini ve kilit noktalarını işgal etmediğini öğrenince şaşırdı. Hitler, Lossow ve Seisser'le boşuna yeniden temas kurmaya çalıştı. 19'uncu Piyade Kışlasına Ludendorff adında haberciler gönderildi. Haberciler dönmedi. Eski Münih polis şefi ve şimdi de Hitler'in yardımcılarından Poehner, Albay Huehnlein ve bir S.A. grubu ile birlikte polis dairelerini işgale gönderildi. Hepsi de orada tutuklanıverdiler.

Peki Bavyera hükümetinin başı Gustav von Kahr ne yaptı? Buergerbraukeller'den çıktıktan sonra birden aklı başına geldi ve cesaretini topladı. Hitler ile adamlarının eline bir daha düşmemek için hükümeti Regensburg'a nakletti. Daha önce de Münih duvarlarına aşağıdaki bil-

dirinin yapıştırılmasını emretti:

> "Hırslı arkadaşların hile ve ihanetleri, milli uyanış yararına yapılan bir gösteriyi kötü bir şiddet oyunu haline getirmiştir. Tabanca tehdidi karşısında General von Lossow, Albay Seisser ve benim tarafımdan yapılmış olan beyanlar hükümsüz ve boştur. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi ile Oberland ve Reichskriegsflagge kavga birlikleri dağıtılmıştır.
>
> VON KAHR
> "Genel Devlet Komiseri"

Sabahleyin Hitler'e pek yakın ve kolayca kazanılacak gibi görünen zafer, geceye doğru hızla kaybolmaya başladı. Başarılı bir ihtilâlin şartı olarak her zaman inandığı destek-Ordu, polis, iktidardaki siyasi gruplarla kurumların desteği-artık yok oluyordu. Şimdi anlaşılıyordu ki, Ludendorff'un sihirli adı da devletin silâhlı kuvvetlerini kazanmaya yetmemişti. Hitler bir ara, Ludendorff'la birlikte Rosscheim dolaylarına çekilerek ve silâhlı çeteleri köylülerle takviye ederek Münih'e yürüdükleri takdirde durumun düzeltileceğini düşündü. Ama Ludendorff bu fikri kabul etmedi.

Felaketi önleyecek hiç olmazsa başka bir yol bulunabilirdi. Ludendorff'un şahsi düşmanı olan Veliaht Ruppercht darbeyi ilk işittiği zaman bir bildiri yayımlayarak bu hareketin hemen bastırılmasını istemişti. Hitler Prense başvurarak kendisinden Lossow ve Kahr'la şerefli ve barışçı bir uzlaşma yapmak üzere tavassutunu rica etmeye karar verdi. Hem Hitler'in hem de Rupprecht'in dostu olan Teğmen Neunzert adında biri Berchtesgaden yakınlarındaki Wittelsbach şatosuna güneş doğmadan gönderildi. Otomobil bulamayan Teğmen, treni beklemek zorunda kaldı ve gideceği yere öğleden önce varamadı. Oysa, o sıralarda olaylar ne Hitler'in ne de Ludendorff'un önceden göremediği bir şekilde gelişmiş bulunuyordu.

Hitler bir darbe hazırlamıştı, bir içsavaş değil. Bütün heyecanına rağmen, polis ve orduyu yenecek kuvveti olmadığını bilecek kadar kendine hâkimdi. Silâhlı kuvvetlere *karşı* değil, silâhlı kuvvetlerle *birlikte* bir ihtilâl yapmak istemişti. Son konuşmalarında ve Bavyera yöneticilerine silah çektiği zaman kan akıtmaktan söz etmişti, ama Cumhuriyete düşmanlıkları dolayısıyla bir araya gelmiş olan insanların birbirlerini öldürmelerini istemiyordu.

Ludendorff da aynı düşüncedeydi. Karısına yazdığı gibi, Cumhur-

başkanı Ebert ile arkadaşlarını ipe çekip karşıdan bakmak istiyordu, ama hiç değilse Münih'de, kendisiyle birlikte karşı ihtilâle inanmış polisleri ve askerleri öldürmek istemezdi.

Ludendorff, tereddütler içinde bulunan genç Nazi liderine zaferi kazandıracak ve aynı zamanda kan akıtılmasını önleyecek bir plan teklif etti: Alman askerleri ve çoğu askerden gelme Alman polisleri, kendilerini hem doğu hem de batı cephelerinde zaferden zafere ulaştırmış olan büyük komutana ateş etmeye cesaret edemezlerdi. Kendisi, Hitler ve adamlarıyla birlikte şehrin ortasına yürüyecek ve şehri işgal edecekti. Polis ve Ordu yalnız ona karşı gelmemekle kalmayacaklar, aynı zamanda ona katılacaklar ve vereceği emirlere göre çarpışacaklardı da. Buna emindi. Hitler pek emin değildi, ama kabul etti. Başka bir çare de yok gibiydi. Veliaht, tavassut müracaatına cevap vermemişti.

Alman Cumhuriyetinin yıldönümü olan 9 Kasım günü sabah saat onbire doğru Hitler ile Ludendorff üç bin kişilik bir hücum taburunun başında Buergerbraukeller bahçelerinden çıktılar ve Münih'in merkezine doğru yürümeye başladılar. Yanlarında S.A.'ların komutanı Gooering, Scheubner-Richter, Rosenberg, Hitlerin muhafızı Ulrich Graf ve daha birçok Nazi memuruyla *Kampfbund* liderleri vardı. Kolun başında bir gamalı haç bayrağı ve bir *Bund Oberland* sancağı bulunuyordu. Kolun hemen arkasından bir kamyon geliyordu. İçi makineli tüfekler ve makineli tüfekçilerle doluydu. Hücum taburlarının omuzlarında tüfekler asılıydı. Bazılarında süngü vardı. Hitler tabancasını sallıyordu. Önemli bir kuvvet değildi ama Almanya'nın milyonlarca askerine komuta etmiş olan Ludendorff bu kadarını amacı için yeterli bulmuştu.

Bira fabrikasının birkaç yüz metre kuzeyinde âsiler ilk engellerle karşılaştılar. Isar nehri üzerindeki Ludwig Köprüsü üzerinde silahlı bir polis kıtası, şehrin merkezine giden yolu kapatmıştı. Goering ileri fırladı ve polis komutanına birtakım sözler söyledi. Polisin ateş açması halinde yürüyüş kolunun arkasındaki rehineleri öldürmekle tehdit etti. Geceleyin Hess ve başkaları rastgele bir miktar rehine toplamışlardı. Bunlar arasında iki kabine üyesi de vardı. Goering'in blöf yapıp yapmadığı belli değildi. Ama polis komutanı inandı ve yürüyüş kolunun köprüyü geçmesine izin verdi.

Nazi kolu Marienplatz'da büyük bir kalabalığa rastladı. Kalabalık

Nürnberg'in ünlü Yahudi-avcısı Julius Streicher'i dinliyordu. Streicher darbe haberini alır almaz koşup Münih'e gelmişti. İhtilâlden uzakta kalmak istemediği için söylevini kısa kesti. Âsilere katıldı. Hitler'in hemen arkasına geçti.

Yürüyüş halindekiler öğleden hemen sonra Savaş Bakanlığı binasına vardılar: Roehm ile emrindeki hücum taburları binanın içinde *Reichswehr* askerleri tarafından sarılmış durumdaydılar. Ne saranlar, ne de sarılmış olanlar şimdiye kadar bir tek el silah atmamıştı. Roehm ile adamlarının hepsi eski askerlerdi ve her iki tarafta da birbirinin silah arkadaşı olan bir çok insan vardı. İki taraf da adam öldürmek niyetinde değildi.

Hitler ile Ludendorff'un, Savaş Bakanlığı'na varmaları ve Roehm'ü kurtarmaları için yürüyüş kolunu dar Residenzstrasse'den geçirmeleri gerekiyordu. Bu dar cadde Feldherrnhalle'den sonra geniş Odeonsplatz'a açılıyordu. Dar bir boğaza benzeyen caddenin sonunu yüz kadar silahlı polis tıkamıştı. Tam stratejik noktayı tutmuşlardı. Bu sefer yol vermediler.

Ama Naziler yollarını lafla açmayı bir kere daha denediler. Sadık muhafız Ulrich Graf ileri atıldı ve görevli polis amirine bağırdı: "Ateş etmeyin! Sayın General Ludendorff geliyor!" Alman ihtilâlcisi, bu önemli ve tehlikeli anda, kendisi eski amatör pehlivan ve profesyonel döğüşçü de olsa, bir büyüğü nasıl anacağını biliyordu. Hitler de bağırdı: "Teslim olun! Teslim olun!" Ama meçhul polis amiri teslim olmadı. Ludendorff adının onda büyük bir etki yapmadığı anlaşılıyordu. Bu, ordu değil, polisti.

Hangi tarafın önce ateş ettiği hiçbir zaman anlaşılamadı. Her iki taraf suçu karşısındakine yükledi. Görenlerden birinin sonradan verdiği ifadeye göre, önce Hitler tabancasıyla ateş etmişti. Başka biri de bunu Streicher'in yaptığını açıklamıştır. Streicher'i Hitler'e uzun zaman sevdiren olayın bu olduğunu Nazilerden birçoğu bu kitabın yazarına söylemiştir *

Ne taraftan olursa olsun bir silah patlamıştı. Bir anda her iki taraf

* Yıllarca sonra Streicher, Franconia'ya Nazi lideri olarak tayin edildiğinde partidekilerden birçoğu itiraz edince Hitler şu sözleri söylemişti: "Streicher'in yüzünü beğenmeyen birkaç kişi bulunabilir. Ama Feldherrnhalle'de kaldırımda yanımda yatarken, o beni bırakmadıkça ben de onu bırakmamaya yemin ettim." (Heiden, **Hitler: A Biography**, s. 157)

da yaylım ateşe geçti. Hitler'in umutları boşa çıktı. Scheubner-Richer ağır surette yaralanarak yere yuvarlandı. Altmış saniye sonra ateş durdu. Ama cadde yere yuvarlanmış cesetlerle dolmuştu. On altı Nazi ve üç polis ölmüş ya da can çekişmeye başlamıştı. Birçok yaralı vardı. Geri kalanlar, aralarında Hitler de olmak üzere, canlarını kurtarmak için kaldırımlara kapanmışlardı.

Yalnız bir kişiye bir şey olmadı. Eğer bu kişinin yaptığını başkaları da yapmış olsaydı, olaylar o gün bambaşka bir şekil alırdı. Ludendorff kendisini yere atmadı. Tam bir asker gibi, yanında yaveri Binbaşı Streck'le birlikte dimdik durdu. Polis namlularının üzerine sükunetle yürüdü. Aralarından geçti ve Odeonsplatz'a vardı. Orada yapayalnız garip bir insan gibi kaldı. Arkasından bir tek Nazi bile gitmedi. Büyük lider Adolf Hitler bile onu izlemedi.

Üçüncü Alman İmparatorluğu'nun gelecekteki Başbakanı, canını kurtarmaya çalışanların başında geliyordu. Yürüyüş kolu polis kordonuna yaklaşırken sol kolunu Scheubner-Richter'in sağ koluna (tuhaf bir jest ama, durumunu açıklıyor) sımsıkı kilitlemişti. Scheubner-Richter yere yuvarlanınca onu da birlikte düşürdü. Belki Hitler de yaralandığını sanmıştı. Acılar içindeydi; yerinden oynayan omuz kemiğinin bu acıyı verdiği sonradan anlaşıldı. Ama yürüyüş kolundaki Nazi arkadaşlarından Dr. Walther Schulz'un verdiği ve öteki tanıkların da desteklediği ifadeye göre, yerde ölü ya da yaralı yatan arkadaşlarını bırakarak ilk "ayağa kalkıp geriye dönen" Hitler'di. Hitler hemen kalabalığı yararak orada bekleyen bir otomobile koşmuş ve Uffing'de Hanfstaeng'lerin sayfiye evine gitmiştir. Putzi'nin karısı onu tedavi etmiş ve Hitler iki gün sonra orada yakalanmıştır.

Ludendorff hemen orada tutuklandı. Arkasından gelmek cesaretini göstermedikleri için âsilere kızgındı. Kendisini desteklemedikleri için orduya da kızıyordu. O kadar ki, bundan böyle bir Alman subayını tanımayacağını ve bir daha subay üniforması giymeyeceğini söyledi. Yaralı Goering yakınlarda bulunan bir bankaya götürüldü. Bankanın Yahudi sahibi ona ilk tedaviyi yaptı. Sonra Goering, karısı tarafından Avusturya sınırına götürüldü ve Innsbruck'da bir hastaneye yatırıldı. Hess de Avusturya'ya kaçtı. Roehm, Feldherrnhalle'deki yenilgiden iki saat sonra Savaş Bakanlığı'nda teslim oldu. Birkaç gün içinde, Goering ile Hess hariç, bütün asi liderleri toplandı ve hapse atıldı. Nazi darbesi böylece fiyasko ile bitti. Parti dağıldı. Nasyonal Sosyalizm

görünüşte ölmüştü. İlk kurşunda kaçan diktatör lider itibardan düşmüş, göz kamaştırıcı siyasi hayatı sona ermiş gibiydi.

VATANA İHANET DÂVASI

Ama olaylar geliştikçe, bu siyasi hayata yalnızca bir süre, hem de kısa bir süre için ara verilmiş olduğu anlaşıldı. Hitler mahkemeye çıkmasının kendisini mahvetmek şöyle dursun, hem onu tutuklayan uzlaşıcı makamları itibardan düşürmek, hem de -daha önemlisi- kendisini Bavyera'nın dışında ve Almanya'nın her yanında tanıtmak için büyük bir fırsat olacağını anlayacak kadar akıllıydı. Blutenburgstrasse'deki eski Piyade Okulu'nda kurulan özel bir mahkemede 26 Şubat 1924 günü başlayacak duruşmalarda bulunmak üzere önemli Alman ve dünya gazetecilerinin Münih'e koşmakta olduklarını biliyordu. Gerçekten de, duruşmalar yirmi dört gün sonra bittiği zaman, Hitler yenilgiyi zafere çevirmiş, Kahr, Lossow ve Seisser'i halkın önünde itibardan düşürmüş, Alman halkını güzel söz söyleme sanatına hayran bırakmış ve adını dünya gazetelerinin baş sayfalarına geçirmişti.

On sanığın içinde en ünlü kişi elbette ki Ludendorff'du, ama Hitler dikkati hemen kendi üzerine çekti. Duruşmaların başlangıcından sonuna kadar mahkeme salonuna hâkim oldu. Bavyera Nazi liderinin eski bir arkadaşı ve koruyucusu olan Bavyera Adalet Bakanı Franz Guertner mahkemenin tatlı ve yumuşak davranması için elinden geleni yaptı. Hitler'in istediği kadar başkalarının sözünü kesmesine, şahitlere istediği soruları sormasına ve kendi adına istediği zaman, istediği kadar konuşmasına müsaade edildi. Açış konuşması dört saart sürdü. Bu konuşma duruşma sırasında yaptığı uzun konuşmalardan yalnızca birincisi oldu.

Sonradan söylediği gibi, Kapp darbesine katılmakla suçlandırılanların düştükleri hataya düşmek istemedi. "Bir şey bilmedikleri, bir şey yapmadıkları, bir şey istemedikleri" şeklinde ifade vermedi. "Burjuva dünyasını mahveden işte bu davranıştı. Giriştikleri işe sonuna kadar dayanacak... mahkeme önüne çıkıp, 'Evet biz bunu yapmak istedik, devleti yıkmak istedik," diyecek casaretleri yoktu onların."

Hitler yargıçların ve bütün dünya temsilcilerinin önünde övünerek bağırıyordu: "Sorumluluğu yalnız ben üstüme alıyorum. Ama ben bu yüzden suçlu değilim. Eğer ben burada bir ihtilâlci olarak bulunuyor-

sam, ihtilâle karşı bir ihtilâlci olarak bulunuyorum. 1918 hainlerine karşı vatana ihanet diye bir suç olamaz."

Eğer böyle bir suç varsa, Bavyera'da hükümetin, ordunun ve polisin başında bulunan ve kendisiyle birlikte milli hükümete karşı komplo kurmuş olan üç kişinin de suçlu olması ve kendisini suçlayanların başında gelen ve tanıklar yerinde oturan bu üç kişinin kendisinin yanında sanık sandalyesinde bulunmaları gerekirdi. Tedirgin ve mânen suçlu durumda olan üç yöneticiye karşı kurnazca bir saldırıya geçti:

"Kesin olan bir şey var. Lossow, Kahr ve Seisser bizimle aynı fikirdedirler. Onlar da Alman hükümetini başlarından atmak istiyorlar... Eğer bizim teşebbüsümüz vatana ihanet ise Lossow, Kahr ve Seisser de bizimle birlikte bu vatan ihaneti suçunu işletmekteydiler. Çünkü kendileriyle, haftalardan beri, şimdi suçlandırıldığımız amaçlardan başka bir şey konuşmadık."

Üç adam bunu pek inkâr edemezdi. Çünkü doğruydu. Kahr ile Seisser Hitler'le başa çıkamazlardı. Yalnız General von Lossow Hitler'e kafa tutarak kendisini savundu: "Ben işsiz bir komitacı değilim," dedi mahkemeye "Ben devlette yüksek bir mevki işgal ediyorum." Ve General eski bir ordu subayının bütün kızgınlığıyla, aşırı ihtirası yüzünden orduya ve devlete emirler verecek kadar ileri giden bu eski çavuşa, bu işsiz türediye hakaretler savurdu. Bu yüzsüz demagogun vatansever bir harekette sadece bir "borazancı" olmak istediği günlerin üzerinden daha çok zaman geçmedi, diye bağırdı.

Yalnız bir borazancı, ha? Hitler buna nasıl cevap vereceğini biliyordu:

"Küçük adamların görüşleri de ne kadar küçük oluyor. İnanın bana, bir bakanlık koltuğunu şimdiye kadar erişilecek bir amaç saymış değilim. Bir bakan olarak tarihe geçmeyi ben büyük bir adama yakıştırmam. İnsan başka bakanlarla birlikte ölebilir. Benim amacım, tâ başlangıçtan beri, bakan olmaktan binlerce kere üstündür. Ben Marksizmi dünya yüzünden kaldıracak bir adam olmak istedim. Bu görevi başarmak istiyorum. Eğer bunu başarabilirsem, bakan unvanı benim için sadece saçma bir kelime olacaktır."

Wagner örneğini hatırlattı:

"İlk defa Richard Wagner'in mezarına gittiğim zaman, mezarına, "Burada Meclisi Has Müşaviri, Müzik Direktörü, Sayın Baron Richard von

Wagner yatıyor," diye yazılmasını yasaklayan bir insanın gururu kalbimi doldurmuştu. Alman tarihinde bu insanın ve bunun gibi daha birçok insanların tarihe adsız olarak geçmek istediklerinden ötürü ben de gurur duydum. O günlerde alçak gönüllülüğümden ötürü borazancı olmak istemiyordum. Bu benim en büyük emelimdi. Gerisi bir hiçti."

Borazancılıktan diktatörlüğe atlamak istediği için suçlandırılmıştı. Bunu inkâr etmiyordu. Bunu alınyazısı emretmişti.

"Diktatör olmak üzere doğmuş olan insan buna zorlanmış değildir. O bunu iradesiyle ister. Onu kimse ileri itmez. O kendi kendini ileri götürür. Bunda alçak gönüllülüğe aykırı hiçbir şey yok. Bir işçinin kendisini ağır işlere sürüklemesinde alçak gönüllülüğe aykırı bir şey var mıdır? Kendisinde bir düşünürün geniş alnı bulunan bir insanın dünya yüzüne bir icat getirinceye kadar geceleri durmadan düşünmesi bir küstahlık mıdır? Bir halkı yönetme görevine çağrıldığını hisseden bir insanın, "Beni isterseniz ya da yanınıza alırsanız sizinle işbirliği yapacağım," demeye hakkı yoktur. Hayırl İleri atılmak onun görevidir."

Sanık yerinde, yurduna karşı ağır vatan ihaneti suçundan uzun bir hapse mahkûm olmayı beklerken bile, "halkı yönetmek" için dünyaya gelmiş olduğuna güveni hiç azalmazdı. Hapishanede duruşmaları beklerken, darbenin başarısızlığa uğrama nedenlerini çözümlemiş ve ileride aynı hataları işlememeye yemin etmişti. On üç yıl sonra amacına vardığı zaman, darbenin yıldönümünü kutlamak üzere Buergerbraukeller'de toplanan eski partili arkadaşlarına o günkü düşüncelerini hatırlayarak şunları söylemişti: "Hayatımda düşünmeden verdiğim en süratli karar olduğunu soğukkanlılıkla söyleyebilirim. Bugün düşündüğüm zaman şaşıyorum.. Eğer 1923'de yürüyüşe geçen adamlarımızı görmüş olsaydınız, 'Bu zavallılar da nereden kaçmış?' derdiniz... Ama kader bize iyilik etti. Hareketin o günlerdeki iç hamlığı, örgüt ve fikri temel yoksunluğu yüzünden ileride ister istemez dağılacak olan bir teşebbüsün başarıya ulaşmasını önledi... Eski devleti yıkmanın yetmeyeceğini, yeni devletin önceden kurulmuş olması ve elde hazır bulunması gerektiğini anladık... 1933'de artık devleti zorla devirmek değildi bahis konusu olan. O sırada yeni devlet kurulmuştu. Bütün yapılacak şey eski devletin son kalıntılarını yok etmekti. Ve bu da bir kaç saatlik işti."

Duruşma sırasında yargıçlarla ve savcılarla tartışırken yeni Nazi devletinin nasıl kurulacağını zaten tasarlamıştı. Bir daha sefere Alman

Ordusuna *karşı* çıkmayacak, orduyu *kendi yanına* alacaktı. Son konuşmasında silâhlı kuvvetlerle uzlaşma düşüncesi üzerine oynadı. Orduyu suçlayan bir kelime bile söylemedi:

"Bugün sokakta bizim gamalı haç bayrağımızın altında bulunan kitlelerin onlara ateş edenlerle birlik olacağı saatin geleceğine inanıyorum... Ateş edenlerin Yeşil polis olduklarını öğrendiğim zaman mazisini lekeleyenin **Reichswehr** olmadığına memnun oldum. **Reichswehr** yine eskisi gibi tertemiz duruyor. **Reichswehr**'in, subayları ve askerleriyle birlikte bizim yanımızda olacağı gün gelecektir."

Bu çok doğru bir öngörüydü. Yalnız burada mahkeme başkanı Hitler'in sözünü kesti. "Herr Hitler, Yeşil polisin lekelendiğini söylüyorsunuz. Buna müsaade edemem," dedi.

Sanık ihtara aldırmadı bile. Mahkeme salonundaki dinleyicileri büyüleyen uzun söylevinin son sözlerini söylüyordu:

"Kurduğumuz ordu günden güne büyüyor... Ben umudu beslemekle övünüyorum ki, bir gün gelecek kaba saba bölükler tabur olacak, taburlar alay, alaylar tümen olacak. Eski kokardımız çamurdan çıkarılacak, eski bayraklar yeniden dalgalanacak, Tanrının buyruğu yerine getirilecek. Biz buna hazırız."

Ateş gibi parlayan gözlerini dosdoğru yargıçların üzerine çevirdi:

"Çünkü baylar, bize hükmü verecek siz değilsiniz. Bu hükmü tarihin ebedî mahkemesi zaten vermiş bulunmaktadır. Bize vereceğiniz hükmü biliyorum. Ama o mahkeme bize, "Vatana karşı ağır ihanet suçu işlediniz mi, işlemediniz mi?" diye sormayacaktır. O mahkeme bizim hakkımızda, eski Ordunun Genelkurmay Başkanı Ludendorff'u, onun subayları ve askerleri hakkında yalnızca kendi halkının ve anayurdunun iyiliğini isteyen, yalnızca döğüşmek ya da ölmek isteyen insanlar diye hüküm verecektir. Bizim için isterseniz bin kere suçlu deyin, ama ölümsüz tarih mahkemesinin tanrıçası gülecek ve savcının iddianamesiyle bu mahkemenin kararını paçavra gibi yırtıp atacaktır. Çünkü o bizi beraet ettirmiştir."[10]

Konrad Keiden'in yazdığı gibi yargıçların verdikleri hükümler olmasa bile, verdikleri mahkumiyetler tarihin yargısından pek farklı değildi. Ludendorff beraet etti. Hitler'le öteki sanıklar suçlu bulundular. Alman Ceza Kanununun 81'inci maddesi "Almanya'nın ya da herhangi

bir Alman devletinin anayasasını kuvvet zoruyla değiştirmek isteyen herhangi bir kimse hayatı boyunca hapisle cezalandırılır," dediği halde, Hitler eski Landsberg kalesinde sadece beş yıl hapse mahkûm edildi. Yardımcı yargıçlar bu mahkûmiyeti bile çok buldular. Ancak başkan, mahkûmun altı aylık mahkûmiyetten sonra kefaletle serbest bırakılabileceğini temin etti. Polisin Hitler'i yabancı diye sürgün etmek için giriştiği teşebbüsler -hâlâ Avusturya vatandaşıydı- hiçbir sonuç vermedi. Mahkûmiyetler 1 Nisan 1924 tarihinde başlamıştı. Hitler, demokrat devleti yıkmak amacıyla giriştiği savaşı serbestçe yürütebilmesi için, daha dokuz ay geçmeden, 20 Aralık'ta hapisten çıkarıldı. Vatana ihanet suçunun sonuçları, aşırı sağcı olduğunuz takdirde, kanunun bu konudaki açıklığına rağmen, çok ağır olmuyordu ve Cumhuriyet düşmanlarının çoğu da bunu biliyordu.

Darbe bir fiyaskoyla sonuçlandığı halde, Hitler'i milli bir şahsiyet ve bir çoklarının gözünde, bir vatansever, bir kahraman yaptı. Nazi propagandası sonradan bu fiyaskoyu tarihin büyük efsanelerinden biri haline getirdi. Hitler her yıl, hattâ iktidara geçtiği zamanlarda ve İkinci Dünya Savaşı patladıktan sonra bile, 8 Kasım akşamı Münih'deki birahaneye gelir, bir zamanlar büyük bir felâket gibi görünen bu olayda liderlerin arkasından giden eski arkadaşlarına -bunlara *alte Kaempfer* deniyordu- söz söylerdi. 1935'de, Başbakan Hitler, kısa çatışma sırasında ölen on altı Nazinin cesetlerini mezarlarından çıkarttı ve Feldherrnhalle'nin mahzenlerine gömdürttü. Burası milli bir mezarlık oldu. Hitler anıtı açarken ölüler üzerine şunları söyledi: "Şimdi artık onlar Alman ölümsüzlüğüne katıldılar. Onlar burada, Almanya için nöbet bekleyecekler, halkımızı koruyacaklar. Onlar burada hareketimizin gerçek tanıkları olarak yatıyorlar." Orada yatanların, aynı zamanda, Hitler'in ölümle karşı karşıya bırakarak kaçtığı insanlar olduklarını sözlerine eklemedi ve hiçbir Alman da bunu hatırlamadı.

1924 yılının o yaz mevsiminde Lech nehri boyundaki eski Landsberg şatosunda şeref konuğu muamelesi gören, kendisine güzel manzaralı bir oda tahsis edilmiş bulunan Hitler, saygılarını sunmak ve hediyeler vermek üzere gelen bir sürü ziyaretçiyi ağırlıyordu. Münih'e dönmüş ve bir hüküm yemiş olan sadık Hess'i de yanına alıp orda ona, bölüm bölüm, bir kitap yazdırmaya başlamıştı.*

* Hess'den önce Nazi "kuvvetli kol" birliklerinin ilk komutanı, eski mahkumlardan saatçi Emil Maurice'e bir miktar yazdırmıştı.

IV

HİTLER'İN DÜŞÜNCELERİ VE ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞU'NUN KÖKLERİ

HİTLER kitabının adını "Yalanlara, Budalalığa ve Korkaklığa Karşı Dört Buçuk Yıllık Savaş" koymak istemişti. Ama kitabı yayımlayacak olan Nazi yayım işlerinin inatçı müdürü Max Amann, bu kadar ağır -ve satışı zorlaştıracak- bir başlığa itiraz etti. Kitabın adını *Kavgam (Mein Kampf)* şeklinde kısalttı. Amann kitapta yazılanları okuyunca büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Hitler'in her şeyden önce "bilinmeyen" bir işçiyken nasıl dünyanın tanıdığı bir insan olduğunu canlı bir üslupla anlatacağını sanmıştı. Yukarıda gördüğümüz gibi, kitapta Hitler'in kendi kişisel hikâyesi pek azdır. Nazi işadamı, aynı zamanda, Birahane Darbesi'nin içyüzü de kitapta anlatılacak diye umuyordu. Bu ilginç dramın çok okunacağından emindi. Ama Hitler, partinin parası azaldığı bir sırada, eski yaraları deşmeyecek kadar kurnazdı.* Kavgam'da başarısız darbe üzerine hemen hiçbir kelime yoktur.

* İkinci cildin sonunda şöyle yazar: "Daha pek iyileşmemiş olan yaraları deşmek yersizdir... Belki de yüreklerinde ulusa aynı derecede bağlılık yatan, ortak yolu kaybetmiş ya da anlamamış insanların suçluluğundan söz etmek yararsızdır." İsyanı bastıran ve onu hapse attıranlara karşı Hitler gibi ikinci bir adamın böyle bir hoşgörürlük göstermesi kendisinden umulmayacak bir davranıştır. Ya da Kahr ile kendisini sorguya çekenlerin ileride başlarına gelenler düşünülecek olursa bu daha çok bir irade kuvveti gösterisiydi. Hitler taktik nedenlerden ötürü bir süre için kendisini tutabilecek yetenekte olduğunu göstermek istiyordu. Ne olursa olsun yeni bir suçlamadan kaçındı.

İlk cilt 1925 sonbaharında yayımlandı. Dört yüz sayfa kadar tutan bir kitaptı. Fiatı on iki markı (üç dolar.) O sıralarda Almanya'da satılan aynı büyüklükte kitapların bir misli. Birdenbire çok satılan bir kitap olmadı. Amann, ilk yıl kitap 23.000 sattı ve satışı gittikçe arttı diye övündü ama, bu söz Nazi düşmanı çevrelerde şüpheyle karşılandı.

Nazi yayınevi Eher Verlag'ın, 1945 yılında Müttefiklerin eline geçen hesaplarından yararlanılarak *Kavgam*'ın gerçek satışı artık açıklanabilir. Kitap 1925'de 9.473 tane satmıştır. Sonraki yıllarda satış gittikçe azalmıştır. 1926'da 6.913, 1927'de 5.607, 1928'de de, iki cildi birden, 3.015 satmıştır. 1929'da satış bir miktar artmış, 7.664'e yükselmiştir. 1930'da Nazi Partisi'nin parası çoğalınca kitabın tek cilt halinde ucuz bir baskısı çıktı. Fiatı sekiz markı. Satış birden 54.086'ya çıktı. Ertesi yıl az bir miktar düşerek 50.808'e indi. 1932'de 90.351'e fırladı. 1925'den sonra Hitler'in tek gelir kaynağı olan telif hakkı, ilk yedi yıl için ortalama olarak pek fena değildi. Ama Başbakan olduğu 1933 yılındaki gelirine göre hiçti. İktidara geçtiği ilk yıl *Kavgam* bir milyon sattı. 1 Ocak 1933'ten sonra yüzde 10'dan 15'e çıkan telif hakkından geliri bir milyon markın üstündeydi (300.000 doların üstünde). Almanya'nın en zengin ve ilk milyoner yazarı olmuştu*. Nazi rejimi zamanında *İncil*'den başka hiçbir kitap *Kavgam* kadar satmamıştır. Bir evde masanın üzerinde durdu mu o ev biraz rahat ederdi. Evlenmelerde geline ve güveye birer tane vermek hemen hemen mecburiydi -daha çok politika gereğiydi- Ve her çocuk, hangi okuldan mezun olursa olsun, bir tane alırdı. 1940'da, İkinci Dünya Savaşı başladıktan bir yıl sonra, Almanya'da Nazi İncili altı milyon satmıştı.[1]

Kavgam'ı alan her Alman elbetteki kitabı okumuş değildi. Kitabın zor okunduğunu birçok Naziden işittim. 782 sayfalık koca kitabı baştan sona kadar okuyamadığını -tabii özel konuşmalarla- kabul edenler az değildi. Ama 1933'den önce Nazi olmayan Almanların çoğu ve dünyadaki devlet adamları, daha vakit varken, bu kitabı okuyup incelemiş olsalardı, hem Almanya hem de bütün dünya bir felâketten kurtulmuş olurdu. Çünkü Adolf Hitler, ne kadar suçlanırsa suçlansın, iktidara geldiği zaman nasıl bir Almanya yaratacağını ve Alman ordularına dayanarak nasıl bir dünya kuracağını belirtmemiş olmakla suçlanamaz. Üçüncü Alman İmparatorluğunun ve dahası, Hitler'in 1939 ile 1945

* Birçok yazarlar gibi Hitler'in de başı gelir vergisi memurlarıyla dertteydi, hiç olmazsa, ileride göreceğimiz gibi, Almanya'nın diktatörü oluncaya kadar.

zafer yılları arasında Avrupa'da kurduğu barbar "Yeni Düzen" in plânı, bu açıklayıcı kitabın iki kapağı arasında, bütün korkunçluğuyla, uzun uzun ve ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Hitler'in ana fikirleri yirmi yaşındayken Viyana'da geçirdiği yıllarda biçimlenmiştir. Sonradan çok az şey öğrendiğini ve fikirlerinde hiçbir şey değiştirmediğini kendisi de kabul eder. Yirmi dört yaşındayken, 1913 yılında Avusturya'dan ayrılıp Almanya'ya geldiği sırada Alman milliyetçiliğine hayrandı. Demokrasiye, Marsizme ve Yahudilere de düşmandı. Tanrının Ârileri, özellikle Almanları, üstün ırk olmak üzere seçtiğine kesinlikle inanıyordu.

Kavgam'da görüşlerini genişletti. Görüşlerini yalnız yenilmiş ve anarşiye boğulmuş bir Almanya'nın şimdiye kadar erişilmeyen bir noktaya nasıl çıkarılabileceği sorununa değil, aynı zamanda, yeni bir çeşit devletin nasıl yaratılabileceği problemine de uygulamıştı. Yeni devlet ırk esasına dayanacak, o sıralarda Alman sınırları dışında yaşayan bütün Almanları kapsayacak, bu devlette lider —yani kendisi— mutlak diktatör olacak, çevresindeki daha küçük liderler yukarıdan emir alacaklar ve onlar da kendi altlarına emir vereceklerdi. Kitap bu bakımdan, önce gelecekteki Alman devletini ve bu devlet sayesinde Almanya'nın, yazarın en son sayfadaki deyimiyle, nasıl "dünyanın efendisi" olacağını ana çizgisiyle anlatır. İkinci olarak, bir görüş açısı, bir hayat kavramı ya da Hitler'in sevdiği kelimeyle, Bir *Weltanschauung* sağlar. Bu dünya görüşünün, Yirminci Yüzyılda yaşayan normal bir insana, az okumuş, okuduklarını da sindirmemiş yarı deli bir adamın ortaya attığı muazzam bir çorba gibi geleceği şüphesizdir. Bu kitabı önemli yapan şey, kitabın milyonlarca Alman tarafından bağnazlıkla tutulması ve sonunda hem onları, hem de Almanya'nın içinde ve dışında yaşayan milyonlarca masum, zavallı insanı ölüme sürüklemiş olmasıdır.

Peki, yeni Alman İmparatorluğu dünyadaki yerini yeniden nasıl alacak ve dünyanın efendisi nasıl olacaktı? Hitler bu soruyu ilk ciltte ele alır. Bu cildin büyük bir kısmı 1924'de hapiste bulunduğu sırada yazılmıştır. İkinci ciltte bu konuya daha büyük yer verir. Bu cilt 1926'da bitmiştir.

Önce Fransa'nın "Alman halkının en tehlikeli ve amansız düşmanı" olduğu bilinecekti. Ona göre, Fransa'nın amacı her zaman için "parçalanmış ve yıkılmış bir Almanya... küçük devletlerden oluşan bir

çorba" görmekti. Hitler, sonradan sözlerine, bunun çok açık seçik bir gerçek olduğunu ekliyor ve "Eğer ben bir Fransız olsaydım... Cledencau'dan başka türlü davranamazdım ve davranmazdım," diyor. Bundan ötürü, "Fransa ile son bir hesaplaşma... Son, kesin bir savaş" yapılacaktı. "Ancak o zaman Fransa ile aramızdaki ebedi ve aslında sonuçsuz savaşa son verebiliriz. Almanya, elbetteki, Fransa'nın yokedilmesini, sonunda halkımızın başka yerlere yayılmasına yarayacak bir araç sayacaktır."[2]

Başka yerlere yayılmak mı? Nereye? Böylece Hitler Almanya'nın başına geçtiği zaman şaşmadan izlemeye çalışacağı Alman dış politikası üzerindeki görüşlerinin özüne girer. *Almanya, der açıkça, daha çok Rusya'nın zararına olarak, doğuya doğru genişlemelidir.*

Kavgam'ın ilk cildinde Hitler *Lebensraum*-yaşama alanı-problemi üzerinde uzun uzadıya durur. Bu yaşama alanı fikri ölünceye kadar Hitler'in aklından çıkmamıştır. Ona göre Hohenzollern İmparatorluğu Afrika'da sömürgeler aramakla hataya düşmüştür. "Toprak politikası Cameron'larda yürütülemez, bugün onun yeri hemen hemen tamamıyla Avrupa'dadır." Ama Avrupa toprağı zaten işgal edilmiştir. Evet, Hitler bunu biliyor, "ama tabiat bu toprağı ileride belirli bir ulus ya da ırk elinde tutsun diye yasaklamamıştır. Tersine, bu toprak onu alacak kuvvetteki halk içindir." Peki, ya bugün bu topraklarda oturanlar bunu istemezlerse? "O zaman kendi varlığını koruma kanunu harekete geçecektir. Dostça yollardan başarılamayan işleri yumruk yapar."[3]

Hitler, savaş öncesi Alman dış politikasının körlüğünü açıklarken, yeni toprakların elde edilmesi "yalnız doğuda mümkündü," der. "Mademki Avrupa'da toprağa ihtiyaç vardı, o halde bu toprakları ancak Rusya'nın zararına elde edebilirdi. Bu şu demektir ki, yeni Alman İmparatorluğunun Alman kılıcıyla Almanlara toprak ve Alman ulusuna günlük ekmek sağlaması için yeniden eski Töton Şövalyelerinin yolundan gitmesi gerekiyor."[4]

Hitler, sanki birinci ciltte fikirlerini açıkça anlatmamış gibi, ikinci ciltte de aynı konuya döner:

> "Bu dünyada yalnız yeterince büyük bir yer bir ulusa varlık özgürlüğü sağlayabilir... (Nasyonal Sosyalist hareketi) "gelenekleri" ve saplantıları hesaba katmadan, halkımızı bugünkü sınırlı yaşama alanından yeni topraklara götürmek için biraraya getirecek ve gücünü toplayacak cesareti kendisinde bulmalıdır... Nasyonal Sosyalist hareket kendi nüfusumuzla to-

prağımız arasındaki orantısızlığı gidermeye çalışmalıdır. Toprağı bir yiyecek kaynağı olduğu kadar, kuvvet politikasının da temeli saymalıdır... Alman halkının hakkı olan toprakları elde etmek... amacımıza sımsıkı yapışmalıyız..."[5].

Alman halkı ne kadar toprağa hak kazanmıştır? Hitler kızarak, "gelecek için tek fikri olmayan burjuvazi" 1914'teki Alman sınırlarına kavuşmak istiyor, der.

"1914'teki sınırlara dönülmesini istemek, böyle bir dileği suç gösterecek kadar, siyasi saçmalıktır. Almanya'nın 1914'teki sınırları mantıki olmaktan başka her vasfı taşıyordu. Çünkü bu sınırlar Alman ulusunu tam olarak kapsamadığı gibi coğrafi ve askeri zorunluluk bakımından da doğru değildi. Bunlar düşünülmüş siyasi bir hareketin sonucu değil, sonuna kadar gidemeyen siyasi bir savaşın geçici sınırlarıydı. Eşit haklara ve birçok hallerde de daha çok haklara dayanılarak, Alman tarihinin başka örnek bir yılı ele alınmalı, o zamanki şartların yeniden ihyasının dış politikada amaç olduğu ilân edilmelidir.[6]

Hitler'in örnek yılı altı yüz yıl kadar geriye gider. Almanların Slavları yeniden doğuya sürdükleri yıllara kadar... Doğuya doğru sürgün yeniden başlamalıdır."Bugün Avrupa'da seksen milyon Alman sayıyoruz! Belki de yüz yıllara varmadan, Avrupa'da iki yüz elli milyon Alman yaşadığı zaman, bu politikanın doğruluğu anlaşılacaktır."[7]. Bütün bu Almanlar da genişlemiş yeni Alman sınırları içinde bulunacaklardır. Bazı uluslar bu kadar çok Almana elbette yer açacaklardır.

Acaba bunlar hangi uluslar olacaktı?

"Böylece biz Nasyonal Sosyalistler... altı yüz yıl önce yarıda bıraktığımız işe yeniden başlayacağız. Almanların güneye ve batıya doğru sonu gelmeyen hareketini durduracak, yüzümüzü doğudaki topraklara çevireceğiz.

Bugün Avrupada toprak dediğimiz zaman ilk aklımıza gelen yer Rusya ve sınırlarındaki uşak devletleridir." [8*]

Kader bu bakımdan Almanya'ya büyük bir iyilik etmiştir, diyor Hitler. Rusya'ya Bolşevimzi getirmiştir. Hitler'e göre Bolşevizm Rusya'nın Yahudiler elinc geçmesi demektir. "Doğudaki dev imparatorluk çökmek üzeredir. Rusya'da Yahudi hâkimiyetinin son bulması Rusya'-

* Siyah yazılar yazarındır.

nın da bir devlet olarak sonu olacaktır." Böylelikle doğuya giden büyük stepler, diyor Hitler, Rusya'nın çökmesi sırasında, Almanlar için pek fazla kana mal olmadan kolayca ele geçirebilecektir.

Bu tasarının açık ve kesin olmadığı söylenebilir mi? Fransa mahvedilecek, ama bu amaç Almanya'nın doğuya doğru genişleme amacının yanında ikinci derecede kalacak. Önce doğuda Almanların çoğunlukta olduğu yakın yerler alınacak... Nereleriydi bunlar? Elbetteki Avusturya'nın hepsi, Çekoslovakya'da Sudetenland, Polonya'nın Danzing dahil, doğu kesimi. Bunlardan sonra da Rusya'nın kendisi. Başbakan Hitler birkaç yıl sonra bu amaçlarını gerçekleştirmeye başladığı zaman acaba dünya neden şaşırıp kalmıştı?

Kavgam'da Hitler'in nasıl bir Nazi devleti kuracağını anlatan düşünceleri uzayıp gider. "Demokratik saçmalığa" yer verilmeyeceğini, Üçüncü Alman İmparatorluğunun *Führerprinzip*'le, yani liderlik ilkesiyle yönetileceğini, yani Almanya'nın bir diktatörlük olacağını anlatır. Kitapta ekonomi üzerine hemen hemen hiçbir şey yoktur. Hitler bu konuyu katiyen sevmemiş, bu konuda "faiz esaretine" karşı duran kaçık Gottfriet Feder'in saçma fikirleriyle oyalanmaktan ileri gitmemiş, hiçbir şey öğrenmek zahmetine katlanmamıştır.

Hitler'i ilgilendiren nokta siyasi iktidardı. Ekonomi nasıl olsa kendi kendine yürürdü.

> "Devletin belirli bir ekonomik kavram ya da gelişmeyle hiçbir ilgisi yoktur... Devlet, ırka dayanan bir organizmadır, ekonomik bir organizasyon değildir... Bir devletin iç kuvveti pek az durumda ekonomik refah denen şeye intibak eder. Bu ikincisi, yani ekonomik refah, birçok durumlarda, devletin çökmeye yüz tuttuğunu gösterir... Bir devleti maddî niteliklerin değil ülküsel erdemlerin meydana getirdiğini Prusya gayet güzel göstermiştir. Ancak bu erdemler sayesinde ekonomik hayat gelişir. Almanya'da daima siyasi kuvvet arttığı zaman ekonomik şartlar iyileşmeğe başlamıştır. Ama ekonomik etkenler halkımızın tek amacı olduğu ve ülküsel erdemler bulunmadığı zamanlar devlet çökmüş ve kısa bir zamanda ekonomik hayatı da kendisiyle birlikte felâkete sürüklemiştir... Şimdiye kadar hiçbir devlet, barışçı ve ekonomik yollarla kurulmamıştır..."[9]

Onun için Hitler'in 1923'de Münih'te bir konuşmada söylediği gibi, "kılıçsız ekonomik politika olamayacağı gibi, iktidarsız sanayileşme de olamaz." Hitler, *Kavgam*'da Nazi İmparatorluğu'nun ekonomik temelleri üzerinde herhangi bir fikir yürütmekten çekinir, belirsiz

ve basit bir felsefeyle, "milli ekonomiyi hareket halinde tutacak" "ekonomi odaları"na, "malikane odaları"na, "merkezi ekonomi parlamentosu"na değinip geçer.

Nazi Partisi'nin adında "sosyalist" kelimesi vardı ama, Hitler'in yeni Almanya'da uygulamayı düşündüğü "sosyalizm" üzerindeki görüşleri iyice belirsizdi. 28 Haziran 1922'de yaptığı bir konuşmada "sosyalist"i nasıl tanımladığına bakılırsa buna şaşmamak gerekir:

> "Milli davayı, ulusun refahından daha büyük bir ülkü saymayacak kadar benimseyen, milli marşımızdaki "Deutschland über Alles" sözünü, bu dünyada Almanya, Alman halkı ve Alman toprağından daha yüksek bir şey olmadığı şeklinde anlayan herkes sosyalisttir."[10]

Editörün verdiği öğütler ve kendisine yardım eden en az üç kişinin yaptığı budamalar Hitler'in *Kavgam*'da, bir konudan ötekine atlamasını önleyemedi. Önce Landsberg hapishanesinde, sonra da Berchtesgaden yakınlarındaki Haus Wachenfeld'e Hitler'in söylediklerinin çoğunu yazmış olan Rudolf Hess, müsveddeleri derleyip toplamak için elinden geleni yaptı, ama Hess lidere fazla direnecek biri değildi. Bu işde Papaz Bernhard Stempfle daha başarılı oldu. Bu papaz eskiden Hieronymite mezhebindeydi ve Bavyera'da Yahudi-düşmanlığı ile tanınmış bir gazeteciydi. Bu kitapta adı birkaç kere geçecek olan bu garip papaz, Hitler'in dil yanlışlarından bazılarını, üslubunun bazı yerlerini düzeltti. Yazarı siyaset bakımından sakıncalı olduğuna inandırdığı birkaç parçayı da çıkardı. Üçüncü öğütçü, Çek asıllı Josef Czerny idi. Czerny, Nazi gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de çalışıyordu. Yazdığı Yahudi-düşmanı şiirlerden ötürü Hitler tarafından seviliyordu. Czerny, *Kavgam*'ın ilk cildinin ikinci baskısını gözden geçirdi. Bu sırada bazı garip kelimeleri ve cümleleri attı ya da değiştirdi. İkinci cildin de taşhihlerini o yaptı.

Buna rağmen konudan konuya atlayan parçaların çoğu kaldı. Hitler düşüncelerini her konu üzerinde gelişi güzel sıralamakta direniyor, kültür, eğitim, tiyatro, sinema, resimli romanlar, sanat, edebiyat, tarih, seks, evlilik, fuhuş, ve frengi konusundaki fikirlerini açıklıyordu. Örneğin, kitapta frengi konusuna on uzun sayfa ayırmıştı. Frengiyi ortadan kaldırmak, diyordu, "ulusun tek *görevidir*, görevlerinden *biri* değildir."* Hitler bu korkunç hastalıkla savaşmak için ulusun bütün

* İtalik yazılar Hitler'indir.

propaganda kaynaklarının seferber edilmesini istiyordu. "Her şey," diyordu, "bu sorunun çözülmesine bağlıdır." Frengi ve fuhuş problemi aynı zamanda erken evlenmeleri kolaylaştırmak suretiyle de çözümlenmeye çalışılmalıdır. Hitler Üçüncü Alman İmparatorluğunun cinsiyet sorununu da böylece önceden çözmektedir: "Evlilik bir amaç olamaz. Evlilik daha yüksek bir amaca yaramalıdır. Bu amaç da türün ve ırkın üretilip yaşatılması olmalıdır. Anlamı ve görevi yalnızca budur."[11]

Türlerin ve ırkın sürdürülmesi kuramı bizi *Kavgam*'ın bellibaşlı fikirlerinden ikincisine getirmiş oluyor: Hitler'in *Weltanschauung*, yani hayat görüşüne... Bazı tarihçiler, özellikle İngilizler, bunda bir çeşit basit Darwincilik görmektedir. Ama gerçekte onun kökleri, ileride göreceğimiz gibi, Alman tarihinde ve düşüncesindedir.

Hitler de Darwin gibi -aynı zamanda bir sürü Alman filozofu, tarihçisi, kralı, generali, devlet adamı gibi- hayatı sonsuz bir savaş olarak görür ve, "Dünya en uygun olanın yaşadığı ve en kuvvetlinin hükmettiği bir yabanlar ormanıdır," der. Bir yaratığın başka bir yaratığı yiyerek yaşadığı, zayıfın ölümünün kuvvetlinin yaşaması demek olduğu bir dünyadır bu.

Bu fikir *Kavgam*'da birtakım büyük lâflarla anlatılmıştır. "Sonunda kendi varlığını koruma güdüsü muzaffer olacaktır... İnsanlık yalnız sonsuz savaşlarla gelişmiştir. Sonsuz barışta insanlık sadece çöker... Tabiat... canlıları yeryüzüne salar ve onların serbest didişmelerini seyreder. Sonra sevdiği yavrularına efendi olmak, cesarette ve akılda güçlü çıkmak hakkını bağışlar... En güçlü olan hâkim olmalıdır. Zayıfla karışıp kurban olmamalıdır. Ancak doğuştan zayıf olanlar bu düşünceleri zalimlik sayabilir..." Hitler'e göre, kültürün muhafazası "zorunluluğun sert kuralına, dünyada en iyi ve en kuvvetli olanın zafer kazanması hakkına bağlıdır. Yaşamak isteyenler dövüşmelidir. Ve sonsuz savaş dünyasında, dövüşmek istemeyenlerin yaşama hakkı yoktur. Bu, zor da olsa... böyledir!"[12]

"Tabiat tarafından sevilen, cesaret ve hamaratlık bakımından en güçlü olan," Tanrının kendisine "efendi olmak hakkını" bağışladığı çocuk kimdir? Âriler! Böylece *Kavgam*'da, Nazilerin temel fikri olan ırk üstünlüğü, yani efendi ırk kavramına geliyoruz. Üçüncü Alman İmparatorluğu ve Hitler'in Avrupa'daki yeni Düzen'i buna dayanıyordu.

"İnsanlığın bütün kültürü, bugün elimizde bulunan bütün sanat, bilim ve teknoloji sonuçları hemen hemen bütünüyle Ârilerin yarattıkları ürünler-

dir. Bu gerçek, Âlilerin bütün yüksek insanlığın kurucusu olmaları dolayısıyle "insan" kelimesi ile anladığımız örneği temsil ettikleri fikrinin doğruluğunu ispat eder. O, alnından her zaman için Tanrısal dehâ kıvılcımının fışkırdığı, sessiz sırların gecelerini aydınlatan bilgi ateşini durmadan tutuşturan ve böylece insana bu dünya yüzünde öteki yaratıklar üzerindeki hâkimiyeti sağlayan bir insanlık Prometc'sidir. İnsanlık kültüründeki her büyük yapıtın temellerini atan ve duvarlarını çıkan odur." (13)

Pekiyi, Âriler bu kadar çok şeyi nasıl yapabildiler ve nasıl üstünlük kazandılar? Hitler'in cevabı şu: "Başkalarının üzerine basarak. On dokuzuncu yüzyılın birçok Alman düşünürü gibi Hitler de, sadizme (ve tabii onun tersi olarak da mazohizme) bayılır. Yabancılar Alman ruhundaki bu eğilimi anlamakta her zaman güçlük çekmişlerdir.

"Böylece, daha yüksek kültürlerin yaratılması için aşağı insan tiplerinin varolması en esaslı şartlardan biridir... İlk insanlık kültürünün eğitilmiş hayvanlardan çok, aşağı insan varlıklarının kullanılmasına dayandığı kesindir. Çünkü, önce savaşta esir alınmış olan savaşçı sapanı sürmüş, ondan sonra at gelmiştir. İlk kültürlerin, aşağı insanlarla karşılaştıkları zaman onları esir eden ve iradelerine boyun eğdiren Âlilerin yaşadığı yerlerde çıkmış olması bir raslantı değildir. Âriler efendi davranışlarını merhametsizce sürdürdükleri süre yalnız efendi olarak kalmamışlardır, aynı zamanda kültürün tutucusu ve çoğaltıcısı da olmuşlardır."[14]

Bundan sonra olanları Hitler Almanlara bir uyarım sayıyor ve şöyle diyor:

"Boyundurluk altındaki halk, dikilip efendilerinin düzeyine yaklaşınca, yani efendilerinin dilini kullanmaktan doğan böyle bir dönem açıldığında efendi ile uşak arasındaki sınırlar yıkıldı."

Efendinin dilini kullanmaktan daha da kötü bir şey vardı:

"Âriler kanlarının saflığını, dolayısıyla cennette kendileri için peyledikleri yeri kaybettiler. Irk karışıklığıyla bataklığa gömüldüler ve yavaş yavaş kültür yaratıcılığı vasfından yoksun kaldılar."

Genç Nazi liderlerine göre en büyük hata buydu.

"Kan karışımı ve bunun sonucu olarak ırk seviyesinin alçalışı eski kültürlerdeki yıkılışın tek nedenidir. Çünkü, insanlar savaşta yenilmeler

sonucunda mahvolmazlar. Yalnızca saf kanlarında süregelen karışkoyma güçlerini yitirdiklerinden ötürü çökerler. Bu dünyada iyi ırktan olmayan bütün insanlar ıvır zıvırdır."[15]

Yahudiler ve Slavlar ıvır zıvırdır. Hitler daha sonra, diktatör ve fatih olduğu zaman, Almanların bu ırklardan herhangi biriyle evlenmesini yasak edecektir. Oysa, Almanların, özellikle doğu bölgelerinde yaşayanların, kanlarında bir hayli Slav kanı olduğunu ona dördüncü sınıftaki bir çocuk bile söyleyebilirdi. Şunu yeniden kabul etmek gerekir ki, Hitler ırk fikirlerini uygularken yalnızca sözünü yerine getiriyordu. Savaş sırasında Slavlara uygulamaya başladığı Yeni Düzen'de Çekler, Polonyalılar, Ruslar, Alman efendileri için odun taşıyacaklar, su çekeceklerdi. Eğer o gülünç Yeni Düzen daha devam etseydi, öyle de kalacaklardı.

Hitler gibi tarih ve antropoloji bilmeyen bir adam için Almanları modern Âriler-ve dolayısıyla efendi ırk-saymak çok kolaydı. Hitler'e göre Almanlar "bu dünya yüzündeki insan türlerinin en üstünleri"ydiler. "Yalnız köpek, at ve kedi beslemekle kalmayıp kendi kanlarının saflığı ile de ilgilenecek olurlarsa" yine öyle kalabileceklerdi.[16]

Hitler'in bu ırk saplantısı onu "folk'çu", yani aşağı yukarı "halkçı" bir devlet kavramına götürür. *Kavgam*'ı birçok kereler okuduğum, Führer'in bu konuda birçok konuşmalarına tanık olduğum, diktatörü bütün düşünce sistemindeki özün bu kavram olduğunu söylerken birkaç kere dinlediğim halde, kesin olarak bunun ne çeşit bir devlet olduğunu -ya da olacağını- bir türlü açıkça anlayamadım. Almanların *Volk* kelimesi tam olarak İngilizceye çevrilemez.* Çoğunlukla "ulus" ya da "halk" olarak çevrilir. Ancak Almancada kelimenin daha derin ve biraz daha farklı bir anlamı vardır. *Volk*, kan ve toprağa dayanan ilkel kabile gibi bir topluluktur. Hitler, *Kavgam*'da, *Volk* devletini tanımlamakta zorluk çekiyor. Meselâ, 379'uncu sayfada *Volk* kavramını açıklayacağını söylediği halde birkaç sayfa herhangi bir açıklama yapmaktan kaçınır ve başka konulara kaçar. Sonunda şöylece bir değinir:

> "**Volk** felsefesi insanlığın önemini (burjuva ve Marksist-Yahudi dünyalarının) tersine ana ırk elemanlarında görür. Devleti sadece bir amacın aracı sayar ve amacını insanın ırkî varlığının sürdürülmesi olarak yorumlar.

* Aynı zorluk Türkçede de vardır. (Çeviren).

Dolayısıyla, ırk eşitliğine hiçbir zaman inanmaz. Ancak aralarındaki ayrılıkları gözönünde tutarak daha yüksek ya da daha alçak değerlerini tanır. Daha iyi ve daha kuvvetli olanın zaferini teşvik etmeğe, aşağı ve zayıf olanın, evrene hükmeden ölümsüz irade gereğince, boyun eğmesini istemeye kendisini zorunlu sayar. Böylelikle, kural olarak, tabiattaki aristokratik ana fikre hizmet eder. Ve bu kuralın en aşağıdaki son bireye kadar geçerli olduğuna inanır.

Yalnız ırkların değil, bireylerin de ayrı değerleri olduğunu kabul eder. Kitle ile tek kişiliğin önemini ayırır ve böylelikle... bir örgütleme sağlar. İnsanlığın idealize edilmesi gerektiğine, bunun insan varlığının ilk kuralı olduğuna inanır. Ancak, eğer bir ahlâk görüşü daha yüksek bir ahlâka sahip olanların ırk hayatları için bir tehlike teşkil ediyorsa, ona bile yaşama hakkı tanıyamaz. Çünkü piçleşmiş ve zencileşmiş bir dünyada insanların güzel ve yüksek saydıkları bütün kavramlar, insanlığımızın idealleştirilmiş geleceği fikri, sonsuzca yitirilmiş olacaktır.

Böylece Volk hayat felsefesi tabiatın tam kendisine uygun bir felsefedir. Çünkü kuvvetlerin yeniden serbestçe oynamasını sağlayacaktır. Bu oyun, sürekli, daha yüksek karşılıklı bir türetime yol açacak, sonunda bu dünyayı eline geçirecek olan insanlığın en iyi ırkı, kısmen kendisinin üstünde, kısmen de dışında kalan faaliyet alanlarına rahatça girecektir.

İnsanlığın, yakın bir gelecekte, yüksek bir ırkın efendi bir halk olmasıyla ve bu ırkın bütün dünyanın elinde bulunan araçlar ve imkanlarla donatılmasıyla çözülebilecek sorunlarla karşılaşacağına hepimiz inanıyoruz."[17]

Hitler az sonra şunları söylüyor: "Bir *Volk* devletinin en yüksek amacı, kültür kuracak ve daha yüksek bir insanlığın güzelliğini ve şerefini yaratacak aslî ırk elemanlarının muhafazasıdır."[18] Bu, onu yeniden ırsiyet konusuna götürür:

"Volk devleti... ırkı bütün hayatın merkezi yapmalıdır. Irkın saf kalmasına dikkat etmelidir... Yalnız sağlığı yerinde olanların çocuk yapmalarına dikkat etmelidir. Burada bir tek kötülük olabilir: bir insanın hasta ve sakat olmasına rağmen dünyaya çocuk getirmesi. Büyük ve şerefli davranış da şu olabilir: Bu çocuğu yapmaktan vazgeçmek. Bunun tersine sağlığı yerinde çocukları ulustan sakınmak kötü bir davranış sayılmalıdır. Burada (Volk) devlet binlerce yıl sonraki geleceğin koruyucusu olmalıdır. Bu durum karşısında bireyin istekleri ve bencilliği bir hiç olarak görülmeli ve devlete boyun eğmelidir... Bundan ötürü Volk'cu devlet, evliliği ırkın bir pislenmesi olmaktan çıkarmakla işe başlamalı ve ona insanla maymun arasındaki garip yaratıkları değil, Tanrının imgesini yaratacak kutsal bir kurum önemini kazandırmalıdır."[19]

Hitler'in hayalî *Volk* devleti kavramı lâfta kalan bir sürü fikirlere yol açar. Bunlara dikkat edildiği takdirde Almanlar dünyanın efendisi olacaklardır. Alman hâkimiyeti Hitler'in saplantısıydı. Hitler bu noktada şöyle iddia eder: Alman ırkının sağlığının korunmaması "bizi dünya hâkimiyetinden yoksun kılmıştır. Eğer Alman halkı öteki halklardaki sürü birliğini muhafaza edebilseydi bugün Alman İmparatorluğu dünyanın hanımefendisi olurdu."[20] *Volk* devleti, ırk üzerine kurulacağına göre, "Almanya bütün Almanları kapsamalıdır." Bu söz, görüşünün temelidir. İktidara geçtiği zaman da uygulamayı unutmadığı bir noktadır.

Volk devleti "tabiatın aristokratik niteliğine" dayandığına göre demokrasi de bahis konusu olamaz; onun yerine *Führerprinzip* geçecektir. Üçüncü Alman İmparatorluğu Prusya ordusunun disiplinini kabul edecektir: "Her liderin aşağıya karşı otoritesi, yukarıya karşı sorumluluğu olacaktır."

> "Çoğunlukla alınan kararlar diye bir şey olmamalıdır. Yalnızca sorumlu insanlar olmalıdır... Elbetteki her adamın yanında danışmanları olacaktır, ama kararı yalnız bir tek adam alacaktır *... Yalnız onun otoritesi ve emir verme hakkı olabilir... Parlamentosuz yapamayacaktır. Danışılan üyelerin mutlaka fikirlerini alacaktır. Ama hiçbir toplantıda oylamaya geçilmeyecektir. Bunlar oy verme makineleri değil, çalışan birer kurum olacaklardır. Bu prensip -mutlak otorite ile kayıtsız şartsız birleşmiş olan mutlak sorumluluk prensibi- yavaş yavaş bir liderler zümresi yetiştirecektir. Bugünkü sorumsuz parlamentarizm çağında buna imkân yoktur."[21]

Hitler'in Landsberg hapishanesinden Lech şehrinin çiçek açmış bağlarına bakarken ,** ya da sonradan 1925-26'da Berchtesgaden'de rahat bir otelin balkonunda oturup Alplerin ötesinde kalan anayurdunu düşünürken, sadık arkadaşı Rudolf Hess'e peşpeşe yazdığı fikirler bunlardı. Bu sırada, yukarıda gördüğümüz çürük temeller üzerine kuracağı ve demir bir pençe ile yöneteceği Üçüncü Alman İmparatorluğunun

* Siyah yazılar Hitler'indir.

** Hitler uzun zaman sonra şunları söyledi: "Hapse atılmamış olsaydım **Kavgam** hiçbir zaman yazılmazdı. Bu dönem, bana, o zaman ancak içgüdüyle duyduğum çeşitli fikirleri derinleştirmek imkânını sağladı... İktidara artık zor yoluyla geçemeyeceğimize inancım-beni destekleyenlerden çoğu anlamamıştı bunu-o tarihten başlar. Devletin kendisini pekiştirecek zamanı ve silâhları vardı." (**Hitler's Secret Conversations**, s.235). Bu söz 3-4 Şubat, 1942 gecesi Rusya cephesinde karargâhta bulunan arkadaşlarına söylenmiştir.

rüyasını görüyordu. Bu İmparatorluğu bir gün kuracağından ve yönetece-ğinden şüphesi yoktu. Çünkü çağlar boyunca nereden geldiği ve nasıl olduğu bilinmeyen birçok dâhinin içindeki görev (misyon) duygusu onda da vardı. Siyasî bakımdan hiçbir zaman bir araya gelmemiş olan seçkin bir halkı birleştirecekti. Irkını temizleyecekti. Kuvvetlendirecekti. Onları dünyanın efendileri yapacaktı.

Bu, kaba bir Darwincilik miydi? Sadist bir rüya mıydı? Sorumsuz bir bencillik miydi? Bir megalomani miydi? Hepsi vardı. Ama bütün bunlardan başka bir şey daha vardı: Hitler'in kafasındaki düşüncelerin, hırsların- deli kafasından geçen bütün garip düşüncelerinkökleri Alman tecrübesinin ve düşüncesinin derinliklerinde bulunuyordu. Nazizm ve Üçüncü Alman İmparatorluğu, aslında, Alman tarihinin mantıki bir devamından başka bir şey değildir.

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞUNUN TARİHSEL KÖKLERİ

Nazi Partisinin her yılın 1 Eylülünde Nürnberg'de yaptığı gürültülü kongrelerde kartpostal satmaya çalışan bir sürü seyyar satıcı çevremi alırdı. Bu kartpostallarda Büyük Frederick'in, Bismarck'ın, Hindenburg ve Hitler'in resimleri vardı. Üzerinde de şu cümle yazılıydı: "Kralın fethettiği, Prensin kurduğu, Feld-Mareşalin savunduğu, Erin kurtardığı ve birleştirdiği." Böylelikle er Hitler, yalnız Almanya'nın kurtarıcısı ve birleştiricisi olarak değil, aynı zamanda, yurdu yükselten ünlü büyüklerin devamı olarak da gösteriliyordu. Alman tarihinin Hitler yönetiminde en yüksek noktasına erişmiş olmasının halk üzerinde yaratacağı etkiden yararlanılıyordu. Üçüncü Alman İmparatorluğu sözü de bu kavramı kuvvetlendirmek için bulunmuştu. Birinci Alman İmparatorluğu Ortaçağın Kutsal Roma İmparatorluğu'ydu. İkinci İmparatorluk ise, 1871'de Prusya'nın Fransa'yı yenmesi üzerine Bismarck tarafından kurulmuştu. Her iki imparatorluk Alman adına büyüklük katmışlardı. Weimar Cumhuriyeti ise, Nazilerin deyimiyle, bu güzel adı çamura sokmuştu. Üçüncü Alman İmparatorluğu, bu adı, Hitler'in vaadettiği şekilde yeniden yüceltmişti. Bu bakımdan Hitler Almanyası eskiden geçmiş olayların, ya da hiç olmazsa eskiden kazanılmış zaferlerin mantıksal bir gelişimi sayılabilir.

Ama bir zamanların bu Viyana'lı aylağında -kafası ne kadar karmakarışık olursa olsun- geçmişte Fransa ve İngiltere'nin başarıları karşısında Almanya'nın da birçok başarısızlıkları olduğunu bilecek kadar tarih bilgisi vardı. Ortaçağların sonunda, Fransa ve İngiltere birleşmiş uluslar olarak ortaya çıkarken, Almanya'nın hâlâ üç yüz devletten kurulan yamalı bir bohçaya benzediğini unutmamıştı. Ortaçağların sonunda ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar Alman tarihinin akışını tayin eden etken bu millî gelişme yoksunluğu olmuş ve Alman tarihini Batı Avrupa'nın öteki büyük devletlerinin tarihlerinden ayırmıştır.

Ortak bir siyaset ve hanedan yoksunluğuna, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda bir de Reform'un yarattığı din ayrılıkları eklenmişti. Sonradan bir Agustin papazı olan ve Almanya'daki Reform hareketine önderlik eden Saksonyalı Martin Luther'in Almanlar ve Alman tarihi üzerindeki etkisini bu kitapta anlatacak kadar yerimiz yok. Ancak burada şu kadarını söyleyebiliriz ki, sert karakterinde Almanların çok iyi ve çok kötü huylarından bir çoğunu -kabalık, sertlik, bağnazlık, hoşgörmezlik, şiddet ve aynı zamanda namus, sadelik, bilgi müzik, şiir tutkusu ve Tanrı önünde haklı çıkma isteğini- birleştirmiş olan bu büyük dâhi, bu yaban Yahudi ve Roma düşmanı, Almanların hayatı üzerinde, kendisinden önce ve sonra gelen herhangi bir insandan daha silinmez, daha esaslı izler bırakmıştır. Luther, vaızları ve şâhâne *İncil* çevirisiyle modern Alman dilini kurmuş ve halkta yalnız Hıristiyanlığın yeni Protestan görüşünü değil, şiddetli bir Alman milliyetçiliğini de yaratmış, onlara hiç olmazsa dinde, birey vicdanının üstünlüğünü öğretmiştir. Ama Luther'in, kendisine büyük bir esin kaynağı olan köylü isyanlarında prensleri tutması ve siyasette otokrasiden yana olması, akılsız bir taşra istibdadının yerleşmesine sebep olmuş. Alman halkının büyük bir kısmı, bu yüzden, sefalete, korkunç bir uyuşukluğa gömülmüş ve köle durumuna düşmüştür. Daha kötüsü, bu durum yalnız sınıflar arasında değil, çeşitli hanedanlar ve Alman halkı içindeki siyasi gruplar arasında büyük ayrılıkların da yaşayıp genişlemesine sebep olmuştur. Almanya'nın birleşmesini yüzyıllar boyunca imkânsız kılmıştır.

Otuz Yıl Savaşları ve bu savaşa son veren 1648 Westphalia Barış Andlaşması, Almanya'ya son felâketi getirdi. Bir daha altından kalkamayacağı büyük bir darbe indirdi ülkeye. Avrupa'nın büyük din

savaşlarının sonuncusuydu bu. Ama savaş bitmeden önce bu çatışmalar bir Protestan-Katolik çatışması olmaktan çıkmış, bir yanda Avusturyalı Katolik Habsburg'lar, öte yanda Fransa'nın Katolik Bourbon'ları ve Protestan İsveç hanedanı arasında karışık bir taht kavgasına dönüp yozlaşmıştı. Bu yaban çatışmalar sırasında Almanya'nın altı üstüne geldi. Almanya'da taş taş üstünde kalmadı. Şehirler ve köyler boşaldı. Halk kırıldı. Bu barbarca savaşta Alman halkının üçte birinin öldüğü sanılıyor.

Westphalia Barışı Almanya için savaş kadar büyük bir felâket oldu. Fransa ile İsveç'i tutan Alman prenslerinin, ellerinde bulunan küçük toprakların mutlak sahipleri oldukları tasdik olundu. Bunlar 350 kadar vardı. İmparator, toprak işlerinde, bunların başında yalnızca bir korkuluktu. On beşinci yüzyılın sonunda ve on altıncı yüzyılın başında Almanya'yı saran reform ve uyanış dalgası böylece boğuldu. Bu dönemde büyük serbest şehirler gerçek bir bağımsızlık kazanmıştı. Alman köylüleri İngiltere ve Fransa köylülerinden daha büyük özgürlüklere sahiptiler. On altıncı yüzyılın başında Almanya gerçekten Avrupa uygarlığının önemli kaynaklarından biriydi.

Ama Westphalia Barışı'ndan sonra Almanlar yeniden barbarlığa döndüler. Serflik kuruldu. O zamana kadar serfliğin bilinmediği yerlerde bile seflik ihdas edildi. Şehirler bağımsızlıklarını kaybettiler. Köylüler, işçiler, orta sınıf burjuvaları bile prenslerin baskısı altında birer uşak derecesine indiler. Bilgi ve sanatın gelişmesi durdu. Açgözlü yöneticilerde Alman milliyetçiliğinden ve vatanseverliğinden eser yoktu. Böyle şeylerin herhangi bir şekilde ortaya çıkmasını şiddetle önlüyorlardı. Almanya'da uygarlığın gelişmesi durmuştu. Bir tarihçinin dediği gibi, Alman İmparatorluğu "zorla bir Ortaçağ karışıklığı ve zayıflığı düzeyinde tutuluyordu."[22]

Almanya bu darbenin altından bir daha kalkamadı. İstibdadın normal bir yönetim olduğu, prens kılığında hükümet süren küçük zalimlere körü körüne itaat edilmesi gerektiği Almanya'nın kafasına yerleşti. İngiltere'de on yedinci ve on sekizinci yüzyıldan beri kökleşmeye başlayan, Fransa'da 1789'da ortaya çıkan demokrasi ve parlamento hâkimiyeti fikri, Almanya'da hiçbir tomurcuk vermedi. Birçok küçük devletlere bölünmüş olan ve bu küçük devletlerin içinde Avrupa'nın büyük fikirlerinden ve çekişmelerinden uzakta kalan Almanların politik geriliği Almanya'yı Batının öteki ülkelerinden ayırdı ve gerilerinde

bıraktı. Ulusun normal bir gelişmesi olmadı. Alman ulusunun sonradan tuttuğu felâketli yolu ve onu bu yola sürükleyen çarpık kafayı anlamak isteyen herhangi bir kimsenin bunu akıldan çıkarmaması gerektir. Sonunda, Alman ulusunu şekillendiren ve biraz da tutan şey sadece bu kaba kuvvet oldu.

Elbe nehrinin doğusunda Prusya vardır. On dokuzuncu yüzyılda karışık ve korkak liberallerin Frankfurt'ta bir çeşit demokratik, birleşmiş Almanya yaratmak üzere giriştikleri teşebbüsün 1848-49'da başarısızlığa uğramasından sonra, yüzyılın sonuna doğru Prusya, Almanya'nın kaderini eline aldı. Bu Alman devleti Almanya'daki tarihsel gelişimin ve kültürün yüzyıllar boyunca dışında kalmıştı. Sanki bir tarih garibesiydi. Prusya, uzak Brandenburg sınır devletinin, Elbe doğusundaki kumlu boş topraklarından başlardı. Burası On ikinci yüzyıldan beri yavaş yavaş Slavlar tarafından istila edilmişti. Serüvenci askerlerden başka bir şey olmayan Brandenburg prensleri, yani Hohenzollern'ler, çoğu Polonyalı olan Slavları yavaş yavaş Baltık kıyılarına sürdüler. Karşı koyanlar ya yok edildiler, ya da top-raksız birer serf oldular. Alman İmparatorluk kanunu prenslerin krala ait unvanları almalarını yasakladığı halde, 1701'de İmparator, Prusya'da Koenigsberg'de Elector III. Frederick'in kral olarak taç giymesini kabul etti.

Prusya o günden beri çizmesini ayağına geçirmiş ve Avrupa'nın büyük askerî devletlerinden biri olmaya başlamıştır. Başkalarında olan kaynaklar onda yoktu. Toprağı çoraktı ve madenden de yoksundu. Nüfuzu azdı. Büyük şehirleri, sanayii yoktu; kültürü dardı. Soylular bile fakirdi. Topraksız köylü, hayvanlar gibi yaşıyordu. Bununla birlikte, Hohenzollern'ler yüksek iradeleri ve örgütleme dehâları sayesinde İspartalılarınkine benzeyen bir askerî devlet yaratmışlardı. Bu devletin iyi talim görmüş ordusu zafer arkasına zafer kazandırdı. Kuvvetli devletlerle yaptığı geçici ittifaklarda izlediği Makyavel politikasıyla toprağına durmadan yeni topraklar kattı.

Böylece, istiladan başka bir güce, hiçbir halk gücüne, hiçbir fikre dayanmayan, baştakinin mutlak iktidarıyla onun verdiği emri körü körüne yerine getiren darkafalı bir bürokrasinin ve çok merhametsiz ve disiplinli bir ordunun zoruyla derilmiş çok suni bir devlet çıktı ortaya. Devletin yıllık gelirinin üçte ikisi ve bazen de altıda beşi orduya harcanıyordu. Başta Kral olmak üzere ordu devletin kendisiydi. Mirabeau,

"Prusya," demiştir, "ordusu olan bir devlet değil, devleti olan bir ordudur." Bir fabrika verimliliği ve otomatikliğiyle çalışan devlet her şey oldu. Halk bu makinenin dişlilerinden başka bir şey değildi. Yalnız krallar ve erler, talim yaptıran çavuşlar değil, filozoflar bile insanlara hayattaki rollerinin itaat, çalışma, fedakârlık ve görevden ibaret olduğunu öğretiyorlardı. Kant da görevin, duygunun bastırılması gerektiğini söylemiş ve Prusyalı şair Willibald Alexis, Hohenzollern'lerin yönetimindeki halk köleliğiyle iftihar etmişti. Bu durumu beğenmeyen Lessing'e göre, "Prusya, Avrupa'nın köleliğe en çok yaklaşan ülkesi"ydi.

Modern Almanya'da çok önemli roller oynayacak olan Junker'ler de Prusya'nın garip bir ürünüydü. Kendi söylediklerine göre, efendi bir ırkılar. Toprağı Slavların elinden alan, bu topraklar üzerinde Batıda yaşayan köylülerden tamamıyla ayrı topraksız köylüler haline gelmiş Slavları çalıştıran, çiftçilik yapan onlardı. Prusya'daki toprak işletme sistemi ile Batı Almanya'da ve Batı Avrupa'daki sistem arasında özlü ayrılıklar vardı. Batı Avrupa'da toprağın çoğunu elinde bulunduran soylular, köylülerden rant ya da feodal vergi alırlardı. Köylüler serf durumunda oldukları halde birtakım haklara ve imtiyazlara sahiptiler, sonradan yavaş yavaş kendi topraklarını ve medeni haklarını aldılar. Batıda köylüler, topluluğun sağlam bir parçasıydılar. Derebeyler, bütün kötülüklerine rağmen, boş zamanlarında kültürün gelişmesiyle uğraşırlar, böylece davranışta, düşünce ve sanatta uygarca bir yaşama biçimi sağlarlardı.

Prusyalı Junker'in boş zamanı yoktu. Kendi büyük malikanesinde, bugün bir fabrika müdürünün çalıştığı gibi çalışırdı. Topraksız köylülerine tam bir esir muamelesi ederdi. Geniş mallarının mutlak efendisiydi. Batıda olduğu gibi uygar fikir yayacak büyük şehirler ve orta sınıf yoktu. Batıdaki *Grand Seigneu*'ün tersine, Junker kaba, ezen, küstah, kültürsüz, mütecaviz, kibirli, merhametsiz, darkafalı ve küçük hesaplar ardında koşan bir adamdı. Alman tarihçilerinin bazıları, bu nitelikleri Junker'lerin en başarılısı Otto ve Bismarck'ın özel hayatında da görmüştür.

"Kan ve demir" kuralının peygamberi olan bu siyaset dâhisi 1866 ile 1871 yılları arasında, aşağı yukarı bin yıllık, bölünmüş Almanya'ya son verdi, onun yerine, zorla, Daha Büyük Prusya'yı, ya da daha doğrusu, Prusya Almanyasını kurdu. İşte zamanımızda Almanya diye

bildiğimiz şey bu eşsiz eserdir. Bu Almanya ve onun yetenekli halkı aşağı yukarı yüz yıldan beri, Avrupa ve bütün dünya için bir problemdi. Önce bu büyük adam, sonra Kayzer II. Wilhelm ve sonunda Hitler, askeri bir sınıfın ve birtakım garip aydınların yardımıyla, bu halkın kafasına bir iktidar, hâkimiyet ve militarizm hayranlığı, bir demokrasi ve kişisel özgürlük düşmanlığı, otorite ve disiplin sevgisi yerleştirdi. İşte bu ulus böyle bir büyünün altında çok yükseklere çıktı, düştü, sonra yeniden çıktı. Sonunda 1945 ilkbaharında Hitler'in ölümüyle yıkıldı. Ama bundan kesinlikle sözetmek için belki de zaman daha çok erkendir.

Bismarck 1862'de Prusya Başbakanı olurken şöyle demişti: "Günün büyük sorunları, kararlar ve çoğunluk oylarıyla çözülmeyecektir. 1848 ve 1849'dakiler bu hataya düşmüşlerdi. Büyük sorunlar ancak kan ve demirle çözülür." Gerçekten de bütün sorunları böyle çözmeye başladı. Ama bunlara, çoğu zaman büyük düzenciliklere kaçan diplomatik bir incelik vermeyi de unutmadı. Bismark'ın amacı liberalizmi yıkmak, tutuculuğu- yani Junker'leri, orduyu ve tahtı-desteklemek ve Avusturya yerine Prusya'yı yalnız Almanlar arasında değil, mümkün olursa Avrupa'da da hâkim bir kuvvet haline getirmekti. Prusya Parlamentosundaki milletvekillerine, "Almanya," demişti. "Prusya'nın liberalizmine değil, kuvvetine hayrandır."

Bismarck önce Prusya ordusunu kurdu. Parlamento ek krediler için oy vermeyince kendi hesabına bu kredileri aldı ve sonunda Parlamentoyu dağıttı. Kuvvetlendirilmiş bir ordu ile birbiri ardına üç savaşa girdi. Önce 1864'de Danimarka'ya karşı savaş açtı ve Schleswig ile Holstein dukalıklarını Alman yönetimine geçirdi. İkinci savaş 1866'da Avusturya ile oldu. Bu savaş çok önemli sonuçlar yarattı. Yüzyıllar boyunca Alman devletleri içinde birinci olan Avusturya, sonunda Alman politika hayatından çıkarıldı. Bismarck'ın o sıralarda kurmaya çalıştığı Kuzey Alman Konfederasyonu'na Avusturya'nın katılmasına izin verilmedi.

Ünlü Alman siyaset bilimcisi Wilhelm Roepke, "1866'da Almanya ortadan kalktı," diye yazar. Prusya, Main'ın kuzeyinde kendisine karşı çarpışmış olan bütün Alman devletlerini ilhak etti. Yalnız Saksonya bunun dışında kaldı. İlhak ettiği yerler arasında Hanover, Hesse, Nassau, Frankurt ve Elbe dukalıkları vardı. Main'ın kuzeyinde kalan bütün öteki Alman devletleri Kuzey Almanya Konfederasyonu'na

girmeye zorlandı. Artık Ren'den Koenigsberg'e kadar uzayan Prusya bu federasyona tamamıyla hâkimdi. Beş yıl içinde, Fransa'da Üçüncü Napolyon ordularının yenilmesi sırasında, başta önemli Bavyera krallığı olmak üzere Güney Alman devletlerinin hepsi Prusya Almanyasına alındılar.[23]

Bismarck'ın en büyük başarısı olan İkinci Alman İmparatorluğu 18 Ocak 1871 tarihinde Versailles'in aynalı salonunda Prusya Kralı I. Wilhelm'in Almanya Kralı ilân edilmesiyle başlar. Almanya, Prusya'nın silâh zoruyla birleştirilmişti. Artık Avrupa'nın en büyük devleti olmuştu. Avrupa'daki tek rakibi İngiltere'ydi.

Ama bu İmparatorlukta kötü bir çatlak vardı. Treitschke'nin dediği gibi, Alman İmparatorluğu gerçekte Prusya'nın genişlemiş bir şekliydi. "Prusya," der Treitschke, "hâkim öğeydi... İmparatorluğun yönetimi Prusya devletinin yönetiminden başka bir şey değildi." Bu doğruydu. Ve Almanlar için korkunç sonuçlar doğuracaktı. 1871'den 1933'e, hattâ Hitler'in 1945'te ölümüne kadar Alman tarihinin akışı bu durum yüzünden, Weimar Cumhuriyeti'nin kısa arası dışında, dümdüz ve tam mantıki olarak aynı yolu izleyecekti.

Reichstag'ın kurulmasıyla demokratik bir maske takındığı ve *Reichstag* üyeleri genel oylama ile seçildiği halde, Alman İmparatorluğu, gerçekte, Prusya Kralının hâkim olduğu askerî bir otokrasiydi. Kral aynı zamanda İmparatordu. *Reichstag*'ın pek az yetkisi vardı. Bir tartışma kulübünden pek farklı değildi. Milletvekilleri orada ya içlerini dökerler, ya da temsil ettikleri sınıfların bayağı çıkarları üzerinde pazarlığa girişirlerdi. Bütün iktidar kralın elindeydi. Bu hak kendisine Tanrı tarafından verilmişti. 1910'da bile II. Wilhelm, krallık tacının kendisine "parlamentolarca, halk topluluklarınca ve halkın kararıyla değil, yalnız Tanrı tarafından verilmiş olduğunu" ilân etmiş, "Kendimi Tanrının bir âleti sayarak kendi seçtiğim yoldan gidiyorum," demiştir.

Parlamento kendisine zorluk çıkarmazdı. Tayin ettiği Şansölye (Başbakan) *Reichstag*'a değil yine kendisine karşı sorumluydu. Parlamento Başbakanı ne atabilir, ne de yerinde tutabilirdi. Bu, Krala tanınmış bir imtiyazdı. Görülüyor ki, demokrasi, halk hâkimiyeti, parlamentonun üstünlüğü fikri, yirminci yüzyıl başladıktan sonra bile Almanya'da hâlâ yerleşmemişti. Gerçi Bismarck ve İmparator tarafından yıllarca takibata uğramış olan Sosyal Demokratlar 1912'de *Reichstag*ın tek büyük partisi olmuştu ve parlamenter bir demokrasinin ku-

rulmasını durmadan istiyorlardi, ama aslında etkileyici bir kuvvet değillerdi. En büyük parti oldukları halde yine de azınlıktaydılar. Geç kalan ve emekleyen sanayi devrimi sayesinde refah içinde bulunan ve Bismarck'ın şiddet ve savaş politikasının başarısına hayran kalan orta sınıflar, siyasi özgürlükten çok, maddî kazançlarla ve dileklerle ilgileniyorlardı.* Hohenzollern istibdadını kabul etmişlerdi. Junker bürokrasisinin önünde memnunlukla eğiliyorlar ve Prusya militarizmini heyecanla kucaklıyorlardı. Almanya'nın yıldızı parlamıştı. Halk -hemen hemen bütün halinde- bu yıldızı parlak tutmak için efendilerinin kendisinden istediklerini yapmaya hazırdı.

Sonunda Avusturyalı Hitler de onlardan biri oldu. Hitler'e göre Bismarck'ın ikinci Alman İmparatorluğu, bütün hatalarına ve "korkunç çöküntü kuvvetlerine" rağmen Almanları sonunda kendine getiren parlak bir eserdi.

> "Almanya, kuvvet politikasının temelleri üzerine kurulmuş bir imparatorluğun bütün ülkeler arasında en mükemmel bir örneği değil miydi? İmparatorluğun çekirdeği olan Prusya, para ile ya da ticaretle değil, büyük kahramanlıklarla ortaya çıkmış ve sonradan Alman İmparatorluğunun kendisi de saldırgan bir siyasi önderliğin ve bu önderlik emrindeki askerlerin ölüme meydan okuyan cesaretlerinin bir armağanı olmuştur...
>
> (İkinci) Alman İmparatorluğunun kuruluşu, bütün ulusu ayağa kaldıran sihirli bir olayla bezenmiştir. Görülmemiş, birçok zaferlerden sonra oğullar ve torunlar için yeni bir Alman İmparatorluğu kurulmuştu. Bu, ölümsüz kahramanlığın bir armağanıydı... Varlığını demokratik partilerin dalaverelerine borçlu olmayan bu Alman İmparatorluğu, kuruluşundaki üstünlük sayesinde öteki devletlerin üstünde yükselmiştir. Çünkü yapılan iş Parlamentoda lâf

* Bir anlamda Alman işçi sınıfı da buna benzer bir alış veriş yapmıştı. Bismarck sosyalizm ile savaşmak için 1883 ile 1889 yılları arasında başka ülkelerde eşi görülmemiş bir sosyal güvenlik programı uyguladı. İşçileri ihtiyarlığa, hastalığa, kazaya, sakatlığa karşı sigortaladı. Bu teşkilât devlet tarafından kurulduğu halde parasını işçiler ve işverenler ödüyordu. Bunun, Sosyal Demokratların ya da sendikaların gelişmesini önlediği söylenemez ama işçi sınıfı üzerinde geniş etkisi oldu. İşçiler yavaş yavaş siyasi özgürlükten çok güvenliğe önem vermeye ve ne kadar tutucu olursa olsun devleti bir iyiliksever, bir koruyucu olarak görmeye başladılar.

İleride göreceğimiz gibi, Hitler, işçilerin bu durumundan çok yararlandı. Başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da Bismarck'tan çok şeyler öğrendi. "Bismarck'ın sosyalist kanunlarını inceledim," diyor **Kavgam'da** (s.155). "Amacını, savaşını ve başarısını anladım."

ebeliği, Paris'in çevresindeki cepheden yükselen top sesleri ve gürültülerdi. Bu, Almanların, prensiplerin ve halkın ileride Alman İmparatorluğunu kurmak ve İmparatorluk tacını sembolik yüksekliklere çıkarmak isteyen irademizin bütün dünyaya ilan edilmesiydi... Bismarck'cı devletin kurucuları kaçaklar ve tarihçiler değil, cephedeki alaylar olmuşlardır.

Bu eşsiz doğum ve ateşle vaftiz, Alman İmparatorluğunu, ancak çok eski devletlerin- o da pek az- övünebilecekleri tarihi bir zafer tacı ile donattı.

O zaman büyük bir yükseliş başladı!

Dışarıdaki özgürlük içeride ekmek sağladı. Ulus hem sayıca, hem de malca zenginleşti. Devletin şerefiyle birlikte halkın tamamı da eski Alman birliğinin ordularından çok farklı olduğu gözle görülen bir ordu tarafından korundu ve esirgendi."[24]

Hitler'in yeniden kurmaya karar verdiği Almanya işte bu Almanya idi. *Kavgam*'da bu Almanya'nın çöküş nedeni saydığı şeyleri uzun uzadıya anlatır: Yahudilere ve Marksistlere göz yumulmuştu. Orta sınıf kaba bir materyalizm ve bencillik içindeydi. "Dalkavuklar ve çanak yalayıcılar" Hohenzollern'lerin tacını sarmıştı. "Meş'um Alman ittifak siyaseti" Almanya'yı İngiltere yerine, soysuzlaşmış Habsburg'lara ve güvenilir İtalyanlara bağlamıştı. Sağlam bir "sosyal" politika ve ırk politikası da yoktu. Ve bütün bunlar, Nasyonal Sosyalizmin düzeltmeyi vaad ettiği hatalardı.

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞUNUN DÜŞÜNSEL KÖKLERİ

Hitler, fikirlerini tarihten başka nereden almıştı? Almanya içinde ve dışındaki düşmanları onun fikirlerini incelemeyecek kadar meşgul ya da budala oldukları sırada Hitler, birçok Almanlar gibi, on dokuzuncu yüzyılın Alman filozoflarından doğan sorumsuz ve megalomanca bir sürü fikirler karışımının büyüsüne kapılmıştı. Düşmanları bu fikirleri ciddi olarak ele aldıkları sırada ise artık vakit çok geçti. Bu fikirleri, kafası karışık, düzmece filozof Alfred Rosenberg ya da sarhoş dostu şair Dietrich Eckart'tan, yani ikinci elden öğrenen Hitler, onlara bir acemi heyecanıyla ve dört elle sarılmıştı. İşin kötüsü fırsat düşer düşmez de bunları hayata uygulamaya karar vermişti.

Bu fikirlerin Hitler'in kafasında aldığı biçimleri yukarıda görmüş-

tük: savaşın, istilanın ve mutlak otoriter devlet gücünün yüceltilmesi; Ârilerin ya da Almanların (Germanların) üstün ırk oldukları inancı; Yahudi ve Slavlara kin beslemesi; demokrasi ve hümanizmanın hor görülmesi. Bunlar Hitler'e özgü fikirler değillerdi, ama bunları uygulama araçlarının Hitler'e özgü olduğu ileride görülecektir. Bu fikirler, bir önceki yüzyılda birtakım allâme, ama dengesiz filozof, tarihçi ve öğretmenden çıkmış, Alman kafasını etkilemiş, Hitler de bunlardan yalnız Almanlara değil, dünyanın büyük bir kısmına da felâketler getiren sonuçlar çıkarmıştır.

Elbetteki Almanlar arasında Batı dünyasının en büyük insanları ve kafaları yetişmiştir. Leibnitz, Kant, Herder, Hamboldt, Lessing, Goethe, Schiller, Bach ve Beethoven gibi insanlar Batı uygarlığına büyük yenilikler getirmişlerdir. Ama on dokuzuncu yüzyılda Almanya'ya hâkim olan ve Bismarck'tan başlayarak Hitler'e kadar gelen Prusya Almanyasının yükselişiyle paralel giden Alman kültürü, her şeyden önce, Fichte ve Hegel ile başlar, Treitschke, Nietzsche, Richard Wagner ve gariptir, aralarında birkaç acayip Fransızla egzantrik İngilizin bulunduğu birtakım ikinci derecede adamlarla devam eder. Bu düşünürler Batı ile ruhsal bağları çözmeyi başarmışlar ve açtıkları uçurum bugüne kadar kapatılmamıştır.

Prusya'nın Jena'da Napolyon ordularına ağır bir şekilde yenilmesinden sonra, 1807 yılında, Johann Gottlieb Fichte, felsefe kürsüsünü işgal etmekte olduğu Berlin Üniversitesi anfisinden ünlü "Alman Ulusuna Seslenişler"ini yaymaya başlamıştı. Fichte'nin bu konuşmaları yenilip bölünmüş bir halkı harekete geçirmiş, bir araya toplamıştı. Bunun yankıları Üçüncü Alman İmparatorluğu'nda bile duyulacaktı. Fichte'nin fikirleri umut kırıklığına uğramış bir halkın başını döndürmüştü. Fichte'ye göre Latinler, özellikle Fransızlar ve Yahudiler, dejenere olmuş ırklardı. Yeniden canlanma olanağı yalnızca Almanlarda vardı. Çünkü en saf, en özgün dil onların diliydi. Tarihte yeni çağ açabilecek onlardı. Bu çağ, evrenin düzenini yansıtacaktı. "Özel" nitelikte ahlâk sınırlarından kurtulmuş küçük bir seçkin "zümre" bu çağı açacaktı. Bu fikirlerden bazılarını Hitler'in *Kavgam*'a almış olduğunu yukarıda gördük.

Fichte 1814'te ölünce, Berlin Üniversitesi'ndeki kürsüsüne George Wilhelm Friedrich Hegel geçti. Bu akıllı ve derin kafa kaynağı oldu ve komünizmin kurulmasına yardım etti. Devletin insan hayatındaki yeri-

nin yüceltilmesi Bismarck'la Hitler'in İkinci ve Üçüncü Alman İmparatorluğunu hazırladı. Hegel'e göre devlet her şeydi, ya da hemen hemen her şey demekti. Devlet, der Hegel, "dünya ruhunun" en yüksek görüntüsüdür; "moral bir evren"dir; "kendini bilen ve düşünen... etik kafanın... etik fikrin eylemi"dir; "görevi devletin bir üyesi olmaktan ibaret birey karşısında, devletin yüksek bir hakkı vardır. Çünkü dünya ruhunun hakkı bütün imtiyazların üstündedir..."

Pekiyi, ya bireyin dünya yüzündeki mutluluğu ne olacak? Hegel buna şöyle cevap veriyor: "Dünya tarihi mutluluklar tarihi değildir. Mutluluk dönemleri tarihin boş sayfalarıdır. Çünkü bunlar çatışmasız geçen uzlaşma dönemleridir." Savaş büyük bir temizleyicidir. Hegel'e göre "uzun bir barış halkın etik sağlığını bozar. Rüzgârın çıkmasıyla uzun bir durgunluğun sonucunda biriken pisliklerin atılması gibi..."

Hiçbir geleneksel ahlâk ve etik kavramı ne yüksek devleti, ne de bu devlete önderlik eden "kahramanları" tedirgin etmemelidir. "Dünya tarihi daha yüksek bir yer işgal eder... Duruma uymayan moral istekler dünya tarihinin pratiği ve başarıları ile çatıştırılmamalıdır. Boyuna tekrarlanan özel erdemler -alçakgönüllülük, ılımlılık, insanseverlik, sabır- bu tarihsel gerçeklere karşı öne sürülmemelidir... Bu güçlü şey (devlet) birçok masum çiçeği ayağının altında ezecek, yoluna çıkan birçok şeyleri parçalayacaktır."

Hegel, Tanrı vergisi dehâsını yeniden elde ettiği zaman Almanya'nın böyle bir devlete sahip olacağını söyler. "Almanya'nın saati" gelecek ve görevi dünyaya yeniden can verecektir der. İnsan Hegel'i okuduğu zaman Hitler'in de, ikinci elden olmakla beraber, Marx gibi ondan ne kadar etkilendiğini hemen anlar. Bütün bunlardan başka, Hegel'in "kahramanlar" kuramı, "dünya ruhunun isteği"ni yerine getirmek için gizemli bir Tanrı tarafından gönderilmiş büyük aracılar konusundaki görüşü, bu bölümün sonunda göreceğimiz gibi, Hitler'e, kendisinin de böyle bir misyonla görevlendirilmiş olduğu kanısını uyandırmışa benziyor.

Berlin Üniversitesi'ne sonradan Heinrich con Treitschke geldi. 1874'den 1896'da ölümüne kadar orada tarih profesörü olarak kaldı. Treitschke halk tarafından tutulan ve sevilen bir adamdı. Derslerini büyük bir kalabalık dinlerdi. Dinleyiciler arasında Genelkurmay subayları ve Junker bürokrasisi memurları da bulunurdu. Treitschke yüzyılın son çeyreğinde Alman düşüncesi üzerinde derin bir etki yapmış, bu

etki II. Wilhelm ve Hitler'in gününe kadar süregelmiştir. Kendisi bir Saksonyalı olduğu halde Prusyalılaşmıştı. Prusyalıdan çok Prusyalıydı. O da, Hegel gibi, devleti yüceltir, devleti en yüksek varlık görürdü. Ama davranışı Hegel'den daha sertti; halkın, halk yığınlarının ulusta esirden pek az farklı bir yeri vardı. "İtaat ettiğiniz süre ne düşündüğünüzün önemi yoktur," derdi.

Treitschke, Hegel'den daha ileri gider, savaşın insan için en yüksek bir çaba olduğunu söyler. Ona göre "savaşın yüceltilişi bütün siyasi erdemlerin temelidir." Bir yerde de, "Almanya'nın zengin zafer hazinelerindeki Prusya askerî üstünlüğü, bizim şair ve düşünürlerimizin şahaserleri kadar değerli bir mücevherdir... Barış ve körükörüne oynamak... çağımız için bir düşünce ve ahlâk utancı olmuştur," der.

> "Savaş yalnız pratik bir zorunluluk değil aynı zamanda kurumsal bir zorunluluk, bir mantık ihtiyacıdır. Devlet kavramı ister istemez savaş kavramını doğurur. Çünkü devletin özü kuvvettir... Dünya yüzünden savaşın kaldırılması fikri yalnız saçma bir umut değil, aynı zamanda, çok ahlâk dışı bir düşüncedir. İnsan ruhundaki birçok özlü ve yüksek güçlerin durmura uğramasıdır... Sürekli bir barış umuduna kapılan bir halk kendisini gurur içinde tecrit ederek mahvetmeye mahkûmdur..."

Neitzsche de, Goethe gibi, Almanlar hakkında pek iyi şeyler düşünmüyordu.* Ancak bu megaloman dâhinin taşkınlıkları on dokuzuncu yüzyılın Alman milliyetçi düşünürlerininkinden farklıdır. Nitekim Nietzsche, Fichte ve Hegel de dahil olmak üzere, Alman filozoflarının çoğunu "bilinçsiz sahteciler" sayar. "İhtiyar Kant'ın Tartüflüğü" ile alay eder. *Ecce Homo*'da, Almanların, "bunların ne kadar kötü insanlar olduklarını bilmediklerini" söyler ve Almanya'nın, "girdiği her yerde kültürü mahvettiği" sonucuna varır. Dünyadaki "esir ahlâkından" Yahudilerin olduğu kadar Hıristiyanların da sorumlu olduğunu düşünür. Nietzsche hiçbir zaman bir Yahudi-düşmanı olmamıştır. Arasıra Prusya'nın geleceğinden korkardı. Son yıllarında, kafasını delilik yiyip bi-

* Goethe bir ara şöyle demişti: "Arasıra Alman halkını düşündüğüm zaman acı bir keder duyuyorum. Alman halkı birey olarak çok saygıya değer. Ama bir araya gelince çok kötü olur. Alınan halkını başka halklarla karşılaştırdığım zaman bende acı bir duygu uyanır. Ve bunu elimden geldiği kadar önlemeye çalışırım. (13 Aralık, 1813'de H.Luden ile yaptığı konuşma. Auswahl Biedermann: Goethes Gespraeche. Wilhelm Roepke'nin şu kitabından alınmıştır: **The Solution of the German Problem**, s. 131.)

türmeden önce, Avrupa birliği ve dünya hükümeti fikriyle de oynadı.

Ama, bence, Üçüncü Alman İmparatorluğu'nda yaşamış olan bir kimse Nietzsche'nin bu toplumu ne kadar etkilemiş olduğunu görmemezlikten gelemezdi. Nietzsche'nin kitapları, Santayana'nın dediği gibi, "çocukça küfürlerle" dolu, "doğuştan bir tembelliğin" eseri olabilir. Ama Nazi yazıcıları bu kitapları öve öve bitiremediler. Hitler de Weimar'da Nietzsche müzesine sık sık gider, bu büyük adamın büstüne kendinden geçmiş halde bakarken çektirdiği resimleri basturarak filozofa karşı saygısını halkına göstermiş olurdu.

Hitler'in Nietzsche'yi Nazi *Veltanschauung*'unun kurucularından saymasında doğru bir yan vardır. Filozof, demokrasi ve parlamentolara saldırmamış mıydı? Kuvvetli olma iradesini savunmamış mı, savaşı yüceltmemiş mi, efendi ırkın ve üstün insanın geleceğini müjdelememiş mi, bunu da en keskin aforizmalarla yapmamış mıydı? Naziler her konuda onun sözlerini kullanabilirlerdi. Ve kullandılar da. Hıristiyanlık konusundaki düşünceleri: "Büyük bir küfür, muazzam ve çok derin bir sapıklık... Ben Hıristiyanlığı insanlığın sonsuz bir kusuru sayarım... Bu Hıristiyanlık, sosyalistlerin tipik fikirlerinden başka bir şey değildir." Devlet, iktidar ve insanın vahşi dünyası konusunda: "Toplum, erdemi hiçbir zaman bir kuvvet, iktidar ve düzen aracından başka bir şey saymamıştır. Devlet istila, intikam ve savaş amacıyla... örgütlenmiş bir ahlâksızlıktır. Toplum toplum için varolamaz, yalnızca bir temel ve iskelet olabilir ve seçkin bir ırk bu temel ve iskeletten yararlanarak kendisini daha üstün görevlere yükseltir... Yaşamak hakkı, çalışmak hakkı, mutlu olmak hakkı gibi şeyler yoktur: İnsan bu konuda en ufak bir böcekten farksızdır."* Nietzsche, üstün adamı, başkalarını yiyen vahşi bir hayvan, "toprağa ve zafere susamış, muhteşem sarışın kaba insan" olarak yüceltmiştir.

Ya savaş? Nietzche bu konuda on dokuzuncu yüzyıl Alman düşünürlerinden çoğunun görüşlerini almıştır. Filozof, *Zerdüşt Dedi ki*'nin

* Nietzsche'nin hiçbir zaman kadınlarla ilişiği olmadı. Kadını aşağı görürdü. Naziler için olduğu gibi, Nietzsche için de, kadının yeri mutfaktı ve tek görevi Alman savaşçıları için çocuk yetiştirmekti. Nietzsche görüşünü şöyle açıklar: "Erkekler savaş için, kadınlar savaşçı yetiştirmek için eğitileceklerdir. Bundan başkası budalalıktır." Daha ileri giderek **Zerdüşt Dedi ki**'de şunu söyler: "Kadına mı gidiyorsun? Kırbacını unutma!" Bertrand Russel onun bu sözü ile alay eder: "Kadınların onda dokuzu kırbacını elinden alacaklardı. Bunu bildiği için kadınlara yaklaşmadı..."

tantanalı *Tevrat* diliyle şunları söyler: "Sen barışı yeni bir savaşın aracı olarak seveceksin ve barış uzun olacağına kısa olacak. Çalışmayı değil, dövüşmeyi öğütlemelisin. Barışı değil, zaferi öğütlemelisin... Savaşı bile kutsallaştırmak iyi bir dâva mıdır diyorsun? Ben sana şunu söylüyorum: Her dâvayı kutsallaştıran iyi bir savaştır. Savaş ve cesaret merhametten daha çok büyük işler başarmıştır."

Son olarak, Nietzsche dünyaya hâkim olacak bir zümrenin geleceğini ve bunların içinden üstün insanın çıkacağını müjdeler. *İktidar İradesi*'nde şöyle der: "Cesur ve hâkim bir ırk kendi kendini yaratmaktadır... Amaç, özellikle insanların güçlü olanları, akıl ve irade bakımından en yetenekli olanları için değerlerin yeniden değerlendirilmesi olmalıdır. Bu adam ve çevresindeki zümre, "dünyanın efendileri" olacaklardır."

Almanya'nın en özgün kafalarının birinden çıkan bu palavralar Hitler'in karmakarışık kafasının tellerine çarparak ses verdi. Hitler onları kendine maletti. Filozofun yalnız her şeyi büyültme eğiliminde olan kafasını değil, sözlerini de aldı. "Dünyanın efendisi" *Kavgam*'da sık sık kullandığı bir sözdür. Hitler kendisini Nietzsche'nin geleceğini müjdelediği üstün insan sayıyordu, kesinlikle.

"Nasyonal Sosyalist Almanya'yı anlamak isteyen herkes Wagner'i bilmelidir," derdi Hitler.* Bu söz büyük kompozitörün kısmen yanlış anlaşılmış olmasından doğmuş olabilir. Çünkü Wagner de, Hitler gibi, Yahudilere karşı bağnazca bir düşmanlık beslediği, Yahudilerin dünyaya paralarıyla hâkim olmak istediklerine inandığı ve parlamentolardan, demokrasiden, materyalizmden ve burjuvazinin bayağılığından iğrendiği halde, Almanların özel yaradılışları sayesinde "dünyaya hükmedeceklerini değil, dünyaya soyluluk getireceklerini" umuyordu. Ama modern Almanya'nın efsanelerini esinleyen, Hitler ile Nazilerin bir parça haklı olarak kendilerine malettikleri German *Weltanschauung*'unu onlara kazandıran, Wagner'in siyasi yazıları değil, kahramanlık masalları, dövüşen pagan tanrıları ve kahramanları, devleri, ejderhaları, aşk ve hayat üstünlüğü, ölüm soyluluğu ile eski German dünyasını canlandıran büyük operaları oldu.

Hitler ilk gençlik günlerinden beri Wagner'e tapmış, Rus cephesindeki ordu karargâhlarının rutubetli ve kasvetli top yuvalarında az

* Hatırımda kalan bu sözü Otto Tolischus **They Wanted War** adlı kitabında doğruluyor. s. 11.

daha hayatı sona erecekken bile, Wagner'in eserlerini, onlara verdiği anlamları, Bayreuth Festivali'nde ve bestecinin evi Wahnfried Haus'a yaptığı sayısız ziyaretlerden esinlenmelerini hatırlamıştır. Bestecinin evinde hâlâ yaşayan oğlu Siegfried Wagner ile İngiltere'de doğmuş olan karısı Winifred, Hitler'in saygı duyduğu dostları arasında bir süre yer almışlardı.

Hitler, Doğu Prusya'da Rastenburg'da, Wolfsschanze yeraltı sığınağında, Alman kuvvetlerinin Rusya'daki ilk korkunç yenilgisinden az sonra, 24-25 Ocak 1942 akşamı, aralarında Himmler de bulunan generalleri ve parti arkadaşlarıyla konuşurken, "Wagner'in her eseri bana ne kadar neş'e verir bilemezsiniz!" demişti. Dışarıda kar, kutup soğuğu ve nefret ettiği, korktuğu ilk Alman yenilgisini doğuran ögeler vardı. Ama sığınağın sıcaklığı içinde düşündükleri, hiç olmazsa o gece, hayatının büyük esinlenmelerinden biri oldu. "Hatırlıyorum," dedi, "Wahntried'e ilk gittiğim akşamdı. O akşam duyduğumu anlatmak için, heyecanlandım demem yetmez! En kötü dakikalarımda beni desteklemekten kaçınmadılar, Siegfried Wagner bile. Onlarla akraba gibi oldum. Hepsini sevdim. Wahnfried'i de sevdim... Bayreuth Wagner Festivali mevsiminin on günü her zaman varlığımın en kutsal mevsimlerinden olmuştur. Ve bu ziyareti bir gün yine yapabileceğim düşüncesi beni sevindiriyor!.. Bayreuth Festivali'nin kapandığının ertesi günü... beni büyük bir keder kaplardı. Bu, tıpkı bir insanın Noel ağacının üzerindeki süsleri indirirken duyduğu kedere benzerdi."[25]

Hitler o kış gecesi söylediği uzun monologda, *Tristan und Isolde*'nin kendisine göre "Wagner'in şahaseri" olduğunu belirtti. Ama Almanya ve özellikle Üçüncü Alman İmparatorluğuna ilkel German efsanelerinin çoğunu kazandıran, bestecinin, büyük German efsanesi *Niebelungenlied*'den esinlenerek, hayatının en iyi yirmi beş yılında üzerinde çalıştığı nefis *Niebelungen Ring* adındaki dört operalık serisidir. Genellikle halk efsaneleri halk ruhunun ve kültürünün en yüksek, en doğru ifadeleridir. Ve bu söz hiçbir yerde Almanya'da olduğundan daha doğru değildir. Schelling bile şöyle demişti: "Bir ulus, efsaneleri ile ortaya çıkar... Ortak bir felsefe demek olan düşünme birliği, mitolojide kendini gösterir; bundan ötürü mitolojide ulusun kaderi vardır." *Niebelung'ların Şarkısı*'nın modern bir şeklini yazmış olan çağdaş şairlerinden Max Mell de şöyle der: "Hümanizmanın, kültürümüzün derinlerine salmak istediği Yunan tanrılarından

bugüne ancak pek az şey kalmıştır... Ama Siegfried ile Kriemhild her zaman halkın ruhundadır!"

Siegfried ile Kriemhild, Brunhild ile Hagen, modern Almanların kendilerini benzetmeğe çalıştıkları eski erkek ve kadın kahramanlardır. Bunların çevresinde ve bunlarla birlikte, o barbar, pagan Niebelung'ların dünyası; zorbalığın hâkim olduğu, kanlara bulanmış, *Goetterdaemmerung*'da Wotan'ın bütün kötülüklerinden sonra ateşe verdiği akıldışı, kahraman, mistik dünya, Alman kafasını her zaman büyülemiş ve Alman ruhundaki korkunç özlemlerden bazılarına cevap vermiştir. Bu kahramanlar, bu ilkel şeytanlar dünyası, Mell'e göre, her zaman "halkın ruhu"nda vardır. Alman ruhu, bunlarda uygarlık ruhu ile Niebelung'ların ruhu arasındaki çatışmayı duymuş, tarih bahis konusu olduğu zaman ikincisini seçmiştir. Onun için Hitler'in 1945'de, Almanya'nın da kendisiyle birlikte alevler içinde yok olması istemekle Wotan'ı taklide kalkmasına şaşmamak gerekir.

İnsanı şaşırtan bir dâhi, inanılmaz derecede büyük bir sanatçı olan Wagner, elbetteki, burada kısaca belirtilenden çok daha fazlasını anlatmak istiyordu. *Ring* operalarındaki çatışmalar, genellikle kompozitörün "modern kapitalizm tragedyası"nda gördüğü ve ilk zamanlardan gelen eski erdemlerin yok oluşu saydığı, altın-hırsı teması çevresinde dolanır. Bütün pagan kahramanlarına rağmen, Hıristiyanlıktan, Nietzsche gibi büsbütün umudunu kesmiş değildi. İnsanlığın hatalarına, savaşçı ruhuna karşı büyük acıma duyuyordu. Ama Hitler, insanın Nazizmi anlaması için Wagner'i bilmesi gerektiğini söylerken, büsbütün de haksız değildi.

Wagner önce Schopenhauer'i, sonra Nietzsche'yi tanımış ve onların etkisi altında kalmıştır. Ama sonradan, Nietzsche, Wagner'in operalarında, özellikle *Parsifal*'de, Hıristiyanlığa çok taviz verdiğini söyleyince araları açıldı. Wagner biri Fransız, ötekisi İngiliz iki adamla tanıştı. Bu iki adam yalnız Wagner'in üzerinde bıraktığı izlenimler bakımından değil, aynı zamanda Üçüncü Alman İmparatorluğunu yaratan Alman kafası üzerindeki etkileri bakımından da bu kitap için önemlidir.

İki adamdan biri, bir Fransız diplomatı ve yazarı olan Kont Joseph Arthur de Gobineau, ötekisi gelmiş geçmiş İngilizlerin en garibi Houston Stewart Chamberlain'di.

Hemen şunu söylemek gerekir ki, bu adamların ikisi de, şarlatan

değildi. Her ikisi de geniş bilgi ve derin kültür sahibi, çok gezip görmüş insanlardı. Ama her ikisi de ırk doktrinlerine o kadar sımsıkı sarılmışlardı ki, Almanlardan başka hiçbir halk, kendi halkları bile, onları ciddiye almadı. Doğruluğu şüpheli olan kuramları Nazilerin kutsal kitabı oldu. Chamberlan'in Üçüncü Alman İmparatorluğunun kurucularından biri olduğunu Hitler'in birçok taraftarlarından işittiğimi söylersem, herhalde durumu fazla büyütmüş olmam. Almanya'ya yarının umudunu, efendi ırkını görmek için gelen bu garip İngiliz, Richard Wagner'e tapınış ve kızlarından biriyle evlenmiştir. Önce İkinci Wilhelm'e ve sonunda Hitler'e saygı göstermiş, her ikisinin de akıl hocası olmuştur. Acayip hayatının sonunda, Avusturyalı çavuşun Hitler daha iktidara geçmeden ve böyle bir ihtimal belirmeden önce Alman halkını karışıklıktan kurtarmak için Tanrı tarafından gönderilmiş olduğunu söylerdi. Hitler de, elbetteki, Chamberlain'i bir peygamber saydı. Gerçekten öyle olduğu da sonradan anlaşıldı zaten.

Bu iki adamın ırk ve Alman kaderi konusundaki Almanları azdıran fikirleri nelerdi?

Gobineau'nun bu konudaki yazıları dört cilt tutar. Bunlar 1853 ile 1855 yılları arasında Paris'te basıldı. Adı *Essai sur l'Inégalité des Races Humaines* (İnsan Irkının Eşitsizliği üzerine Deneme)dir. Bu Fransız aristokratı, Kral Muhafız Alayı'nda bir süre subay olarak hizmet gördükten sonra ilk memuriyetine Alexis de Tocqueville'in *Chef de cabinet*'i olarak başladı. (*Democracy in America*'nın bu ünlü yazarı, 1848'de kısa bir süre bakanlık etmişti) Gobineau sonra Hanover'e ve Frankfurt'a diplomat olarak gitti ve De Tocqueville'den çok, Almanlarla kurduğu ilişkiler sonunda ırk eşitsizliği konusundaki kuramlarını geliştirdi. Ama bu kitapları kısmen kendi aristokrat cedlerinin üstünlüğünü isbat etmek için yazdığını da bir ara itiraf etti.

Eserinin başında, Hanover Kralına yazdığı ithafta söylediğine göre, tarihin ve uygarlığın temeli ırktır. "Irk sorunu tarihin bütün sorunlarından önce gelir... Irkların eşitsizliği bütün halkların kaderini açıklamaya yeter." Başlıca üç ırk vardı: Beyaz, sarı ve siyah ırklar. Beyaz ırk üstün ırktı. "Tarih," diyordu, "göstermiştir ki bütün uygarlık beyaz ırktan doğmuştur. Bu ırkın işbirliği olmadan hiçbir uygarlık olamaz." Beyaz ırkın da pırlantası Arilerdi. Bunlar, "örnek insan ailesi"ydiler; "beyaz ırkın arasında en asil olanlar" işte bunlardı. Menşeleri Orta Asya'ya kadar gidiyordu. Gobineau, ne yazık ki der, çağdaş,

Ariler, o sıralar Güney Avrupa'da görüldüğü gibi, aşağı ırkla karışarak bozulmuşlardır. Bununla birlikte, kabaca Seine boyundan başlayarak İsviçre'nin doğusuna kadar çekilen bir çizginin kuzey batısında kalan Ariler, yüzde yüz saf olmamakla beraber, hâlâ da üstün ırk niteliklerini taşıyorlardı. Fransızların bir kısmı, İngilizlerin, İrlandalıların hepsi, Hollanda, Belçika, Ren ve Hanover halkları ile İskandinavyalılar bunlara dahildi. Gobineau bu çizginin doğusunda ve güney doğusunda yaşayan birçok Almanları Arilere katmıyordu. Naziler Gobineau'un fikirlerini kendilerine malederken bu gerçeği örtüverdiler.

Ama yine de, Gobineau'ya göre, Almanlar, ya da Batı Almanya'dakiler, Arilerin belki en iyileriydiler ve Almanlar bu buluşu hiç de örtmeye kalkışmadılar. Almanların gittikleri yerleri geliştirdiklerini söylüyordu. Roma İmparatorluğu'nda da böyle olmuştu. Romalıları istila eden ve İmparatorluklarını dağıtan, barbar denen Alman kabileleri uygarlığa bambaşka bir yönden hizmet etmişlerdi. Çünkü Romalılar Dördüncü Yüzyılda yozlaşmış, soysuz bir ırk olmuştu, oysa Germanlar oldukça safkan Ari kalmışlardı. "Ari German kudretli bir yaratıktır," diyordu. "... Onun her düşündüğü, söylediği ve yaptığı şeyin büyük önemi vardır."

Gobineau'nun fikirleri Almanya'da hemen tutuldu. Hayatının sonuna doğru bu Fransız tarafından ziyaret edilen Wagner (1882'de öldü) bu fikirleri büyük bir sevinçle benimsemişti. Az sonra Almanya'nın her yanında Gobineau dernekleri kuruldu.*

H. S. CHAMBERLAIN'İN GARİP HAYATI VE ESERLERİ

Houston Stewart Chamberlain Almanya'daki Gobineau derneğinin ateşli üyelerindendi. Chamberlain'in hayatı ve eserleri, Nazi İmparatorluğu'nun yükselişini ve çöküşünü yaratan korkunç tarih akışının en ilginç garipliklerinden biridir.

Bir İngiliz amiralinin oğlu, Sir Neville Chamberlain adında bir İngiliz generalinin yeğeni sonradan da Richard Wagner'in damadı olan Houston Stewart Chamberlain 1855'te Portsmouth'da doğdu. İngiliz ordusuna ya da donanmasına girecekti. Sağlık durumu buna izin vermedi. Fransa'da ve Cenevre'de okudu. Ana dili Fransızca oldu. On beş

* Ama Fransa'da kurulmadı.

ile on dokuz yaşları arasında alın yazısı onu iki Almanla tanıştırdı. Bundan sonra Almanya'ya doğru dayanılmaz bir eğilim duydu. Sonunda Alman vatandaşı ve Almanların ileri gelen düşünürlerinden biri oldu. Kitaplarının çoğunu bu dille yazdı. Bunlardan birkaçı II. Wilhelm, Adolf Hitler ve daha birçok sayısız Alman üzerinde körletici etkiler yaptı.

Chamberlain, 1870'te on beş yaşındayken Otto Kuntze adında iyi bir özel öğretmenin eline verilmişti. Otto Kuntze tam bir Prusyalı idi. Dört yıl Chamberlain'in her şeyi öğrenmek isteyen kafasına ve duygulu ruhuna, büyük militarist Prusya'nın zaferlerini ve -Prusya havasına hiç uymadığını düşünmeden- Beethoven, Goothe, Schiller, Wagner gibi sanatçı ve şairleri işledi. Chamberlain on dokuz yaşında, yine bir Prusyalı olan Anna Horst'a deli gibi aşık oldu. Anna kendisinden on yaş büyüktü, kendisi gibi sinir hastasıydı. Chamberlain Cenevre'de felsefe, tabiat tarihi, fizik, kimya ve tıp üzerinde üç yıl çalıştıktan sonra 1882'de Bayreuth'e gitti. Orada Wagner'i gördü. Ondan sonra hayatı boyunca Wagner'e taptı ve bestecinin karısı Cosima'ya köle gibi bağlı kaldı. 1885'te Anna Horst'la evlendi ve karısıyla birlikte Dresden'e gitti. Orada dört yıl kaldı. Düşünce ve dil bakımından büsbütün Alman oldu. 1889'da Viyana'ya gitti. Orada on yıl kaldı. Sonunda 1909'da Bayreuth'a döndü. 1927'de ölümüne kadar orada yaşadı. 1905'te taptığı Prusyalı karısından ayrıldı. O sırada karısı altmış yaşındaydı. Akıl ve fizik durumu kocasınınkinden daha kötüydü (bu boşanma Chamberlain'i o kadar sarstı ki az kalsın deli oluyordu). Üç yıl sonra Eva Wagner ile evlendi ve Wahnfried'e yerleşti. Böylece kaynanası iradeli, saygıdeğer Cosima'nın yanında yaşadı.

Chamberlain aşırı duygulu, nörotik, sık sık sinir krizleri geçiren bir adamdı. Söylediğine göre ikide bir gördüğü şeytanlar onu yeni çalışma alanlarına zorla sürükler, ona uzun uzun yazılar yazdırırmış. Şeytanlar kendisini biyolojiden bitki bilimine, güzel sanatlara, musikiye, felsefeye, biyografiye, tarihe sürükler dururmuş. Bir keresinde, 1896'da İtalya'dan dönerken o kadar kuvvetli bir şeytana rastlamıştı ki, Gardone'de trenden inmiş. Kendisini sekiz gün otel odasında hapsetmiş ve düşündüğü müzik eserinden vazgeçerek bir biyoloji tezi üzerinde yazı yazmaya başlamış. Sonunda bulduğu tema, ileride yazacağı bütün eserlerin temeli olmuş. Bulduğu tema ırk ve tarih teması idi.

Kusurları ne olursa olsun, geniş bir edebiyat, müzik, biyoloji,

bitki, din, tarih ve politika bilgisi vardı. Jean Real'ın dediği gibi[26] bütün yayınlanmış eserlerinde derin bir esin birliği ve hayret verici bir tutarlılık vardır. Kendisini şeytanların dürttüğünü sandığı için (Wagner, Goethe, Kant, Hıristiyanlık ve ırk konuları üzerindeki) kitapların korkunç bir ateş, gerçek bir kendinden geçme, bir kendi kendini zehirleme halinde yazardı. O kadar ki, *Lebenswege* adındaki otobiyografisinde, yazdığı eserleri çoğu zaman sonradan tanımadığını, çünkü düşüncelerini aştığını söyler. Onun kafasından daha dengeli olan kafalar, sonradan ırk kuramını ve tarih kuramının büyük bir kısmını çürüttüler. Germanizm konusunda çalışan Fransız bilimcilerinden Edmond Vermeil'e göre, Chamberlain'in ırk konusundaki etkisinden yakındıktan sonra şöyle der:

> "Chamberlain Alman düşünce tarihinin en şaşırtıcı kabiliyetlerinden biridir, derin bir bilgi ve fikir madenidir."

Chamberlain'in Alman düşüncesini en derinden etkileyen, II. Wilhelm'i kendinden geçirten, Nazilere ırk sapıklıkları yaptıran kitabı *Grundlagen des Naunzehnten Jahrhunderts* (On Dokuzuncu Yüzyılın Temelleri)dir. Chamberlain, bin iki yüz sayfa kadar tutan bu kitabı Viyana'dayken, yine şeytanlardan birine yakalandığı sırada, 1 Nisan 1897 ile 31 Ekim 1898 arasında on dokuz ayda yazdı. 1899'da yayımladı.

Chamberlain de, hayran olduğu Gobineau gibi, tarihin anahtarı ve uygarlığın temelini ırkta görür. Ona göre bir insanın on dokuzuncu yüzyılı, yani çağdaş dünyayı açıklayabilmesi için önce eski zamanlardan kalan şeyleri ele alması gerekir. Chamberlain üç şey vardır, diyor: Yunan felsefesi ve sanatı, Roma hukuku, İsa'nın kişiliği. Aynı zamanda üç mirasçı vardır: "İki saf ırk", Yahudilerle Almanlar, bir de karışık Akdeniz Latinleri. Bunlara "Halk Karmaşıklığı" diyor. Bu büyük mirası yalnız Almanlar hak kazanmışlardır.

Gerçi tarihe sonradan, on üçüncü yüzyıldan itibaren girmişlerdir. Ama Roma İmparatorluğu'nun yok edilişinden önce Çağ karanlığı yaratıldığı doğru değildir," der. "Bu karanlık, ölen Roma İmparatorluğu'nun yaratığı ırksız insanlık anarşisinin fikir ve moral bakımından iflası sonunda çökmüştür. Töton olmasaydı, dünyaya sonsuz bir gece çökerdi." Bu kitabı yazdığı sırada ona göre dünyanın tek umudu Töton'du.

Chamberlain "Tötonlar"a Keltleri ve Slavları da sokar. Tötonlar yine de en önemli unsurlardır. Chamberlain tanımlarında o kadar kesin değildir. Bu noktada şöyle der: "Bir Töton gibi davranan, aslı ne olursa olsun, Töton'dur." Bunu söylerken belki de kendisini, Alman olmayan aslını düşünüyordu. Chamberlain'e göre Töton ne olursa olsun "kültürümüzün ruhudur. Her ulusun bugün yaşayan bir güç olarak önemini, halkının kanındaki gerçek Töton kanının payına bağlıdır... Gerçek tarih, Töton'un marifetli elini, geçmişin mirası üzerine koyduğu andan itibaren başlar."

Yahudilere gelince? *Temeller*'in en uzun bölümü onlara ayrılmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Chamberlain Yahudilerle Almanların Batıda kalan ırkların içinde tek saf ırk olduklarını iddia etmişti. Bu bölümde Yahudi-düşmanlığını "aptalca ve tiksindirici" olmakla suçlar. Ona göre Yahudiler Tötonlardan aşağı değillerdir. Yalnızca onlardan "ayrı"dır. Onların da kendilerine göre büyüklükleri vardır. Onlar da ırk saflığını muhafaza etmeyi insanın "kutsal görevi" saymışlardır. Ama Chamberlain Yahudileri incelemeye devam ettikçe, gitgide, başkalarında suçladığı çok bayağı bir Yahudi-düşmanlığına geçmeye başlar ve sonunda, Hitler zamanında *Der Stuermer*'de Julius Streicher'in yaptığı çirkin karikatürlerin düzeyine düşer. Aslında da Nazi-Yahudi düşmanlığının "felsefi" temelinden büyük bir kısmı bu bölümden alınmadır.

Chamberlain'in görüşlerindeki aşırı mantıksızlık kolayca anlaşılır. İsa'nın kişiliği eski çağlardan modern uygarlığa kalan büyük miraslardan biridir, demişti. Bunu da düşünerek İsa'nın Yahudi olmadığını "ispata" çalışır. İsa'nın Galile'de doğmuş olması, Arami dilinin gırtlaktan gelen kelimelerini iyice söyleyememesi, Chamberlain'e göre, İsa'da "büyük miktarda Yahudi olmayan kan" bulunduğunun "açık işaretleri" idi. Sonra tipik olarak şu yavan yargıya varıyor Chamberlain: "İsa'nın Yahudi olduğunu kim söylerse ya budaladır, ya da yalan söylüyordur... İsa Yahudi değildi."

Pekiyi ne idi? Chamberlain'in cevabı: Belki de bir Ariydi. Kan bakımından olmasa bile, moral ve dinsel fikirlerinin Yahudi dininin "materyalizmine ve soyut formalizmine" karşı olması bakımından, kesinlikle Ari idi İsa. O halde İsa'nın "hayat dolu genç Hint-Avrupa halklarının ve her şeyden önce Tötonların Tanrısı" olması tabiiydi. -ya da hiç olmazsa Chamberlain için tabiiydi-. Çünkü "hiçbir ulus Tanrının sesini Tötonlar kadar duyacak şekilde teçhiz edilmemiştir."

Bundan sonra çöldeki Sami ya da Bedevilerin, yuvarlak kafalı "Yahudi burunlu" Etilerle karışmasından başlayarak, Ari olan Amoritlerle karışmasına kadar ayrıntılı bir Yahudi tarihi yazılır. Ne yazık ki Yahudilerin Amoritlerle karışması çok geç oldu. (Ona göre Amoritler uzun boylu, sarışın, yakışıklı insanlardı.) "Yozlaşmış" olan Yahudi kanını temizleyemediler. Sonra Chamberlain, Yahudi ırkının saflığı kuramına aykırı olduğu halde, Yahudilerin "olumsuz" bir ırk, "bir piç" olduğunu keşfeder. Böylece Arilerin İsrail'i "inkar" etmelerini doğru bulur. Bir yandan da Arileri Yahudilere "yanlış bir üstünlük" tanımakla suçlar. Sonra Yahudilerin "gerçek dinden yoksun" olduklarını söyler.

Sonunda Chamberlain kurtuluş yolunu Tötonlarda ve onların kültüründe bulur. Tötonlar arasında da en yüksek yetenekleri olanlar Almanlardır. Çünkü eski Yunanlıların, İndo-Arilerin en iyi niteliklerini almışlardır. Bu da onlara dünyanın efendisi olmak hakkını vermiştir. Başka bir yerde, "Tanrı bugün yalnız Alman üzerine kurulur," der. "Bu, benim ruhumu yıllardan beri dolduran bilgidir, kesin bir gerçektir.".

On Dokuzuncu Yüzyılın Temelleri yayınlandığı zaman büyük gürültü koptu ve bu garip İngiliz bütün Almanya'da ün kazandı. İyi söylenmiş sözler bulunmasına ve üslubunun güzel olmasına rağmen —Chamberlain doğuştan sanatçıydı— kitap kolay okunacak cinsten değildi. Ama yüksek sınıflar hemen kapıştılar kitabı. Sanki içinde tam inanmak istedikleri şeyi bulmuşlardı. On yıl içinde sekiz baskı yaptı ve 60.000 sattı. 1914'de, Birinci Dünya Savaşı çıktığı sırada, satış 100.000'i bulmuştu. Naziler zamanında da satışı yeniden yükseldi. 1938'de yirmi dördüncü baskısının çıktığını hatırlıyorum. O sırada iki yüz elli binden fazla satmış bulunuyordu.

Kayzer II. Wilhelm kitabı ilk beğenenler arasındaydı. Chamberlain'i Potsdam'daki sarayına çağırdı. İlk görüşmelerinde aralarında yakın bir dostluk kuruldu. Bu dostluk, yazarın 1927'de ölümüne kadar devam etti. İkisi yıllarca mektuplaştılar. Chamberlain'in İmparatorluğa gönderdiği kırk üç mektuptan bir kısmı (Wilhelm bunların yirmi üçüne cevap vermiştir) uzun denemelerdi. İmparator bunları cafcaflı söylevlerinin ve konuşmalarının bazılarında kullandı. Yazara gönderdiği mektuplardan birinde şöyle der: "Kitabınızı Alman halkına ve şahsen bana gönderen Tanrıdır." Chamberlain'in bu mektuplardaki aşırı dalkavukluğu, boyun kırmaları insanın midesini bulandırır. Mektu-

plarının birinde, "Siz, Haşmetmeap ve tebaanız, kutsal bir mahalde doğmuşsunuz," diye yazar ve resmini yazı odasında Leonardo'nun İsa resimlerinden birinin karşısına astığını, böylece çalıştığı zamanlar hep kurtarıcı ile kralı arasında dolaştığını Wilhelm'e haber verir.

Chamberlain, inatçı, gösterişi seven Krala, bütün hüluskarlığına rağmen, sık sık öğüt vermekten geri kalmadı. Bir ara, 1908'de, Wilhelm'e karşı genel muhalefet o kadar artmıştı ki, sonunda *Reichstag* İmparatoru dış politika işlerine karıştırmamaya karar verdi. Bu sırada Chamberlain İmparatora, kamuoyunun aptallar, hainler tarafından yönetildiğini, aldırmaması gerektiğini yazdı. Wilhelm de, her ikisinin birlikte ayakta dimdik duracaklarını yazdı. "Siz kaleminizi kullanın, ben de dilimi (ve) kılıcımı."

Bu İngiliz, Almanya'nın görevini ve alınyazısını Alman İmparatoruna durmadan hatırlattı. Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasından sonra kendisine şunları yazdı: "Almanya bir kere iktidarı ele aldı mı -ve biz Almanya'nın bunu başaracağına eminiz- hemen dahice bilimsel bir politika izlemeye başlamalıdır. Augustus dünyayı sistemli bir şekilde değiştirmeye başlamıştı. Almanya da aynı şeyi yapmalıdır. Elinde saldırıcı, koruyucu silahlar; ordu kadar sağlam ve kusursuz örgütlenmiş; sanatta, bilimde, teknolojide, sanayide, ticarette, maliyede, kısaca her alanda üstün; dünyanın öğretmeni, kaptanı, öncüsü; herkes yerli yerinde, herkes kutsal dava için elinden geleni yapıyor. İşte Almanya... dünyayı bu kesin üstünlüğü ile fethedecek!"

Chamberlain ikinci yurduna böyle büyük bir görev yorduğu için (1916'da, savaşın ortasında, Almanya'nın tabii vatandaşı oldu) kendisine Kayzer tarafından Demir Haç nişanı verildi.

Ama bu İngilizin etkisi, ölümünden altı yıl sonra gerçekleşen, fakat doğacağını kendisinin önceden sezmiş olduğu Üçüncü Alman İmparatorluğu zamanında en yüksek noktasını buldu. Irk kuramlarını, Almanların ve Almanya'nın geleceği üzerindeki tahminlerini Naziler aldılar, onu peygamberlerinden biri ilan ettiler. Hitler rejimi sırasında Nasyonal Sosyalist Almanya'nın "manevi kurucusu"nu göklere çıkaran bir sürü kitap, broşür ve yazılar yayımlandı. Rosenberg, Hitler'in akıl hocalarından biri olarak, İngiliz filozofuna olan hayranlığını sık sık anlatmaya çalışırdı. Hitler, Viyana'dan ayrılmadan önce herhalde Chamberlain'in yazılarını biliyordu. Çünkü Chamberlain'in yazıları o günlerde durmadan okuduğu Pan-German ve Yahudi-düşmanı

yayınlarda çok geçerliydi. Savaş içinde de Chamberlain'in şoven yazılarından bir kısmını okumuş olabilir. *Kavgam*'da İkinci Alman İmparatorluğu zamanında Chamberlain'in gözlemlerine gereğince önem verilmemesinden ötürü üzüntüsünü belirtir.

Chamberlain, Almanya'da Hitler'in büyük bir geleceği olduğunu önceden sezen ve arkasından gittikleri takdirde Almanlar için de büyük fırsatların çıkacağını gören ilk aydınlardan biridir. Hitler 1923 yılında Bayreuth'da kendisiyle tanıştı. Chamberlain o sırada hasta, yarı inmeli, Almanya'nın yenilmesinden ve Hohenzollern İmparatorluğu'nun yıkılmasında ötürü -bütün umutları ve tahminleri boşa çıkmıştı!- umut kırıklığına uğramış bir adamdı. Ama genç Avusturyalının güzel sözleri onu canlandırdı. Ertesi gün Hitler'e şunları yazdı: "Yapılacak çok büyük işlerin var... Germanizme olan inancım bir an bile azalmadı, ama -itiraf edeyim ki- umudum çok az. Bir darbe ile ruhumu değiştirdin. Almanya'nın, en fazla muhtaç olduğu sırada, bir Hitler yaratması onun canlılığını ispat eder; ondan çıkan etkiler de bunu gösterir. Çünkü bu iki şey -yani, kişilik ve etki- birbirinden ayrılmaz... Tanrı seni korusun!"

Chamberlain bunu yazdığı sırada Adolf Hitler, Şarlo bıyığı, külhanbeyi tavırları, sert ve kaba aşırılıklarıyla hâlâ birçok Almanın alay konusuydu. Arkasından çok az giden vardı. Ama insanları hipnotize eden çekiciliği yaşlı ve hasta filozofu büyülemişti. Chamberlain arasına katıldığı ve seçtiği halka olan inancını yeniledi. Küçük Nazi Partisi'nin üyesi oldu. Sağlığı izin verdiği kadar partinin karışık yayınları için yazılar yazmaya başladı. 1924'de yayımlanan yazılarında, o sırada hapiste yatan Hitler'in, Alman halkına önderlik etmek üzere Tanrı tarafından gönderilmiş olduğunu yazdı. Kader II. Wilhelm'i göndermişti ama o başaramamıştı. Şimdi Adolf Hitler gelmişti. Bu ilginç İngilizin yetmişinci doğum günü, 5 Eylül 1925'de, Nazi gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de beş sütun üzerine yazılan methiyelerle kutlandı. *Temeller*'i "Nazi hareketinin İncili" sayıldı. On altı ay sonra, 11 Şubat 1927'de -bütün söylediklerinin ve tahmin ettiklerinin bu yeni Alman Mesihinin Tanrısal önderliği altında gerçekleşeceği umuduylamezarına girip yattı.

Cenazesinde, Alman topraklarına girmesi yasak olan II. Wilhelm'i temsilen bir prens ile Hitler'den başka hiçbir resmi kimse bulunmadı. *Voelkischer Beobachter*, İngilizin ölümünü haber verirken, Alman

halkının "henüz günümüzde tam olarak kullanamadığımız silahları yapanlardan birini kaybettiğini" söylüyordu. Ne ölüm halindeki yarı inmeli ihtiyar, ne Hitler, ne de Almanya'da herhangi başka bir kimse, 1927 yılının o kasvetli ocak ayında, Nazi Partisi'nde paralar suyunu çektiği sırada, bu yabancı İngilizin yaptığı silahların ne kadar çabuk ve tam olarak kullanılacağını, ne kadar korkunç sonuçlar doğuracağını kestiremezdi.[27]

Nitekim Hitler de o günlerde ve o günlerden de önce, kendisinin dünya yüzünde bir görevi olduğu kaygusuna kapılmıştı. "Milyonlarca insanın içinden... *biri* ileri doğru adımını atmalıdır," diye yazıyordu *Kavgam*'da (italikler onundur). "O, yol gösterici gücü ile, geniş kitlelerin dalgalanan fikir dünyalarında granit ilkeler yaratacak, onların doğru yoldaki savaşlarını kendi üzerine alacak, sonunda özgür düşünce dünyasının durmadan değişen dalgaları arasında, inanç ve iradade sımsıkı bir birlik halinde kaskatı bir kaya yükselecektir."[28]

Kendisini her zaman bu *tek* adamın yerine koyduğuna okuyucuların kafalarında hiç şüphe bırakmaz. *Kavgam*'da, Tanrı tarafından büyük bir halka önderlik etmek üzere seçilmiş bir dahinin rolü konusunda küçük küçük denemeler vardır. Başlangıçta halk, içinde bulunduğu dertler yüzünden, onun değerini anlamayabilir ve onu teşvik etmeyebilir. Okuyucu bütün bunlardan, Hitler'in kendisini ve kendi içinde bulunduğu şartı belirtmek istediğini anlar. Dünya henüz onun inandığı şeyi anlamamıştır. Ama bu, ilk başlarda her dahinin başına gelir. "Dahiyi sahneye çıkarmak için daima bir itilim gerektir," der. "Dünya o zaman karşı kor ve görünüşte kendisine benzeyen tipin apayrı bir varlık olduğunu birdenbire anlamak istemez. Bu her ünlü insanın başına gelen şeydir..." "Deha kıvılcımı," der, "gerçek yaratıcının doğuşundan itibaren kafasındadır. Gerçek dahi daima doğuştandır. Sonradan yetişmez, hele okumakla hiç olmaz."[29]

Hitler'e göre, tarihe biçim veren büyük adamlar bir çeşit pratik politikacı ve düşünür karışımıdırlar. "İnsanlık tarihinde, uzun aralıklarla, politikacıların kuramcılarla birleştikleri görülür. Bu kaynaşma ne kadar derin olursa, politikacının karşısına çıkarılan engeller de o kadar büyük olur. O bir bakkalın kavrayabileceği ihtiyaçlarla uğraşmaz, yalnızca birkaç kişinin anlayabileceği amaçları gözönünde tutar. Onun için hayatı sevgi ve nefret arasında ikiye bölünmüştür. Onu anlamamış olan zamanının protestosu geleceğin tasdikiyle savaş halindedir. O

aynı zamanda ilerisi için çalışır. Bir adamın ileride yapacağı işler ne kadar büyük olursa, içinde bulunduğu zaman onu o kadar az anlar. Savaşı o kadar çetin olur..."[30]

Bu yazılar yazıldığı sırada yıl 1924 idi. Bu adamın ne yapmak istediğini anlayan pek az insan vardı. Komik darbesinin başarısızlığa uğramasından sonra itibardan düşmüş halde hapiste bulunuyordu. Ama Hitler'in kendisinden hiç şüphesi yoktu. Hegel'i gerçekten okuyup okumadığı bilinmiyor. Ancak yazılarından ve konuşmalarından, filozofun fikirlerine yabancı olmadığı anlaşılıyor. Bu fikirleri, akıl hocaları Rosenberg, Eckart ve Hess ile yaptığı tartışmalar sırasında da öğrenmiş olabilir. Hegel'in Berlin Üniversitesi'nde verdiği ünlü dersler de, Nietzsche'nin birçok yazıları gibi, şu veya bu yoldan dikkatini çekmiş olabilir. Hegel'in bir "kahramanlar" kuramı geliştirdiğini ve bu kuramın Alman düşüncesini etkilediğini yukarıda kısaca görmüştük. Berlin derslerinin birinde "dünya ruhu iradesi"nin "dünyanın tarihsel bireyleri tarafından" nasıl gerçekleştirileceğini tartışır Hegel:

> "Amaçlarını ve mesleklerini, mevcut düzenin onayladığı rahat ve her zamanki akıştan değil de, düzeyin altında saklı duran ve birdenbire dış dünyaya fırlayacak olan bir iç ruhtan, gizli bir kaynaktan alan kimselere kahramanlar denilebilir. İskender, Sezar, Napolyon böyle insanlardı. Pratik, siyasi adamlardı. Ama onlar, aynı zamanda düşünen insanlardı. Zamanın ihtiyaçlarını, neyin gelişebileceğini bilirlerdi. Zamanları için, kendi dünyaları için tam Doğru olan da o idi. İçinde bulundukları dünyanın kabul edebileceği gerekli ilkeyi yaratmak, ileriye doğru adım atmak onların bileceği işti. Onlar bunu kendi amaçları yapacak, bu yolda ilerlemek için enerjilerini harcayacaklardı. Bu bakımdan Dünya tarihini yapan adamlar -bir çağın kahramanları- çağını en iyi ve keskin olarak gören insanlar sayılmalıdır. Onların yaptıkları işler, onların söyledikleri sözler, çağlarının en iyi işleri ve sözleridir.[31]

Bu parça ile yukarıda *Kavgam*'dan aldığımız parça arasındaki benzerlikler açıkça görülüyor: Politikacı ile düşünürün kaynaşması, yani insanı "dünya tarihinin kahramanı" yapan şey. Bir İskender, bir Sezar, bir Napolyon yapan şey. Eğer Hitler'de de, inanmaya başladığı gibi, böyle bir kaynaşma varsa, o da o büyük adamların sırasında yer alamaz mıydı?

Hitler'in görüşleri arasında, bir de, yüksek liderin basit insanların bağlı oldukları ahlakın üstünde bulunduğu iddiası vardır. Hegel ve

Nietzsche de böyle düşünüyordu. Hegel'e göre, "özel erdemlerin" ve "yersiz moral saldırıların" büyük önderlerin yolunu tıkamaması, eğer kahramanlar kendi alın yazılarının gereğini yaparken birçok masum çiçeği "ayaklarının altında ezerler" ya da söküp atarlarsa, bundan kaçınmamaları gerektiğini yukarıda görmüştük. Nietzsche daha ileri gider ve kendisine özgü garip laflarla şöyle der:

> "Güçlü adamlar, efendiler, vahşi hayvanın saf vicdanını yeniden kazanırlar. Onlar, o neşeli canavarlar, bir sürü korkunç cinayetlerden, kundakçılardan, yağma ve işkenceden, sanki bir öğrenci bayramından dönmüş gibi, kalplerinde aynı neşe ile ve memnunlukla dönerler... Bir insan komut verebiliyorsa, doğuştan "efendi" ise, sert ve şiddetle hareket etmesini biliyorsa, anlaşmaların onun için ne önemi olabilir? Ahlak üzerine doğru bir yargıya varmak gerekirse, ahlakın yerine hayvanbilimden alınan iki kavramı koymalıdır: Hayvanın **ehlileştirilmesi** ve özgü türlerin **çoğaltılması.**" [32]

Nietzche'nin sonuna kadar götürdüğünü ve daha bir sürü önemsiz Almanın göklere çıkardığı bu çeşitli sözlerin Hitler üzerinde büyük bir etki bıraktığı anlaşılıyor. Görevli dâhi kanunların üstündeydi. "Burjuva" ahlakına bağlı kalamazdı. Böylece Hitler, harekete geçmek zamanı gelince en merhametsiz işleri soğukkanlılıkla yapacak, kişi özgürlüğünü kaldıracak, esir çalıştıracak, temerküz kampları kuracak, kendi arkadaşlarını -1934 Haziranında olduğu gibi- öldürecek, savaş esirlerini yok edecek ve Yahudileri ortadan kaldıracaktır.

Hitler 1924 Noelinden beş gün önce Landsberg hapishanesinden çıktığı sırada öyle bir durumla karşılaştı ki, başka biri olsaydı muhakkak politika hayatından çekilirdi. Nazi Partisi ve yayınları kapatılmıştı. Eski liderler birbirlerini yiyorlardı. Halk önünde konuşması yasaklanmıştı. En kötüsü, anayurdu Avusturya'ya sürülecekti. Bavyera devlet polisi İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir raporda bunu şiddetle tavsiye ediyordu. Hitler'in artık zamanının geçtiği, Cumhuriyetin ilk sendelediği yıllarda kısa bir süre ortaya çıkıp kaybolan birçok taşra politikacısı gibi unutulup gideceği hakkında genel görüşe eski arkadaşları bile katılıyorlardı.*

* Lord D'Abernon güncesinin editörü Profesör M. A. Gerothwohl, daha 1929'da, elçinin Birahane Darbesi'ne ait raporunun altına yazdığı dipnotta, Hitler'in hapse mahkum edildiğini söyledikten sonra şunları yazar: "Altı ay sonra serbest bırakıldı. Geri kalan mahkumiyeti kefaletle geçirdi. Sonra unutulup gitti." Lord D'Abernon 1920'den 1926'ya kadar İngiltere'nin Berlin elçisiydi ve Weimar Cumhuriyetini kuvvetlendirmek için elinden geleni yapmıştı.

Cumhuriyet, fırtınaları durdurmuştu. Kendine gelmeye başlıyordu. Hitler hapisteyken Dr. Hjalmar Horace Greeley Schact adında bir maliye sihirbazı parayı stabilize etmek için çağrılmış ve bu işte başarı kazanmıştı. Korkunç enflasyon durmuştu. Dawes Planı tamirat borcu yükünü hafifletmişti. Amerika'dan da sermaye akmaya başlamıştı. Ekonomi hızla kalkınıyordu. Stresemann İtilaf devletleriyle uzlaşma politikasında başarı kazanıyordu. Fransızlar Ruhr'dan çıkıyordu. Bir güvenlik paktı konuşulmaktaydı. Böylelikle Avrupa'da genel bir anlaşmaya varılacak (Locarno Andlaşması) ve Almanya, Milletler Cemiyeti'ne alınacaktı. Alman halkı, altı yıllık gerginlik, karışıklık ve çöküntüden sonra, yenilgiden beri ilk defa normal hayata dönmeye başlıyordu. Hitler Landsberg'den çıkmadan iki hafta önce, "Kasım katilleri" dediği Sosyal Demokratlar genel seçimde oyların yüzde 30'unu alarak (aşağı yukarı sekiz milyon) Cumhuriyetin en kuvvetli partisi olmuşlardı. Nazilerin ise, Nasyonalist Sosyalist Alman Hürriyet Hareketi adı altında kuzeydeki ırkçı gruplarla birlikte aldıkları oy sayısı, 1924 Mayısında iki milyonken, aralıkta bir milyona düştü. Nazilik kaybedilmekte olan bir dava gibi görünüyordu. Ülkenin kötü yıllarında birdenbire mantar gibi bitivermiş, ulusun durumu iyileşince hızla ortadan silinmişti. Daha doğrusu Almanların ve yabancı gözlemcilerin çoğu öyle sanıyorlardı.

Ama Adolf Hitler öyle sanmıyordu. Kolay kolay cesareti kırılacak adamlardan değildi o. 1925 yılının kış aylarında Münih'te Thierschstrasse Caddesi'nde, 41 numaralı evin üst katındaki iki odada ve sonra yazın, Berchtesgaden üstündeki Obersalzberg'in çeşitli otellerinde yeniden hayata katıldığı sırada, az önceki geçmişle o günlerde kaybedilmiş gibi görünenler üzerinde düşündükçe, yalnızca direnci ve kuvveti artıı. Hapishane duvarları arkasında hem kendi geçmişini, zaferlerini ve hatalarını, hem de Alman halkının gürültülü geçmişini, zaferlerini ve hatalarını düşünmüştü. Şimdi her ikisini daha açıkça görüyordu. İçinde -gerek kendisine ve gerekse Almanya'ya karşı- daha büyük bir görev duygusu vardı. Artık bütün şüpheleri silinmişti. İşte bu yükselmiş moralle, *Kavgam*'ın birinci cildini yazdırmayı bitirdi ve hemen ikinci cilde geçti. Tanrının bu kötü dünyada üzerine yüklediği görev ve bu görevi destekleyecek felsefe, *Weltanschauung,* herkesin üzerinde düşünmesini sağlamak üzere, büyük bir ciddiyetle ortaya konulmuştu. Bu felsefe bir deli felsefesiydi ama, kökleri de, yukarıda gördüğümüz

gibi, Alman hayatının derinliklerindeydi. Kitap, Almanya'da bile yirminci yüzyıl insanlarına saçmasapan gelebilirdi. Fakat kendine göre bir mantığı vardı. Bir görüş sağlıyordu. Alman tarihinin devamıydı. Bunu o sıralarda pek az kimse gördü. Kitap Almanya'nın zafer dolu kader yolunu gösteriyordu.

İKİNCİ KİTAP

ZAFER VE ZAFERİN PERÇİNLENMESİ

V

İKTİDARA DOĞRU: 1925 - 31

1925 ile 1929 buhranı arasında geçen yıllar Hitler ve Nazi hareketi için verimsiz yıllar oldu, ama bu yıllar Hitler'in, umudunu ya da kendine güvenini hiçbir zaman kaybetmeyen bir adam olduğunu gösterdi. Sık sık bir isteri krizi halini alan sinirliliğine rağmen o sıralarda Almanya'da sağlanan maddi refahın ve gevşeklik havasının, amaçlarına elverişli olmadığını anlayacak ve durumun değişmesini bekleyecek kadar zekiydi.

İyi zamanların uzun sürmeyeceğine emindi. Almanya'nın iyi zamanları, diyordu, kendi gücüne değil, başkalarının ve her şeyden önce Amerika'nın gücünü dayanıyordu. Amerika Almanya'yı kalkındırmak için kesenin ağzını açmıştı. Almanya'nın 1924 ile 1930 yılları arasında dışarıdan aldığı borç yedi milyarı bulmuştu. Bu paranın büyük bir kısmı, Almanya'nın parayı nasıl ödeyeceğine pek bakmayan Amerikan kapitalistlerinden geliyordu. Almanların da bunu pek düşündükleri yoktu.

Cumhuriyet, tamirat borçlarını ödemek ve bütün dünyaya örnek olan geniş sosyal hizmetleri artırmak için kredi alıyordu. Devletler, şehirler, belediyeler yalnız yıkılan binaların tamiri için değil, aynı zamanda hava alanları, tiyatrolar, stadyumlar ve modern yüzme havuzları yapmak için de borç alıyorlardı. Enflasyon sırasında borçlarından kurtulan sanayi, cihazlarını yenilemek ve üretici faaliyetini rasyonalize et-

mek için milyarlarca borç aldı. 1923 yılında 1913 yılının yüzde 55'ine düşen sanayi üretimi, 1927'de yüzde 122'sine çıktı. İşsizler sayısı savaştan beri ilk defa olarak 1928'de bir milyonun altına (650.000'e) düştü. Aynı yıl perakende satışlar 1925 yılının yüzde 20 üstündeydi. Ertesi yıl gerçek ücretler dört yıl öncesine kıyasla yüzde 10 artmıştı. Hitler'in kuvvet alacağı orta sınıfların aşağı katları, milyonlarca esnaf ve az gelirli halk, bu genel refahtan paylarına düşeni alıyorlardı.

Ben Almanya'yı o yıllarda tanımaya başladım. O sıralarda Paris'te ve arasıra da Londra'da kalıyordum. Amerika'da Başkan Calvin Coolidge devrinin züppeliğinden, boşluğundan kaçan genç bir Amerikalı için bu iki başkent elbetteki çok ilginçtir. Ama bu başkentler Berlin ve Münih'in yanında sönük kalıyordu. Almanya'da korkunç bir çalışma vardı. Hayat burada daha serbest, daha modern, daha hareketliydi. Hiçbir yerde bu kadar canlı sanat ya da aydın hayatı yoktu. Çağdaş edebiyatta, resimde, mimaride, musikide ve tiyatroda yeni akımlar ve büyük kabiliyetler vardı. Her yerde gençlik el üstünde tutulmaktaydı. İnsan bütün bir gece gençlerle kaldırım üstü kahvelerinde, barlarda, yazlık kamplarda, Ren üzerinde işleyen vapurlarda, sigara dumanıyla dolu ressam atölyelerinde oturup sabahlara kadar tartışabiliyordu. Sağlam, başıboş, açık havayı, tam bir özgürlük içinde hızlı yaşamayı seven bir gençlik vardı. Eski ezici Prusya ruhu ölmüş ve gömülmüş gibiydi. Rastladığınız Almanların çoğu- politikacılar, yazarlar, sanatçılar, profesörler, öğrenciler, iş adamları, işçi liderleri- görülmemiş derecede demokrat, liberal, hatta barışçı insanlardı.

Hitler ya da Naziler alay konusuydu. Hele ünlü Birahane Darbesini alaya almayan hemen hemen yok gibiydi. Nazi Partisi 20 Mayıs 1928 seçimlerinde otuz bir milyon oydan ancak 810.000'ini alabildi. *Reichstag*'da 491 milletvekilliğinden ancak bir düzinesini kapabildi. Tutucu Milliyetçiler de çok kaybetmişlerdi. 1924'de altı milyon oy aldıkları halde bu sayı dört milyona düşmüş, *Reichstag*'daki milletvekili sayısı 103'den 73'e inmişti. Buna karşılık Sosyal Demokratlar 1928'de bir milyon iki yüz elli bin oy fazla kazandılar. Aldıkları bütün oy sayısı dokuz milyonun üstüne çıktı. *Reichstag*'da 153 sandalya elde ettiler, Almanya'nın en kuvvetli partisi oldular. Savaşın bitiminden on yıl sonra Alman Cumhuriyeti nihayet yerine oturmuş gibiydi.

Nasyonal Sosyalist Parti'nin o yıldönümünde -1923'de- üye sayı-

sı 108.000'di. Sayıca azdı ama, yavaş yavaş büyüyordu. 1924'ün sonunda, Hitler hapisten çıktıktan on beş gün sonra, Bavyera Başbakanı ve Bavyera Katolik Halk Partisi lideri Dr.Heinrich Held'i görmeye gitti. Hitler rahat duracağına söz verdiği için (kefaletle tahliye edilmişti) Held, Nazi Partisi'yle, gazetesi üzerine konulan yasağı kaldırdı. Adalet Bakanı Guertner'e, "Yabanın hayvanını adam ettik," dedi, "zincirini biraz gevşetebiliriz." Bavyera Başbakanı, bu yanılgıya düşen Alman politikacılarından ne birincisi, ne de sonuncusuydu.

Voelkischer Beobachter, 26 Şubat 1925'de yeniden çıkmaya başladı. Hitler uzun bir başyazı yazmıştı. Başlığı "Yeni Başlangıç" tı. Ertesi gün, yeniden dirilen Nazi Partisinin Buergerbraukeller'de yaptığı ilk büyük toplantıda konuştu. Hitler ve arkadaşları, sonu kötü biten yürüyüşlerine bir buçuk yıl önce, 9 ekim sabahı, burada başlamışlardı. Eckart ile Scheubner-Richter ölmüşlerdi. Goering sürgündeydi. Ludendorf ile Roehm'ün liderle araları açılmıştı. Streichter ve Esser ile kavga eden Rosenberg küsmüş, bir kenara çekilmişti. Hitler mahkemedeyken ve Nazi Partisi de kapatıldığı sırada Nasyonal Sosyalist Alman Hürriyet Hareketini Ludendorff ile birlikte yürüten Gregor Strasser de küskündü. Hitler, Anton Drexter'den toplantıya başkanlık etmesini istediği zaman partinin kurucusu ihtiyar demirci ona cehennemin dibine gitmesini söyledi. Durum böyle olduğu halde birahanede Hitler'i bir daha dinlemek için dört bin kişi kadar toplanmıştı. Hitler dinleyicilerinin umduklarını boşa çıkarmadı. Eskisi kadar güzel konuşuyordu. İki saatlik konuşması sonunda kalabalık Hitler'i bağıra bağıra alkışladı. Partiden ayrılan birçok kimselerin ve bir sürü kötü ihtimallerin bulunmasına rağmen Hitler kendisini yine partinin diktatör lideri sayıyordu. "Harekete yalnız ben yol gösteririm. Ve ben tek başıma sorumluluğu taşıdığım süre kimse benim için bir şart ileri süremez" demiş, şunu da sözlerine eklemişti: "Harekette olup biten her şeyin sorumluluğunu bir daha kendi üzerime alıyorum."

Hitler bu toplantıya, bundan böyle izlemeğe karar verdiği iki amaçla gitmişti: bütün kuvveti kendi elinde toplamak ve Nazi Partisi'ni yalnızca kanuni yollarla iktidara geçecek siyasi bir örgüt olarak yeniden kurmak. Yeni taktiklerini yakın adamlarından biri olan Karl Ludecke'ye daha hapishanede iken açıklamıştı: "Faal işleri üzerime aldığım zaman yeni bir politika izlemek zorunlu olacaktır. Silahlı darbe ile iktidara geçmeye çalışacağımıza kendimizi tutup, *Reichstag*'da

Katolik ve Marksislerin karşısına çıkmalıyız. Onları oy bakımından geçmek öldürmekten daha uzun zaman alacak, ama sonuç kendi Anayasalarıyla garantilenmiş olacak. Her kanuni hareket yavaş gider... Ergeç çoğunluğu ve sonra da Almanya'yı ele geçireceğiz."[1] Landsberg'den çıktığı zaman Bavyera Başbakanına Nazi Partisi'nin bundan böyle Anayasa çerçevesi içinde çalışacağını temin etmişti.

Ama 27 Şubat'ta Buergerbraukeller'de yeniden kürsüye çıktığı zaman kalabalığın etkisi altında kalarak heyecanlandı. Kendini tutamadı. Devlete karşı savurmak istediği tehditleri pek saklayamadı. Cumhuriyet rejimi de, Marksistler de, Yahudiler de, hepsi "düşman"dılar. Konuşması sırasında bir ara şöyle bağırdı: "Bizim yaptığımız bu savaşta yalnızca iki ihtimal var: ya düşman bizim cesetlerimize basıp geçecek, ya da biz onlarınkine!.."

Hapisten sonra halk önüne çıkan bu "yabanın hayvanı" pek "adam" olmuşa benzemiyordu. Uslanacağına söz verdiği halde devleti yine zorbaca tehdid ediyordu. Bavyera hükümeti halk önünde konuşmasını yine yasakladı. Bu yasak iki yıl sürdü. Öteki devletler de Bavyera'nın kararına uydular. Konuşması sayesinde bu kadar ileri gitmiş bir adam için bu büyük bir darbeydi. Susturulmuş bir Hitler, yenilmiş bir Hitler'di. Ringde bileklerine kelepçe vurulmuş bir boksör kadar çaresizdi. Ya da birçok kimse öyle sanıyordu.

Ama bunda da yanıldılar. Hitler'in çenesi düşük bir adam olduğu kadar yaman bir örgütçü olduğunu unuttular. Halk önünde konuşması yasak edilince kızgınlığını frenledi. Büyük bir hızla Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'ni yeniden kurmaya başladı ve partiyi Almanya'nın o zamana kadar görmediği bir örgüt haline getirmeye çalıştı. Parti bir ordu gibi olacaktı: devlet içinde devlet gibi.İlk iş aidat verecek üyeler toplamaktı. 1925'in sonuna doğru üyelerin sayısı yalnızca 27.000'di. Bu sayı yavaş yükseliyordu ama her yıl biraz ilerleme vardı. 1926'da 49.000, 1927'de 72.000, 1928'de 108.000, 1929'da 178.000 olmuştu.

En önemli iş, Alman hükümetinin ve aslında Alman toplumunun örgütüne uyan dolaşık bir parti yapısı kurmaktı. Almanya bölgelere ya da *Gaue*'lere bölündü. Bunlar kabaca otuz dört *Reichstag* seçim bölgesini karşılıyordu. Başlarında Hitler tarafından tayin edilmiş birer *Gauleiter* (Roma İmparatorluğunda tayin edilen valilere verilen ad) vardı. Ayrıca yedi *Gaue* daha vardı. Bunlar Avusturya, Danzig, Saar, Sudetland ve Çekoslovakya içindi. Her *Gaue, Kreis*'lere -çevrelere- bö-

lünmüştü. Her *Kreis*'in başında bir *Kreisleiter* vardı. Bundan sonra gelen parti birliği *Ortsgruptte* -mahalli grup- idi. Bunlar şehirlerde daha küçük birliklere, sokak ve ada (blok) hücrelerine bölünüyorlardı.

Nazi Partisi'nin siyasi örgütü iki kısma bölünmüştü: P.O.I. ve P.O. II. P.O.I'in görevi hükümete saldırmak ve onu yıkmaktı. P.O. II.'nin görevi ise devlet içinde devlet olmaktı. İkinci grubun içinde tarım, adalet, milli ekonomi, içişleri, çalışma daireleri vardı. İlerisi düşünülerek ırk, kültür ve mühendislik daireleri de kurulmuştu. P.O.I'-de dışişleri sendikalar ve Alman Basın Bürosu daireleri vardı. Propaganda Bölümü başlıbaşına ayrı bir daireydi.

Partide bulunan eski sokak kavgacıları, bar fedaileri ve kabadayılar Nazi Partisi'ne kadın ve çocuk alınmasını istemediler. Ama Hitler az sonra onlar için de örgütler kurdu. Hitler Gençliği on beş ile on sekiz yaşları arasındaki delikanlılardan oluşmuştu. Bunların da kendilerine göre kültür daireleri, okulları, basını, propagandası, "savunma sporları" v.b. örgütleri vardı. On ile on beş yaş arasındakiler *Deutsches Jungvolk*'a alınıyorlardı. Genç kızlar için *Bund Deutscher Maedel*, kadınlar için N.S. *Frauenschaften* vardı. Öğrenciler, öğretmenler, memurlar, doktorlar, avukatlar yargıçlar için ayrı ayrı örgütler kurulmuştu. Ayrıca aydınları ve sanatçıları çekmek için de *Nazi Kulturbund* örgütlenmişti.

Bir hayli zorluk çekildikten sonra S.A. da yeniden örgütlendi ve birkaç bin kişilik bir ordu haline getirildi. Bunların görevi Nazi toplantılarını korumak, başkalarının toplantılarını bozmak ve genellikle Hitler'e karşı gelenleri korkutmaktı. Liderlerinden bazıları, Hitler'in iktidara geçmesinden sonra S.A.'nın Daimi Ordu yerine geçeceğini de umuyordu: Buna hazırlanmak üzere General Franz Ritter von Epp'in başkanlığında bir büro kurulmuştu. Buna *Wehrpolitische Amt* deniyordu. Beş bölmeden oluşan bu teşkilât, iç ve dış savunma politikası, savunma kuvvetleri, halk savunma potansiyeli gibi konularla meşgul oluyordu. Bütün bunlara rağmen kahverengi gömlekli S.A.'lar, hiçbir zaman, başıbozuk bir kabadayı alayı olmaktan ileri gidemediler. Liderlerinden çoğu, başta Roehm olmak üzere, tanınmış homoseksüel sapıklardı. Münih S.A.'larının şefi Teğmen Edmund Heines yalnız bir homoseksüel değil, aynı zamanda, sabıkalı bir katildi de. Bu ikisi ve daha bir sürü başkaları, kendilerine göre birtakım anormal seksüel kıskançlıklar yüzünden birbirlerini yiyorlar, aralarında kavga ediyorlardı.

Hitler, elinde daha güvenilir bir kuvvet bulundurmak amacıyla S.S.'leri -*Schutzstaffe'i*- kurdu. Bunlara İtalyan Faşistlerinkine benzeyen kara üniformalar giydirdi. Şahsen kendisine bağla kalacaklarına yemin ettirdi. Başlangıçta S.S.'ler Führer'i korumakla görevli küçük bir kuvvetti. Başlarında önceleri Berchtold adında bir gazeteci vardı. Ama Berchtold *Voelkischer Beobachter*'in rahat bürosunda oturup oradan hırsız polis oyunu oynamayı daha çok sevdiği için yerine, kötü bir ünü olan eski polis hafiyelerinden Erhard Heiden getirildi. Fakat Hitler, S.S. lideri olarak aradığı tam adamı ancak 1929'da buldu. Bu adam Münih'in yakınlarında Waldtrudering köyünde tavuk yetiştiren, herkesin bir küçük kasaba öğretmeni sanabileceği kadar (nitekim kitabın yazarı kendisini ilk gördüğü zaman öyle sanmıştı) yumuşak davranışlı Heinrich Himmler adında biriydi. Himmler başlarına geçtiği sırada S.S.'ler iki yüz kişilik kadar bir kuvvetti. Himmler işi yoluna koyduğu zaman S.S.Almanya'ya artık hâkimdi... Sonradan, bütün işgal edilmiş Avrupa ülkelerinde herkesin uykusunu kaçıran bir isim oldu.

Bu karmakarışık parti örgütü piramidinin en tepesinde Adolf Hitler bulunuyordu. Uzun bir adı vardı onun: *Parteiund Oberster-S.A.-Führer, Vorsitzender der N.S.D.V.* Bu ad şöyle çevrilebilir: "Partinin ve S.A.'nın Yüksek Lideri, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Örgütünün Başkanı." Doğrudan doğruya kendi bürosuna bağlı bir Reich Müdürlüğü *(Reichsleitung)* vardı. Burda partinin yüksek yöneticileri, "Reich Hazine Müdürü", "Reich Ticaret Müdürü" gibi yararlı memurlar bulunuyordu. Cumhuriyetin son yıllarında Münih'te partinin genel merkezi olan Kahverengi Ev'i ziyaret eden bir insan burada gerçekten devlet içinde bir devlet bulunduğunu sanırdı. Hitler de zaten bu izlenimi yaratmayı istiyordu. Çünkü bu durum Hitler'in yıkmak istediği Alman devletine karşı içerde ve dışarda güveni sarsıyordu.

Ama Hitler'in asıl istediği, bir izlenim yaratmaktan daha önemli bir şeydi. İktidara geldiğinin üçüncü yılında, 9 Kasım 1936 tarihinde, Buergerbrau'da partinin yıldönümü dolayısıyla "eski savaşçılara" verdiği bir söylevde, o zamanlar bu kadar sağlam ve geniş bir örgüt kurmakla hangi amacı güttüğünü açıkladı. Darbeden sonra partideki ıslahat günlerini hatırlayarak şunları söyledi: "Eski devleti yıkmanın yeterli olmadığını, yeni devletin önceden kurulmuş olması ve elde hazır bir halde bulunması gerektiğini anladık... 1933'de devletin bir şiddet hareketiyle devrilmesi artık söz konusu değildi. Bu arada yeni

devlet kurulmuştu. Bundan sonra yapılacak iş eski devletin son kalıntılarını yok etmekti ki bu iş sadece birkaç saatimizi aldı."[2]

Bir örgüt ne kadar mükemmel ve verimli olursa olsun eninde sonunda, hata yapan insanlardan oluşur. Hitler o yıllarda partisine Almanya'nın kaderini eline alacak bir biçim verirken, yalnız birbirleriyle değil, kendisiyle de durmadan kavga eden başlıca yardımcılarıyla başı dertteydi. Yaradılış bakımından titiz bir adam olan Hitler, insanın bu yanına garip bir şekilde tahammül gösteriyordu: bir insanın ahlâki davranışına hiç aldırmıyordu. Almanya'da bu kadar kötü adamı bir araya getiren başka hiçbir parti yoktu. Yukarıda gördüğümüz gibi, bir sürü pezevenk, katil homoseksüel, alkolik ve şantajcı, bir sığınağa girer gibi, partiye girmişlerdi. Hitler, işine yaradıkları sürece ahlâki durumlarına boş veriyordu. Hapisten çıktığı sırada hepsini birbirinin gırtlağına sarılmış halde bulmuştu. Öte yandan Rosenberg ile Ludendorff gibi ciddi ve saygıdeğer liderler sabıkalıların, özellikle sapıkların hareketten atılmalarını istiyorlardı. Hitler bunu içtenlikle reddetti *Voelkischer Beobachter*'in 26 Şubat 1925 günlü sayısında çıkan "Yeni Başlangıç" başlıklı yazısında şöyle diyordu: "Bir siyasi liderin elinde bulunan insan malzemesini islâh etme, ya da birbirine kaynaştırma görevi olduğunu sanmıyorum."

Ancak, 1926'da Nazi şeflerinin birbirlerini ileri geri suçlamaları öyle bir duruma geldi ki, Hitler bunları yatıştırmak ve arkadaşlarının kirli çamaşırlarını ortaya dökmemek için bir parti mahkemesi kurmak zorunda kaldı. Bu mahkemeye kısaca USCHLA, *Untersuchung-und-Schlichtungs-Ausschuss,* yani İnceleme ve Çözme Komitesi denildi. Komitenin ilk başkanı eski generallerden Heinemann'dı. Ama Heinemann mahkemenin gerçek amacını anlayamadı. Çünkü mahkemenin gerçek amacı, bilinen suçlarla suçlandırılanlar üzerine bir yargı çıkarmak değil, onları sindirmek, kısacası parti disiplinini ya da liderin otoritesini bozmayacak duruma sokmaktı. Bundan dolayı görevinden alındı, yerine tanınmış eski bir subay getirildi. Adı Albay Walter Buch olan bu subayın iki yardımcısı vardı: Birincisi, Hitler'in muhafızı eski kasap Ulrich Graf, ötekisi de genç Nazi avukatı Hans Frank. Polonya'nın işgalinde Polonya Genel Valisi olan Hans Frank'ın nasıl kana susamış bir insan olduğu ileride anlatılacaktır. Kendisi sonra bu yüzden Nürnberg'te darağacağını boylamıştır. Bu nefis hukuk üçlüsü görevini Führer'in tüm isteklerine tam uygun şekilde yerine getirdiler.

Bir parti lideri çok kötü bir işten ötürü mü suçlandırılıyordu? Buch'un sorusu hiç değişmezdi: "Peki, ne olmuş?" öğrenmek istediği şey, sanığın parti disiplinini bozup bozmadığı, ya da Führer'e karşı gelip gelmediği idi.

Parti mahkemesi, binlerce olayda çok verimli sonuçlar aldığı halde, hırslı ve birbirinin boğazına sarılmaya hazır insanlarla dolu olan büyük Nazi ateşini söndüremedi. Hitler, yalnız görünüşü değil, kendi canını da kurtarmak için sık sık müdahale etmek zorunda kaldı.

Hitler'in Landsberg'de hapiste bulunduğu sırada Gregor Strasser adında genç bir adam Nazi hareketinde birdenbire sivrilivermişti. Mesleği eczacılık olan bu Bavyera yerlisi, Hitler'den üç yaş daha gençti. O da onun gibi Birinci Dereceden Demir Haç nişanı almıştı. Savaşta erlikten teğmenliğe yükselmişti. 1920'de Nazi oldu ve az sonra aşağı Bavyera'da bölge liderliğine yükseldi. İriyarı, uknaz, canlı, enerji dolu bir gençti. Hitler gibi söz söyleme yeteneğinden değil, kişiliğinin üstünlüğünden ötürü iyi bir halk konuşmacısı olmuştu. Bundan başka, doğuştan örgütçüydü. Gerek ruh ve gerek düşünce bakımından özgürlüğüne çok bağlı olduğu için Hitler'e boyun eğmiyor, ya da Avusturyalının Nazi hareketinde mutlak diktatör olma niyetini pek ciddiye almıyordu. Gerek bu davranışı ve gerekse Nasyonal Sosyalizm hareketinin "sosyalizm"ine içtenlikle inanmış olması sonradan onun başını yedi.

Hapiste yatan Hitler'e karşı muhalefet yapılırken, Strasser de Ludendorff ile Rosenberg'e katılarak 1924 ilkbaharında mahalli ve milli seçimlerde bir Nazi *Voelkisch* hareketi örgütlemeye çalıştı. Bu hareket, Bavyera'da, ikinci büyük parti olacak kadar oy kazandı. Bütün Almanya'da ise, yukarıda gördüğümüz gibi, Nasyonal Sosyalist Alman Hürriyeti Hareketi adı altında iki milyon oy topladı ve *Reichstag*'da otuz iki sandalye aldı. Milletvekillerinden biri de Strasser'di. Genç adamın faaliyeti Hitler'in gözünden kaçmıyor, başarılarına sıkılıyordu. Strasser ise kendi bakımından, Hitler'e tanrı gibi tapacak adamlardan değildi. Onun için 27 Şubat 1927'de Münih'deki büyük kongreye bile bile katılmadı.

Hitler, hareketin gerçekten milli olabilmesi için kuzeyde, Prusya'da ve her şeyden önce, düşman kalesi olan Berlin'de yerleşmesi gerektiğini anladı. 1924 seçiminde Strasser kuzeyde parti propagandasına girişti ve orada Albrech von Grafe ile Kont Ernst zu Reventlow'un

yönettiği şöven milliyetçi gruplarla anlaştı. Böylece kişisel birtakım ilişkiler kurdu, bu bölgede birçok kimseyi arkasından sürükleyerek bölgenin tek Nazi lideri oldu. Hitler 27 Şubat kongresinden iki hafta sonra kızgınlığını yenerek Strasser'den merkeze gelmesini istedi. Kuzeydeki Nazi Partisini örgütlemesini teklif etti. Strasser kabul etti. Bu onun için bir fırsattı. Kıskanç, küstah Liderin burnunu sokamayacağı bir işde kendi bildiği gibi çalışacaktı.

Bir iki hafta içinde başkentte *Berliner Arbeiterzeitung* adında bir gazete yayımlamaya başladı. Gazetenin başyazarı, Strasser'in kardeşi Otto Strasser'di. Bu gazeteden başka on beş günde bir N.S. *Briefe* adlı bir bülten çıkarmaya başladı. Bu bültende partililere parti politikası anlatılıyordu. Ayrıca bütün Prusya, Saksonya, Hanover ve sanayi bölgesi Rhineland'da siyasi örgütün temellerini attı. Gerçekten de çok hareketli olan Strasser durmadan bütün kuzeyi dolaştı. Toplantılarda konuştu. Bölge şefleri tayin etti. Parti örgütleri kurdu. *Reichstag* üyesi olduğu için Hitler'e nazaran iki bakımdan üstünlüğü vardı: trenlerde bedava seyahat ediyor, seyahatleri ne kendisi, ne de parti için bir yük olmuyordu. Dokunulmazlığı da vardı. Hiçbir makam onu halk önünde konuşmaktan alıkoyamıyordu. Kimse onu herhangi bir kimseye iftira etmekten ya da başka bir şeyden ötürü yargılayamıyordu. Heiden'in alaylı bir şekilde yazdığı gibi, "Serbestçe seyahat ve serbestçe iftira!" Strasser yarışın başlangıcında bu bakımdan Führer'den birkaç adım ilerdeydi.

Gregor Strasser, Paul Joseph Goebbels adında bir Rhineland'lıyı kendisine sekreter olarak tayin etmiş ve onu aynı zamanda N.S. *Briefe*'nin başyazarı yapmıştı.

PAUL JOSEPH GOEBBELS'İN ORTAYA ÇIKIŞI

Karmakarışık ve sinirli bir kişiliği olan bu zeki, topal, esmer cüceboylu genç, Nazi hareketine yabancı değildi. Hitler'i 1932 yılında Münih'de dinlemiş, harekete inanmış ve parti üyesi olmuştu. Ama partisi onu ancak üç yıl sonra gerçekten tanıdı. Gregor Strasser, Goebbels'in konuşmasını işittiği zaman bu yetenekli genci kullanmaya karar verdi. Goebbels daha yirmi sekizinde olduğu halde heyecanlı bir konuşmacı, bağnaz bir milliyetçiydi. Saldırgan bir kalemi ve Nazi liderlerinde pek bulunmayan bir eğitimi vardı. Sağlam bir üniversite

eğitimi görmüştü. O sırada Heinrich Himmler tavuk yetiştirme işine daha çok zaman ayırmak için Strasser'in sekreterliğinden ayrılmıştı. Strasser onun yerine Goebbels'i tayin etti. Bu tayinin, başına ne kadar büyük belalar açacağı daha sonra görülecektir.

Paul Joseph Goebbels, Rhineland'da otuz bin kadar nüfusu olan Rheydt adında bir mensucat kasabasında, 29 Ekim 1897'de doğdu. Babası, Fritz Goebbels, bir mensucat fabrikasında ustabaşıydı. Annesi, Marika Katharina Odenhausen, bir demircinin kızıydı. Anne ve baba her ikisi de koyu dindar Katoliktiler.

Joseph Goebbels daha çok Katolik eğitimi gördü. Önce bir Katolik okuluna girdi. Sonra Rheydt'deki *Gymnasium'a* gitti. Katolik Albert Magnus Derneği'nden elde ettiği bir bursla üniversiteye girdi. Daha doğrusu sekiz üniversiteye devam etti. 1921'de, yirmi dört yaşında, Heidelberg'de felsefe doktoru olmadan önce Bonn, Freiburg, Wuerzburg, Kolonya, Frankfurt ve Berlin Üniversitelerinde okudu. Bu ünlü yüksek eğitim merkezlerinde -Alman yüksek eğitiminin övündüğü bu üniversitelerde- Goebbels, felsefe, tarih, edebiyat ve sanat üzerinde çalıştı. Latince ve Yunanca öğrenmeye devam etti.

Yazar olmak istiyordu. Doktorasını aldığı yıl kendi hayatına dair bir roman yazdı. Adı *Michael*'di. Hiçbir kitapçı romanını basmak istemedi. Ondan sonraki yıllar iki piyes yazdı. Birinin adı *Gezginci* (İsa üzerine) öteki de *Yalnız Konuk'du.* İkisi de manzumdu. Hiçbir rejisör bunları sahneye koymak istemedi.* Gazetecilikte de talihi pek yaver gitmedi. Büyük bir liberal gazete olan *Berliner Tageblatt* verdiği birçok yazıları geri çevirdi, muhabirlik isteğini de reddetti.

Kişisel hayatında başlangıçtan beri bir sürü dertleri vardı. Topal olduğu için savaşa katılmamıştı. Bundan ötürü kendi kuşağındaki bütün gençlerce, hiç olmazsa başlangıçta, şerefli sayılan ve Nazi Partisi'nde lider olabilmek için gerekli olan bir görevden uzak kalmıştı. Goebbels, birçok kimselerin sandığı gibi, doğuştan çarpık ayaklı değildi. Yedi yaşında kemik hastalığı geçirmişti. Kalça kemiğinde yapılan bir ameliyat başarılı olmamış, sol bacağı sağ bacağından kısa kalmıştı. Onu epeyce topal yürümek zorunda bırakan bu sakatlık bütün hayatında ona sıkıntı vermiş, gençliğindeki kederin nedenlerin-

* **Michael** 1929'da, Goebbels Almanya'da bir Nazi lideri olarak tanındığı zaman basıldı. **Gezginci** de, Goebbels Propaganda Bakanı ve Alman tiyatrosunun patron babası olduğu sırada kısa bir süre oynandı.

den biri olmuştur. Üniversitede bulunduğu sıralarda, Fransızların Ruhr'u işgal ettiği zaman kısa bir süre propagandacı olarak çalıştığı günlerde, arada sırada kendisini bir savaş sakatı olarak tanıtıyordu.

Aşkta da talihi yoktu. Bütün hayatı boyunca, hele iktidara geçtikten sonra, flörtlerini büyük aşklar sandı. 1925 ile 1926 yıllarında, yirmi sekiz yirmi dokuz yaşlarındayken ve Strasser tarafından Nazi politikasına henüz sürüklendiği sıralarda, güncesine yazdığı yazılar hep sevdikleri üzerine ahlarla doludur.* Her zaman bir kaç sevgilisi bulunurdu.

Günceden bazı örnekler:

14 Ağustos 1925: Alma, Bad Harzburg'dan bir kartpostal göndermiş. O gecedenberi kendisinden gelen ilk haber. Ah, bu yalancı güzel Alma!

İsviçre'deki Else'den ilk mektup geldi. Yalnız sevgili Else böyle bir mektup yazabilir... Az sonra bir hafta yalnız başına kalıp dinlenmek için Ren'e gideceğim. Sonra Else de gelecek... Bunu düşündükçe ne kadar mutlu oluyorum!

15 Ağustos: Bu günlerde sık sık Anke'yi düşünmeliyim. Onunla seyahat etmek ne tatlıydı. Ne orospu şey!

Else'yi çok arzuluyorum. Ah, onu bir daha ne zaman kollarımın arasına alacağını?

Else, şekerim, bir daha seni ne zaman göreceğim?

Alma, benim tüy gibi yavrum!

Anke, seni hiçbir zaman unutamam!

27 Ağustos: Ren'de üç gün... Else'den bir kelime bile yok. Acaba bana kızgın mı? Ah, onu ne kadar özledim! Son defa onunla kaldığım odada oturuyorum. Neler aklıma geliyor! Neler duyuyorum! Neden gelmiyor acaba?

3 Eylül: Else burada! Salı günü İsviçre'den geldi. Şişmanlamış, toplamış, sıhhatli, neşeli, yalnız hafifçe yanmış. Çok mutlu ve havasında. Bana karşı çok iyi davranıyor, bana çok neşe veriyor.

14 Ekim: Neden Anke beni bıraktı?... Bunları hiç düşünmemeliyim.

21 Aralık: Benim de, kadınların da üstünde bir lânet var.Yazık beni sevenlere!

* Savaştan sonra Müttefik haberalma ajanları tarafından bulunup çıkarılan bu eski günceler, Goebbels'in bu dönemi bakımından çok zengin bilgi kaynaklarıdır.

29 Aralık: Dün akşam Hess ile Krefeld'e gittim. Noel şenlikleri, Franconia'da şeker, güzel bir kız. Tam benim tipim. Yağmur ve fırtına altında evime kadar götürdüm. Oruvar!

Else geldi.

6 Şubat 1926: Canım tatlı bir kadın istiyor! Of, bıkım artık insana işkence eden bu acıdan!

Goebbels Anke'yi -Anke Helhorn'u-, ilk aşkını hiç unutmadı. Anke'yle, Freiburg'dayken ikinci sömestirde tanışmıştı. Güncesi Anke'nin sapsarı güzelliği üstüne yazdığı yazılarla doludur. Ama sonunda onu bırakıp gidince hayal kırıklığına uğramıştır. Sonradan, Propaganda Bakanı olduğu sırada, o bilinen boş ve alaycı haliyle, arkadaşlarına Anke'nin neden kendisini bıraktığını şöyle anlatmışı: "Beni bıraktı. Çünkü öteki çocuğun daha çok parası vardı. Onu yemeğe ve sinemaya götürüyordu. Ne kadar aptallık etti!... Oysa, bugün bir propaganda bakanının karısı olacaktı! Kim bilir ne kadar üzülmüştür!" Anke "öteki çocuk"la evlendi ve boşandı. 1934'de Berlin'e geldi. Goebbels ona bir dergide iş buldu.[3]

Genç Goebbels'i çeken şey, Strasser'in ilericiliği, Nasyonal Sosyalizmin "sosyalizmi"ne inancıydı. Her ikisi de partiyi proletaryaya dayamak istiyordu. Goebbels'in güncesinde o sıralarda komünizme karşı duyduğu sempatiyi açıklayan birçok yazılar vardır. 23 Ekim 1925'de şunları yazmış: "Eninde sonunda kapitalizm rejiminde esir olarak kalmaktansa, Bolşevizm rejimi ile varlığımıza son vermemiz daha iyi olacak." 31 Ocak 1926'da güncesinde şu yazılar var: "Komünistlerle bizim (Nazilerin) birbirimizi yememiz aslında korkunç bir şey... Bellibaşlı komünistlerle nerede anlaşabiliriz?" Bu sırada bir Komünist lidere açık bir mektup yayımlamış, faşizm ile komünizmin gerçekte aynı şey olduğunu anlatmaya çalışmışı. "Sizinle ben," diyordu, "birbirimizle savaşıyoruz, ama biz gerçekte düşman değiliz."

Bu tutum Hitler için bir küfürdü. Strasser kardeşlerle Goebbels'in kuzeyde partinin kuvvetli, radikal ve proleter bir kanadını yaratmak için girişikleri çabaları ve onların bu konudaki başarılarını artan bir tedirginlikle izliyordu. Eğer bu adamlar kendi başlarına bırakılacak olurlarsa partiyi ele geçirebilir, Hitler'in şiddetle karşı koyduğu amaçlara yöneltebilirlerdi. Kaçınılmaz çatışma 1925 sonbaharında ve

ertesi yılın şubatında yer aldı.

O sıralarda Almanya'da günün konusu olan bir sorun üzerinde aldıkları tutumla Gregor Strasser ve Goebbels bu çatışmayı zorladılar. Sosyal Demokratlarla Komünistler büyük malikânelerle eski kral ve prens ailelerine ait mallara el konulmasını ve halka verilmesini istiyorlardı. Weimar Anayasasına göre bu sorunu halk plebisitle kararlaştıracaktı. Strasser ile Goebbels Nazi Partisinin, Komünistler ve Sosyalistlerden önce hareket edip soylular emlakine el konulma kampanyasını desteklemesini teklif ettiler.

Hitler buna çok kızdı. Eski krallık devri yöneticilerinden bazıları partiye para yardımında bulunuyorlardı. Bundan başka, büyük sanayicilerden birkaçı da, Komünistler, Sosyalistler ve sendikalarla savaşacağını vaadettiği için Hitler'in yeniden güçlenmeye başlayan hareketiyle mali bakımdan ilgileniyorlardı. Strasser ile Goebbels'in planları gerçekleşecek olursa Hitler'in gelir kaynakları birdenbire kuruyacaktı.

Ama Hitler harekete geçmeden önce, Strasser 22 Kasım 1925'de kuzey bölge liderlerini Hanover'de bir toplantıya çağırdı. Bu toplantının amacı, Nazi Partisi'nin kuzey kolunu, hem elkoyma hareketini desteklemeye çağırmak, hem de 1920 yılında kabul edilen "gerici" yirmi beş maddelik programın yerine yeni bir ekonomik program getirmekti. Strasser ile Goebbels büyük sanayinin, büyük malikânelerin devletleştirilmesini *Reichstag*'ın yerine Faşist usulüne göre kurulmuş bir Korporasyonlar Meclisi'nin konulmasını istiyorlardı. Hitler toplantıya gelmedi. Yalnız sadık dostu Goottfried Feder'i kendisini temsil etmek ve âsileri bastırmak üzere gönderdi.

Goebbels, Feder'in dışarı atılmasını istedi. "İçimizde hafiye istemiyoruz!" diye bağırdı. İleride Nazi Almanyası İmparatorluğunda önemli roller oynayacak olan birçok liderler vardı bu toplantıda. Bernhard Rust, Eric Koch, Hans Kerrl ve Robert Ley. Bunların arasında yalnız Kolonya bölgesinin lideri alkolik kimyacı Ley, Hitler'i destekledi. Dr. Ley ile Feder toplantının tüzüğe aykırı olduğunu, Yüksek Başkan Hitler'siz hiçbir şey yapılamayacağını söyledikleri zaman Goebbels (orada bulunan Otto Strasser'e göre) şöyle bağırdı: "Küçük burjuva Adolf Hitler'in Nazi Partisi'nden atılmasını istiyorum!"

Ateşli genç yazar Goebbels, üç yıl önce Hitler'in etkisi altında kaldığından beri yolunu bir hayli değiştirmişti. Ya da Gregor Strasser'e

öyle gelmişti.

Goebbels, 1922 Haziranında Circus Krone'de Hitler'i ilk dinlediği zaman nasıl bir etki gösterdiğini anlatırken şöyle der: "O dakikada yeniden doğdum! Artık gideceğim yolu biliyordum... Bu bir emirdi!" Münih darbesi mahkemesi sırasında Hitler'in davranışı onu büsbütün kendinden geçirdi. Karar verildiği zaman Goebbels, Hitler'e şunları yazdı:

"Bizim hayran gözlerimizin önünde bir yıldız gibi yükseldiniz. Kafamızı aydınlatan mucizeler yarattınız; bu şüphe ve umutsuzluk dünyasında bize inanç verdiniz. İman dolu, gelecekten umutlu ve yeni Alman İmparatorluğuna inananlar için beslediğiniz sınırsız sevgi ile kitleleri kurtarma azmine sahip olarak kitlelerin üstüne çıkınız. Parlamentocu ukalaların, aşağılık, hırstan gerilmiş yüzlerindeki maskeleri, bir adamın pırıl pırıl gözleriyle yırtıp attığını ilk defa gördük...

Münih'deki mahkeme sırasında gözümüzde Führer büyüklüğüne eriştiniz. Söylediğiniz kelimeler Bismarck'dan beri Almanya'da söylenmiş en büyük sözlerdi. Siz kendi derdinizden ötesini anladınız... Şaşkın bir halde insanı ve görevi arayan bütün bir kuşağı dile getirdiniz. Söylediğiniz şeyler umutsuzluktan, Tanrısız bir dünyanın içinden doğmuş yeni bir siyasi, inancın temelleriydi... Size teşekkür ederiz. Bir gün Almanya da size teşekkür edecektir..."

Ama şimdi, bir buçuk yıl sonra, Goebbels'in Tanrısı gözünden düşmüştü. Partiden atılmaya değer bir "küçük burjuva" olmuştu. Nitekim Hanover toplantısı, Ley ile Feder'in muhalefetine rağmen, Strasser'in yeni parti programını kabul etti ve plebisit kampanyasına, Marksistlerle birlikte, eski kral ve prens ailelerinin mallarına el konulması parolasıyla katılmaya karar verdi.

Hitler zamanını bekledi ve 14 Şubat 1926'da öcünü aldı. Güney Almanya'da Bamberg'de bir toplantı düzenledi. Kurnaz Hitler, toplantı günü olarak iş günlerinden birini seçmişti. Böylelikle kuzey liderlerinin toplantıya katılmaları zorlaşmış oluyordu. Nitekim toplantıya yalnız Gregor Strasser ile Goebbels katılabildiler. Toplantıda Hitler'in güneyde özellikle seçtiği kukla liderler hâkimdi. Sonunda âsiler, Führer'in direnmesiyle, teslim olmak ve programlarından vazgeçmek zorunda kaldılar.

Nazizmin tarihini yazmış olan Heiden ve Olden gibi tarihçiler ve onların kılavuzluk ettiği Alman olmayan öteki yazarlar, Bamberg to-

plantısında Goebbels'in açıkça Strasser'i bıraktığını ve Hitler'den yana geçtiğini söylerler. Ancak, Heiden ve Olden'in kitaplarını yazmalarından sonra ortaya çıkan günceler, Goebbels'in Strasser'i öyle, birdenbire bırakmadığını gösteriyor.

Bu günce lerden anlaşıldığına göre, Goebbels Hitler'e teslim olma konusunda Strasser'e katılmakla birlikte, Hitler'in yanıldığını düşünmektedir ve hiç olmazsa o sırada Hitler'den yana olmak niyetinde değildir. Bamberg toplantısının ertesi günü, 15 Şubatta güncesine şunu yazıyor:

"Hitler iki saat konuştu. Sanki biri kafama vurmuş gibi. Bu ne biçim Hitler? Bir gerici mi? Son derece acemi ve kararsız. Rus sorununda tamamiyle yanılıyor. İtalya ile İngiltere bizim tabii müttefikimizmiş! Korkunç!... Rusya'yı ortadan kaldırmalıyız... Soylu ailelerin özel malları sorununa dokunulmamalıymış. Felâket!... Bir kelime bile söylemedim. Sanki kafama biri vurmuş gibi...

Muhakkak ki hayatımın en büyük hayal kırıklıklarından biri. Artık hiçbir zaman Hitler'e tam olarak inanmam. Korkunç olan şu: Dayandığım temeller yıkıldı."

Goebbels eski dostluğunun devam ettiğini göstermek için Strasser ile birlikte istasyona kadar gitti, onu avutmağa çalıştı. Bir hafta sonra, 23 Şubatta, güncesinde şöyle diyor: "Strasser'le uzun bir konuşma yaptık. Sonuç: Münih güruhunun geçici zaferini çok görmemeliyiz. Sosyalizm için savaşımıza yeniden başlamalıyız."

Ama Hitler gözalıcı genç Renli'yi Strasser'den daha iyi tanıyordu. Goebbels'in 29 Mart güncesi: "Bugün Hitler'den bir mektup aldım. 8 Nisan'da Münih'de konuşacağım." 7 Nisan'da Münih'e vardı. "Hitler'in arabası bekliyordu" diye yazıyor. "Ne muazzam bir karşılama! Tarihî Buergerbrau'da konuşacağım." Ertesi gün, liderinin eskiden konuştuğu kürsüde söylevini verdi. 8 Nisan'da olup bitenlerin hepsini şöyle yazıyor:

"Hitler telefon etti... Bamberg olayına rağmen gösterdiği dostluk bizi utandırıyor... Saat 2'de Buergerbrau'ya otomobille gittik. Hitler bizden önce gelmiş. Kalbim sanki fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Salona girdim. Muazzam bir karşılama... Sonra iki buçuk saat konuştum... Halk bağırıyor ve alkışlıyordu. Sonunda Hitler beni kucakladı. Çok mutluluk duydum... Hitler her zaman benim yanımda."

Birkaç gün sonra Goebbels büsbütün teslim oldu. *"13 Nisan:* Hitler üç saat konuştu. Nefis bir konuşma. İnsanı kendi fikirlerinden şüphe ettiriyor. İtalya ile İngiltere bizim müttefiklerimiz. Rusya bizi yutmak istiyor... Onu seviyorum... Her şeyi iyi düşünüyor. Ülküsü: âdil bir kollektivizm ve bireycilik. Toprağa gelince, her şey halkın. Üretim, yaratıcı ve bireyci olacak. Tröstler, ulaşım v.b. sosyalleştirilecek... Şimdi artık onunla kolaylıkla anlaşabiliyorum... Daha büyük adamın, siyaset dâhisinin önünde eğiliyorum."

Goebbels 17 Nisan'da Münih'den ayrıldığı zaman artık Hitler'in adamı olmuştu. Ve son dakikasına kadar en yakın arkadaşı olarak kalacaktı. 20 Nisan'da Hitler'e doğum günü mektubu yazdı: "Aziz ve Sayın Hitler! Sizden çok şeyler öğrendim... Sonunda bana ışığı gösterdiniz..." O gece güncesine şunları yazıyordu. "Hitler otuz yedi yaşında. Adolf Hitler, seni seviyorum. Çünkü sen hem büyük, hem de basitsin. Bunlar dâhinin karakterleridir."

Goebbels yaz mevsiminin büyük bir kısmını Hitler'le birlikte Berctesgaden'de geçirdi. Güncesi Lidere yazdığı övgülerle dolu. Ağustos ayında *Voelkischer Beobachter*'e yazdığı bir yazıda Strasser ile arasının açılmış olduğunu halka açıkladı:

> "Şimdi artık sizin ne olduğunuzu anlıyorum! Lâfla ihtilâlci, ama harekete gelince yok (bunları Strasser ile onları izleyenlere söylüyordu)... Ülkülerden çok söz etmeyin ve bu ülküleri sizlerin icat ettiğinize ve onları sizlerin koruyacağınıza inanarak kendinizi aldatmayın... Führer'i sımsıkı desteklemekle kefaretimizi ödemiş olmuyoruz. Biz... onun önünde...German derebeylerinin önünde bile eğilmeyen eski Normanların bükülmez gururu ile eğiliyoruz. Onun hepimizden büyük olduğunu, sizden ve benden de büyük olduğunu anlıyoruz. O, tarihe taptaze, yaratıcı bir heyecanla biçim veren Tanrısal İradenin bir aracıdır."

1926 Ekim'inin sonuna doğru Hitler, Goebbels'i Berlin *Gauleiter*'i yaptı. Kahverengi Gömlekliler arasında sürüp giden ve hareketin büyümesini aksatan kavgaları önlemesini, Almanya'nın merkezini Nasyonal Sosyalizme kazandırmasını istedi. Berlin o sırada "kızıl"dı. Seçmenlerin çoğunluğunu Sosyalist ve Komünistti. Henüz yirmi dokuz yaşına girmiş olan ve bir yıl içinde bir hiçten Nazi Partisinin en yüksek kademesine yükselen gözüpek, atılgan Goebbels, kozmopolit büyük şehirde görevine başladı.

ADOLF HİTLER'İN DİNLENME VE AŞK HAYATI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Hitler'in siyaset bakımından verimsiz olan yılları, sonradan söylendiğine göre, kişisel hayatının en iyi yıllarıydı. 1927'ye kadar halk önünde konuşması yasaklanan Hitler, bir yandan *Kavgam*'ı bitirmeye çalışırken ve Nazi Partisi ile kendisinin geleceğini kafasında hazırlarken, zamanının çoğunu Bavyera Alplerinde, Berchtesgaden pazar bölgesindeki Obersalzberg'de geçiriyordu. Burası bir dinlenme ve gevşeme cennetiydi.

Hitler'in savaş sırasında, cephe karargâhlarında eski parti arkadaşlarıyla, kendisine bağlı kadın sekreter ve eski dostlarıyla gece geç vakit dinlenirken anlattığı şeyler hayatta kurduğu bu tek eve, bu dağ evine dair özlemlerle doludur. 1942 yılının 16-17 Ocak gecesi böyle bir toplantıda,"Benimle Obersalzberg arasında birçok bağlar vardır. Birçok şeyler orada doğmuştur... Hayatımın en iyi saatlerini orada geçirdim... Bütün büyük planlarım orada doğdu ve olgunlaştı. O günlerde bol bol boş vaktim olduğu gibi, bir sürü de güzel arkadaşım vardı!" demişti.

Hapishaneden çıktıktan sonra ilk üç yılını Hitler Obersalzberg'in çeşitli köy otellerinde geçirdi. 1942'nin kışında da oradaki hatıralarını tam bir saat boyunca anlatmıştı. Üç yıl sonra Deutsche Haus'a yerleşti. Orada iki yıl kaldı. *Kavgam*'ın yazılışını bitirdi. Söylediğine göre, "kafadarları sık sık Dreimaederlhaus'a giderler, orada her zaman bir sürü güzel kız bulurlarmış. "Bu benim için çok güzel eğlenceydi" diyor. "Özellikle içlerinde bir tanesi vardı ki, gerçekten çok güzeldi."

Rus cephesindeki yeraltı karargahında o gece Hitler bir noktaya daha değindi ve böylelikle dinleyicilerine Berchtesgaden'de geçirdiği o nefis yıllarda meşgul olduğu iki şeyi açıkladı:

"Bu dönemde (Obersalzberg'de) birçok kadın tanıdım. Çoğu bana bağlandı. Peki, o halde neden evlenmedim? Arkamda dul bir kadın bırakmak için mi evlenecektim? En ufak bir tedbirsizliğim beni altı yıl daha hapse atırabilirdi. Bu bakımdan benim için evlenmek bahis konusu olamazdı. Dolayısıyla önüme çıkan bir sürü fırsattan vazgeçmek zorunda kaldım."[4]

Hitler'in 1925 yıllarında yeniden hapishaneye gönderilmekten ya da yersiz olarak sürülmekten korkması boşuna değildi. Kefaletle ser-

best bırakılmıştı. Halk önünde konuşma yasağını açıkça bozduğu takdirde Bavyera hükümeti onu hemen demir parmaklıkların arkasına atabilir, ya da Avusturya sınırına bırakıverirdi. Obersalzberg'i sığınak olarak seçmesinin nedenlerinden biri de buranın Avusturya sınırına yakın olmasıydı.. Bir işaret üzerine hemen sınırı geçerek Alman polisinin elinden kurtulabilirdi. Ama Avusturya'ya isteyerek, ya da zorla dönmesi bütün planlarını alt üst ederdi. Hitler sürülme ihtimalinden kurtulmak amacıyla 7 Nisan 1925'de resmen Avusturya vatandaşlığından çıktı. Avusturya hükümeti Hitler'in bu isteğini hemen kabul etti. Ama bu durumda Hitler bir *staatenlos*, vatansız insan oluyordu. Avusturya yurttaşlığından çıkmış, ancak Alman yurttaşı olmamıştı. Almanya'da siyaset hayatına atılmış bir insan için bu durum gerçekten kötüydü. Her şeyden önce seçilme hakkından yoksundu. İmparatorluk Almanya'sına savaş sırasında yaptığı hizmetlerden ötürü yurttaşlığa hak kazandığı halde Cumhuriyet hükümetine bunun için müracaat etmeyeceğini halkın önünde açıkça söyledi. Bir yandan da 1920 yılının son yarısında, Bavyera hükümeti nezdinde Alman yurttaşı olabilme yollarını aradı gizlice. Fakat bütün çabaları boşa çıktı.

Kadın ve evlilik konusunda Hitler'in 1942 gecesi anlattıkları oldukça doğruydu. Genel inancın tersine, Hitler kadınlarla, özellikle güzel kadınlarla bir arada bulunmayı severdi. Savaş sırasında Yüksek Komutanlık Karargâhında zaman zaman bu konuya dönmüş ve 1942 yılında, 25-25 Ocak gecesi, yanındaki kafadarlarına,"Dünyada ne güzel kadınlar var!" dedikten sonra kendi kişisel yaşantılarından çeşitli örnekler vererek şöyle övünmüştü: "Gençliğimde Viyana'da birçok güzel kadın tanıdım!" Heiden, Hitler'in ilk aşklarından bir kısmını anlatır: Bunlardan biri Jenny Haug'tu. Kardeşi Hitler'in şoförüydü. Jenny 1923'de Hitler'in sevgilisi diye biliniyordu. Biri uzun boylu ve gösterişli Erna Fanfstaengl idi. Winifred Wagner, Richard Wagner'in gelini de Hitler'in sevdiklerindendi. Ama bilindiği kadarıyla Hitler'in hayatında en büyük aşk, yeğenine karşı olan aşkıydı.

1928 yazında Hitler Berchtesgaden'in üzerindeki Obersalzberg'de Wachenfeld villasını Hamburglu bir sanayicinin dul karısından ayda yüz marka (25 dolara) kiraladı ve dul kalan üvey kızkardeşi Angela Raubal'ı bu ilk evine bakmak üzere Viyana'dan çağırdı *. Madam Rau-

* Hitler Başbakan olduktan sonra bu villayı satın aldı. Yeniden yaptırtı ve genişletti. Adını da Haus Wachenfeld'den, Berghof'a çevirdi.

bal yanına Geli ve Frield adlarındaki iki kızını alarak geldi. Geli, yirmi yaşındaydı. Düz sarı saçları, güzel vücudu, tatlı sesi, erkekleri çeken canlı bir havası vardı.[5]

Hitler az sonra Geli'ye âşık oldu. Her gittiği yere, toplantılara, konferanslara, dağlardaki uzun yürüyüşlere, Münih'deki kahvelere ve tiyatrolara onu da götürmeye başladı. 1919'da Prinzregentenstrasse'de dokuz odalı lüks bir apartman katı kiraladığı zaman ona güzel bir oda ayırdı. Parti lideriyle güzel sarışın yeğeni arasındaki ilişki üzerine Münih'de ve bütün Güney Almanya Nazi çevrelerinde dedikodular aldı yürüdü. Bazı ciddî ya da kıskanç liderler Hitler'in genç sevgilisini halkın önüne çıkarmaktan vazgeçmesini, ya da onunla evlenmesini istediler. Hitler bu sözlere çok kızıyordu. Bir ara tartışmaların birinde Vuerttemberg *Gauleiter*'in işine son verdi.

Hitler belki de yeğeni ile evlenmek istemişti. O sırada Hitler'e yakın parti arkadaşlarının bu kitabın yazarına anlattıklarına göre, evlenme kaçınılmaz bir hale gelmişti. Hitler'in kıza çok vurgun olduğuna şüphe edilmiyordu. Kızın Hitler'i sevip sevmediği ise bilinmiyordu. Ün kazanmaya başlayan bir adamın sevgisinden hoşlandığı belliydi ama, dayısının aşkına karşılık verip vermediği belli değildi. Vermemiş olabilir. Ancak sonunda, dayının aşkına karşılık vermediği kesinlikle anlaşıldı. Neden ve nasıl olduğu tamamıyla bilinmeyen derin bir uçurum açıldı aralarında. Bu konuda ileri sürülen tahminler çok, ama kanıt az. İkisi de birbirini kıskanır görünüyordu. Kız, Hitler'in başka kadınlara ilgi göstermesine içerliyordu. Bu kadınlar arasında Winifred Wagner vardı. Hitler de yeğeninin, sabıkalılardan ve muhafızlardan Emil Maurice ile gizli bir aşkı olduğundan şüpheleniyordu. Kız dayısının her işine karışmasına kızıyordu. Hitler yeğeninin, kendisinden başka hiçbir erkekle sokakta görülmesini istemiyordu. Şan derslerine devam etmek üzere Viyana'ya gitmesini engelliyor, bir opera şarkıcısı olmak isteğini önlüyordu. Yalnız kendisinin olmasını istiyordu.

Bu konuda bazı karanlık tahminler de var: Kız, sevgilisinin mazoşist eğilimlerinden korkmuş, politikada korkunç bir zalim olan bu adam sevdiği kadını da kendisine esir etmek istemiş olabilirdi. Seksolojistlere göre, bu eğilim böyle adamlarda çok görülür. Heiden, Hitler'in 1929'da yeğenine bu konuda en derin duygularını açıklayan bir mektubuna değinir. Bu mektup evsahibinin oğlunun eline geçmiş ve olay birkaç kişiden fazlasının hayatına mal olmuştur.[6]

Dayı ile yeğen arasındaki aşkı ne karartmış olursa olsun, aralarındaki kavgalar gittikçe sertleşti ve Geli, 1931 yazının sonunda, şan derslerine yeniden başlamak üzere Viyana'ya döneceğini söyledi. Hitler gitmesini yasakladı. Aralarında şiddetli bir sahne geçti. Bu sahneyi komşular da gördü. Hitler 17 Eylül 1931 günü Hamburg'a gitmek üzere Münih'deki apartmandan çıkmıştı. Arabasına binerken genç kız pencereden dayısına bağırıyordu: "Demek Viyana'ya gitmeme izin vermiyorsun?" Dayısının bağırarak verdiği cevap işitiliyor: "Evet:"

Ertesi sabah Geli odasında ölü bulunuyor. Savcı uzun bir incelemeden sonra bunun bir intihar olayı olduğunu tespit ediyor. Adlî doktorun raporuna göre kurşun sol omuzun altından göğsüne girmiş ve kalbe isabet etmişti. Kurşunun maktul tarafından sıkılmış olduğuna da hiç şüphe yoktu.

Buna rağmen, sonraları Münih'de, Geli Raubal'ın öldürülmüş olduğu üzerine birtakım dedikodular çıktı. Kızı bir kızgınlık anında ya Hitler öldürmüş, ya da parti için bir dert olan bu durumu ortadan kaldırmak isteyen Himmler yok ettirmiş olabilirdi. Ancak bu gibi söylentileri doğrulayacak hiçbir inanılır tanıt yok ortada.

Hitler de bu olaydan büyük bir üzüntüye kapıldı. Sonradan anlattığına göre, kendisini öldürmesin diye Gregor Strasser iki gün iki gece yanında beklemek zorunda kalmış. Geli Viyana'da gömüldükten bir hafta sonra Hitler Avusturya hükümetinden mezara gitmek için özel izin istedi. Bütün bir akşamı kızın mezarının başında ağlamakla geçirdi. Aylarca hiçbir şey onu avutmadı.

Geli'nin ölümünden üç hafta sonra Hitler Hindenburg'la ilk konuşmasını yaptı. Almanya Başbakanlığı için yaptığı büyük çıkışların birincisiydi bu. Hitler'in bu önemli andaki dalgınlığını -bazı arkadaşları konuşma sırasında Hitler'in tam formunda olmadığını ve görüşmenin Nazi lideri bakımından kötü geçtiğini söylerler- kendisini tanıyanlar, sevgili yeğeninin kaybından ötürü geçirdiği krize yormaktadırlar.

Bana kalırsa, bir feragat davranışı olarak bir daha ağzına et koymamaya karar vermesi bu kişisel darbenin bir sonucudur. Daha doğrusu, en yakın arkadaşlarından bir kısmı bu kanıdalar. Çünkü sonradan Hitler, Geli Raubal'ın, sevdiği tek kadın olduğunu her zaman söylemiş ve ondan ölünceye kadar büyük bir saygı ile -çoğu zaman da ağlayarak- söz etmiştir. Hizmetçilerin söylediklerine göre, Obersalz-

berg'deki villa Hitler'in Başbakanlık günlerinde yeniden yapılıp genişletildikten sonra bile Geli Raubal'ın odası olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Berlin'deki odasında da genç kadının portresi her zaman asılı durur* ve her yıl Geli Raubal'ın doğum ve ölüm günlerinde çerçevenin etrafı çiçeklerle süslenirdi.

Hiçbir zaman başka bir insanı sevmeyeceği sanılan yaban ve kötü ruhlu adamın, yani Hitler'in, genç Geli Raubal'a karşı bu tutkusu garip hayatının sırlarından biri olarak kalacaktır. Bütün sırlar gibi bu da akıl yoluyla açıklanamaz, yalnızca anlatılabilir. Bu olaydan sonra Adolf Hitler'in, on dört yıl sonra kendi hayatına son vereceği ana kadar, evlenmeyi ciddiyetle hiçbir zaman düşünmemiş olduğu hemen hemen kesindir.

Hitler'in yeğenine yazdığı mektup, papaz Bernhard Stempfle'nin çabaları sonunda ev sahibinin oğlundan alındı. Bernhard Stempfle, Hiyeronimit mezhebine bağlı bir Katolikti ve Yahudi-düşmanı bir gazeteciydi. *Kavgam*'ın çeki düzen verilerek yayımlanacak hale getirilmesinde Nazi liderine yardım etmişti.

Haiden'in yazdığına göre, mektubun satın alınması için gereken parayı parti kasadarı Franz Xavier Schwarz sağlamıştı. Bundan ötürü papaz Stempfle, Hitler'in Geli Raubal ile aşkı konusundaki sırları bilen birkaç kişiden biri oldu. Anlaşılan, bildiklerini büsbütün kendisine saklamamış olacak ki, *Kavgam*'ın yazarı Almanya diktatörü olduğu ve eski dostlarının bir kısmıyla hesaplaştığı gün bu hatasını hayatı ile ödedi.

Bu yıllarda Hitler'in Obersalzberg'de bir villası, Münih'te bir apartman katı varken ve altında da 20.000 marka (5.000 dolara) aldığı gösterişli bir otomobil bulunurken masraflarını karşılayan gelir kaynaklarının neler olduğu hiçbir zaman açıklanmamıştır. Ama savaştan sonra ortaya çıkan gelir vergisi dosyaları bu konuyu az çok aydınlatıyor.[7] Hitler, Başbakan oluncaya ve kendisinin vergiden muaf olduğunu ilan edinceye kadar, vergi makamlarıyla devamla çatışma halindeydi. Münih Maliye Dairesi'nde 1925 ile 1933 yılları arasında epeyce kabarık bir dosyası vardı:

Maliye Dairesi 1 Mayıs 1925'de, 1924'e ya da 1925'in ilk dört ayına ait vergiyi vermediğini kendisine ihbar ediyor. Hitler cevap ve-

* Portre, kızın ölümünden sonra Hitler'in beğendiği ressam Adolf Ziegler tarafından yapılmıştı.

riyor: "1924'de (o yıl hapisteydi) ya da 1925'in ilk dört ayında bir gelirim yok. Masraflarımı bankadan aldığım borçla karşıladım." Ya 5.000 dolarlık otomobilin parası diye soruyor vergi memuru. Hitler onun parasını da bankadan borç aldığını söylüyor. Hitler bütün vergi beyannamelerinde mesleğini "yazar" olarak gösteriyor ve gelirinin büyük kısmını vergiden muaf tutmaya çalışıyor. Demek ki yazarların her yerde yaptıkları işlemleri biliyordu. 1925'in üçüncü dört ayı için verdiği ilk gelir vergisi beyannamesinde genel gelirini 11.231 mark olarak gösteriyor. Meslek masrafları olarak 6.540 mark düşülüyor ve alınan borçlar için ödenen 2.245 mark faiz de düşüldükten sonra vergiye tabi gelir olarak 2.446 mark gösteriliyor.

Hitler, meslek masrafları olarak neden gelirinden bu kadar çok miktar düştüğünü anlatan üç daktilo sayfalık savunmasında, bu masraflardan çoğunun siyasi faaliyetlerine ait gibi görünmekle beraber, gerçekte bu faaliyetlerinin bir siyasi yazar olarak kendisine malzeme sağladığını ve kitabının satışını arttırdığını söyler.

> "Benim siyasi faaliyetim olmasa adım tanınmaz, siyasi bir eser için gereken malzemeden de yoksun kalırım... Bundan ötürü, bir siyasi yazar olarak benim durumumda, yazarlık mesleğimin zorunlu şartı olduğu kadar mesleğimin malî başarısının da teminatı olan siyasi faaliyetime ait masraflar vergi matrahı sayılamaz... '
>
> Maliye Dairesi, bu dönemde, kitabımın gelirinden ancak çok az bir kısmını kendime harcadığımı anlayabilir: **Hiçbir yerde kendime ait bir malım, ya da başka bir mevcudatım yok.*** Kendi şahsi masraflarımı o kadar azaltmışımdır ki, ağzıma içki ve sigara dahi koymam. Yemeklerimi ikinci sınıf lokantalarda yerim. Küçücük apartmanımın kirasından başka siyasi bir yazar olarak vergiden muaf tutulmayacak hiçbir masrafım yoktur...
>
> **Otomobil de benim içindir; ama o amacın aracıdır. Günlük işlerimi ancak onun sayesinde görebiliyorum."**[8]

Maliye indirimlerin yarısını kabul etti. Hitler İtiraz Komisyonu'na başvurdu. Komisyon ilk tahakkuku bozmadı. Sonra vergi makamları masraf indirimlerinin sadece yarısını kabul etti. Hitler itiraz etti, ama ödedi.

Nazi liderinin vergi beyannamelerinde gösterdiği gayrı safi gelirler *Kavgam*'dan aldığı telif ücretlerine az çok tekabül etmektedir. Bu gelirler 1925'de 19.843 mark, 1926'da 15.903, 1927'de 11.494, 1928'de

* Bu beyandaki siyahlar Hitler'indir.

11.818 ve 1929'da 15.448 marktur. Yayınevinin defteri vergi dairesinin incelemesine tâbi olduğu için Hitler aldığı telif ücretlerini daha az gösteremezdi. Pekiyi, ya öteki gelir kaynakları? Bunlar hiçbir zaman gösterilmiyordu. O sıralarda, parası az olan Nazi basınına yazdığı yazılar için yüksek ücret istediği ve bu ücreti aldığı da herkesçe biliniyordu. Parti çevrelerinde Hitler'in pahalıya malolduğundan yakınılıyordu. Vergi beyannamelerinde bu gelirler gösterilmiyordu. 1930 yılına yaklaşıldığı sıralarda Hitler'in Marksistlerle ve sendikalarla savaşını beğenenler, birkaç büyük Bavyera ve Ren sanayicisinden Nazi Partisine bol para akmaya başlamıştı. Alman çelik tröstü Vereinigte Stahlwerke (Birleşik Çelik Kurumları) başkanı Fritz Thyssen ile Ruhr kömür kralı Emil Kirdorf partiye büyük yardımlarda bulundular. Para çoğunlukla doğrudan doğruya Hitler'in şahsına veriliyordu. Bu paranın ne kadarını kendisine ayırdığı belki de hiç bilinmeyecektir. Ama Başbakan olmadan önceki yıllarda yaşadığı hayata bakacak olursak, kendisini destekleyenlerden aldığı paranın hepsini parti kasasına yatırmadığı anlaşılır.

1925 ile 1928 yılları arasında gelir vergisini ödemekte zorluk çektiği kesindir. Her zaman vergiyi ödemekte gecikiyor ve her zaman erteleme istiyordu. 1926 eylülünde Maliye Dairesine şunu yazmıştı: "Şu anda vergi ödeyecek durumda değilim; günlük masraflarımı karşılamak için borç almak zorundayım." Sonradan bu yılları hakkında şunları söyleyecektir: "Yıllarca Tirol elması yiyerek yaşadım. Masraflarımızı inanılmayacak kadar kıstık. Arttırdığımız her markı partiye veriyorduk," 1925 ile 1928 yılları arasında vergi tahakkuk memuruna borçlarının gittikçe arttığını bildirdi. 1926'da 15.903 mark tutan gelirine karşılık 31.290 mark masraf olduğunu ve açığı "bankadan" yeni borç alarak kapattığını bildiriyordu.

Sonra 1929'da, geliri 1925'dekinden çok az olduğu halde, vergi beyannamesinde borçların faizleri ile ana borçtan ödemeler bir mucizeyle kayboluverdi. Ve bir daha görünmedi. Yukarıdaki bilgilerin kaynağı olan Profesör Hale "Birdenbire bir mucize oldu ve bütün borçlarını ödedi," diyor.[9]

Hitler'in para bakımından güçlük çekmediği rahatça söylenebilir. Çünkü konforlu bir hayat sürüyor ve bu hayatın masraflarını ödemek için gündelikle ya da maaşla çalışma zorunda bulunmuyordu. 1930'un başlangıcında kitabından aldığı telif ücreti birden üç misline, 12.000 dolara çıkınca, büyük kapitalistlerden de paralar akmaya başlayınca,

artık mali bakımdan kendisi için düşünülecek bir şey kalmadı. Yaman enerjisini ve bütün yeteneklerini alınyazısının gereğini yerine getirmek için harcayabilecekti. Son iktidar savaşının, büyük bir ulusun diktatörü olmanın zamanı artık gelmişti.

EKONOMİK BUHRANIN YARATTIĞI FIRSATLAR

1920 yılının sonuna doğru büyük bir yangın gibi dünyaya yayılan ekonomik buhran Hitler için büyük bir fırsat oldu, o da bundan iyice yararlandı. Büyük ihtilâlcilerin çoğu gibi o da yalnız kötü zamanlarda, halk yığınlarının önce işsiz, aç ve umutsuz olduğu, sonra da savaş havasına girdiği sıralarda kendini gösterebilirdi. Fakat Hitler'in tarihteki ihtilâlcilerden bir tek farkı vardı: İhtilâlini, siyasi iktidarı ele aldıktan sonra yapacaktı. Devleti ele almak için ihtilâl yapılmayacaktı. Amaca, seçmenlerin oyu ya da ulus yöneticilerinin rızasıyla, yani kısaca, Anayasa yolundan varılacaktı. Hitler seçmenlerin oyunu kazanmak için zamanın yarattığı fırsatlardan yararlanacaktı. Alman halkı 1930'larda yeniden umutsuzluğa düşmüştü. İktidardakilerin desteğini kazanmak için Almanya'yı yalnız kendisinin felâketten kurtaracağına onları inandırması gerekiyordu. Kurnaz ve cesur Nazi lideri 1930'dan 1933'e kadar süren karışık yıllar içinde bu iki amaca varmak üzere yeniden büyük bir enerji ile ortaya atıldı. Gerek olaylar ve gerekse demokratik Cumhuriyete yeminleriyle, bağlı olan bir avuç yöneticinin güçsüzlükleri, şaşkınlıkları, Hitler'in ekmeğine yağ sürdü. Ama bunu daha 1930'da görmek kolay değildi.

Gustav Stresemann 3 Ekim 1929'da öldü. Altı yıl Dışişleri Bakanı olarak beğenilmiş, Almanya'yı yeniden büyük devletler sırasına sokabilmek için gece gündüz çalışıp yorulmuştu; ama büyük başarılar da sağlamıştı. Almanya'yı Milletler Cemiyeti'ne sokmuş, tamirat masraflarını Almanya'nın kolaylıkla ödeyebileceği bir düzeye getirmek üzere Dawes ve Young planlarını tartışıp 1925'de ünlü Locarno Paktı'nı hazırlayanlardan biri olmuştu. Bu pakt, Batı Avrupa'da savaştan yorgun çıkmış, çatışmalar içinde bunalmış bir kuşağa ilk defa huzur getirmişti.

24 Ekim'de, Stresemann'ın ölümünden üç hafta sonra Wall Street borsasında buhran patladı. Bunun etkisi az sonra Almanya'da duyuldu.

Sonuç çok kötü oldu. Alman kalkınmasının temel taşı dışarıdan, özellikle Amerika'dan alınan borçlarla uluslararası ticaretti. İstikrazların arkası kesilince ve eski borçların ödenme zamanı gelince, Almanya bu gergin duruma dayanamadı. Buhrandan sonra dünya ticaretinde başlayan çöküntü yıllarında Almanya muhtaç olduğu ham maddelerin ve yiyeceklerin parasını ödeyecek kadar ihracat yapamıyordu. İhracat olmayınca da Alman sanayii, fabrikaları işletemiyordu. Üretim 1929 ile 1932 yılları arasında hemen hemen yarıya düştü. Milyonlarca işçi işten atıldı. Binlerce küçük ticari teşebbüs kapandı. 1931 Mayısında Avusturya'nın en büyük Bankası olan Kreditanstalt iflas etti. Bunun arkasından Almanya'nın belli başlı bankalarından Darmstaedter und Nationalbank 13 Temmuz'da para ödeyemez duruma düştü. Bunun üzerine Berlin'deki hükümet, bütün bankaları geçici olarak kapatmak zorunda kaldı. Başkan Hoover'in, Alman tamirat borçları da dahil olmak üzere, bütün savaş borçlarına moratoryum ilan edilmesi için yaptığı teşebbüs 2 Temmuz'da yürürlüğe girdiği halde buhran yine durmadı. Bütün Batı dünyası, liderlerinin bile anlamadığı, insan gücünün dışında saydığı kuvvetlerin eline geçmişti. Bu kadar bolluk zamanında nasıl olur da bu kadar sefalet, bu kadar insan ıstırabı olabilirdi?

Hitler felaketi önceden görmüştü, ama bunun nasıl sonuçlanacağını o da öteki politikacılardan daha iyi bilmiyordu. Belki çoğundan da az biliyordu. Çünkü hem cahildi, hem de ekonomi ile ilgisi yoktu. Ama buhranın birdenbire önüne getirdiği fırsatlar karşısında ilgisiz olmadığı gibi, bu fırsatları da bilmiyor değildi. On yıl önce markın düşmesi sırasında çektiklerini unutmayan ve hâlâ o günlerin korkusu altında yaşayan Alman halkının içinde bulunduğu sefalete Hitler acımıyordu. Tersine, bu dönemin en karanlık günlerinde, fabrikaların kapatıldığı, kayıtlı işsiz sayısının altı milyonu geçtiği ve ekmek kuyruklarının her şehirde yüzlerce metreye çıktığı bir sırada, Nazi basınında şöyle yazıyordu: "Hayatımda hiçbir zaman bu günlerde olduğum kadar sevinçli ve rahat olmadım. Çünkü sert gerçek, halkı aldatan Marksistlerin görülmemiş dalaverelerine, yalanlarına ve ihanetlerine karşı milyonlarca Almanın gözünü açmaktadır."[10] Alman yurttaşlarının çektiği sefalet acımakla vakit kaybedilecek bir durum yaratmıyordu; bu durumun daha çok soğukkanlılıkla ve hemen, kendi ihtiraslarını destekleyecek siyasi bir savaş haline getirilmesi gerekti. 1930 yazının sonunda bu işe koyuldu.

Almanya'nın son Sosyal Demokrat Başbakanı ve Weimar Cumhuriyetini destekleyen demokrat partiler koalisyonunun son başbakanı Hermann Mueller işsizlik sigortası üzerinde partiler arasında çıkan bir uzlaşmazlık yüzünden 1930 Martında istifa etti. Onun yerine Katolik Merkez Partisi'nin Parlamento lideri Heinrich Bruening geçti. Heinrich Bruening savaş sırasında bir makineli tüfek bölüğünün komutanı olarak Demir Haç nişanını kazanmış ve *Reichstag*'da açıkladığı ciddi, tutucu görüşleriyle ordunun ve özellikle o sıralarda Alman halkının hiç tanımadığı Kurt von Schleicher adında bir generalin dikkatini çekmişti.

Ordu çevrelerinde yetenekli ve kurnaz bir entrikacı olarak tanınmış olan bu kendini beğenmiş, çalışkan, hırslı "masabaşı subayı" Bruening'i Cumhurbaşkanı Hindenburg'a tavsiye etmişti. Yeni Başbakan, pek farkında olmadığı halde, Ordunun adayıydı. Bir parça sert olmakla beraber yardımsever, alçak gönüllü, namuslu, sağlam ve temiz bir karaktere sahip olan Bruening, parlamenter hükümeti istikrara kavuşturacağını, ülkeyi gün geçtikçe artan sefaletten ve siyasi anarşiden kurtaracağını umuyordu. Bu iyi niyetli ve demokrat kafalı vatanseverin, bu amaçları gerçekleştirmeye çalışırken, Alman demokrasisinin mezarını bilmeyerek kazmış olması ve böylece istemeyerek, Adolf Hitler'e iktidar yolunu açması büyük bir faciadır.

Bruening, *Reichstag* çoğunluğunu, programına almak istediği birtakım mali tedbirlerden yana çeviremedi. Bunun üzerine Hindenburg'dan Anayasanın 48'inci maddesini uygulamasını ve bu maddenin verdiği olağanüstü yetkiye dayanarak Cumhurbaşkanı kararnamesi ile mali tasarıyı kabul etmesini istedi. Parlamento bu harekete kararnamenin geri alınması isteğiyle cevap verdi. Ekonomik buhranın kuvvetli bir hükümeti zorunlu kıldığı bir sırada parlamenter hükümet dağılıyordu. Çıkmazdan bir kurtuluş yolu arayan Bruening 1930 Temmuz'unda Cumhurbaşkanından *Reichstag*'ı dağıtmasını istedi. Yeni seçim eylülde yapılacaktı. Bruening'in yeni bir seçimle parlamentoda çoğunluğu sağlamayı nasıl umduğu hiçbir zaman cevaplanamayacak bir sorudur. Ama Hitler aradığı fırsatın umduğundan daha çabuk geldiğini hemen anladı.

Halk, içinde bulunduğu zor durumdan bir an önce kurtulmak istiyordu. Milyonlarca işsiz iş istiyordu. Esnafın yardıma ihtiyacı vardı. Son seçimdenberi milletvekili seçme yaşına girmiş dört milyon kadar

genç, kendilerine hiç olmazsa geçim imkânı sağlayacak bir gelecek istiyordu. Bu sırada gürültülü bir seçim kampanyasına girişen Hitler, sefil durumda olan bu milyonlarca gayrimemnun insana bir umut gibi göründü. Hitler Almanya'yı yeniden güçlendirecek, tamirat borçlarını vermeyecek, Versailles Andlaşması'nı yırtacak, kötülükleri ortadan kaldıracak, para krallarını dize getirecek (özellikle Yahudileri), her Almana iş ve ekmek sağlayacaktı. Bu çağrı, yalnız durumlarını düzeltmek değil, aynı zamanda yeni bir inanca da bağlanmak isteyen ve kendilerine yeni tanrılar arayan umutsuz, aç insanlar üzerinde etkisiz kalmadı.

14 Eylül 1930 akşamı seçim sonuçları alındığı zaman Hitler birden şaşırdı. Çok şey bekliyordu, ama bu kadarını ummamıştı. İki yıl önce partisi 810.000 oy almış ve 12 milletvekili çıkarmıştı. Bu sefer oy sayısının dört misline çıkacağını ve Parlamentoda belki 50 sandalye alabileceğini sanıyordu. Oysa bu seçimde N.S.D.A.P. 6.409.600 oy almış ve parti *Reichstag*'a 107 milletvekili gönderme hakkını kazanmıştı. Parlamentoda dokuzuncu sırada gelen en küçük partiyken, şimdi en büyük parti olmuştu.

Karşı uçta da Komünistler vardı. 1928'de 3.265.000 oy alan Komünistlerin bu seçimde topladığı oy sayısı 4.592.000'e çıkmıştı. *Reichstag*'da 54 milletvekilleri varken şimdi 77 milletvekili bulunduracaklardı. Katolik Merkez Partisi dışında bütün ılımlı orta sınıf partileri, seçime katılanların sayısı dört milyon daha artmış olduğu halde, bir milyondan fazla oy kaybetmişlerdi. Sosyal Demokratlar da bir o kadar kaybetmişlerdi. Hugenberg'in sağcı milliyetçilerinin aldığı oy dört milyondan iki milyona düşmüştü. Nazilerin, öteki orta sınıf partilerinin milyonlarca taraftarını elde ettiği belliydi. Bundan böyle Bruening'in ya da başka birinin, Parlamentoda istikrarlı bir çoğunluk sağlamasının daha güç olacağı ortadaydı. Böyle bir çoğunluk sağlanmadıkça Cumhuriyet nasıl yaşayabilecekti?

Cumhuriyeti yalnızca Alman tarihinin geçici bir talihsizliği sayan iki büyük kuvveti, yani ordu ile büyük sanayici ve kapitalistler çevresini, 1930 seçimlerinden hemen sonra gittikçe ilgilendiren sorun buydu. Seçimdeki başarısından sonra yeniden canlanan Hitler, şimdi bütün dikkatini bu iki kuvvetli grubu kazanmaya verdi. Başlarda gördüğümüz gibi, çok eskiden Viyana'da, Belediye Başkanı Karl Lueger'in taktiklerinden, "mevcut güçlü kurumları" kendi yanına çekmenin

önemini öğrenmişti.

Bir yıl önce, 15 Mart 1929'da, Münih'de verdiği bir söylevde, orduyu Nasyonal Sosyalizme karşı düşmanlığını ve Cumhuriyeti destekleme davranışını yeniden gözden geçirmeye çağırmış ve şöyle demişti:

> "Gelecek günler, yıkıcı partilerin değil, halkın gücünü taşıyan, günün birinde halkın çıkarlarını savunurken orduya yardım amacıyla kendilerini bu orduya bağlamaya hazır olan ve bunu isteyen partilerin elindedir. Böyle olduğu halde ordumuz subaylarının, Sosyal Demokrasi ile daha ne kadar beraber yürüyebilecekleri sorunu ile hâlâ boşboşuna uğraştıklarını görüyoruz. Ama, sayın baylar, bir ordu varlığının temelini oluşturan her şeyi ortadan kaldırmak isteyen bir ideoloji ile ortak bir yanınız olabileceğine gerçekten inanıyor musunuz?"

Subayların desteğini sağlamak için yapılmış kurnazca bir teklifti bu. Subayların çoğu, Hitler'in de burada yüzüncü kere tekrar ettiği gibi, ordunun Cumhuriyet tarafından arkadan vurulduğuna ve ihanete uğradığına inanıyorlardı. Oysa ordu o sırada, asker sınıfını ve bu sınıfın tutuğu her şeyi hor gören Cumhuriyeti destekliyordu.Ve sonra Hitler, sanki günün birinde kendisinin yapacağı işleri önceden söylüyormuş gibi, Marksistlerin Nazileri yendikleri takdirde subaylara neler yapacaklarını anlatıyordu. "Eğer Marksistler iktidara geçerse," diyordu,

> "Alman Ordusunun üzerine şu yazıyı yazabilirsiniz: Alman Ordusunun sonu. Çünkü o zaman, sayın baylar, kesin olarak politikacı olmanız gerekecektir.. O zaman sizler rejimin cellatları ve siyasi komiserleri olacaksınız. Ve eğer uslu durmazsanız karınız ve çocuğunuz zindanlara atılacak. Yine de uslu durmazsanız, ordudan ihraç edilecek ve belki de bir duvarın önüne getirileceksiniz..."[11]

Aslında bu söylev *Voelkischer Beobachter*'in çıkardığı özel bir ordu sayısında, ordu çevrelerine yayılması amacıyla yayımlandı ve Naziler tarafından o sıralarda yalnız askeri konuları incelemek üzere çıkarılmaya başlanılan *Deutscher Wehrgeist* dergisinin sütunlarında uzun uzun tartışıldı.

1927'de ordu Nazilerin 100.000 kişilik *Reichswehr* kuvvetine alınmalarını, hatta askeri levazım ve malzeme depolarında sivil olarak dahi çalıştırılmalarını yasakladı. Ama 1930 yılının başlangıcında Nazi propagandasının orduda, özellikle genç subaylar arasında yayıldığı

görülüyordu. Bu genç subayları yalnız Hitler'in koyu milliyetçiliği değil, aynı zamanda, eski şanını ve büyüklüğünü kazanacak olan ordunun kendileri için yaratacağı yükselme imkânlarını da çekiyordu. Bugünkü küçük kuvvette ise böyle bir imkân yoktu.

Nazilerin orduya sızmaları zamanla o kadar ciddi bir konu haline geldi ki, o sıralarda Savunma Bakanı olan General Groener, 22 Ocak 1930'da, General von Seeckt'in yedi yıl önce meşhur Birahane Darbesi arifesinde yayımladığı uyarıya benzeyen bir günlük emir çıkarmak zorunda kaldı. "Naziler iktidar hırsı içindedir," diyordu. "Bundan ötürü *Wehrmacht*'ta hoş görünmeğe çalışıyorlar. Orduyu, kendi partilerinin siyasi amaçlarında kullanmak için, yalnız Nasyonal Sosyalistlerin gerçek milli iradeyi temsil ettiklerine bizi inandırmaya çalışıyorlar." General, askerlerden politikadan kaçınmalarını, parti çatışmalarından uzakta kalarak "devlete hizmet etmelerini" istiyordu.

Birtakım genç *Reichswehr* subaylarının politikadan, ya da hiç olmazsa Nazi politikasından uzak kalmadıkları az sonra ortaya çıkınca, Almanya'da büyük bir öfke uyandı. Yüksek subay çevreleri birbirlerine girdiler. Naziler sevindi. Ulm garnizonunda Ludin, Scheringer ve Wendt adında üç teğmen, orduda Nazi doktrini yaymak ve silahlı bir Nazi isyanı halinde isyancılara ateş etmemeyi subay arkadaşlarına telkin etmekle suçlandırılarak tutuklandılar. Bu ikinci hareket vatana ihanet suçuydu. Ama orduda ihanet olabileceğini ortalığa yaymak istemeyen General Groener, suçlandırılanların bir askeri mahkeme önünde yalnızca disiplini bozma suçundan yargılanmalarını sağlayarak olayı kapatmak istedi. Oysa şiddetli bir yazı yazarak hapishaneden gizlice çıkartan ve *Voelkischer Beobachter*'de yayımlatan Teğmen Scheringer'in meydan okuyuşu buna imkân bırakmadı. 1930 Eylül seçimlerindeki Nazi başarılarından üç hafta sonra, üç ast, vatana ihanet suçuyla Leipzig'teki Yüksek Mahkeme önüne çıkarıldılar. Sanıkları savunanlar arasında Nazilerin yeni ün kazanmaya başlayan iki avukatı vardı: Hans Frank ile Dr. Carl Sack.*

Ancak, mahkemede dikkati çeken ne avukatlar, ne de sanıklar oldu. Adolf Hitler dikkati üzerine topladı. Frank, Hitler'i tanık göstermişti. Hitler'in mahkeme önüne çıkması her şeye rağmen göze

* Her ikisi de darağacında öldüler. Sack 20 Temmuz 1944'de, Hitler'e karşı hazırlanan bir komploya katıldığı için, Frank da Polonya'da Hitler adına yaptığı mezalimden ötürü.

alınması gereken bir riskti. Faaliyetleriyle orduda Nazi duygularının arttığını ortaya çıkarmış olan bu üç teğmeni yalnız bırakmak doğru olmazdı. Kaldı ki Hitler bu gelişmeyi gerçekten önlemek niyetinde de değildi. Ama Nazilerin orduya sızma çabalarının ortaya çıkması can sıkıcı bir olaydı. Savcılığın Nazi Partisi'ni, hükümeti zorla devirmek isteyen ihtilâlci bir örgüt olmakla suçlaması Hitler'in o günkü taktiklerine uygun düşmüyordu. Bu suçlamaya karşı koymak için savunma tanığı olarak mahkemeye çıkmayı Frank ile birlikte kararlaştırdılar. Ama aslında Führer'in daha önemli bir amacı vardı. Bu amaç, seçimlerde şaşırtıcı bir zafer kazanmış olan bir hareketin lideri olarak, orduyu ve özellikle baştaki subayları, Nasyonal Sosyalizmin, Nazi subayları dâvasında olduğu gibi, *Reichswehr* için bir tehlike olmak şöyle dursun, tersine, *Reichswehr*'in ve Almanya'nın kurtuluşu için gerekli olduğuna inandırmaktı."

Tanıklık kürsüsünün sağladığı bu ulus çapındaki imkândan Hitler, söz söyleme yeteneğini ve politika stratejisindeki zekâsını kullanarak çok iyi yararlandı. Bu mükemmel gösterinin altında birçok aldatmaca bulunduğunu Almanya'da generaller arasında bile, pek az kimse farketti. Hitler, gayet yumuşak bir dille, ne S.A.'ların, ne de partinin orduya karşı savaşmadığını mahkemeye ve (ordudaki subaylara) temin etti. "Ben ordunun yerine başka bir şey koymak için yapılacak herhangi bir teşebbüsün delilik olduğunu her zaman söylerim. Hiç birimizin ordunun yerini almakta bir çıkarı yok... İktidara geldiğimiz zaman bugünkü *Reichswehr* yerine Alman halkının büyük ordusunu yeniden kurmağa çalışacağız."

Nazi Partisi'nin, iktidarı yalnızca Anayasanın gösterdiği yoldan ele geçireceğini ve eğer genç subaylar silâhlı bir isyanı düşünmüşlerse bunda yanılmış olduklarını mahkemeye ve generallere tekrar söyledi.

> "Hareketimizin kuvvet kullanmaya ihtiyacı yoktur. Alman ulusunun fikirlerimizi anlayacağı gün gelecektir. O zaman arkamda otuz beş milyon Alman bulunacaktır... Anayasanın sağladığı haklara sahip olunca, doğruluğuna inandığımız yolda devleti yeniden kuracağız."
>
> **MAHKEME BAŞKANI:** "Onu da Anayasa yoluyla mı yapacaksınız?
> **HİTLER:** "Evet."

Ama, orduya ve Almanya'daki öteki tutucu elemanlara böylece seslenirken, öte yandan kendi partisindeki ihtilâlci heyecanı da

düşünmesi gerekiyordu. Üç sanığı kurtarmak için bu ateşi söndürmek istemezdi. Mahkeme başkanı, 1923'deki başarısız darbesinden bir ay önce söylediği "yerlerde başlar yuvarlanacak" sözünü kendisine hatırlattığı zaman Hitler'in eline bu fırsat da geçti. Nazi lideri bugün bu sözleri reddebilir miydi?

> "Nasyonal Sosyalist hareketin bu savaşta zafere ulaştığı gün," diye cevap verdi Hitler, "bir de Nasyonal Sosyalist Adalet Mahkemesi kurulacak. O zaman 1918 İhtilâlinin intikamı alınacak ve başlar yuvarlanacak!"[12]

Bu bakımdan, iktidara geçtiği gün neler yapacağını Hiter'in söylemediğini kimse iddia edemez. Ama o sırada mahkemede bulunan dinleyiciler Hitler'in bu sözlerini beğendiler, uzun uzun ve bağıra bağıra alkışladılar. Yargıç bu gösteriye katılmadı ama ne o, ne de savcı, Hitler'in sözlerine itiraz etmedi. Bu sözler bütün Alman gazetelerinde ve birçok yabancı gazetelerde heyecanlı başlıklarla yayımlandı. Asıl dava, Hitler'in bu heyecanlı sözleri arasında kaybolup gitti. Nasyonal Sosyalizm hareketindeki davranışları, Nasyonal Sosyalizmin en büyük lideri tarafından bile hoş karşılanmayan üç genç subay, vatana ihanet amacıyla komplo kurmaktan suçlu bulundular. Kendilerine on sekiz ay kalede göz hapsi altında tutulmak gibi hafif bir ceza verildi. Cumhuriyet Almanyasında bu suçtan ağır cezalar Cumhuriyeti destekleyenlere veriliyordu. *

1930 Eylül'ü, Almanları Nazi İmparatorluğuna götüren yolun dönüm noktası oldu. Nazi Partisi'nin genel seçimlerde kazandığı şaşırtıcı başarı yalnız milyonlarca basit Almanı değil, aynı zamanda ticaret hayatındaki ve ordudaki liderlerin birçoğunu da, bunun durdurulamayacak bir hareket olduğuna inandırdı. Partinin yaptığı demagojiyi ve bayağılıkları beğenmeyebilirlerdi, ama Parti Cumhuriyetin ilk on yılında susturulmuş olan eski Alman halkını komünizmden, sosyalizmden, sendikacılıktan ve demokrasinin saçmalıklarından kurtaracağını

* Teğmen Scheringer Hitler'in mahkemedeki tutumunu davaya ihanet saydı, hapishanede Nazi Partisi'ne kızdı, koyu bir komünist oldu. Hitler'e küsenlerin bir çoğu gibi o da 30 Haziran 1934 temizliğinde tasfiyeye tabi tutulanlar arasındaydı. Ama bir yolunu bulup kaçtı. Hitler'in sonunu gördü. Teğmen Ludin, Nazi dâvasına bağlı kaldı, 1932'de Reichstag'a seçildi. S.A. ve S.S.'de yüksek bir mevkie geçti, Slovakya kukla hükümetinde Alman temsilcisi oldu. Kurtuluş sırasında orada yakalandı, Çekoslovaklar tarafından idam edildi.

vaad ediyordu. Üstelik de bütün Almanya'yı sarmıştı. Bu bir başarıydı.

Gerek bundan ve gerekse Hitler'in Leipzig mahkemesinde orduya açıkça verdiği teminattan ötürü, birtakım generaller Nasyonal Sosyalizmin, Alman halkını birleştirmek, eski Almanya'yı diriltmek, orduya yeniden eski şan ve şerefini kazandırmak ve ulusu utandırıcı Versailles Andlaşması'nın zincirini atacak duruma getirmek için aradıkları kuvvetin ta kendisi olup olmadığını düşünüyorlardı. Yüksek Mahkeme başkanının "Alman Millî İhtilâli" sözü ile ne demek istediği konusunda sorduğu soruya Hitler'in verdiği cevaptan memnun kalmışlardı.

Hitler, "Bu yalnızca," demişti, "bugün esir durumda olan Almanya'nın kurtulması demektir... Bu barış andlaşmaları Almanya'nın elini ayağını bağlamıştır. Nasyonal Sosyalistler bu andlaşmalara birer kanun gözüyle bakmamakta, Almanya'ya zorla kabul ettirilmiş bir şey saymaktadırlar. Tamamıyla masum olan gelecek kuşakların bu yükü taşımalarını kabul etmiyoruz. Bunlara karşı elimizde bulunan bütün araçlarla karşı koyduğumuz zaman kendimizi ihtilâl yolunda buluruz."

Subaylar da böyle düşünüyorlardı. Subayların ileri gelenlerinden bazıları, Savunma Bakanı General Groener'in üç astın yüksek mahkeme önünde yargılanmasına müsaade etmesini acı acı eleştiriyorlardı. O sıralarda Başkomutanlıktan atılmış olan ve genellikle Alman ordusunun savaş-sonu döneminin dâhisi, Scharnhorst ile Gneisenau'nun halefi sayılan General Hans von Seeckt, Groener'e bu davranışının subaylar arasındaki dayanışma ruhunu zayıflattığından yakındı. Az sonra Genelkurmay Başkanı olarak bu kitapta önemli roller oynayacak olan Albay Ludwig Beck de, 1930'da Ulm'da, 5'inci Topçu Alayı'nın komutanıydı. Yargılanan üç teğmen de bu alaydandı. Albay, teğmenlerin tutuklanmasını üstleri nezdinde şiddetle protesto etmekle kalmadı, aynı zamanda Leipzig'de onlardan yana tanıklık etti.

Artık mahkeme bitmişti. Hitler söyleyeceğini söylemişti. Generaller önceden ordu için tehlike saydıkları bu hareket karşısında kendilerini daha iyi hissetmeye başladılar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Harekât Dairesi Başkanı olan General Alfred Jodl, Nürnberg'deki askeri mahkemede, Nazi liderinin Leipzig'de söylediği sözlerin subaylar için taşıdığı önemi anlatmışur: "O zamana kadar, yüksek rütbeli subayların çoğu Hitler'in orduyu yok etmek istediğine inanıyorlardı. Şimdi artık kendilerine teminat verilmiş oluyordu." General von Seeckt de, 1930'da *Reichstag*'a seçildikten

sonra, bir süre açıkça Hitler'den yana oldu. 1932 Cumhurbaşkanı seçimlerinde kızkardeşine, eski başkan Hindenburg'un yerine Hitler'e oy vermesini söyledi.

Alman subaylarının siyasi körlükleri artmaya ve ortaya çıkmaya başlamıştı. İleride bu yüzden başlarına gelmedik kalmayacaktı.

Sanayi ve para krallarının siyaset alanındaki budalalıkları da generallerinkinden aşağı kalmıyordu. Hitler'in kendilerine borçlu kalacağını ve iktidara geçtiği zaman ne isterlerse yapacağını sanıyorlardı. Birçok kimselerin başlangıçta bir türedi saydığı bu Avusturyalının Almanya'da iktidarı ele alması fikrini, 1930 Eylül seçimlerinde Nazilerin şaşırtıcı başarılarından sonra, iş adamlarından çoğu ciddiye almaya başladılar.

Nürnberg'de ifade veren Walter Funk, 1931 yılında artık "sanayici dostlarım ve ben, Nazi Partisi'nin çok uzak olmayan bir gelecekte iktidara geleceğine inanmıştık," demiştir.

Pis suratlı, şaşı gözlü ve göbekli, ufak tefek bir adam olan ve yüzü bu kitabın yazarına her zaman bir kurbağayı hatırlatan Funk, o yıl Almanya'nın başlıca ticaret gazetesi *Berliner Boersenzeitung*'un başyazarlığı gibi tatlı bir işten ayrılmış, Nazi Partisi'ne girmiş ve parti ile bellibaşlı iş adamları arasında irtibatı sağlayan bir adam olmuştu. Birçok sanayici dostlarının, özellikle Ren boyundaki büyük maden işletmeleri patronlarının, "partiye özel teşebbüs yolunu izletmek" amacıyla kendisini Nazi hareketine katılmaya zorladıklarını Funk Nürnberg'de açıklamıştır.

> "O sıralarda partiyi yönetenlerin iktisadi alanda birbirine taban tabana aykırı, karışık görüşleri vardı. Ben, bana verilen görevi, Führer'i ve partiyi şahsen etkileyerek, onlara özel teşebbüsün, iş adamlarındaki cesaretin, özgür teşebbüsün yaratıcı gücünün v.b.'nin partinin ana ekonomik siyaseti olmasını kabul ettirmeye uğraşmak yerine getirmeye çalıştım. Führer gerek benimle ve gerekse ona tanıştırdığım bellibaşlı sanayicilerle yaptığı konuşmalarda, kendisinin devlet ekonomisi ve "planlı ekonomi" denen şeyin düşmanı olduğunu, özgür teşebbüs ile rekabeti en yüksek üretim düzeyine varabilmek için zorunlu saydığını sık sık ve tekrar tekrar belirtmiştir."[13]

Hitler, geleceğin *Reichsbank* Başkanı ve İktisat Bakanı'nın anlattığına göre, Almanya'da para sahibi olanlarla görüşmeye başlıyor ve onlara aşağı yukarı istedikleri şeyleri söylüyordu. Partinin, seçim kam-

panyalarını beslemek, geniş ve yoğun propaganda masraflarını ödemek, yüzlerce devamlı memurunun maaş bordrolarını karşılamak ve 1930'un sonunda yüz bin kişiden fazla, yani *Reichswehr*'den daha büyük olan özel S.A. ve S.S. ordularını yaşatabilmek için, çok büyük miktarda paraya ihtiyacı vardı. İş adamları, bankacılar partinin tek para kaynağı değildi. Parti, yardımlardan, aidattan, parti gazetelerinin, kitaplarının ve dergilerinin satışından da büyük gelirler sağlıyordu. Ama yine de en büyük kaynak iş adamlarıyla bankacılardı. Bunlar Nazilere ne kadar çok para verirlerse, o zamana kadar destekledikleri öteki tutucu partilere verdikleri paraları o kadar kesiyorlardı.

Önceleri Hitler'in parti, sonraları da Reich basın sözcüsü olan Otto Dietrich şöyle diyor: "1931 yazında Führer birdenbire çalışmalarını etkili sanayi kralları üzerinde toplamaya karar verdi."[14]

Bu krallar kimlerdi?

Bunların kimlikleri, liderin iç çevresinden başka herkesten saklanan bir sırdı. Parti iki taraflı bir oyun oynamak zorundaydı. Bir yandan, Strasser Goebbels ve deli Feder, Nasyonal Sosyalistlerin gerçek "sosyalist" ve para krallarının düşmanı olduklarını bar bar bağırarak halkı aldatırken, öte yandan, partinin yaşaması için para sahiplerinden bol bol para sızdırılması gerekiyordu. Dietrich'in söylediğine göre, Hitler 1931 yılının son yarısında "Almanya'yı baştan başa gezdi, (iş çevrelerinin) bellibaşlı kişileriyle konuştu." Bu konuşmaların bir kısmı çok gizli geçiyor, "dağ başlarında, tenha yerlerde" yapılıyordu. Dietrich, "Gizlilik esastı," der. "Basının herhangi bir falsosuna fırsat verilmemeliydi. Bu tedbirler sayesinde, sonunda başarı kazanıldı."

Nazi politikasının zikzakları işte bu denli komikti. Bir keresinde, 1930 sonbaharında Strasser, Feder ve Frick, *Reichstag*a Nazi Partisi adına bir kanun tasarısı sundular. Tasarıda, faiz haddinin azami yüzde 4 olması, "banka ve borsa krallarının" ve bütün "doğu Yahudilerinin" ellerinde bulunan hisse senetlerinin karşılık ödenmeden müsadere edilmesi, büyük bankaların millileştirilmesi isteniyordu. Hitler'in ödü koptu. Bu, Bolşevikliğin ta kendisi olacağı gibi, aynı zamanda, partinin mali bakımdan intiharı demekti. Tasarıyı geri almasını partiye şiddetle emretti. Bunun üzerine Komünistler tek kelimesini değiştirmeden tasarıyı yeniden *Reichstag*'a getirdiler. Hitler, partisine tasarıya karşı oy kullanırdı.

Funk'un savaştan sonra Nürnberg hapisanesinde yapılan sorgusu

sırasında verdiği ifadelerden, Hitler'in yardım gördüğü "etkili sanayi krallarının" hiç olmazsa kimler olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Batı Alman maden sahiplerince toplanan ve "Ruhr hazinesi" adıyla bilinen siyasi bir gizli fonu yöneten sendika-düşmanı madenciler kralı Emil Kirdorf, 1926 parti kongresinde Hitler tarafından kandırılmışsı. Yaptığı hataları anlayacak kadar yaşayan ve bunu *I Paid Hitler* (Hitler'e Para Verdim) adındaki kitabında açıklayan çelik tröstü başkanı Fritz Thyssen, Hitler'e daha da önce yardımda bulunanlar arasındaydı. Nazi liderine 1923'de Münih'de rastlamış, güzel sözlerinin etkisinde kalmış ve o zaman daha pek tanınmayan Nazi Partisi'ne, Ludendorff kanalıyla, ilk bağış olarak 100.000 altın mark (25.000 dolar) vermişti. Birleşik Çelik Kurumlarında nüfuzlu bir adam olan Albert Voegler de Thyssen'e katılmıştı. Hitler'in 1930 ile 1933 yılları arasında iktidara geçmek için yaptığı son çalışmalar sırasında sanayicilerden gelen paraların bellibaşlı kaynağı kömür ve çelik kralları idi.

Funk, aynı zamanda, Hitler'in iktidara gelmesi halinde açıkta kalmak istemeyen öteki sanayi ve kurum müdürlerinin de adlarını vermiştir. Liste tam değildir ama, oldukça uzundur. Funk, Nürnberg mahkemesine getirildiği sırada hafızası pek yerinde değildi. Listede şu adlar var: Dev kimya karteli I.G. Farben müdürlerinden Georg von Schnitzler; potasyum sanayiinden August Rosterg ve August Diehn (Funk bu sanayinin Führer'e karşı olumlu tutumunu anlatmıştır); Hamburg-Amerika denizyollarından Cuno; merkezi Almanya Linyit Sanayii; Conti lastik fabrikaları; Kolonya'nın büyük sanayicilerinden Otto Wolf; Hitler'in iktidara geçmesinde önemli bir rol oynamış olan Kolonya Bankası'ndan Baron Kurt von Schroeder; başlıca bankalar ve bunlar arasında: Deutsche Bank, Commerz und Privat Bank, Dresdener Bank, Deutsche Kredit Gesellschaft ve Almanya'nın en büyük sigorta şirketi Allianz.

Hitler'in ekonomi danışmanlarından Wilhelm Keppler partiye bir sürü Güney Alman sanayicisi getirmiş, aynı zamanda S.S. Şefi Himmler'e bağlı özel bir iş adamları derneği kurmuştu. Adı "Ekonomi Dostları Kulübü"ydü *(Freundeskreis der Wirtschaft)*. Bu topluluğun adı sonradan *"S.S. Reichsführer* Dostları Kulübü oldu. *S.S. Reichsführer* ise Himmler'di. Kulüp bu gangsterin adamlarına Âri asılları "inceletmek" için milyonlarca mark topladı.

Münih'in zengin yayınevi sahiplerinden Hugo Bruckman ile piya-

no yapımcısı Carl Bechstein, siyasete atıldığı gündenberi Hitler'e mali ve sosyal bakımdan yardım etmişler, her ikisinin de kanları, ünü artan genç Nazi liderlerine büyük yakınlık göstermiştir. Hitler birçok iş adamı ve ordu ileri gelenleriyle ilk önce Bechstein'in Berlin'deki konağında tanışmış, sonunda kendisini Başbakanlığa getiren son kesin toplantılardan birkaçı da bu konakta yapılmıştır.

1930'da Alman seçimlerinden sonra bütün Alman iş adamlarının hemen Hitler'in arkasına takıldığı söylenemez. Funk, Siemens ve A.T.G. gibi büyük elektrik korporasyonlarının, Krupp von Bohlen und Halbach gibi askeri malzeme fabrikatörlerinin uzakta kaldıklarını söyler. Thyssen kendi itiraflarında, Krupp'un Hitler'e "şiddetle muhalif" olduğunu ve Hindenburg Hitler'i Başbakan yapmadan bir gün önce Feld-Mareşal'a böyle bir delilikte bulunmamasını ihtar ettiğini söyler. Ama Krupp az sonra işi anladı ve sonradan yaptığına pişman olan Thyssen'in ifadesine göre, hemen "aşırı bir Nazi" oldu.[15]

Hitler'in iktidara geçmek için açtığı son kampanya sırasında Alman iş dünyasını oldukça geniş hazinesinden bir hayli para yardımı gördüğü belli. 1933 ocağından önceki son üç yılda bankerlerin ve iş adamlarının Nazi Partisi'ne yaptıkları bağışlar hiçbir zaman tespit edilemedi. Funk'un dediğine göre bu para "birkaç milyon markı" geçmez. Thyssen bağışlar tutarının yılda iki milyonu bulduğunu tahmin ediyor. Kendisinin şahsen bir milyon mark verdiğini söylüyor. Ama partinin o sıralarda elinde çok parası oluşuna bakılacak olursa, Goebbels bunun hiçbir zaman ihtiyacı karşılamadığından yakınmış olsa bile, iş adamlarından gelen bağışların bu tahminlerin kat kat üstünde olduğu kesindir. Siyasete bir çocuk kadar aklı ermeyen bu iş adamlarının bu davranışlarıyla nelere yol açmış olduklarını ileride, bu kitapta göreceğiz. İş adamlarının en heyecanlılarından biri, aynı zamanda ileride de en çok hayal sükutuna uğrayacak olanlardan biri Dr. Schacht'dı. 1930'da Young Planına karşı geldiği için *Reichsbank* Genel Müdürlüğü'nden çekilmiş, o yıl Goering'e, 1931'de Hitlere rastlamış, bundan sonra hayatının iki yılında üstün yeteneklerini Führer'i banker ve sanayici dostlarına yaklaştırmaya harcayıp onu Başbakan sandalyesine biraz daha yaklaştırmıştır. Nazi Almanyasının yaratılmasıyla ilk başarılarında ölçülemeyecek kadar büyük hizmeti dokunan bu ekonomi sihirbazı, 1931'de Hitler'e şunları yazıyordu: "Olayların bugünkü akışı sizi ister istemez Başbakanlığa getirecektir. Buna şüphem yok... Hare-

ketiniz içeride o kadar güçlü bir gerçeğe ve zorunluluğa dayanmaktadır ki, zafer artık sizden uzun zaman uzakta kalamaz... Çalışmalarım beni yakın bir gelecekte nereye götürürse götürsün, bu arada beni bir kalede mahpus görseniz bile, sadık bir adamınız olarak bana güvenebilirsiniz." Bu sözlerin bulunduğu iki mektuptan birinin altında ve imzanın üstünde şu yazı var: "Şiddetli bir 'Heil' ile."[16]

Hitler'in hiçbir zaman gizlemediği "kuvvetli gerçek"lerden biri de partinin Almanya'da iktidarı ele geçirir geçirmez, Dr. Schacht ile dostları da dahil olmak üzere, her Almanın kişisel özgürlüğünü elinden almaktı. Hitler zamanında yeniden *Reichsbank* Başkanı olan bu ekonomi dâhisi ile sanayi ve sermaye alanındaki dostlarının bunu anlaması oldukça uzun sürdü. Bu tarih dönemi de bütün tarihler gibi bir sürü cilvelerle dolu olduğu için, Dr. Schacht'ın yalnız Hitler'in Başbakan olacağını değil, kendisini hapse atacağını da önceden kestiren bir peygamber olduğunu ispat etti: Yalnız Dr. Schacht bir şeyi bilememişti: Bir kaleye değil de daha kötü bir yere, bir toplama kampına, Hitler'in "sadık adamı" olarak değil de tam tersi olarak kapatılacağını hesaplayamamıştı.

1931 yılının başında, Hitler artık kendi çevresinde bağnaz ve koyu partizanlardan kurulu küçük bir grup toplamış bulunuyordu. Bunlar son iktidar saldırısında ona yardım edecek, biri hariç, Üçüncü Alman İmparatorluğu yıllarında bu iktidarı sürdürmesi için yardım etmek üzere onun yanından ayrılmayacak zâlim insanlardı. Yalnız içlerinden belki en yetenekli ve en yaban olanı Nazi hükümetinin ikinci yılında ölecekti. O sırada en gözde olanlar beş kişi idiler: Gregor Strasser, Roehm, Goering, Goebbels ve Frick.

Goering 1927 sonunda ilan edilen siyasi bir aftan yararlanarak Almanya'ya dönmüştü. Komünistler bu af kanunuyla sağ partilerin *Reichstag*'a dönmelerine yardım etmiş bulunuyorlardı. Goering 1923 darbesinden beri sürgün zamanının çoğunu İsveç'te geçirmiş, Langbro Akıl Hastanesi'nde uyuşturucu ilaç düşkünlüğünü tedavi ettirmiş, iyileştikten sonra bir İsveç uçak şirketinde çalışarak geçimini sağlamaya başlamıştı. Dünya Savaşının bu gösterişli ve yakışıklı şampiyonu o sırada şişmanlamış, ama enerjisinden ve canlılığından hiçbir şey kaybetmemişti. Berlin'de Badischestrasse'de bir bekâr katında oturuyor (çok sevdiği saralı karısı vereme yakalanmış, İsveç'te hasta yatıyordu), uçak şirketlerine ve Alman havayolları şirketi *Lufthansa*'ya danışman-

lık yaparak geçiniyor, sosyal ilişkilerini geliştiriyordu. Bu ilişkiler bir hayli genişti; eski Alman Veliahtından, İtalyan Kralının kızı Prenses Mafalda ile evlenen Prens Philip von Hesse'den tutun da Fritz Thyssen'e ve daha bir sürü kapitalist krallara ve ordunun birçok yüksek subaylarına kadar gidiyordu.

Bunlar Hitler'de olmayan, fakat onun için gerekli ilişkilerdi. Goering Nazi liderini dostlarına tanıtmaya başladı. Bir kısım Nazi kıtalarının pis işlerini yüksek sınıf çevrelerinde örtmeğe çalıştı. Hitler *Reichstag*'da partiyi temsil edecek on iki kişi arasına Goering'i de seçti. Goering, 1932'de Naziler ikinci büyük parti oldukları sırada *Reichstag* Başkanı oldu. Büyük partiyi son zaferine götüren entrikaların çevrildiği toplantılar *Reichstag* Başkanının resmi konağında yapıldı. Hitler'in Başbakan olduktan sonra iktidarda kalmasını sağlayan *Reichstag* yangını planı da burada hazırlandı.

Ernst Roehm'ün 1923'de Hitler'le arası açılmış, Roehm az sonra da Bolivya ordusuna yarbay olarak katılmak üzere Almanya'dan ayrılmıştı. 1930'un sonuna doğru, Hitler kendisini çağırıp çığırından çıkmakta olan S.A.'ların liderliğini yeniden üzerine almasını istedi. S.A.liderleri Nazi ihtilâlinin yaklaşmakta olduğuna inanıyorlar, siyasi hasımlarını caddelerde dövüp öldürüyorlardı. Ne genel seçimler, ne de mahalli ya da belediye seçimleri, korkunç sokak kavgaları olmadan yapılamıyordu.

Bu arada Nasyonal Sosyalizme en büyük kurbanlarından birini verdiren önemli kavgalardan birine değinelim: Horst Wessel, S.S.'nın Berlin'deki ikinci derece liderlerinden biriydi. Bir Protestan papazının oğluydu. Ailesini ve okumayı bırakmış, yoksul mahallelerin birinde bir orospu ile yaşıyordu. Nazi davasına adamıştı kendini. Nazi düşmanlarından bir çoğu bu gencin pezevenklikle hayatını kazandığını söylerdi. Ama bu fazla mübalağalı bir suçlamadır. Gerçi Horst Wessel'in pezevenkler ve orospularla arkadaşlık ettiği kesindi. 1930 şubatında bazı Komünistler tarafından öldürüldü. Eğer ardından bestesiyle güftesi kendisi tarafından yazılmış bir türkü bırakmamış olsaydı, o da sokak savaşlarında her iki yandan ölen yüzlerce insan gibi unutulup gidecekti. Horst Wessel'in bu türküsü az sonra Nazi Partisi'nin, sonra da Nazi İmparatorluğunun *Deutschland über Alles*'den sonra gelen ikinci resmi marşı oldu. Horst Wessel, Dr. Goebbels'in usta propagandası sayesinde hareketin en büyük masal kahramanlarından biri ha-

line geldi. Hayatını dava için vermiş tam bir ülkücü olarak göklere çıkartıldı.

Roehm S.A.'ların başına geçtiği sırada Gregor Strasser Nazi Partisi'nin gerçekten iki numaralı adamıydı. Gregor Strasser kuvvetli bir konuşmacı ve örgütçüydü. Partinin en önemli şubesi olan Siyasi Örgüt Bürosu'nun başında bulunuyordu. Buradan taşra ve mahalli liderlerin çalışmalarını da denetliyor, onları etkisi altında tutuyordu. Bavyeralı kibar yaradılışı onu Hitler'den sonra partinin en sevilen adamı haline getirmişti. Ayrıca Führer'den farklı olarak, güvenilen, hatta siyasi muhaliflerinden çoğu tarafından da sevilen bir adamdı. O sıralarda parti içinde ve dışında Strasser'in durmadan değişen huysuz Hitler'den daha iyi bir lider olacağına inanan çok kimse vardı. Bu görüş özellikle *Reichswehr*'de ve Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda oldukça kuvvetliydi.

Gregor Strasser'in kardeşi Otto bir kenara atılmıştı. Çünkü Otto, partinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi adında bulunan "sosyalist" kelimesini de, "işçi" kelimesini de çok ciddiye almıştı. Sosyalist sendikalardaki grevlerin bir çoğunu desteklemiş, partinin sanayiyi devletleştirmesini istemişti. Bu Hitler'e göre elbetteki sapıklıktı. Otto Strasser'i "demokrasi ve liberalizm"in büyük günahlarını işlemekle suçladı. 21-22 Mayıs'ta, Führer âsi adamı ile hesaplaştı ve bütün bütüne teslim olmasını istedi. Otto bunu yapmayınca partiden kovuldu. Devrimci Nasyonal Sosyalistler Birliği adında gerçek milli "sosyalist" karakterde bir hareket yaratmaya çalıştı. Bu harekete "Kara Cephe" adı verildi. Ama Eylül seçimlerinde Hitler'in Nazi oylarından pek de fazlasını alamadı.

Hitler'in çevresindeki Büyük Beşler'in dördüncüsü olan Goebbels, 1926'daki çatışmadan beri Gregor Strasser'in düşmanı ve rakibiydi. Bu çatışmadan iki yıl sonra Strasser'in yerini alarak partinin propaganda şefi olmuş, Strasser de siyasi örgütün başına geçmişti. Aynı zamanda Berlin *Gauleiter*'i olarak kalmış ve partinin yeniden örgütlenmesinde olduğu kadar, propaganda alanındaki yetenekleri de Führer üzerinde olumlu bir etki bırakmıştı. Hızlı, ama iğneleyici konuşması ve uyanık kafası yüzünden kendisini Hitler'in çevresindekilere sevdirememişti. Ona güvenmiyorlardı. Ama Nazi lideri, başlıca adamları arasında anlaşmazlıklar bulunmasından memnundu. Çünkü bu durum aralarında birleşip kendisine karşı komplo kurmalarını önlüyordu. Hiçbir zaman

tam olarak Strasser'e güvenmemişti. Ama Goebbels'in bağlılığına yüzde yüzde inanıyordu. Bundan başka topal küçük bağnazın kafasında işine yarayacak binlerce fikir kaynaşıp duruyordu. Son olarak, Goebbels cesur bir gazeteci -o sırada Berlin'de *Der Angriff* adında bir gazete çıkarıyor, bu gazetede bol bol atıp tutuyordu- ve ayak takımını kışkırtan bir konuşmacı olarak parti için büyük bir değer taşıyordu.

Grubun beşinci ve en son üyesi olan Wilhelm Frick, gruptaki insanların en siliği idi. Tipik bir Alman memuruydu. 1923'den önce Münih'de genç bir polis memuru iken Hitler'e polis dairelerinde casus olarak hizmet etmiş, Führer de kendisine minettar kalmıştı. Çoğunlukla kendisine ufak işler verilirdi. Hitler'in teşvikiyle Thuringia'da belediye yönetimine katılan ilk Nazi olmuş ve sonra kendisine Nazi Partisi'nin *Reichstag* liderliği verilmişti. Son derece bağlı ve çalışkandı. Çekingen yaradılışı ve kibar davranışlarıyla Cumhuriyet hükümetinde bulunan müstereddit elemanlar üzerinde büyük başarılar sağlıyordu.

1930'ların başlangıcında partide daha aşağı kademede bulunan birtakım adamlar Üçüncü Alman İmparatorluğu zamanında dikkati çekti ve bu dönemde korkunç kişisel kuvvet kazandılar. Tavuk yetiştirici Heinrich Himmler burundan takma gözlüğüyle yumuşak huylu, sıradan bir okul hocası sanılırdı. Münih Teknik Okulu'ndan ziraat mühendisi olarak çıkmıştı. Himmler, yavaş yavaş, Hitler'in muhafızları olan siyah ceketli S.S.'leri yetiştirmeye başladı. Ama hem S.A. hem de S.S.'lerin komutanı olan Roehm'ün gölgesinde çalışıyor, Bavyera'nın dışında kalan parti çevrelerinde bile az tanınıyordu. Bir de Kolonya *Gauleiter*'i Dr. Robert Ley adında sarhoş bir kimyacı ile partinin hukuk işleri kısmına bakan Hans Frank adında bir avukat vardı. Bu arada Walter Darré adında bir ziraatçi daha vardı. Walter Darré Arjantin'de 1895'de doğmuş, Hess vasıtasıyla Nasyonal Sosyalizme girmişti. Bu adamın *Nordik Irkın Hayat Kaynağı Köylü* adındaki eseri Hitler'in dikkatini çekmiş, kendisini partinin tarım işleri şubesinin başına getirmişti. Şahsı için hiçbir ihtirası olmayan, liderine körükörüne bağlı Rudolf Hess ise yalnızca Führer'in özel sekreteri adını taşıyordu. İkinci özel sekreter Martin Bormann'dı. Bir köstebeğe benzeyen bu adam entrikaların alanını genişletmek için parti hayatının karanlık köşelerinde dolaşmayı tercih ederdi. Bir ara siyasi bir cinayete adı karıştığı için bir yıl hapis yatmıştı. Gençlik örgütünün lideri, Bal-

dur von Schirach adında romantik ve enerjik bir gençti. Annesi Amerikalıydı; büyükbabası da boğa güreşinde bacağının birini kaybetmiş Kuzeyli bir Amerikan subayı idi. Nürnberg'de kendisini hapiste tutan Amerikalılara, on yedi yaşında Henry Ford'un *Ebedî Yahudi* adlı kitabını okuduktan sonra Yahudi-düşmanı olduğunu söylemiştir. Bir de kasvetli, soğuk, Baltıklı düzmece filozof Alfred Rosenberg vardı ki, yukarıda gördüğümüz gibi, bu adam Hitler'in ilk akıl hocalarındandı. 1923'deki darbeden beri bir sürü kitaplar ve broşürler çıkartmıştı. Karmakarışık bir üslupla yazılmış olan bu karmakarışık yazılar, *Yirminci Yüzyıl Efsanesi* adı altında 700 sayfalık bir eserde toplanmıştı. Bunlar, Nazi çevrelerine yutturmak üzere ham kafasının Nordik üstünlük üzerine hazırladığı gülünç dolmalardı. Hitler bu kitabı okumaya alıştığını alay ederek sık sık söylerdi. Kendisini yazar sanan Schirach da Rosenberg'in "kimsenin okumadığı bir kitabı herkesten çok satan bir adam" olduğunu söylemişti. Gerçekten kitap 1930'daki ilk yayınından sonraki on yıl içinde yarım milyondan fazla sattı. Hitler bu soğuk, budala, beceriksiz adama karşı başından sonuna kadar büyük bir sevgi besledi. Onu partinin çeşitli yerlerine getirerek mükafatlandırdı. *Voelkischer Beobachter*'in ve öteki Nazi yayınlarının editörü yaptı. 1930'da partinin *Reichstag*'daki milletvekilleri arasına soktu. O da Dışişleri Komisyonu'nda Nazi hareketlerini temsil etti.

Nasyonal Sosyalist liderinin çevresinde işte böyle bir insan topluluğu bulunuyordu. Normal bir toplumda bu insanlar elbette garip bir uygunsuzlar takımı olurdu. Ama, Cumhuriyetin son karışık günlerinde milyonlarca şaşkın Alman'a birer kurtarıcı gibi görünmeye başladı bu adamlar. Ayrıca düşmanlarına iki bakımdan üstündüler: Başlarında ne istediğini iyi bilen bir lider vardı ve bu adamlar liderlerinin her gittiği yere gidecek ve ona yardım etmek için her şeyi yapacak kadar katı yürekli ve fırsatçıydılar.

1931 yılı, beş milyonluk işsiz ordusu, iflâs durumuna gelmiş orta sınıfıyla, borçlarını ödemeyen köylüleriyle, çalışamaz durumda Parlamentosuyla, güçlükler içinde çabalayıp duran hükümetiyle, gün geçtikçe bunayan seksen dört yaşındaki Cumhurbaşkanıyla gürültü patırtı içinde geçip giderken, Nazi şefleri artık daha fazla beklemeyeceklerine inanmaya başladılar. Gregor Strasser'in açıkça övündüğü gibiydi durum: "Bütün bunlar felâketi yaklaştırmağa yarıyor... İyi, hem de çok iyi. Hem bizim için ve hem de Alman ihtilâlimiz için."

VI

CUMHURİYETİN SON GÜNLERİ: 1931-33

ALMANYA'nın bu karışık günlerinde, garip ve dönek bir adam belirdi ve Cumhuriyetin mezarını herkesten iyi kazdı. Bu adam Cumhuriyetin son Başbakanı olarak kısa bir süre hizmet edecek ve tuhaftır ki, bir sürü dönekliklerinin en sonuncusunu Cumhuriyeti kurtarmak için yapuğı zaman artık çok geç kalmış olduğunu görecektir. Bu adam Kurt von Schleicher'di. Adı Almancada "entrikacı" yada "sinsi" anlamına gelirdi.

1931'de orduda tuğgeneraldi. 1882'de doğmuş, askerlik hizmetine on sekiz yaşında, Hindenburg'un eski alayı olan 3'üncü Piyade Muhafız Alayı'nda başlamıştı. Orada Feld-Mareşal ve Cumhurbaşkanının oğlu Oskar von Hindenburg ile yakın arkadaş oldu. Kurduğu ikinci dostluk ise daha yararlı oldu kendisi için: Harp Akademisi'ndeyken, parlak bir öğrenci olarak, General Groner'in dikkatini çekmişti. General, 1918'de Yüksek Komuta Kurulu'nda Ludendorff'un yerini alınca onu kendine yaver yaptı. Her şeyden önce bir "salon subayı" olan -yalnız Rus cephesinde kısa süre kıta hizmeti gördü- Schleicher, bundan sonra ordunun ve Weimar Cumhuriyeti'nin iktidar kaynaklarına yakın çevrelerde çalıştı. Uyanık kafası, kibar davranışları ve politikadaki keskin anlayışı, gerek generalleri ve gerekse politikacıları etkiledi. General von Seeckt'in yönetiminde kanundışı hür taburlarla aynı şekilde kanun dışı ve gizli "Kara *Reichswehr*"lerin örgütlenmesinde büyük yardı-

mı dokundu. Moskova ile yapılan gizli konuşmalarda başlıca rolü oynadı. Bu konuşmalarda Alman tank ve hava subaylarının Rusya'da gizli eğitim görmeleri ve Rusya'da Almanların silâh fabrikaları kurmaları kararlaştırıldı. Entrika çevirmeye doğuştan düşkün olan Schleicher'e karanlıkta çalışmak daha uygun düşüyordu. 1931 yılının başlangıcına kadar halk, adını hiç duymadı. Ama bir süredir Savaş Bakanlığı'nın bulunduğu Bendlerstrasse ile bakanlıkların bulunduğu Wilhelmstrasse'de gitgide dikkati üzerine çekmeğe başlamıştı.

Arkadaşı Oskar vasıtasıyla yakınlık kurduğu Cumhurbaşkanı Hindenburg üzerindeki etkisini, eski komutanı General Groener'i 1928 ocak ayında Savunma Bakanı tayin ettirmek için kullandı. Groener Cumhuriyet döneminde bu mevkie getirilen ilk asker oldu. Schleicher, Groener'in sağ kolu oldu. Onu yeni kurduğu Bakanlık Bürosu'nun *(Ministeramt)* başına getirdi. Ordu ve donanmanın siyaset ve basın işleri buradan yönetiliyordu. Groener yardımcısı için "benim politika kardinalim" diyor ve ordunun öteki bakanlarla ve siyasi liderlerle ilişkilerini ona bırakıyordu. Bu durumda Schleicher yalnız subay çevrelerinde değil, politikada da bir kuvvet olmaya başladı. Orduda yüksek subayları tayin edebiliyor ve yerlerinden atabiliyordu. 1930'da önce Ordu Başkomutan Yardımcısı General von Blomberg'den bir dalavere ile kurtuldu. Yerine eski arkadaşı, 3'üncü Piyade Muhafız Alayı'ndan General von Hammerstein'ı getirdi. Aynı yılın ilkbaharında, yukarıda gördüğümüz gibi, kendini Başbakan seçtirmek için gereken ilk teşebbüse girişti. Ordunun da desteğiyle Heinrich Bruening'in bu mevkie getirilmesini Hindenburg'a söyledi.

Schleicher bu siyasi zaferi kazanmak için Cumhuriyeti ortadan kaldırma planında ilk adım saydığı fikri uygulamaya başladı. Bu fikir onun kıvrak kafasında uzun zamandan beri biçimleniyordu: Yeni Weimar rejiminin güçsüzlük nedenlerini çok iyi görüyordu -kim görmüyordu ki?- Birçok partiler vardı (1930'da bu küçük partilerin onu bir milyondan çok oy almışlardı). Hepsinin de amacı başka başkaydı. Hepsi de 1930 yılının başlangıcında ülkenin karşılaştığı ekonomik buhranı önleyecek sürekli bir hükümeti *Reichstag*'da desteklemeyecek ve devamlı bir çoğunluk kurmak için biraraya gelemeyecek kadar kendi temsil ettikleri özel ekonomik ve sosyal çıkarlara bağlıydılar. Parlamento hükümeti, partileri seçen grupların özel çıkarları için bir pazarlık konusu, Almanların deyimi ile bir *Kuhhandel* (davar pazarı)

olmuştu. Milli çıkarları düşünen yoktu. Bu bakımdan, Bruening'in 28 Mart 1930'da Başbakan olduğu sırada -sol, merkez ya da sağdan- herhangi bir politika için çoğunluk sağlayamamasına, yalnızca hükümet işlerini yürütmekle yetinmesine ve ekonomik çıkmaz için bir şeyler yapmak düşüncesiyle, Cumhurbaşkanının kabulü halinde hükümete ülkeyi bir süre kararnamelerle yönetme yetkisi veren anayasanın 48'inci maddesine başvurmaktan kaçınmamış olmasına şaşmamak gerekir.

İşte Schleicher'in de istediği, Başbakanın tam bu şekilde davranmasıydı. Bu durum Cumhurbaşkanının yumruğu altında kuvvetli bir hükümetin zorunluğunu ortaya koyuyordu. O takdirde Cumhurbaşkanı (Schleicher'in görüşüne göre) halkın oyu ile iktidara gelmiş olacağı için halkın iradesini temsil edecek ve ordunun desteğini kazanacaktı. Madem ki demokratik yollarla seçilmiş olan *Reichstag* sürekli bir hükümet kuramıyordu, bu hükümeti demokratik yollarla seçilecek Cumhurbaşkanı kurmalıydı. Schleicher şuna emindi ki, Alman ulusunun istediği şey, sağlam olarak yerinde duracak ve onu umutsuz çıkmazından kurtaracak bir hükümetti. Aslında ise, Bruening'in Eylül'de yaptırdığı seçimlerin de gösterdiği gibi, Almanların çoğunun istediği bu değildi. Ya da, hiç olmazsa, Alman halkı Schleicher ile onun ordudaki ve Cumhurbaşkanı Sarayındaki dostlarının istedikleri bir hükümetle bu felâketin içinden sıyrılmak istemiyordu.

Gerçekte Schleicher iki korkunç hata işlemişti. Bruening'i Başbakan yapmakla ve onu Cumhurbaşkanı kararnameleriyle yönetime zorlamakla ordunun ulus içindeki kuvvetinin temelini sarsmıştı, yani orduyu politikaya karıştırmıştı. (Ordunun politikaya karıştırılması hem orduyu, hem de Almanya'yı felakete götürmüştür). Sonra da seçim sonuçlarını yanlış hesaplamıştı. 14 Eylül 1930'da, iki yıl önceki 810.000 oya karşılık, seçmenlerin altı buçuk milyonu Nazi Partisi'ne oy verince, politikacı general başka bir yol tutması gerektiğini anladı. Yılın sonuna doğru o sırada Bolivya'dan yeni dönmüş olan Roehm ve Gregor Strasser ile konuştu. Bu konuşma Nazilerle Cumhuriyet zamanında siyasi iktidarı ellerinde bulunduranlar arasında yapılan ilk temas oldu. Bunlar devam etti; Adolf Hitler iki yıl içinde amacına kavuştu; General von Schleicher de yuvarlandı ve sonunda öldürüldü.

Hitler, yeğeni ve sevgilisi Geli Rubal'ın intiharından üç hafta sonra, 10 Ekim 1931'de, Cumhurbaşkanı Hindeburg tarafından ilk defa

kabul edildi. Bu randevyu yeni bir entrika ağı örmekte olan Schleicher düzenlemişti. Sonbaharın başında Hitler'le konuşup gerek Başbakanla ve gerekse Cumhurbaşkanıyla görüşmesini düzenlemişti. Bruening'in kafasında olduğu kadar, kendi kafasında da 1932 ilkbaharında Hindenburg'un yedi senelik Cumhurbaşkanlığı süresi bittiği zaman ne yapacakları sorunu vardı. Feld-Mareşal o zaman seksen beş yaşında olacaktı ve yavaş yavaş muhakemesini de kaybedecekti. Herkes biliyordu ki eğer Hindenburg adaylığını koymazsa Hitler, resmen Alman vatandaşı olmadığı halde, Cumhurbaşkanı adayı olarak, seçimde kazanacak ve Cumhurbaşkanı olacaktı.

Yaz ayları içinde bilgin Başbakan Almanya'nın umutsuz durumu üzerinde uzun boylu düşünüp durdu. Hükümetinin Cumhuriyet devrinde gelen hükümetlerin en sevilmeyeni olduğunu anlamıştı. Buhranla savaşmak üzere ücretlerin ve maaşların, aynı zamanda da fiyatların düşürülmesi için kararnameler çıkarmış, ticaret, bankacılık ve sosyal hizmetler üzerine şiddetli sınırlar koymuştu. Hem Naziler hem de Komünistler kendine "Açlık Başbakanı" diyorlardı. Buna rağmen en sonunda yeniden istikrarlı, özgür, kalkınmış bir Almanya kurmanın yolunu bulacağına inanıyordu. Hoover Moratoryumu ile geçici olarak tediyeleri durdurulan tamirat borçlarını Müttefiklerle konuşarak büsbütün kaldırmaya çalışacaktı. Ertesi yıl toplanmasına karar verilen silahsızlanma konferansında ya Müttefikleri Almanya düzeyinde silahsızlanma üzerine Versailles Andlaşmasında verdikleri sözü tutmaya zorlayacak, ya da Almanya'nın -zaten gizlice başlamış olduğu- ılımlı bir silahlanma programına açıkça göz yummalarını Müttefiklerden isteyecekti. Böylece barış andlaşmasının son halkası da kopmuş olacak ve Almanya büyük devletlerle eşit duruma geçecekti. Bruening'e göre bu durum Cumhuriyet için hem bir zafer olacak, hem de, Alman halkına bu kadar büyük sefalet getirmiş olan ekonomik buhrana son vererek, Batı dünyasında yeni bir güvenlik çağı açacaktı. Böylece Nazilerin ellerinden de silahları alınmış olacaktı.

Bruening yurt içinde de cesurca harekete geçmeyi ve Komünistler dışında bütün partileri uzlaştırarak Alman Anayasasında köklü bir değişme yapmayı düşünüyordu. Hohenzollern hanedanını geri getirmek niyetindeydi. Hindenburg yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiş olsa bile o yaşta daha yedi yıllık hizmet süresini tamamlayamazdı. Bir iki yıl içinde ölecek olursa yine Hitler'e Cumhurbaşkanlığı yolu açılacaktı.

Bruening bunu önlemek ve devlet başkanlığında devamlılığı, istikrarı sağlamak amacıyla aşağıdaki planı ortaya attı: 1932'de Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmayacak, Hindenburg'un Başkanlığı sadece Parlamentonun iki meclisinin, yani *Reichstag* ile *Reichsrat*'ın üçte iki oyu ile uzatılacaktı. Bu sağlanır sağlanmaz Parlamentodan monarşinin ilan edilmesini ve Cumhurbaşkanının naip olmasını isteyecekti. Hindenburg ölünce Veliahtın oğullarından biri Hohenzollern tahtına oturtulacaktı. Böylece Nazilerin ellerindeki silahlardan biri daha alınmış olacaktı. Bruening bunun Nazilerin siyasi bir kuvvet olarak sonu olacağına gerçekten inanıyordu.

Ama yaşlı Cumhurbaşkanı bu planla ilgilenmedi, 1918 Kasımı'nın karanlık bir sonbahar günü Spa'da, Kayzer'e, artık çekilmesi ve krallığın son bulması gerektiğini söyleme görevini İmparatorluk Ordusunun komutanı olarak üzerine almış olan Hindenburg, Hollanda'da Boorn'da hâlâ sürgün yaşamakta olan İmparatordan başka hiçbir Hohenzollern'in tahta geçmesini düşünemezdi. Bruening, Sosyal Demokratlarla sendikaların, Hitler'i durdurmak için başka çare kalmadığı takdirde planını çekingenlikle kabul edeceklerini, Kayzer Wilhelm ya da en büyük oğlunun dönmesine karşı koymayacaklarını, bundan başka, krallık yeniden kurulacak olursa bunun İngiltere'deki gibi bir anayasa ve demokrasi monarşisi olmasını istediklerini Hindenburg'a söylediği zaman, ak saçlı Feld-Mareşal o kadar kızdı ki, hemen onu odasından kovdu. Bir hafta sonra kendisini çağırarak Cumhurbaşkanlığına yeniden adaylığını koymayacağını söyledi.

Bu arada, önce Bruening ve sonra Hindenburg, Adolf Hitler ile ilk görüşmelerini yaptılar. Her iki görüşme Nazi lideri için hiç de iyi geçmedi. Geli Raubal'ın intiharından sonraki buhrandan henüz kurtulamamıştı; kafası çok karışıktı ve kendine güveni yoktu. Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığında kalmasını Nazilerin desteklemesi için Bruening'in yaptığı teklife, Hitler, Cumhuriyet rejimi aleyhine uzun bir söylevle cevap verdi. Böylece Hitler'in Başbakanın planlarına yanaşmayacağı kesinlikle anlaşıldı. Hitler, Hindenburg'un yanında tedirgindi. Uzun uzun ve büyük sözlerle ihtiyar Mareşali etkilemeye çalıştı, ama başaramadı. Cumhurbaşkanı, "Bohemyalı çavuş" dediği Hitler'in ilk ziyaretinde hiç etkisinde kalmadı ve Schleicher'e bu adamın hiçbir zaman Başbakan olamayacağını, ancak Posta ve Telgraf Bakanlığı'nı becerebileceğini söyledi. Feld-Mareşal sonradan bu sözlerini unutacaktır.

Hitler o kızgınlıkla Bad Harzburg'a koştu. Ertesi gün, 11 Ekim'-de, Alman ve Prusya hükümetlerine karşı yapılan"Milli Muhalefet" gösterilerine katıldı. Bu toplantı Nasyonal Sosyalistlerin temsil ettiği radikal sağ kadar, eskiyi tutucu ve gerici kuvvetlerin de bir toplantısıydı: Hugenberg'in Alman Nasyonal Partisi, sağcı eski muhariplerin özel ordusu *Stahlhem,* Bismarck Gençliği denen örgüt, Junker'lerin Tarım Birliği ile birçok eski generaller de toplantıya katılmıştı.Ama Nazi lideri bu toplantıdan pek hoşlanmadı. Eski rejimin silindir şapkalı, fraklı ve madalyalı kalıntılarını sevmiyor, bunların kendi "ihtilâlci" hareketine karışmasını tehlikeli buluyordu. Söylevini hızlı ve baştan savma verdi ve *Stahlhelm*'in geçit resmi bitmeden toplantıdan ayrıldı. *Stahlhem*'in S.A.'lardan daha kalabalık olduğunu hayretle görmüştü. O gün kurulan ve eski üp tutucuların Cumhuriyete karşı son bir saldırıya geçmek amacıyla Nazileri birleşik bir cepheye çekme çabalarını temsil eden Harzburg Cephesi (Bruening'in hemen çekilmesini istediler) böylece daha ilkten ölü doğmuştu. Hitler bir daha dönülmeyeceğine inandığı geçmişe bağlı bu bayların topluluğunda ikinci derecede bir rol oynamak istemiyordu. Weimar rejiminin yıkılmasına ve şimdiye kadar yapukları gibi, kendisine yeni para kaynakları sağlanmasına yardım ettikleri süre onları geçici olarak kullanabilirdi. Ama bunun karşılığında, kendisini onlara kullandırtmazdı. Harzburg Cephesi birkaç gün sonra çökme tehlikesi ile karşılaştı; topluluktaki çeşitli unsurlar yeniden birbirinin boğazına sarıldılar.

Yalnız bir konuda anlaşıyorlardı. Gerek Hugenberg ve gerekse Hitler, Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığını uzatma konusunda Bruening'in teklifini reddediyorlardı. 1932'nin başlangıcında Başbakan bu ikisinin görüşlerini değiştirmeye bir daha uğraştı. Eğer Parlamento hizmet süresini uzatacak ve böylelikle şiddetli bir seçmen kampanyasının yükünden kendisini kurtaracak olursa, hizmet süresini uzatmaya Cumhurbaşkanını büyük güçlükle razı edebilmişti. Şimdi Bruening Hitler'i yeniden konuşmalara başlamak üzere Berlin'e çağırıyordu. Führer, Münih'deki *Voelkischer Boebachter* bürosunda Rosenberg ve Hess ile konuştuğu sırada davet telgrafını aldı. Telgrafı alınca gazeteyi karşısındakilerin suratlarına fırlatarak, "Şimdi artık avuçlarımın içindeler!" diye bağırdı. "Görüşmelerde beni de taraf olarak kabul ediyorlar."[1]

7 Ocak günü Hitler Bruening ve Schleicher ile konuştu; 10

Ocak'ta da yeniden bir toplantı yaptı. Bruening, Nazi Partisi'nin Hindenburg'un Başkanlık süresini uzatmasına razı olması teklifini tekrarladı. Bu yapıldığı ve tamirat borçlarının ortadan kaldırılmasıyla silahlanmada eşitlik sorununu da çözdüğü zaman, Başbakanlıktan çekilecekti. Bazı kaynaklara göre-bu nokta ihtilaflıdır-Bruening ortaya bir yem daha attı: Cumhurbaşkanına, yerine geçecek adam olarak Hitler'in adını verecekti.[2]

Hitler hemen kesin bir cevap vermedi. Konuşmayı kesti ve Kaiserhof Oteli'ne giderek arkadaşlarına danıştı. Gregor Strasser, Bruening'in planını kabulden yanaydı; Naziler bir seçime zorlandıkları takdirde Hindenburg'un kazanacağını düşünüyordu. Geobbels ile Roehm teklifin hemen reddedilmesini istediler. Gobels'in 7 Ocak tarihli güncesinde şunları yazılı: "Önemli olan Cumhurbaşkanlığı değil. Bruening sadece kendi durumunu iyice kuvvetlendirmek istiyor... İktidar için oynanacak satranç başlıyor. Asıl iş sağlam durmak ve hiçbir uzlaşmaya yanaşmamak." Bir gece önce şunları yazmıştı: "Örgütte kimsenin güvenmediği bir adam var... Gregor Strasser."[3]

Hitler de Bruening'in durumunu kuvvetlendirmek ve böylelikle Cumhuriyetin ömrünü biraz daha uzatmak için hiçbir neden görmüyordu. Ama 12 Ocak'ta planı derhal reddetmiş olan kalın kafalı Hugenberg'den daha akıllı davrandı. Başbakana değil, onu atlayarak, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanına cevap verdi ve Bruening'in planını reddettiği takdirde Hindenburg'un yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesini destekleyeceğini bildirdi. Önce Sosyalist Ebert'e ve sonra da tutucu Hindenburg'a büyük bir bağlılıkla hizmet etmiş olan ve Cumhurbaşkanı kim olursa olsun-belki de Hitler?- bir üçüncü kere daha işinin başında kalmayı tasarlayan Cumhurbaşkanlığının çalışkan Devlet Sekreteri Otto von Meissner'le Kaiserhof'da yaptığı gizli bir konuşmada, Nazi lideri kendisine, Hindenburg önce Bruening'i Başbakanlıktan attığı ve "milli" bir hükümet kurduğu, *Reichstag* ve Prusya Diet Meclisi için yeni seçimlerin yapılmasına karar verdiği takdirde seçimlerde Hindenburg'u desteklemeyi teklif etti.

Hindenburg bu teklife razı olmadı. Önce Nazilerin ve Milliyetçilerin, sonra da dostlarının ve dost saydıklarının bir seçim kampanyasının yükünü üstünden atmasına razı olmamalarına kızarak yeniden seçime girmeye karar verdi. Hindenburg milliyetçi partilere kızdığı kadar Bruening'e de kızıyordu. Çünkü onun bütün işleri berbat ettiğine

ve 1925'te liberal-Marksist adaylar karşısında kendisini Cumhurbaşkanı seçmiş olan aynı milliyetçi güçlerle şimdi kötü bir çatışmaya zorladığına inanıyordu. Demek şimdi, hiçbir zaman sevmediği Sosyalistlerin ve sendikaların yardımıyla seçimi kazanabilecekti. Başbakanıyla arasında soğuk bir hava esmeye başladı. Oysa, az bir süre önce, "Bismarck'tan beri en iyi Başbakan" demişti onun için.

Aynı soğuk hava Bruening'i Başbakanlığa getirmiş olan generalle Başbakan arasında esmeye başladı. Bu sert Katolik lider, Schleicher'i sonunda hayal kırıklığına uğratmıştı. Bruening Cumhuriyetin en sevilmeyen Başbakanı olmuştu. Ülkede bir çoğunluk sağlayamamış, Nazileri önleyememiş ya da onları kazanamamış, Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığında kalması işini çorbaya çevirmişti. Bundan ötürü artık gitmesi gerekiyordu; ve onunla beraber, belki, Schleicher'in gelecek hakkında düşündüklerini kavrayamayan, saygıdeğer şefi General Groener de gidecekti. Planları hazırlayan Schleicher harekete geçmekte çok acele etmedi. Hükümetin iki kuvvetli adamı olan Bruening ile Groener, Hindenburg yeniden seçilinceye kadar mevkilerinde kalmalıydılar; çünkü onların yardımı olmaksızın ihtiyar Feld-Mareşal bu işi becerememeyecekti. Seçimlerden sonra da artık onlara lüzum kalmayacaktı.

HINDENBURG'A KARŞI HİTLER

Adolf Hitler'in, meslek hayatında zor bir kararla karşılaştığında bir türlü karar veremediği çok zamanlar olmuştur; bu da o çeşit zor kararlardan biriydi. 1932 Ocak ayında karşılaştığı sorun şuydu: Cumhurbaşkanlığına adaylığını koysun mu, koymasın mı? Hindenburg yenilmez bir rakip gibi görünüyordu. Bu masal kahramanı yalnız sağcılar değil, aynı zamanda 1925 seçiminde ona karşı olan, ama şimdi onu Cumhuriyetin kurtarıcısı sayan demokratik partiler de destekleyeceklerdi. Feld-Mareşala karşı çıkmak ve hemen hemen kesinlikle tahmin ettiği gibi, yenilmek, Nazilerin 1930'da yapılan genel seçimdeki büyük zaferlerinden beri her bölgede kazanmakta oldukları itibarı tehlikeye atmak olmayacak mıydı? Adaylığını koymamak ise, güçsüzlüklerini kabul etmek, Nasyonal Sosyalizmin iktidar eşiğinde kendisine güvenmediğini göstermek olmayacak mıydı? Başka bir sakınca daha vardı: Hitler o sırada adaylığını bile koyamazdı. Alman vatandaşı değildi.

Joseph Goebbels kendisini adaylığa zorluyordu. 19 Ocak'ta beraberce Münih'e gittiler. O gece Goebbels güncesine şunu yazdı: "Führer'le Cumhurbaşkanlığı işini konuştuk. Daha bir karara varılmadı. Ben kendisine adaylığını koymasını ısrarla söylüyorum." Goebbels'in ertesi ay içinde güncesine yazdıkları Hitler'in kafasındaki dalgalanmaları gösteriyor. 31 Ocak'ta şu yazı var: "Führer kararını çarşamba günü verecek. Kararsızlığını daha fazla sürdüremez." 2 Şubat'ta karar vermiş görünüyor. Goebbels'in notu: "Adaylığını koymağa karar veriyor." Ama Goebbels Sosyal Demokratların ne yapacakları bilinmeden bu kararın açıklanmayacağını ekliyor. Ertesi gün parti liderleri Hitler'in kararını öğrenmek için Münih'te toplanıyor. "Boşuna bekliyorlar" diye kızıyor Goebbels. "Herkesin sinirleri gergin," diye ekliyor. O gece küçük propaganda şefi biraz dinlenmek istiyor; Greta Garbo'nun bir filmini görmeye gidiyor; "bu büyük artist" onu "ilgilendiriyor ve sarsıyor." Ertesi gece, "Birkaç eski partili arkadaş bana geldi. Bir karar verilmemesinden üzüntü içindeler, Führer'in biraz fazlaca beklediğinden korkuyorlar."

Belki çok bekliyordu ama, sonunda zafere ulaşma güveni azalmamıştı. Güncenin yazdığına göre, Führer bir gece Münih'te, Goebbels'in Üçüncü Alman İmparatorluk kurulduğunda hangi mevkie getirileceğini kendisiyle uzun uzun konuştu. Goebbels'in dediğine göre, lider kendisinin "film, radyo, sanat, kültür ve propaganda işleriyle uğraşacak Halk Eğitim Bakanı" olmasını düşünmektedir. Başka bir gece, Hitler, kendi mimarı Profesör Troost ile "ulusal başkentin geniş bir şekilde değiştirilmesi" planları üzerinde konuşur. Ve Goebbels güncesine şunu ekler: "Führer planlarını bitirdi. Sanki şimdiden iktidara geçmiş gibi konuşuyor, birtakım işler yapıyor ve kendini iktidarda görüyor."

Ama henüz Hindenburg'a karşı çıkmak istemiyormuş gibi konuşuyordu. 6 Şubat'ta Gobbels şöyle yazıyor: "Führer yeniden Berlin'e döndü. Cumhurbaşkanlığı seçimi üzerinde gene tartışmalar oldu Kaiserhof'ta. Her iş askıda kaldı." Gobbels üç gün sonra Führer'in kazanacağı oyları hesaplıyor. "Bu tehlikeli bir iş," diyor, "ama göze alınacak." Hitler, sorunu yeniden düşünmek üzere Münih'e dönüyor.

Sonunda karan ona yine Hindenburg verdiriyor. 15 Şubat'ta yaşlı Cumhurbaşkanı adaylığını koyduğunu resmen ilan ediyor. Goebbels sevinç içindedir: "Artık serbestiz. Artık kararımızı daha fazla saklaya-

mayız." Ama Hitler 22 Şubat'a kadar saklıyor. O gün Kaiserhof'da yapılan bir toplantıda Goebbels, "Führer kendisine o gece Spor Sarayı'nda adaylığını ilan etmesine izin verdiği" için seviniyor.

Seçim kampanyası çetin ve şaşırtıcı oldu. Goebbels *Reichstag*'da Hindenburg'u "kaçaklar partisinin adayı" olarak niteledi ve Başbakana hakaret ettiğinden ötürü oturumdan atıldı. 1925 seçimlerinde Hindenburg'u desteklemiş olan ve Berlin'de çıkan milliyetçi *Deutsche Zeitung* şimdi Başbakana cephe almıştı. "Günün sorunu," diyordu, "enternasyonalci hainlerin ve pasifist domuzlarının, Hindenburg'un onayıyla, Almanya'nın son yıkılışını hazırlayıp hazırlamayacaklarıdır."

Sınıfların ve partilerin bütün geleneksel bağlılıkları bu kargaşalığın ve seçim savaşı heyecanının içinde altüst olmuştu. Sosyalistler, sendikalar, Bruening'in Merkez Partisi Katolikleri ile liberal, demokratik orta sınıf partilerinin kalıntıları, bir Protestan, bir Prusyalı, bir tutucu ve bir kralcı olan Hindenburg'u destekliyorlardı. Nazilerin kendi partizanlarından başka, kuzeydeki yüksek sınıf Protestanları, tutucu Junker çiftçileriyle birtakım kralcılar ve son dakikada Veliahtın kendisi, bir Katolik, bir Avusturyalı, bir eski serseri, bir "nasyonal sosyalist" ve aşağı orta sınıfların lideri olan Hitler'in çevresinde toplanmışlardı. Seçime iki adayın daha katılması durumu büsbütün karıştırdı. Bu iki adaydan hiç birinin kazanamayacağını herkes biliyordu, ama iki büyük rakibin seçilmek için gereken salt çoğunluğunu sağlamalarını önleyebilirlerdi. Milliyetçiler *Stahlhelm*'in ikinci komutanı (Hindenburg birinci komutanıydı) Theodor Deusterberg'i aday gösterdiler. Eski bir binbaşı olan bu adayın bir Yahudinin torunu olduğunu Naziler az sonra sevinçle keşfettiler. Sosyal Demokratların Hindenburg'u desteklemekle "işçilere ihanet" ettiklerini ilan eden Komünistler, partilerinin lideri Ernst Thaelmann'ı aday gösterdiler. Komünistler, Moskova'dan aldıkları emirlere uyarak, Hitler'in ekmeğine ilk defa yağ sürmüyorlardı.

Kampanya hemen başlamak üzereyken Hitler yurttaşlık işini çözdü. 25 Şubat'ta Brunswick devletinin Nazi İçişleri Bakanı, Herr Hitler'i Berlin'deki Brunswick temsilciliğine ataşe tayin ettiğini açıkladı. Bu komik manevra ile Nazi lideri otomatik olarak bir Brunswick ve dolayısıyla Alman yurttaşı oluyor ve Almanya Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymak hakkını kazanıyordu. Bu engeli kolaylıkla atlatan Hitler kendisini büyük bir enerjiyle kampanyaya attı;

ülkenin dört bir yanını dolaştı, birçok mitinglerde büyük kalabalıklara söylevler verdi ve onları çılgına çevirdi. Partinin iki büyük büyücüsü, Goebbels ile Strasser de Hitler'inkine benzer bir yol izlediler. Ama bu kadarla kalınmadı. Almanya'nın o zamana kadar görmediği bir propaganda kampanyasını yönettiler. Şehirlerin ve kasabaların duvarlarını milyonlarca çiğ renkli afişlerle donattılar; sekiz milyon broşür ile parti gazetelerinden on iki milyon ek baskı yaparak dağıttılar; günde üç bin miting düzenlediler ve Alman seçimlerinde ilk olarak, filmlerden ve gramofon plaklarından yararlandılar; kamyonların üzerine hoparlör koyarak propaganda yaptılar.

Bruening de yaşlı Başbakanın seçimde kazanmasını sağlamak için yorulmadan çalıştı. Bu yumuşak adam ilk defa sert bir çıkış yaptı ve hükümetin elinde bulunan radyo yayınını kendi propagandası için kullandı. Bu taktik Hitler'i deli etti. Hindenburg yalnızca bir kere, o da seçimden bir gün önce, plağa alınmış sesiyle 10 Mart'ta radyodan halka seslendi. Kampanya sırasında söylenen birkaç ağırbaşlı söylevden biri oldu bu, etkisi de görüldü.

> "Tek yanlı aşırı görüşleri temsil eden ve bundan ötürü halkın çoğunluğunu karşısında bulacak olan bir parti adamının seçilmesi, yurdumuzu sonuçları hesaplanmayacak ciddi karışıklıklarla karşı karşıya bırakacaktır. Bunu önlemek benim görevimdir... Eğer yenilecek olursam, yerimi bir buhran zamanında kendi isteğimle terketmiş olduğum için hiç olmazsa bana bir şey söylenemeyecektir... Beni seçmek istemeyenlerden oy istemiyorum."

Hindenburg'a oy verenlerin sayısı gerekli salt çoğunluğun yüzde 0,4 altındaydı. 13 Mart 1932'de seçimler sona erdiği zaman aşağıdaki sonuçlar alınmıştı:

Hindenburg	18.651.497	49.6 %
Hitler	11.339.446	30.1 %
Thaelmann	4.983.341	13.2 %
Duesterberg	2.557.729	6.8 %

Oy sayısı her iki tarafı da hayal kırıklığına uğrattı. İhtiyar Başkan, Nazi demagogundan yedi milyon oy fazla almıştı, ama gereken salt çoğunluğu elde edememişti; bundan ötürü, ikinci bir seçim yapılması gerekiyordu. Bu ikinci seçimde en çok oy sağlayan kazana-

caktı. Hitler, Nazilere verilen oy sayısını 1930 yılına göre beş milyon arttırmıştı -yüzde 86 kadar-, yine de Hindenburg'tan sonra geliyordu. Seçim günü akşamı Goebbels'in Berlin'deki evinde sıkıntılı bir hava vardı. Birçok parti liderleri toplanmışlar, radyodan seçim sonuçlarını dinliyorlardı."Yenildik; korkunç bir şey" diye yazıyor Goebbels o gece güncesine. "Parti çevrelerinin canları çok sıkkın ve hepsi kederli... Biz kendimizi ancak akıllıca bir darbe ile kurtarabiliriz."

Ama ertesi sabah *Voelkischer Boebachter*'de Hitler'in şu sözleri çıktı. "İlk seçim kampanyası bitmiştir. İkincisi bugün başlıyor. Bu kampanyaya ben önderlik edeceğim." Gerçekten de bir önceki kampanyada olduğu kadar enerjik çalıştı. Bir Junker yolcu uçağı kiralayarak Almanya'yı bir uçtan öteki uca dolaştı- o sırada bir yenilik oldu bubir günde birkaç şehirde üç dört büyük toplantıda konuştu. Daha çok oy toplamak için kurnazca taktik değiştirdi. İlk kampanyada halkın sefaleti, Cumhuriyetin güçsüzlüğü üzerinde durmuştu. Şimdi ise, seçildiği zaman Almanları ne kadar mutlu bir gelecek beklediğini anlatıyordu: İşçilere iş bulunacak, çiftçiler ürünlerini iyi fiyatlarla satacaklar, iş adamları daha geniş iş alanları bulacak, askerler için büyük bir ordu kurulacaktı. Bir keresinde Berlin'de Lustgarten'de şunları vaadetti: "Üçüncü Alman İmparatorluğunda Alman kızlarının hepsi koca bulacak!"

Milliyetçiler, Duesterberg'i yarışmadan çektiler ve adamlarına Hitler'e oy vermelerini söylediler. Eski Veliaht, çapkın Friedrich Wilhelm bile yeniden tava geldi. "Oyumu Hitler'e vereceğim" dedi.

İkinci seçim günü olan 10 Nisan 1932, karanlık ve yağmurlu bir gündü. Seçime bir milyon daha az seçmen katıldı. Sonuçlar o gece geç vakit ilan edildi:

Hindenburg	19.359.983	53 %
Hitler	13.418.547	36.8 %
Thaelmann	3.706.759	10.2 %

Gerçi Hitler'in aldığı oy iki milyon daha artmıştı ve Hindenburg yalnızca bir milyon oy fazla kazanmıştı ama, Başbakan salt çoğunluğu açıkça sağlamıştı. Alman halkının yarısından çoğu demokratik Cumhuriyete inançlarını belirtmişlerdi; gerek sağın ve gerekse solun aşırı eğilimlerini kesinlikle reddetmişlerdi.Ya da reddettiklerini sanıyorlardı.

Hitler'in çok düşünüp taşınması gerekiyordu. İyi bir çıkış yapmıştı. Nazi oylarını iki yıl içinde bir misline çıkarmıştı. Ama çoğunluk onu hâlâ kendinden ve dolayısıyla, ele geçirmek istediği iktidardan uzak tutuyordu. Bu yolun sonuna varmış mıydı? 10 Nisan seçimlerinden sonra partide yapılan tartışmalar sırasında Strasser, Hitler'in gerçekten buraya gelmiş olduğunu açıkça belirtti. İktidarda olanlarla pazarlığa girişilmesi üzerinde direndi: Cumhurbaşkanı ile Bruening ve General Groener hükümetiyle, orduyla pazarlığa girişmeliydi. Hitler başlıca yardımcısına pek güvenmiyordu, ama bu fikrini de bir yana atmadı. Viyana günlerinde öğrendiği derslerden birini, yani iktidara geçmek için mevcut "kuvvetli kurumlardan" birkaçının desteğini sağlamak gerektiği prensibini unutmamıştı.

Daha atacağı adımın ne olacağına karar vermeden, bu "kuvvetli kurumlar"dan biri olan Cumhuriyet hükümeti ona şiddetli bir darbe indirdi.

Alman hükümetiyle, öteki Alman devletleri hükümetlerinin eline birçok Nazi liderinin, özellikle S.A. örgütünde bulunanların Almanya'yı zorla ele geçirmeye ve terör hakimiyeti kurmaya hazırlandıklarını gösteren belgeler geçiyordu. İlk Cumhurbaşkanlığı seçiminin arifesinde, o günlerde 400.000 kişiye çıkmış olan S.A.'lar iyice seferber edilmiş ve Berlin'i bir kordon altına almışlardı. S.A.'ların şefi Yüzbaşı Rochm bunun yalnızca "önleyici" bir tedbir olduğunu General von Schleicher'e temin etmişti, ama öte yandan da Prusya polisinin eline, Hitler'in Cumhurbaşkanı seçildiğinin ertesi akşamı S.A.'ların bir hükümet darbesi yapacaklarını açıkça gösteren vesikalar geçmişti. Roehm acele etmişti. Goebbels'in 11 Mart gecesi güncesine yazdığı yazı bir şeylerin olacağını doğruluyor: "S.A. ve S.S. komutanlarıyla talimat üzerinde konuşuldu. Her yerde bir tedirginlik var. *Putsch* (darbe) kelimesi herkesin ağzında."

Hem milli hükümet ve hem de mahalli devletlerin hükümetleri heyecanlanmıştı. 5 Nisan'da başta en büyük iki devlet, Prusya ile Bavyera olmak üzere, birkaç devletin temsilcileri merkezi hükümetten S.A.'nın kapatılmasını istediler; aksi takdirde kendi topraklarında bu işi kendilerinin yapacaklarını söylediler. Başbakan Bruening Berlin'de değildi; seçim kampanyasına çıkmıştı. Delegeleri, General Groener, İçişleri ve Savunma Bakanı olarak kabul etti ve Bruening döner dönmez harekete geçileceğine söz verdi. Başbakan ikinci seçim günü,

yani 10 Nisan'da döndü. Bruening ile Groener artık S.A.'ları kapatmak için iyi bir vesile bulmuş olduklarını düşündüler. Böylece iç savaş önlenebilecek, Hitler'in Alman politikasında büyük bir rol oynamasının önüne geçilebilecekti. Salt çoğunlukla Hindenburg'un yeniden seçildiği kesinleşince, Cumhuriyetin Hitler tarafından zorla devrilmesi tehlikesi karşısında seçmenlerin rejimi korumaya kendilerini yetkili kılmış olduğunu düşündüler. Zora karşı zor kullanmanın zamanı gelmişti. Bundan başka, şiddetle hareket etmedikleri takdirde Hindenburg'a verilen oyların çoğunu sağlamış olan ve Bruening hükümetini destekleyenlerin başında gelen Sosyal Demokratlarla sendikaları kaybedebilirlerdi.

Kabine, seçim gürültüsü arasında, 10 Nisan'da toplandı ve Hitler'in özel ordularını hemen dağıtmaya karar verdi. Hindenburg'a karamameyi imzalatmak biraz zor oldu. Karamameyi önce onaylayan Schleicher, Başkanın kulağına bir şeyler fısıldamıştı. Ama sonunda, 13 Nisan'da, Başkan karamameyi imzaladı ve 14 Nisan'da karamame çıktı.

Naziler için büyük bir darbe oldu bu. Roehm ile partinin birkaç gözü dönük lideri partiyi düzene karşı koymaya zorladılar. Ama adamlarından daha kurnaz olan Hitler karamameye uyulmasını emretti. Silahlı bir ayaklanmanın zamanı değildi. Bundan başka, Schleicher üzerine ilginç haberler geliyordu. Goebbels 14 Nisan'da güncesine şunları yazıyor: "Groener'in davranışını Schelicher'in beğenmediğini haber aldık..." Aynı gün az sonra şunlar yazılmış: "General Schleicher'in yakın arkadaşı, tanınmış bir bayan telefon etti. Generalin istifa etmek istediğini söyledi."[4]

Goebbels ilgilenmiştir, ama durumdan şüphelenmektedir. "Belki," diye ekliyor, "bu sadece bir manevra." Ne kendisi, ne Hitler, ne de başka biri, hatta ne Bruening ne de Schleicher'in orduda ve hükümet dairelerinde yükselmesini sağlamış olan Groener, politikacı generalin hainliği nereye kadar götürebileceğini pek bilmiyorlardı. Ama az sonra öğreneceklerdi.

S.A.'ların kaldırılması hakkındaki karamame daha yayımlanmadan önce, *Reichswehr*'in zayıf komutanı General von Hammerstein'i elde etmiş bulunan Schleicher, yedi askerî bölge komutanına ordunun karamameye karşı olduğunu gizlice bildirmişti. Bundan sonra, 16 Nisan'da, Groener'e hitaben Hindenburg'a acı bir mektup yazdırttı ve Sosyal Demokratların yarı askeri bir örgütü olan *Reichsbanner*'in

S.A. ile birlikte neden kapatılmadığını sordurttu. Schleicher şefini zor duruma sokmak için bir adım daha attı.Generalin iş yapamayacak kadar hasta olduğu, Marksizme, hatta pasifizme kaymak üzere bulunduğu söylentilerini yaydı ve son evlenmesinde nikâhtan beş ay sonra bir çocuk sahibi olarak ordunun şerefini bozduğunu, bu çocuğa ordu çevrelerinde Fin Olimpiyat şampiyonu "Nurmi" adının takıldığını Hindenburg'a söyleyerek, General Groener'e karşı sinsi ve kötüleyici bir kampanya açtı.

Bu arada Schleicher S.A. ile yeniden ilişki kurmaya başladı. S.A.'ların başı Roehm ile ve Berlin'deki S.A. şefi Kont von Helldorff'la görüşmeler yaptı. Goebbels'in notuna göre Schleicher, Helldorf'a 26 Nisan'da "tutumunu değiştirmek" istediğini söylemişti. Scheleicher iki gün sonra Hitler'i gördü. Goebbels "konuşmanın iyi geçtiğini" yazıyor.

Bu aşamada bile Roehm ile Schleicher'in bir konuda Hitler'in arkasında dalavera çevirdikleri açıktır. Her ikisi de S.A.'ların bir milis kuvveti olarak orduya bağlanmalarını istemektedirler. Hitler buna kesinlikle karşıdır. Hitler bu konuda S.A. kurmayının başkanıyla sık sık çatıştırdı. S.A. kurmayının başkanı hücum taburlarına ülkeyi güçlendirecek askeri bir kuvvet gözüyle baktığı halde, Hitler bunları yalnızca *siyasi* bir kuvvet, siyasi düşmanlara karşı sokaklarda terör havası yaratacak ve Nazi saflarında siyasi coşkuyu sürdürecek bir çete sayardı. Ama Nazi liderleriyle yaptığı konuşmalarda Schleicher başka bir amaç güdüyordu: S.A.'yı orduya bağlamak ve böylece kontrol altına almak. Ayrıca, halkın desteğini kazanmış tek milliyetçi lider olarak Hitler'in hükümete girmesini sağlamak istiyordu: böylece *onu* da kontrol altına almış olacaktı. S.A.'ların *Verbot*'u (yasaklanması) her iki amaca doğru gidilmesini önledi.

1932 Mayıs'ının ilk haftasına doğru Schleicher'in çevirdiği dolaplar en yüksek noktalarından birine vardı. Goebbels 4 Mayıs'ta şunu yazıyor: "Hitler'in kafası kızıyor. Önce Groener, sonra Bruening gitmeli diyor." Goebbels 8 Mayıs'ta Hitler'in "General Schleicher'le ve Başkana yakın bazı dostlarla son bir toplantı" yaptığını yazıyor. "Her şeyi iyi gidiyor. Bruening birkaç gün içinde düşecek. Cumhurbaşkanı güvenini geri alacak." Goebbels sonra, Schleicher ile Cumhurbaşkanı çevresindekilerin Hitler'le birlikte hazırladıkları planın ana çizgisini veriyor: *Reichstag* dağıtılacak; Cumhurbaşkanının başkanlığında bir ka-

bine kurulacak ve S.A.'larla Nazi Partisi'ne konulmuş olan bütün yasaklar kalkacak. Bruening'in hazırlanan plandan şüphe etmemesi için de Hitler Berlin'den uzakta olacak. Goebbels o akşam şefini Mecklenburg'a götürür ve orada saklar.

Goebbels'in ertesi gün yazdığına göre, Naziler Cumhurbaşkanının kuracağı kabineyi yalnızca "geçici" bir olay saymaktadırlar. Goebbels, böyle bir "renksiz" gecici hükümet bize yol açacaktır diyor."Ne kadar zayıf olursa o kadar çabuk ondan kurtulabiliriz." Oysa Schleicher'in düşündüğü bu değildir; onun istediği Anayasa değişinceye kadar parlamentonun yerini alacak ve kendisi tarafından yönetilecek yeni bir hükümet kurmaktır. Öyle anlaşılıyor ki Hitler de kendisi de iyi geçineceklerine inanmaktadırlar. Ama o an için elinde iyi bir koz vardır. İhtiyar Başkana Bruening'in sağlamayacağı bir şeyi sağlayacaktır: Hitler'in desteklediği ve aynı zamanda bağnaz demagogun içinde bulunmasının sakıncalarından uzak bir hükümet.

Böylece her şey hazırlanmıştı. Schleicher, 10 Mayıs günü, Hitler ve Hindenburg'un çevresindekilerle yaptığı toplantıdan iki gün sonra saldırıya geçti. Darbeyi *Reichstag*'da indirdi. General Groener S.A.'lara konulan yasakları savundu. Goering kendisine şiddetle saldırdı. Şekerden zaten hasta olan ve Schleicher'in ihanetine üzülen Savunma Bakanı kendini savunmaya elinden geldiği kadar çalıştı, ama Nazi sıralarından yükselen gürültüler karşısında yenildi. Yorgun ve kırgın olarak oturumdan çıkarken General von Schleicher'le karşılaştı. Schleicher kendisine soğuk soğuk, "artık ordunun güvenini kaybettiğini ve çekilmesi gerektiğini" söyledi. General, Hindenburg'a başvurdu. 1918'in önemli günlerinde Kayzer'e Krallıktan ayrılması ve 1919'da Cumhuriyet hükümetine Versailles Andlaşmasının imzalanması gerektiğini söylediği sırada Hindenburg'u büyük bir bağlılıkla desteklemiş ve bunun sorumluluğunu üzerine almıştı. Ama genç generale olan borcunu hiçbir zaman unutmayan ihtiyar Feld-Mareşal, bu konuda hiçbirşey yapamayacağı için "çok üzüldüğü" cevabını vermekle yetindi. Hayal kırıklığına uğrayan üzgün* Groener, 13 Mayıs'ta istifasını verdi.

* Groener birkaç ay sonra (29 Kasım'da) Schleicher'e şunları yazdı: "İçimde büyük bir nefret ve hiddet uyandı, çünkü eski dostum, talebem, manevi evladım olan senin tarafından ihanete uğradım." (Bakınız: Gordon A. Craig, "Reischwehr and National Socialism: The Policy of Wilhelm Groener," Political Science Quarterly, Haziran 1948 sayısı).

Goebbels güncesine o gece şunları yazdı: "General Schleicher'den bir sürü haber aldık. Her şey plana göre gidiyor."

Plana bakılırsa, ikinci olarak Bruening'in başı gidecekti. Sinsi general az sonra da ayağının altına bir karpuz kabuğu koymakta gecikmedi. Groener'in düşüşü Cumhuriyet için büyük bir kayıp olmuştu; Groener Cumhuriyete büyük bir dirayetle ve bağlılıkla hizmet eden hemen hemen tek askerdi. Orduda onun yeteneğinde sadık başka bir kimse yoktu. Ama inatçı ve çalışkan Bruening hâlâ yerindeydi. Hindenburg'tan yana çekmiş ve kendi kanısına göre, Cumhuriyete böylece hizmet etmişti. Tamirat borçlarının kaldırılması ve Almanya'nın yeniden silahlanması konusunda dış politikada büyük bir başarı kazanmak üzereydi. Ama yaşlı Cumhurbaşkanı Başbakanının bu insanüstü çabalarını çok soğuk karşılamış, onu sadece bir süre daha Başbakanlıkta bırakmakla mükâfatlandırmıştı. Bruening Doğu Prusya'da iflas etmiş birkaç Junker malikânesinin iyi bir karşılık ödenerek sahiplerinin ellerinden alınmasını ve bunların topraksız köylülere verilmesini teklif ettikten sonra Hindenburg kendisine karşı daha da soğuk davranmaya başladı. Mayıs'ın ortasında sanayicilerin yardımıyla Junker'lerin ona sekseninci doğum günü hediyesi olarak satın aldıkları Doğu Prusya'daki Neudeck malikânesine Paskalya tatilini geçirmeye gitmişti. Orada aristokrat komşuları kulağına birtakım şeyler fısıldadılar ve "toprak Bolşeviği" saydıkları bir Başbakanın atılmasını istediler kendisinden.

Naziler, elbetteki Schleicher kanalıyla Başbakanın atılmak üzere olduğunu Bruening'ten önce öğrendiler. Goebbels 18 Mayıs'ta Münih'ten Berlin'e döndü ve "paskalya ruhunun" hâlâ devam ettiğini not ettikten sonra güncesine şunları yazdı: "Yalnız Bruening için kış yeniden gelmişe benziyor. Ne gariptir ki farkında değil. Kabinesine girecek adam bulamaz. Fareler batan gemiyi terk ediyor." En büyük fare, batan devlet gemisini terk etmek şöyle dursun, gemiye yeni bir kaptan bulmaya çalışıyor demek daha doğru olurdu. Ertesi gün Goebbels şöyle diyor: "General Schleicher Savunma Bakanı olmayı reddetti." Bu doğruydu, ama tam değildi. Gerçekten de Bruening, Groener'e yaptığından dolayı Schleicher'i azarladıktan sonra Bakanlığı kendisine teklif etmişti. Schleicher, "kabul ederim ama, sizin hükümetiniz olmamak şartıyla," cevabını vermişti.[5]

Goebbels'in güncesinde 19 Mayıs günü şu yazı var: "Schleicher'-

den mesaj geldi. Bakanlar listesi hazır. Geçici bir dönem için o kadar önemli değil." Böylece Naziler Bruening'in hapı yuttuğunu en aşağı bir hafta önceden biliyorlardı. 29 Mayıs Pazar günü Hindenburg Bruening'i yanına çağırdı ve hemen istifa etmesini istedi. Ertesi gün istifa verildi.

Schleicher zaferi kazanmıştı. Ama yalnız Bruening düşmemiş, onunla birlikte demokratik cumhuriyet de yuvarlanmıştı. Gerçi demokrasi hemen ölmemiş, son öldürücü darbe indirilinceye kadar sekiz ay komada kalmıştı. Cumhuriyetin ölümünde Bruening'in sorumluluğu az değildir. Bruening demokrasiye inandığı halde, Parlamentonun onayını almadan çokluk Başbakanlık kararnameleriyle ülkeyi yönetmekte bir sakınca görmemişti. Böyle bir tedbirin yarattığı tepki elbette büyük oldu; kendisi gibi kör olan politikacılar hep bu oyuna gelmişlerdir, ama önüne geçememişlerdir. Daha mayısın 12'sinde *Reichstag*'da bütçe tasarısı için güvenoyu almıştı. Ama Parlamento herhangi bir konuda kendisiyle birlik olmayınca hemen Cumhurbaşkanının yönetme yetkisine sığınıvermişti. Şimdi artık bu dayanağı kalmamıştı. Bundan böyle, 1932 Haziran'ından 1933 Ocağına kadar, bu destek, Nazi olmamakla birlikte demokratik bir cumhuriyete -hiç olmazsa o günkü şekliyle- pek bağlı olmayan ikinci dereceden iki kişiye verilecekti.

Almanya'da siyasi iktidar- Cumhuriyetin başlangıcından beri olduğu gibi- artık halkın ve halkın iradesini temsil eden kurumun, yani *Reichstag*'ın elinde değildi. Seksen beş yaşında, bunamış bir ihtiyar Cumhurbaşkanıyla, çevresinde onun yorgun ve dağınık kafasını yöneten birkaç dar kafalı, hırslı insanın elindeydi. Hitler bunu çok iyi görüyor, bu durum işine geliyordu. Parlamentoda bir çoğunluk kazanma ihtimali hemen yok gibiydi. Hindenburg'un yeni tutumu onun iktidara gelmesi için tek fırsattı. Elbetteki bu fırsat daha o anda yoktu, ama yakında çıkacaktı.

Hemen Oldenburg'tan Berlin'e döndü. 29 Mayıs'ta Naziler Berlin'de mahalli diet meclisinde salt çoğunluğu sağlamışlardı. Ertesi gün Hitler Hindenburg tarafından kabul edildi. Hindenburg Nazi liderinin 8 Mayıs'ta Schleicher'le gizlice yaptığı pazarlığı doğruladı: S.A.'lar üzerine konulmuş olan yasak kaldırılacaktı; Hindenburg'un başkanlığında onun seçeceği kimselerden oluşan bir kabine kurulacaktı; *Reichstag* dağıtılacaktı. Hitler yeni hükümeti destekleyecek miydi? Hinden-

burg bunu sordu. Hitler destekleyeceğini söyledi. O gece, 30 Mayıs akşamı, Goebbels'in güncesi şunu yazıyor: "Hitler'in Cumhurbaşkanıyla konuşması iyi geçti...Başbakan olarak V. Papen'den söz ediliyor. Ama bu bizi pek ilgilendirmez. Önemli olan *Reichstag*'ın dağıtılması. Seçimler! Seçimler! Doğrudan doğruya halka! Çok mutluyuz."[6]

FRANZ VON PAPEN'İN FİYASKOSU

Şimdi sahneye, kısa bir süre için, hiç akla gelmeyen gülünç bir insan çıktı. General von Schleicher'in seksenlik Cumhurbaşkanına yutturduğu ve 1 Haziran 1932'de Almanya Başbakanı olarak ilan ettirdiği adam, elli üç yaşındaki Franz von Papen'di. Von Popen, Westphalialı soylu bir ailenin çocuğuydu. Eskiden Genelkurmay'da bulunmuştu. İyi ve kibar bir at binicisi, başarısız ve amatör bir Katolik Merkez politikacısı, karısı yönünden zengin bir sanayici idi ve halk tarafından çok az tanınıyordu. Amerika I. Dünya Savaşı'nda daha tarafsızken Washington'da askeri ataşe idi. Bu sırada köprülerin ve demiryollarının atılmasını planlayan bir sobataj hareketine adı karıştığı için Amerika'dan aulınca halk adını duymuştu.

Berlin'deki Fransız elçisi bu sırada şunları yazmış: "Cumhurbaşkanının davranışı şüphe ile karşılanıyor. Herkes sadece gülüyor, gülümsüyor, ya da kahkahayla gülüyor, çünkü Papen'in bir özelliği var: ne dostları, ne de düşmanları onu ciddiye alıyorlar... Lüzumsuz, falso yapan, yalancı, hırslı, boş, hileci ve entrikacı bir adam olarak tanınıyor."[7] Hindenburg çabalayıp duran Cumhuriyetin kaderini, Schleicher'in teşvikine uyarak işte böyle bir adama -M.François-Poncet yanılmıyordu- bırakmıştı.

Papen'in hiçbir siyasi desteği yoktu. *Reichstag* üyesi bile değildi. En çok Prusya *Landtag*'ında bir sandalye işgal edebilmişti. Üyesi bulunduğu Merkez Partisi, lider Bruening'e oynadığı oyuna kızarak, Başbakan tayin edilir edilmez onu oybirliğiyle üyelikten attı. Ama partülerüstü bir kabine kurmasını Cumhurbaşkanı kendisine söylemişti. O da bunu hemen başarmışu, çünkü kabinenin listesi Schleicher'in elinde hazırdı. Bu kabineye sonradan "Baronlar Kabinesi" denildi. Üyelerden beşi soylu ailelerdendi. İkisi büyük şirket müdürleriydi. Biri de, Adalet Bakanı Franz Guertner, Birahane Darbesinden önce ve sonraki

gürültülü günlerde Hitler'i Bavyera hükümeti nezdinde koruyan adamdı. *Hindenburg, General* von Schleicher'i -Schleicher istemediği halde- perde arkasından çıkarttı ve Savunma Bakanı yaptı. "Baronlar Kabinesi" bütün Almanya'da alayla karşılandı, ama üyelerinden birkaçı Üçüncü Alman İmparatorluğuna kadar yerlerinde kaldılar. Bunlar, Baron von Neurath, Baron von Eltz-Rubenach, Kont Schwerin von Krosigk ve Dr. Guertner'di.

Papen'in ilk işi Schleicher'in Hitler'e verdiği sözü yerine getirmek oldu. 4 Haziran'da *Reichstag*'ı dağıttı ve 31 Temmuz'da yeni seçimler yapılacağını ilan etti. Kendisinden şüphelenen Nazilerin bir hayli dürtmelerinden sonra, 15 Haziran'da, S.A.'lar üzerine konulmuş olan yasağı kaldırdı. Bu hareketten hemen sonra Almanya'da görülmemiş bir siyasi zorbalık ve cinayet dalgası başladı. Kavga ve kan arayan hücum taburları sokaklarda başıboş geziyor ve genellikle Komünistlerle çarpışıyorlardı. Yalnız Prusya'da, 1 Haziran'da 20 Haziran arasında, 461 büyük sokak kavgası oldu, bu kavgalarda 82 kişi öldü ve 400 kişi ağır yaralandı. Haziran ayında çarpışmalarda öldürülen 86 kişiden 32'sinin Nazi, otuzunun Komünist olduğu anlaşıldı. 10 Haziran Pazar günü sokaklarda 18 kişi öldürüldü. Ertesi Pazar Naziler, Hamburg'un işçi mahallesi olan Altona'da polis himayesinde bir yürüyüş düzenlediler ve yürüyüş sırasında 19 kişi öldürüldü, 285 kişi yaralandı. Baronlar kabinesinin durduracağını söylediği iç savaş daha da büyüyordu. Nazilerle Komünistlerden başka bütün partiler hükümetin düzeni sağlamak için tedbirler almasını istiyorlardı.

Papen bunlara iki yoldan cevap verdi. 31 Temmuz'da yapılacak olan seçimlerden on beş gün önce bütün siyasi gösteriler yasaklandı. Yalnız Nazileri yatıştırmayı değil, aynı zamanda demokratik cumhuriyetin son kalan temellerinden birini de yok etmeyi amaçlayan başka bir tedbir daha aldı: Prusya hükümetini dağıttı ve kendisini Prusya'nın Almanya temsilcisi tayin etti. Bu, bütün Almanya'da kurmaya çalıştığı otoriter hükümete doğru atılmış cesur bir adamdı. Papen'in bu tedbir için ileri sürdüğü neden, Altona çatışmalarının gösterdiği gibi, Prusya hükümetinin kanun ve düzeni sağlayamamasıydı. Aynı zamanda, Schleicher'in acele bulduğu "tanıtlar"a dayanarak, Prusya hükümetini Komünistlere alet olmakla suçladı. Sosyalist bakanlar kendilerini kuvvetten başka hiçbir şeyin yerlerinden atamayacağını söyleyince, Papen özür dileyerek o işi de yaptı.

Berlin'de sıkı yönetim ilan edildi ve mahalli *Reichswehr* komutanı General von Rundstedt gerekli tutuklamaların yapılması için bir teğmenle bir miktar asker gönderdi. Bu gelişme federal iktidarı ele geçirmiş olan sağcılara ve Hitler'in gözünden kaçmadı. Sol kuvvetler olsun, demokratik merkez olsun, demokratik sistemi yıkma çabalarına ergeç ciddi bir şekilde karşı koyacaklardı. 1920 yılındaki genel grev Cumhuriyeti kurtarmıştı. Sendika liderleri ve Sosyalistler arasında yeniden böyle bir harekete gidilmesi konuşulmuş, çok tehlikeli bulunarak reddedilmişti. Böylelikle Papen, meşru Prusya hükümetini dağıtmakla, Weimar Cumhuriyeti'nin tabutuna bir çivi daha çakmış oldu. Bunu bir manga askerle yaptığından ötürü de övünüyordu.

Hitler'le adamlarına gelince, onlar yalnız Cumhuriyeti değil, Papen'le baronlarını da alaşağı etmeye kararlıydılar. Goebbels bu amacı 5 Haziran tarihli güncesinde şöyle açıklıyor: "Biz kendimizi bu geçici burjuva kabinesinden mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda ayırmalıyız." Papen Hitler'i ilk olarak 9 Haziran'da gördüğünde Nazi lideri kendisine şu sözleri söylemişti."Ben sizin kabinenizi yalnızca geçici bir çözüm sayıyorum. Kendi partimi ülkenin en kuvvetli partisi haline getirme çabalarına devam edeceğim. O zaman Başbakanlık bana intikal edecektir."[8]

31 Temmuz *Reichstag* seçimleri beş ay içinde Almanya'da yapılan üçüncü genel seçimdi; ama Naziler, bu kadar çok seçime katılmaktan yorulmak şöyle dursun, bu son kampanyaya da o zamana kadar görülmedik bir bağnazlıkla ve güçle atıldılar. Nazilerin, Papen hükümetini destekleyeceklerine dair Hitler'in Hindenburg'a verdiği söze rağmen, Goebbels İçişleri Bakanı'na şiddetle çatmış, Hitler de daha 9 Temmuz'da Schleicher'e giderek hükümetin tuttuğu politikadan acı acı yakınmıştı. Hitler'i dinlemeye gelen halkın sayısından anlaşıldığına göre Naziler gün geçtikçe kuvvetleniyorlardı. Hitler 27 Temmuz'da, bir gün içinde, Brandenburg'da 60 bin kişiye, Potsdam'da bir o kadar kalabalığa, o akşam da Berlin'deki Büyük Grunewald Stadyum'unda 120 bin kişiye söylev verdi. Berlin'deki söylevini ayrıca dışarda kalan 100 bin kişi hoparlörden dinledi.

31 Temmuz seçimi Nasyonal Sosyalist Parti için büyük bir zafer oldu. Naziler 13.745.000 oy kazanarak *Reichstag*'da 230 sandalye ele geçirdiler. Parlamentonun kolayca en büyük partisi oldular, ama 608 sandalyelik parlamentoda yine de çoğunluğu tutturamamışlardı. Sosyal

demokratlar ise, herhalde Prusya'daki liderlerinin korkaklığı yüzünden, on sandalye kaybetmişler, üye sayıları 133'e düşmüştü. İşçi sınıfı, Komünistlere kayıyordu. Komünistler 12 sandalye kazanmışlar, 89 üyeleriyle *Reichstag*'ın üçüncü büyük partisi olmuşlardı. Katolik Merkezciler de bir parça kuvvetlenmişler, 68'den 73 sandalyeye çıkmışlardı. Papen'i seçimde destekleyen tek parti, Hugenberg'in Alman Nasyonal Partisi'yle öteki orta sınıf partileri hiçbir şey kazanamadılar. Katolikler dışında, bütün orta sınıfın ve yüksek sınıfların Nazilerden yana geçtiği anlaşılıyordu.

2 Ağustos'ta Hitler, Münih'in yakınında Tegersee'de parti arkadaşlarıyla birlikte zaferinin bilançosunu yaptı. İki yıl önce yapılan son *Reichstag* seçimlerinden beri Nasyonal Sosyalistler yedi milyon oy daha kazanmışlar ve parlamentodaki yerlerini 107'den 230'a çıkarmışlardı. Böylelikle 1928 seçimlerinden bu yana dört yıl içinde Naziler on üç milyon kadar yeni oy elde etmişlerdi. Yine de, partinin iktidara geçmesi için gerekli çoğunluk Hitler'den hâlâ esirgeniyordu. Genel oy sayısının yalnızca yüzde 37'sini alabilmişti. Almanların çoğunluğu hâlâ ona karşıydı.

Adamlarıyla gece geç vakitlere kadar konuştu. Goebbels konuşmada varılan sonucu 2 Ağustos tarihli güncesinde şöyle yazıyor: "Führer'in karşısında zor kararlar var. Meşru bir şekilde mi? Merkezle mi?" Naziler Merkezle birleştikleri takdirde *Reichstag*'da çoğunluk sağlayabilirlerdi. Ama böyle bir şey Goebbels için "düşünülemez"di. Notuna şöyle bir devam ediyor: "Führer son kararını verecek. Durumun olgunlaşması için biraz daha zaman gerek."

Ama çok değil. Kesin olmamakla birlikte, oldukça büyük bir zafer kazandığından ötürü sevinç içindeydi Hitler. Sabırsızlanıyordu. Von Papen'i değil, General von Schleicher'i görmek ve Goebbels'in yazdığına göre, "isteklerini bildirmek" üzere 4 Ağustos'ta Berlin'e koştu. Goebbels, "Artık bu istekler ılımlı olmayacak," diyor. 5 Ağustos'ta, Berlin dolaylarındaki Fuerstenberg kışlasında Hitler, şartlarını General von Schleicher'e kısaca şöyle anlattı: Kendisi Başbakan olacaktı; Prusya Başbakanlığı, Almanya ve Prusya İçişleri Bakanlığı, Almanya Adalet, Ekonomi ve Hava Bakanlıkları partisine verilecekti; Goebbels için de yeni bir bakanlık kurulacak, bu bakanlığın adı Halk Kültür ve Propaganda Bakanlığı olacaktı. Bir kemik de Schleicher'in önüne atıyor, kendisini Savunma Bakanı yapacağına söz veriyordu.

Bundan başka, Hitler *Reichstag*'dan kendisine belirli bir dönem için ülkeyi kararnamelerle yönetme yetkisi verilmesi istiyordu; eğer bu yetki verilmeyecek olursa *Reichstag*'ı "başından defedecek"ti.

Hitler Scheicher'i kendi programından yana kazanmış olduğuna inanarak toplantıdan çıktı ve sevine sevine güneyde Obersalzberg'teki dağ evine döndü. Muhalefete her zaman kuşku besleyen ve siyasetçi generale güvenmeyen Goebbels durumdan o kadar emindi değildi. Schleicher'le yaptığı görüşmeyi lideri kendisine iyimser bir görüşle anlattığı zaman, o da dinledi ve 6 Ağustos'ta güncesine şunu yazdı: "Olayların ilerdeki gelişmesine şüphe ile bakmak daha iyi." Yalnız Goebbels bir noktayı kesinlikle söyleyebiliyordu: "Bir kere iktidara geçtik mi, onu kimseye vermeyeceğiz. Ancak ölülerimizin üzerine basarak bir daha girebilirler bakanlıklara."

İşler Hitler'in düşündüğü kadar iyi gitmiyordu. Goebbels'in 8 Ağustos tarihli güncesi: "Berlin'den telefon geldi. Bir sürü söylentiler. Parti iktidarı ele almaya hazır. S.A.'lar harekete hazır olmak için kendi işlerinden ayrılıyorlar. Parti liderleri büyük saat için kendi işlerinden ayrılıyorlar. Parti liderleri büyük saat için hazırlanıyorlar. Her şey yolunda giderse, iyi. Ama kötü giderse korkunç bir gerileme olur." Ertesi gün Strasser, Frick ve Funk Obersalzberg'e hiç de iyi haberlerle gelmediler. Scleicher fırıldak gibi boyuna dönüp duruyordu. Hitler'in, Başbakan olduğu takdirde *Reichstag*'ın vereceği kararlara göre hareket etmesini şart koşuyordu. Funk, ticaret alanındaki dostlarının, Nazilerden kurulu bir hükümetin bir şey başaracağından pek emin olmadıklarını söyledi. Schacht'dan bu durumu doğrulayan bir mesaj almıştı. En son olarak, bu üçlü haberci, Wilhelmstrasse'nin bir Nazi darbesinden korktuğunu bildirdi.

Bu korku sebepsiz değildi. Ertesi gün, 10 Ağustos günü, Goebbels Berlin'de S.A.'ların "silahlı bir hazırlık durumuna geçtiklerini" öğrendi. "... S.A.'lar Berlin'in çevresinde gittikçe kuvvetlenen bir kordon kuruyorlar... Wilhelmstrasse buna çok sinirleniyor. Ama seferberliğimizin ana noktası bu." Ertesi gün Hitler daha fazla beklemeye tahammül edemedi. Otomobille Berlin'e hareket etti. Goebbels, Hitler'in "pek ortalıkta görünmeyeceğini", ancak çağrıldığı zaman hazır bulunacağını söylüyor. Kendisini çağırmadıklarını görünce harekete geçti ve Cumhurbaşkanını görmek istedi. Ama önce Schelicher'le Papen'i görmeliydi.

Konuşma 13 Ağustos günü öğle üzeri yapıldı, tartışmalı geçti. Schleicher bir hafta önceki tutumunu değiştirmişti. Hitler'in en çok Başbakan Yardımcılığını umabileceği üzerinde direndi ve Papen'i destekledi. Hitler kızdı. Ya Başbakan olurdu, ya da hiçbir şey. Papen "son kararı" Hindenburg'a bırakacağını söyleyerek konuşmaya son verdi.*

Hitler suratını asarak yakınlarda bulunan Kiaserhof'a çekildi. Öğleden sonra saat 3'de Cumhurbaşkanlığı bürosundan bir telefon geldi. Telefona biri- güncesinden anlaşıldığına göre, belki de Gobbels- cevap verdi: "Bir karara varıldı mı? Eğer varılmamışsa Hitler'in oraya gelmesi için bir sebep yok." Nazilere, Cumhurbaşkanının "önce Hitler'le" konuşmak istediği bildirildi.

Yaşlı Feldmareşal Nazi liderini çalışma odasında bastonuna dayanmış olarak ayakta karşıladı; yani böylece konuşmaya soğuk bir hava vermek istedi. Daha bir ay önce, bir haftadan uzun süren bir akıl durgunluğu geçirmiş seksen beş yaşındaki bir adam için o günkü durumu pek fena sayılmazdı. Hitler Başbakanlığı ve iktidarı tam olarak ele almak istediğini tekrarlarken onu sabırla dinledi. Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Otto von Meissner ve Hitler'le birlikte gelen Goering konuşmanın tek tanıklarıydı. Her ne kadar Meissner güvenilir bir kaynak sayılmazsa da, kendisinin Nürnberg'de verdiği ifade, konuşma sırasında geçenlere ait ilk-elden tek belgedir. İçinde gerçek payı vardır.

> "Hindenburg, durumun gergin olması dolayısıyla bir çoğunluğun başına geçmemiş, müsamahasız, gürültücü ve disiplinsiz Nasyonal Sosyalistler gibi yeni bir partiye iktidarı teslim etmeyi vicdan bakımından göze alamayacağı cevabını verdi.
>
> Bu noktaya gelince Hindenburg, biraz heyecanlanarak, son günlerdeki bir takım olaylara değindi: Nazilerle polisler arasında durmadan çatışmalar oluyordu; Hitler'in adamları başka türlü düşünen insanlara karşı zorbaca hareketlere girişiyorlardı.; Yahudilere karşı ışırı hareketler ve daha birçok kanunsuzluklar yapılıyordu. Bütün bu olaylar partide kontrol altına alınamayacak birçok yaban unsurların bulunduğu kanısını kuvvetlendirmişti... Uzun bir tartışmadan sonra Hindenburg Hitler'e öteki partilerle, özellikle sağ ve merkez partileriyle işbirliği yapmaya hazır olduğunu ilan etmesini söyledi ve tek başına iktidarı ele almak fikrinden vazgeçmesini istedi.
>
> Hindenburg, başka partilerle işbirliği yaparak iktidarını göstere-

* Papen, hâtıralarında, Schleicher'in bu toplantıda bulunup bulunmadığını söylemiyor, yalnız başka kaynaklardan da anlaşıldığına göre, Schleicher oradaydı. İlerdeki olaylar bakımından burası önemli bir noktadır.

bileceğini söyledi. Olumlu sonuçlar elde ettiği takdirde bir koalisyon hükümetinde bile gittikçe artan bir etki kazanabilir ve böyle bir hükümete hâkim olabilirdi. Hindenburg, bir Nasyonal Sosyalist hükümetin iktidarı kötüye kullanabileceği ve bütün öteki görüşleri bastırıp yavaş yavaş yok edeceği konusundaki yaygın korkuyu ortadan kaldırmak için bunun en iyi yol olduğunu anlattı. Bundan başka Hindenburg, Hitler'e hareketinin temsilcilerini bir koalisyon hükümetine kabul etmeye hazır olduğunu, koalisyon hükümetinin tam oluşumunun yalnızca bir konuşma konusundan ibaret bulunduğunu, ama bütün iktidarı yalnız Hitler'in eline teslim etmek sorumluluğunu alamayacağını bildirdi...Hitler ise kendisinin öteki partilerle pazarlık eder ve böylece, bir koalisyon hükümeti kurulmasını ister gibi bir duruma sokulmasına kesinlikle karşı koydu."[9]

Bunun üzerinde görüşme hiçbir anlaşmaya varılamadan bitti, ama bitmeden önce hâlâ ayakta duran ihtiyar Cumhurbaşkanı Nazi liderine sert bir ders verdi. Konuşmadan hemen sonra yayımlanan resmi bildirin diliyle Hindenburg, "Herr Hitler'in, *Reichstag* seçimlerinden önce verdiği söze aykırı olarak, Almanya Cumhurbaşkanının güveniyle tayin edilmiş bulunan milli bir hükümeti destekleme durumunda olmadığına teessüf" etmişti. Sayın Cumhurbaşkanına göre, Hitler sözünde durmamıştı, ama ona gelecekte dikkatli olmasını söylemişti. Bildiri az aşağıda şunları söylüyordu: "Cumhurbaşkanı Nasyonal Sosyalist Parti'nin muhalefetini şövalyece yönetmesinin önemini Herr Hitler'e hatırlattı, vatan ve Alman ulusu karşısındaki sorumluluğunu hiçbir zaman unutmamasını kendisine tembih etti."

Hindenburg'un görüşme konusundaki görüşünü ve Hitler'in "devlet kontrolünü tüm ele almak" üzerinde nasıl direndiğini açıklayan bildiri çok çabuk yayımlanmış, böylece Goebbels'in propaganda makinesi gafil avlanmış, Hitlerin davası yalnız halk arasında değil, Naziler arasında bile oldukça sarsılmıştı. Hitler "iktidarı tüm olarak" ele almak istemediğini, yalnızca Başbakanlığı ve birkaç bakanlığı istediğini boşuna söyleyip durdu. Hindenburg'un sözleri herkesçe doğru olarak kabul edildi.

Bu arada, seferber edilmiş olan hücum taburları işi iyice azıtmışlardı. Hitler o akşam liderlerini çağırdı ve onlarla konuştu. Goebbels şunları yazıyor: "Zor bir iş. Birliklerini bir arada tutabilecek mi, kimbilir? Zaferle sarhoş insanlara zaferin ellerinden kaçmış olduğunu anlatmaktan zor bir şey yok." O gece bizim ufak tefek doktor, Büyük Frederick'in mektuplarını okuyarak dinlenmeye çalışıyor.

Ertesi gün tatilini geçirmek üzere Baltık kıyılarına gidiyor: "Partili arkadaşlar arasında büyük bir umutsuzluk var," diye yazıyor. Odasından çıkıp onlarla konuşmak bile istemiyor. "Hiç olmazsa bir hafta politikadan söz edildiğini duymak istemiyorum. İstediğim yalnızca güneş, ışık, hava ve huzur."

Hitler de aynı havayı almak ve yakın geleceği düşünmek üzere Obersalzber'e çekilmişti. Goebbels'in dediği gibi,"ilk büyük fırsat kaçırılmıştı" Danzing'deki Nazi lideri Hermann Rauschning Hitler'i görmeye geldiği zaman onu dağ başında kötü kötü düşünür buldu. Hitler kendisine, "Haşin olmalıyız," dedi ve Papen aleyhine uzun bir nutuk çekti. Ama umudunu yitirmemişti. Zaman zaman sanki Başbakanmış gibi konuşuyordu. "Benim görevim Bismarck'ınkinden zor," diyordu, "Ben önümdeki milli görevleri çözmeye başlamadan önce bir millet yaratmak zorundayım." Ama ya Papen'le Schleicher'in kuracakları bir askeri diktatörlük yönetimi Nazi Partisi'ni kapatırsa? O zaman ne olacaktı? Hitler, birdenbire Rauschning'e, Milletler Cemiyeti'nin himayesinde bir şehir devleti olan Danzig'in Almanya ile suçlu iadesi anlaşması olup olmadığını sordu. Rauschning soruyu birdenbire anlamadı, ama sonradan Hitler'in kendisine kaçacak bir yer aradığı anlaşıldı.[10] Goebbels güncesinde, "Führer'in yakalanacağı söylentileri dolaşıyor," diyor. Cumhurbaşkanı ile Papen ile Schleicher hükümeti tarafından hükümetten uzaklaştırıldığı ve partinin kanun dışı ilan edilmesinden korkulduğu bir sırada bile Hitler kendi "kanun" yolu politikasına bağlı kaldı. S.A.'ların darbe yapacağı sözlerini durmadan yalanladı. Yalnız ara sıra umutsuzluğa düştüğü zamanlarda amacına kuvvet yoluyla ve Parlamentoda çoğunluğu kazanmakla değil, Schleicher'le Papen'i iktidara getiren yoldan, yani perde arkasında entrika çevirmek yoluyla varabileceğini düşünüyordu.

Hitler bu konuda bir örnek vermekte gecikmedi. 25 Ağustos'ta Goebbels Berchtesgaden'de kendisiyle görüştü ve not defterine şunları yazdı: "Merkez Partisiyle ilişki kurmalıyız, amacımız sadece karşımızdakilere baskı yapmak." Ertesi gün Goebbels yeniden Berlin'e dönmüştür. Schleicher'in "merkezle ilişki kurmak istediklerinden" çoktan haberdar olduğunu öğreniyor. Emin olmak için ertesi gün Generali görmeye gidiyor. Schleicher'in Hitler'le Katolik Merkezin birleşme ihtimalinden korktuğunu sanıyor, çünkü *Reichstag*'da bu iki parti birlikte salt bir çoğunluk sağlayabilmektedirler. Goebbels,

Schleicher için şunları yazıyor: "Bu adamın neyi doğru, neyi yanlış söylediğini bilmiyorum."

Goebbels'in dediği gibi, Papen hükümeti üzerinde bir baskı yapmaktan başka amacı olmayan Merkez Partisi ile ilişki kurma teşebbüsü *Reichstag*'da garip bir olayla sonuçlandı. Bu olay süvari Başbakan için sonun başlangıcıydı. Parlamento 30 Ağustos'ta toplandığı zaman Merkezciler, Nazilerin *Reichstag* Başkanı adayı olarak gösterdikleri Goering'e Nazilerle birlikte oy verdiler. *Reichstag* 12 Eylül'de yeni çalışma dönemine başladığında bir Nasyonal Sosyalist ilk olarak oturuma başkanlık etti. Goering bu fırsattan elinden geldiğince yararlandı. Başbakan von Papen, toplantıya gelmeden önce Cumhurbaşkanına Meclisin dağıtılması için bir kararname imzalatmıştı. Tarihte ilk defa, *Reichstag*'ın dağıtılması kararı daha işe başlamadan alınmıştı. Ama von Papen bu kararı ilk toplantıya getirmeyi ihmal etti. Komünistlerin hükümet için verecekleri güvensizlik oyuna Milliyetçi milletvekillerinden birinin, öteki partilerle anlaşarak, itiraz edeceğinden emin olduğu için yanına hükümet programının ana hattını anlatan söylevi almıştı. Altı yüz üyeden bir tekinin itirazı oylamayı ertelemeye yetiyordu.

Oysa, Komünist Partisi lideri Ernst Torgler gündemde değişiklik yapılmasını öngören önergesini verince ne bir milliyetçi milletvekili, ne de başka biri kalkıp itiraz etmedi. Sonunda Frick, Naziler adına yarım saatlik bir ara istedi.

Papen hatıralarında, "Durum çok nazikti," diyor, "ve ben gafil avlanmıştım." Dağıtma kararını getirmek üzere Başbakanlığa hemen bir hademe gönderdi.

Bu sırada Hitler, caddenin karşısındaki *Reichstag* Başkanlık Sarayı'nda partisinin meclis grubu ile toplantı yapıyordu. Naziler ne yapacaklarını bilmiyorlardı, şaşırmışlardı. Milliyetçilerin, oylamayı ertelemek için bir harekete geçmemekle, kendilerine ihanet ettiklerini sanıyorlardı. Şimdi Hitler'in partisi de Papen hükümetini devirmek için oyunu Komünistlerle birlikte Komünist önergesinden yana kullanacaktı. Hitler bu tatsız işbirliğinin acı sonuçlarına katlanmaya karar verdi. Kendi milletvekillerine Komünist önergesinden yana oylarını kullanmalarını ve Başbakan *Reichstag*'ı dağıtmadan önce Papen hükümetini devirmelerini emretti. Bunu yapmak için Goering, Başkan olarak, elbetteki bazı parlamento hilelerine başvuracaktı. Bu eski hava

kahramanı, bu gözüpek ve yetenekli kişi, ilerde daha büyük alanlarda da göreceğimiz gibi, tam bu işin adamıydı.

Parlamento yeniden toplandığı zaman Papen geleneksel kırmızı çanta ile ortaya çıktı. Çantada acele getirtmiş olduğu Parlamentoyu dağıtma kararı vardı. Ama kararı okumak için kürsüye çıkmak isteyince *Reichstag* Başkanı kendisini görmemezlikten geldi. Kıpkırmızı kesilen von Papen kararı havada sallıyor, bütün Parlamentoya gösteriyordu. Goering'ten başka herkes bunu görüyordu. Goering gülümseyen yüzle başka yanlara bakmaktaydı. Sonra Goering oylamaya geçilmesini istedi. Bir tanığın sonradan anlattığına göre, Papen'in yüzü hiddetten kıpkırmızıyken bembeyaz olmuştu. Papen Başkanın kürsüsüne koştu ve dağıtma kararnamesini kürsüsünün üzerine attı. Goering hiç aldırış etmedi ve oylamaya geçilmesini emretti. Papen hiç birisi Parlamentoya dahil olmayan bakanlarıyla birlikte salondan çıkıp gitti. Milletvekilleri oylarını kullandılar: 32'ye karşı 513 oyla hükümet devrildi. Başkan masasının üzerine hiddetle atılmış kâğıt parçası o zaman Goering'in gözüne ilişti. Kâğıdı alıp bütün meclise okudu ve Anayasa uygun bir çoğunluğun oyu ile yerinden atılmış bir Başbakan tarafından imzalandığı için hiçbir geçerliği olmadığını söyledi.

Bu komik olaydan Almanya'da hangi unsurların kazandığı, hangi unsurların kaybettiği ve ne kadar kazanıp ne kadar kaybettiği, hemen belli olmadı. Yalnız çıtkırıldım Papen'in alay konusu olduğu kesindi, ama elçi François-Poncet'nin dediği gibi, Papen zaten her zaman dostlarının alay konusu olmuştu. Sonra *Reichstag,* Almanların ezici bir çoğunlukla Hindenburg'un kukla kabinesine karşı olduğunu açıkça göstermişti. Ama bu olay halkın Parlamento sistemine olan güvenini de biraz daha sarsmış değil miydi? Nazilere gelince, onlar da sorumsuzluklarını bir daha göstermemiş, amaçlarına varmak için Komünistlerle bile anlaşmaya hazır olduklarını ortaya koymamışlar mıydı? Bundan başka, yurttaşlar artık seçimlerden bıkmamışlar mıydı ve Naziler de bir yıl içinde yapılacak dördüncü yeni seçimde oy kaybetme ihtimaliyle karşılaşmamışlar mıydı? Gregor Strasser, hattâ Frick, partinin böyle bir tehlike karşısında bulunduğu ve bunun parti için bir felâket olabileceği kanısındaydılar.

Hitler ise, o gece Goebbels'in yazdığına göre, "çok neşeliydi. Açık ve yanılmaz bir karar daha" vermişti.

Reichstag, dağılma kararını kabul etti. Yeni seçimlerin 6 Kasım'da yapılması kararlaştırıldı. Bu seçimin Naziler için birtakım zorlukları vardı. Her şeyden önce, Goebbels'in dediği gibi, halk siyasi söylevlerden ve propagandadan bıkmıştı. 15 Ekim tarihli güncesinde de kabul ettiği gibi, partililer bile "bu bitmez tükenmez seçimler yüzünden çok sinirli" olmuşlar, "çok çalışmış, yorulmuşlardı..." Bir de para zorlukları vardı. Büyük ticaret ve banka çevreleri kendilerine birtakım tâvizler vermiş olan Papen'i desteklemeye başlamışlardı. Funk'un uyardığı gibi, Hitler'in Hindenburg'la işbirliğini reddetmesinden ve gittikçe daha sola kayarak-meselâ *Reichstag* olayında-Komünistlerle bile işbirliğine kadar gitmesinden ötürü, partiye karşı güvenlerini gittikçe kaybediyorlardı. Goebbels durumu 15 Ekim tarihli güncesinde şöyle belirtiyor: "Para bulmak çok güç. Bütün 'mal sahibi, okumuş' baylar hükümeti destekliyor."

Seçimlerden birkaç gün önce Komünistlerin Berlin nakliye işçileri arasında düzenledikleri bir grevde Naziler Komünistlerle işbirliği yapmıştı. Sendikalar ve Sosyalistler bu greve karşıydı. Bu davranış partinin seçim kampanyasında son bir çıkış yapması için gereken para kaynağını kurutmuş, iş adamları yardımlarını kesmişlerdi. Goebbels 1 Kasım'da acıklı acıklı dert yanıyor. "Parasızlık kronik bir hastalık haline geldi. Büyük bir kampanyayı gerçekten yürütecek paramız yok. Birçok burjuva çevreleri greve katılmamızdan korktular. Birtakım parti arkadaşlarımız bile şüpheye düştüler." Seçimler arifesinde, 5 Kasım'da, güncesindeki yazı: "Son saldırı. Parti yenilgiye karşı son bir çıkış yapıyor. Son dakikada 10.000 mark bulabildik. Bu para cumartesi öğleden sonra yapılacak kampanyada harcanacak. Biz elimizden geleni yaptık. Artık iş kadere kaldı."

Kader ile Alman seçmeni, 6 Kasım'da, birçok şeylere karar vermiş olduğunu gösterdi. Ancak, ne kaderin ne de seçmenin verdiği karar, parçalanmakta olan Cumhuriyetin geleceğini tayin edecek kadar kesin değildi. Naziler iki milyon oy kaybettiler. *Reichstag*'daki sayıları 34 azalarak 196'ya düştü. Komünistler bir milyon oyun dörtte üçünü elde ettiler ve Sosyal Demokratlar aynı sayıda oy kaybetti. Sonuç olarak Komünistlerin milletvekili sayısı 89'dan 100'e çıktı, Sosyalistlerin ise 133'den 121'e düştü. Hükümeti destekleyen tek parti, Alman Milliyetçi Partisi, aşağı yukarı bir milyon fazla oy kazandı. Bu oyları elbetteki Nazilerden almıştı. Milletvekilleri sayısı da 37'den 52'ye çıkmıştı.

Nasyonal Sosyalistler her ne kadar ülkenin gene en büyük partisi olarak kaldılarsa da, iki milyon oy kaybı onlar için önemli bir gerileme oldu. Büyük Nazi dalgası ilk olarak geriliyor, çoğunluk noktasından epeyce uzaklaşıyordu. Yenilmezlik masalı yıkılmıştı. Hitler iktidar pazarlığı için temmuzdakinden daha zayıf durumdaydı.

Bunu anlayan Papen, Hitler'e karşı beslediği "kişisel antipatisini" bir kenara atarak 13 Kasım'da bir mektup yazdı ve onu "durumu tartışmaya" çağırdı. Ama Hitler verdiği cevapta o kadar çok şart ileri sürdü ki, Papen Hitler'le anlaşmaya varma umudunu artık bütünüyle yitirdi. Nazi liderinin inadı, hafif, güçsüz Başbakanı hayrete düşürmedi; ama dostu ve akıl hocası Schleicher'in teklif ettiği yeni politika onu hayli şaşırttı. Çünkü bu kaypak saray entrikacısı, önceleri Bruening için olduğu gibi, şimdi Papen'in artık işine yaramadığı sonucuna varmıştı. Bereketli kafasında yeni yeni fikirler filiz veriyordu. İyi dostu Papen'e yol görünmüştü. Cumhurbaşkanı siyasi partilerle, özellikle en büyük parti ile istediği gibi pazarlık edebilmeliydi. Papen kabinesinin çekilmesini istedi. 17 Kasım'da Papen ile kabinesi istifa etti. Hindenburg hemen Hitler'i çağırttı.

19 Kasım günü yaptıkları görüşme 13 Ağustos'takinden daha az soğuk geçti. Bu kere Başkan, bakanlıklar teklif etti ve karşısındakinin bir saatten fazla yanında kalmasına izin verdi. Hindenburg Hitler'in iki yoldan birini seçmesini istedi: belirli bir program için *Reichstag*'da sürekli bir çoğunluk elde edebileceğine aklı kesiyorsa Başbakan olacaktı, yoksa Cumhurbaşkanının başkanlığında Papen'in kuracağı ve ülkeyi olağanüstü kararnamelerle yönetecek yeni bir kabinede Başbakan Yardımcısı olacaktı. Hitler 21 Kasım'da Başbakanı yeniden ziyaret etti ve Meissner'le mektuplaştı. Ama bir anlaşmaya varılamadı. Hitler Parlamentoda işe yarar bir çoğunluk sağlayamazdı. Merkez Partisi, diktatörlüğe gitmemesi şartıyla, kendisini desteklemeye razı olmuştu ama, Hugenberg Milliyetçilerin işbirliğini geri almıştı. Bu yüzden Hitler Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ülkeyi yönetecek bir kabinede Başbakan olmakta direndi. Başkan bunu kabul edemezdi. Eğer böyle bir kabine kurulması gerekiyorsa Cumhurbaşkanı bu kabinenin başına dostu Papen'i getirmeyi tercih ederdi. Meissner'in Hindenburg adına gönderdiği mektupta Hitler'e böyle bir mevkiin verilemeyeceği, "çünkü böyle bir kabinenin bir parti diktatörlüğü haline geleceği..." bildiriliyordu. Hindenburg, "Ettiğim yemin karşısında ve vicdanımın

sesine uyarak böyle bir sorumluluğu yüklenemem," diyordu.[11]

İhtiyar Feldmareşal birinci noktada ikinci noktadan daha çok ileriyi görmüştü. Başbakanlık kapısını bir daha çalmış olan Hitler'in suratına önce hafifçe aralanan kapı şimdi birdenbire kapanmıştı.

Papen'in istediği de buydu. 1 Aralık akşamı Schleicher'le birlikte Hindenburg'u görmeye gittikleri zaman yeniden Başbakan tayin edileceğinden emindi. Dalavereci generalin birtakım yeni dolaplar çevirdiğini sanmıyordu. Oysa, Schleicher Strasser'le konuşmuş, Nazilere Papen'in hükümetine katılmazlarsa kendisinin kuracağı bir kabineye girmelerini tavsiye etmişti. Bunun üzerine Hitler Generalle konuşmak üzere Berlin'e çağrılmıştı. Alman basınında geniş çapta anlatıldığına ve sonradan birçok tarihçiler tarafından da kabul edildiğine göre, Hitler geceleyin Münih'ten Berlin'e kalkan trene binmiş, ama geceyarısı Jena'da Goering tarafından trenden indirilmiş ve Nazi lideriyle bir toplantı yapmak üzere Weimar'a kaçırılmış. Olayın Naziler tarafından anlatılan şekli daha doğru olsa gerek. Goebbels'in 30 Kasım tarihli güncesine göre, Hitler'e hemen Berlin'e gitmesini bildiren bir telgraf gelmiş, ama Schleicher kendisini beklerken o, Weimar'a gidip arkadaşlarıyla konuşmaya karar vermiş. Arkadaşları Thuringia seçim kampanyasını açmak üzere orada bulunuyorlarmış. 1 Aralık'ta yapılan ve beş büyük liderin, yani Goering, Goebbels, Strasser, Frick ve Hitler'in bulunduğu bu toplantıda büyük anlaşmazlıklar çıkmış. Strasser, bir Schleicher kabinesine göz yumulmasından yanaymış. Kendisi şahsen kabineye katılmalarını bile istiyor, Frick de onu destekliyormuş. Goering'le Goebbels ise böyle bir tutuma şiddetle karşıymışlar. Hitler de onlardan yanaymış. Ertesi gün Hitler Schleicher'in göndermiş olduğu Binbaşı Otto adında birine Generalin Başbakanlığı kabul etmemesini tavsiye etmiş. Ama çok geç kalmıştı.

Papen, Schleicher'in, arkasından çevirmekte olduğu dolapların hiç farkında olmamıştı. 1 Aralık'ta Cumhurbaşkanıyla yaptığı konuşmanın başında, gelecek için düşündüklerini olduğu gibi anlattı. Başbakan olarak ülkeyi kararnamelerle yönetmekte devam edecek ve "Anayasayı değiştirinceye" kadar *Reichstag*'a dokunmayacaktı. Aslında Papen, ülkeyi yeniden İmparatorluk günlerine götürecek ve yeniden tutucu sınıfların egemenliğini sağlayacak bir anayasa "tadilatı" istiyordu. Kendisi, gerek Nürnberg mahkemesi sırasında ve gerekse hâtıralarında, tekliflerinin "Cumhurbaşkanını Anayasayı bozmaya" götürdüğünü ka-

bul etmekte ve Hindenburg'a, "ulusun çıkarını Anayasa üzerine ettiği yeminden üstün tutarak durumunu haklı" göstereceğini temin ederek, Bismarck'ın da bir kere "ülkenin çıkarı için" aynı şeyi yaptığını söylediğini bildirmektedir.[12]

Papen, Schelicher'in bu teklife hemen itiraz ettiğini büyük bir hayretle gördü. Schleicher, Cumhurbaşkanının Anayasayı çiğnememe konusunda vermiş olduğu sözü bozmamak istemesinden yararlandı. Başkan mümkünse bundan kaçınmalıydı ve General bunun mümkün olduğu kanısındaydı. Kendisi bir hükümet kuracak olursa bu hükümeti *Reichstag* çoğunluğunun destekleyeceğinden emindi. Strasser'i ve en aşağı altı Nazi'yi Hitler'den alabileceğine inanıyordu. Onlara orta sınıf partilerini ve Sosyal Demokratları da ekleyebilirdi. Sendikaların bile kendisini destekleyeceğini umuyordu.

Hindenburg bu düşünce karşısında şaşırdı ve sonra Papen'e dönerek yeni bir hükümet kurma çalışmalarına devam etmesini söyledi. "Schleicher'in dili tutulmuş gibiydi," diyor Papen. Cumhurbaşkanının yanından çıktıktan sonra uzun uzadıya tartıştılar, ama bir anlaşmaya varamadılar. Ayrıldıkları bir sırada Schleicher Papen'e, Worm Diyetine giderken Luther'e söylenilen sözü ekledi: "Küçük Papaz, zor bir yol seçtin."

Papen ne kadar zor bir yol seçtiğini ertesi gün saat dokuzda kabineyi topladığı zaman anladı.

"(Papen diyor ki) Schleicher ayağa kalktı ve Başkanın bana vermiş olduğu görevi uygulamaya imkân olmadığını söyledi. Bu görevi yürütmeğe çalışmak ülkeyi anarşiye götürmek olurdu. Polis ve silâhlı kuvvetler herhangi bir genel grev halinde ulaşım ve iaşenin sağlanmasını garanti etmedikleri gibi, herhangi bir iç savaş halinde kanun ve düzeni de sağlayamayacaklardı. Genelkurmay bu bakımdan bir inceleme yapmış ve Binbaşı Ott'u (raporu hazırlayan) kabinenin emrine vererek kendisini bir rapor hazırlamaya memur etmişti."[13]

General bunun üzerine Binbaşıyı ortaya çıkardı. Schleicher'in sözleri Papen'i sarsmıştı ama, Binbaşı Ott'un (Ott sonradan Hitler'in Tokyo elçisi oldu) tam zamanında verdiği rapor Papen'i yıktı. Ott yalnızca şunları söyledi: "Federal hükümetin ve ayrı ayrı devlet hükümetlerinin ellerinde bulunan kuvvetlerle hem cephelerin savunulması, hem de Naziler ve Komünistler karşısında düzenin sağlanması mümkün değildir. Bundan ötürü Reich hükümetine, olağanüstü bir

durum ilân edilmesinden sakınılması tavsiye olunur."[14]

Önce Kayzer'i tahtından uzaklaştıran, sonra da Schleicher'in teşvikiyle General Groener'le Başbakan Bruening'i tasfiye eden ordunun, şimdi de kendisini harcamakta olduğunu Papen büyük bir hayret ve acıyla gördü. Bu haberleri vermek üzere hemen Hindenburg'a koştu. Başkanın Schleicher'i Savunma Bakanlığı'ndan uzaklaştıracağını ve kendisini Başbakanlıkta bırakacağını umuyordu. Nitekim bunu kendisine teklif de etti.

Yaman ihtiyar Cumhurbaşkanı, "Sevgili Papen'im" diye cevap verdi, "eğer fikrimi değiştirirsem bana çok kızma. Fazla ihtiyarım ve bir iç savaşın sorumluluğunu üzerime alamayacak kadar yorgunum. Tek umudumuz bir kere de Schleicher'e talihini denetmektir."

Papen, Hindenburg'un gözlerinden "iki büyük yaş damlası" indiğini yeminle söylüyor. İki saat sonra yerinden atılan Başbakan masasını temizlerken kendisine Hindenburg'un fotoğrafı getirtildi. Hindenburg fotoğrafın üzerine, *"Ich hatt'einen Kameraden!"* diye yazmıştı. Ertesi gün Başkan kendi el yazısıyla yazılmış bir mektup gönderdi. Mektupta Papen'i mevkiinden uzaklaştırmakla "kalbinde büyük bir keder" duyduğunu bildiriyor ve kendisine olan güveninin "sarsılmadığını" tekrar ediyordu. Çok doğruydu bu; nitekim doğru olduğu az sonra anlaşılacaktı.

Kurt von Schleicher 2 Aralık'ta Başbakan oldu. 1890'da Bismarck'dan sonra Başbakan olan General Kont Georg Leo von Caprivi de Capraca de Montecuccoli'den beri bu mevkie gelen ilk generaldi. Schleicher'in çevirdiği korkunç dolaplar, nedenlerini pek az bildiği iktisadi buhran en yüksek noktasına çıktığı bir sırada, kendisini sonunda bu yüksek yere ulaştırmıştı; yıkmak için bütün gücüyle çalıştığı Weimar Cumhuriyeti bu sırada artık dağılıyordu; elinde oynayıp durduğu Başbakan bile artık ona güvenmiyordu. Günlerinin sayılı olduğunu, ondan başka, herkes görüyordu. Hele Naziler buna iyice emindiler. Goebbels'in 2 Ocak tarihli güncesinde şu kayıtlar var: "Schleicher Başbakan oldu. Uzun sürmez."

Papen de aynı kanıdaydı. İncinen gururu ona acı veriyor, sonradan hatıralarında "dost ve halef" diye andığı kimseye karşı büyük bir intikam duygusu besliyordu. Schleicher, Papen'i uzaklaştırmak için Paris elçiliğini teklif etti, ama Papen kabul etmedi. Papen'in dediğine göre, Başkan kendisini Berlin'de "elinin altında" bulundurmak istiyordu. Ber-

lin, kaşerlenmiş entrikacıya karşı kendi entrika ağlarını örebileceği en iyi yerdi. Bir örümcek kadar çalışkan ve hareketli olan Papen hemen paçaları sıvadı. Karışıklıklar içinde geçen 1932 yılının son günleri yaklaşırken Berlin'de bin bir çeşit dolap dönüyordu. Papen ile Schleicher'in gruplarından başka Cumhurbaşkanı Sarayı'nda bir grup vardı. Hindenburg'un oğlu Oskar'la Devlet Sekreteri Meissner bu grup adına Başkan sandalyesinin ardından birtakım işler çevirmekteydiler. Bir başka dolap da Kaiserhof Oteli'nde dönüyordu. Bu otelde Hitler'le arkadaşları hem iktidar için birtakım kumpaslar kuruyorlar, hem de birbirlerinin ayaklarının altına karpuz kabuğu koyuyorlardı. Az sonra, 1933 yılbaşı gününde, örülen entrika ağları o kadar birbirine karıştı ki, kimin kime hizmet ettiği anlaşılmaz bir hale geldi. Ama hepsi de az sonra ortaya çıktı.

CUMHURİYETİN SON BAŞBAKANI: SCHLEİCHER

Schleicher bir keresinde kulağı delik Fransız elçisinin bulunduğu bir yerde şu sözleri söylemiş: "İktidarda yalnızca elli yedi gün kaldım ve her kaldığım gün de elli yedi kere ihanete uğradım. Rica ederim bana bir daha 'Alman bağlılığından' sözetmeyin!"[15] Meslek hayatı ve çevirdiği işler kendisini bu konuda gerçekten söz sahibi bir adam yapmıştı.

Başbakanlıkta ilk işi Gregor Strasser'e Almanya Başbakan Yardımcılığı ve Prusya Başbakanlığını teklif etmek oldu. Hitler'i kabinesine alamayınca Strasser'e bir yem atarak Nazileri parçalamayı deniyordu. Başarıya ulaşacağına inanmasını gerektiren birtakım nedenler vardı. Strasser partinin iki numaralı adamıydı ve milli sosyalizme inanan solcu unsurlar arasında Hitler'den daha çok seviliyordu. Parti örgütünün lideri olduğundan bütün taşra ve mahalli liderlerle ilişki kurmuştu. Onları kendisine sıkıca bağlamış gibi görünüyordu. Strasser, Hitler'in hareketi bir çıkmaza sokmuş olduğu kanısındaydı. Partinin ateşli elemanları Komünistlere yanaşıyordu. Partinin kendisi de para bakımından iflas etmişti. Fritz Thyssen, Kasım ayında, partiye daha fazla para yardımında bulunamayacağını söylemişti. Binlerce parti memurunun maaşını karşılayacak ya da partiye yalnız haftada iki buçuk milyona malolan S.A.'ları besleyecek para yoktu. Güneş Nazi

yayınlarını basan basımevleri, ödenmemiş faturaların bedelleri verilmedikçe baskıları durduracaklarını bildirmişlerdi. Goebbels 11 Kasım tarihli güncesinde bu konuya değiniyor: "Berlin örgütünün para durumu kötü. Ellerinde borçlar ve ödenecek senetlerden başka bir şey yok." Aralık ayında parti maaşlarının azaltılacağına üzülüyor. Sonunda, 3 Aralık'ta, Thuringia'da yapılan mahalli seçimler, Nazi'lerin yüzde 40 oy kaybettiğini gösterdi. Aynı gün Schleicher, Strasser'i konuşmaya çağırmıştı. Nazilerin hiçbir zaman seçimle iktidara geçemeyeceği, hiç olmazsa Strasser tarafından, açıkça anlaşılıyordu.

Bundan ötürü Hitler'i "ya hep ya hiç" politikasından vazgeçirmeye ve Schleicher'in koalisyonuna katılarak iktidarı olabildiği kadar ele almaya zorladı. Aksi halde partinin dağılacağından korkuyordu. Strasser bu tutumun üzerinde aylardan beri duruyordu. Goebbels'in yaz ortasından Aralık ayına kadar yazılmış güncelerinde hep Strasser'in Hitler'e "bağlılığı" olmadığından acı acı söz edilmektedir.

5 Aralık'ta Berlin'deki Kaiserhof Oteli'nde liderler arasında yapılan bir toplantıda gürültü koptu. Strasser, Nazilerin hiç olmazsa Schleicher hükümetine "ses çıkarmamalarını" istedi. *Reichstag*'da parti grubunun başkanı olan Frick kendisini destekledi. Frick, Nazi milletvekillerinin, Hitler'in bir seçime daha gitmesi halinde yerlerini ve maaşlarını kaybedeceklerinden korktuklarını biliyordu. Goering'le Goebbels, Strasser'e şiddetle saldırdılar ve Hitler'i kendi yanlarına çektiler. Hitler, Schleicher rejimine "ses çıkaracaktı"; ancak, sonunda, bu rejimle görüşmeler yapmaya yine hazırdı. Bu iş için Goering'i tayin ediyordu. Goebbels'in açıkladığına göre Hitler Strasser'in iki gün önce Başbakanla özel olarak görüştüğünü işitmişti. Ayın yedisinde Kaiserhof'ta Hitler ile Strasser arasında bir konuşma oldu. Konuşma büyük bir kavgayla bitti. Hitler, en büyük yardımcısını, kendisini arkadan vurmakla, partinin liderliğinden atmaya çalışmak ve Nazi hareketini parçalamakla suçladı. Strasser bütün bu suçlamaları şiddetle reddetti. Kendisine her zaman bağlı kalmış olduğunu yemin ederek söyledi; ama o da Hitler'i partiyi felakete götürmekle suçladı. 1925'den beri içinde birikmiş birçok şeylerden söz etmemiş olacak ki, kaldığı Excelsior Oteli'nin arka odalarından birinde Hitler'e bir mektup yazarak bütün bunları da bildirdi ve partideki görevlerinden istifa etti.

Ayın sekizinde Hitler'in eline geçen mektup, Goebbels'in söylediğine göre,"bir bomba" etkisi yaptı. Kaiserhof'ta bir ölüm ha-

vası esiyordu. Goebbels, "Hepimiz kederli ve sıkkındık," diyor. Hitler'in partiyi kurduğu 1925 yılından beri yediği en büyük darbeydi bu. Şimdi, iktidarın eşiğine geldikleri bir zamanda, en büyük yardımcısı kendisinden ayrılıyor ve onu yedi yıl içinde kurduğu şeylerin hepsini yıkmakla korkutuyordu.

"Akşamleyin (diye yazıyor Goebbels,) Führer bizim eve geldi. Neşeli olmak zor. Hepimizin canı sıkkın, her şeyden önce partinin dağılma tehlikesi var; bütün çabalarımız havaya gidebilir... Dr. Ley'den telefon geldi. Partinin durumu saatten saate kötüye gidiyor. Führer hemen Kaiserhof'a dönmeli."

Hitler geceleyin saat ikide Goebbels'in yanına çağırtıyor: Strasser bütün olup bitenleri o sabah çıkacak gazetelere anlatmıştır. Gazeteler o saatte caddelerde satılmaya başlamıştır bile. Gobbels Hitler'in tepkisini şöyle anlatıyor:

"İhanet! İhanet! İhanet!"

Führer otel odasında saatlerce bir aşağı bir yukarı gidip geldi. Bu ihanet onu canevinden vurdu. Sonunda durdu ve şunu söyledi: 'Eğer parti dağılacak olursa bütün bunlara bir tabanca kurşunuyla üç dakikada son veririm.'"

Parti dağılmadı, Hitler de kendini vurmadı. Strasser her iki şeyi birden yaptırabilir ve tarihin akışını kökünden değiştirebilirdi, ama tam önemli zamanda su koyuverdi. Frick, Hitler'in izniyle, bütün Berlin'i altüst ediyor, Strasser'i arıyordu. Partiyi felâketten kurtarmak için kavganın şimdilik bir çaresine bakılması kararlaştırılmıştı. Ama bütün bunlardan bıkıp usanmış olan Strasser güneye giden bir trene binmiş, tatilini geçirmek üzere güneşli İtalya'ya doğru yol alıyordu. Düşmanının zayıf noktasını bulunca her zaman kendini toparlayan Hitler süratle ve şiddetle saldırıya geçti. Strasser'in kurduğu siyasi örgütü, Kolonya *Gauleiter*'i Dr. Ley ile birlikte kendi üzerine aldı ve Dr. Ley'i kurmayının başkanı yaptı. Strasser'in arkadaşları partiden atıldılar ve bütün parti liderleri Berlin'e çağrıldı; kendilerinden Hitler'de bağlılık bildirisi imzalamaları istendi, onlar da imzaladılar.

Kurnaz Avusturyalı kolaylıkla felaket doğurabilecek zor bir durumdan kendini gene kurtarmıştı. Birçoklarının Hitler'den daha büyük bir adam saydıkları Gregor Strasser çarçabuk hapı yuttu. Goebbels 9 Aralık güncesinde "ölü bir adam" diyor onun için. Bu sözün doğru olduğu iki yıl içinde, Hitler'in hesaplaşma kararı verdiği sırada

anlaşılacaktır.

10 Aralık'ta, General von Schleicher tarafından atlatıldığının haftasında, Franz von Papen de kendi entrika ağını kurmaya başlamıştı. Kısa ömürlü kabinesindeki bakanların üye olduğu aristokratlar ve zenginler kulübü Herrenklub'de söylevini verdikten sonra, Baron Kurt von Schroeder'le özel bir görüşme yaptı. Baron, Nasyonal Sosyalist partiye epeyce para yardımında bulunmuş bir bankerdi. Kendisinden Hitler'le gizli bir görüşme düzenlemesini rica etti. Papen hâtıralarında bunu Schroeder'in teklif ettiğini söylüyor, ama kendisinin de buna evet dediğini kabul ediyor. Garip bir rastlantı olarak, Hitler'in ekonomik danışmanı ve iş çevreleriyle ilişki kuran adamlarından Wilhelm Keppler de Nazi lideri adına aynı ricada bulunmuştu.

Birkaç hafta önce birbirine düşman olan iki adam, 4 Ocak sabahı Schroeder'in Kolonya'daki evinde büyük bir gizlilik içinde bir araya geldiklerini sandılar. Oysa Papen içeri girerken resmi çekilince şaşırdı, ama ertesi güne kadar bunun önemli birşey olduğunu pek düşünmedi. Hitler'in yanında Hess ve Himmler vardı. Ama Hitler, Schroeder'in çalışma odasına girerken onları salonda bıraktı. Çalışma odasında ev sahibi ve Papen'le iki saat başbaşa kaldı. Görüşme Hitler'in, Başbakanlığı sırasında Papen'in Nazilere karşı takındığı tavırdan yakınmasıyla oldukça kötü bir hava içinde başladı, ama sonunda kendileri ve yurtları için çok önemli olan bir noktaya geldi. Nazi şefi için bir dönüm noktasıydı bu. İnsanüstü bir çabayla partiyi Strasser olayının korkunç sonuçlarından korumuştu. Günde üç dört toplantıda söz söyleyerek bütün ülkeyi baştanbaşa gezmiş, parti liderlerinin desteğini ve birliğini sağlamıştı. Ama Nazi ruhu söndükçe sönüyor ve parti para bakımından iflas durumuna düşüyordu. Birçok kimseler partinin battığını söylüyorlardı. Goebbels genel duyguyu yılın son haftasındaki güncesinde şöyle yansıtıyor: "1932 bize sonsuz bir talihsizlik getirdi.. Geçmiş zordu, gelecek ise karanlık görünüyor; planlar ve umutlar iyice suya düştü."

Bu bakımdan Hitler iktidar pazarlığı için, bir önceki yaz ve sonbaharda olduğu kadar elverişli durumda değildi. Ama Papen de değildi. Başbakanlıktan atılmıştı. Bu durumda, düşünceleri, ters yoldan birleşti.

Neler üzerinde anlaştıkları çatışmalı bir konudur. Papen, Nürnberg'deki duruşması sırasında ve hâtıralarında, her zaman Schleic-

her'e bağlı kaldığını ileri sürerek, yalnızca Generalin hükümetine katılmayı Hitler'e tavsiye ettiğini söylemiştir. Ama Papen'in uzun hilekârlık geçmişini, Nürnberg'de kendisini iyi durumda gösterme gayretini ve sonraki olayları gözönüne alırsak, Nürnberg'de Schroeder'in verdiği değişik ifadeyi daha doğru saymamız gerekir. Banker, Papen'in Schleicher hükümeti yerine bir Hitler-Papen hükümeti kurulmasını ve bu hükümette her ikisinin eşit durumda bulunmasını tavsiye ettiğini açıklamıştır. Ancak:

> "Hitler... dedi ki, eğer kendisi Başbakan olursa, hükümetin başı olacaktır; o zaman Papen'in adamları, birçok şeyi değiştirmek amacıyla izleyeceği politikaya razı oldukları takdirde; hükümetine bakan olarak girebilirler. Yapılacak değişiklikler, Sosyal Demokratlarla Komünist ve Yahudilerin Almanya'da bellibaşlı mevkilerden atılması ve kamu hayatında düzenin yeniden sağlanmasıydı. Von Papen'le Hitler prensip olarak anlaşmaya vardılar... Küçük ayrıntıların sonradan tespit edilmesini ve bunun Berlin'de ya da başka bir elverişli yerde yapılmasını kararlaştırdılar."[16]

Ve tabii büyük bir gizlilik içinde... Ama, ertesi günün sabahı gazetelerdeki başlıkları görünce Hitler'le Papen hayretler içinde kaldılar. Bütün gazeteler Kolonya toplantısından söz ediyor ve başyazılar Papen'in Schleicher'e oynadığı oyunu anlatıyordu. Kurnaz general, eski ustalığından yararlanarak casuslarını gerekli noktalara yerleştirmişti; bunlardan biri de Schroder'in evine girerken Papen'in resmini çeken fotoğrafçıydı. Bunu Papen sonradan öğrendi.

Hitler, Kolonya'da Papen'le görüştüğü sırada pazarlıktan başka iki şey daha elde etmişti ki, bunlar onun için çok önemliydi: Önce, Hindenburg'un Schleicher'e *Reichstag*'ı dağıtma yetkisi vermediğini eski Başbakandan öğrenmişti. Bu demekti ki, Naziler Komünistlerin yardımıyla hükümeti istedikleri anda devirebilirlerdi. Sonra toplantıda, Batı Almanya'daki iş adamlarının Nazi Partisi'nin borçlarını ödeyebileceklerini gösteren bir hava vardı. Kolonya konuşmasından iki gün sonra Goebbels "siyasi gelişmelerde iyi derlemeler" notunu düşünüyor, ama "para durumunun kötülüğü"nden de hâlâ yakınıyor. On gün sonra, 16 Aralık'ta, partinin para durumunun "birdenbire temelinden" iyileştiğini söylüyor.

Bu arada Başbakan Schleicher —en hafif deyimle dar görüşlü bir iyimserlik içinde— işe koyulmuş, sürekli bir hükümet kurmaya

çalışıyordu. 15 Aralık'ta radyoda halkla bir ocakbaşı sohbeti yaptı. Bir general olduğunu unutmalarını dinleyicilerden istedi ve onlara,"ne kapitalizmi ne de sosyalizmi" tuttuğunu "özel ekonomi ya da planlı ekonomi gibi kavramların dehşetlerini yitirdiğini" söyledi. Başlıca görevinin işsizlere iş bulmak ve ülkeyi yeniden ekonomik bakımdan ayağa kaldırmak olduğunu anlattı. Vergiler artırılmayacak, ücretler artık indirilmeyecekti. Gerçekten de Papen'in son olarak yapmış olduğu ücret ve yardım indirimlerini kaldırdı. Bundan başka, Papen'in büyük toprak sahiplerinin çıkarına olmak üzere koyduğu tarım kotalarına son vererek, onun yerine doğudaki iflâs etmiş Junker malikanelerinden 800.000 dönüm toprağı alıp 25.000 köylü ailesine vermeyi öngören bir planı uygulamaya çalışıyordu. Aynı zamanda, kömür ve et gibi ana maddelerin fiyatları da sıkı bir kontrole tabi tutulacak, yükselmeleri önlenecekti.

Schleicher'in o zamana kadar karşı koyduğu ya da hiç önemsemediği halk kitlelerini elde etmek için yaptığı bir çıkıştı bu. Schleicher bundan sonra sendika liderleriyle konuşmalar yaptı. Liderlerde, sanki örgütlü işçilerle orduyu ülkenin gelecekteki iki temel taşı yapmayı düşünüyormuş gibi bir izlenim yaratmaya çalıştı. Ama işçiler hiç güvenmedikleri bir adamın oyununa gelmediler, onunla işbirliği yapmadılar.

Öte yandan, sanayicilerle büyük toprak sahipleri de yeni Başbakanın programına karşı ayaklandılar, bu programın Bolşevizmden başka bir şey olmadığını ilan ettiler. İş adamları Schleicher'in sendikalarla birdenbire dost olmasından pirelenmiştiler. Büyük malikane sahipleri de tarım yardımının azalmasına ve doğuda iflas etmiş malikanelerin dağıtılması planına kızmış, köpürmüşlerdi. 12 Ocak'ta, büyük çiftlik saiplerinin derneği *Landbund*, hükümete şiddetle saldırdı. İçlerinden ikisi Nazi olan dernek liderleri projeyi protesto etmek için Cumhurbaşkanına çıktılar. Artık kendisi de malikane sahibi bir Junker olan Hindenburg, Başbakanından hesap sordu. Schleicher'in buna verdiği karşılık, *Osthilfe* (Doğu Yardımı) kredileri konusunda *Reichstag* tarafından hazırlanmış bir raporu yayımlamakla tehdit etmek oldu. Bu skandal, herkes biliyordu ki, ödenmeyen hükümet "kredileri"yle zenginleşen yüzlerce eski Junker ailesini ilgilendirdiği gibi, dolaylı olarak Başkanın kendisini de ilgilendiriyordu; çünkü kendisine hediye edilmiş olan Doğu Prusya malikanesini miras vergisinden kaçırmak için mali-

kane kanunsuz olarak oğlu üzerine kaydettirilmişti.

Sanayicilerle toprak sahiplerinden yükselen gürültülere ve sendikaların soğuk davranışlarına rağmen Schleicher her şeyin iyi gittiğine inanarak işine devam ediyordu. 1933 yılının yılbaşı günü kabine üyeleriyle birlikte yaşlı Cumhurbaşkanını ziyaret etti. Başkan kendilerine teşekkür etti ve "en büyük zorlukların atlatılmış olduğunu, ileriye doğru giden yollarının açıldığını" söyledi. 4 Ocak'ta, Papen ile Hitler Kolonya'da görüşürlerken, Başbakan İtalya tatilinden yeni dönmüş olan Strasser'e Hindenburg'tan bir randevu aldı. Bir iki gün sonra Cumhurbaşkanını gören iki numaralı eski Nazi lideri, Schleicher'in kabinesine katılmak istediğini bildirdi. Bu davranış Naziler arasında büyük şaşkınlık yarattı. Naziler o sırada küçük Lippe devletinde toplanmışlardı. Führer'in Papen'le pazarlık durumunu daha iyileştirmek için Hitler'le başlıca yardımcıları mahalli seçimde büyük bir zafer elde etmeye çalışıyorlardı. Goebbels 13 Ocak gece yarısı Strasser hakkında kötü haberi Goering'in getirdiğini, parti şeflerinin bütün gece bu işi konuştuklarını ve hepsinin, Strasser'in kabineye katılması halinde bunun parti için ne kadar büyük bir gerileme olacağı konusunda anlaştıklarını anlatır.

Schleicher de öyle düşünüyordu. Avusturya Adalet Bakanı Kurt von Schuschnigg 15 Ocak'ta kendisini ziyaret ettiği zaman ona şunları söylemişti: "Herr Hitler artık bir problem değildir; çünkü hareketi siyasi bir tehlike olmaktan çıktı; ve bütün problem çözüldü; artık geçmişe ait bir olay bu."[17]

Ama ne Strasser, ne de bir gün önce, yani ayın on dördünde, Hindenburg'a söz veren Milliyetçi Parti lideri Hugenberg kabineye katıldılar. Her ikisi de az sonra Hitler'e döndüler. Strasser açıkta kaldı, Hugenberg'in dönüşü daha başarılı oldu. 15 Ocak'ta, Schleicher Hitler'in sonunun geldiğini Schuschnigg'e sevinc sevinc anlatırken, Naziler Lippe seçiminde mahalli bir başarı elde ettiler. Aslında pek de büyük bir başarı sayılmazdı bu. Seçime katılanların sayısı 90.000'di. Naziler 38.000 oy kazanmışlardı, yani genel oy sayısının yüzde 39'unu elde etmişler, böylece eskisine göre yüzde 17 kadar bir artış sağlamışlardı. Ama başta Goebbels olmak üzere, Nazi liderleri "zafer" yaygaraları kopardılar ve bu gürültü, tutucuları epeyce etkiledi. Hindenburg'un arkasındaki adamların en önemlilerinden Devlet Sekreteri Meissner ile Başkanın oğlu Oskar da etkilenenler arasındaydı.

Bu iki zat, 22 Ocak akşamı Cumhurbaşkanlığı Sarayı'ndan usulca çıktılar, bir taksiye bindiler. Meissner'in söylediğine göre, dikkati çekmek istemiyorlardı. O zamana kadar bilinmeyen bir Nazinin banliyödeki evine gittiler. Bu adam Papen'in eski dostlarından Joachim von Ribbentrop'tu. Her ikisi de savaşta Türkiye cephesinde bulunmuşlardı. Burada iki ziyaretçiyi Papen, Hitler, Goering ve Frick karşıladı. Meissner'e göre, Oskar von Hindenburg o geceye kadar Nazilerle herhangi bir alışverişe girişmek istemiyordu. Hitler bunu belki de biliyordu; onun için kendisiyle "başbaşa" konuşmak istedi ve Meisskner genç Hindenburg'un bu teklifi kabul ettiğini hayretle gördü. Hitler delikanlıyla başka bir odaya çekilerek orada bir saat kadar kaldı. Hitler'in, pek zeki sayılmayan ya da kuvvetli bir karakteri olmadığı söylenen gence neler söylediği hiçbir zaman açıklanmamıştır.

Nazi çevrelerinde Hitler'in bu konuşmada hem teklifler ileri sürdüğü, hem de tehditler savurduğu kanısı vardır. Özellikle *Osthilfe* skandalında Oskar'ın vergi kaçakçılığının açıklanması Hitler'in savurduğu tehditler arasında olabilirdi. Birkaç ay sonra Hindenburg ailesinin Neudeck'teki mallarına beş bin dönümlük daha vergiden muaf toprak eklendiği ve 1934 Ağustos'unda Oskar'ın orduda albaylıktan birdenbire tuğgeneralliğe terfi ettirildiği düşünülecek olursa, bu konuşmada Hitler tarafından yapılan tekliflerin neler olduğu pek iyi anlaşılır.

Her ne olursa olsun Hitler'in, Hindenburg'un oğlu üzerinde büyük bir etki yaptığı kesindi: Meissner sonradan Nürnberg'de verdiği ifadede,"Takside geri dönerken," diyor, "Oskar hiç sesini çıkarmıyordu. Söylediği tek söz elinden bir şey gelmeyeceği oldu: Naziler hükümete alınacaklardı. Hitler'in onu avucunun içine aldığını anladım."

Şimdi bütün iş, bir yolunu bulup babasını da elde etmekti. Daha güç bir işti bu. Bütün bunaklığına rağmen, ihtiyar Feld-Mareşal'in granit gibi sert karakteri yumuşamamıştı. Onu elde etmek için çalışan Papen, ihtiyar adamı her gün durmadan işliyordu. Ve bütün kurnazlığına rağmen Schleicher'in yavaş yavaş uçuruma doğru gittiği kolayca görülüyordu. Nazileri ne kendi yanına çekebilmiş, ne de onları parçalayabilmişti. Milliyetçilerden, Merkezden ya da Sosyal Demokratlardan da bir destek sağlayamamıştı.

Bunun üzerine 23 Ocak'ta Hindenburg'u görmeye gitti ve *Reichstag*'da bir çoğunluk elde edemediğini kabul ederek, Parlamentonun

dağıtılarak Anayasanın 48'inci maddesi gereğince ülkenin olağanüstü kararnamelerle yönetilmesini istedi. Meissner'e göre General, aynı zamanda *Reichstag*'ın "geçici olarak kaldırılmasını" teklif etti ve hükümetini "bir askeri diktatörlük haline getireceğini" açıkça söyledi.[18] Schleicher, dolambaçlı planlarına rağmen, Papen'in Aralık başındaki durumundan daha zor bir duruma düşmüştü, ama şimdi roller değişmişti. O zaman Papen olağanüstü yetkiler istemiş, Schleicher buna karşı gelmiş ve Nazilerin yardımıyla bir çoğunluk hükümeti kurmayı teklif etmişti. Şimdi ise diktatörlük üzerinde direnen kendisiydi. Kurnaz tilki Papen ise *Reichstag*'da bir çoğunluk sağlayacak hükümeti kurmaya Hitler'i razı edeceğini Cumhurbaşkanına temin ediyordu. Bütün bunlar her yalancı ve entrikacının yaptığı dönüşlerdi!

2 Aralık'ta Papen'i yerinden atmak için ileri sürdüğü nedenleri Schleicher'e hatırlatan Hindenburg, aynı nedenlerin o gün için de geçerli olduğunu söyledi. Kendisine *Reichstag*'a dönerek çoğunluk sağlama işine devam etmesini emretti. Schleicher hapı yutmuştu, bunu kendisi de biliyordu. İşin içyüzünü bilenler de bu durumdan haberdardılar. Bunu bilenlerden biri Goebbels'di; ertesi gün şu yorumu yapıyordu: "Schleicher herhangi bir anda düşebilir ve arkasından başkalarını da sürükleyebilir."

Sonunda düşmek zamanı geldi ve 28 Ocak'ta Cumhurbaşkanının yanına çıkarak kendisine hükümetinin istifasını resmen verdi. Hindenburg hayal kırıklığına uğramış Generale, "Bir ayağım çukurda, bu davranışımdan dolayı sonradan Tanrının yanında pişman olmayacağımdan emin değilim," dedi. Schleicher de, "Bu güvensizlik hareketinizden sonra, efendim, ben sizin pek Tanrının yanına gideceğinizi sanmıyorum," cevabını verdi ve Alman tarihinden çarçabuk silinip gitti.[19]

Aynı gün öğleyin Başkan, Papen'e Hitler başkanlığında "Anayasaya uygun" bir hükümet kurulması imkânlarını araştırma görevini verdi. Bu sinsi ve hırslı adam, bir haftadan beri, Hitler'i atlatıp Hugenberg'in destekleyeceği bir Cumhuriyet hükümetinin yeniden Başbakanı olmaya çalışıyordu. 27 Ocak'ta Goebbels şunu yazıyor: "Papen'in hâlâ yeniden Başbakan olması ihtimali var." Bir gün önce de Schleicher Başkomutan General von Hammerstein'i Cumhurbaşkanına göndererek Papen'i seçmemesini söyletmişti. Berlin'de dönen dolaplar arasında Schleicher son dakikada Hitler'in kendi yerine geçmesini destekliyordu. Hindenburg "O Avusturyalı çavuşu" tayin etmek niyetinde ol-

madığını ordu komutanına temin etmişti.

Ertesi gün, yani 29 Ocak Pazar günü, önemli bir gündü. Artık el altından fırıldak çevirenler son kozlarını oynuyorlar, başkentte en korkunç ve çelişik dedikoduları yayıyorlardı. Bunlar bütün bütüne boş da değildi. Schleicher kendisine bağlı olan Hammerstein'i ortalığı karıştırmak üzere yeniden öne sürmüştü. Ordu komutanı vasıtasıyla Hitler'e, Papen'in kendisini de açıkta bırakacağını, Nazi liderinin düşük Başbakan ve orduyla işbirliği yapmasının daha doğru olacağını söyletti. Hitler pek ilgilenmedi. Kaiserhof'a dönerek yardımcılarıyla birlikte pastasını yedi ve kahvesini içti. İşte tam bu sırada Goering gelerek Führer'in yarın Başbakan ilân edileceği haberini getirdi.

O gece Nazi kodamanları Goebbels'in Reichskanzlerplatz'daki evinde bu önemli haberi kutlarken başka biri Schleicher'den heyecanlı bir haber getirdi. Warner von Alvensleben adında biriydi bu. Werner, fesatçılıkta, hiç ortada olmayan kişiler yaratacak kadar usta bir adamdı. Kutlama eğlencesindekilere Schleicher'le Hammerstein'in Postdam garnizonunu alarm durumuna geçirdiklerini, ihtiyar Cumhurbaşkanını Neudeck'e göndermeye ve askeri bir diktatörlük kurmaya hazırlandıklarını bildirdi. Sunturlu bir yalandı bu. İki general bunu düşünmüş olabilirlerdi, ancak bu konuda hiçbir harekete geçmemiş oldukları kesindi. Ama Naziler haberi alır almaz telaşa kapıldılar. Goering o koca vücuduyla hemen Cumhurbaşkanına ve Papen'e haber vermeye koştu. O anda yapıklarını Hitler sonradan şöyle anlatıyor:

"Bu planlı askeri darbe karşısında ilk tepkim Berlin S.A. komutanı Kont von Helldorf'a haber göndermek ve onun kanalıyla Berlin'deki bütün S.A.'ları tetikte bulundurmak oldu. Aynı zamanda, kendisine güvendiğim Polis Müdürlüğü görevlilerinden Binbaşı Wecke'ye Wilhemstrasse'yi altı polis taburuyla ele geçirmek üzere hazırlanmasını söyledim... En son olarak da *(Reichswehr* Başkanı seçilmiş olan) General von Blomberg'e hemen harekete geçmesini, 30 Ocak sabahı saat 8'de Berlin'e varınca doğruca İhtiyara gidip yemin etmesini ve böylece *Reichswehr* Başkomutanı olarak herhangi bir hükümet darbesini önleyecek duruma geçmesini söyledim."[20]

O sırada Silahsızlanma Konferansı'nda Almanya'yı temsil etmek üzere Cenevre'de bulunan General Werner von Blomberg, henüz iktidarda bulunmayan Hitler tarafından değil, Hindenburg tarafından, Schleicher'in ve Ordu Başkomutanının haberi olmadan -bu çılgın

dönemde her şey kimseye haber verilmeden yapılıyordu- Hitler-Papen kabinesinde Savunma Bakanı atanmak üzere çağrılmıştı... Blomberg, Hitler'in de söylediği gibi, kendisinin güvenini kazanmış ve Doğu Prusya'daki kurmay şefi Albay Walter von Reichenau'nun etkisine girmiş tam bir Nazi taraftarıydı.

Blomberg 30 Ocak günü erken saatlerde Berlin'e geldiği zaman ayrı ayrı emirler taşıyan iki subay kendisini istasyonda karşıladı. Hammerstein'in yaveri Binbaşı von Kuntzen adında biri durumun Ordu Başkomutanına rapor edilmesi emrini tebliğ etti. Babasına yaverlik yapan Oskar Hindenburg ise şaşkına dönen Blomberg'e Cumhurbaşkanına gelmesini söyledi. Blomberg Cumhurbaşkanına gitti, Savunma Bakanı olarak hemen yemin etti ve kendisine yalnız, ordu tarafından yapılacak bir darbe teşebbüsünü bastırma yetkisi değil, aynı zamanda birkaç saat sonra ilan edilecek hükümete ordunun desteğini sağlamak görevi de verildi. Hitler bu önemli anda ordunun kendisini kabul etmesine her zaman için minettar kalmıştır. İktidara geçtiğinden az zaman sonra bir parti toplantısında şunları söylemiştir: "Eğer ihtilâl günlerimizde ordu bizden yana olmasaydı biz şimdi burada bulunmazdık." Gelecek günlerde subayların omuzlarına bütün ağırlıyla çökecek ve en sonunda onları çok pişman ettirecek bir sorumluluktu bu.

Weimar Cumhuriyeti faciası, Almanların demokrasiyi işler hale getirmek için on dört yıldır yaptıkları beceriksiz çalışmalar, o kış günü, 30 Ocak 1933 sabahı sona eriyordu; ama tam son dakikada, son perde inmeden önce, Cumhuriyet rejimini görmek için bir araya gelmiş çeşit çeşit fesatçılar arasında ufak bir olay daha geçti. Papen bu olayı sonradan şöyle anlatır:

"Saat on buçuk sularında, tasarlanan kabinenin üyeleri evimde toplandılar. Beraberce bahçeye geçerek Cumhurbaşkanının sarayına gittik. Meissner'in odasında bekledik. Hitler hemen Prusya temsilcisi tayin edilmemiş olmasından ötürü yakınmaya başladı. Bunun, yetkisini çok daraltığı kanısındaydı... Prusya tayininin sonradan yapılabileceğini kendisine anlattım. Hitler bu sözüme cevap olarak eğer yetkileri böylece sınırlandırılacak olursa kendisinin yeni *Reichstag* seçimleri üzerinde direneceğini söyledi.

Bu yepyeni bir durum yarattı ve tartışma gittikçe hararetlendi. Hugenberg, özellikle, bu fikre karşıydı. Hitler, sonuç ne olursa olsun,

kabinede değişiklik yapmayacağını söyleyerek Hugenberg'i yatıştırmaya çalıştı... Bu sırada saat on ikiyi hayli geçmişti. Cumhurbaşkanı bizi bekliyordu. Meissner artık tartışmayı kesmemizi, Hindenburg'un daha fazla bekleyemeyeceğini söyledi.

O kadar büyük görüş ayrılıkları belirmişti ki, yeni kabinemizin daha doğmadan öleceğinden korkmaya başladım... Sonunda Cumhurbaşkanının yanına alındık. Ben gerekli resmî girişi yaptım. Hindenburg, ulusun çıkarı için tam bir işbirliğinin şart olduğu konusunda kısa bir umut verdi ve sonra yemin ettik. Hitler kabinesi kurulmuştu."[21]

Böylece, Viyana'nın bu eski aylak adamı, Birinci Dünya Savaşı'nın bu adsız eri, bu ateşli ihtilâlci, nefret ettiği eski zaman tutucularıyla yaptığı âdi pazarlık sonunda, arka kapıdan, büyük bir ulusun başbakanı olmuştu.

Nasyonal Sosyalistler hükümette azınlıktaydılar; kabinedeki on bir bakanlıktan yalnız üçü ellerine geçmişti ve bu bakanlıklar, Başbakanlık hariç, kilit mevkiler değillerdi. Frick İçişleri Bakanıydı, ama polis, birçok Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bu bakanlığın emrinde değildi. Polis ayrı ayrı devletler yönetiyordu. Üçüncü Nazi bakanı da Goering'di, ama kendisine belirli bir bakanlık bulunamamıştı. Sandalyasız bakandı ve Almanya'nın hava kuvveti olur olmaz Hava Bakanı olacağı düşünülüyordu. Goering'in, aynı zamanda Prusya İçişleri Bakanı olması pek az dikkati çekti; ama bundan yararlanarak Prusya polisini yönetebilecekti. Bir an halkın dikkati Reich kabinesinde toplandı. Goebbels adının kabine listesinde bulunmayışına herkes şaştı; bir süre için açıkta bırakılmıştı.

Önemli bakanlıklar tutucuların elindeydi. Onlar Nazileri kendi amaçlarına yarayacak yolda gemleyeceklerini sanıyorlardı: Neurath yine Dışişleri Bakanı kalmıştı; Blomberg Savunma Bakanıydı; Hugenberg birleştirilmiş Ekonomi ve Tarım Bakanlıklarını almıştı; *Stahlhelm* lideri Seldte Çalışma Bakanı olmuştu; öteki bakanlıklar Papen'in sekiz ay önce tayin etmiş olduğu partisiz "uzmanlar"a bırakılmıştı. Papen Almanya Başbakan Yardımcısı ve Prusya Başbakanıydı. Hindenburg kendisi hazır olmadan Başbakanı kabul etmeyeceğine Papen'e söz vermişti. Bu işitilmemiş durumdan yararlanarak ateşli Nazi liderini frenleyeceğini sanıyordu. Dahası var: Bu hükümet Papen'e göre, kendi eseriydi. Dostu, hayranı ve koruyucusu namuslu ihtiyar Cumhurbaşkanının yardımıyla ve ele avuca sığmayan Nazilere karşı üçte sekiz çoğun-

lukta olan tutucu arkadaşlarının desteğiyle hükümete hâkim olacağına inanıyordu.

Ama bu zavallı ve yumuşak politikacı, Hitler'i tanımıyordu. Aslında kimse Hitler'i gerçekten tanımıyordu ya! Sonra Hitler'i oraya kusan kuvvetlerin gücünü de kavrayamamıştı. Bundan başka, o günkü kurumların-ordunun, kiliselerin, sendikaların, siyasi partilerin- ya da Nazileşmemiş büyük bir orta sınıfla, sonradan Papen'in "savaşsız teslim" olmasından acı acı yakındığı geniş çapta örgütlenmiş proleteryanın, hemen hemen felce uğramış, anlaşılmaz güçsüzlüğünü, Hitler hariç, ne Papen ne de başka bir kimse tam olarak anlayamamıştı.

Almanya'da hiçbir sınıf, hiçbir grup, hiçbir parti demokratik Cumhuriyetin yıkılışında ve Hitler'in iktidara gelişinde üzerine düşen sorumluluktan kendini kurtaramaz. Nazizme karşı olan Almanların işledikleri en büyük hata bu tehlikeye karşı birleşmemeleri olmuştur. 1932 Temmuz'unda güçlerinin en yüksek noktasına çıktıkları sırada bile Nasyonal Sosyalistler oyların yalnızca yüzde 37'sini alabilmişlerdi. Ama Hitler'e karşı olduklarını gösteren Alman halkının yüzde 63'ü ortak bir tehlikeye karşı birleşmeyecek kadar bölünmüştü ve kısa görüşlüydü. Geçici bile olsa birleşmedikçe bu tehlikenin önlenemeyeceğini bilmeleri gerekirdi. Moskova'nın emriyle hareket eden Komünistler, son dakikaya kadar, Sosyal Demokratları, sendikaları ve orta sınıf demokratik kuvvetlerini yok etmek gibi aptalca bir fikre saplandılar. Bu tutumları bir Nazi rejimiyle sonuçlansa bile, bu rejimin geçici olacağını, sonunda kapitalizmin yıkılmasıyla biteceğini, böylece iktidara geçerek proleterya diktatörlüğünü kuracaklarını sanıyorlardı. Bolşevik-Marksist görüşüne göre, Faşizm ölen bir kapitalizmin son aşamasıydı; bundan sonra Komünist tufanı gelecekti!

Cumhuriyet döneminde ondört yıllık siyasi iktidar paylaşması, koalisyon hükümetlerinin yaşatılması için gerekli her çeşit uzlaşmalara girişilmiş olması Sosyal Demokratların gücünü ve ateşini kesmiş, sonunda bu partiyi, en büyük destekleri olan sendikalara taviz koparmaya çalışan bir çeşit çıkarcı baskı örgütü haline getirmişti. Bazı sosyalistlerin dedikleri gibi, talih kendilerine gülmemiş olabilir: Demokratik olmayan sert Komünistler işçi sınıfını bölmüşlerdi; iktisadi buhran da Sosyal Demokratları hayli yıpratmış, sendikaları zayıflatmıştı. Milyonlarca işsiz partiyi desteklemez olmuş, bu umutsuz du-

rumda ya Komünistlere ya da Nazilere katılmışlardı. Ama Sosyal Demokratların başlarına gelenler yalnız talihsizlikle açıklanamaz. 1918 Kasım'ında Almanya'yı yönetmek ve vaadettikleri devleti kurmak fırsatı ellerine geçmişti. Sosyal demokrasiyi kurabilirlerdi. Ama bunun gerçekleştirilmesi için gereken kararlılıktan yoksundular. Şimdi ise, 1930-33 yıllarında, yaşlı, iyi niyetli ama orta kıratta adamların yönettiği yorgun, ödlek, bozguncu bir parti olmuşlardı. Sonuna kadar Cumhuriyete bağlı kaldılar, ama en sonunda, Papen'in Prusya Anayasasını bir manga askerle çiğnediği zaman gösterdikleri başarısızlıktan anlaşıldığı gibi, büyük tehlikeleri göze alamayacak kadar şaşkın ve korkaktılar. Oysa, Cumhuriyeti ancak büyük tehlikeleri göze alabilenler koruyabilirlerdi.

Başka ülkelerde -Fransa'da, İngiltere'de, Amerika'da- demokrasinin belkemiği olan ve sol ile sağ arasında denge unsurunu teşkil eden, siyasi bakımdan güçlü bir orta sınıf Almanya'da yoktu. Cumhuriyetin ilk yıllarında orta sınıf partileri, Demokratlar, Halk Partisi, Merkez Partisi hep birlikte on iki milyon oy alabilmişlerdi; yani hepsinin topladığı oy tutarı iki sosyalist grubun topladığı oy tutarından iki milyon daha azdı. Ama bundan sonra bu partilerin taraftarları Hitler'le Milliyetçilere doğru kaydıkça güçleri de azaldı. 1919'da Demokratlar *Reichstag*'da 74 milletvekilliği elde etmişlerdi; 1932'de yalnızca 2 milletvekilleri vardı. Halk Partisi'nin gücü 1920'de 62 milletvekili iken 1932'de 11 milletvekiline düşmüştü. Yalnız Katolik Merkez Partisi sonuna kadar seçmenlerinin sayısını sürdürebilmiştir. 1919'da yapılan ilk Cumhuriyet seçimlerinde 71 sandalye kazanmışlardı; 1932'de sandalye sayıları 70'ti. Ama Merkez Partisi de Bismarck'ın zamanından beri Sosyal Demokratlardan daha fırsatçı olmuş ve hangi hükümet kendi özel çıkarlarına taviz verirse o hükümeti desteklemişti. Bu parti Cumhuriyete bağlı ve demokrasiyi destekler göründüğü halde, yukarıda anlattığımız gibi, partinin liderleri, Papen'le Milliyetçiler tarafından anlatılmadan önce, Hitler'i Başbakanlığa getirmek için Nazilerle görüşmeler yapıyorlardı.

Alman Cumhuriyeti, orta yolu izleyecek siyasi bir sınıftan yoksun olduğu gibi, birçok ülkelerde gerçek bir tutucu partinin sağladığı istikrardan da yoksundu. Alman Milliyetçileri 1924 yılında, en iyi durumda oldukları zaman, altı milyon oy sağlamışlar ve *Reichstag*'a 103 milletvekili seçtirebilmişlerdi. O zaman ülkenin ikinci en büyük parti-

siydiler. Ama ondan sonra, hemen hemen Weimar rejimi boyunca, gerek hükümette ve gerekse muhalefette herhangi bir sorumlu duruma geçmekten çekindiler. Sadece 1920'lerin -o da kısa ömürlü- iki kabinesine katıldılar.

Genellikle Milliyetçilere oy veren Alman sağcılarının istediği şey Cumhuriyeti yıkmak, bütün eski imtiyazlarını onlara geri verecek emperyalist Almanya'yı yeniden kurmaktı. Şurası bir gerçektir ki, Cumhuriyet sağcılara, gerek birey olarak gerekse sınıf olarak, çok iyi davranmış ve güttükleri amaçları düşünecek olursak, onlara olağan-üstü bir yumuşaklık göstermiştir. Anlattığımız gibi, ordunun devlet içinde devlet olmasına, iş adamlarıyla bankacıların büyük kârlar sağlamalarına, Junker'lerin iktisadi olmayan malikânelerini hükümet kredileriyle ellerinde tutmalarına ve bu kredileri geri ödemelerine ve kredileri topraklarını ıslah için kullanmamalarına göz yummuştur. Ama bu kibarlık onları memnun etmediği gibi, Cumhuriyete bağlılıklarını da sağlayamadı. Onun, o günlerin olaylarını yazan bu yazarın bir türlü anlayamadığı bir dar görüşlülükle, bir takım saplantılarla ve körlükle Cumhuriyetin kuyusunu kazmaya çalışıp durdular, sonunda da Hitler'le bir olarak onu mezara soktular.

Tutucu sınıflar eski Avusturyalı serseriyi hem avuçlarının içine alacaklarını, hem de kendi amaçlarını gerçekleştirmek için onu kullanacaklarını sandılar. Cumhuriyetin yok edilmesi yalnızca birinci adımdı. Sonra otoriter bir hükümet kurulacaktı. Böylelikle içerde demokrasi "saçmalığına" ve sendikaların gücüne son verilecek, dışarda 1918 kararı ortadan kaldırılacak Versailles zincirleri koparılacak, büyük bir ordu kurulacak ve bu askeri güç ülkeyi yeniden eski büyüklüğüne kavuşturacaktı. Bunlar Hitler'in de amaçlarıydı. Hitler tutucularda olmayan bir şeyi elde ettiği, yani halkın desteğini sağladığı halde sağ onu hâlâ istediği gibi kullanabileceğini sanıyordu. Kabinede üçe karşı sekiz çoğunlukta değiller miydi? Böyle bir üstünlük, tutuculara göre, amaçlarının kaba Nazi barbarlığına başvurulmaksızın gerçekleşmesini sağlayacaktı. Aslında da onlar, kendi bakımlarından, alçak gönüllü, Tanrıdan korkan iyi insanlardı.

Hohenzollern İmparatorluğu Prusya'nın silâhlı zaferi, Alman Cumhuriyeti de büyük bir savaş sonunda Almanya'nın uğradığı yenilgi üzerine kurulmuştu. Ama Üçüncü Alman İmparatorluğu savaş sonuçlarına, ya da dış etkiye hiçbir şey borçlu değildir. Bu rejim Al-

manların kendileri tarafından, kendi güçsüzlükleri ve güçleriyle, barış zamanında ve barış yoluyla kurulmuştur. Almanlar Nazi istibdadını kendileri istediler. Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933 öğle üzeri Adolf Hitler'e Anayasaya tamamıyla uygun bir şekilde Başbakanlığı verirken, birçok Alman, belki de Almanların büyük bir çoğunluğu, bunu bilmiyordu.

Ama az sonra öğreneceklerdi.

VII

ALMANYA'NIN NAZİLEŞTİRİLMESİ 1933-34

HİTLER'in Viyana'da serseri serseri gezdiği günlerde öğrendiği ve hiçbir zaman unutmadığı kuram -ihtilâlci bir hareketin iktidara geçmesi için devlete hâkim güçlü kurumlardan birkaçıyla müttefik olunması gerektiği kuramı- düşündüğü gibi bir hayli işine yaramıştı. Siyasi gücü büyüktü ama tam değildi. Kendisini bu mevkie getiren ve dışarda kalan, bir dereceye kadar da Nasyonal Sosyalist harekete güvenmeyen bu üç otorite kaynağıyla iktidarı bölüşmek zorundaydı.

Bu bakımdan, Hitler'in ilk görevi bu adamları hemen başından atmak, partisini devletin tek sahibi durumuna getirmek ve otoriter hükümetin iktidarıyla bu hükümete bağlı polisin kuvvetinden yararlanarak Nazi ihtilâlini yapmaktı. İlk kesin çıkışını yaptığı zaman Başbakanlık sandalyesine oturalı daha yirmi dört saati geçmemişti; böylelikle; kendisini "kapana" soktuklarını sanan ahmak tutuculara güzel bir tuzak hazırladı; bundan sonra birbiri ardına bir sürü olaylar yarattı ve yönetti ve altı ay sonunda Almanya'yı tamamıyla Nazileştirerek kendini, Alman tarihinde ilk defa birleşmiş ve federal devletlerden kurulu bir Almanya'nın diktatörü ilân etti.

Hitler yemin ettikten beş saat sonra, 30 Ocak 1933 günü akşam üstü 5'de, kabineyi ilk toplantısına çağırdı. Ele geçirilen yüzlerce tonluk gizli belgeler arasında Nürnberg Mahkemesi'nde incelenen toplantı tutanakları, Hitler'in, kurnaz Georing'in yardımıyla tutucu arkadaşlarını

nasıl hemencecik ve ustalıkla eline geçirdiğini göstermektedir.*[1] Hindenburg Hitler'i Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ülkeyi yönetecek bir kabinenin değil, *Reichstag*'da çoğunluk sağlayacak bir kabinenin Başbakanı olarak tayin etmişti. Oysa, kabinede temsil edilen iki parti, yani Nazilerle Milliyetçiler, Parlamentodaki 583 sandalyenin yalnızca 247'sini ellerinde bulunduruyorlardı. Bu bakımdan çoğunlukta değillerdi. Bunu sağlamak için 70 sandalyesi bulunan Merkez Partisi'nin desteğine ihtiyaçları vardı. Hitler, hükümetin daha kurulduğu saatlerde Goering'i Merkezci liderlerle görüşmeye göndermişti. Goering şimdi kabineye Merkezin "bazı tavizler" istediğini söylüyordu.

Bunun üzerine Goering *Reichstag*'ın dağıtılmasını ve yeni seçimlerin yapılmasını teklif etti, Hitler de kabul etti. Ticaret hayatındaki bütün başarılarına rağmen odun kafalı bir adam olan Hugenberg Merkezin hükümete alınmasına itiraz ettiği gibi, yeniden seçim yapılması teklifine de karşı koydu. Devlet kaynaklarını ele geçiren Nazilerin seçimlerde salt çoğunluk kazanacaklarını ve bundan sonra kendi partisine ve tutucu dostlarına ihtiyaçları kalmayacağını biliyordu. Komünist Partisi'nin kapatılmasıyla yetinilmesini teklif etti. Komünistlerin 100 sandalyesi ortadan kalkınca Nazilerle Milliyetçiler bir çoğunluk teşkil edeceklerdi. Ama Hitler o anda o kadar ileri gidemezdi. Sonunda Başbakanın ertesi sabah şahsen Merkez Partisi lideriyle görüşmesine, konuşmalar bir sonuç vermezse o zaman yeni seçimlere gidilmesine karar verildi.

Hitler bu konuşmaları sonuç alınmayacak bir şekle rahatça soktu. Merkez lideri Monsenyör Kaas, Hitler'in isteği üzerine tartışmaya esas olacak birtakım sorular listesi sundu ve sonunda ülkeyi Anayasaya uy-

* Kabine toplantıları elbetteki gizliydi ve öteki birçok toplantılar gibi çok büyük bir gizlilik içinde yapılıyordu. Hitler ile siyasi ve askeri yardımcılarının Üçüncü Alman İmparatorluğu sırasında yaptıkları bu toplantılarda konuşulanlar ve alınan kararlar, ele geçirilen Alman belgeleri Nürnberg mahkemesinde incelenineye kadar, kimse tarafından öğrenilememiştir.

Gizli tartışmaların birçokları ve bunların sonucunda alınan kararlar -hepsi devlet sırrı sayılıyordu- bundan böyle bu kitapta anılacaktır. Kitap, buradan-başlaya-rak sonuna kadar, o sıralarda düzenlenmiş olan bu belgelere dayanmaktadır. Sayfalar not numaralarıyla şişse de bu kaynaklar gösterilecektir. Bence hiçbir ulusun belirli bir dönemi için bu kadar çok belge ele geçirilmemiştir. Bu belgelere değinilmeden geçilmesi, bu kitabın yazarına göre, kitabın sağlam bir tarih olma bakımından değerini çok düşürür.

gun olarak yöneteceğine dair söz vermesini Hitler'den istedi. Ama Hitler hem Kaas ve hem de kabine üyelerini aldatarak Merkezin imkânsız istekler ortaya attığını, bu yüzden anlaşma ihtimali bulunmadığını kabineye söyledi. Bundan ötürü Cumhurbaşkanının *Reichstag*'ı dağıtmasını ve yeni seçimlere gidilmesini teklif etti. Hugenberg'le Papen tuzağa düşmüşlerdi, ancak Nazi lideri seçim sonuçları ne olursa olsun kabinenin değişmeyeceğini ciddi bir tartışmadan sonra temin edince, onlar da kendisine katıldılar. Yeni seçimlerin 5 Mart'ta yapılması kararlaştırıldı.

Nazi Partisi ilk olarak- Almanya'nın görüp göreceği nisbeten serbest son seçimde- hükümetin geniş kaynaklarını oy kazanmak için kullanabilecekti. Goebbels sevinçten yerinde duramıyordu. 3 Şubat günccsinde, "Artık savaşmak kolay," diyor, "çünkü devletin bütün kaynaklarından yararlanabiliriz. Radyo ile basın elimizde. Ortaya bir propaganda şahaseri çıkaracağız. Ve bu sefer parasızlık çekilmeyecek elbette."[2]

Örgütlenmiş işçileri hizaya getirmeye çalışan ve fabrikatörleri işlerini istedikleri gibi yönetmekte serbest bırakan yeni hükümetin politikasından memnun kalan iş adamlarından kesenin ağzını açmaları istendi. Goering'in *Reichtag* Başkanı Sarayı'nda 20 Ocak'ta yapılan bir toplantıda bu konuda anlaşmaya varıldı. Dr. Schact bu toplantıda ev sahipliği yaptı. Hitler'le Goering, Almanya'nın birçok para ve sanayi kralına siyasetlerini açıkladılar. Toplantıda bulunanlar arasında, bir gün içinde Nazi oluveren Krupp von Bohlen, I.G. Farben'den Bosch ve Schnitzler ve Birleşik Çelik Kurumu'ndan Voegler vardı. Bu gizli toplantının tutanağı ele geçirilen belgeler arasındadır.

Hitler sanayicilere hafifçe yağ çektikten sonra uzun bir nutka başladı: "Özel teşebbüs," dedi, "demokrasi çağında sürdürülemez; ancak halk sağlam bir otorite ve kişilik anlayışına vardığı zaman ötel teşebbüs yaşayabilir... Elimizdeki dünya nimetlerinin hepsini seçkinlerin savaşına borçluyuz... Bütün kültür nimetlerinin aşağı yukarı demir bir yumrukla yaratılması gerektiğini unutmamalıyız." İş adamlarına karşı Marksistleri "Ortadan kaldıracağına" ve *Wehrmacht*'ı yeniden kuracağına söz verdi. (Yeniden silâhlanmada en çok kazancı olan Krupp, Birleşik Çelik ve I.G. Farben gibi sanayi korporasyonları Wehrmacht'a özel bir ilgi gösteriyorlardı.) Hitler, "Şimdi önümüzde son seçim var," diye sözlerini bitirirken dinleyicilerine, "sonuç ne

olursa olsun, artık dönüş yok," diye söz verdi. Eğer kazanamayacak olursa "başka yoldan... başka silahlar kullanarak" iktidarda kalacaktı. Hemen ana konuya giren Goering ise, "mali bakımdan birtakım fedakârlıklara" katlanmanın gerekliliğinden söz etti ve, "Sanayiciler 5 Mart seçiminin gelecek on yıl içinde ve belki de gelecek yüzlerce yıl içinde yapılacak son seçim olduğunu anlarlarsa, bu parayı ödemeleri daha kolay olacaktır," dedi.

Orada toplanan sanayicilere bütün bunlar açıkça anlatıldı ve onlar da seçim denen kötü şeylere, demokrasiye ve silahsızlanmaya son verileceği vaadini büyük bir sevinçle karşıladılar. Thyssen'in sonradan anlattığına göre, 29 Ocak'ta Hitler'i Başbakan yapmamasını Hindenburg'a tavsiye eden silah kralı Krupp kalktı ve "durumun bu kadar açıkça anlatılmasından ötürü" iş adamlarının "teşekkürlerini" Başbakana bildirdi. Bunun üzerine Dr. Schacht şapkasını açarak para topladı. Nürnberg'de anlattığına göre, "üç milyon mark" topladı.[3]

Hitler'in Başbakan olduğunun ertesi günü, 31 Ocak 1933'de, Goebbels güncesine şunları yazdı: "Führer'le yaptığımız bir toplantıda kızıl teröre karşı açacağımız savaşın esaslarını tespit ettik. Bir süre için cepheden doğrudan doğruya tedbir almaktan kaçınacağız. Bolşevik ihtilâl teşebbüsü önce alevlendirilmeli. Elverişli an geldiği zaman vuracağız."

Nazi makamlarının gittikçe artan kışkırtmalarına rağmen seçim kampanyası sırasında ne Komünistlerin ne de Sosyalistlerin alevlenen bir ihtilâl teşebbüsü görülmüyordu. Hitler hükümeti, şubatın başında bütün Komünist toplantılarını yasakladı ve Komünist basını kapattı. Sosyal Demokratların toplantıları da ya yasak ediliyor, ya da S.A. kabadayıları tarafından dağıtılıyordu. Katolik Merkez Partisi bile Nazi teröründen kendini kurtaramadı. Katolik sendikaların lideri Stegerwald bir toplantıda söze başlayacağı sırada Kahverengi Gömlekliler tarafından dövüldü ve Bruening de başka bir toplantıda birçok taraftarı S.A. kıtaları tarafından dövüldüğü için polise başvurmak zorunda kaldı. Seçim kampanyası sırasında elli bir Nazi düşmanının öldürüldüğü bildirildi. Naziler kendi adamlarından on sekiz kişinin öldürüldüğünü iddia ettiler.

Goering'in Prusya İçişleri Bakanlığı gibi kilit bir noktada bulunmasının önemi şimdi anlaşılıyordu. Papen Prusya Başbakanı olarak Goering'in âmiriydi ama, onun uyarmalarına kulak asmayan yüzlerce

Cumhuriyetçi memuru işinden attı, yerlerine çoğu S.A. ve S.S. subaylarından oluşan birtakım Nazileri getirdi. Polise S.A. ile S.S. ve *Stahlhelm*'e karşı girişilecek hareketleri "her ne pahasına olursa olsun" önlemelerini, "devlete karşı düşmanca davrananlara" ise hiç acımamalarını emretti. Onları "silah kullanmaya" teşvik etti ve kullanmayanların cezalandırılacağını bildirdi. Hitler'e muhalif olan herkesin, Almanya'nın üçte ikisini oluşturan bir devletin (Prusya'nın) polisi tarafından vurulması için yapılmış açık bir çağrıydı bu. Goering bu görevin merhametsizce yerine getirilmesini sağlamak üzere 22 Şubat'ta 50.000 kişilik yardımcı bir polis örgütü kurdu. Bu polislerin 40.000'i S.A. ve S.S. kıtalarından, geri kalanları da *Stahlhelm*'den alınmıştı. Böylece Prusya'daki polis kuvvetinin büyük bir kısmı Nazi haydutlarının eline geçmiş oldu. Bir Almanın Nazi terörcülerinden korunmak için böyle bir "polise" başvurması budalalıktı.

Bütün bu teröre rağmen, Goebbels ile Hitler ve Goering'in bekledikleri "Bolşevik ihtilâli" bir türlü "alevlenemedi". Mademki bu işi kışkırtmayla yaptıramıyorlardı, böyle bir şey uyduramazlar mıydı acaba?

Goering'in polisi 24 Şubat'ta Komünistlerin Berlin'deki merkezi olan Karl Liebknecht Haus'u bastı. Komünist liderler binayı birkaç hafta önce terk etmişler, ortadan kaybolanların bir kısmı yeraltı faaliyetine başlamışlar, ya da sessizce Rusya'ya kaçmışlardı. Ama binanın mahzeninde yığınlarla propaganda malzemesi kalmıştı. Goering bunları elde edince Komünistlerin bir ihtilâl hazırlamakta olduklarını doğrulayan "belge"lerin elde edildiğini resmi bir bildiri ile açıkladı. Halk ve hatta hükümetteki tutuculardan bir kısmı bu bildiriyi az çok şüpheyle karşıladılar. 5 Mart'ta seçim yapılmadan önce, halkta korku yaratmak için heyecanlı haberlerin yayılması gerektiği açıktı.

REICHSTAG YANGINI

27 Şubat akşamı Almanya'nın en kudretli adamlarından dördü Berlin'de ayrı ayrı yerlerde ziyafet veriyorlardı. Bu ziyafetlerden biri Voasstrasse'de Herrenklub'deydi ve Başbakan Yardımcısı tarafından Cumhurbaşkanı Hindenburg'a veriliyordu. Goebbels'in evinde, Başbakan Hitler'in bulunduğu yemek ise bir çeşit "aile yemeği" idi. Goebbels'in

anlattığına göre dinleniyorlar, gramofonda müzik çalıyorlar ve hikâyeler anlatıyorlardı."Birdenbire Dr. Hanfstaengl'den bir telefon geldi," diyor güncesinde Goebbels: "*Reichstag* yanıyor!" Bunun sunturlu bir yalan olduğundan emindim, onun için Führer'e söylemedim bile."[4]

Ama Herrenklub *Reichstag*'ın az ötesindeydi.

"(Papen'in sonradan yazdığına göre) Birdenbire pencereden kırmızı bir alevin yükseldiğini gördük ve caddede birtakım bağrışmalar işittik. Garsonlardan biri hemen yanıma geldi ve kulağıma fısıldadı: '"*Reichstag* yanıyor!" Bu haberi hemen Başkana tekrar ettim. Ayağa kalktı. Pencereden *Reichstag* kubbesinin sanki projektör tutulmuş gibi yandığını gördük. İkide birde yükselen alevler ve dumanlar kubbeyi kapatıyordu."[5]

Başbakan Yardımcısı, ihtiyar Başkanı kendi arabasına alarak evine götürdü ve yanan binadan uzaklaştırdı. Goebbels de o sırada, kendi anlattığına göre, Putzi Hanfstaengl'in "sunturlu yalanını" yeniden düşündü. Birtakım yerlere telefon etti ve *Reichstag*'ın alevler içinde olduğunu öğrendi. Birkaç saniye içinde Führer'le birlikte "saatte yüz kilometreyle Charlottenberger Chaussee'den geçerek cinayet yerine koştuk," diyor.

Yangının olduğu yere varır varmaz, bu bir cinayettir, Komünistlerin işledikleri bir cinayet, diye bağırdılar. Yangın yerine onlardan önce gelmiş olan Goering yanlarında heyecan içinde ofluyor, pufluyor terliyor ve sonradan Papen'in anlattığına göre, "Bu, Komünistlerin yeni hükümete karşı işledikleri bir cinayettir!" diye bağırıp duruyordu. Goebbels yeni Gestapo şefi Rudolf Diels'e bağırdı: "İşte Komünist ihtilâli başlıyor! Bir dakika bile bekleyemeyiz. Acımak yok. Her Komünist bulunduğu yerde öldürülecek. Bütün Komünist milletvekilleri hemen bu gece sallandırılacak."[6]

Reichstag yangınının içyüzü belki hiçbir zaman aydınlanmayacaktır. Gerçeği bilenlerin hemen hemen hepsi şimdi ölmüş bulunuyor. Birçoğu sonraki aylar içinde Hitler tarafından öldürtüldü. Bu olayın sırları Nürnberg'de bile bütünüyle çözülemedi; oysa kundağı planlayanların ve kendi siyasi amaçlarına varmak için bu planı uygulayanların Naziler olduğuna hiç şüphe bırakmayan yeterince tanık var.

Goering'in oturduğu Başbakanlık Sarayı'ndan *Reichstag*'a kalorifer borularını geçirmek üzere toprak altından bir yol kazılmıştı. Sonradan S.A. lideri olan eski otel garsonlarından Karl Ernst, 27 Şubat ge-

cesi hücum taburlarından birkaç kişiyi bu tünelden *Reichstag*'a geçirdi. Bunlar orada etrafa petrol ve kendinden ateş alan kimyevi maddeleri döktüler, yine geldikleri yoldan saraya döndüler. Aynı zamanda, Marinus van der Lubbe adında kundak koyma hastası yarı kaçık biri, içini bilmediği büyük, karanlık binaya girdi ve ufak tefek şeyleri ateşe verdi. Bu akıldan sakat yangın hastasını Nazilere Allah göndermişti. S.A.'lar bir iki gün önce onu bir barda, birkaç devlet dairesini ateşe vermeye teşebbüs ettiğini ve bundan sonra da *Reichstag*'ı deneyeceğini söylerken yakalanmışlardı.

Nazilerin, tasarladıkları işi yapacak deli bir Komünist kundakçı bulmuş olmaları inanılmayacak bir rastlantıdır, ama tanıtlar bunu doğruluyor. Yangın fikrinin Goebbels'le Goering'den çıktığı hemen hemen kesindir. O sıralarda Prusya İçişleri Bakanlığı'nda memur olan Hans Gsivius adında biri Nürnberg'de verdiği ifadede, "*Reichstag*'ı ateşe vermek fikrini ilk olarak Goebbels ortaya atmıştır," dedi ve Gestapo Şefi Rudolf Diels de şu ifadeyi ekledi: "Goering, yangının nasıl çıktığını çok iyi biliyordu." Kendisine "yangından sonra hemen tutuklanacak olanların listesini hazırlamasını yangından önce o" emretmişti. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Alman Genelkurmay Başkanlığı yapmış olan General Franz Halder, Goering'in bir ara bu işten ötürü nasıl övündüğünü Nürnberg'de anlatmıştır.

"1942 yılında Führer'in doğum günü şerefine verilen öğle yemeğinde konuşma dönüp dolaşıp *Reichstag* binasına ve bu binanın sanat değerine geldi. Goering'in konuşmayı ortasında kesip şöyle bağırdığını kendi kulaklarımla işittim: '*Reichstag*'ı en iyi bilen tek adam benim, çünkü onu ben yaktım!" Bu sözü söylerken elini kalçasına vurdu."*

Van der Lubbe'nin Naziler tarafından kandırılmış bir adam olduğu açıkça anlaşılıyor. Kendisi bir de *Reichstag*'da yangın çıkarmayı denemeye teşvik edilmiştir. Ama işin büyük kısmı -tabii kendi haberi olmadan- hücum kıtaları tarafından yapılmıştır. Nitekim Leipzig duruşmaları sırasında bu sarsak Hollandalının elinde bu kadar büyük bir binada o kadar çabuk yangın çıkaracak araçlar bulunmadığı da anlaşıldı. İçeri girdiğinden bir buçuk dakika sonra büyük merkez holü alevler içinde kalmıştı. Kundak olarak kullanabileceği gömleğinden başka bir şeyi yoktu. Uzmanların mahkemedeki ifadelerine göre, bü-

* Gerek sorgusunda ve gerekse Nürnberg'deki duruşmalar sırasında, Goering, Reichstag yangınında herhangi bir rolü olduğunu sonuna kadar inkâr etmiştir.

yük yangınlar oldukça çok miktarda kimyevi maddeler ve petrol ile çıkartılabilirdi. Bu kadar maddeyi bir adamın binaya taşıması imkânsız olduğu gibi, bu kadar dağınık yerde bu kadar kısa zamanda yangın çıkarmasına da imkanı yoktu.

Van der Lubbe yangın yerinde yakalandı. Goering, sonradan mahkemeye söylediğine göre, onu hemen orada asmak istedi. Ertesi gün Komünistlerin Parlamento lideri Ernst Torgler, Goering'in kendisini bu işe karıştırdığını işitince polise teslim oldu. Birkaç gün sonra da polis, sonradan Bulgaristan Başbakanı olan Bulgar komünisti Georgi Dimitrof'la, Popov ve Tanev adında iki Bulgar komünistini daha yakaladı. Bunların Leipzig Yüksek Mahkemesi'nde yapılan duruşmaları Naziler için tam bir rezaletti. Özellikle, kendi avukatlığını yapan Dimitrof sorduğu bir sürü soruyla Goering'i zor durumlara düşürdü. Mahkeme tutanaklarına göre bir ara Goering, Bulgara, "Çık dışarı, alçak!" diye bağırdı.

YARGIÇ (polis memuruna): Sanığı dışarı çıkarın.

DİMİTROF (polis tarafından dışarı çıkarılırken): Sorularımdan korkuyor musunuz, Herr Ministerpraesident?

GOERİNG: Mahkemeden çık anlarsın, alçak!

Torgler'le üç Bulgarın suçsuz oldukları anlaşıldı, ama Alman Komünist lideri "nezaret altına" alındı ve İkinci Dünya Savaşı'nda ölünceye kadar nezarette kaldı. Van der Lubbe'nin suçu sabit görüldü, boynu uçuruldu.[7]

Mahkeme Nazi makamları emrinde olduğu halde duruşmalar Goering ile Naziler üzerinde bir hayli şüphe topladı. Ama bu şüpheler herhangi bir pratik etki yaratmayacak kadar geç uyandı. Çünkü Hitler, vakit kaybetmeden, *Reichstag* yangınından sonuna kadar yararlandı.

Yangının ertesi günü, 28 Şubat'ta, Hitler Hindenburg'a "Halkın ve Devletin Korunmasını" öngören bir kararname imzalattı. Böylece Anayasanın kişi ve toplum hak ve hürriyetlerini garanti eden yedi bölümü birden ortadan kaldırılmış oluyordu. "Komünistlerin devleti tehdit eden kuvvet hareketlerine karşı alınan tedbirler" şöyle anlatılıyordu.

> "Kişi özgürlüğü, fikirlerin serbestçe açıklanma hakkı ve aynı zamanda basın özgürlüğü üzerine sınırlar konulması; toplantı ve demek kurma haklarının sınırlandırılması; posta, telgraf ve telefon muhabereleri gizliliğinin kaldırılması; ev arama izinlerine, müsadere ve mülkiyet sınırlamalarına, aksine sarahat olmadıkça, kanuni sınırların ötesinde de müsaade edilmiştir."

Bundan başka kararname, Alman hükümetine, gerektiğinde federal devletlerin bütün yetkilerini üzerine almak hakkını veriyor, silahlı kimselerce "huzurun ciddi bir şekilde" ihlali de dahil olmak üzere, bir sürü suça ölüm cezası koyuyordu.

Böylece Hitler bir hamlede yalnız siyasi düşmanlarını resmen susturmakla ve onları istediği zaman tutuklama hakkını elde etmekle kalmıyor, aynı zamanda, Komünist tehlikesini de "resmen" ayyuka çıkarmakla milyonları bulan orta sınıf halkta ve köylüde, bir hafta sonra yapılacak seçimlerde Nasyonal Sosyalizme oy vermedikleri takdirde Bolşeviklerin iktidarı ele alacakları korkusunu yaratıyorlardı. Dört bin kadar Komünist ve birçok da Sosyal Demokrat ve liberal tutuklandı. Bunlar arasında kanuna göre dokunulmazlıkları olan birçok *Reichstag* üyesi de vardı. Hükümet tarafından desteklenen bir Nazi terörünü Almanlar ilk defa görüyorlardı. Kamyonlar dolusu hücum taburları bütün Almanya'nın caddelerinden bağırarak geçiyor, evlere giriyor, birçok insanları toplayıp S.A. kışlalarına götürüyorlar, oralarda onlara işkence yapıyorlar, dayak atıyorlardı. Komünist basını ile siyasi toplantılar yasaklanmıştı; Sosyal Demokrat gazetelerle birçok liberal dergiler kapatılmış ve demokratik partilerin toplantıları yasaklanmış ya da dağıtılmıştı. Yalnız Nazilerle Milliyetçi müttefiklerinin seçim kampanyalarına dokunulmuyordu.

Milli hükümetle Prusya hükümetinin kaynaklarını ele geçirmiş olan, büyük iş adamlarından da bol para kaldıran Naziler, Almanya'nın o zamana kadar görmediği bir seçim propagandasına giriştiler. Devlet radyosu Hitler'in, Goering'in ve Goebbels'in seslerini ilk defa Almanya'nın dört bir köşesine yaydı. Bütün caddeler gamalı haç bayraklarıyla donandı, hücum taburlarının yürüyüşleriyle çınladı. Toplantılar, fener alayları, meydanlardaki hoparlör gürültüleri dört bir yanı sardı. Duvarlara göz alıcı Nazi afişleri asıldı ve geceleri tepelerde ateşler yakıldı. Seçmenler Alman cenneti vaadleriyle kandırıldı, sokaklardaki Nazi terörüyle sindirildi ve Komünist "ihtilâli" hakkında yapılan "açıklamalar" la korkutuldu. *Reichstag* yangınının ertesi günü Prusya hükümeti uzun bir bildiri yayımladı, ele geçirilen komünist "belgeleri"nin aşağıdaki "gerçekleri" doğruladığını bildirdi:

> "Hükümet binaları, müzeler, büyük binalar ve başlıca fabrikalar yakılacaktı... Kadınlarla çocuklar terörcü grupların önüne önüne katılarak götürüleceklerdi... Reichstag yangını kanlı bir ayaklanmanın ve iç savaşın

işareti olacaktı... O gün artık bütün Almanya teker teker insanlara karşı, özel mülkiyete karşı, barışsever halkın hayatına karşı girişilmiş terörcü hareketlerle dolmuş olacak ve genel bir iç savaş başlamış bulunacaktı."

"Komünist kamplosunu ispat edecek belgelerin" yayımlanacağı vaadedildi ama bu belgeler hiçbir zaman yayımlanmadı. Prusya hükümetinin bu belgelerin doğruluğu konusunda verdiği teminat Almanların bir haylisini etkilemişti.

Kararsız olanları da belki Goering'in tehditleri etkiledi. 3 Mart'ta, seçimlerin arifesinde Goering Frankfurt'ta şöyle bağırdı:

"Alman kardeşlerim! Herhangi bir hukuki düşünce benim aldığım tedbirleri bozamaz... Adalet bana vız gelir, benim görevim yalnızca yıkmak ve ortadan kaldırmaktır, başka bir şey değil!... Elbetteki devlet kuvvetini ve polisi sonuna kadar kullanacağım, benim sevgili Komünistlerim, onun için sakın yanlış bir hayale kapılmayın. Sizi gırtlağınızdan yakalayacağım, bu ölüm savaşını da işte bu aşağıda duranlarla birlikte yürüteceğim: Kahverengi Gömleklilerle birlikte." [9]

Aynı gün konuşarak Merkez Partisi'nin, Anayasasının ihlâline karşı koyacağını ilan eden, Hindenburg'dan şüpheli *Reichstag* yangınını incelemesini isteyen eski Başbakan Bruening'in sesi hemen hiç işitilmedi. Hindenburg'a boşuna seslenmişti! Yaşlı Cumhurbaşkanından tıs çıkmıyordu. Şimdi büyük bir çırpınma içinde bulunan halkın konuşma zamanıydı.

5 Mart 1933'de halk seçim sandıklarının başına koştu. Hitler'in hayatta olduğu süre görüp görecekleri son demokratik seçimdi bu. Bütün teröre ve bütün korkutmalara rağmen halkın çoğunluğu Hitler'i istemedi. Naziler 12.277.180 oyla başta geliyordu. Kazandıkları oy sayısı beş buçuk milyon artmıştı, ama genel oy sayısının sadece yüzde 44'ünü elde etmişlerdi. Açık bir çoğunluk Hitler'den hâlâ uzaktaydı. Seçimden önce yapılan bütün takiplere ve baskılara rağmen Merkez Partisi'nin kazandığı oy sayısı 4.230.600'den 4.424.900'e çıkmıştı; böylece müttefiki Katolik Bavyera Halk Partisi'yle birlikte beş buçuk milyon oy elde etmiş oluyordu. Sosyal Demokratlar bile ikinci büyük parti durumlarını muhafaza etmişler 7.181.629 oy kazanmışlardı. Kayıpları sadece 70.000 oydu. Komünistler bir milyon taraftar kaybetmişler, ama yine de 4.848.058 oy kazanmışlardı. Papen ile Hugenberg'in Milliyetçileri büyük bir hayal kırıklığına uğradılar: 3.136.760 oy kazandılar. Genel oyların yalnızca yüzde 8'iydi bu.

52 sandalyeleri olan Milliyetçiler, Nazilerin 288 sandalyeleriyle birlikte *Reichstag*'da 16 sandalyelik bir çoğunluk sağlamışlardı. Bu kadar bir çoğunluk hükümetin günlük işlerini yürütmek için belki yeterdi ama, Hitler'in Parlamentonun onayı ile bir diktatörlük kurabilmesi için gereken üçte iki çoğunluk henüz yoktu.

GLEICHSCHALTUNG: ALMANYA'NIN "KOORDİNE" EDİLMESİ

Plan görünüşte basitti ve tam iktidarın ele geçirilişini kanuni bir perde arkasında gizlemeye yarıyordu. *Reichstag*'dan, Hitler kabinesinde dört yıl için yasama yetkisi verecek bir "yetki kanunu" çıkarması istenecekti. Daha basit olarak söylemek gerekirse, Alman Parlamentosundan yasama görevlerini Hitler'e devretmesi ve uzun bir tatile girmesi istenecekti. Ama böyle bir hareket Anayasanın değiştirilmesini gerektireceğinden bu değişikliği onaylayacak üçte iki çoğunluğa ihtiyaç vardı.

Bu çoğunluğun nasıl sağlanacağı 15 Mart 1933 tarihli kabine toplantısının ana konusuydu. Bu toplantının tutanakları Nürnberg'de ortaya çıkmıştır.[10] *Reichstag*'daki 81 Komünist milletvekilinin "ortada bulunmayışı" sorunu kısmen çözmüş oluyordu. Goering, sorunun geri kalan kısmının da "Birkaç Sosyal Demokratı *Reichstag*'a sokmamakla" kolayca çözüleceğini söylüyordu. Hitler'in neşesi ve kendine güveni yerindeydi. *Reichstag* yangınından sonra Hindenburg'a imzalattığı 28 Şubat tarihli kararnameye dayanarak istediği kadar muhalif milletvekilini tutuklar ve böylece eninde sonunda üçte iki çoğunluğu da sağlardı. Yalnız ortada birtakım garantiler isteyen Katolik Merkez sorunu vardı; ama Başbakan bu partinin kendisini destekleyeceğinden emindi. Bütün iktidarın Hitler'in eline geçmesini istemeyen Milliyetçi Parti'nin lideri Hugenberg, kabinenin yetki kanununa dayanarak hazırlayacağı kararnamelere Cumhurbaşkanının da katılmasını istedi. Geleceğini artık Nazilere bağlamış olan Cumhurbaşkanlığı Devlet Müsteşarı Dr. Meissner, cevap olarak, "Almanya Cumhurbaşkanının işbirliğine lüzum yoktur," dedi. Hitler'in, eski Cumhuriyet Başbakanlıklarının yaptığı gibi inatçı yaşlı Cumhurbaşkanına bağlanmak istemediğini hemen anlamıştı.

Ancak Hitler, bu aşamada, hem yaşlı Feld-Mareşale, hem de orduya ve milliyetçi tutuculara büyük bir jest yapmak istiyor ve böylelikle kaba, ihtilalci rejimini Hindenburg'un saygılı adına ve Prusya'nın geçmişteki askeri zaferlerine bağlamayı düşünüyordu. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, 13 Mart'ta Propaganda Bakanı olan Goebbels'le birlikte çok ustalıklı bir plan hazırladılar. Hitler, ortadan kaldırmak istediği yeni *Reichstag*'ı Potsdam'daki Garnizon Kilisesi'nde açacaktı. Bu kilise Prusyacılığın en kutsal yeriydi; Almanların çoğuna eski İmparatorluk günlerinin şan ve şerefini hatırlatıyordu. Büyük Frederick'in kemikleri oradaydı; Hohenzollern krallarına burada tapılmıştı; Hindenburg, Almanya'ya ilk birliğini sağlayan Avusturya-Prusya savaşından genç bir muhafız subayı olarak 1866'da döndüğü zaman ilk önce burayı ziyaret etmişti.

Üçüncü Alman İmparatorluğu'nun ilk *Reichstag*'ının açılış töreni için kararlaştırılan 21 Mart da önemli bir gündü, çünkü o gün, Bismarck'ın 1871'de İkinci Alman İmparatorluğu'nun ilk *Reichstag*'ını açtığı günün yıldönümüydü. Gösterişli üniformalarını giymiş, imparatorluk zamanından kalma ihtiyar feld-mareşaller, generaller ve amiraller, başta eski Veliaht ve Kurukafa Husarları üniformasını kuşanmış Feld-Mareşal von Mackensen, Garnizon Kilisesi'nde toplandıkları zaman sanki Büyük Frederick'le Demir Şansölye Bismarck'ın ruhları da toplantıda hazır bulunuyorlardı.

Hindenburg'un heyecanlı olduğu belliydi. Töreni düzenleyen ve o sırada millete yapılan radyo yayınını yöneten Goebbels, bir ara ihtiyar Feld-Mareşalin gözlerinin yaşardığını gördü ve güncesine bunu kaydetti. Gri askeri üniformasını giymiş, büyük Siyah Kartal kordonunu takmış, bir elinde sivri uçlu demir miğferini, öteki elinde mareşal sopasını taşıyan Cumhurbaşkanı, resmi redingotu içinde oldukça sıkıntılı görünen Hitler'le birlikte, yavaş yavaş koridordan aşağı indi; İmparatorluk galerisinde Kayzer II. Wilhelm'in boş kalan koltuğu önünde bir an durarak selam verdi ve sonra mihrabın önüne gelerek yeni Hitler hükümetini kutsallaştıran kısa bir söylev okudu:

> "Bu kutsal yerin eski ruhu bugünün kuşaklarına işlesin; bizleri bencillikten ve parti çatışmalarından korusun, ulusal bir bilinç etrafında birleşmiş, mağrur ve özgür Almanya'yı kutlamak üzere bir araya getirsin."

Hitler'in cevabı, törende parlak bir şekilde temsil edilen eski

düzenin sempatisini çekecek ve güvenini sağlayacak şekilde kurnazca ayarlanmıştı:

> "Ne Kayzer, ne hükümet, ne de millet savaş istedi. Zayıflamış bir ırkı, en kutsal inançlarına rağmen bu savaşın günahını kendi üzerine almaya zorlayan tek şey, ulustaki çöküntüdür."

Ve sonra az önündeki sandalyede kaskatı oturan Hindenburg'a dönerek şunları söyledi:

> "Son birkaç hafta içinde geçen büyük olaylar ulusal şerefimizi bize yeniden kazandırdı ve sizin, Sayın Herr General Feld-Mareşal, gösterdiğiniz anlayış sayesinde, eski büyüklüğünüzün sembolleriyle yeni gücümüzün sembolleri arasındaki birleşme kutlandı. Size şükranlarımızı sunuyoruz. Ulu Tanrı sizi başımızdan eksik etmesin."[11]

Hitler, bu törenin üzerinden daha bir hafta geçmeden siyasi iktidarını elinden alacağı Cumhurbaşkanına karşı alçakgönüllülüğünü göstermek üzere Hindenburg'un önünde eğildi ve elini sıktı. Bu sırada, Goebbels'in mikrofonlarla birlikte stratejik noktalara yerleştirmiş olduğu fotoğraf makinelerinin flaşları, sinema makinelerinin tıkırtıları arasında, yeni Almanya ile eski Almanya'nın birleştiğini gösteren Alman Feld-Mareşali ile Avusturyalı çavuşun resmen el sıkışmaları ulusun ve bütün dünyanın görüp işitebileceği şekilde tespit ediliyordu.

Bu sahnede bulunan Fransız elçisi sonradan şu satırları yazmıştır. "Hitler'in Potsdam'da düzenlediği parlak yemin töreninden sonra bu adamlar-Hindenburg'la dostları, Junker'lerle kralcı baronlar, Hugenberg ve Alman Milliyetçileri, *Reichswehr* subayları-nasıl olur da ona tamamiyle güvenmezler, bütün isteklerini yerine getirmezler?"[12].

Bu sorunun cevabı iki gün sonra, 23 Mart'ta *Reichstag*'ın toplandığı Kroll Opera binasında verildi. Parlamentonun önüne Yetki Kanunu denen tasarı getirildi. Kanunun resmi adı şuydu: "Halkta ve Almanya'daki Sıkıntının Kaldırılmasına Dair Kanun" *(Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reicht)*. Bu kanunun beş kısa maddesi, yaşama yetkisinden başka Alman bütçesinin denetimini, yabancı devletlerle yapılacak anlaşmaların onayını ve Anayasada değişiklikler yapma yetkisini Parlamentonun elinden alıyor, bunları dört yıl için Alman kabinesine bırakıyordu. Bundan başka tasarı, kabinenin çıkaracağı kanunların Başbakan tarafından hazırlanmasını öngörüyor ve bun-

ların "Anayasaya aykırı olabileceğini" kabul ediyordu. *"Reichstag'ın* durumunu sarsacak" hiçbir kanun çıkarılmayacak-korkunç bir alay!- ve Cumhurbaşkanının yetkileri "olduğu gibi" kalacaktı.[13]

Eskiden beri hafif, eğlenceli operaların oynandığı süslü opera binasında, halk temsilcilerinin yapacakları herhangi saçma bir davranışa göz yummayacaklarını korkunç, asık suratlarıyla belli eden hücum taburları arasında toplanan milletvekilleri önünde yaptığı umulmayacak kadar soğukkanlı konuşmada, Hitler, özellikle bu son iki nokta üzerinde durdu:

> "Hükümet bu yetkileri çok lüzumlu tedbirlerin yürütülmesi için gerekli saydığı derecede kullanacaktır (diye söz verdi). Ne Reichstag'ın ne de Reichsrat'ın varlıkları tehlikede değildir. Cumhurbaşkanının durumu ve hakları olduğu gibi kalacaktır...Federal devletin ayrı durumlarına dokunulmayacaktır. Kiliselerin hakları azaltılmayacak ve devletle olan ilişkileri değiştirilmeyecektir. Böyle bir kanuna başvurulmasını gerektirecek iç durumlar aslında pek azdır."

Ateşli Nazi lideri oldukça ılımlı, hemen hemen alçakgönüllü görünüyordu; Nazi İmparatorluğunun hayatında Hitler'in yapuğı vaatlerin değerini muhaliflerinin bile anlaması için vakit daha çok erkendi. Buna rağmen, milletvekillerinin çoğu polis tarafından dışarda göz hapsine alınmış olan Sosyal Demokratların lideri Otto Wells -dışardan hücum taburlarının "Ya tam yetki ya da hiç!" diye bağırmaları arasında- yarının diktatörüne meydan okumak üzere ayağa kalktı. Sakin ve kibarca konuşan Wells, hükümetin iktidarı Sosyalistlerin elinden alabileceğini, ancak onları hiçbir zaman şereflerinden edemeyeceğini açıkça ilân etti.

> "Biz, Alman Sosyal Demokratları, bu tarihi anda insanlık ve adalet, özgürlük ve sosyalizm ilkelerine bağlı kalacağımıza yemin ediyoruz. Hiçbir yetki kanunu ölümsüz ve yenilmez olan fikirleri ortadan kaldırmak kuvvetini size veremez."

Bu sözlere kızan Hitler yerinden fırladı. Bu adamın gerçek yüzünü Meclis ilk olarak o zaman gördü.

> "Çok geç anladın, ama anladın! (diye bağırdı)... Artık sizlere ihtiyacımız yok...Almanya'nın yıldızı yükselecek, sizinki de batacak. Ölüm

çanınız çalmıştır... Sizlerin oylarınızı istemiyorum. Almanya özgürlüğüne kavuşacak, ama sizin gösterdiğiniz yoldan değil! (Şiddetli alkışlar.)

Cumhuriyetin gücünü yitirmesinde büyük sorumlulukları olan Sosyal Demokratlar hiç olmazsa ilkelerine bağlı kalıyorlar ve -bu defa- meydan okuyarak sahneden çekiliyorlardı. Ama bir zamanlar Demir Şansölye Bismarck'a Kulturkampf'da meydan okuyan Merkez Partisi onu da yapmadı. Parti lideri Monsenyör Kaas, Hitler'den, Cumhurbaşkanının vetosuna saygı göstereceğine dair yazılı olarak söz vermesini istedi. Bu söz kendisine oylamaya geçmeden verildi, ama vetoya hiçbir zaman başvurulmadı. Bununla beraber Merkez Partisi lideri ayağa kalktı ve partisinin tasarıdan yana oy kullanacağını bildirdi. Az sonra oylamanın sonucu alındı: 441 oy tasarıdan yana, 84 oy da (hepsi Sosyal Demokratların) tasarıya karşıydı. Nazi milletvekilleri çılgınca bağırarak ve tepinerek ayağa kalktılar. Hücum taburlarından gelenler onlara katıldı ve hep bir ağızdan *Horst Wessel* marşını söylemeye başladılar. *Horst Wessel* az sonra *Deutschland über Alles* ile birlikte millî marş oldu.

"Bayrakları yükseklere çıkarın! Omuz omuza yürüyün birlikte
Hücum taburları yürüyün metin, sağlam adımlarla..."

Almanya'da parlamenter demokrasi işte sonunda böylece gömülüp gitti. Bu gömülmenin yanı sıra terör de vardı ama, Komünistlerle bir kısım Sosyal Demokrat milletvekillerinin tutuklanması dışında, tamamiyle kanuni yollardan oldu bu. Parlamento, Anayasanın kendisine tanıdığı yetkileri Hitler'e vermekle kendi kendini mahvetmiş oldu, Üçüncü Alman İmparatorluğunun sonuna kadar bir mumya gibi yaşadı, Hitler'in palavralarından birçoğunu tekrarlamaktan başka bir işe yaramadı. Artık gerçek seçim yapılmıyor ve Parlamento üyelerini Nazi Partisi seçiyordu. Hitler diktatörlüğünün meşru temeli, yalnızca bu Yetki Kanunu'dur. Hitler, 23 Mart 1933'den sonra Alman İmparatorluğunun diktatörü oldu, Parlamentonun ya da - günlük işlerde- ihtiyar ve yorgun Cumhurbaşkanının baskısından kurtuldu. Gerçi bütün bir ulusun bütün kurumlarını Nazi yumruğunun altına almak için yapacak daha çok şey vardı ama, göreceğimiz gibi bu da göz açıp kapayacak kadar hızla ve büyük bir yabanlıkla, düzenbazlıkla ve zorbalıkla başarıldı, oldu bitti.

Alan Bullock'un dediği gibi "sokaklarda kol gezen kabadayılar büyük, modern bir devletin kaynaklarını ellerine geçirmişler, köprüaltı serserileri" iktidara gelmişlerdi. Ama -Hitler'in her zaman övündüğü gibi- bu değişim Parlamentonun ezici çoğunluğunun oyu ile ve "kanun yoluyla" olmuştu.

Almanya'nın en güçlü kurumları artık birer birer Hitler'e teslim olmaya ve hiç ses çıkarmadan, karşı koymadan, ortadan silinmeye başlamıştı.

Yok olan bir kurum, bütün Alman tarihi boyunca bağımsızlıklarını inatla sürdürmüş olan federal devletler oldu. General von Epp, 9 Mart akşamı, Yetki Kanunu Meclisten geçmeden iki hafta önce, Hitler ve Frick'den aldığı emre uyarak, hücum taburlarının yardımıyla Bavyera hükümetini ele geçirmiş ve orada bir Nazi rejimi kurmuştu. Öteki devletleri de ele geçirmek amacıyla bir hafta içinde hepsine Reich Komiserleri tayin edildi; yalnız Prusya'ya dokunulmadı; çünkü Goering orada iyice yerleşmişti. Hitler ile Frick, 31 Mart'ta, ilk defa Yetki Kanunu'na dayanarak, Prusya dışında bütün federal devletlerin oy orantılarına göre bunların yeniden kurulmalarını emreden bir kanun çıkarttılar. Komünistlerin yerleri boş kalacaktı. Ama bu karar ancak bir hafta sürdü. Deli gibi durmadan çalışan Başbakan 7 Nisan'da yeni bir kanun daha çıkarttı ve bütün devletlere birer Reich valisi (*Reichsstaathaelter* tayin etti ve hepsine de mahalli hükümetleri tayin etme, azletme, meclislerini dağıtma, devlet mumarlarıyla yargıçları tayin ve azletme yetkisi verdi. Yeni valilerin hepsi de Naziydiler. Kendilerinden "Almanya Başbakanının kurduğu genel politikayı" yürütmek isteniyordu.

Böylece Hitler, *Reichstag*'dan tam yetki almasının üzerinden daha onbeş gün geçmeden, Bismarck ile II. Wilhelm'in ve Weimar Cumhuriyeti'nin hiçbir zaman cesaret edemedikleri bir şeyi başarmış oluyordu: Tarihten kalma devletlerin ayrı ayrı yetkilerini ortadan kaldırmış, onları Almanya'nın merkezi otoritesine bağlamıştı; merkezi otorite ise kendi elindeydi. Alman tarihinde ilk olarak, Almanya'nın çok eski zamanlardan kalma federal karakterini yıkmış ve Almanya'yı gerçekten birleştirmişti. Hitler, Başbakan olduğunun birinci yıldönümünde, 30 Ocak 1934'de, "Almanya'nın Yeniden Kurulmasına Dair Kanun"u çıkararak bu görevini resmen tamamlamış oldu. Devletlerin "halk meclisleri" kaldırıldı; bağımsız yetkileri Alman hükümetine devredildi;

bütün federal hükümetler Alman hükümetine ve devlet valileri de Almanya İçişleri Bakanlığı'na bağlandı.[14] Bu bakanlığın başında bulunan Frick'in söylediği gibi, "federal devletlerin hükümetleri bundan böyle yalnızca Alman hükümetinin yönetim kurumları"ydı.

30 Ocak tarihli kanunun başında bu kanunun "*Reichstag*'ın oybirliğiyle" çıkarıldığı yazılıydı. Bu söz gerçekten doğruydu, çünkü o tarihte artık Nazi Partisi'nden başka bütün partiler ortadan kaldırılmış bulunuyordu.

Partilerin ortadan kaldırılırken direndikleri söylenemez. Sosyal Demokratlar -hapse atılmış ya da sürülmemiş olanlar- 19 Mayıs 1933'de *Reichstag*'da hiç itiraz etmeden Hitler'in dış politikasını desteklediler. Oysa, Goering'in polisi dokuz gün önce parti binalarına ve gazetelerine el koymuş, mallarını ellerinden almıştı. Buna rağmen Sosyalistler hâlâ Hitler'le uzlaşmaya çalışıyorlardı. Dış ülkelerde Führer'e kızan yoldaşlarını suçluyorlardı. 19 Haziran'da yeni bir parti komitesi seçtiler; üç gün sonra Frick, Sosyal Demokrat Partiyi "devletin varlığı için zararlı" bularak kapattı. Böylece uzlaşma teşebbüslerine son verdi. Ortada kalan liderleri Paul Lobe ile *Reichstag*'daki milletvekili arkadaşları tutuklandılar. Komünistler, elbetteki, çoktan ortadan kaldırılmışlardı.

Ortada yalnız orta-sınıf partileri vardı, ama onlar da fazla dayanamadılar. 9 Mart Nazi darbesiyle hükümetleri ortadan kaldırılan Bavyera Katolik Halk Partisi 4 Temmuz'da kendi kendisini dağıttığını ilan etti. Bismarck'a sonuna kadar meydan okumuş olan ve Cumhuriyetin temellerinden birini teşkil eden müttefiki Merkez Partisi de ertesi gün aynı yolu izledi ve Almanya'yı modern çağda ilk olarak Katolik partisiz bıraktı. Bu olay Vatikan'ı on beş gün sonra Hitler hükümetiyle bir konkordato imzalamaktan alıkoymadı. Stresemann'ın eski Halk Partisi 4 Temmuz'da harakiri yaptı; Demokratlar *(Staatspartei)* ise aynı şeyi bir hafta önce yapmışlardı.

Avusturyalı çavuşu meşru yollarla iktidara getiren, Hitler'in hükümet ortağı Alman Milliyetçi Partisi acaba ne durumdaydı? O da, Hindenburg'a, orduya, Junker'lere ve büyük iş çevrelerine yakın olmasına ve Hitler'in de bu partiye iktidarını borçlu bulunmasına rağmen, boynunu büke büke öteki partilerin yolunu izledi. Polis ve hücum taburları 21 Haziran'da partinin bütün Almanya'daki bürolarını bastılar. Daha altı ay önce Hitler'in iktidara gelmesine yardım etmiş olan sert parti lideri Hugenberg hükümetten çekildi ve adamları partiyi "kendi

istekleriyle" dağıttılar.

14 Temmuz'da şöyle bir kanun çıkarıldı:

> "Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi Almanya'nın tek siyasi partisidir. Başka herhangi bir partinin örgütünü sürdürmeye ya da yeni bir parti kurmaya teşebbüs edenler üç yıla kadar ağır hapis ya da, eğer suç başka kanunlara göre daha büyük bir cezayı gerektirmiyorsa, altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılırlar."[15]

Hemen hemen en ufak bir aksi ses çıkmadan ya da direnme olmadan ve *Reichstag*'ın demokratik sorumluluğunu bırakmasının üzerinden daha dört ay geçmeden, Almanya'da tek partili totaliter devlet kurulmuştu.

Kitabın başında gördüğümüz gibi bir zamanlar yalnızca bir grev ilan etmekle faşist Kapp darbesini önleyen özgür sendikalar da, siyasi partiler ve federal devletler kadar kolaylıkla dağıtıldılar. Ama başlangıçta bunlar için çok güzel bir hile kullanıldı. 1 Mayıs, Alman -ve Avrupa- işçilerinin elli yıldan beri kutladıkları bir gündü. Nazi hükümeti, darbeyi indirmeden önce işçilerle liderlerini sersemletmek için 1933'de 1 Mayıs gününü ulusal tatil günü ilan etti ve resmen "Ulusal İşçi Günü" adını vererek o zamana kadar görülmemiş bir şekilde kutlamaya hazırlandı. Sendika liderleri Nazilerin işçi sınıfına gösterdikleri bu dostça davranış karşısında şaşırdılar ve o günün başarılı olması için hükümet ve partiyle sevine sevine işbirliği yapılar. İşçi liderleri Almanya'nın her yanından uçakla Berlin'e getirildi, her yana Nazi rejiminin işçilerle dayanışmasını gösteren binlerce bayrak asıldı ve Goebbels Tempelhof Alanı'nda Almanya'nın gördüğü halk gösterilerinin en büyüğünü hazırladı. Hitler büyük toplantıdan önce işçi delegelerini kabul etti ve onlara şunları söyledi: "İhtilâlin Alman işçilerine karşı olduğu sözünün ne kadar yalan, haksız olduğunu kendi gözlerinizle göreceksiniz. İhtilâlin amacı bunun tam tersidir." Bundan sonra Hitler havaalanında 100.000'den fazla işçiye verdiği söylevde şu sloganı ortaya attı: "Emeği şerefli sayın ve işçiye saygı duyun!" 1 Mayıs gününün Alman işçilerinin şerefine "asırlar boyunca" kutlanacağına söz verdi.

Gösteri gününün akşamı Goebbels, parlak bir şekilde düzenlediği 1 Mayıs gününe işçilerin gösterdikleri büyük ilgiyi en renkli üslubuyla anlattıktan sonra güncesine şu garip cümleyi ekledi: "Yarın sendika

binalarını işgal edeceğiz. Çok küçük bir direnme olacak."*[16]

Gerçekten de öyle oldu. 2 Mayıs günü bütün ülkedeki sendika merkez binaları işgal edildi, paralarına el konuldu, sendikalar dağıtıldı ve liderleri yakalandı. Birçokları dövüldü ve toplama kamplarına atıldı. Sendikalar Konfederasyonu'nun başkanları Thedor Leipart ile Peter Grassmann, Nazi rejimiyle işbirliği yapacaklarını açıkça ilan ettiler. Ama bu da işe yaramadı, tutuklandılar. Hitler tarafından, sendikalara el koymakla ve Alman İşçi Cephesini kurmakla görevlendirilen partinin Kolonya başkanı alkolik Dr. Ley şunları söyledi: "Leipart'lar ve Grassmann'lar iki yüzlülük ederek istedikleri kadar Führer'e bağlı olduklarını söylesinler, onların hapiste bulunmaları daha iyidir." Onlar da zaten oraya atılmışlardı.

Başlangıçta gerek Hitler ve gerekse Ley, haklarının korunacağına dair işçilere teminat vermeye çalıştılar. Ley ilk bildirisinde şunları söyledi: "İşçiler! Sizin kurumlarınız biz Nasyonal Sosyalistler için kutsaldır. Ben kendim yoksul bir köylü çocuğuyum ve yoksulluğun ne demek olduğunu bilirim... adsız kapitalizmin sömürüsü nasıldır, onu da bilirim. İşçiler! Size söz veriyorum. biz yalnız mevcut olanı korumakla kalmayacağız, işçinin korunmasını ve haklarını daha da ileri götüreceğiz."

Hitler bu tarihten üç hafta sonra toplu sözleşmeyi yasak eden ve bundan böyle kendisi tarafından tayin edilecek "İşçi mutemetleri"nin "İş mukavelelerini düzenlemesi"ni ve "İş huzurunu" sağlamasını öngören kararnameyi çıkardığı zaman, Nazi vaadlerinden birinin daha yalan olduğu anlaşıldı.[18] Mutemetlerin vereceği kararlar kanun niteliğinde olduğuna göre kanun, fiilen, grevi yasaklıyordu. Ley, "bir fabrikanın doğal liderine —yani işverenine— salt önderliğini yeniden sağlamayı" vaadetmişti. Yalnız işveren karar verebilirdi. İşverenlerin çoğu yıllardan beri "evinin efendisi" olmanın hasretini çekiyordu. İşte şimdi yeniden, "evlerinin efendileri" olmuşlardı.

* Nürnberg'de ortaya çıkan bir belge Nazilerin uzun zamandan beri sendikaları ortadan kaldırmak için planlar hazırladıklarını göstermiştir. 21 Nisan tarihini taşıyan ve Dr. Ley imzalı bir belgede sendikaların 2 Mayıs'ta "koordine" edilmesine dair talimat vardır. S.A. ve S.S. kıtaları "sendika mallarının işgalini" yürütecekler ve bütün sendika liderlerini "korumak üzere nezaret altına" alacaklardı. Sendikaların paralarına elkonacaktı.[17]

2 Mayıs hareketinde Hıristiyan (Katolik) sendikalara dokunulmadı. Onların sırası 24 Haziran'da geldi.

İş adamları durumdan çok memnundular. Birçok işverenin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne yaptığı para yardımı kâr getirmeye başlamıştı. Bununla birlikte ticaret hayatının kalkınması için toplumda hiç olmazsa belirli bir istikrarın bulunması gerekiyordu; oysa bütün ilkbahar ve yaz ayları içinde Almanya'da kanun ve düzen durmadan bozuldu. Çılgına dönen Kahverengi Gömlekliler sokaklarda durmadan dolaşıyorlar, istedikleri kimseleri yakalıyor, dövüyor ve bazen de öldürüyorlardı. Polis ise bütün bunlara seyirci kalıyordu. Sokaklardaki terör havası, Fransız İhtilâli'nde olduğu gibi, hükümet otoritesinin zayıflaması sonucu değildi; tersine, bu hareketler devletin teşvikiyle ve genellikle onun emriyle yapılıyordu. Devlet otoritesi Almanya'da hiçbir zaman bu kadar artmamış, ya da bu kadar bir elde toplanmamıştı. Yargıçlar iyice sinmişlerdi; hücum taburlarından herhangi bir kimseyi, tasarlayarak adam öldürmekten ötürü mahkûm ettikleri takdirde kendileri öldürülmekten korkuyorlardı. Goering'in dediği gibi, artık kanun Hitler'di. Führer 1933 yılının Mayıs ve Haziran aylarında bile "Nasyonal Sosyalist İhtilâlinin daha işini bitirmediğini" ve "bu ihtilâlin ancak yeni bir Alman halkı yetiştirdiği zaman zafere ulaşacağını" söylüyordu. Nazi dilinde "yetiştirilmek", "korkutulmak" demekti. Yani herkesin Nazi diktatörlüğünü ve barbarlığını hiç ses çıkarmadan kabul etmesi demekti. Hitler'e göre, binlerce kere de açıkça söylediği gibi, Yahudiler Alman değillerdi. Hepsini birdenbire ortadan kaldırmadı (yalnız pek azı -birkaç bin kadarı- ilk aylarda soyuldu, dövüldü ya da öldürüldü), ama hepsini kamu hizmetlerinden, üniversitelerden ve serbest meslek hayatından uzaklaştıran kanunlar çıkardı. Ve 1933 yılının 1 Nisan'ında Yahudi dükkânlarına karşı ulusal bir boykot ilan etti.

İşçi sendikalarının çıkardıkları belalardan bir an önce kurtulmak isteyen iş adamları şimdi partinin sosyalizmine gerçekten inanan solcu Nazilerin işveren birliklerini ele geçirmeye, büyük mağazaları ortadan kaldırmaya, sanayii devleştirmeye çalıştıklarını görüyorlardı. Yoksul kıyafetli binlerce Nazi Partisi memuru, Hitler'e yardım etmemiş olan ticarethaneleri basmışlar, bazı durumlarda tüccarları tutuklamakla korkutmuşlar, ya da işyerinde yüksek ücretli iş istemişlerdi. Ekonomi hastası Dr. Gottfried Feder artık parti programının uygulanması zamanı geldiğini söyleyip duruyordu: büyük işyerleri devletleştirilmeli, kârlar paylaşılmalı ve emek ürünü olmayan gelirlerle "faiz esirliği" ortadan kaldırılmalıydı. Bütün bunlar iş adamlarını korkutmaya yetmiyor-

muş gibi Tarım Bakanlığı'na atanan Walter Darrê de çiftçilerin borçlarında büyük bir indirme yapacağını ve geri kalan borçların faizlerini yüzde 2'ye indireceğini söyleyince, bankacılar büsbütün çileden çıktılar.

Bütün bunlar elbette olacaktı. Hitler, 1933 yılı yazının ortasında, Almanya'nın tek efendisiydi. Artık programını gerçekleştirebilirdi. Papen bütün kurnazlığına rağmen hava almış, tutucular kabinede Nazilere karşı 3'e 8 oranında çoğunlukla bulunmalarına rağmen, kendisiyle Hugenberg ve öteki eski düzen savunucularının Hitler'i yönetme ve kendi tutucu amaçları için kullanma hesapları suya düşmüştü. Papen bile Prusya Başbakanlığından atılmış, yerine Goering getirilmişti. Papen kabinede Başbakan Yardımcısı kalmıştı. Ama, kendisinin sonradan pişman olarak kabul ettiği gibi, "bu mevki artık lüzumsuz bir hal almıştı." Tüccarların ve bankacıların ilahı sayılan Hugenberg uzaklaşmış, partisi dağılmıştı. Nazi Partisi'nin üçüncü önemli adamı Goebbels 13 Mart'ta Halk Kültür ve Propaganda Bakanı olarak kabineye alınmıştı. Goebbels gibi bir "radikal" sayılan Darrê de Tarım Bakanı olmuştu.

Alman ekonomisinin kilit noktası olan *Reichsbank*'ın tutucu başkanı Dr. Hans Luther, Hitler tarafından yerinden atıldı ve elçi olarak Washington'a gönderiliverdi. Onun yerine, Nazizmin "doğruluğunu ve gerekliliğini" önceden görmüş olan eski *Reihcsbank* müdürü ve Hitler'in sadık adamı fiyakalı Dr. Schacht getirildi. Hiç kimse, Nazi İmparatorluğunun ekonomik gücünü kurmak ve Almanya'yı İkinci Dünya Savaşı'na hazırlamakta Dr. Schacht kadar Hitler'e yardımcı olmamıştır. Sonradan Schacht Ekonomi Bakanı ve savaş ekonomisinin başı oldu. Gerçi kendisi sonradan, İkinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce, taptığı adama karşı döndü ve tabii bütün görevlerinden ayrıldı ya da atıldı, hatta Hitler'i öldürmek için hazırlanan komploya bile katıldı ama uzun zaman hizmet ettiği, prestiji ile yeteneklerini uğruna harcadığı Nazi liderini durdurmak artık mümkün değildi.

"İKİNCİ BİR İHTİLÂL YOK!"

Hitler Almanya'yı çok kolay ele geçirmişti; ancak, 1933 yazında ele alınması gereken daha bir sürü problem vardı. Bunların başlıcalarından en aşağı beşi şunlardı: İkinci bir ihtilâlin önlenmesi S.A. ile

ordu arasındaki tatsız ilişkilere son verilmesi; ülkenin ekonomik bataktan çıkarılması ve altı milyon işsize iş bulunması; Cenevre Silahsızlanma Konferansı'nda Almanya için silahlanma eşitliği sağlanması ve Cumhuriyetin son yıllarında başlamış olan Alman gizli silahlanmasının hızlandırılması; hasta olan Hindenburg'un ölmesi halinde yerine kimin geçeceğinin kararlaştırılması.

"İkinci İhtilâl" sözünü ortaya atan ve bu ihtilâlin yapılması üzerinde direnen, S.A.'ların şefi Roehm'di. Kendisine Goebbels de katılmış ve 18 Nisan 1933 gününde şunu yazmıştı: "Halk arasında herkes, yapılması gereken ikinci bir ihtilâlden söz ediyor. Birinci ihtilâlin bitmediğini gösteriyor bu. Şimdi artık *Reaktion* ile hesaplaşmanın zamanı geldi. İhtilâl hiçbir yerde durmamalıdır."[19]

Naziler solu ortadan kaldırmışlardı, ama sağ hâlâ ayakta duruyordu; büyük kapitalistlerle bankacılar, aristokrasi ve orduyu sımsıkı ellerinde tutan Junker derebeyleriyle Prusyalı generaller dimdik ayaktaydılar. Roehm ile Goebbels ve Nazi hareketindeki öteki "solcular" onların da tasfiyesini istiyorlardı. Hücum taburlarındaki insan sayısını o sırada iki milyona- ordudaki asker sayısının yirmi misline- çıkarmış olan Roehm şu uyarımı yaptı:

> "Alman ihtilâli önünde bulunan zaferlerden birini kazanmıştır... Alman ihtilâlinin yoluna girmesinde büyük sorumluluk taşıyan S.A. ve S.S.'ler ihtilâle yan yolda ihanet edilmesine izin vermeyeceklerdir... Eğer milli ihtilâlin çok uzadığına inanan budalalar varsa... demek ki gerçekten milli ihtilâle bir son vermenin ve Nasyonal Sosyalist ihtilâline geçmenin zamanı gelmiştir... Biz savaşımıza devam edeceğiz. İster bizimle birlik olsunlar, ister olmasınlar Ve eğer gerekirse, onlara da karşı olarak... Biz Alman ihtilâlinin hiçbir zaman bozulmayacak teminatıyız."[20]

Ve Ağustosta verdiği bir söyleve de şu sözü ekledi: "Bugün resmi görevlerde hâlâ ihtilâlin ruhu hakkında en ufak fikri olmayan insanlar vardır. Eğer onlar gerici fikirlerini uygulamaya kalkışacak olurlarsa hemen hepsini acımadan ortadan kaldıracağız."

Ama Hitler hiç de öyle düşünmüyordu. Ona göre Nazilerin sosyalist parolaları sadece propaganda, sadece iktidara gelmesi için halkı kendi yanına çekmeye yarayan birer araçtı. Şimdi artık iktidara gelmiş olduğu için bunlar onu hiç ilgilendirmiyordu. Gerek kendi durumunu ve gerekse ülkenin durumunu pekiştirmek için zamana ihtiyacı vardı.

Hiç olmazsa o an için sağın -iş adamlarının, ordunun, Cumhurbaşkanının- tutulması gerekiyordu Almanya'yı iflasa sürüklemek ve böylece rejimin varlığını tehlikeye atmak niyetinde değildi. İkinci bir ihtilâl olmamalıydı.

1 Temmuz'da verdiği bir söylevde bu durumu S.A. ve S.S. liderlerine açıkça anlattı. O sırada Almanya'da gerekli olan şeyin düzen olduğunu söyledi. "Mevcut düzeni bozmak için yapılacak her teşebbüsü, ikinci ihtilâl denen ve bizi sadece anarşiye götürecek olan eğilimi nasıl merhametsizce ele alacaksam, onu da o kadar merhametsizce bastıracağım." 6 Temmuz'da Başbakanlık'ta toplanmış olan Nazi devlet valilerine de aynı uyarımı yaptı:

> "İhtilal sürekli bir durum değildir ve ihtilâlin bu duruma gelmesine izin verilmemelidir. Yatağından çıkmış olan ihtilâl nehri emin gelişim yatağına yeniden sokulmalıdır... Bundan ötürü bir iş adamı eğer iyi bir iş adamıysa onu yerinden etmemeliyiz. Daha Nasyonal Sosyalist olmamış olsa bile ziyanı yok; hele onun yerine geçecek Nasyonal Sosyalistin ticaret hakkında hiçbir bilgisi yoksa buna katlanmalıyız. Ticarette yetenek, tek ölçü olmalıdır...
>
> Tarih bizim hakkımızdaki yargıyı yerinden ettiğimiz yada hapse attığımız iktisatçıların sayısına göre değil, bizim iş bulmaktaki başarımıza göre verecektir... Program, aptalca hareketlere ve her şeyi altüst etmeye değil, düşüncelerimizi daha akıllıca ve dikkatle kavramaya yarar. Siyasi iktidarımızın ekonomik temelini ne kadar başarıyla hazırlarsak iktidarımız o kadar sağlam olur. Devlet valileri hiçbir parti örgütünün, devletin yapacağı işleri yapmasına, insanları yerlerinden etmesine ve dairelere tayinler çıkarmasına göz yummamalıdır. Bütün bunlar Alman hükümetinin- ve iş hayatında Alman Ekonomi Bakanlığı'nın- yapacağı işlerdir."[21]

Nazi ihtilâlinin ekonomik değil siyasi bir ihtilâl olduğu üzerine bundan daha iyi bir açıklama yapılamazdı. Hitler söylediği sözleri doğrulamak için işveren birliklerini ele geçirmeye çalışan birtakım "sol" Nazileri partiden attı. Krupp von Bohlen ile Fritz Thyssen'in bu derneklerdeki liderliğini yeniden kurdu; büyük genel mağazaların başlarına bela kesilen Orta Esnaf Savaş Birliği'ni dağıttı; Hugenberg'in yerine Dr. Karl Schmitt'i Ekonomi Bakanı yaptı. Schmitt iş adamlarının en bağnazı ve Almanya'nın en büyük sigorta şirketi olan Allianz Sigorta Şirketinin müdürüydü. Schmitt, partilerinin programını ciddiye alacak kadar saf olan Nasyonal Sosyalistlerin planlarına çarçabuk son verdi.

Nazilerin alt kademeleri, özellikle Hitler'in halk arasındaki desteğinin geniş bir kısmını teşkil eden S.A. hücum taburları, büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Bunların çoğu işsiz güçsüz, aç insanlardı. İster istemez kapitalizme düşmandılar ve caddelerde kavgalar çıkararak yapukları ihtilâl sırasında bir şeyler yağma edeceklerini, devlette ya da ticaret hayatında iyi işler bulacaklarını ummuşlardı. Şimdi artık, ilkbaharın çılgınlıklarından sonra, umutları suya düşmüştü. Parti üyesi olsun ya da olmasın, eski kapitalist çetesi yine yerinde duruyor ve işleri elinde tutuyordu. Ama bu gelişme S.A.'daki huzursuzluğun tek nedeni değildi.

S.A.'ların durumu ve amacı konusunda Hitler'le Roehm arasındaki eski kavga yeniden ortaya çıkmıştı. Nazi hareketinin ilk günlerinden beri Hitler hücum taburlarının askeri değil, siyasi bir güç olması üzerinde direnmişti; bunlar partinin sopa kuvvetiyle iktidara geçmesi için gereken fizikzoru, terörü sağlayacaklardı. Roehm'e göre ise, S.A.'lar Nazi ihtilâlinin hem belkemiği idi, hem de Fransız İhtilâli'nden sonra Fransa'daki muvazzaf ordular Napolyon için ne yaptılarsa, bunlar da Hitler için aynını yapacaklardı: gelecekteki ihtilâlci orduların çekirdiği olacaklardı. Gerici Prusya generallerinin -Roehm onları hor görüyor, onlara "ihtiyar bunaklar" diyordu- silinip süpürülmesi, Alman sokaklarını kendisiyle birlikte fethetmiş olan sert adamlarının yöneteceği bir savaşçı gücün, bir halk ordusunun kurulması zamanı gelmişti.

Hiçbir düşünce Hitler'e bu kadar aykırı gelemezdi. Ordudaki generallerin desteği, ya da hiç olmazsa, göz yummaları olmasaydı iktidara gelemeyeceğini Roehm'den ve herhangi bir Nazi'den daha iyi biliyor, iktidarda kalabilmesinin, hiç olmazsa bir süre için, onların desteğine bağlı olduğunu anlıyordu; çünkü istedikleri zaman kendisini atabilecekleri maddi kuvvet hâlâ ellerindeydi. Hitler, aynı zamanda, seksen altı yaşındaki Başkomutan Hindenburg'un öteki dünyaya göç edeceği böyle önemli bir zamanda ordunun kendisine şahsen bağlı olması gerektiğini de düşünüyordu. Ayrıca Nazi lideri, düşündüğü sağlam, disiplinli orduyu kısa bir zamanda, ancak, askeri gelenekleri ve yetenekleri olan subaylardan yararlanarak kurabileceğinden emindi. S.A. başıbozuk kalabalığından başka bir şey değildi. Sokak çatışmalarına yarardı ama modern bir ordu olarak pek az değeri vardı. Bundan başka, amaçları gerçekleşmişti ve usulca ortadan silinmesi gerekiyordu. Hitler'le

Roehm'ün görüşlerinin uzlaşmasına imkân yoktu. Bu görüş ayrılığı, 1933 yazından ertesi yılın 30 Haziran'ına kadar Nazi hareketinin bu iki eski ve yakın arkadaşı arasında (Ernst Roehm, Hitler'in *du* (sen) diye hitap ettiği tek insandı) bir ölüm kalım çatışması halinde sürüp gitti.

Roehm, 5 Kasım 1933'de, Berlin'de Sportpalast'da on beş bin S.A. subayına verdiği bir söylevde, hücum taburları arasındaki büyük kızgınlığı açığa vurdu. "S.A.'lara artık lüzum kalmadığı sözü... sık sık kulağımıza geliyor," dedi ve durumun hiç de böyle olmadığını söyledi. Ama Hitler'in inadı tutmuştu. 19 Ağustos'ta Bad Godesberg'de, "S.A.'ların ordu ile ilişkileri upkı siyasi önderlerle ilişkilerine benzemelidir," demişti. 23 Eylül'de Nürnberg'de daha da açık konuştu:

> "Böyle bir günde ordumuzun oynadığı rolü özellikle unutmamalıyız; çünkü ihtilâl günlerimizde ordu bizimle birlik olmasaydı bugün burada olmayacağımızı hepimiz biliyoruz. Bunu hiçbir zaman unutmayacağımızı, onlarda eski şerefli ordu geleneğinin devamını gördüğümüzü ve ordunun ruhunu bütün kalbimizle ve bütün gücümüzle destekleyeceğimizi temin ederiz."

Bu sözlerden bir süre önce Hitler silâhlı kuvvetlere gizlice teminat vermiş ve yüksek subayların çoğunu kendinden yana çekmişti. 2 Şubat 1933'de, yani Başbakan olduktan üç gün sonra da, Ordu Başkomutanı General Von Hammerstein'in evinde yüksek rütbeli generaller ve amirallere iki saatlik bir konuşma yapmıştı. Amiral Erich Raeder, Nazi Başbakanının subaylarla yaptığı bu ilk toplantının nasıl bir hava içinde geçtiğini Nürnberg mahkemesinde anlattı.[22] Hitler, dedi, askeri seçkinler çevresinden silâhlı kuvvetlerin bir iç savaşa karıştırılması korkusunu kaldırdı ve ordu ile donanmanın bundan böyle istedikleri gibi hızla silâhlandırma görevlerine kendilerini verebileceklerini söyledi. Amiral Raeder yeni bir donanmanın kurulmasından kendisinin memnun kalmış olduğunu da kabul eder. 30 Ocak 1933'de çarçabuk Savunma Bakanı olarak Hitler'in Başbakanlığa gelişinin orduda yaratacağı sert tepkiyi önleyen General von Blomberg de yayımlanmamış hatıralarında, Führer'in "gelecek için büyük imkânlar taşıyan bir faaliyet alanı" açtığını söyler.

Hitler askeri liderleri biraz daha heveslendirmek için, daha 4 Nisan'da, Alman Savunma Kurulu'nu kurmuştu. Kurulun görevi yeni ve gizli bir silahlanma programı hazırlamaktı. Başbakan üç ay sonra, 20 Temmuz'da, yeni bir Ordu Kanunu çıkardı; bu kanun, sivil mahkeme-

lerin askeri şahısları yargılamalarını yasaklıyor, erlerin temsilci seçme hakkını kaldırıyor ve subaylara eski imtiyazlarını geri veriyordu. General ve amirallerin çoğu artık Nazi ihtilâlini yeni ve daha elverişli bir açıdan görmeye başlamışlardı.

Hitler, Roehm'ü yatıştırmak için onu -partinin lider yardımcısı Rudolf Hess'le birlikte- 1 Aralık'ta kabineye aldı ve 1934 yılbaşı günü S.A. şefine tatlı ve dostça bir mektup yazdı. "Ordunun sınırlarımız ötesindeki dünyaya karşı ulusu korumayı garanti etmesi" gerektiğini tekrarladıktan sonra, "S.A.'ların görevleri Nasyonal Sosyalist İhtilâlinin zaferini ve Nasyonal Sosyalist devletinin varlığını sağlamaktır," S.A.'lar başarılarını "her şeyden önce Roehm'e borçludurlar," diyordu. Mektup şöyle bitiyordu:

> "Bundan ötürü, Nasyonal Sosyalist ihtilâl yılı geride kalırken, sevgili arkadaşım Ernst Roehm, Nasyonal Sosyalist harekete ve Alman halkına yapmış olduğun unutulmaz hizmetler için sana teşekkür ederim. Senin gibi insanlara dostlarım ve kavga arkadaşlarım diyebildiğim için de talihime ne kadar şükrettiğimi sana temin etmeye kendimi zorunlu sayıyorum.
>
> Gerçek dostluk ve şükranlarımla,
> ADOLF HİTLER"[23]

Roehm'e boyuna *sen* diye hitabeden bu mektup Nazilerin en büyük günlük gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de 2 Ocak 1934'de yayımlandı. Mektup bir süre için S.A.'daki kırgınlığı giderir gibi oldu. S.A. ile ordu arasındaki rekabet ve "sol" Nazilerin "ikinci bir ihtilâl" yaygaraları, Noel ve yeni yıl tatillerinin neşeli havası içinde geçici olarak kesildi.

NAZİ DIŞ POLİTİKASININ BAŞLANGIÇLARI

Hitler'in 1933'de Almanya'yı ne kadar kolaylıkla ele geçirdiğini ve Nazileştirdiğini yorumlayan Oswald Spengler, "Bu zafer değil, çünkü düşmanları yok," der. *Batının Yıkılışı* adlı eserin yazarı o yılın başında, "Bu iktidara geçişin..." diye yazıyordu, "bu kadar gürültüyle her gün kutlanışını korkuyla seyrediyorum. Bunların gerçek ve keskin başarılar için saklanması daha iyi olur ve bu başarılar da, ancak dış po-

litikada olur. Başka yerde olmaz."[24]

Nazilerin kısa bir süre için taptıkları -çünkü her iki taraf da sonradan uyandı- filozof-tarihçi çok acele ediyordu. Hitler'in dünyayı ele geçirmeden önce Almanya'yı ele geçirmesi gerekti. Ama mademki artık Almanya'daki muhalifleri tasfiye edilmişlerdi -ya da kendi kendilerini tasfiye etmişlerdi- kendisini her zaman en çok ilgilendirmiş olan konuya, yani dış işlerine geçmek için daha fazla beklemedi.

1933 ilkbaharında Almanya'nın dünyadaki durumundan daha kötü bir durum olamazdı: Üçüncü Alman İmparatorluğu diplomasi bakımdan tecrit edilmiş ve askeri bakımdan gücünü yitirmişti. Bütün dünya Nazilerin aşırı hareketlerine, özellikle Yahudilere işkence edilmesine isyan ediyordu. Almanya'nın komşuları, özellikle Fransa ve Polonya, Almanya'ya düşmandılar, ondan kuşkulanıyorlardı ve daha 1933'de Mareşal Pilsudski, Danzig'de yapılan askeri bir Polonya gösterisinden sonra, Almanya'ya karşı koruyucu bir savaş isteğini Fransa'ya belirtmişti. Mussolini bile, ikinci bir faşist devletin ortaya çıkmasına sevindiğini birtakım pozlarla dışından söylemesine rağmen, aslında Hitler'in iktidara gelişinden pek memnun değildi. İtalya'dan daha güçlü bir ülkenin başına gelen bir Führer, Duçe'yi bir süre sonra gölgede bırakabilirdi. Kudurmuş bir Pan-German İmparatorluğu'nun Avusturya ve Balkanlar üzerinde birtakım niyetleri olabilirdi; oysa İtalyan diktatörü bu topraklar üzerinde isteklerini daha şimdiden açıklamıştı. Cumhuriyetçi Almanya'nın 1921'den beri tek dostu olan Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanyasına düşman olduğu açıktı. Üçüncü Alman İmparatorluğu düşman bir dünyada gerçekten de yapayalnızdı. Bundan başka, iyice silahlanmış olan komşularına göre ya silahsız ya da çok az silahlıydı.

Bundan ötürü, Nazi dış politikasının ilk strateji ve taktiklerini Almanya'nın zayıf ve tecrit edilmiş durumundan doğan katı gerçeklikler tayin ediyordu. Ama, gariptir ki, bu durum aynı zamanda Hitler'in kendi isteklerine olduğu kadar, Alman halkının büyük çoğunluğunun isteklerine de uyan doğal amaçları sağlayacaktı: Bu amaçlar, müeyyideleri kışkırtmadan Versailles zincirlerini kırmak, savaş tehlikesine girmeden yeniden silahlanmaktı. Hitler ancak bu kısa vadeli iki amacına vardıktan sonradır ki, amaçlarını ve yöntemlerini *Kavgam*'da açıkça ve ayrıntılarıyla anlattığı uzun vadeli diplomasisini izleyecek bir özgürlüğe ve askeri güce kavuşabilecekti.

Yapılacak ilk iş, elbetteki, Almanya'nın düşmanlarını silahsızlanmadan ve barıştan söz ederek şaşırtmak ve ortak silahlı güçlerinin zayıf noktalarını bulmaktı. Hitler 17 Mayıs 1933'de, *Reichstag* önünde ünlü Barış Söylevi'ni verdi. Bu söylev, hayatında verdiği en büyük söylevlerden biri, bir aldatıcı propaganda şaheseridir. Alman halkında büyük bir etki yaptığı gibi onları Hitler'in arkasında birleştirdi ve dış dünyada derin ve elverişli izlemler yarattı. Bir gün önce Başkan Roosevelt, Amerika'nın silahsızlanma ve barış konusundaki planlarına ana çizgilerini gösteren ve devletleri bütün saldırgın silahları —bombardıman uçaklarını, tankları ve yürüyen ağır topları— yasaklamaya çağıran ve bütün dünyada yankılar uyandıran mesajını kırk dört devlet şefine göndermişti. Hitler, Başkanın çıkışını hemen yakaladı ve bundan elinden geldiğince yararlandı.

> "Başkan Roosevelt'in yaptığı ve benim dün gece öğrendiğim teklif, Alman hükümetinin en sıcak şükranlarını kazanmıştır. Alman hükümeti uluslararası buhranın önlenmesinde bu yöntemin kullanılmasına muvafakat etmeye şimdiden hazırdır... Başkanın teklifi barışın sürdürülmesi için işbirliği yapmak isteyen herkese rahatlatıcı bir ışıktır... Almanya, silahlı uluslar kendi saldırıcı silahlarını yok ettikleri takdirde, bütün saldırıcı silahlardan vazgeçmeye hazırdır... Almanya, aynı şeyi komşularının da yapması halinde, bütün askeri kurumlarını dağıtmaya ve elinde kalan az sayıda silahlarını yok etmeye de hazırdır... Almanya herhangi bir ciddi saldırmazlık paktını imzalamaya razı olacaktır, çünkü saldırıyı değil, yalnızca güvenliğini sağlamayı düşünmektedir."

Yumuşaklığıyla barış övgüsü bütün tedirgin dünyada sevinç ve hayret uyandıran bu söylevde birçok şeyler daha vardı. Almanya savaş istemiyordu. Savaş "sınırsız bir delilik"ti. "Mevcut sosyal ve politik düzenin çökmesine" sebep olabilirdi. Nazi Almanyasının başka halkları "Almanlaştırmaya" niyeti yoktu. "Herkeste Polonya ve Fransız ulusunun Almanlaştırılacağı inancını yaratan geçen yüzyıldan kalma zihniyet bize tamamıyla yabancıdır... Fransızlar, Polonyalılar ve öteki uluslar bizim komşularımızdır ve hiçbir tarihsel olay bu gerçeği değiştiremez."

Yalnız bir tek yerde bir uyarma vardı. Almanya, özellikle silahlanma konusunda, kendisine öteki uluslarla eşit işlem yapılmasını istiyordu. Bu eşitlik sağlanmayacak olursa Almanya hem Silahsızlanma Konferansı'ndan hem de Milletler Cemiyeti'nden çekilmeyi tercih ede-

cekti.

Hitler'den umulmayan bu akıllı laflar karşısında Batı dünyasına yayılan büyük sevinç arasında bu uyarma unutulup gitti. Londra'da çıkan *The Times* gazetesi Hitler'in ortaya attığı eşitlik isteğinin "Reddedilemeyecek" bir istek olduğunu kabul ediyordu. İşçi Partisi'nin resmi gazetesi *Daily Herald*, Hitler'in sözüne inanmak gerektiğini yazıyordu. Londra'da çıkan tutucu haftalık dergi *Spectator*, Hitler'in Roosevelt'in uzattığı eli sıktığı ve bu jestinin ıstırap çeken bir dünyada yeni bir umut ışığı olduğu sonucuna varıyordu. Resmî Alman Haberler Ajansı Washington'daki Cumhurbaşkanı sekreterinin bu sözleri söylediğini bildiriyordu: "Başkan, tekliflerinin Hitler tarafından kabul edilmesinden ötürü memnundur."

Kundakçı Nazi diktatörü birçoklarının umduğu gibi şiddetli tehditler savuracağı yerde, tatlı bir yumuşaklık göstermiş ve bir ışık tutmuştu. Dünya büyülenmişti sanki. *Reichstag*'da, hapse atılmamış ya da sürülmemiş olan Sosyalist milletvekilleri bile, aralarında hiçbir ihtilafa düşmeden Parlamentonun Hitler'in dış politika bildirisinin onayına oybirliğiyle katıldılar.

Ama Hitler'in uyarması boşuna değildi. Müttefiklerin kendi silahlarını Almanya'nın seviyesine indirmek için sekiz yıllık bir süre üzerinde direnecekleri ekimin başında anlaşılınca, Hitler 14 Ekim'de birdenbire Cenevre'de eşit hakları tanınmadığı için Almanya'nın derhal Silahsızlanma Konferansı'ndan ve Milletler Cemiyeti'nden çekileceğini açıkladı. Aynı zamanda üç teşebbüse daha geçti: *Reichstag*'ı dağıttı, Cenevre Konferansı'ndan çekilme kararını milletin oyuna sunacağını ilan etti, Savunma Bakanı General Von Blomberg'e Milletler Cemiyeti herhangi bir müeyyideye başvurduğu takdirde silahlı bir saldırıya karşı koymak üzere silahlı kuvvetlere gizli direktifler vermesini emretti.[25]

Bu acele hareket Hitler'in ilkbaharda vermiş olduğu uzlaşıcı söylevin boşluğunu hemen ortaya çıkardı. Hitler'in dış politikada oynadığı ilk açık kumardı bu.

Nazi Almanyası'nın herhangi bir silahsızlanma anlaşmasını ve Versailles'i dinlemeden yeniden silahsızlanmaya karar verdiğini gösteriyordu. Göze alınmış bir tehlikeydi ve aynı zamanda ileride göze alınacak birçok tehlikenin de ilkiydi. Blomberg'in ordu ve donanmaya vermiş olduğu ve Nürnberg duruşmalarında ortaya çıkan gizli emirden anlaşıldığına göre, Hitler müeyyidenin uygulanması ihtimali kadar bu-

tedbirler uygulandığı takdirde Almanya'nın çok kötü bir duruma düşeceğini de düşünmüştü.* Alman kuvvetlerine, batıda Fransa'ya ve doğuda Polonya ile Çekoslovakya'ya karşı verilen kesin savunma hatlarının "mümkün olduğu kadar uzun bir süre tutulması" emrediliyordu. Alman generallerinin, hiç değilse, Alman savunma hatlarının uzun bir süre tutulamayacağı konusunda hayale kapılmadıkları Blomberg'in verdiği emirlerden anlaşılmaktadır.

Bu buhran, Almanların 1936'da Ren'in silahsızlandırılmış olan sol kıyısını işgal etmelerine kadar devam edegelen üç yıllık buhranlar döneminin başlangıcıdır. Müttefikler, bu ilk harekette, Hitler Silahsızlanma Konferansı'ndan ve Cemiyetten çekildiği için değil, Hitler'den en az iki yıl önce başlamış olan Alman silahsızlanmasıyla Versailes Andlaşması'nın silahsızlanma maddelerinin bozulmuş olduğunu ileri sürerek müeyyideye başvurabilirlerdi. Müttefiklerin bu sırada Almanya'yı kolayca dize getirecekleri ve böylece Nazi İmparatorluğuna daha başlangıçta son verecekleri kesin bir gerçektir. Ama bir zamanların bu başıboş Avusturyalı serserisinin gösterdiği dehânın büyük kısmı Almanya içindeki düşmanları kadar Almanya dışındaki düşmanlarının da huylarını ve zayıf noktalarını çok iyi bilmesinden, bunları kurnazca kullanmasından ileri geliyordu. 1939'a kadar birbirlerini hızla izleyen daha büyük buhranlarda olduğu gibi şimdi de zaferi kazanmış olan müttefik uluslar, aralarında çok bölünmüş ve çok uyuşuk hale gelmiş oldukları ve Ren'in karşı kıyısında olup bitenlerin niteliğini ya da yönünü anlamayacak kadar kör bulundukları için, hiçbir harekete geçmediler. Hitler'in hesapları, eskiden olduğu gibi, yine doğru çıkacak ve kendi halkı bakımından da düşündükleri gerçekleşecekti. Alman halkının plebisitte ne diyeceğini çok iyi biliyordu. Plebisit 12 Kasım 1933 günü yapılacaktı. Aynı gün *Reichstag* için de Nazilerin tek parti seçimi düzenlenmişti. O gün, Almanların bir türlü unutamadıkları acı bir günün ertesiydi: Almanların yenilgisini tanıyan ateşkes anlaşması 11 Kasım 1918'de imzalanmıştı.

Hitler 4 Kasım'da Breslau'da yapılan seçim toplantısında, "O gün

* Birkaç hafta önce, 11 Mayıs'ta, İngiliz Savaş Bakanı Lord Hailsham, Almanya'nın yeniden silahlanma konusunda yapacağı herhangi bir teşebbüsün Andlaşmayı ihlâl sayılacağı ve Andlaşmaya göre böyle bir hareketin müeyyide ile karşılanacağını söylemişti. Almanya'da bunun silahlı bir istila olacağı düşünülüyordu.

halkımızın tarihine bir kurtuluş günü olarak geçmelidir," dedi."Tarih şöyle yazmalıdır: Alman halkı 11 Kasım'da resmen namusunu yitirdi; on beş yıl sonra bir 12 Kasım geldi ve o zaman Alman halkı yeniden kendi namusunu kurtardı." Seçim arifesinde, 11 Kasım günü, yaşlı Hindenburg radyoda ulusa verdiği söylevde kendi eğilimini belirtti: "Yarın, sağlam olan milli birliğinizi ve hükümetle dayanışma halinde olduğunuzu gösteriniz. Benimle ve Alman Şansölyesiyle birlikte eşit haklar ve namuslu barış ilkesini destekleyiniz; bizim yeniden kalkındığımızı, Tanrının yardımıyla Alman birliğini koruyacağımızı bütün dünyaya gösteriniz!"

Kaybedilmiş bir savaşın sonuçlarına karşı yapılan on beş yıllık boş birtakım çabalardan ve bunların yarattığı üzüntüden sonra Alman halkı bu plebisite hemen hemen oybirliğiyle cevap verdi. Kayıtlı seçmenlerin yüzde 96'sı seçime katıldı. Katılanların yüzde 95'i Almanya'nın Cenevre'den çekilmesini onayladı. *Reichstag* seçimine tek liste halinde katılan (listede Hugenberg ile birkaç Nazi olmayan aday da vardı) tek parti, Nazi Partisi, oyların yüzde 92'sini kazandı. Dachau toplama kampındaki 2242 kişiden 2154'ü bile oylarını kendilerini hapse tıkmış olan hükümetten yana kullandılar! Gerçi birçok yerlerde, oya katılmamak ya da ters oy kullanmak isteyenler korkutulmuştu; birçok kimsede oylarını rejime karşı kullananların kovuşturulacağı ya da cezalandırılacağı korkusu vardı. Ama bütün bunlara rağmen, hiç olmazsa sayımı namuslu yapılan bu seçim, Adolf Hitler için şaşırtıcı bir zafer oldu: Dış dünyaya meydan okuyuşunu Alman halkının çoğunluğu destekliyordu. Bunda hiç şüphe yoktu.

Plebisit ve seçimden üç gün sonra Hitler Polonya elçisi Josef Lipski'yi çağırdı. Konuşma sonunda yayımlanan ortak bildiri, yalnız Alman halkını değil bütün dış dünyayı da şaşırttı. Gerek Polonya ve gerekse Alman hükümeti, "her iki ülkeyi ilgilendiren sorunları aralarında doğrudan doğruya yapacakları görüşmelerle çözmek ve Avrupa barışının pekiştirilmesi için aralarında kuracakları ilişkilerde kuvvete başvurmamak" hususunda anlaşmışlardı.

Almanlara göre Polonyalılar Fransızlardan daha kötü düşmanlardı. Almanlara göre, Versailles Barış Andlaşması'nı hazırlayanların işledikleri en büyük cinayet Doğu Prusya'nın Polonya Koridoruyla Almanya'dan ayrılması, Danzig'in Almanya'dan alınması ve halkının çoğunluğunu Polonyalılar teşkil ettiği halde Polonya'nın bölünmesinden

beri Alman toprakları sayılan Posen bölgesiyle Silezya'nın bir kısmının Polonyalılara verilmesi olmuştu. Polonyalıların aldıkları yerleri sürekli olarak ellerinde tutabileceklerine inanan hiçbir Alman devlet adamı yoktu. Stresemann bile, batıda yapılan bir Locarno Paktı'na ek olarak doğuda da aynı biçimde bir pakt yapılmasını düşünmek dahi istememişti. *Reichswehr*'in yaratıcısı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen dış politikanın yapıcısı General von Seeckt, daha 1922'de hükümete şunu öğütlemişti: "Polonya'nın varlığına tahammül edilemez; Polonya Alman hayatının temel koşullarıyla uzlaştırılamaz. Polonya ortadan kalkmalıdır ve kalkacaktır." Ayrıca şu sözleri de eklemişti: "Polonya'nın ortadan silinmesi Alman politikasının ana amaçlarından biri olmalıdır... Polonya'nın ortadan kalkmasıyla, Versailles Barışı'nın en güçlü dayanak noktalarından biri, yani Fransız hakimiyeti yıkılmış olacaktır."[26]

Hitler ise Polonya'nın ortadan kaldırılmasından önce bu ülkenin Fransa ile olan ittifakını bozmak gerektiği kanısındaydı. Şimdi yapmış olduğu çıkışın gelecekte sağlayacağı yararlardan başka, hemen getirebileceği şeyler de vardı: Polonya'ya karşı kuvvete başvurmamayı taahhüt etmekle barış propagandasını güçlendirmiş ve Cenevre'deki toplantıların birdenbire ayrılması yüzünden gerek Batı ve gerekse Doğu Avrupa'dan çıkan birtakım şüpheleri yatıştırmış oluyordu. Polonyalıları doğrudan doğruya kendisiyle görüşmeye zorlamakla Milletler Cemiyeti'ni hiçe sayıyor ve böylece cemiyetin otoritesini zayıflatıyordu. Aynı zamanda, Milletler Cemiyeti'ndeki "ortaklaşa güvenlik" fikrine bir darbe indirmiş ve Fransa'nın Doğu Avrupa'daki ittifaklarını yıkmış oluyordu. Polonya bu ittifaklar sisteminin en büyük kalesiydi. Polonyalılara karşı geleneksel olarak kin besleyen Alman halkı bu hareketi anlamayabilirdi, ama Hitler'e göre diktatörlüklerin demokrasiler üzerindeki üstünlüklerinden biri de halkın tutmadığı, ama sonunda önemli sonuçlar verecek olan politikaların içerde hiç gürültü patırtı çıkmadan geçici olarak ve rahatça izlenebilmesiydi.

Hitler iktidara gelişinin ilk yıldönümünde *Reichstag* önüne çıkmadan dört gün önce, 26 Ocak 1934 günü, Almanya ile Polonya arasında on yıllık bir saldırmazlık paktı imzalandığı açıklandı. O günden sonra, Mareşal Pilsudski'nin diktatörlüğü altında parlamenter demokrasinin son kalıntılarının da ortadan kalktığı Polonya, 1919'daki son kuruluşundan beri kendisini koruyan Fransa'dan gittikçe ayrıldı ve

Nazi Almanyasına yaklaşmaya başladı. Polonya, böylece, bu "dostluk ve saldırmazlık" andlaşması sona ermeden kendisini yok edecek yola girmiş oluyordu.

Hitler 30 Ocak 1934 günü *Reichstag* karşısına çıktığı zaman, arkasında Alman tarihinde bir eşi daha olmayan büyük bir başarı yılı bulunuyordu. On iki ay içinde Weimar Cumhuriyeti'ni ortadan kaldırmış, Cumhuriyetin getirdiği demokrasinin yerine kendi diktatörlüğünü geçirmiş, kendisininkinden başka bütün siyasi partileri ortadan silmiş, ayrı ayrı devletlerin hükümetlerini ve parlamentolarını dağıtmış, Almanya'yı birleştirip federal bir devlet olmaktan çıkarmış, sendikaları kapatmış, ne kadar demokratik dernek varsa ortadan kaldırmış, Yahudileri kamu ve meslek hayatından uzaklaştırmış, söz ve basın özgürlüğüne son vermiş, hâkimlerin bağımsızlığını kaldırmış, eski ve kültürlü bir halkın siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal hayatını Nazi yönetimine göre "koordine" etmişti. Bütün bu başarılarında ve Almanya'yı Cenevre'de uluslar topluluğundan ayıran ve Almanya'nın büyük devletler arasında eşit haklara sahip olmasını isteyen kesin dış politika çıkışlarında, sonbaharda yapılan plebisitin ve seçimin gösterdiği gibi, Alman çoğunluğunun desteğini sağlamıştı.

Buna rağmen diktatörlüğünün ikinci yılında Nazi ufuklarında yeni fırtına bulutları görünüyordu.

30 HAZİRAN 1934, KANLI TEMİZLE HAREKETİ

Ufukta birtakım kara bulutların görünmesi çözülmemiş üç sorundan ileri geliyordu. Bu sorunlar birbirlerinin içine girmişti: Parti solkanadının ve S.A. liderlerinin durmadan "ikinci ihtilâl"i öne sürmeleri; S.A.'larla ordu arasındaki çatışmalar; ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'un yerine kimin geçeceği sorunu. Başkan, bahardan beri artık iyice çökmeye başlamıştı.

İki buçuk milyonluk bir ordu haline gelmiş olan S.A.'ların şefi Roehm'ü, ne Hitler'in kendisini kabineye almak için yaptığı teklif, ne de Yılbaşında kendisine göndermiş olduğu dostça mektup yatıştırabilmişti. Roehm şubat ayında kabineye uzun bir muhtıra verdi. Bu muhtırada S.A.'ların yeni bir halk ordusunun temelini teşkil etmesini ve silahlı kuvvetlerle, S.A. ve S.S.'lerin ve bütün eski muharip grupları-

nın bir Savunma Bakanlığı'nın emrine verilmesini, kendisinin de -açıkça anlaşılıyordu- bakanlığın başına getirilmesini istiyordu. Subay çevreleri için bundan daha sinirlendirici bir teklif olamazdı. Bu yüzden yüksek rütbeli subaylar teklifi oybirliğiyle reddettiler ve Hindenburg'a başvurarak kendilerini desteklemesini istediler. Külhanbeyi Roehm ile onun kavgacı hücum kıtaları orduyu ele geçirdikleri takdirde imtiyazlı asker sınıfının bütün geleneği altüst olabilirdi. Bundan başka, S.A. şefinin çevresindeki homoseksüel kliğin yaşadığı sefahat hayatıyla bunların yaptıkları serserilikler üzerine anlatılan ve ağızdan ağıza dolaşan hikayeler generallerin tüylerini ürpertiyordu. General von Brauchitsch'in sonradan mahkemede söylediği gibi, "yeniden silahlanma hırsızlarla sarhoşların, homoseksüellerin katılmalarına izin vermeyecek kadar ciddi ve zor bir işti."

O an için Hitler orduyu gücendirmeyi göze alamazdı. Bu bakımdan Roehm'ün teklifini desteklemedi. Gerçekten de, silahsızlanma çıkmazını görüşmek üzere o sırada Berlin'e gelmiş olan Anthony Eden'e, 21 Şubat'ta S.A.'ların üçte iki oranında azaltmayı düşündüğünü, geri kalanların da askeri eğitim görmediklerini ve silahları bulunmadığını kontrol edecek bir sisteme razı olabileceklerini gizlice söylemişti. Hitler'in böyle bir teklif yaptığı haberi sızınca, Roehm ile S.A.'lar büsbütün öfkelendiler. 1934 yazına doğru S.A. şefiyle Ordu Yüksek Komutanlığı arasındaki ilişkiler daha da bozuldu. Roehm ile General von Blomberg arasında kabinede çetin çatışmalar oldu. Mart ayında Savunma Bakanı Hitler'e başvurarak, S.A.'ların büyük sayıda muhafız kuvvetlerine ağır makinalı tüfekler verdiklerini söyledi; bunun ordu için bir tehlike olduğunu belirttiği gibi, aynı zamanda, General von Blomberg'in kendi ifadesine göre, böyle açık bir hareketin *Reichswehr*'in himayesinde Almanya'nın yeniden gizlice silahlanma işini tehlikeye düşüreceğini sözlerine ekledi.

Hitler ise, o sırada, inatçı Roehm ile yardakçılarından ayrı olarak, hasta yatan Hindenburg'un son nefesini vereceği günü düşünüyordu. Gerek yaşlı Cumhurbaşkanının ve gerekse ordu ile Almanya'daki öteki gerici kuvvetlerin Feld-Mareşal ölür ölmez Hohenzollern hanedanını geri getirmek istediklerini biliyordu. Hitler'in de kendine göre planları vardı. Neudecek, kendisiyle Blomberg'e, Başkanın günlerinin sayılı olduğunu nisan ayında gizli olarak ve resmen bildirince, sıkı bir darbe indirmenin zamanı geldiğini anladı. Bu darbenin başarıya ulaşması için

subay çevrelerinin desteğine ihtiyacı vardı; bu desteği sağlamak için de bütün tavizleri vermeye hazırdı.

Orduyla gizli görüşmeler yapmak fırsatı az sonra çıktı. 11 Nisan'da Başbakan, General von Blonmberg ile Ordu Komutanı General Freiherr von Fritsch ve Donanma Komutanı Amiral Raeder ile birlikte, Doğu Prusya'da yapılacak ilkbahar manevralarında bulunmak üzere *Deutscland* kruvazörüne bindi ve Kiel'den Konigsberg'e gitti. Ordu ve Donanma şeflerine Hindenburg'un gün geçtikçe bozulan sağlığı anlatıldı; Hitler *Reichswehr* sayesinde kendisinin Cumhurbaşkanı yerine geçeceğini hiç çekinmeden söyledi. Bu teklifi Blomberg destekledi. Askerlerin kendisini desteklemesine karşılık o da Roehm'ün ihtiraslarını bastıracak, S.A.'yı çok azaltacak ve orduyla donanmanın Üçüncü Alman İmparatorluğu'nda tek silahlı kuvvet olmasını teminat altına alacaktı. Hitler'in, kendisini destekledikleri takdirde orduyla donanmanın geniş çapta büyüme şansı olacağını Fritsch ile Raeder'e söylediği sanılmaktadır. Raeder dalkavuğun biriydi, nasıl olsa kabul ederdi. Ama Fritsch sert bir adamdı; önce daha üst generallere danışmak istediğini söyledi.

Bu danışma 16 Mayıs'ta Bad Nauheim'de yapıldı. Alman Ordusunun en yüksek generallerine "Deutschland Paktı" anlatıldığı zaman hepsi de oybirliğiyle Cumhurbaşkanı Hindenburg'un halefi olarak Hitler'i tanımayı kabul ettiler.[27] Bu *siyasi* karar ordu için tarihsel bir önem taşıyordu. Ordu kendisini megaloman bir diktatörün eline isteye isteye teslim etmekle kendi ölümünü kendi eliyle hazırlamış oluyordu. Hitler ise bu pazarlık sonunda diktatörlüğünün en yüksek noktasına çıkmış oluyordu. İnatçı Feld-Mareşal artık yolunun üstünden çekilmiş, Hohenzollern'lerin geri gelmesi ihtimali ortadan kalkmış olduğuna vekendisi de hükümetin olduğu kadar devletin de başkanı olacağına göre, artık yolunda hiçbir engele rastlamadan kendi başına istediği gibi yürüyebilirdi. Bu yüksek mevkie çıkmak için ödeyeceği ücret pek önemsizdir: S.A.'yı feda edecekti. Zaten artık onlara ihtiyacı yoktu; bütün iktidarı eline geçirmişti. Onlar artık sadece Hitler'in başının belası bir sürü ayaktakımıydı. Hitler generallerinin ne kadar kalın kafalı olduklarını o bahar günlerinde daha iyi anlamış, onları daha da hor görmüş olsa gerek. Bu adamların şaşılacak kadar kolaylıkla elde edilebileceğini düşünmüştür herhalde. Bu yargısını Hitler, haziran ayında bir an dışında, sonuna kadar ve kendisiyle birlikte onların da sonu ge-

linceye kadar, hiç değiştirmedi.

Yaz gelmişti, ama Hitler'in başındaki dertler bitmek şöyle dursun daha da artmıştı. Berlin'de tatsız, gergin bir hava esiyordu. "İkinci ihtilâl" yaygaraları artmıştı; yalnız Roehm'le hücum taburları değil, basını elinde bulunduran Goebbels bile söylevlerinde ve yazılarında bu havayı körüklüyordu. Tutucu sağcılarla, Junker'ler, Papen'in ve Hindenburg'un çevresindeki büyük sanayiciler, artık ihtilâle, gelişigüzel tutuklamalara, Yahudilerin öldürülmesine, Kiliselere yapılan saldırılara bir son verilmesini, hücum taburlarındaki erlerin küstahça davranışlarının önlenmesini, Nazilerin örgütlediği genel terörün bitmesini istiyorlardı.

Nazi Partisi'nin içindeyse yeni ve şiddetli bir iktidar savaşı vardı. Roehm'ün iki en azılı düşmanı Goering'le Himmler, kendisine karşı birleşmişlerdi. Goering 1 Nisan'da henüz S.A.'ların bir kolu olan Roehm'ün komutasındaki siyah ceketli S.S.'lerin şefi Himmler'i Prusya Gestapo şefi tayin etmiş ve Himmler de hemen kendi özel gizli polis imparatorluğunu kurmaya başlamıştı. Bir yıl önceki ağustosta Hindenburg tarafından (Hava Bakanı olduğu halde) *General der Infanterie*'liğe (piyade generali) terfi ettirilen Goering eski, kılıksız, kahverengi S.A. üniformasını sırtından sevinçle atmış, yeni mevkiine daha şatafatlı üniformasıyla geçmişti. Bu değişim tamamıyle sembolikti aslında: Goering bir general olduğu ve imtiyazlı asker sınıfından gelen bir aileye mensup bulunduğu için hemen ordudan yana olmuş, Roehm'e ve S.A.'lara karşı cephe almıştı. Goering o günkü yaban savaş koşulları altında kendini korumak için özel bir polis kuvveti kurmuştu. Bunun adı *Landespolizeigruppe General Goering*'di. Birkaç bin kişiden oluşan bu polis kuvvetinin merkezi Lichterfelde'deki eski subay okuluydu. Goering orduya ilk burada katılmıştı. Okul, Berlin dolaylarında stratejik bir noktada bulunuyordu.

Komplo ve karşı-komplo söylentileri başkentte zaten gergin olan sinirleri büsbütün germişti. General von Schleicher kendi kendine siyasi hayattan çekilmeyi hâlâ göze almamış, ya da Hindenburg'la generallerin ya da tutucuların güvenini yitirdiğini hâlâ anlamamış görünüyordu. Güçsüz durumuna rağmen yine de politikaya karışmaya başlamıştı. Roehm ve Gregor Strasser ile ilişki kurmuş, birtakım pazarlıklara girişmişti: kendisi eski düşmanı Papen'in yerine Başbakan Yardımcısı, Roehm de Savunma Bakanı olacak ve S.A. orduyla

birleştirilecekti. Bu görüşmelere ait raporlarından bir kısmı Hitler'in de eline geçmişti. Berlin'de elden ele çeşit çeşit kabine "listeleri" gezip duruyordu. Bu listelerin birinde Bruening Dışişleri Bakanı, Strasser de Ekonomi Bakanı olarak gösteriliyordu. Bu ilişkiler üzerine verilen raporların çoğu temelsizdi, ama kendilerine göre birtakım nedenlerden ötürü Roehm ile S.A.'ları ortadan kaldırmak, Schleicher ve bir kısım inatçı tutucularla hesaplaşmak isteyen Goering'le Himmler bu raporlara çok önem verdiler. Hemen bunları allayıp pulladılar ve Hitler'e götürdüler. Hitler'i kuşkulandırmak için zaten ortaya ufak bir laf atmak yeterdi. Goering ile kendi Gestapo şefi yalnız S.A.'lar arasında temizlik yapmak değil, aynı zamanda sol ve sağdaki öteki muhalifleri de tasfiye etmek istiyorlardı. Bunlar arasında, geçmişte Hitler'e karşı gelmiş olup da artık siyaset hayatından çekilmiş olanlar da vardı. Mayısın sonunda Bruening ile Schleicher'e öldürülecekleri bildirildi. Bruening kılık değiştirerek Almanya'dan gizlice kaçtı, Schleicher ise Bavyera'da tatil geçirmeye gitti ve Haziranın sonuna doğru Berlin'e döndü.

Haziran'ın başında Hitler Roehm'le hesaplaştı. *Reichstag*'da anlattığına göre bu hesaplaşma "gece yarısına kadar" yalnızca beş saat sürdü, Hitler'in söylediğine bakılırsa, Nazi hareketindeki en yakın arkadaşıyla bir anlaşmaya varmak için yaptığı "son teşebbüstü" bu.

> "Partiye bağlı eski üyelerin ve S.A. liderlerinin sayısız söylentileriyle bunların yaptıkları açıklamalardan, birtakım vicdansız unsurların, Almanya'ya akla gelmeyen felaketlerden başka bir şey getirmeyecek olan milli bir Bolşevik hareketine girişmeye hazırlandıkları izlenimini elde etmiş olduğumu kendisine haber verdim... Delilikten vazgeçmesini, herhangi bir anda felaketle bitecek bir gelişmeyi önlemek üzere yerini geçici olarak bırakmasını kendisinden son olarak rica ettim."

Hitler'e göre Roehm kendisine "her şeyi yoluna koymak için elinden geleni yapacağını vaad" etmiş. Sonradan da, aslında Roehm "Beni tasfiye etmek için hazırlığa başladı," demiştir.

Bu söz pek doğru değil. Gerçi bütün bu temizleme hareketinin iç yüzü, tıpkı *Reichstag* yangınında olduğu gibi, hiçbir zaman ortaya çıkmayacak ama, bugüne kadar ortaya çıkan tanıtlardan S.A. şefinin Hitler'i ortadan kaldırmak için herhangi bir komplo hazırlamadığı anlaşılıyor. Ne yazık ki ele geçen arşivlerde ne *Reichstag* yangınının ne de bu temizlemenin gerçek yüzünü aydınlatacak bir şey yok; her iki

olaya ait suçlandırıcı belgelerin Goering'in emriyle yok edilmiş olmaları mümkündür.

İki eski Nazi arasında geçen uzun konuşmacının içyüzü ne olursa olsun, bu görüşmeden bir iki gün sonra Hitler S.A.'ların bütün Temmuz ayı boyunca izinli sayılmalarını emretti, bu ay içinde hücum taburlarının üniforma giymelerini ya da yürüyüşlere, "talbikat"lara katılmalarını yasakladı. Roehm 6 Haziran'da hastalık izni aldığını açıkladı, ama aynı zamanda ortalığa da kafa tuttu. "Eğer S.A.'nın düşmanları, S.A.'ların bir daha toplanmayacağını, ya da izinden sonra ancak bir kısmının geri alınacağını sanıyorlarsa, kısa sürecek umutlarıyla bırakalım oyalansınlar. Onlar gerektiği zaman, gereken şekilde cevaplarını alacaklardır. Almanya'nın kaderi S.A.'nın elindedir ve öyle kalacaktır."

Roehm, Berlin'den ayrılmadan önce, Hitler'i Münih yakınlarındaki Wiessee kasabasına S.A. liderleriyle 30 Haziran'da bir toplantı yapmaya çağırdı. Hitler hemen kabul etti ve sözüne bağlı kalarak aynı günde orada bulundu, ama Roehm'ün aklından bile geçirmediği bir şekilde. Belki Hitler de o anda öyle olacağını bilmiyordu. Çünkü, sonradan *Reichstag*'da şöyle diyecektir: "Son bir karara varmadan önce çok düşündüm, çok tereddüt ettim. Tekrar düşündüm... Hareketi ve S.A.'larımı böyle bir anlaşmazlığın yaratacağı utançtan koruyacağımı ve bu uygunsuzluğun şiddetli çatışmalar olmaksızın ortadan kaldırılabileceğini hâlâ gizlice umuyordum."

Hitler sonra sözlerine şunları ekliyor: "İtiraf edilmeli ki mayısın son günlerinde birçok rahatsız edici gerçekler ardarda ortaya çıktı." Ama bu gerçekler onu rahatsız etti mi? Hitler'in sonradan anlattığına göre, Roehm ile fırsatçı arkadaşları Berlin'i almaya ve kendisini tutuklamaya hazırlanmışlar. Eğer böyle bir şey olmasaydı S.A. liderleri haziranın başında Berlin'den ayrılırlar mıydı? Daha da önemlisi, Hitler o sırada neden Almanya'dan ayrıldı ve böylelikle S.A. şeflerine kendi yokluğunda devleti ele geçirme fırsatı verdi?

Hitler, 14 Haziran'da Faşist diktatör dostu Mussolini ile yapacağı birçok görüşmelerin ilkini yapmak üzere Venedik'e uçtu. Bu ilk karşılaşma Alman lideri bakımından pek tatlı geçmedi; çünkü, üzerinde pırıl pırıl siyah Faşist üniformasıyla ve göğsündeki dizi dizi nişanlarıyla, lütfen eğilerek ziyaretçisine elini uzatan tecrübeli Duçe'nin yanında Alman diktatörü, kirli pardesüsü ve ütüsüz fötr şapkasıyla pek

sönük kalmıştı. Hitler Almanya'ya oldukça sinirli döndü ve Mussolini ile yaptığı görüşmeyi anlatıp yurt içinde gün geçtikçe bozulan durumu değerlendirmek üzere parti liderlerini 17 Haziran Pazar günü Thuringia'da Gera adındaki küçük bir kasabada toplantıya çağırdı. Kaderin cilvesine bakın ki, aynı gün Marburg adlı eski bir üniversite kasabasında başka bir toplantı daha vardı. Hem bu toplantı Almanya'da ve elbetteki bütün dünyada dikkati daha çok üzerine toplamış, zaten kritik olan durumu en yüksek noktasına çıkarmıştı.

Bizim kibar Papen, bilindiği gibi, Hitler ve Goering tarafından kabaca terkedilmişti, ama hâlâ resmen Başbakan Yardımcısıydı ve Hindenburg'un da ona hâlâ güveni vardı. Şimdi nasılsa cesaretini yeniden toplamış. Almanya'ya bin bir türlü hileyle yerleştirdiği rejimin aşırılıklarına karşı açık açık kafa tutmaya başlamıştı. Mayıs ayı içinde hasta Başkanı görmeye Neudeck'e gitti. Koruyucusunu canlı olarak son görüşü oldu bu. Saçı sakalı ağarmış ve zayıflamış olan ihtiyar Feld-Mareşal kendisine şunları söyledi: "İşler kötü gidiyor, Papen. Bak bakalım yoluna koyabilir misin?"

Cumhurbaşkanından yüz bulan Papen, 17 Haziran'da bir konferans vermesi için Marburg Üniversitesi tarafından yapılan çağrıyı kabul etti. Konferansın metnini kendi özel danışmanlarından Edgar Jung hazırladı. Edgar Jung Münih'li parlak bir avukat, bir yazar ve bir Protestandı. Metindeki bazı görüşleri de, Başbakan Yardımcısı sekreterlerinden Herbert von Bose ile Katolik Hareketinin lideri Erich Klausener eklemişlerdi. Her üçü de bu işbirliğini az sonra hayatlarıyla ödediler. Cesur bir çıkıştı bu ve Jung'un sayesinde konferansın metni temiz bir ifadeyle ve ciddi bir hava ile yazılmıştı. İhtilâl'in artık bitmesi, Nazi terörüne bir son verilmesi, normal hayata dönülmesi ve birtakım özgürlüklerin, özellikle, basın özgürlüğünün yeniden tanınması isteniyordu. Propaganda Bakanı Dr. Goebbels'e seslenen Papen şunları söyledi:

> "Açık, erkekçe tartışmalar Alman halkı için, örneğin Alman basınının bugünkü durumundan daha yararlıdır. Hükümet şu eski sözü (unutmamalıdır): Ancak korkaklar eleştirilmekten çekinirler... Propagandayla büyük adam yaratılmaz... Halkla yakından ilişki kurmak ve birlik olmak isteyen bir insan, halkın anlayışını küçümsememelidir. Hiç kimse halkı ebediyen elinde tutamaz. Hiçbir örgüt, hiçbir propaganda, ne kadar mükemmel olursa olsun, yalnız başına uzun zaman güven sağlayamaz. Güvenlik ve

bağlılık, kışkırtmayla... Ulusun çaresiz kısmına karşı yapılan korkutmalarla değil, ancak halka durumu her zaman anlatmakla sürdürülebilir... Kardeşçe ve dostça bir araya gelmemizin ve yurttaşlarımıza saygı duymamızın, ciddi insanların çalışmalarını bozmaktan kaçınmamızın ve bağnazları susturmamızın zamanı gelmiştir.[28]

Konferansın metni Almanya'da geniş ilgi uyandırdı. Gera'da toplanan Nazi liderleri üzerindeyse bir bomba etkisi yarattı. Dr. Goebbels metnin mümkün olduğu kadar az yayılması için hemen harekete geçti. Aynı günün akşamı radyoda okunacağı söylenen metnin okunmasını ve basında konferanstan söz edilmesini yasakladı, metnin bir kısmını veren *Frankfurter Zeitung* gazetesini polisçe toplattırdı.. Ama Hitler rejimine karşı çıkan konferans metninin, Alman halkı ve bütün dünya tarafından öğrenilmesine Propaganda Bakanı'nın sınırsız gücü bile yetmedi. Kurnaz Papen metni Berlin'deki yabancı gazetecilerle diplomatlara vermiş ve konferans Papen'in gazetesi *Germania*'da çarçabuk basılarak gizlece dağıtılmıştı.

Hitler Marburg söylevini öğrenince deliye döndü. Aynı gün Gera'da öğleden sonra verdiği bir söylevde, "bir halkın yeni dev kalkınmasını birkaç kelimeyle durdurabileceğini sanan cüce"yi suçladı.Verdiği konferansın yayını önlenince Papen de kızmıştı. 20 Haziran'da hemen Hitler'e koştu ve "ikinci derecedeki" bir bakan tarafından söylevinin yasaklanmasına göz yummayacağını bildirdi. Konuşmasını "Cumhurbaşkanı adına" yaptığını belirtti ve sonra hemen orada istifasını verdi. "Durumu derhal Hindenburg'a bildireceğini" de sözlerine ekledi.[29]

Bu tehdit Hitler'i gerçekten telaşlandırdı, çünkü Başkanın durumdan memnun olmadığına, sıkıyönetim ilan ederek iktidarı orduya vermeyi düşündüğüne dair mevcut raporlardan haberdardı. Durumun Nazi rejiminin sürdürülmesi bakımından ne dereceye kadar tehlikeli olduğunu iyice anlamak üzere ertesi gün (21 Haziran günü) Hindenburg'u görmek üzere Neudeck'e uçtu. Kendisine gösterilen kabul şekli korkusunu daha da arturmaktan başka bir işe yaramadı. Neudeck'te kendisini General von Blomberg karşıladı. Hitler dalkavuk Savunma Bakanı'nın durumundan hemen bir değişiklik olduğunu anladı. Blomberg yeniden Prusyalı sert bir general oluvermişti. Almanya'daki gergin duruma hemen bir son vermediği takdirde Başkanın sıkıyönetim ilan ederek devleti ordunun eline vermeyi kararlaştırdığını söylemeye Feld-Mareşalin

kendisini memur ettiğini çok kaba bir şekilde Hitler'e söyledi. Hitler birkaç dakika Blomberg'in yanında Hindenburg'u görmesine izin verilmesini istedi. İçeri girdiği zaman ihtiyar Başkan ultimatomu doğruladı.

Nazi Başbakanı çok kötü bir duruma düşmüştü; işler ters gidiyordu. Bu durumda Cumhurbaşkanının yerine geçmek için tasarladığı plan hem suya düşmüş oluyor, hem de ordunun iktidara gelmesi halinde kendisini de, Nazi hükümetini de ortadan silip süpürmesi ihtimali beliriyordu. Uçakla yeniden Berlin'e dönerken, eğer yaşamak niyetindeyse kendisi için yapılacak bir tek şey kaldığını düşünüyordu herhalde. Ordu ile varmış olduğu anlaşmaya bağlı kalmalı, S.A.'ları dağıtmalı, hücum taburları liderlerinin istedikleri ikinci ihtilali durdurmalıydı.. Sayın Başkan tarafından desteklenen ordunun başka hiçbir şeyi kabul etmeyeceği açıktı.

Bununla beraber Hitler, haziranın son önemli haftasında yine birtakım duraksamalar geçirdi: Böyle bir hareket kendilerine çok şeyler borçlu olduğu S.A. liderleri için çok kötü olacaktı. Ama Goering ile Himmler bu konuda kesin bir karara varmasına yardım ettiler. Hangi hesapları göreceklerini tespit etmişler, ortadan kaldırmak istedikleri gelmiş geçmiş düşmanları gösteren uzun listeler hazırlamışlardı. Bütün yapılacak şey Führer'i, kendisine karşı büyük bir "komplo" hazırlandığına, o yüzden de çabuk ve merhametsizce harekete geçmek gerektiğine inandırmaktı. Hitler'e en çok bağlı olanlardan İçişleri Bakanı Wilhelm Frick'in Nürnberg mahkemesinde verdiği ifadeye göre, sonunda Hitler'i "Roehm'ün bir darbe hazırladığına" inandıran Himmler oldu. "Führer de Himmler'e darbeyi basurmasını emretti." Frick'in anlattığına göre, Himmler'e Bavyera'da, Goering'e ise Berlin'de harekete geçme emri verildi.[30]

Ordu da Hitler'i çok kışkırttı. Bu bakımdan az sonra girişilecek barbarca hareketin sorumluluğu biraz da orduya aittir. Başkomutan General von Fritsch 25 Haziran'da orduyu alarm durumuna geçirdi; bütün izinleri kaldırdı ve askerlerin kışlalarından çıkmalarını yasakladı. Roehm, 28 Haziran'da Alman Subayları Birliği'nden atıldı. S.A. şefinin yakında başının belaya gireceğine işaretti bu. Blomberg o zamana kadar yapmadığı bir şeyi yaptı: Ordunun kimin arkasında bulunduğu konusunda kimsenin ve hele Roehm'ün hiçbir hayale kapılma-ması için, 29 Haziran'da *Voelkischer Beobachter*'de kendi imzasıyla bir yazı yayımladı ve bu yazıda "Ordunun... bizlerden biri olarak kalan... Adolf

Hitler'in arkasında" olduğunu belirtti.

Ordu Hitler'i temizleme hareketine başlaması için zorluyor, ama kendi ellerini kirletmek istemiyordu. Bu hareketi Hitler'le Goering ve Himmler, kendi kara elbiseli S.S.'leri ve Goering'in özel polisiyle başarmalıydı.

Hitler, Josef Terboven adındaki mahalli bir Nazi *gauleiter*'inin düğününde bulunmak üzere 28 Haziran Perşembe günü Berlin'den Essen'e gitti. Gezi ve amacı, Hitler'in yakında önemli bir krizin patlak vermek ihtimalini düşündüğünü gösterecek gibi değildi. Aynı gün Goering ile Himmler, özel S.S. taburlarına ve "Goering Polisi"ne hazırol emri verdiler. Hitler şehirde olmadığı için istedikleri gibi hareket edebiliyorlardı. Ertesi gün, ayın yirmi dokuzunda, Führer, Westephalia'daki Çalışma Kamplarını gezdi. Öğleden sonra Ren üzerindeki Godesberg şehrine döndü. Godesberg'de eski savaş arkadaşı Dreesen'in nehir kenarında işlettiği otelde konakladı. O zamana kadar hangi yanı tutacağını bir türlü kestiremeyen Goebbels -Roehm'le gizli gizli konuşuyordu- o akşam Godesberg'e geldi. Kararını vermişti artık. Berlin'den Hitler'e, sonradan Hitler'in "korkunç haber" dediği haberi getirmişti. Roehm'ün Berlin S.A. lideri, homoseksüellerin gittiği bir kahvenin eski fedailerinden eski otel garsonu Karl Ernst, hücum taburlarını alarm durumuna geçirmişti. Yakışıklı ama oldukça budala bir genç olan Ernst, o sırada hâlâ ömrünün geri kalan yirmi dört saati içinde, sağın bir darbe yapacağına ve kendisinin "Heil Hitler!" diye bağıra bağıra kahramanca öleceğine inanıyordu.

Hitler'in sonradan anlattığına göre o güne kadar, yani 29 Haziran'a kadar, "Roehm'ü yalnızca yerinden uzaklaştırmayı bir süre gözaltında tutmayı ve açıkça suçlu olan birtakım S.A. liderlerini tutuklamayı" düşünmüştü. "Geri kalanlara da ciddi bir çağrıda bulunacak, görevlerinin başlarına döndürecektim." Hitler olup bitenleri 13 Temmuz'da *Reichstag*'da şöyle anlattı:

> "Gece saat birde Berlin ve Münih'ten alarm toplantılarına ait iki acele mesaj aldım. Önce Berlin'de akşam saat dört için bir alarm toplantısı emri verilmişti... Saat beşte şaşırtıcı bir saldırıy-la harekete geçilecekti; hükümet binaları işgal edilecekti... İkincisi, Münih'te S.A.'lara zaten alarm verilmişti; gece saat dokuzda toplanmaları emredilmişti... Bu bir isyandı!... Bu gibi durumlarda yalnızca bir tek karar verebilirdim... Yalnız merhametsiz ve kanlı bir müdahale isyanın yayılmasını önleyebilirdi...
>
> Sabah saat ikide Münih'e uçtum."

Hitler "acele mesajların" kimlerden geldiğini hiçbir zaman açıklamadı, ama bunların Goering ile Himmler'den geldiği belliydi. Yalnız kesin olan bir şey vardı ki, verilen haberler epeyce büyütülmüştü. Berlin'deki S.A. lideri Ernst, o cumartesi yeni karısını alıp Bremen'e ve oradan da balayı geçirmek üzere Madeyra adasına gitmekten başka bir şey düşünmüyordu. S.A. fesatçılarının toplanmış olduğu güneyde ise acaba durum nasıldı?

Hitler, Goebbels'le birlikte, Bonn yakınlarındaki Hangelar Havaalanından 30 Haziran sabahı erkenden havalandığı sırada, Yüzbaşı Roehm ile S.A. arkadaşları, Tegernsee kıyılarındaki Wiessee kasabasında, Hanslbauer Oteli'nde mışıl mışıl uyuyorlardı. Sicilli bir katil olan ve yanık esmer, hamal gibi vücudunun üzerinde kız gibi bir yüz taşıyan Silezya S.A. *Obergruppenführer*'i homoseksüel Edmund Heines'in yattığı yatakta bir delikanlı vardı. S.A. şefleri isyan etmeyi o kadar düşünmüyorlardı ki, muhafızlarını bile Münih'te bırakmışlardı. S.A. liderleri arasında sarhoş olanlar vardı, ama bir komplo düşünen kimse yoktu.

Hitler'le yanındakiler (basın şefi Otto Dietrich ile renksiz fakat partiye bağlı Hanover S.A. lideri Viktor Lutze de katılmıştı) 30 Haziran Cumartesi günü sabah saat 4'de Münih meydanına indiler ve Münih'te birtakım tedbirlerin alınmış olduğunu gördüler. Parti Haysiyet Divanı USCHLA'nın başkanı Binbaşı Walther Buch ile Bavyera İçişleri Bakanı Adolf Wagner, sabıkalı katil ve Geli Raubal Serüveni'nde Hitler'in rakibi Emil Maurice ile at cambazı ve eski bar fedaisi Christian Weber gibi parti arkadaşlarının yardımıyla, Münih S.A. liderlerini yakalamışlardı; bunlar arasında Münih Polis Müdürü olan *Obergruppenführer* Schneidhuber de vardı. O sırada tam bir isteri krizi geçirmekte olan Hitler tutuklananları İçişleri Bakanlığı'nda gördü. Ordunun eski albaylarından olan Schneidhuber'in üstüne yürüyerek göğsündeki Nazi armasını söküp attı ve yaptığı "ihanetten" ötürü yüzüne karşı küfretti.

Gün ağardıktan az sonra, Hitler ile yanındakiler büyük bir otomobil kafilesi halinde Münih'ten ayrıldılar; hızla Wiessee'ye gittiler. Roehm ile arkadaşları Hanslbauer Oteli'nde hâlâ uyuyorlardı. İtile kakıla uyandırıldılar. Heines ile yanındaki delikanlı hemen yataktan alınarak otelin dışına götürüldü ve oracıkta Hitler'in verdiği emir üzerine tabancayla öldürüldüler. Otto Dietrich'in anlattığına göre, Füh-

rer, Roehm'ün odasına yalnız başına girdi; giyinmesi için zaman bıraktı ve Roehm'ün Münih'e getirilerek Stadelheim hapishanesine atılmasını emretti. S.A. şefi 1923'deki Birahane Darbesi'nde Hitler'le birlik olduğu için yine bu hapishanede yatmıştı. Nazi İmparatorluğu'nun kurulmasında herkesten fazla emeği geçen Nazilerin teröründe ve kötüye gidişinde herkesten fazla sorumlu olan, çoğu zaman birbirleriyle anlaşamadıkları halde buhranlı zamanlarda, yenilgilerde ve hayal kırıklıklarında yine birbirlerine destek olan bu iki arkadaşın yolları on dört yıllık fırtınalı bir hayattan sonra artık ayrılmıştı; Hitler'in ve Nazizmin bu yüzü yaralı kabadayısı artık gürültülü hayatının sonuna gelmişti.

Hitler, arkadaşına son bir lütufta bulundu: masasının üstüne bir tabanca bırakılmasını emretti. Roehm tabancayı kullanmayı reddetti. "Eğer öldürülmem gerekiyorsa beni Hitler öldürsün!" dediği söylendi. Yirmi üç yıl sonra, 1957'de yapılan bir savaş-ertesi duruşmada, olayı gözleriyle gören bir polis şefinin verdiği ifadeye göre, bunun üzerine iki S.S. subayı hücreye girdiler ve tabancalarını dosdoğru Roehm'ün üzerine boşalttılar. "Roehm bir şeyler söylemek istedi, ama S.S. subayları susturdular onu. Bunun üzerine Roehm asık yüzüyle hazırol vaziyetine geçti. Yarı beline kadar çıplaktı."* Böylece, bütün hayatı kavga gürültü içinde geçen Roehm hiçbir Almanın yükselemediği bir mevkie çıkartığı arkadaşından iğrene iğrene yine çekişme içinde ölüp gitti. Daha yüzlerce insan, aynı gün, onun gibi yok edildi. Örneğin, Schneidhuber'in şöyle bağırdığı söylenir: "Baylar, bütün bunların nedenini anlamıyorum, ama hiç olmazsa iyi nişan alın!" Ömrü boyunca hiyanet etmiş olan bu adam ne olup bittiğini, bunların neden yapıldı-

* 30 Haziran 1934 temizleme hareketine fiilen katılmış olanlar ve olayları görenler ilk olarak 1957 yılında Münih'te yapılan duruşmalarda herkes önünde konuştular. Naziler zamanında hiç kimsenin bu işten söz etmesine imkan yoktu. Yazarın, Nazilerin en yabanlarından biri olarak hatırladığı Sepp Dietrich, 1934'de Hitler'in S.S. Muhafızlarına kumanda ediyor ve Stadelheim hapishanesindeki idamları yönetiyordu. Sonradan savaş sırasında Waffen S.S. örgütlerinde generalliğe yükselen Dietrich, 1944'de Bulge Savaşı'nda alınan Amerikan esirlerinin öldürülmesi işine adı karıştığından ötürü yirmi beş yıl hapse mahkum edildi. Savaştan sonra hapisten çıkarıldı ve 1957'de Münih'e getirildi. 30 Haziran 1934 cinayetlerine katıldığı için 14 Mayıs'ta on sekiz ay hapse mahkum edildi. Roehm'ü öldüren iki S.S. subayından biri olan Michael Lippert ile kendisinin mahkumiyetleri, temizleme hareketine katılmış olan Nazi katillerine verilen ilk cezalardır.

ğını bilmiyor, ihaneti hiç olmazsa Adolf Hitler'den beklemiyordu.

Bu arada Goering ile Himmler de Berlin'de bir hayli meşguldüler: 150 kadar S.A. lideri toplatıldı, Lichterfelde'deki Subay Okulu'nun duvarı önüne dizildiler ve Himmler'in S.S. takımlarıyla Goering'in özel polislerinin kurşun yağmuru altında öldürüldüler.

Bunlar arasında Karl Ernest de vardı. Balayı seyahati geçirmek üzere otomobiliyle Bremen'e yaklaşırken silahlı S.S.'ler tarafından durdurulmuşlardı. Yeni karısı ile şoförü yaralanmıştı; kendisi de kafasına vurulup bayıltılmış, kurşuna dizilmek üzere Berlin'e getirilmişti.

Kanlı hafta sonunda yalnız S.A.'lar öldürülmedi. Başkaları da temizlendi. 30 Haziran sabahı resmi elbiseli birtakım S.S.'ler General von Schleicher'in Berlin yakınlarındaki villasının kapısını çaldılar. General kapıyı açtığı zaman olduğu yerde vurulup öldürüldü, daha on sekiz ay önce evlenmiş olduğu -o zamana kadar bekardı- karısı da, kocasına doğru koştuğu zaman oracıkta öldürüldü. Schleicher'in en yakın arkadaşlarından General Kurt von Bredow aynı günün akşamı aynı akıbete uğradı. Gregür Strasser, cumartesi günü öğle üzeri Berlin'deki evinden alındı, Goering'in emriyle Prinz Alberchtstrasse'deki Gestapo zindanında bir hücreye atılıp öldürüldü.

Papen talihli çıktı. Karısını yanına alarak kaçmıştı. Ama bürosu bir S.S. takımı tarafından altüst edildi. Sekreteri Bose, masasının başında öldürüldü; birkaç gün önce Gestapo tarafından tutuklanmış olan yakın iş arkadaşı Edgar Jung da hapishanede öldürüldü; yine iş arkadaşlarından Katolik Hareketi'nin lideri Erich Klausener Ulaştırma Bakanlığı'ndaki bürosunda katledildi; geri kalan memurları, özel sekreteri Barones Stotzingen de dahil olmak üzere hepsi toplama kamplarına gönderildiler. Papen durumu protesto etmek üzere Goering'e gittiğinde Goering, sonradan "aşağı yukarı" hatırladığına göre, boş konuşmalarla geçirecek vakti olmadığından Papen'i kovdu ve evinde hapsettirdi. Evinin çevresini tepeden tırnağa silahlı S.S.'ler sarmış, telefonu kesilerek dış dünya ile irtibatı önlenmişti. Almanya'nın Başbakan Yardımcısı bu utandırıcı duruma hiç ses çıkarmadan katlandı. Bir ay sonra, arkadaşlarını öldüren insanların teklif ettikleri Viyana elçiliğini kabul ederek büsbütün rezil duruma düştü. Viyana'da Naziler, Başbakan Dollfuss'u daha yeni öldürmüşlerdi.

Temizleme hareketinde kaç kişinin öldürüldüğü hiçbir zaman kesin olarak tespit edilemedi. Hitler 13 Temmuz'da *Reichstag* önünde

yaptığı konuşmada, on dokuz "yüksek rütbede S.A. lideri" de dahil olmak üzere toplam olarak altmış bir kişinin öldürüldüğünü, on üç kişinin "tutuklamaya karşı geldiklerinden ötürü" öldüklerini, üçünün de "intihar ettiğini" açıkladı. Hepsi hepsi yetmiş yedi kişi ölmüştü. Paris'e kaçmış olanların yayımladıkları *Temizleme Hareketine Ait Beyaz Kitap*'ta açıklandığına göre, bu hareket sırasında 401 kişi öldürülmüş, bunların ancak 116'sının kimlikleri belli olmuştur. 1957'de Münih'te yapılan duruşmada ölü sayısının "1.000'in üstünde" olduğu söylendi.

Birçokları sadece geçmişte Hitler'e muhalefet ettiklerinden ötürü öldürüldüler; bir kısmı da çok şey bildikleri için yok edildiler. Bunlar arasında biri de yanlışlıkla öldürüldü. Hitler'in yukarıda hikâyesini anlattığımız Birahane Darbesini bastıran ve uzun zamandan beri politikadan çekilmiş bulunan Gustav von Kahr'ın cesedi, başı balta ile yarılmış olarak, Dachau yakınlarındaki bir bataklıkta bulundu. Hitler onu hiçbir zaman unutmamış ve affetmemişti. Okuyucularımız Hieronimit Mezhebinden Papaz Bernhard Stempfle'in adını hatırlayacaklardır. Hani şu Hitler'in *Kavgam* kitabının yazılmasına yardım eden adam... Zavallı papaz sonradan çok konuşmuş ve Hitler'in sevgilisi Geli Raubal'ın neden intihar ettiğini orada burada anlatmış olacak ki, onun da cesedi Münih yakınlarındaki Harlaching ormanında boynu kırık ve kalbinde üç kurşun yarasıyla bulundu. Heiden'in söylediğine göre, papazı öldürenlerin başında, Geli Raubal'ın öteki âşığı, sabıkalılardan Emil Maurice varmış. "Çok bilenler" arasında üç S.A.'lı daha vardı. Bunların *Reichstag* yangınında Ernest'in kullandığı adamlar olduğu sanılıyor. Onlar da Ernest'le birlikte yok edildiler.

Dikkate değer başka bir cinayet daha var: Münih'in belli başlı günlük gazetelerinden *Muenchener Neueste Nachrichten*'in ünlü müzik eleştirmeni Dr. Willi Schmid, 30 Haziran günü akşam saat yedi buçukta çalışma odasında oturmuş viyolonsel çalıyor, bir yandan karısı akşam yemeğini hazırlarken, öte yandan dokuz, sekiz ve iki yaşındaki üç çocuğu da apartmanlarının salonunda oynuyorlardı. Birden kapı çalındı. Dört S.S. içeri girdiler ve hiçbir şey söylemeden Dr. Schmid'i alıp götürdüler. Dr. Schmid'in cesedi dört gün sonra bir tabut içinde geri getirildi. Gestapo, tabutun hiçbir suretle açılmamasını emretmişti. Hayatında hiçbir zaman politikaya karışmamış olan Dr. Willi Schmid, S.S.'ler tarafından S.A. lideri Willi Schmid'le karıştırılmıştı.

Asıl S.A. lideri de bu arada başka bir S.S. gurubu tarafından bulunmuş, kurşuna dizilmişti.*

Gerçekten Hitler'e karşı bir komplo hazırlanmış mıydı? Böyle bir komplodan yalnız resmi bildiride ve kendisinin 13 Temmuz'da *Reichstag*'da yaptığı konuşmada söz edilmiş, bu konuda en ufak bir kanıt bile gösterilmemiştir. Roehm, S.A.'nın yeni bir ordunun çekirdeği olması ve kendisinin de bu ordunun başına geçmesi konusundaki ihtirasını hiçbir zaman gizlemiş değildi. Bu plân üzerinde Schleicher'le elbetteki konuşmuştu. Bunu Başbakan olduğu zaman ilk defa Generale açmıştı. Hitler'in anlattığına göre, belki Gregor Strasser de "buna katılmıştı." Ama bütün bu konuşmalar elbetteki ihanet demek değildi. Hitler de, Otto Strasser'e göre, haziran başlarında Strasser'le temasa geçmiş ve kendisine Ekonomi Bakanlığı'nı teklif etmişti.

Hitler önce Roehm ile Schleicher'i bir "dış devlet"in —tabii Fransa'nın— hesabına çalışmakla suçlamış, bu "dış politikada" General von Bredow'un aracılık yaptığını söylemişti. Bu adamların "hain" olarak damgalanmasının nedeni kısmen buydu. Her ne kadar Hitler *Reichstag*'da bu suçlamalarını tekrarladı ve bir "yabancı diplomat" tan (Fransız elçisi Fronçois Poncet'den) alayla söz ettiyse de "Schleicher'le Roehm arasındaki konuşmaların zararsız bir nitelikte" olduğunu da sözlerine ekledi, suçlamalarını daha ileri götürmedi. Nazi Almanyasında sorumlu mevkide bulunan bir Almanın ona haber vermeden yabancı diplomatları görmesinin bile suç olduğunu söylemekle yetindi:

> "Almanya'da üç hain.. yabancı bir devlet adamıyla bir top-lantı düzenler... ve bu toplantının bana bildirmemesi için emir verirse, benden saklanan böyle bir danışma toplantısında havadan, sudan, eski paralardan ve buna benzer konulardan başka bir şey konuşulmadığı ispat edilse bile, ben bu adamları kurşuna dizmek zorundayım."

François-Poncet, Roehm "temizliğinde" parmağı olduğu iddiasını

* Willi Schmid'in karısı Kate Eva Hoerlin, New York'ta Binghamton'da, 7 Temmuz 1945'de verdiği yeminli ifadede kocasının nasıl öldürüldüğünü anlatmıştır. Kate Eva Hoerlin, 1944'de Amerikan yurttaşı olmuştu. Rudolf Hess, cinayeti örtbas etmek üzere hemen Willi Schmid'in dul kalan karısını ziyaret etmiş. "yapılan yanlışlıktan ötürü" özür dilemiş ve Alman hükümetinin kendisine maaş bağladığını söylemiş. Bu ifade Nürnberg belgeleri arasında L-135, NCA, VII, s. 889-90'da kayıtlıdır.

şiddetle protesto ettiği zaman Alman Dışişleri Bakanlığı, suçlamaların bütünüyle temelsiz olduğunu ve Nazi Alman hükümetinin, elçinin değiştirilemeyeceğini umduğunu resmen Fransız hükümetine bildirdi. Gerçekten, yazarın da kendi gözleriyle gördüğü gibi, François-Poncet Hitler'le başka herhangi bir demokratik devletin elçisinden çok daha yakın olan ilişkilerini yürütmeye devam etti.

İlk bildirilerde, özellikle Führer'in basın şefi Otto Dietrich'in anlattıklarında ve Hitler'in *Reichstag*'da yaptığı konuşmada daha çok, kurşuna dizilen S.A. lideriyle Roehm'ün ahlâksızlıkları üzerinde durulmuştu. Dietrich, Heines'in Wiessee'de bir delikanlı ile aynı yatakta yakalanışının "anlatılmaz derecede korkunç" bir sahne olduğunu yazmış ve Hitler de 30 Haziran günü, ilk idamlardan hemen sonra öğle üzeri Münih'te, sağ kalan hücum taburu liderlerine verdiği söylevde, bu adamların yalnız bundan ötürü ölümü hak ettiklerini söylemişti.

Oysa Hitler, partinin ilk günlerinden beri, yakınında bulunan arkadaşlarından bir çoğunun ve en önemli adamlarının cinsi sapıklar, sabıkalılar olduğunu pekâlâ biliyordu. Sözgelişi, Heines'in kendisine uygun bir erkek sevgili bulmaları için S.A.'ları Almanya'nın dört yanına gönderdiği hemen hemen herkesçe bilinen bir şeydi. Bu gibi şeylere Hitler o zamana kadar yalnız göz yummakla kalmamış, aynı zamanda bunları yapanları korumuştu da; parti arkadaşlarına iyi savaşçı olan bir adamın kişisel ahlâkı üzerinde fazla titiz davranmamalarını defalarca söylemişti. Ama şimdi, 30 Haziran 1934 günü, eski arkadaşlarında gördüğü ahlâk düşüklüğü karşısında şaşırdığını söylüyordu.

1 Temmuz Pazar günü öğleden sonra idamların çoğu yerine getirilmiş, Hitler bir gece önce uçakla Münih'ten Berlin'e dönmüş, Başbakanlık bahçelerinde verilen bir çayda ev sahipliği yapmıştı. Pazartesi günü Cumhurbaşkanı Hindenburg, "ihaneti daha tomurcuk halindeyken boğan ve Alman halkını büyük bir tehlikeden kurtaran kararlı ve cesur müdahelesinden ötürü" Hitler'e teşekkür etti. "Büyük ihaneti", "enerjik ve başarılı tedbirleriyle" bastırdığı için Goering'i de tebrik etti. Çarşamba günü General von Blomberg Başbakana kabinenin tebriklerini bildirdi ve kabine de bu katliâmı "devletin korunması için" gerekli bir tedbir olarak "meşrulaştırmak" yoluna gitti. Blomberg, aynı zamanda, orduya bir emirname yayımladı, Yüksek Komutanlığın olaylardan memnunluğunu açıkladı ve "yeni S.A. örgütüyle dostça ilişkiler" kuracağını vaadetti.

Ordu elbetteki S.A. gibi bir rakibin ortadan kalkmasından memnundu; ama Alman tarihinde hiç görülmemiş bir katliamı yapan, bu arada General von Schleicher ile General von Bredow gibi iki büyük generali , hain damgasını vurarak, soğukkanlılıkla öldüren bir hükümeti yalnız affetmekle kalmayıp aynı zamanda öven bir subaylar çevresinin, mertliği bir yana bırakalım, acaba artık şerefinden söz edilebilir miydi? Yalnız seksen yaşındaki ihtiyar Feld-Mareşal von Mackensen ile eski Ordu Başkomutanı General von Hammerstein, iki arkadaşlarının öldürülmesini ve bu hareketi haklı göstermek için kendilerinin ihanetle suçlandırılmasını protesto ettiler.* Yüksek rütbeli subayların bu olaylar karşısında tutumları ordunun şerefi üzerinde kara bir leke olarak kaldı; aynı zamanda, ordudaki korkunç kısa görüşlülüğün bir belirtisi oldu.

Generaller, Hitler'in 30 Haziran 1934'de giriştiği kanunsuz hareketi, daha doğrusu gangsterliği desteklemekle, kendilerini Nazilerin ilerde yalnız yurt içinde değil, sınırların ötesinde de girişecekleri ve kendi arkadaşlarına bile uygulayacakları teröre karşı koyamayacak bir duruma sokulmuşlardı. Böylece ordu, Hitler'in sözünü kanun olarak kabul etmiş bulunuyor, ya da Hitler'in 13 Temmuz'da *Reichstag*'da yaptığı konuşma sırasında söylediği şu sözleri desteklemiş oluyordu: "Eğer beni normal adalet yollarına başvurmamakla suçlayanlar ya da bana bunu soranlar olursa onlara söyleyeceğim tek söz şudur: O anda Alman halkının kaderinden sorumlu olan bendim ve bundan ötürü Alman halkının en yüksek yargıcı *(oberster Gerichtsher)* ben oldum." İlerdeki olayları önlemek üzere de sözlerine şunları eklemişti: "Gelecekte herkes şunu iyi bilmelidir ki, devlete el kaldıracak olan kimsenin payına düşecek şey ölümdür!" Bu sözler gelecek on yıl için generallere yapılan bir uyarmaydı ve bu uyarma, içlerinde en çok umutsuzluğa kapılan birinin "yüksek yargıcı" vurmak üzere elini kaldıracağı güne kadar etkisini sürdürecekti.

* Bu iki yüksek rütbeli subay, Schleicher ile Bredow'un şereflerini kurtarmak için durmadan çalıştılar ve sonunda, Hitler'in 3 Ocak 1935'de parti büyükleri ve askeri liderlerle yaptığı gizli bir toplantıda, Hitler'e, iki generalin öldürülmesinin bir "hata" olduğunu kabul ettirdiler, adlarının kendi birliklerindeki şeref listesine yeniden yazdırılmasını sağladılar. Bu "şeref iadesi" Almanya'da hiçbir zaman açıklanmadı, ama subaylar buna ses çıkarmadılar. (Wheeler Benett'in, **The Nemesis of Power** adlı kitabının 337'nci sayfasına bakınız.)

Oysa subaylar, Nazi hareketinin kendi geleneksel imtiyaz ve iktidarları için bir tehlike olması korkusundan 30 Haziran'da ebediyen kurtulduklarını sanmışlardı. Artık, S.A.'ların yerini S.S.'ler almıştı. Bu temizleme hareketi sırasında gösterdikleri başarıdan ötürü S.S.'ler 26 Temmuz'da bağımsız bir örgüt haline getirildiler. Başlarında -*Reichsführer* olarak- Himmler vardı ve Himmler de yalnızca Hitler'e karşı sorumluydu. Daha disiplinli, daha sadık bir güç olan S.S.'ler az sonra S.A.'lardan daha güçlü bir duruma geldiler ve ordunun karşısında Roehm'ün Kahverengi Gömleklilerinden daha büyük bir rakip oldular.

Ama o sırada generaller kendilerinden çok emin bulunuyorlardı. Çünkü Hitler, 13 Temmuz'da *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada, ordunun "silahlı tek kuvvet olarak" kalacağını söylemişti. Başbakan, Yüksek Komutanlığın emrine uyarak, ordunun silahlı tek kuvvet olması ilkesini tartışmaya cesaret eden S.A.'ları temizlemişti. Artık ordunun *"Deutschland Paktı"*nda üzerine düşen görevi yapmasının zamanı gelmişti.

HINDENBURG'UN ÖLÜMÜ

Hiç ölmeyecekmiş gibi görünen Hinderburg bütün yaz boyunca çöktükçe çöktü ve sonunda 2 Ağustos sabahı saat dokuzda, seksen yedi yaşında öldü. Üç saat sonra, öğle üzeri, *bir gün önce* kabinenin almış olduğu bir karar gereğince, Başbakanlık makamı ile Cumhurbaşkanlığı makamının birleştirildiği, Adolf Hitler'in Devlet Başkanlığı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığı görevini üzerine aldığı açıklandı. Cumhurbaşkanı unvanı kaldırıldı; Hitler'e Führer ve Alman Başbakanı (Şansölyesi) denilecekti. Artık diktatörlüğü tamamlanmıştı. Hitler herhangi bir delik bırakmamak amacıyla bütün silâhlı kuvvetlerdeki subaylara ve erlere bir bağlılık yemini ettirdi: subaylar ve erler, Almanya'ya ya da Hindenburg'un yerine geçecek Cumhurbaşkanının seçtirilmemesiyle bozulmuş olan Anayasaya bağlılıkları üzerine değil, Hitler'in şahsına bağlılıkları üzerine yemin etmişlerdi. Yemin şöyleydi:

> "Alman İmparatorluğunun ve halkının Führer'i, Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanı Adolf Hitler'e kayıtsız şartsız bağlı kalacağıma ve kahraman bir asker olarak etiğim bu yemin gereğince hayatımı tehlikeye atmaya her zaman hazır olacağıma Tanrı adına and içerim."

1934 Ağustos'una kadar Nazi rejimini istedikleri zaman kolayca ortadan kaldırabilecek olan subaylar, o tarihten sonra Adolf Hitler'in kendisine bağlandılar; onu yurdun en yüksek meşru otoritesi olarak tanıdılar. Bu bağlılık yeminine itaat etmek, gerek onlar için ve gerekse yurt için ne kadar yüz kızartıcı olursa olsun, bir namus borcu oldu. Lider olarak tanıdıkları insanın ulusu ölüme götürdüğünü gören birkaç yüksek subayın vicdanı başlangıçtaki bu yemin yüzünden sonraları kimbilir ne kadar sızlamıştır. Bu yemin, aynı zamanda Yüksek Komutanlarının emirleriyle işledikleri korkunç cinayetlerden birçok subayların kendilerini sorumlu saymamalarına yaramıştır. Oysa *onun* gerçek yüzünü 30 Haziran cinayetleri sırasında görmüş olmaları gerekirdi: Alman subaylarının bu yeminden sonra yaptıkları büyük sapıklıkları hep bu "namus" çatışmasından doğmuştur. Bu kitabın yazarı, bu namus ve şeref sözünü subayların hiç ağızlarından düşürmediklerini, onlarda bu kelimelerin garip bir anlam taşıdığını kendi tecrübesiyle çok iyi bilir. Bu subaylar Hitler'e verdikleri söze bağlı kalmakla sonradan sık sık şerefsiz insanlar durumuna düşmüşler, kendi ahlak kurallarını kendileri lekelemişlerdir.

Hindenburg öldüğü gün, Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, Feld-Mareşal'in vasiyetnamesinin bulunmadığını ve dolayısıyle bir vasiyetnamesi olmadığı farzedileceğini resmen açıkladı. Ama 15 Ağustos'ta, Alman halkının, Hitler'in Cumhurbaşkanlığı görevini devralmasını tasdik etmek üzere plebisite çağrılmasından dört gün önce, Hindenburg'un siyasi vasiyetnamesi ortaya çıktı. Vasiyetnameyi Hitler'e Papen vermişti. Vasiyetnamede Hitler'i öven sözler plebisit kampanyasının son günlerinde Goebbels'in çok işine yaradı. Albay Oskar von Hindenburg'un seçim arifesinde radyoda yaptığı konuşma da kampanyayı güçlendirdi:

> "Babam, kendisinden hemen sonra Alman devletinin başına Adolf Hitler'in geçmesini istemişti; ben de kadın erkek bütün Almanların babamın görevinin Führer ve Alman Başbakanına devredilmesi için oy vermelerini isterken, onun arzusuna göre hareket etmiş olmaktayım."*

Bu sözler pek doğru değildi. Çünkü elde bulunan kanıtlara göre Hindenburg, ölümünün arkasından monarşinin yeniden kurulmasını is-

* Hitler'in o sırada Oskar'ı albaylıktan tuğgeneralliğe terfi ettirmiş olması ilginçtir.

temiştir. Adolf Hitler vasiyetnamenin bu bölümünü ortaya çıkartmadı.

Yaşlı Cumhurbaşkanının vasiyetnamesine ilişkin gerçekleri örten sırların, hepsi değilse bile, bir kısmı Papen'in Nürnberg'deki sorgusu sırasında ve kendi yayımladığı hatıralarında ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Papen suçlandırılamayacak ve bu yüzden bütün bildiklerini anlatamayacak durumda bir tanık değilse de, verdiği ifade önemsiz sayılamaz. Hindenburg'un son vasiyetinin müsveddesini, ifadesine göre, Feld-Mareşal'in isteği üzerine, kendisi yazmış.

"Benim yazdığım yazıda (diyor hatıralarında) Cumhurbaşkanının ölümünden sonra meşrutiyetçi bir krallığın kurulmasını öğütleyen bir yer vardı ve Cumhurbaşkanlığıyla Başbakanlığın birleştirilmesini öngören bir kayıt yoktu. Hitler'e karşı koymamak üzere de Nazi rejiminin birçok olumlu başarıları bir dereceye kadar onaylanmıştı."

Kendi söylediğine göre, Papen müsveddeyi 1934 Nisan'ında Hindenburg'a vermiş:

"Birkaç gün sonra yeniden kendisini aramamı istedi ve belgeyi kendisine sunduğum şekilde onaylamamaya karar verdiğini söyledi. Ulusun bütün olarak kendi istediği devlet şekline karar vermesini istiyordu. Bu bakımdan kendi gördüğü hizmetlerin bir vasiyet sayılmasını ve krallığın geri getirilmesi konusundaki öğütlerinin Hitler'e yazacağı özel bir mektupta bildirilmesini diliyordu. Benim yazdığım müsveddedeki monarşiye ait görüş ulusa açıklanmayacağına göre bu fikir artık ortadan kalkmış oluyordu. Hitler sonra bundan çok yararlandı."

Hitler'in bundan nasıl yararlanacağını hiçbir Alman, Papen kadar bilecek durumda değildi.

"Hindenburg'un Tannenberg'te yapılan cenaze töreninden sonra Berlin'e döndüğümde Hitler beni telefonla aradı. Hindenburg'un siyasi bir vasiyetname bırakıp bırakmadığını, bıraktıysa, bu vasiyetnamenin nerede bulunduğunu sordu. Oskar von Hindenburg'a sormam gerektiğini cevabını verdim. Hitler, 'Bu belgenin elime mümkün olduğu kadar erken geçmesini sağlarsanız çok minettar olurum,' dedi. Bunun üzerine özel sekreterim Kaganeck'ten, Neudeck'e gitmesini ve Hindenburg'un oğluna vasiyetnameyi Hitler'e verip veremeyeceğimi sormasını rica ettim. Hindenburg mayısın sonunda Berlin'den ayrıldığı günden beri kendisini görmemiştim, vasiyetnameyi yırtıp yırtmadığını bilmiyordum."

Önemli belgeyi önceden bulamamış olan Oskar, babasının ölümünden sonra vasiyetnamesini birdenbire buluverdi. Hindenburg'un yaveri Kont von der Schulenburg, Papen'in duruşmalarında verdiği ifadede bunun zor bir iş olmadığını söylemiştir. Kont, duruşmalarda, Cumhurbaşkanının 11 Mayıs'ta iki belge imzaladığını söyledi: Bunlardan biri vasiyetname, öteki de son istekleriydi. Birincisi "Alman Halkına", ikincisi ise "Almanya Başbakanına" yazılmıştı. Hindenburg'un Berlin'den Neudeck'e yaptığı son seyahati sırasında Schulenburg belgeleri beraberinde götürdü. Papen o sırada bunu bilmediğini söyler. Ama sekreteri Neudeck'ten döndüğünde mühürlü iki zarf getirmiştir. Bu zarfları kendisine veren Oskar von Hindenburg'dur.

Papen bunları Ağustos'un 15'inde Berchtesgaden'de Hitler'e verir.

"Hitler her iki belgeyi de büyük bir dikkatle okudu ve içindekileri bizimle tartıştı. Hindenburg'un son isteklerinin yazılı olduğu belgede Başkanın yapılmasını öğütlediği işlerin Hitler'in düşüncelerine aykırı olduğu açıktı. Hitler, zarfın üzerinde Almanya Başbakanı Adolf Hitler'e diye yazılı olmasından yararlandı. 'Başkan bu öğütleri şahsen bana vermiştir,' dedi. 'Bu mektubun yayımlanıp yayımlanmamasını ve yayımlanma zamanını sonradan ben kararlaştırırım.' Her iki belgeyi de yayımlamasını rica ettim, ama fayda etmedi. Yayımlanmak üzere basın şefine vermiş olduğu tek belge Hindenburg'un kendi hizmetlerini anlatan, bu arada Hitler'e övgüler taşıyan belgeydi."[31]

Hitler'in değil de Hohenzollern'lerden birinin devletin başına geçmesini öğütleyen ikinci belgenin ne olduğunu Papen söylemiyor, hatta belki de bilmiyor. Ele geçirilen yüzlerce tonluk Nazi belgeleri arasında bulunmadığına göre Hitler'in bu belgeyi vakit geçirmeden yok etmiş olması ihtimali çoktur.

Hitler'in bu belgeleri yayımlayacak cesareti ve namusu olsaydı bile pek az şey değiştirdi. Çünkü Hitler, Cumhurbaşkanının haklarını kendisine devreden kanunu Hindenburg'un ölümünden önce kabineden çıkartmıştı. Kanun 1 Ağustos'ta, Feld Mareşalin ölümünden bir gün önce çıkmıştı. Eski Avusturyalı çavuşun artık kanunun kendisi olduğu Almanya'da bu yeni "kanunun" hukuka aykırı olması da pek büyük bir fark yaratmadı. Kanunun meşru olmadığı açıktı. Schleicher hükümeti zamanında, 17 Aralık 1832 tarihinde *Reichstag* üçte iki çoğunlukla

Anayasada bir değişiklik yapmış, yeni bir seçime kadar Başbakanın değil, Yüksek Mahkemenin Cumhurbaşkanı görevini yerine getirmesini kararlaştırmıştı. Hitler diktatörlüğünün "meşru" temelini meydana getiren Yetkiler Kanunu, Başbakana Anayasaya aykırı kanunlar çıkarma hakkını verdiği halde, Cumhurbaşkanlığı kurumuna dokunmasını yasaklıyordu.

Ama artık kanunun lafı mı olurdu? Hitler'e elçi olarak hizmet etmek üzere sevine sevine Viyana'ya koşan ve Başbakan Dollfuss'un Naziler tarafından öldürülmesi üzerine kızışmış olan havayı yatıştıran Papen için de artık kanunun önemi yoktu. Gece gündüz Hitler'in ordusunu hazırlamakla meşgul generallerin de kanuna artık aldırdıkları yoktu. Yeniden silahlanmanın getirdiği kârlara gömülmüş sanayiciler de pek kanunla ilgilenmiyorlardı. Eski kuşağın tutucuları da, Dışişleri Bakanlığı'ndaki Baron ve Neurath ve *Reichsbank* müdürü Dr. Schacht gibi "kendi halinde" Almanlar da böyle kanunsuz bir davranış karşısında istifa etmediler. Kimse yerinden kımıldamadı. Hatta ölen Cumhurbaşkanının görevlerini Hitler üzerine aldığı gün, yani 2 Ağustos'ta, Dr. Schacht ek görev olarak Ekonomi Bakanlığı'na getirildi.

Peki, ya Alman halkı ne yapıyordu? Ağustos'un 19'unda seçim kütüklerine kayıtlı yurttaşlardan yüzde 95 kadarı sandık başlarına gittiler ve yüzde 90'ı, yani otuz sekiz milyondan fazla seçmen, Hitler'in bütün iktidarı kendi eline almasını onayladı. Yalnız dört milyon iki yüz elli bin Alman "Hayır" demek cesaretini -ya da isteğini- göstermişti.

Hitler 4 Eylül'de Nurenberg'de toplanan Nazi Partisi kongresine geldiği zaman elbetteki artık kendisine çok güveniyordu. Ertesi sabah büyük bayraklarla süslenmiş Luitpold Salonunda, bir yandan bando *Badenweiler* marşını çalarken Nazi selamını veren otuz bin kol arasında orta yerdeki kürsüye nasıl bir fatih gururuyla yürüdüğünü ben de gördüm. Birkaç dakika sonra, Bavyera *gauleiter*'i Adolf Wagner Führer'in bildirisini okuduğu sırada, o da büyük sahnenin ortasında ellerini kavuşturmuş kabara kabara oturuyor, fırıl fırıl dönen gözleriyle çevresine bakıyordu.

> "Almanya'nın bundan böyle nasıl yaşayacağı gelecek bin yıl için artık kesinlikle tayin edilmiştir. On dokuzuncu yüzyılın Sinir Çağı bizimle kapanmış bulunuyor. Artık gelecek binlerce yıl içinde Almanya'da başka hiçbir ihtilâl olmayacaktır!"

Kendisi ölümlü bir varlık olduğu için binlerce yıl yaşayamayacaktı, ama yaşadığı süre de bu büyük halkı o zamana kadar hiç görmediği bir güçle ve sertlikle yönetecekti. Artık ortada onun otoritesine karşı koyabilecek bir Hindenburg yoktu. Ordu elindeydi; hiçbir Alman askerinin kolay kolay bozmaya cesaret edemeyeceği bir yeminle kendisine bağlanmıştı. Bütün Almanya ve bütün Almanlar artık onun kanlı eline geçmişti. En sonunda düşmanları da ya büsbütün ortadan kalkmıştı, ya da kalkmak üzereydi.

Bir hafta süren resmi geçitlerden, mitinglerden, büyük gösterilerden ve bir devlet adamına -bu yazarın o zamana kadar hiç görmediği şekilde- yapılan çılgınca tapmalardan sonra, Hitler yabancı gazeteciler toplantısında coşmuş da, "Harika!" diye bağırmıştı. Çok uzaklardan, Viyana sokaklarından kalkıp gelmişti Adolf Hitler. Daha kırk beş yaşındaydı, işin de başlangıcındaydı. Cumhuriyetin ölümünden sonra Almanya'ya dönen herhangi bir kimse, insanlığa karşı işlediği cinayetler ne olursa olsun, uzun zamandan beri Alman halkının içinde uyuşup kalmış dinamik gücü Hitler'in büyük bir kudretle ortaya çıkardığını görürdü. Bunu hangi amaç için yaptığını ise *Kavgam*'ın sayfalarında ve yüzlerce konuşmada açıklamıştı; ama bütün bunlara Almanya'da ve özellikle Almanya dışında birçokları -hemen hemen herkes- ya aldırmamış, ya da önem vermeden gülüp geçmişti.

VIII

NAZİ ALMANYASINDA HAYAT

1933 — 37

İŞTE ben tam bu sırada, yani 1934 yazının sonuna doğru, çalışmak ve orada kalmak üzere Nazi Almanyasına gittim. Yeni Almanya'da yabancı bir gözlemciyi etkileyecek, şaşırtacak ve üzecek çok şeyler vardı. Almanların çoğu, kişi özgürlüklerinin ellerinden alınmış olmasına, büyük bir kısmı kültürlerinin yok edilmesine ve bu kültürün yerine kör bir barbarlığın geçmesine kuşaklardan beri disipline epeyce alışık bir halk oldukları halde o zamana kadar görmedikleri derecede disiplinli bir hayat yaşamaya ve bu şartlar altında çalışmaya pek aldırış etmiyor gibiydi.

Elbetteki bu görünüşün altında, gidişatı beğenmeyenler, ya da eskiden Komünist, Sosyalist, aşırı liberal, aşırı barışçı olanlarla Yahudiler için Gestapo terörü ve toplama kampına gönderilme korkusu vardı. 30 Haziran 1934'de yapılan kanlı temizleme hareketi, yeni liderlerin günü gelince ne kadar merhametsiz olabileceklerini göstermişti. Bununla birlikte Nazi terörü, ilk yıllarda, oldukça az sayıda Almanı ilgilendiriyor ve Almanya'ya yeni gelen bir gözlemci, bu ülke halkının kaba ve yaban bir diktatörlüğün yumruğu altında öküz gibi güdüldüğünün farkına varmadığını gördükçe şaşırıp kalıyordu. Tersine, Alman halkı bu diktatörlüğü içtenlikle destekliyordu. Çünkü bu rejim, ülkelerinin geleceği hakkında onlara yeni bir umut, yeni bir güven ve

büyük bir inanç sağlamıştı.

Hitler geçmişi, bütün yenilgileri ve hayal kırıklıklarıyla birlikte, tasfiye ediyordu. Almanya'yı adım adım ve hızlı (ileride göreceğimiz gibi) Versailles'ın zincirlerinden kurtarıyor, zaferi kazanmış olan Müttefikleri şaşırtıyor ve Almanya'yı askeri bakımdan güçlendiriyordu. Almanların da en çok istedikleri şey buydu zaten. Bu amaca varmak için liderlerinin kendilerinden istediği her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdılar: kişi özgürlüklerinden vazgeçmişler, sıkı bir perhize girmişler ("Tereyağdan önce Top") ve gece gündüz çalışmaya başlamışlardı.

1936 yılının sonbaharında işsizlik sorunu kalmamış gibi bir şeydi; hemen herkes yeniden iş bulmuştu.* Sendika hakları ellerinden alınmış olan işçiler fabrikada yemeklerini yerlerken, Hitler zamanında hiç olmazsa aç kalmak özgürlüğü yok, diyorlardı. *"Gemeinnutz von Eigennutz!"* (Ben yok, biz varız!) Nazilerin her yerde işitilen sözüydü. Başlarında Goering olmak üzere birçok parti ileri geleni gizli gizli keselerini doldurmaya bakıyordu, iş adamlarının da kazançları arttıkça artıyordu, ama öte yandan halk, toplum kalkınmasını kişi çıkarına güya üstün tutan yeni "nasyonal sosyalizmi" bal gibi yutuyordu.

Yahudileri Alman toplumundan saymayan ırk kanunları yabancı bir gözlemci için ilkel çağlara bir dönüş olsa bile Nazi ırk kuramları Almanları bu dünyanın kaymağı ve üstün ırkı saydığına göre, halk da bu kurumları elbette tutuyordu. Yahudilere yapılan işlemlerden iğrenen ya da bunlara başkaldıran bazı Almanlara rastlanıyordu -bunlar genellikle eski Sosyalistler ya da liberallerle eski tutucu sınıflardan kalma koyu Hıristiyanlardı- ama bunlar birçok olayda durumu yumuşatmaya yarasalar bile genel akımı önleyecek halde değillerdi. Ne yapabilirlerdi? Çoğunlukla bu sorunu onlar size soruyor ve siz de verilecek cevap bulamıyordunuz.

Almanlar sansüre tâbi basın ve radyo yayınlarından dış etkileri pek anlayamıyorlar, yeni durumun yabancıları Nazi Almanyasına gelmekten ve Alman konukseverliğinden yararlanmaktan alıkoymadığını görüyorlardı. Nazi Almanyası dünyaya Sovyet Rusya'dan daha açık-

* Kayıtlı işsiz sayısı 1933 şubatında altı milyon iken, 1937 ilkbaharında bir milyonun altına düştü.

tı.* Turizm gelişiyor ve şiddetle ihtiyaç duyulan yabancı dövizin sağlanmasına yarıyordu. Görünüşte Nazi liderlerinin dünyadan saklayacakları bir şey yoktu. Bir yabancı, ne kadar Nazi düşmanı olursa olsun, Almanya'ya gelebilir, istediği yeri görebilir ve inceleyebilirdi. Yalnız, toplama kamplarını ve her ülkede olduğu gibi, askeri kuruluşları göremezdi. Almanya'ya gelen birçok kimse Nazileşmediyse bile, "yeni Almanya"yı daha hoşgören bir anlayışla ülkelerine döndüler, Almanya'da kendi deyimleriyle, "olumlu başarılar" gördüklerine inandılar. 1918 yılında İngiltere'nin Almanya üzerindeki zaferini sağlayan ve o yıl yapılan seçim kampanyasında "Kayzer'i asmalı" poralasıyla dolaşan Lloyd George gibi akıllı bir adam bile, 1936 yılında Hitler'i Obersalzberg'te ziyaret ettikten sonra büyülenmiş olarak İngiltere'ye döndü, halkın önünde Hitler'in "büyük adam" olduğunu, modern bir ulusun sosyal sorunlarını ve her şeyden önce işsizlik sorununu çözecek bir görüşe ve iradeye sahip bulunduğunu söyledi. O sırada işsizlik sorunu İngiltere için korkunç bir şekil almış ve savaş zamanının büyük liderinin ortaya attığı *"We Can Conquer Unemplopment"* (İşsizliği yenebiliriz) programı İngiltere'de çok az ilgiyle karşılanmıştı.

1936 yılında Berlin'de yapılan Olimpiyat oyunları Nazi Almanyasının başarılarını dünyaya tanıtmak için büyük bir fırsattı. Naziler bundan ellerinden geldiği kadar yararlandılar. *"Juden unerwuenscht"* (Yahudiler giremez) yazıları dükkânlardan, otellerden, birahanelerden ve eğlence yerlerinden sessizce kaldırıldı: Yahudilere ve iki Hıristiyan kilisesine karşı yapılmakta olan eziyetler geçici olarak durduruldu ve ülke mükemmel bir şekle sokuldu. Hiçbir Olimpiyatta bu kadar gösterişli bir örgüt görülmemiş, oyunlar bu kadar güzel seyredilmemişti. Goering, Ribbentrop ve Goebbels yabancı ziyaretçilere göz kamaştırıcı ziyafetler çektiler. Wannsee yakınlarındaki Pfaueninsel'de Propaganda Bakanı'nın düzenlediği "İtalyan Gecesi"nde binden fazla misafire verilen ziyafet binbir gece masallarını hatırlatıyordu. Olimpiyata gelenler, özellikle İngiltere ve Amerika'dan gelenler, gördükleri şeylerin etki-

* Nazi Almanyasında, Sovyetler Birliği'ndekinin tersine, gizli polisin listesinde adları yazılı birkaç bin yurttaştan başka herkese dış ülkelere gitme serbestisi tanınmıştı; ancak döviz sıkıntısı olduğundan seyahatlerin çoğu yapılamıyordu. Bununla birlikte döviz tahditleri 1945 yılında İngiliz yurttaşlarına uygulanan tahditlerden daha ağır değildi. Nazi liderleri herhalde ortalama Alman yurtdışına demokrat ülkeleri gezdiği sırada Nazi düşmanlığı aşılanamayacağından emindiler.

sinde kaldılar; karşılarında Hitler'in yönetimi altında birleşmiş, mutlu, sağlam, dost bir halk vardı ve bu, onların söylediklerine göre, gazetelerde okudukları Berlin haberlerinden bambaşka bir görünüştü.

Ama bu yüzeyin altında, Berlin'de yapılan muhteşem sonbahar Olimpiyat oyunları sırasında turistlerden saklanan ve birçok Almanlar tarafından görmemezlikten gelinen ya da vurdumduymazlıkla kabul edilen bir başka gerçek daha vardı ki, bu da -hiç olmazsa bir yabancı gözüyle- Alman hayatının gün geçtikçe bozulmakta olmasıydı.

Hitler'in Yahudiler için çıkardığı kanunların ya da hükümetin teşvikiyle bu zavallı halka yapılan işkencelerin saklanacak bir yanı yoktu elbette. 15 Eylül 1935'de çıkartılan Nurenberg Kanunları, Yahudileri Alman yurttaşlığından atmış, onlara yalnız "uyruk" statüsü tanımıştı. Bu kanunlar, aynı zamanda, Yahudilerle Ariler arasında hem evlenmeyi, hem de evlenme dışı ilişki kurmayı ve Yahudilerin otuz beş yaşından aşağı Ari hizmetçi kullanmallarını yasaklamıştı. Birkaç yıl içinde Nürnberg Kanunlarına ek olarak çıkarılan on üç kararname Yahudileri büsbütün kanundışı saydı. Ama 1936 yazında, Olimpiyat oyunlarında ev sahibi olan Almanya Batı'dan gelen ziyaretçilerin gözlerini büyülediği sırada, Yahudiler kanun ya da Nazi terörü zoruyla -çoğu zaman ikincisi birinciden önce gelirdi- devlet işlerinden ve özel sektörden atılmış, yarısı geçimini sağlayamayacak duruma düşmüştü.

Nazi rejiminin ilk yılı olan 1933'de Yahudiler devlet işlerinden, gazetelerden, radyolardan, çiftliklerden, öğretmenlikten, tiyatro ve filmcilikten atılmışlardı. 1934'de de Borsadan kovuldular. 1938 yılına kadar resmen avukatlık, doktorluk ve ticaret yapmaları yasaklanmadı ama Nazi iktidarının ilk dördüncü yılı kapanırken tatbikatta Yahudiler bu alanlardan hanidir atılmış bulunuyorlardı.

Bundan başka Yahudilerden yalnız dünya nimetlerinin çoğu değil, tabii ihtiyaçlar da esirgendi. Birçok şehirlerde Yahudilerin yiyecek almaları imkânsız değilse bile zordu. Bakkal ve kasap dükkânlarının fırınların, süthanelerin önünde şu yazı vardı: "Yahudiler Giremez." Birçok yerlerde Yahudiler küçük çocukları için süt bile alamıyorlardı. Ve nereye gitseler şu yazılarla karşılaşıyorlardı: "Bu Şehre Yahudiler Hiç Bir Suretle Giremezler." Ya da: "Yahudiler Buraya Ancak Tehlikeleri Göze Alarak Girebilirler." Ludwigshafen yakınlarında sert bir yol dönemecinde şöyle bir yazı vardı: "Dikkatli sürün! Keskin dönüş

yapın! Yahudiler saatte 75 mil sürecek!"*

Olimpiyat oyunları Almanya'da yapıldığı sırada Yahudiler bu durumdaydı. Ve bu durum kitle halinde yok edilmelerine kadar gidecek yolun sadece başlangıcıydı.

KİLİSELERE KARŞI GİRİŞİLEN HAREKETLER

Nazilerin kiliselere karşı açtığı savaş daha ılımlı başladı. Hitler, kendisi de Katolik olduğu halde, Katoliklerin politika hareketlerine *Kavgam* 'da sövüp saymış, ırk sorununu anlamadıkları için her iki Kiliseye de saldırmış ve kitabında şunları yazmıştı: "Bir siyasi parti eski tarihsel deneylerin hiçbirinde sadece siyasi bir partinin dinde reform yapmayı başaramadığını unutmamalıdır." Parti programının 24'üncü maddesi şöyle diyordu: "Devlet bütün dini mezheplere... bunlar Alman ırkının ahlâki duyguları için bir tehlike teşkil etmediği süre özgürlük tanır. Parti olumlu Hıristiyanlıktan yanadır." Almanya'nın yasama organı görevlerini diktatöre devrettiği zaman Hitler, 23 Mart 1933 günü *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada, Hıristiyan inançlarını "Alman halkının ruhunu koruyan özlü unsurlar" olarak övmüş, kiliselerin haklarına saygı duyacağını vaadetmiş, hükümetteki amacının "Kilise ile devlet arasında barışçı bir ahenk içinde çalışmak" olduğunu belirtmişti. Oylarını sağladığı Katolik Merkez Partisi'ne de göz kırparak, "Papalıkla dostça ilişkilerimizi geliştirmeyi umuyoruz." demişti.

Bu sözlerin üzerinden dört ay geçmeden, 20 Temmuz'da, Nazi hükümeti Vatikan'la bir konkordato imzaladı ve Katolik dinin özgürlüğünü ve kilisenin "kendi işlerini kendisinin düzenleme" hakkını tanıdı. Almanya adına Papen, Papalık adına sonradan Papa XII'nci Pius olan, o zamanki Papalık Devlet Sekreteri Monsenyör Pacelli arasında imzalanan bu anlaşmanın daha mürekkebi kurumadan, Nazi hükümeti anlaşmayı bozmaya başladı. Ama o sırada Almanya'daki rejimin ilk aşırılıkları bütün dünyada büyük tepki yaratırken, bu konkordato elbette

* Yazar, Yahudi aleyhtarı levhalardan bazılarının Olimpiyat oyunları sırasında indirildiğini bildiren bir haber kaleme aldığı için, Alman basını ve radyosu tarafından büyük saldırıya uğradı ve Almanya'dan atılmakla korkutuldu.

Hitler'e çok ihtiyacı olan prestiji sağlamaya yaramıştı.*

Konkordatonun tasdikinden beş gün sonra, 25 Temmuz'da Alman hükümeti bir kısırlaştırma kanunu çıkardı. Bu kanun özellikle Katolik Kilisesini kızdırdı. Bu kanundan beş gün sonra da Katolik Gençlik Birliği'nin dağıtılması için gereken tedbirler alınmaya başlandı. Bundan sonraki yıllar içinde binlerce Katolik papazı, rahibesi ve papaz adayı tutuklandı; hepsine birer uydurma suç isnat edildi; birçokları "ahlâksızlık" ya da "döviz kaçakçılığı" ile suçlandırıldı. Katolik Hareketinin lideri Erich Klausener de, yukarıda gördüğümüz gibi, 30 Haziran 1934 temizliği sırasında öldürüldü. Birçok Katolik yayını yasaklandı. Katoliklerin ünlü "günah çıkarma" müessesesinin kutsallığı bile Gestapo tarafından ihlâl edildi. Birçok Protestan papazları gibi, başlangıçta yeni rejimle işbirliği yapmaya çalışan Almanya'daki Katolik büyükleri de 1937'de artık iyice hayal kırıklığına uğramıştı. Papa XII'nci Pius, 14 Mart 1937'de bir genelge yayımladı, Nazi hükümetini korkordatoyu "nazarı dikkate almamakla" ve "ihlâl etmekle" suçladı. Nazilerin "İsa ile O'nun Kilisesine karşı şüphe, düşmanlık, iftira, gizli ve açık kin tohumları yaydığını" söyledi. Papa "Almanya ufuklarında... insanlığın kökünü kazımaktan başka amacı olmayan... yıkıcı din savaşlarının fırtına bulutlarını" görüyordu.

Papaz Martin Niemoller, Nazilerin 1933'de iktidara gelmelerini kendi bakımından büyük sevinçle karşılamıştı. *Denizaltı Gemisinden Papaz Kürsüsüne* adlı hayat hikâyesi o yıl yayımlandı. Birinci Dünya Savaş'ında denizaltı komutanı iken sonradan Protestan papazı olan bu adamın hikâyesi Nazi basınında göklere çıkarıldı ve yılın en çok satan kitabı oldu. Dediğine göre, birçok Protestan papaz gibi kendisi için de on dört yıllık Cumhuriyet dönemi "karanlık yıllar" olmuştu;[1] bu hayat hikâyesinin sonunda Nazi ihtilâlinin başarıyla sonuçlanmasından duyduğu memnunluğu belirtiyor ve bu ihtilâlin kendisinin uzun yıllardan beri düşündüğü "ulusal kalkınma"yı gerçekleştirdiğini söylüyordu. O da birçok Nazi lideri gibi savaştan sonra kurulan hür birliklerden gelmişti.

* Papa XII'nci Pius, imzaladığı konkordatoyu 2 Haziran 1945'de Kutsal Kolejde yaptığı bir konuşmada savundu; ancak, Nasyonal Sosyalizmi de "İsa'nın küstahça bir inkarı, doktrininin ve halâs fikrinin reddi şiddete tapma ırk ve kan bağlarını yüceltme, insan özgürlüğünün ve şerefinin bir yana bırakılması" diye tanımladı. Bunu sonradan anlamıştı.

Ama ne yazık ki, yakında umutları suya düşecek ve korkunç bir hayal kırıklığına uğrayacaktı.

Almanya'daki Protestanlar da, Amerika'da olduğu gibi, iyice bölünmüştü. Baptistler ve Metodistler gibi Hür Kiliselere bağlı olanlar kırk beş milyonun içinde ancak 150.000 kişi kadardı. Protestanların geri kalan kısmı Lutherci ve Refomcu yirmi sekiz Kiliseye bağlıydı. Bu Kiliselerden en büyüğü olan Eski Prusya Birliği Kilisesi'nin on sekiz milyon üyesi vardı. Nasyonal Sosyalizm ortaya çıkınca Protestanlar daha da bölündüler. Protestanlar arasında en koyu Nazi olanlar 1932'de "Alman Hıristiyan İnancı Birliğini" kurdular. Bunların başında Ludwig Mueller adında ateşli bir papaz vardı. Mueller, Doğu Prusya Askeri Bölgesinin ordu papazı idi ve Hitler'in adamıydı. General von Blomberg bölge komutanı olduğu sırada Generali Hitler'e o tanıştırdı. "Alman Hıristiyanları" Nazilerin ırk ve önderlik ilkelerini destekliyor, bu ilkelerin Alman Kilisesine uygulanarak bütün Protestanların bir araya getirilmesini istiyordu. 1933'de on yedi bin papazdan üç bin kadarı "Alman Hıristiyanı" olmuştu. Ancak dindarlar arasında onları tutanların oranı belki daha da fazlaydı.

"Alman Hıristiyanlarına" karşı olan başka bir azınlık grubu daha vardı ki, bu grubun adı "İtirafçı Kilise" idi. Onların da elinde ötekiler kadar papaz bulunuyordu, başlarında da Niemoeller vardı. Bu grup, Protestan Kiliselerinin Nazileştirilmesine karşıydı; Nazilerin ırk kuramlarını kabul etmiyor, Rosenberg ile öteki Nazi liderlerinin doktrinlerini Hıristiyanlığa aykırı buluyordu. Protestanların çoğunluğu ortada kalmıştı; çatışan iki gruptan herhangi birine katılmaktan korkuyor, bir kenara çekilip olayları seyrediyor, böylece din işlerine karışma hakkını tanımakla ve emirlerine ses çıkarmadan boyun eğmekle, Hitler'in kucağına düşmüş oluyorlardı.

İki şeyi bilmeden Nazilerin ilk yıllarında Alman Protestanlarından çoğunun davranışını anlamak zordur: Bunlardan biri Protestanlığın tarihi, ikincisi de bu tarih üzerinde Martin Luther'in etkisidir*. Protestanlığın büyük kurucusu hem koyu bir Yahudi düşmanıydı, hem de siyasi otoriteye bağlılığın en ateşli taraftarıydı. Almanya'nın Yahudilerden kurtulmasını istiyordu. Yahudiler gönderilirken "bütün paralarına, mücevherlerine, gümüşlerine ve altınlarına" el konulmalıydı. Luther,

* Herhangi bir yanlış anlamayı önlemek bakımından yazarın Protestan olduğunu belirtmek yerinde olur.

"Sinagoglarıyla okulları ateşe verilmeli, evleri yıkılmalı... ve çingeneler gibi çergilere ya da ahırlara tıkılmalıdırlar... bu sefalet içinde durmadan ağlayıp sızlayarak bizi Tanrıya şikayet etsinler," diyordu. Bu öğütleri Hitler, Goering ve Himmler dört yüzyıl sonra harfi harfine yerine getirdiler.[2]

Alman tarihinin belki de tek halk isyanı olan 1525 köylü ayaklanması sırasında Luther, prenslere, "kudurmuş köpekler" dediği pis, bayağı köylülere karşı en şiddetli tedbirleri almayı öğütlüyordu. Luther, Yahudiler üzerine yazdığı yazılarda Alman tarihinde görülmemiş ölçüde kaba ve sert bir dil kullanıyordu. Bu dili Naziler zamanına kadar başka hiç kimse kullanmamıştır. Bu büyük adamın etkisi de, Alman Protestanlarının 16. yüzyıldan kralın ve prenslerin ortadan kaldırıldığı 1918'e kadar mutlak yönetimin elinde oyuncak olmuş olmalarıdır. Babadan kalma haklara dayanarak krallık ve prensliklerini sürdürenler her zaman, bulundukları yerdeki Protestan Kilisesi'nin en ileri gelen kişileriydi. Örneğin, Prusya'da Hohenzoller kralı aynı zamanda Kilisenin de başkanıydı. Çarlık Rusyası dışında hiçbir ülkede din adamları, siyasi devlet otoritesinin böylesine devamlı ve sadık uşakları olmamıştır. Protestan Kilisesi'ne bağlı olanlar, birkaçı dışında tam bir birlik halinde, kralı Junker'leri ve orduyu desteklemişler, 19. yüzyılda da, görevleri gereği, genişleyen liberal ve demokrat hareketlere karşı koymuşlardır. Protestan papazlarının çoğu, yalnız kralı ve prensleri ortadan kaldırdığından değil, aynı zamanda ve daha çok, Katoliklerden ve Sosyalistlerden kuvvet aldığı için Weimar Cumhuriyeti'ni aforoz etmişlerdi. *Reichstag* seçimleri sırasında Protestan papazlarının —bunların en tipiği Niemoeller'di— Milliyetçileri ve hattâ Cumhuriyete düşman Nazileri destekledikleri gözden kaçmıyordu. Papazların çoğu Adolf Hitler'in 1933'de Başbakan olmasını Niemoeller gibi sevinçle karşıladılar.

Ama Hitler'i iktidara getiren Nazi taktiklerinin kuvvetli yumruğunu az sonra tepelerinde bulacaklardı. Protestan Kiliselerinin temsilcileri 1933 Temmuz'unda yeni "Alman Kilisesi" için bir anayasa hazırladılar. Bu anayasayı *Reichstag*, 14 Temmuz'da resmen tanıdı. Ama hemen bundan sonra Almanya'nın ilk Başruhanisinin seçimi için şiddetli bir çekişme başladı. Hitler, Protestan Kilisesi işlerinde kendisine danışman olarak tayin ettiği dostu vaiz Mueller'in bu yüksek makama getirilmesinde direndi. Kilise Federasyonu liderleriyse Fri-

edrich von Bodelschwingh adında ünlü din adamını teklif ettiler. Ama çok saftılar. Nazi hükümeti hemen duruma el koydu; taşrada bulunan birçok Kilise örgütünü dağıttı; Protestan Kiliselerinin birçok eski yüksek papazlarını yerlerinden uzaklaştırdı; S.A.'larla Gestapo'yu, inatçı papazların üzerlerine saldırttı. Bodelschwingh'i destekleyenlerin ödleri koptu. Alman Başruhanisini seçecek olan Ruhani Meclis delegelerinin seçiminden önce Hitler radyoda bir konuşma yaptı. Mueller'i Başruhani adayı gösteren "Alman Hıristiyanlarına" oy verilmesini istedi. Korkutma çok başarılı olmuştu. Bu arada Bodelschwingh adaylığını geri almak zorunda kalmış, "seçimler"de çoğunluğu "Alman Hıristiyanları" kazanmıştı. Onlar da Luther'in ilk olarak Roma'ya meydan okuduğu Wittenberg Ruhani Meclisi'nde eylül ayı içinde toplanarak Mueller'i Almanya Başruhanisi seçtiler.

Ama beceriksiz bir adam olan yeni Kilise başkanı birleşik bir kilise kurmayı ya da Protestan cemaatini bütünüyle Nazileştirmeyi başaramadı. 13 Kasım 1933'de, Alman halkının genel bir plebisitle Hitler'i ezici bir çoğunlukla desteklediğinin ertesi günü, "Alman Hıristiyanları" Berlin'deki Sportpalast'da büyük bir toplantı düzenlediler. Bu toplantıda, mezhebin Berlin bölgesi lideri Dr. Reinhardt Krause, Tevrat'ın "inek tüccarları ve pezevenk masallarıyla" birlikte bir yana atılmasını ve İsa'nın "Nasyonal Sosyalizmin ihtiyaçlarına bütünüyle uyan" öğretilerine göre *İncil*'in yeniden gözden geçirilmesini teklif etti. "Tek Halk, Tek Almanya, Tek Din" isteyen kararlar alındı. Bu kararlar kiliselerin çekişmesinde yan tutmamış olan korkak Protestanları bile çileden çıkardı. Başruhani Mueller, Dr. Krause'ı susturmak ve sözlerini onaylamamak zorunda kaldı.

Nazi hükümeti ile kiliseler arasındaki savaş aslında hangi hakkın Sezara, hangi hakkın Tanrı'ya ait olduğu meselesi gibi eski bir dava idi. Naziliği kabul eden "Alman Hıristiyanları" Almanya Başruhanisi Mueller'in yönetiminde Protestan Kiliselerini birleştiremedikleri takdirde, hükümetin kiliseleri kendi yönetimine almasını istiyordu. Hitler, hiçbir zaman Protestanlardan hoşlanmamıştı. Protestanlar kendi ülkesi olan Avusturya'da ufak bir azınlık olduğu halde Almanya'da nüfusun üçte ikisini meydana getiriyordu. Bir ara yakın arkadaşlarına şunları söylemişti: "Onlara istediğiniz şeyi yapabilirsiniz... Hiç ses çıkarmazlar... önemsiz, silik adamlardır onlar; köpek gibi sadıklardır; onlara bir söz söylediğiniz zaman heyecandan ter dökerler."[3] Protestan

Kiliselerinin Nazileştirilmesine karşı gösterilen direnişin küçük bir grup papazla çok az sayıdaki dindarlardan geldiğini biliyordu.

Hayal kırıklığına uğrayan papaz Niemoeller, 1934 yılının başlarında gerek "İtirafçı Kilisedeki" ve gerekse Papaz Kalkınma Birliğin'deki küçük direnme hareketinin önderi olmuştu. 1934 yılı mayısında Barmen'deki Genel Ruhani Mecliste, daha sonra da kasım ayında Berlin Banliyösü Dahlem'de Niemoeller'in İsa Kilisesinde yapılan özel bir toplantıda, "İtirafçı Kilise" kendisini Almanya'nın meşru Protestan Kilisesi ilan ederek geçici bir yönetim kurdu. Artık Almanya'da meşru kilise olduğunu ilan eden iki grup vardı: biri Almanya Başruhanisi Papaz Mueller'in grubu, ötekisi de Niemoeller'in grubu.

Eski ordu papazının, Hitler'e yakın olduğu halde Protestan Kiliselerini bir araya getiremediği ortadaydı. 1935 yılının sonunda Gestapo yedi yüz "İtirafçı Kilise" papazını tutukladığı zaman o da istifa etti ve ortadan çekildi. Hitler, 1935 Temmuz'unda" Dr. Hans Kerrl adında bir avukat arkadaşını Kilise İşleri Bakanı tayin ederek ona Protestanları birleştirmek için ikinci bir teşebbüse geçmesini emretti. Oldukça yumuşak bir Nazi ve titiz bir adam olan Kerrl, başlangıçta epeyce başarı sağladı. Çoğunluğu teşkil eden tutucu din adamlarını kazandığı gibi, genel bir anlaşmaya varmak üzere, bütün hiziplerin saydığı Dr. Zoellner'in başkanlığında bir Kilise Komitesi kurmayı da başardı. Niemoeller'in grubu da, Komiteyle işbirliği yapığı halde, tek meşru kilise olduğunu ilan ediyordu. Bu grup, 1936 yılı mayısında Hitler'e karşı rejimin Hıristiyan düşmanı politikasını protesto eden, hükümetin Yahudi düşmanlığını yeren ve devletin kilise işlerine müdahalesine son vermesini isteyen kibar ama kararlı bir dille yazılmış bir muhtıra yayımladı. Nazi İçişleri Bakanı Frick bu çıkışa merhametsiz bir hareketle cevap verdi: "İtirafçı Kilise"ye mensup yüzlerce papaz tutuklandı. Muhtıraya imza atmış olanlardan Dr. Weissler, Sachsen toplama kampında öldürüldü; "İtirafçı Kilisenin" malları ellerinden alındı ve para toplaması yasaklandı.

Dr. Zoellner, çalışmalarının Kiliseler Bakanı tarafından sabote edildiğini ileri sürerek 12 Şubat 1937'de istifa etti. Gestapo dokuz Protestan papazının tutuklu bulunduğu Luebeck'e gitmesine engel olmuştu. Ertesi gün Dr. Kerrl itaatli kilise adamlarından bazılarına bir söylev verdi. Sayın Zoellner'i Nazi Irk, Kan ve Toprak doktrinini an-

lamamakla suçladı, hükümetin hem Protestan hem de Katolik Kiliselerine düşman olduğunu açıkça belirtti:

> "Parti olumlu Hıristiyanlığa dayanmaktadır ve olumlu Hıristiyanlık da Nasyonal Sosyalizmdir... Nasyonal Sosyalizm Tanrının buyruğunu yerine getirmektedir.. Tanrının buyruğu Alman kanında ortaya çıkmaktadır... Dr. Zoellner ile Munster Katolik Başpapazı Kont Galen Hıristiyanlığın, İsa'nın Tanrının oğlu olduğu inancına dayandığını bana anlatmaya çalıştılar. Güldüm... Hayır, Hıristiyanlık azizlerin inançlarına dayanmaz... Gerçek Hıristiyanlığı parti temsil eder, Alman halkı da artık parti ve özellikle Führer tarafından gerçek Hıristiyanlığa çağrılmış bulunmaktadır.. Führer yeni bir uyanışın müjdecisidir."[4]

Dr. Niemoeller, 1937 Temmuz'unun birinci günü tutuklandı ve Berlin'deki Noabit Hapishanesi'ne atıldı. 27 Haziran'da Dahlem'deki kilisesinde bir ayin düzenlemişti. Bu kalabalık ayin son yaptığı toplantı oldu. Sanki başına geleceği biliyormuş gibi şu sözleri söylemişti: "Eski azizlerin zamanında olduğu gibi, hükümet makamlarının elinden kurtulmak için zor kullanmayı bugün de düşünmüyoruz. Tanrı bize konuşmamızı emrederken insanların emrine uyarak susacak değiliz. Çünkü insana değil Tanrıya boyun eğmek zorundayız ve O'na boyun eğmeliyiz."

Sekiz ay hapiste kaldıktan sonra, 2 Mart 1938'de Niemoeller bir *Sondergericht* mahkemesinin önüne çıkarıldı. Bu mahkeme, devlete karşı işlenen suçları yargılamak üzere Naziler tarafından kurulmuş özel mahkemelerden biriydi. Niemoeller'e isnad olunan "devlete karşı doğrudan doğruya saldırganlık" suçu ispatlanamadı ama "vaaz kürsüsünü kötüye kullanmak" ve kilisesinde para toplamak suçundan iki bin mark para cezasına, yedi ay da hapse mahkûm edildi. Hapishanede cezasından fazla yattığı için mahkeme kendisinin serbest bırakılmasını emretti, ama mahkemeden çıkarken Gestapo tarafından yakalandı, "gözaltına" alındı ve toplama kampına atıldı. Niemoeller önce Sachsenhausen, sonra Dachau kampında yattı, Müttefik askerleri tarafından kurtarılıncaya kadar da orada kaldı.

1937 yılında "İtirafçı Kilisenin" 807 kadar papazı ile din adamı tutuklandı, yüzlercesi de daha sonraki yıllarda yakalandı. Niemoeller Kilisesinin mukavemeti yıkılmadı ise bile yumuşadı. Protestan papazlarının da çoğu, her Alman gibi Nazi terörü karşısında boyun eğdiler.

1937'nin sonunda Dr. Kerrl, Hanover Başpapazı Marahrens'e Niemoeller gibi sert Tanrı adamlarını utandıracak bir konuşma yaptırdı. "Nasyonal Sosyalist hayat felsefesi Almanların insanlığını tayin edip niteleyen milli ve siyasi bir öğretidir. Bu bakımdan Alman Hıristiyanları için de zorunludur." Başpapaz Marahrens 1938'de kendi kilisesine bağlı bütün papazlardan teker teker Hitler'e bağlılık yemini etmelerini isteyerek bu konuda son adımı da attı. Protestan papazlarının çoğu kısa bir süre içinde yemin ettiler, böylelikle kendilerini gerek kanun ve gerekse ahlâk bakımından diktatöre bağlamış oldular.

Protestanlarla Katoliklere karşı Nazi hükümetinin giriştiği hareketlerin Alman halkını ikiye böldüğünü ya da çoğunlukta öfke yarattığını söylemek yanlış olur. Siyasi, kültürel ve ekonomik özgürlüklerini o kadar kolayca vermiş olan bir halk birkaç kişi dışında, din özgürlükleri ellerinden gitti diye ölümü, hatta hapsi göze alamazdı. Hitler'in onlara iş bulması refah yaratması, Almanya'nın askeri gücünü yeniden canlandırması ve dış politikada zaferden zafere koşması gözlerini kamaştırmıştı. Birkaç bin papazla din adamının tutuklanması ve çeşitli Protestan mezhepleri arasındaki çatışmalar yüzünden uykusu kaçan pek olmazdı. Nazi rejiminin Hitler, Rosenberg, Bormann ve Himmler'in önderliğiyle ilk fırsatta Almanya'da Hıristiyanlığı kaldırmak yerine aşırı Nazilerin yeni putatapmacılığını getirmek niyetinde olduğunu çok az kimse düşünebildi. Hitler'in en yakın adamlarından Bormann'ın 1941'de halk karşısında söylediği gibi, "Nasyonal Sosyalizm ile Hıristiyanlık uzlaşamazdı".

Hitler'in Almanya için düşündükleri Rosenberg tarafından hazırlanmış otuz maddelik "Milli Alman Kilisesi" programında açıkça belirtilmişti. Rosenberg tam bir putatapandı ve bir çok işleri arasında şu unvanı da taşıyordu: "Nasyonal Sosyalist Parti'nin Bütün Fikir ve Felsefe Eğitiminde Führer'in Delegesi."

Otuz maddelik tasarının birkaç maddesi:

1. Milli Alman Kilisesi Alman sınırları içindeki bütün kiliseler üzerinde denetleme hakkı ve gücü olan tek kilisedir: Nasyonal Kilise bütün bu kiliselerin Almanya'nın milli kiliseleri olduklarını ilan eder.

5. Milli Kilise... Almanya'ya uğursuz 800 yılında sokulan garip ve yabancı Hıristiyan inançlarını ortadan kaldırmaya kesinlikle karar vermiştir.

7. Milli Kilisenin kitabı, papazı, keşişi yoktur; konuşmacıları

vardır.

13. Milli Kilise... Almanya'da **İncil** yayımının ve dağıtımının derhal önlenmesini ister.

14. Milli Kilise, Führer'in yazdığı **Kavgam**'ın bütün kitapların en üstünü olduğuna karar verdiğini, gerek kendi mensuplarına ve gerekse Alman ulusuna ilan eder. Bu kitapta... ulusumuzun bugünkü ve yarınki hayatı için gereken büyük ahlâk, en saf ve en doğru şekilde anlatılmış bulunmaktadır.

18. Milli Kilise bütün haçları, **İncil**'leri ve aziz resimlerini kiliselerden kaldıracaktır.

19. Kiliselerin mimberlerinde Alman ulusu ve dolayısıyla Tanrı için en kutsal kitap olan **Kavgam** ile mimberin solunda bir kılıçtan başka bir şey bulunmayacaktır.

30. Milli Kilise kurulduğu gün Hıristiyan haçı bütün kiliselerden, katedrallerden kaldırılacak... onun yerine tek yenilmez sembol olan gamalı haç konacaktır.[5]

KÜLTÜRÜN NAZİLEŞTİRİLMESİ

1933 yılının 10 Mayıs akşamı, Hitler'in Başbakan olmasından dört buçuk ay kadar sonra, Berlin'de ortaçağlardan beri karşılaşılmayan bir sahne göründü. Gece yarısına doğru binlerce öğrenci ellerinde meşalelerle Unter der Linden Caddesi'nden Berlin Üniversitesi meydanına geldiler. Meydanda büyük bir yığın halinde toplanmış kitapların üzerine meşalelerini attılar. Kitap yığınından alevler yükselirken alevlerin ortasına yeni yeni kitaplar attılar. Yirmi bin kadar kitap yakıldı. Başka şehirlerde de buna benzer sahneler düzenlendi. Kitap yangını başlamıştı.

O gece öğrenciler, Dr. Goebbels'in memnun bakışları karşısında, dünyaca tanınmış birçok yazarın kitaplarını güle oynaya yaktılar. Yakılan kitaplar arasında Thomas ve Heinrich Man, Lion Feuchtwanger, Jakob Wassermann, Arnold ve Stefan Zweig, Erich Maria Remarque, Walther Rathenau, Albert Einstein, Alfred Kerr ve Hugo Preuss gibi Alman yazarlarının eserleri vardı. Hugo Preuss, Weimar Anayasasını hazırlayan ünlü hukuk bilginiydi. Yalnız Alman yazarlarının değil, birçok yabancı yazarların da eserleri yakılmıştı. Eserleri yakılan yabancı yazarlar arasında şunlar vardı: Jack London, Upton Sinclair, Helen Keller, Margaret Sanger, H.G. Wells, Havelock Ellis, Arthur Schnitzler, Freud, Gide, Zola, Proust. Öğrencilerin yayımladık-

ları bildiriye göre, "geleceğimizi sinsizce tehlikeye sokan ya da Alman düşüncesinin, Alman evinin ve halkımızın itici güçlerinin köklerini bozan" herhangi bir kitap yakılmaya lâyıktı.

Bundan böyle Alman kültürüne bir deli gömleği giydirecek olan yeni Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, yakılan kitaplar kül olurken, öğrencilere şu sözleri söyledi: "Artık Alman halkının ruhu kendi ifadesini yeniden bulabilir. Bu alevler yalnız eski bir çağın sonunu aydınlatmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir çağa da ışık tutuyor."

Bu yeni Nazi kültür çağını yalnız kitaplardan çıkan alevler değil, yüzlerce kitabın satışını ya da kitaplıklarda bulunmasını yasaklayan, kültürün disiplin altına alınmasını öngören ve hiçbir modern Batı ülkesinde görülmeyen tedbirler aydınlatıyordu. 22 Eylül 1933'de çıkarılan bir kanunla Dr. Goebbels'in emrinde bir Alman Kültür Odası kurulmuştu. Bu kuruluşun amacı kanunla şöyle tanımlanıyordu: "Bir Alman kültür politikası izleyebilmek için bütün alanlardaki yaratıcı sanatçıların Alman hükümetinin önderliğinde birleşik bir örgüt halinde bir araya getirilmesi gerekir. Alman hükümeti yalnız fikri ve ruhi ilerleme yollarını tayin etmekle kalmayacak, aynı zamanda meslek sahiplerine önderlik edecek ve onları örgütleyecektir."

Kültür hayatının her alanına kılavuzluk etmek ve bu alanları denemek üzere yedi alt-oda kuruldu: Bunlar güzel sanatlar, müzik, tiyatro, edebiyat, basın, radyo ve film odalarıydı. Bu alanlarda çalışan herkes, kararları ve direktifleri kanun geçerliğinde olan bu odalara katılmak zorundaydılar. Bu odaların birçok yetkileri vardı. Odalar "siyasi bakımdan güvenilmeyen" üyelerini atabilirler, ya da kabul etmeyebilirlerdi. Bunun anlamı şuydu: Nasyonal Sosyalizmi umursamayanlar mesleklerini ya da sanatlarını yapamazlar ve böylelikle geçimlerini sağlayamayacak duruma düşerlerdi.

Naziler zamanında Almanya'da yaşamış, kültür sorunlarıyla ilgili bir insan, eskiden beri kültür seviyesi yüksek bir halkın o sıra vardığı seviyesizliğe hayret etmemiş olamaz. Elbetteki böyle olacaktı; çünkü Nazi liderleri sanatın, edebiyatın basının, radyo ve filmlerin yalnızca yeni rejimin ve bu rejimin tuttuğu kaba felsefenin propagandasına yaramasına karar vermişlerdi. İlk yıllarda biraz yayın yapan Ernst Juenger ile Ernst Wiechert dışında hiçbir önemli Alman yazarı Naziler zamanında Almanya'da eser yayımlamadı. Başta Thomas Mann olmak üzere hemen hemen hepsi Almanya'dan çıkıp gittiler; kalan birkaçı da

sustular ya da susturuldular. Yayımlanmadan ya da oynanmadan önce her kitabın ya da oyun metninin müsveddesi Propaganda Bakanlığı'na sunuluyordu.

Bu işten en zararsız çıkan müzik kolu oldu. Çünkü müzik sanatların içinde en az siyasi olan ve Almanlarda Bach'tan Beethoven, Mozart ve Brahms'a kadar büyük bir geleneğe sahip bir sanat koluydu. Ama Mendelssohn'un çalınması yasaklanmıştı, çünkü Mendelssohn Yahudiydi (bütün Yahudi bestekârların eserleri yasaktı). Modern Alman bestecisi Paul Hindemith'in de eserleri bu yüzden yasaklanmıştı. Yahudiler büyük senfoni orkestralarından ve operalardan hemen atıldılar. Alman müzik dünyasının büyük üstadları, yazarların tersine, Nazi Almanyasında kalmayı tercih ettiler ve adlarıyla sanatlarını Yeni Düzen'in emrine verdiler. Yüzyılın en büyük orkestra şeflerinden Wilhelm Furtwaengler Almanya'da kaldı. Hindemith'i savunduğu için 1934 yılında gözden düşmüştü, ama ondan sonra Hitler zamanında çalışmasına devam etti. Yaşayan besteciler arasında belki de en büyüğü olan Richard Strauss da Almanya'da kaldı ve bir süre de Alman Müzik Odası'nın başkanlığını yaptı; böylece büyük adını Goebbels'in kültürü soysuzlaştırma planına karıştırdı. Ünlü piyanist Walter Gieseking, Propaganda Bakanlığı tarafından Alman "kültürü"nü dışarda yaymak amacıyla örgütlenen ya da bu Bakanlık tarafından onaylanan dış geziler yapıyordu. Müzikçiler Almanya'dan gitmemeleri ve Almanya'nın da büyük bir müzik hazinesi olması dolayısıyla Nazi Almanyasında orkestra müziğiyle opera büyük gelişme gösterdi. Berlin Filarmoni Orkestrası ile Berlin Devlet Operası bu alanda başta geliyordu. Düzenlenen büyük müzik festivalleri halka öteki sanat kollarındaki yozlaşmayı ve Naziler yönetiminde geçirdikleri hayatı unutturuyordu.

İtiraf etmek gerekir ki, klasik eserler oynandığı zaman tiyatro da büyük başarılar kaydetti. Ünlü Rejisör Max Reinhardt öteki Yahudi rejisörler ve tiyatro sanatçılarıyla birlikte Almanya'dan çıkıp gitmişti. Nazi tiyatro yazarları o kadar kötü eserler veriyorlardı ki, halk tiyatroya gitmemeyi tercih ediyor ve eserler çok az bir süre oynayabiliyordu. Alman Tiyatro Odası'nın başkanı Hans Johst adında biriydi. Bu adam başarısız bir tiyatro yazarıydı. Bir ara, herkesin önünde, kendisine "kültür"den söz ettikleri zaman tabancasına sarılmak istediğini söyleyerek böbürlenmişti. Oynanacak eseri, kimin oynayacağını ve rejisörlüğü kimin yapacağını tespit eden Johst ile Goebbels bile, Alman

tiyatrosunu Goethe, Schiller ve Sheakespeare'in en mükemmel piyeslerini oynamaktan alıkoyamadılar.

Gariptir ki, Nazi Almanyasında Bernard Shaw'un eserlerinden bir kısmının oynanmasına izin verilmiştir. Bunun nedeni herhalde Shaw'un İngilizlerle alay etmesi, demokrasiyi taşlaması ve belki de espri siyle solcu siyaset anlayışının Nazi görüşüne biraz yaklaşmasıydı.

Ama işin en garibi, Almanya'nın en büyük tiyatro yazarı Gerhart Hauptmann'ın durumuydu. Hauptmann tam bir sosyalist olduğu için eserleri Kayzer Wilhelm zamanında tiyatrolarda oynatılmıyordu. Cumhuriyet döneminde ise Hauptmann halkın en tuttuğu tiyatro yazarı oldu ve bu durumunu Naziler zamanında da sürdürdü. Eserlerinin oynanmasına devam edildi. Son yazdığı *Katedralin Kızı* adlı eserin ilk oynandığı gece gördüğüm bir sahneyi hiç unutamam. Oyunun sonunda, siyah beresinin altından sarkan uzun beyaz saçlarıyla Hauptmann gibi saygıdeğer bir adam, Dr. Goebbels ve Johst ile kolkola tiyatrodan çıktı gitti. O da birçok ünlü Alman gibi Hitler'le barışmış, kurnaz Goebbels bundan propaganda için yararlanmış, eski bir sosyalist olan ve basit insanları konu edinen Hauptmann gibi Almanya'nın en büyük tiyatro yazarının Nazi Almanyasında kaldığını, yazılarını yazmaya ve oynatmaya devam ettiğini Alman halkı ile dış dünyaya böylece göstermişti.

Bu yaşlı tiyatro yazarının samimi mi, çıkarcı , yoksa kararsızın biri mi olduğu savaştan sonraki davranışından anlaşıldı. Hauptmann'ın Nazilere çok yardım ettiği kanısına varan Amerikan makamları Batı Berlin'de oyunlarının oynanmasını yasaklamışlardı. Bunun üzerine Ruslar kendisini Berlin'e çağırdılar ve onu kahraman gibi karşıladılar. Doğu Berlin'de oyunlarının galasını yaptılar. Hauptmann 6 Ekim 1945'de Komünistlerin yönettiği "Almanya Demokratik Kalkınması Kulturbund"una bir mesaj göndererek başarılar diledi, kurumun Alman halkının "manen yeniden kalkınması" konusunda başarıya ulaşacağına inandığını bildirdi.

Dünyaya bir Duerer, bir Cranach vermiş olan Almanya her ne kadar resimde Alman ekspresyonizmi ile mimaride Münih Bauhaus okulu gibi ilginç, orijinal hareketler yaratmış ve Alman sanatçıları yirminci yüzyılın empresyonizm, kübizm, dadaizm gibi sanat hareketlerine katılmışlarsa da, güzel sanatlar alanında modern çağda bir üstünlük sağlayamamıştı.

Viyana'da ilk zamanlar başarısızlığa uğradığı halde kendisini dâhi bir sanatçı sayan Hitler, bütün yeni sanat hareketlerini yozlaşmış ve anlamsız buluyordu. *Kavgam*'da bu konuda uzun bir diskur geçmiş, iktidara geçer geçmez yaptığı ilk işlerden biri de Almanya'yı "soysuzlaşmış" sanattan "kurtarmak" ve bu sanatın yerine yeni "Alman" sanatını koymak olmuştur. Bu sırada Alman müzelerinden 6,500 modern resim kaldırılmıştır: Bunlar arasında yalnız Kokoschka ve Grosz gibi Alman ressamlarının değil, Cezanne, Van Gogh, Gaugin, Matisse, Picasso ve daha birçok yabancı ressamların da eseri vardı.

Bu resimlerin yerine hangi çeşit resimlerin konacağı, Münih'te planının çizilmesine yardım ettiği ve mimaride "eşi olmayan" bir bina olarak tanımladığı "Alman Sanat Evi"ni Hitler 1937 yazında resmen açtığı zaman anlaşıldı. Bu ilk Nazi sanat sergisi, gönderilen on beş bin eser arasından seçilmiş dokuz yüz kadar eserle tıka basa doldurulmuştu. Bu kitabın yazarı hiçbir ülkede bu kadar kötü eserlerin bir araya getirildiğini o zamana kadar görmemişti. Son seçimi Hitler'in kendisi yapmışu. O sırada yanında bulunan parti arkadaşlarından bazılarının anlattıklarına göre, Hitler, Alman Sanat Odası Başkanı ve kötü bir ressam olan Adolf Ziegler* yönetimindeki Nazi jürisinin seçtiği resimlerden bir kısmına o kadar kızmış ki, bunların sergiden aulmasını emretmekle kalmamış birçoklarını çizmesiyle vurup parçalamış. Hitler serginin açılışı sırasında verdiği uzun söylevde, "Eğer kader bize güç verecek olursa," dedi, "bu konuları (sanat konularını) yalnız tartışmakla kalmayacağım, bu konuda kararlar da alacağım." Nitekim bu kararları aldı da.

18 Temmuz 1937'de verdiği bir söylevde "Alman sanatında" Nazilerin izleyeceği politikayı şöyle tanımladı:

> "Anlaşılmayan ve ancak varlığını ispat etmek için bir sürü açıklamaları gerektiren, yalnız bu çeşit aptalca ya da küstahça saçmalıkları seven kaçıklara seslenen sanat eserleri artık Alman halkına açık açık gösterilmeyecektir. Kimse bu konuda herhangi bir hayale kapılmasın! Nasyonal Sosyalizm Alman hükümetinin ve halkımızın varlığını tehdit eden bu gibi tehlikelerden onları kurtarmaya başlamıştır... Bu sergiyi açmakla sanatçı deliliğine ve halkımızın sanat konusunda ırzına geçilmesine bir son vermiş oluyoruz..."

* Ziegler bu durumunu Geli Raubal'in bir portresini yapmış olmasına borçluydu.

Bununla beraber hiç olmazsa bir kısım Almanlar, özellikle Almanya'nın Münih gibi bir sanat merkezinde yaşayanlar, sanat bakımından ırzlarına geçilmesini tercih etmişlerdi. Şehrin başka bir bölümünde dar bir merdivenle çıkılan eski bir galeride "soysuzlaşmış sanat" sergisi açılmıştı. Sergiyi Dr. Goebbels, Hitler'in Alman ulusunu hangi kepazeliklerden kurtardığını göstermek amacıyla düzenlenmişti. Sergide nefis modern sanat koleksiyonları vardı. Kokoschka'nın Chagall'in ve daha birçok ekspresyonist ve empresyonist ressamların eserleri bulunuyordu. Alman Sanat Evi'nin geniş salonlarını nefes nefese dolaştıktan sonra bu sergiyi de görmeye gittiğim gün, serginin merdivenlerinden sokağa kadar uzanmış bir kuyruk gördüm. Gerçekten de halk sergiye o kadar büyük rağbet gösterdi ki, Dr. Goebbels korktu, telaşlandı ve az sonra sergiyi kapattırdı.

BASININ, RADYONUN VE FİLMLERİN DENETLENMESİ

Berlin'de çıkan günlük gazetelerin yazı işleri müdürleri ile Almanya'nın başka yerlerinde çıkan gazetelerin muhabirleri her sabah Propaganda Bakanlığı'nda toplanırlardı. Orada Dr. Goebbels kendilerine ya da yardımcılarına hangi haberlerin yayımlanacağını, haberleri nasıl yazacaklarını ve nasıl başlık atacaklarını, ne gibi kampanyaların açılacağını ve nasıl bir başyazı yazılacağını anlatırdı. Herhangi bir yanlış anlaşılmayı önlemek üzere de, sözle anlatılana ek olarak yazılı bir günlük emir verilirdi. Şehir dışındaki küçük gazetelerle dergilere bu emirler telgrafla ya da mektupla ulaştırılırdı.

Nazi Almanyasında bir gazetenin yazı işleri müdürü olmak için her şeyden önce siyaset ve ırk bakımından "temiz" olmak gerekirdi. Gazeteciliği, kanunla düzenlenmiş bir "kamu mesleği" sayan 4 Ekim 1933 tarihli Alman Basın Kanunu, bütün yazı işleri müdürlerinin Alman uyruklu olmasını, Ari bir aileden gelmiş, bir Yahudiyle evlenmemiş bulunmasını şart koşmuştu. Basın Kanununun 14'üncü bölümü yazı işleri müdürlerine, "halkı herhangi bir şekilde yanlış yola götürecek, özel amaçları toplum amaçlarıyla karıştıran, içerden ve dışardan Almanya'nın gücünü, Alman halkının ortak iradesini, Alman savunmasını, kültürünü ve ekonomisini zayıflatacağı anlaşılan... ya da

Almanya'nın namus ve şerefini bozan herhangi bir haberi" yayımlamamalarını emrediyordu. Bu kanun 1933 yılından önce çıkarılmış olsaydı ülkedeki bütün Nazi yayınlarının yasaklanması gerekirdi. Ama şimdi, Nazi olmayan gazetelerin ve gazetecilerin ortadan silinmesine yaradı.

Basın hayatından çekilmek zorunda kalan ilk gazetelerden biri *Vossische Zeitung* oldu. Bu gazete 1704 yılında kurulmuştu. Geçmişte bu gazeteye yazı yazmış ünlü kişiler arasında Büyük Frederick, Lessing ve Rathenau gibi adamlar vardı. Londra'daki *The Times*, New York'taki *Times* gibi, bu gazete de Almanya'nın en belli başlı ciddi gazetesiydi. Ama liberal görüşlüydü. Sahibi, Ullstein Şirketiydi. Ullstein bir Yahudi firmasıydı. 230 yıllık devamlı bir yayından sonra 1 Nisan 1934'de yayın hayatından çekildi. Dünyaca tanınmış liberal bir gazete olan *Berliner Tageblatt* 1937 yılına kadar dayandı. Oysa eski sahibi Hans Lackmann-Mosse adındaki Yahudi gazetedeki hisselerini 1933 yılının ilkbaharında satmak zorunda kalmıştı. Almanya'nın üçüncü büyük gazetesi olan *Frankfurter Zeitung*, Yahudi sahiplerinden ve yazarlardan kurtulduktan sonra, yayınına devam etti. Bir İngiliz hayranı ve bir liberal olan Londra muhabiri Rudolf Kircher gazetenin yazı işleri müdürü oldu. Tutucu *Deutsche Allgemaine Zeitung*'un yazı işleri müdürü de yine İngiltere'de okumuş, Londra'da gazete muhabirliği yapmış, İngiltere ve liberalizm hayranı Karl Silex'di. Her ikisi de Nazilere elden geldiği kadar hizmet ettiler ve çoğu zaman da, Alman Basın Şefi Otto Dietrich'in eski "muhalefet gazeteleri" konusunda söylediği gibi, "kraldan fazla kral taraftarı" oldular. Adı geçen son iki gazetenin yaşamasını sağlayan kısmen Alman Dışişleri Bakanlığı'dır Bakanlık, bütün dünyaca tanınmış olan bu gazetelerin dış dünyayı etkilemek bakımından yaşamalarını istiyordu. Bu gazeteler Nazi Almanyasına bir çeşit saygı ve ağırbaşlılık sağlıyor ve aynı zamanda Nazilerin propagandasını yapıyordu.

Nelerin yayımlanacağı ve haberlerle yazıların nasıl yazılacağı Almanya'da gazetelere emirle bildirildiği için, basına elbetteki bir ölü ağırlığı çökecekti. Disipline bu kadar sokulmuş ve hükümet otoritesine bu kadar boyun eğmeye alıştırılmış bir halk bile günlük gazetelerden çabucak bıktı. Nazilerin çıkarttıkları *Voelkischer Beobachter ile Der Angriff* adlı akşam gazetesinin bile tirajı indi. Bu arada bütün gazetelerin satışları birdenbire düştü; gazeteler birbiri ardınca çıkamaz duruma girdiler ya da Nazi yayımcıları tarafından satın alındılar. Nazilerin

ilk dört yılı içinde gündelik gazete sayısı 3607'den 2671'e düştü.

Zengin ve özgür yayınlar bakımından yurdun zararı vardı ama, parti bu işten kazançlı çıkıyordu —hiç olmazsa para bakımından— Hitler'in Birinci Dünya Savaşı'nda başçavuşu ve partinin yayın firması Eher Verlag'ın başkanı olan Max Amann, Alman basınının diktatörü kesilmişti. Kendisi, aynı zamanda, Alman Basın Führeri ve Basın Odası Başkanı olduğu için istediği zaman bir gazeteyi ya da dergiyi resmen kapatabiliyor, kapattığı gazeteyi ya da dergiyi ucuz bir fiyatla satın alabiliyordu. Eher Verlag kısa zamanda dev bir yayın imparatorluğu, belki de dünyanın en büyük ve en kârlı yayın imparatorluğu, belki de dünyanın en büyük ve en kârlı yayın firması oldu.* Nazi yayınlarının satışında görülen büyük azalmalara rağmen, Nazi Partisi'nin sahip olduğu ya da denetimi altında bulundurduğu günlük gazeteler, İkinci Dünya Savaşı'nın patladığı sıralarda, günlük yirmi beş milyon gazete satışının üçte ikisini ellerinde bulunduruyorlardı. Nurenberg mahkemesinde verdiği ifadede, nasıl çalıştığını Amann şöyle anlatıyor:

> "Parti 1933'de iktidara geldikten sonra... Yahudilerin elinde ya da onların denetiminde bulunan Ullstein Yayınevi gibi kurumlarla, Nazi Partisi'ne siyasi ya da dini çıkarlar dolayısıyla düşman olanlar, gazetelerini ya da mevcudatını Eher kurumuna satmayı daha uygun buldular. Bu gibi malları satın alacak başka bir serbest piyasa yoktu ve genellikle de Eher Verlag tek alıcıydı. Eher Verlag, sahip olduğu ya da denetlediği firmalarla birlikte bu alanda Almanya'daki gazete yayın işinde bir tekel haline geldi... Bu yayın işine yatırım yapan parti de para bakımından çok kârlı çıktı. Şunu söylemek doğru olur ki, Nazi basın programının ana amacı partiye muhalif bütün basını ortadan kaldırmaktı."[6]

1934 yılında, Amann ile Goebbels, bir ara partiye aşırı derecede dalkavukluk eden gazete yazarlarından gazetelerini daha az monoton bir hale getirmelerini istediler. Amann, "hükümetin aldığı tedbirlerin sonucu olmayan ve hükümetin isteğine uymayan bugünkü basın monotonluğundan yakındı. *Gruene Post* adındaki haftalık bir derginin biraz aceleci bir yazarı, Amann ile Goebbels'in sözlerini ciddiye almak gafle-

* Amann'ın geliri 1934'de 108,000 mark iken, 1942'de 3,800,000'e fırladı. (Nazi yayınevinin kalan evrakı üzerinde çalışan Profesör Tron J. Hale'in yazara göndermiş olduğu mektuptan alınmıştır.)

tine düştü. Ehm Welke adındaki bu yazar, Propaganda Bakanlığı'ndaki kurtasiyecilikten ve Bakanlığın baskı yaparak basını bu monoton hale getirmesinden yakındı. Dergi hemen üç ay kapatıldı ve yazar, Goebbels tarafından işinden atılıp toplama kampına alındı.

Radyo ve sinema da Nazi devletinin çarçabuk hizmetine girdi. Goebbels radyoyu (o zaman daha televizyon yoktu) modern toplumun başlıca propaganda aracı sayılıyordu. Bakanlığına bağlı Radyo Dairesi ve Radyo Odası kanalıyla bütün radyo yayınını ele almış, bu yayınlara istediği biçimi vermişti. Radyonun, öteki Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Almanya'da da devlet elinde olması işini daha da kolaylaştırmıştı. Nazi hükümeti 1933 yılında Alman Radyo Yayın Kurumu'nu da otomatik olarak eline geçirmişti.

Sinema yine özel firmaların ellerinde kaldı, ama Propaganda Bakanlığı'yla Sinema Odası bu sanayii her bakımdan denetliyordu. Resmi yoruma göre görevleri, "film sanayini liberal ekonomi düşüncelerinden kurtarmak... ve böylece bu sanayii Nasyonal Sosyalist devletin görevini yapabilecek duruma getirmekti".

Bu tedbirler sayesinde Alman halkına, günlük gazeteler ve dergilerdeki yazılar kadar boş ve sıkıcı radyo programları ve filmler sunuldu. Kendisine doğru olarak gösterileni genellikle hiç itiraz etmeden kabul eden Alman halkı bile sonunda buna isyan etti. Seyirciler Nazi filmlerindeki sürü anlayışından kaçıyorlar, Goebbels'in Almanya'da gösterilmesine izin verdiği birkaç yabancı filme (bunların çoğu ikinci derecedeki Hollywood filmleriydi) koşuyorlardı. 1935 yıllarında o kadar çok Alman filmi ıslıklandı ki, İçişleri Bakanı Wilhelm Frick "sinema seyircisinin ihanete benzeyen davranışına karşı" bir uyarma yayımlamak zorunda kaldı. Radyo yayınları bir o kadar eleştirilince, Radyo Odası Başkanı olan Horst Dressler Andress adında biri bu yayınların "Alman kültürüne bir hakaret" olduğunu, bunlara daha fazla göz yumulamayacağını söylemek zorunda kaldı. Savaştan önceki yıllarda herhangi bir Alman yurttaşı, savaş sıralarındaki gibi hayatını tehlikeye atmadan, yabancı bir radyo istasyonunu çevirebilirdi. Muhakkak ki bunu yapanlar da vardı. Ama bu kitap yazarının kendi izlenimlerine göre, yıllar geçtikçe Dr. Goebbels'in radyonun en verimli propaganda silahı olduğu hakkındaki sözlerinin ne kadar doğru olduğu anlaşıldı. Radyo, Hitler'in Alman halkını kendi amaçlarına doğru biçimlendirmesi işinde öteki araçlarından çok daha yararlı olmuştu.

Totaliter bir devlette sansür altında bulunan yalancı bir basın ve radyonun insanları nasıl kolayca aldatabileceğini ben kendim, gözlerimle gördüm. Bir yandan, birçok Almandan farklı olarak, Londra, Paris ve Zürih'ten gelen yabancı gazeteleri her gün okuyor, BBC ile yabancı radyoları devamlı olarak dinliyordum; öte yandan, işim dolayısıyla, günün birçok saatlerinde Alman gazetelerini taramak, Alman radyosunu dinlemek, Nazi memurlarıyla konuşmak ve parti toplantılarına gitmek zorundaydım. Garip değil mi ki, bütün gerçekleri öğrenmek fırsatı elimde olduğu ve Nazi kaynaklarına inanmamak gerektiğini bildiğim halde, devamlı olarak yalan dinlemenin ve uydurma yazılar okumanın düşüncede belirli bir izlenim bıraktığını ve çoğu zaman da insanı yanılttığını gördüm. Totaliter bir ülkede yıllarca yaşamamış olan bir kimse, rejimin hesaplı ve sürekli propagandasının öldürücü sonuçlarından hangi bir Almanın evinde, bürosunda, ya da bir lokantada bir kahvede bir yabancıyla yaptığım konuşmalarda en aydın ve en çok eğitim görmüş sandığım kimselerden bile öyle garip fikirler dinledim ki, şaşırıp kaldım. Radyoda dinledikleri ya da gazetelerde okudukları birtakım saçmaları papağan gibi tekrarladıkları belliydi. Arasıra ileri gitmek, daha fazlasını söylemek isteyenler oluyordu, ama bunu yapmak isteyenlere, sanki Tanrıya sövmüş gibi, şüpheyle bakılıyordu. Onlar da, iyice sapıtan, doğruluk denen her şeyi hor gören Hitler ve Goebbels'in sözlerini hayatın gerçekleri gibi kabul eden kafalarla ilişki kurmaya çalışmanın ne kadar yararsız olduğunu anlıyorlardı.

NAZİ ALMANYASINDA EĞİTİM

30 Nisan 1934'de, Bernhard Rust, Alman Bilim, Eğitim ve Halk Kültürü Bakanı tayin edildi. Bernhard Rust, ilk kuruluşundan beri Nazi Partisinin üyesi ve Hitler'in dostuydu. Bir zamanlar Hanover *Gauleiter*'liği yapmıştı. Bakan olduğu sırada S.A.'da bir *Obergruppenführer*'di. Rust, Nasyonal Sosyalizmin garip, tersine dönük dünyasına tıpatıp uygun bir adamdı. 1930 yılından beri işsiz kalmış bir taşra öğretmeniydi. Hanover'deki mahalli Cumhuriyet yönetimi birtakım akıl dengesizlikleri gösterdiği için 1930 yılında kendisini işinden atmıştı. Belki de koyu bir Nazi olduğu için atılmıştı. Çünkü Dr. Rust da Nazi kutsal kitabını Goebbels kadar ateşle ve Rosenberg kadar aptalca savu-

nuyordu. 1933 şubatında Prusya Bilim, Sanat ve Eğitim Bakanı olduğu zaman, "okulları kafa cambazı yetiştiren bir kurum olmaktan" onbeş gün içinde çıkardığını söyleyerek övünmüştü.

Alman bilimi, devlet okulları, yüksek eğitim ve gençlik örgütleri üzerinde diktatörce denetim yetkisi, işte böyle kafasız bir adama verilmişti. Çünkü Hitler'in dediği gibi, Nazi Almanyasında eğitim yalnız kapalı sınıflarda yürütülmekle kalamazdı; gençler sonraki gençlik örgütlerinde bir Isparta eğitimi, politika ve savaş eğitimi de görmeliydi; küçük bir azınlığı çeken üniversitelerde ve mühendis okullarında değil, önce on sekiz yaşında mecburi iş kamplarında ve sonra asker olarak orduda bu eğitimin yüksek noktasına varmalıydılar.

Hitler'in "profesör"ler ile akademik aydın hayatına ne kadar kızdığı *Kavgam*'da da bellidir. Yine *Kavgam*'da Hitler, eğitim üzerinde düşüncelerini belirtmiştir. "Milli bir devletin eğitim politikası yalnız kafaları bilgi ile doldurmak değil, fizik bakımından sapasağlam bir vücut yaratmaktır." Ama kitabında en çok "yeni bir milli devletin" emrinde olarak gençliğin kazanılması üzerinde önemle durmuştur. Bu konuya diktatör olduktan sonra da sık sık değindi. 6 Kasım 1933'de verdiği bir söylevde şunları söyledi: "Bana karşı olan biri çıkar da, 'Ben sözlere katılmayacağım' derse ona hiç kızmadan şunu söylerim: 'Çocuğun şimdiden bizimdir... Sen kim oluyorsun? Senin günün geçti artık. Çocukların yeni bir dünyada yaşıyorlar. Kısa bir süre içinde bu toplumdan başka hiç bir şeyi bilmeyecekler." 1 Mayıs 1937'de de şunları söyledi: "Yeni Almanya, gençliğini hiç bir kimseye kaptırmayacaktır, gençliğin eğitimini kendi üzerine alacak, ona kendi eğitimini verecek, onu istediği gibi yetiştirecektir." Bu sözler boş bir övünme değildi; bütün bunlar yapılıyordu zaten.

Alman okulları, ilk okullardan üniversitelere kadar, çarçabuk Nazileştirildi. Okul kitapları acele olarak yeniden yazıldı; ders programları değiştirildi; -eğitimcilerin resmi yayın organı olan *Der Deutsche Erzieher*'in kelimeleriyle- *Kavgam* "pedagoji sistemimizin değişmez kılavuzu" oldu.; yeni ışığı göremeyen öğretmenler okullardan kovuldu. Bütün öğreticiler resmen parti üyesi olmasalar bile duygu bakımından aşağı yukarı birer Nazi olmuştular. İdeolojilerin kuvvetlendirilmesi için Nasyonal Sosyalist ilkelerini yoğun bir şekilde öğreten özel okullara gönderiliyorlardı. Bu okullarda daha çok Hitler'in ırk doktrinleri üzerinde duruluyordu.

Öğretim mesleğinde herkes, ana okulundan üniversitelere kadar, Nasyonal Sosyalist Öğretmen Birliği'ne girmeye mecburdu. Bu birlik, özel kanunla, "büyük öğretmenlerin Nasyonal Sosyalist doktrinlerine göre ideolojik ve politik koordinasyonunu" sağlamaktan sorumluydu. 1937'de çıkartılan Sivil Hizmet Kanunu, öğretmenlerin "partinin desteklediği devletin iradesini uygulayan" kimseler olmalarını ve "Nasyonal Sosyalist devleti, herhangi bir anda hiç duraksamadan savunmaya hazır" bulunmalarını istiyordu. Bundan önce çıkarılan bir kanunla, öğretmenler memur sayılmış ve dolayısıyla ırk kanunlarına tâbi tutulmuşlardı. Elbetteki öğretmenlik Yahudilere yasaklanmıştı. Bütün öğretmenler "Adolf Hitler'e bağlı kalacaklarına" yemin etmişlerdi. Sonradan çıkarılan bir kanunla, önce S.A.'da, Çalışma Hizmetleri'nde, ya da Hitler, Gençlik Örgütü'nde hizmet etmemiş olanların da öğretmenlik yapmaları yasaklandı. Üniversitede öğretim üyesi olmak isteyenler önce altı hafta için bir gözlem kampına alınıyordu. Burada Nazi uzmanları adayların görüşlerini ve karakterini inceliyorlar, durumu Eğitim Bakanlığı'na bildiriyorlardı. Bakanlık da adayın siyasi bakımdan "güvenilir" olup olmadığına göre ya lisans veriyor, ya vermiyordu.

1933'den önce Alman devlet okulları mahalli makamların, üniversiteler de ayrı ayrı devletlerin yönetimindeydi. Şimdi ise hepsi Alman Eğitim Bakanlığı'nın demir yönetimi altına girmişti. Eskiden fakülte profesörlerince seçilen üniversite rektör ve dekanları da şimdi Bakanlık tarafından tayin ediliyordu. Bütün öğrenciler bu birliğe ve öğretim üyeleri de öğretim üyeleri birliğine girmek zorundaydılar. Eski Nazilerin ellerinde bulunan N.S. Üniversite Öğretim Üyeleri Birliği, kimlerin Nazi kuramlarına göre neler öğreteceklerini kesin olarak tayin ediyordu.

Bu kadar aşırı Nazileştirme, Alman eğitiminde ve Alman öğreniminde çok kötü sonuçlar verdi. Kitaplarda ve derslerde tarih o kadar değiştirildi ki, sonunda çok gülünç bir konu haline geldi. Almanları efendi ırk olarak yücelten, Yahudileri ise dünyadaki bütün kötülüklerin kaynağı olarak gösteren "ırk bilimleri" daha da gülünç bir dersti. Geçmişte birçok büyük bilginin ders okuttuğu Berlin Üniversitesi'nin, mesleği veterinerlik olan ve hücum taburlarından gelen yeni rektörü, *Rassenkunde'de* -yani ırk biliminde- yirmi beş yeni öğretim dalı kurmuştu. Üniversiteyi gerçekten bozduğu sırada da kendi mesleğine bağlı

seksen altı kurs açmış bulunuyordu.

Almanların kuşaklar boyunca ün saldıkları tabiat bilimleri de hızla geriledi. Fizikte Einstein ve Franck, kimyada Haber, Willstater ve Warburg gibi büyük profesörler ya yerlerinden atıldılar ya da çekildiler. Kalanların çoğu da Nazi sapıklıklarını arı (saf) bilime uygulamaya çalıştılar. Alman fiziği, Alman kimyası, Alman matematiği dedikleri dersleri okutmaya başladılar. Nitekim 1937'de *Deutsche Mathematik* adında bir dergi çıkmaya başladı. Derginin ilk yazısında, ciddi ciddi, matematiğin ırkla ilgisi olmadığı fikrinin "Alman bilimini ortadan kaldıracak tohumları" sakladığı yazılmıştı.

Nazi bilim adamlarının öne sürdükleri saçma fikirler basit yurttaşlar için bile bir alay konusu oldu. Nazi Almanyasının dünyaca tanınmış en büyük bilgini, Heidelberg Üniversitesi profesörlerinden Philipp Lenard, "Alman fiziği diye bir şey olur mu?" sorusuna şöyle cevap vermişti: "Buna 'Bilim uluslararasıdır ve öyle kalacaktır,' cevabı verilecek, ama yanlıştır bu. Bilim de bütün öteki insan ürünleri gibi ırktan gelir ve kana bağlıdır." Dresden'deki Fizik Enstitüsü müdürü Profesör Rudolphe Tomaschek daha ileri giderek şunları söylemişti: "Modern fizik, dünya Yahudilerinin Nordik bilimi yok etmek için icat ettikleri bir araçtır... Gerçek fizik Alman ruhunun bir yaratışıdır. Gerçekte de, bütün Avrupa bilimi Arilerin, daha doğrusu, Alman düşüncesinin bir ürünüdür." Alman Milli Fizik Enstitüsü müdürü Profesör Johannes Stark da aynı görüşü savunuyordu "Galile'den Newton'a ve çağımız modern fizik öncülerine kadar bütün fizik kuramlarının kurucuları ve büyük mucitler, hemen hemen tamamiyle, Ari ırktan, daha çok Nordik ırktan gelmişlerdir."

Aachen Teknik Koleji profesörlerinden Wilhelm Maueller de *Yahudilik ve Bilim* adlı eserinde bilimi bozmak ve uygarlığı ortadan kaldırmak amacıyla Yahudilerin dünya çapında bir komplo hazırladıklarını yazıyordu. Onca, izafiyet kuramını ortaya atan Einstein hainlerin başıydı. Modern fizik biliminin büyük bir kısmını temellendiren Einstein kuramı, bu Nazi profesörüne göre "baştan sonuna kadar, toprak anadan doğan ve aralarında kan bağı olan dünyanının -yani, Yahudi olmayan dünyanın- özünü değiştirmek, bu dünyayı, bütün ırk sınırlarının, bütün ulus ve halk ayrıntılarının ortadan kalktığı, onların yerinde sadece bütün olayları Tanrısız bir kanun zorunluluğuyla oluşturan özsüz geometrik boyut çeşitliliğinin kaldığı, soyut bir hayal haline ge-

tirmek amacını gütmektedir." Profesör Mueller, Einstein'in izafiyet kuramının yayımlanması üzerine dünyada gösterilen tepkinin, "Alman halkını hayatı kurumuş bir esir seviyesine düşürmek isteyen dünya çapındaki Yahudi yönetiminin" sevincinden başka bir şey olmadığını söylemişti.

Berlin Üniversitesi'nden Profesör Ludwig Bierberback'a göre de, Einstein "yabancı bir şarlatan"dı. Profesör Lenard'a göre bile "Yahudi hiçbir zaman doğruyu anlayamaz"dı. "Bu bakımdan," diyordu, "Ari bilginlerdeki dikkatli ve ciddi gerçek araştırması onlarda yoktur.. Bundan ötürü Yahudi fiziği temel Alman fiziğini bozmak için ortaya çıkmış bir olay, bir hayaldir."[7]

Oysa, 1905'den 1931'e kadar, on Alman Yahudisine bilime hizmetlerinden ötürü Nobel Ödülü verilmişti.

İkinci İmparatorlukta üniversite profesörleri de, tıpkı Protestan din adamları gibi tutucu hükümeti ve onun saldırgan amaçlarını desteklediler. Ders salonları kötü bir milliyetçi ve Yahudi düşmanlığını körükleyen merkezler oldu. Weimar Cumhuriyeti üniversite özgürlüğünü sonuna kadar korudu; ama birçoğu özgürlük, demokrasi ve Yahudi düşmanı olan üniversite hocaları demokratik rejimi yok etmek için ellerinden geleni yaptılar. Profesörlerin çoğu tutucu, kralcı Almanya'ya dönülmesini isteyen bağnaz milliyetçilerdi. 1933'den önce Nazilerin tutumu, birçoklarına onları Naziliğe bağlayamayacak kadar kaba ve kötü göründü, ama verdikleri dersler Nazilerin işine çok yaradı. 1932 yılında öğrencilerin çoğu Hitler'e sempati besliyordu.

1933'den sonra yüksek öğretimin Nazileştirilmesi sırasında üniversite fakültelerinden kaç öğretim üyesinin atıldığını bilmek ilginç olur. Resmi rakamlar, rejimin ilk beş yılında atılan profesör ve hoca sayısını 22800 olarak göstermekteydi. Bu sayı bütün üniversite öğretim üyelerinin dörtte biri kadardı. Nasyonal Sosyalizme karşı oldukları için kürsülerinden ayrılanlar, 1933'de Marburg Üniversitesi'nden atılan Profesör Wilhelm Roepke'nin söylediğine göre, "son derece azdı." Azdı ama bunların arasında Alman üniversitelerinde büyük ün yapmış profesörler vardı: Karl Jaspers, E.I. Gumbel, Theodor Litt, Karl Barth, Julius Ebbinghaus ve daha birçokları gibi. Profesörlerin çoğu İsviçre'ye, Hollanda'ya, İngiltere'ye ve Amerika'ya göç ettiler. Bunlar arasında, Çekoslovakya'ya kaçan Profesör Theodor Lessing Nazi haydutları tarafından bulundu ve 31 Ağustos 1933'de Marien-

bad'da öldürüldü.

Profesörlerin büyük bir çoğunluğu kürsülerinde kaldılar. Daha 1933 yılı sonbaharında, başta ünlü operatör Profesör Sauerbruch, varoluşçu filozof Heidegger, sanat tarihçisi Pinder olmak üzere, 960 kadarı açıkça Hitler'i ve Nasyonal Sosyalist rejimi desteklediler.

Profesör Roepke sonradan şöyle yazmıştır. "Almanya'nın namuslu bilim tarihini lekeleyen bir fahişelik sahnesiydi bu."[8] 1945 felaketinden sonra geçmiş yılları hatırlayan profesör Julius Ebbinghaus da şöyle demiştir: "Alman üniversiteleri, bütün güçleriyle bilginin ve demokratik devletin ortadan kaldırılmasına hâlâ açıkça karşı koyacak zamanları olduğu halde bunu yapmadılar. Zulmün her yanı kararttığı gecede özgürlük ve hak meşalesini uyanık tutmaktan korktular."[9]

Bu korkaklık Almanya'ya çok pahalıya maloldu. Altı yıllık Nazileştirmeden sonra üniversite öğrencisi sayısı yarıya düştü: 127.920'den 58.325'e... Alman bilim adamlarını ve mühendislerini yetiştiren teknoloji enstitülerinin öğrenci sayısı daha da azaldı: 20.474'den 9554'e. Akademik seviye de birdenbire düşüverdi. 1937'de bilim adamı ve mühendis azlığı yoktu ama bu alanda çalışan gençlerin seviyeleri çok düşüktü. Nazilerin yeniden silahlanmasına durmadan yardım eden kimya sanayii, savaştan çok önce, yayımladığı *Die Chemische Industrie* dergisinde, Almanya'nın kimyada önderliği kaybetmekte olduğundan yakınıyordu. Bu durumdan yalnız milli ekonominin değil, milli savunmanın da zarar göreceğini söylüyor, genç bilim adamı azlığının ve mevcutlardaki seviye düşüklüğünün suçunu teknik kolejlere yüklüyordu.

Nazi Almanyasının kaybettiğini özgür dünya kazandı ve bu sayede ilk atom bombasını yapmayı başardı. Nazi liderlerinin başta Himmler olmak üzere atom enerjisi programını yürütmek için harcadıkları başarılı çabaların uzun bir hikâyesi vardır; bunun ayrıca anlatılması gerekir. Amerika Birleşik Devletleri'nde atom bombasını geliştirenlerin başında ırk ayrımı yüzünden yurtlarından ayrılan iki adamın bulunması kaderin garip bir cilvesidir; bilginlerden biri Almanya'dan kovulan Einstein, öteki de İtalya'dan kaçan Fermi'ydi.

Adolf Hitler, Alman gençliğinin kendi kafasındaki amaçlara göre yetiştirilmesinde, gençliğinde kendisinin gidemediği devlet okullarına değil, Hitler Gençliği Örgütü'ne güveniyordu. Nazi Partisi'nin iktidarı ele almak için savaştığı yıllarda Hitler Gençliği hareketi o kadar

önemli değildi. Cumhuriyetin son yılı olan 1932'de bu örgütün yalnız 107.956 üyesi olduğu halde, Almanya Gençlik Birlikleri Komitesi adı altında birleşmiş çeşitli örgütlerin on milyon kadar üyesi vardı. Hiçbir ülkede Cumhuriyet Almanyası zamanındaki gençlik kadar hareketli ve sayıca büyük bir gençlik hareketi olmamıştır. Bunu bilen Hitler bu gençliği ele almaya ve onu Nazileştirmeye karar verdi.

Hitler'in bu görev için seçmiş olduğu Baldur von Schirach, yakışıklı, bayağı, ama büyük yönetim gücü olan bir gençti. Schirach, Hitler'in büyüsüne kapılarak 1925 yılında henüz on sekiz yaşındayken partiye girmiş, 1931'de Nazi Partisi Gençlik Lideri olmuştu. Yüzleri yaralı, kavgacı Kahverengi S.S.'ler arasında küçük ve toy bir Amerikan delikanlısı gibi kalıyordu. Bunun nedeni de belki ataları arasında, yukarıda gördüğümüz gibi, Amerikalıların bulunmasaydı. (Atalarından ikisi Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'ne imza atmıştı.)[10]

1933 Haziranın'da Schirach "Alman Devleti Gençlik Lideri" adını aldı. Parti büyüklerinin taktiklerini taklit eden Schirach'ın ilk işi Hitler Gençlik Örgütün'den silahlı ve kuvvetli elli genci Almanya Gençlik Birlikleri Komitesi'nin bürolarına göndermek ve bu örgütün bürolarını işgal ettirmek oldu.. Komitenin başkanı, Prusya ordusunun eski subaylarından General Vogt, kaçmaya mecbur edildi. Bundan sonra Schirach Birinci Dünya Savaşı'nda Büyük Denizler Filosu Kurmay Başbakanlığı yapan ve o sırada gençlik örgütlerinin başına getirilmiş bulunan ünlü Alman deniz kahramanlarından Amiral von Trotha'nın üzerine saldırdı. Saygıdeğer Amiral de bürosundan kaçırıldı, makamı ve örgütü kaldırıldı. Milyonlarca dolar değerinde mal ile bütün Almanya'ya yaygın yüzlerce öğrenci yurdu ele geçirildi.

Papalık ile imzalanan 20 Temmuz 1933 tarihli konkordatoda Katolik Gençlik Derneği'nin faaliyetine engel olunmayacağı yazılıydı. Oysa Hitler 1 Aralık 1936'da bu dernekle bütün öteki Nazi olmayan gençlik örgütlerini kanun dışı sayan bir kararname çıkardı.

> ".. Bütün Alman gençliği Hitler Gençlik Örgütü içinde yer almıştır. Alman gençliği, aile ve okullardan başka... Hitler Gençliği içinde, Nasyonal Sosyalist ruhuyla fizik, fikir ve ahlâk alanlarında eğitim göreceklerdir."[11]

Eskiden Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Schirach doğrudandan doğruya Hitler'e bağlandı. "Yıldızları sıyırıp geçen bu dâhi:.." gibi Hit-

ler'i övücü bayağı şiirler yazan Rosenberg'in garip puta tapmacılığını ve Streicher'in öfkeli Yahudi düşmanlığını izleyen bu yirmi dokuz yaşındaki toy genç, Nazi İmparatorluğunun gençlik diktatörü oldu.

Çalışma Hizmetleri ile orduya eleman alınmaya başlandığı sırada altı yaşından on sekiz yaşına kadar kız ve erkek çocuklar Hitler Gençliği'nin çeşitli kadrolarında örgütlendirildiler. Çocuklarını örgütlere katılmaktan alıkoyan ana ve babalar ağır hapis cezalarına çarptırıldılar. Gebelik olaylarının alıp yürüdüğü bazı servislere kızlarını göndermek istemeyenler bile mahkûm edildiler.

Altı yaşından on yaşına kadar erkek çocuklar Hitler Gençliği'nde *Pimpf* adıyla bir çeşit çıraklık dönemi geçiriyorlardı. Her çocuğun bir karnesi vardı; bu karneye bütün Nazi gençlik hareketlerindeki gelişimi, ideolojik durumu yazılıyordu. On yaşında atletizmde, kamp kurmada ve Nazi tarihinde gerekli testleri geçiren çocuk *Jungvol* (Genç Halk) oluyor ve şu yemini ediyordu:

> "Führer'imizi temsil eden kanlı bayrağın altında, bütün enerjilerimi ve gücümü yurdumuzun kurtarıcısı Adolf Hitler için harcayacağıma yemin ediyorum. Hayatımı onun için seve seve vermek istiyorum ve vermeğe hazırım. Tanrı yardımcım olsun."

Çocuk on dört yaşında Hitler Gençliği'ne katılıyor, on seki yaşına kadar orada kalıyordu. Sonra da Çalışma Hizmetlerine ve orduya geçiyordu. Hitler Gençliği, S.A.'ya benzeyen yarı askeri bir örgüttü. Bu örgütte ergenlik çağına giren delikanlılar yalnız kamp hizmetleri, spor ve Nazi ideolojisi üzerinde sistemli olarak ders görmekle kalmıyorlar, askerlik de öğreniyorlardı. Bu kitabın yazarı, Berlin dolaylarında hafta sonunda yaptığı birçok gezintilerini, ellerinde silah ve sırtlarında ağır arkalıklarıyla ormanlarda ya da kırlarda asker talimi yapan Hitler Gençliği yüzünden yarıda bırakmak zorunda kalmıştır.

Arasıra genç bayanlar da askercilik oynarlardı. Hitler Gençlik hareketi, kızları ihmal edecek değildi ya!... Alman kızları on ile on dört yaş arasında *Jungmaedel* (Genç Kızlar) örgütüne yazdırılıyordu. Bu kızların da kendilerine göre bir üniformaları vardı: Beyaz bluz, düz mavi eteklik, çorap ve kızlara hiç yakışmayan kocaman yürüyüş ayakkabıları. Aynı yaştaki erkek çocuklarınınkine çok benzeyen bir eğitim görüyorlar, aynı Nazi felsefesini öğreniyorlardı. Ama Nazi Alman-

yasında kadının önemi üzerinde çok duruluyordu. Kadın her şeyden önce sağlam çocuklar yetiştiren sağlam bir ana olmalıydı. Kız çocuklar on dört yaşına gelip B.D.M. üyesi oldukları zaman bu konu üzerinde özellikle duruluyordu. B.D.M. *Bund Deutscher Maedel*'in (Alman Kızlar Birliği) kısaltılmış adıydı.

B.D.M.'de bulunan binlerce kız, on sekiz yaşına gelince (21 yaşına kadar B.D.M.'de kalırlardı) çiftliklere gönderilir, orada bir yıl çalıştırılırlardı. Bu onların *Land Jahr*'ı (Çiftlik Yılı) idi. Erkeklerin iş hizmeti yapmaları gibi kızlar da bu işi görürlerdi. Görevleri ev ve tarla işlerine yardım etmekti. Kızlar bazen çiftliklerde yaşarlar ve çoğunlukla kamplarda kalırlardı. Sabahleyin kamyonlar gelir onları alır, çiftliklere çalışmaya götürürdü.

Sonradan bu çalışma sistemi yüzünden birçok ahlak sorunları ortaya çıktı. Güzel bir kızın varlığı bazı durumlarda köy evinin rahatını kaçırıyor, çiftliklerde gebe bırakılan köylü kızların ana ve babaları yakınmaya başlıyorlardı. Ama problem yalnız bundan ibaret değildi. Çoğunlukla kız kampları gençlerin İş Hizmeti kamplarının yakınlarında bulunuyordu. Bu yakınlık da bir hayli gebelik olayıyla sonuçlanmaktaydı. İş Cephesi hareketinin "Neşe içinde güçlenmek" parolasıyla alay eden şu iki mısra bütün Almanya'da ağızdan ağıza dolaşırdı o sıralar:

Kırlarda tarlalarda
Yitirdim Gücümü Neşe içinde.

Kızlara uygulanan Ev Bakımı yılında yarım milyon kadar Hitler Genç Kızı şehir evlerinde hizmet görürdü ve bu yüzden aynı sorunlar burada da ortaya çıkardı. Ama Naziliğe içten bağlı olanlar bunları pek ahlakla ilgili problemler saymazdı. Genç kızların vatan ve ahlak bakımından ilk görevlerinin -evlilikte olsun, evlilik dışında olsun- Hitler Almanyasına çocuk yetiştirmek sayıldığını B.D.M. kadın liderlerinin ağızlarından -genellikle çirkin ve evlenmemiş kadınlardı bunlar- çok işittim.

1938 yılının sonunda Hitler Gençliği'nin sayısı 7.728.259'du. Bu sayı epeyce yüksek görünüyor, ama örgütün dışında kalmanın yolunu bulmuş daha dört milyon genç olduğu kesindi. Hükümet 1939 Mart'ında bir kanun çıkararak bütün gençlerin Hitler Gençliği hareketine katılmasını, askerlik gibi zorunlu tuttu. Çocuklarını örgüte yazdırmamakta inat eden ana ve babalara, çocuklarının ellerinden alınarak

yetimhaneler ya da başka evlere gönderileceği bildirildi.

Nazi Almanyasında seçkinlerin yetiştirilmesi için de üç ayrı tipte okul kurularak eğitime son bir şekil daha verildi. Bunlardan birincisi, Hitler Gençliği'nin yönetimindeki Adolf Hitler Okulları idi. Ötekiler Siyasi Eğitim Enstitüleriyle, Düzen Şatolarıydı. Son iki okul partinin yönetimindeydi. *Jungvolk*'ta on iki yaşından sonra ilerisi parlak görülen çocuklar Adolf Hitler okullarına alınır, orada bu çocuklara parti ve devlet hizmeti göz önünde tutularak sıkı bir önderlik eğitimi yapturılırdı. Öğrenciler bu okullarda Isparta disiplinine tâbi tutuluyor, okulu bitirdiklerinde üniversiteye girme hakkını kazanıyorlardı. 1937'den sonra bu çeşit on okul açıldı. En büyükleri Brunswick'deki *Akademie* idi.

Siyasi Eğitim Enstitülerinin amacı Prusya askeri akademilerinde eskiden yapılan eğitimi canlandırmaktı. Bu okullarda, resmi bir yazıya göre, "askerlik ruhu, cesaret, görev duygusu ve gösterişsizlik" geliştiriliyordu. Bunlara Nazi ilkeleri üzerinde yapılan özel eğitim de eklenmişti. Okullar S.S.'lerin yönetimindeydi. Yöneticilerin ve öğretmenlerin çoğu S.S.'lerden gelmeydi. 1933'de bu çeşit üç okul vardı. Savaş patlamadan önce okulların sayısı otuzbire çıkmıştı. Bunlardan üçü kadınlar içindi.

Bu okullar piramidinin en üstünde de Düzen Şatosu *(Ordensburgen)* denen okullar vardı. 14. ve 15. yüzyıllardaki Töton Şövalyeleri Düzeni üzerinde kurulmuş olan bu şatolarda Nazilerin en seçkinleri yetiştiriliyordu. Şövalye düzeni üste karşı mutlak itaat ilkesine dayanıyor ve doğudaki Slav topraklarının Almanlar tarafından alınmasını ve yerli halkın esir edilmesini öngörüyordu. Nazi Düzen Şatoları da aynı şekilde bir disipline tâbi tutuluyor, aynı amacı güdüyorlardı. Bu okullara ancak, Adolf Hitler Okullarını ve Siyasi Enstitüleri yüksek başarıyla bitirmiş olanlar arasında en bağnaz Nasyonal Sosyalist gençler alınıyordu.

Dört Şato vardı ve her öğrenci sıra ile bu dört şatonun her birinden geçmek zorundaydı. İlk altı ayı "ırk bilimleri" ve Nazi ideolojisinin başka yönleri üzerinde uzmanlığı olan şatoda geçiriyordu. Önemli olan, öğrencinin daha çok kafa ve disiplin bakı-mından yetişmesiydi. Fizik yetiştirme ikinci planda kalıyordu. İkinci yıl bu eğitim sistemi tersine döndürülüyor. Başka bir şatoda atletizme ve spora, özellikle

dağcılığa ve paraşütle atlamaya önem veriliyordu. Öğrencilerin sonraki birbuçuk yılı geçirdikleri üçüncü şatoda da siyasi ve askeri öğretim başta gelmekteydi. Eğitimin dördüncü ve son aşamasını teşkil eden dönemde öğrenciler Doğu Prusya'da Polonya sınırına yakın Marienburg'taki *Ordensburg*'a bir buçuk yıl için gön-deriliyordu. Beş yüz yıl önce Töton Şövalyelerinin kalesi olan şatonun duvarları içinde öğrencilere özellikle Doğu sorunu anlatılıyor, Almanya'nın "hayat alanı"nı *(Lebensraum)* neden Slav ülkelerinde aramak zorunda olduğu (neden buna hakkı olduğu!) öğretiliyordu. 1939 ve o yılı izleyen olaylar bu hazırlıkların ne kadar yerinde olduğunu ve ne gibi bir amaç güttüğünü göstermiştir.

Gençlik, Nazi Almanyasında hayat, iş ve ölüm için işte böyle eğitiliyordu. Kafaları zehirlendiği, düzenli okumaları yarıda kaldığı, talimler süresince evlerinden uzaklaştıkları halde kızlarla oğlanlar, genç delikanlılarla genç kadınlar hayatlarından çok memnun görünüyorlardı. Hitler Gençliği'nin hayat dolu neşesi vardı hepsinde. Her sınıf halk çocuğunu bir araya getirmek, zengin çocuğu ile yoksul çocuğunu, işçi ile köylü, tüccar ve aristokrat çevrelerden gelen çocukları bir arada okutmak, elbetteki iyi ve doğru bir işti. Mecburi İş Hizmetinde altı ay geçirmek çoklukla bir şehir çocuğuna ya da kızına zor gelmiyordu. Kırlarda yaşıyor, kolla çalışmanın değerini, ayrı ayrı çevrelerden gelen gençlerle bir arada yaşamasını öğreniyorlardı. O günlerde Almanya'da gezen, kamplardaki gençlerle konuşan ve gençlerin türkü söyleyip eğlenerek çalışığını gören herkes, öğretilen şeyler ne kadar kötü olursa olsun, inanılmaz derecede dinamik bir gençlik karşısında bulunduklarını gerçeğini görmemezlik edemezdi.

Nazi Almanyasında gençler, sağlam ve kuvvetli bir vücuda sahip olacak, yurtlarına ve kendilerine güvenecek, bütün sınıf, ekonomi, toplum engellerini aşan bir dostluk ve arkadaşlık duygusu geliştirecek şekilde yetiştirilmişlerdi. 1940 yılının mayıs günlerinde, Aachen ile Brüksel arasındaki yolda giderken, açık havada iyi beslenmiş, tunç yüzlü, tertemiz Alman askerleriyle, göğsü içeri çökmüş, omuzları düşük, uçuk benizli ve çürük dişli ilk İngiliz esirlerini ve aralarındaki tezadı gördüğüm zaman, bu yetiştirmenin ne kadar önemli olduğunu çok düşündüm. İngiltere iki savaş arasındaki yıllar içinde gençliğini çok ihmal etmişti.

NAZİ ALMANYASINDA ÇİFTÇİ

Hitler 1933'de iktidara geçtiği sırada Alman çiftçisi, birçok ülkelerin çiftçisi gibi, çok berbat bir durumdaydı. *Frankfurter Zeitung*'un bir yazarına göre, çiftçinin durumu 1524-25'de Almanya'yı kasıp kavuran Köylü Savaşı yıllarında olduğundan daha kötüydü. Tarımsal gelir 1932-33 yıllarında yeni bir düşüş daha kaydetmiş, savaş sonundaki 1924-25 yılı gelirinden bir milyar mark aşağıya düşmüştü. Çiftçilerin on iki milyar mark tutarında borçları vardı ve bu borçlar son sekiz yıl içinde birikmişti. Borçlar için çiftlik gelirinin yüzde 14'ü faiz olarak ödeniyor, bu borçlara oldukça ağır bir vergiyle sosyal hizmetler için ödenen paralar ekleniyordu.

Hitler Başbakan olduğu sıralarda, "Partili arkadaşlarım, bir tek noktada hiç tereddüdünüz olmasın: Alman köylüsü için son, en son bir şans daha kalmıştır," demiş ve 1933 ekiminde de, "Alman köylüsünün mahvolması Alman halkının mahvolması demektir!" diye bağırmıştı.

Nazi Partisi yıllardan beri çiftçilerin desteğini sağlamaya çalışıyordu. "Değişmez" parti programının 17. maddesinde köylülere "toprak reformu" vaadedilmişti "... ortak amaçlar için kullanılmasını sağlamak üzere toprağın karşılık ödenmeden müsaderesi konusunda bir kanun çıkarılacakur; çiftlik borçlarından faiz alınması yasaklanacak ve toprak üzerinde spekülasyon yapılması önlenecektir." Programın birçok maddeleri gibi, çiftçilere yapılan vaadler de yerine getirilmedi. Yalnız toprak üzerinde spekülasyon yapılması önlendi. 1938'de beş yıllık Nazi yönetiminden sonra, toprak dağılımı Batıda hiçbir ülkede görülmemiş derecede düzensizdi. O yıl resmi *İstatistik Yıllığı*'nda yayımlanan rakamlar iki buçuk milyon küçük çiftlikte toprağın yüzde 0.1'den daha azının bulunduğunu gösteriyordu. Nazi diktatörlüğü de, Cumhuriyet zamanının Sosyalist-burjuva hükümetleri gibi, Elbe'nin doğusundaki Büyük Junker derebey malikanelerini dağıtmaya cesaret edememişti.

Bununla birlikte, Nazi rejimi, "Blut und Boden" (Kan ve Toprak) parolasıyla, köylülerin Nazi Almanyasının tek umudu ve toprağın tuzu olduğu gibi duygulu propagandalarla yeni bir tarım programı uygulamaya başladı. Hitler, bu programı yürütmek üzere Walter Darre'yi işin başına getirdi. Darré Nazi masallarının çoğuna inandığı halde mesleğini de çok iyi bilen nadir parti üyelerindendi. Meslekten yetişme bir tarım uzmanı olan Darré, Prusya ve Almanya Tarım Bakanlıkla-

rında çalışmıştı. Üstleriyle iyi geçinemediği için 1929'da Bakanlıktan ayrılarak Rhineland'da evine çekilmiş, *Nordik Irkın Hayat Kaynağı Köylü* adlı bir kitap yazmıştı. Böyle bir kitap elbette ki Nazilerin dikkatini çekecekti. Nitekim de çekti. Rudolf Hess, Darré'yi Hitler'e tanıştırdı. Hitler Darré'yi çok beğendi ve kendisine partiye uygun bir köy programı hazırlama görevini verdi.

1933'de Hugenberg Bakanlıktan atıldıktan sonra, Darré Besin ve Tarım Bakanı oldu. Eylül'de, Almanya'da uygulanacak tarım planını hazırlamıştı. O ay içinde çıkarılan iki kanunla bütün üretim ve pazarlama yapısı yeniden örgütlendi. Bu tedbirlerin amacı çiftçilere daha yüksek fiyatlar sağlamak ve aynı zamanda Alman köylüsünü yeni bir statüye bağlamaktı. Bu yeni statüye göre köylüler derebey çağlarındaki eski durumlarına dönüyorlar, çiftçinin kendisiyle çocukları (Ari Alman olmak şartıyla) ebediyen topraklarına bağlı kalıyorlardı.

29 Eylül 1933'de çıkartılan Çiftlik Veraset Kanunu bir yandan köylülerin Orta Çağ durumlarına döndürülmesini öngörürken, öte yandan onları modern para çağının kötülüklerinden koruyordu. Bir köylü ailesinin geçimi için yeterli sayılan 125 hektara kadar bütün çiftlikler, eski çağlardaki vakıf kanunların veraset hükümlerine bağlı malikaneler sayılıyordu. Çiftlikler satılamaz, bölünemez, borçlar için haczolunamaz ya da ipotek edilemezdi. Sahipleri öldüğü zaman mahalli geleneğe göre ya en büyük ya en küçük oğula, ya da en yakın erkek akrabaya kalırdı; o da kardeşleri büyüyünceye kadar onların geçimini ve eğitimini sağlardı. Yalnız 1800'den bu yana kanı karışmamış olan Âri bir Alman böyle bir çiftliğin sahibi olabilirdi. Kanuna göre yalnız böyle bir insanın *Bauer* ya da herhangi başka bir nedenden ötürü fiilen çiftçiliği bırakır, ya da toprağını bölmek (bir borcu ödemek için toprağın bir kısmını da satmaya lüzum yoktu) tehlikesinden kurtarılmış oluyor, ama bir yandan da derebeylik çağlarındaki serfler gibi toprağına ayrılmayacak şekilde bağlanıyordu.

Köylünün bütün yaşamasını ve çalışmasını Alman Besin Kolu düzenlemişti. 13 Eylül 1933 tarihli kanunla Darré tarafından kurulan bu geniş örgütün her çeşit tarım üretiminde, ürünlerin pazarlanma ve işlenmesinde yetkisi vardı. Örgütün başında Alman Köylü Lideri olarak Darré'nin kendisi bulunuyordu. Örgütün bellibaşlı iki amacı vardı: çiftçiye sağlam ve kârlı bir fiyat sağlamak, Almanya'yı besin maddeleri bakımından kendine yeter bir duruma getirmek.

Bu amaçlar ne dereceye kadar gerçekleştirildi? Daha çok tüccar, sanayici ve işlerin çıkarlarıyla ilgilenen bir devletin ihmal ettiği köylü, başlangıçta büyük bir ilgi görünce, milli bir kahraman ve namuslu bir yurttaş olarak göklere çıkarılınca şaşırdı. Darré'nin gelişigüzel tespit ettiği kâr hadleriyle fiyatlar yükselince daha da çok sevindi. Nazi yönetiminin ilk iki yılında tarımsal maddelerin toptan satış fiyatları yüzde 20 artu (sebzenin, çiftlik ürünlerinin ve etin fiyatı biraz daha fazla artmıştı), ama köylünün satın aldığı malların, özellikle makine ve suni gübrenin fiyatlarında görülen hemen hemen aynı orantıdaki artış yeni fiyatların getirdiği kârı alıp götürdü.

Yukarıda gördüğümüz gibi, savaş hazırlığına başlamış olan Nazi liderlerinin üzerinde durdukları besinde kendine yeterlilik amacı ise hiçbir zaman gerçekleşemedi ve -Alman toprağınının üzerinde yaşayan nüfus oranının niteliği ve niceliği düşünülecek olursa- hiçbir zaman da gerçekleşemezdi. Nazilerin ünlü "Üretim Savaşı" yoluyla giriştikleri bütün çabalara rağmen, ülke ancak yüzde 83 oranında bir kendi kendine yeterliğe erişebildi ve ancak başka ülkeleri ele geçirdikten sonra İkinci Dünya Savaşı'nda kendine yetecek besin maddelerini sağlayabildi.

NAZİ ALMANYASINDA EKONOMİ

Hitler'in ilk yıllardaki başarısının nedenini ona birçok kansız kazançlar sağlayan dış politika zaferlerinde olduğu kadar, parti çevrelerinde ve dış ülkelerdeki bazı ekonomistler arasında bile bir mucize olarak göklere çıkarılan ekonomik kalkınma başarısında aramak gerekir. Bu başarılar birçok kimseler için gerçekten de mucize sayılabilirdi. 1920 ve 30 yıllarının korkunç bir heyulası olan işsizlik, yukarıda gördüğümüz gibi, 1932'de altı milyondan dört yıl sonra bir milyonun altına düşmüştü. Milli gelir 1932 ile 1937 yılları arasında yüzde 102 artarak iki misline çıkmıştı. Dışardan bakan bir gözlemci için, 1935 yıllarında Almanya sanki bir arı kovanıydı. Sanayide çarklar durmadan dönüyor, herkes arı gibi çalışıyordu.

Büyük bir kısmı Dr. Schacht tarafından -Hitler ekonomik konulardan çok sıkılırdı ve bu konuları hemen hemen hiç anlamazdı- tespit edilen Nazi ekonomi politikasının ilk yıllardaki başlıca amacı, devlet teşebbüslerini geniş çapta arttırmak ve özel teşebbüsleri teşvik etmek, böylece işsizlere yeniden iş bulmaktı. Bunu gerçekleştirmek için

hükümet özel işsizlik bonoları karşılığında kredi veriyor, yatırımlarını genişleten ve işçi sayısını artıran firmalara vergi bakımından bol yardımda bulunuyordu.

Ama Alman kalkınmasının gerçek temeli Almanya'nın yeniden silahlanmasına dayanıyordu. Nazi rejimi 1934'den sonra tüccar ve iş adamlarıyla işçilerin -bu arada generallerin de- enerjilerini bu amaca yöneltmişti. Alman ekonomisinin tümü Nazi dilinde *Wehrwirtschaft* ya da Savaş Ekonomisi diye geçiyordu; bu ekonomi yalnız savaş zamanında değil, savaşa hazırlık sırasında da işleyecek şekilde düzenlenmişti. General Ludendorff, 1935 yılında yayımlanan *Der Totale Krieg* (Topyekün Savaş) adlı kitabında, bir ulusun topyekün savaşa hazırlanması için ekonomisinin de topyekünlük (totaliterlik) ilkesine göre seferber edilmesi gerektiğini söylemişti. Gerçi bu fikir Almanlar için yeni değildi, çünkü Prusya'da da yukarıda gördüğümüz gibi 18. ve 19. yüzyıllarda hükümet gelirinin yedide beş kadarı orduya harcanıyor ve ulus ekonomisinin tümüne her zaman için her şeyden önce, halkın refahına değil, askeri politikanın izlenmesine yarayan bir amaç gözüyle bakılıyordu.

Wehrwirtschaft'ın 20. yüzyılın ortalarına doğru uygulanması Nazi rejimine kısmet oldu. Bu durumun sonuçlarını Askeri Ekonomi Personel Şefi Tuğgereral Georg Thomas çok güzel belirtmiştir. "İki dünya savaşı arasında Almanya'nın yapmak zorunda kaldığı gibi, barış zamanında dahi, bütün ekonomik güçlerini bile bile ve sistemli bir şekilde savaş ihtiyaçlarına yöneltmiş pek az ülke görülmüştür."[12]

Elbetteki Almanya bu kadar büyük bir savaşa hazırlanmak "zorunda" değildi. Buna Hitler bile bile karar vermişti. Hitler 21 Mayıs 1935 tarihli gizli Savunma Kanunu'yla, Dr. Schacht'ı Savaş Ekonomisinin Olağanüstü Yetkiye Sahip Genel Müdürü tayin etmiş, "hemen barış zamanında işine başlamasını" emretmiş ve kendisine "savaş için yapılacak ekonomik hazırlıkları yönetme" yetkisi vermişti. Bir eşi daha bulunmayan Dr. Schacht, Alman ekonomisini savaşa göre hazırlamaya başlamak için 1935 yılının ilkbaharını beklememiş, 30 Eylül 1934'de Ekonomi Bakanı olmasının üzerinden iki ay geçmeden, Führer'ine bir rapor sunmuştu. Raporun başlığı şuydu: "30 Eylül 1934 tarihinde Savaş Ekonomisi Seferberliğinin İş Durumu Hakkında Rapor." Dr. Schacht bu raporunda bakanlığının "savaş için yapılacak

ekonomik hazırlığına başladığını" övünerek belirtiyordu. 3 Mayıs 1935'de, Savaş Ekonomisinin başına olağanüstü yetki ile getirilmeden dört hafta önce, Dr. Schacht, Hitler'e özel bir muhtıra vermişti. Muhtıra şöyle başlıyordu: "Silahlanma programının sürat ve sayı bakımından gerçekleşmesi Alman politikasının sorunudur: bundan ötürü her şey bu amaca bağlı olmalıdır..." Schacht aynı zamanda, "Silahlanma 16 Mart 1935 tarihine kadar gizli tutulacağına göre," (Hitler otuz altı tümenlik bir ordunun seferberliğini bu tarihte ilan etti) ilk aşamaları finanse etmek için "basımevini kullanmaktan" başka çare olmadığını Hitler'e anlatmıştı. Devlet düşmanlarından ele geçirilen paralarla (çoğu Yahudilerden alınmıştı) yabancı bloke hesaplardan alınan paraların Hitler'in silahlanmasına yardım ettiğini sevinçle belirtmişti. "Böylelikle," diye övünmüştü, "silahlanmamız için gereken para kısmen siyasi düşmanlarımızın açtığı kredilerden ödenmiş olmaktadır."[13]

Schacht, Nürnberg'de duruşmalar sırasında Nazilerin saldırgan bir savaş için hazırladıkları komploya katıldığını büyük bir hararetle inkâr etti, hatta bunun tam tersini yaptığını bile söyledi. Ama Hitler'in 1939'da başlattığı savaşın *ekonomik* hazırlığından Schacht kadar sorumlu başka hiçbir kimse yoktur. Bu gerçeği ordu da doğrular. Ordu dergisi *Militaer-Wochenblatt,* 22 Ocak 1937 tarihli sayısında, Schacht'ın altmışıncı doğum günü dolayısıyla yazdığı bir yazıda, Schacht'ı "Wehrmacht'ın kalkınmasını ekonomik olarak mümkün kılan adam" diye göklere çıkarmıştır. Ayrıca şunları da eklemiştir: "Savunma Kuvvetleri, bütün mali güçlüklere rağmen 100.000 kişilik bir ordunun bugünkü gücüne varmasını Schacht'ın zekasına ve yeteneğine borçludur."

"Schacht'ın maliye alanında dillere destan sihirbazlığı Nazi Almanyasının savaş hazırlığına para yetiştirmiş olmasından ileri gelir. Banknot basımı bu iş için kullanıldığı birçok araçlardan yalnızca biriydi. Para üzerinde görülmemiş dalavereler çeviriyordu. Bir ara yabancı ekonomistler markın ayrı ayrı 237 değeri bulunduğunu tespit etmişlerdi. Schacht birçok ülkelerle Almanya için çok kârlı takas anlaşmaları yaptı ve bir ülkeye ne kadar borçlu olunursa o ülkeyle o kadar çok iş yapılabileceğini eski ekonomistlere büyük başarısıyla gösterdi. Likit (seyyal) sermayesi çok az olan ve hemen hemen hiçbir mali ihtiyatı bulunmayan bir ülkede kredi yaratmak yalnızca bir dâhinin, ya da -ba-

zılarının dediği gibi- usta bir dalaverecinin yapabileceği bir işti. Örneğin "Mefo" bonolarının ihdası bunlardan biridir. Bu bonolar yalnızca *Reichsbank* tarafından çıkarılmış, devlet tarafından garanti edilen ve silah imalatındaki ödemelerde kullanılan bonolardı. Bütün Alman bankaları bu bonoları kabul ediyor ve sonunda götürüp *Reichsbank*'a kırdırıyorlardı. Bu bonolar ne Milli Bankanın yayımlanan bilançolarında ne de devlet bütçesinde görünmedikleri için, Almanya'nın silahlanması da böylelikle gizlice başarılmış oluyordu. 1935 ile 1938 yılları arasında bu bonolar yalnızca silahlanmayı finanse etmek üzere kullanıldı ve tutarı yirmi milyar marka yükseldi. Bütün bu dalaverelerden bıkan Maliye Bakanı Kont Schwerin von Krosigk, bir ara yapılan işleri Hitler'e anlatırken, bunun "para basmaktan" farkı olmadığını söylemiştir.[14]

Ekonomik işlerin Hitler kadar cahili olduğu halde Almanya'nın ekonomi diktatörlüğüne Schacht'ın yerine getirilen Goering'in demir pençesi altında Dört Yıllık Plan 1936 yılı Eylül'ünde uygulanmaya başlayınca, Almanya artık topyekün savaş ekonomisine iyice girmiş oldu. Planın amacı Almanya'yı dört yıl içinde kendine yeter kılmaktı. Böylece savaş sırasında Almanya'ya uygulanabilecek bir abluka ülkeyi mahvedemeyecekti. İthalat en az hadde indirildi; fiyatlar ve gündelikler üzerine şiddetli kontrollar konuldu; temettü payları yüzde 6 olarak tespit edildi; fabrikalar Almanya'nın kendi hammadde kaynaklarından yararlanarak sentetik kauçuk, dokuma, yakıt ve başka mamuller yapmaya başladılar; Almanya'da çıkan düşük kaliteli demir cevherlerinden çelik yapmak üzere Hermann Goering Tesisleri adında dev bir fabrika kuruldu. Kısacası, Alman ekonomisi savaş için seferber edilmişti. İşadamlarının kârları artmıştı ama, bu savaş makinesinin artık yalnız birer dişlisi olmuşlardı onlar da. Çalışmaları birçok sınırlanmalara bağlandı; birçok formülerler doldurmak zorunda bırakıldılar. 1937 yılında Schacht'ın yerine Ekonomi Bakanı ve 1930'da da *Reichsbank* başkanı olan Dr. Funk, "Bir Alman sanayicisinin yardan çok muhaberatı resmidir," ve "Almanya'nın ihracaat ticaretinde her gün ayrı ayrı 40.000 muamele yapılmaktadır; bir tek muamele için kırk ayrı formüler doldurmak zorunluğu vardır," diye üzülerek itiraf etmek zorunda kalmıştı.

Kırtasiye dağları altında boğulan, hangi maddeleri üreteceğini, ne kadar üreteceğini, fiyatının ne olacağını devletin verdiği direktife göre

tespit eden ve gittikçe artan vergi yükü altında ezilen, ayrıca parti tarafından "özel yardım" bahanesiyle boyuna sağılan iş adamları Hitler'in iktidarını sevinçle karşılamışlardı; bu rejimin örgütlenmiş işçi hareketini ortadan kaldıracağını ve özel teşebbüsü serbest bırakacağını ummuşlardı, ama hayal kırıklığına uğramışlardı. Partiye ilk ve en büyük yardımı yapmış olan Fritz Thyssen de hayal kırıklığına uğrayanlardan biriydi. Savaş patladığı sırada Almanya'dan kaçan Thyssen, "Nazi rejiminin Alman sanayiini mahvettiğini" söylemiştir. Yabancı ülkelerde her rastladığına şu sözleri söylerdi: "Ne kadar aptalmışım *(Dummkopf)!*"[15]

Oysa bütün iş adamları başlangıçta Nazi rejiminin aradıkları rejim olduğunu sanmışlar, böylece kendilerini aldatmışlardı. Gerçi tröstlerin millileştirileceğini, toptancı ticaret kârının paylaşılacağını, büyük genel mağazaların "komünleştirileceğini ve küçük esnafa ufak bir kirayla verileceğini" (Madde 16), toprak reformu yapılacağını ve rehin üzerinde yürütülen faizin kaldırılacağını söyleyen "değişmez" parti programı başlangıçta onları bir hayli korkutmuştu ama, sanayide ve para piyasasında çalışanlar Hitler'in parti programındaki ekonomik vaadlerin birini bile uygulamaya en ufak bir niyeti olmadığını, bu solcu vaadlerin yalnızca oy almak için ortaya atıldığını az sonra öğrendiler. 1933 yılının ilk aylarında birkaç coşkun partili, tüccar birliklerini denetlemeye, istediği gibi korporatif bir devlet kurmaya kalkışınca Hitler onları hemen kapı dışarı etti ve yerlerine tutucu iş adamlarını getirdi. Hitler'in ekonomik sorunlarda ilk akıl hocası olan ve "faiz esirliği"nin kalkmasını isteyen kaçık Gottfried Feder'e Ekonomi Bakanlığı'nda sekreter yardımcılığı gibi bir iş verilmişti. Bütün ömrünü faizcilikle geçirmiş olan ve büyük sigortacılardan sayılan âmiri Dr. Karl Schmitt kendisine hiçbir iş vermedi, Schacht'da bakan olduğu sırada Feder'i işten attı.

Partiyi en çok desteklemiş olan ve Başkabakan Hitler'den büyük şeyler bekleyen küçük esnaf, küçük iş adamları, az sonra kendilerini tasfiye edilecekler arasında bulunca şaşırdılar; birçokları, ister istemez yeniden gündelikçi durumuna düştüler. Ekim 1937'de çıkarılan bir kanunla 40.000 dolardan az sermaye ile yeni bir şirket kurulması yasaklandı. Bütün küçük ticaret firmalarının beşte biri hemen ortadan silindi. Öte yandan, Cumhuriyetin de desteklediği büyük kartelleri Naziler daha da güçlendirdiler. 15 Haziran 1933 tarihli kanunla kartel kurmak

mecburi oldu. Yeni mecburi karteller kurmak ya da mevcut kartellerden birine katılmayı şirketlere emretmek konusunda Ekonomi Bakanlığı'na yetki verildi.

Cumhuriyet devrinde çok sayıda örgütlenmiş iş ve ticaret birlikleri sistemi Naziler zamanında bozulmadı; yalnız, 27 Şubat 1934 tarihli kanunla önderlik ilkesine göre yeniden örgütlendiler ve devletin denetimine girdiler. Bütün ticarethaneler üye olmaya mecbur tutuldular. Akıl almayacak kadar karışık olan bu sistemin en tepesinde Alman Ekonomi Odası vardı. Liderini devlet tayin etmişti. Bu lider yedi milli ekonomi grubunu, yirmi üç ekonomi odasını, yüz sanayi ve ticaret odasını ve yetmiş el sanatları odasını denetimi altında bulunduruyordu. Bütün bu karmakarışık örgütlerin, Ekonomi Bakanlığı'na ve Dört Yıllık Plan kurumuna bağlı bir sürü bürolar ve şubelerin, binlerce özel kararname ve kanunların arasında en zeki bir iş adamı bile çoklukla kendisini şaşırıyor, firmasını yaşatabilmek için özel avukatlar tutmak zorunda kalıyordu. Siparişler üzerinde karar verecek sorumlu memurları bulmak, hükümetin ve ticaret birliklerinin koyduğu sonsuz yönetmelikleri ve kararnameleri atlatabilmek için bir tüccarın verdiği paralar savaş başlangıcına doğru astronomik rakamlara yükselmişti.

Bu zorluklara rağmen iş adamları iyi para kazanıyorlardı. Silahlanmadan en çok kazanan ağır sanayicilerin kârı, refah yılı olan 1926'da yüzde 2 iken, barış döneminin son yılı olan 1938'de yüzde 6 1/2'ye yükselmişti. Temettüleri yüzde 6 olarak sınırlandıran kanun bile şirketleri fazle etkilemedi. Tam tersi oldu. Kuramsal olarak bu sınırın yukarısında kalan miktarlarla hükümet bonoları alınacaktı. Bunlara el konulması söz konusu değildi. Ama firmaların çoğu dağıtılmayan temettüleri yine kendi işlerine yatırdılar. Böylece dağıtılmayan kâr 1932'de 175 milyon mark iken, 1938 yılında beş milyar marka yükseldi. Oysa, aynı 1938 yılında bankalardaki tasarruf miktarı yalnızca iki milyar marktı, yani dağıtılmayan temettü tutarının yarısından azdı. Temettü şeklinde dağıtılan kârlar ise yalnızca 1.200.000.000 mark tutuyordu. Böylece iş adamları iyi kârlar sağladıkları gibi, işçilerin Hitler rejiminde hizaya gelmelerinden çok memnundular. Gündeliklerin artırılması istenmiyordu artık. Hayat pahalılığı yüzde 25 artığı halde gündelikler biraz düşmüştü bile. Sonra epeyce pahalıya malolan grevler de ortadan kalkmıştı. Nazi Almanyasında grev *verboten* (yasak) idi.

İŞÇİ ESİRLİĞİ

Sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkından yoksun kalan Alman işçisi, Ortaçağlarda köylünün derebeyine bağlanışı gibi, efendisi patrona bağlı sanayi serfi oldu. İş Cephesi denen örgüt, kuramsal olarak eski sendikaların yerini almıştı, ama işçiyi temsil etmiyordu. 24 Ekim 1934 tarihli kanuna göre kurulan bu örgüt, "kafası ve koluyla yaratıcı olan Almanların bir örgütü" idi. Yalnız gündelikçi ve maaşlı emekçileri değil, işverenleri ve serbest meslek sahiplerini de kapsıyordu. Gerçekte ise büyük bir propaganda örgütüydü bu ve bazı işçilerin dedikleri gibi, büyük bir dümendi. Kanunda belirtildiğine göre bu örgütün amacı işçiyi korumak değil, "bütün Almanlardan oluşan gerçekten sosyal verimli bir toplum yaratmaktı." Görevi, "teker teker her bireyin... son derecede fazla çalışmasını sağlamaktı". İş Cephesi bağımsız yönetici bir örgüt değildi Nazi Almanyasında, ordudan başka her grup gibi, N.S.D.A.P.'nin ayrılmaz bir parçası ya da, örgütün lideri Dr. Ley'in -Thyssen'in deyimiyle "sarhoş kekeme"nin- dediği gibi, "partinin bir aracı"idi. Nitekim 24 Ekim tarihli kanunda bu örgüte alınacak memurların partiden, eski Nazi sendikalarından, S.A. ve S.S. saflarından yetişmiş olmaları şart koşulmuş ve bu şart da yerine getirilmişti.

Bundan önce, 20 Ocak 1934 tarihinde kabul edilmiş olan ve "İş Anayasası" denilen "Milli Çalışmayı Düzenleyen Kanun'la" işçi yerine oturtulmuş, işveren de, tabii her şeyin üstünde bulunan devlete bağlı olmak şartıyla eski mutlak efendilik durumuna yükselmişti. İşveren "teşebbüsün lideri" emekçi de onun "izleyicisi", ya da *Gefolgschaft*'ı olmuştu. Kanunun ikinci paragrafı "teşebbüsle ilgili bütün konularda kendi memurları ve işçileri üzerinde karar verme hakkını" tanıyordu. Eski çağlarda derebeyler nasıl kendi uyruklarının durumlarından sorumluysalar, Nazi kanununa göre de işveren, "memurlarının ve işçilerinin durumlarından" öyle sorumluydu. Kanuna göre, "memur ve işçiler de buna karşılık işverene itaat etmeye mecburdular." Yani hayvan gibi çalışacaklar, hiç ses çıkarmayacaklar, gündeliğin adını bile ağızlarına almayacaklardı.

Gündelikleri, İş Cephesi tarafından tayin edilen ve iş mutemetleri denilen kimseler tespit ediyordu. Ama aslında gündelikler işverenlerin isteklerine göre tayin ediliyordu: kanunda, bu gibi konularda bile

işçilere danışılacağına dair bir kayıt yoktu. Yalnız bir keresinde hükümet işverenlerin isteğini yerine getirmedi: 1936'dan sonra savaş sanayinde işçiye ihtiyaç artınca işverenler işçi çekmek için gündelikleri yükselttiler, devlet çıkardığı bir emirle bunu engelledi. Hitler gündelikleri aşağı bir seviyede tutmayı gerçekten istiyordu. Daha rejimin ilk zamanlarında şunları söylemişti: "Saat başına verilen gündeliklerin yükseltilmemesi, ancak verimin arttırılmasıyla gelirin yükseltilmesi, Nasyonal Sosyalist liderliğinin değişmez ilkesidir."[16] Yani gündeliklerin çoğunun hiç olmazsa kısmen parça başına hesaplandığı bir ülkede işçi ancak daha hızlı ve daha çok saat çalışmakla gelirini arttırabilecekti.

Amerika Birleşik Devletleri'yle karşılaştırılacak olursa, Almanya'da gündelikler, hayat pahalılığını karşılamak için verilen primlerden ve sosyal servislerden sonra bile her zaman düşük kalmıştır. Naziler zamanında gündelikler eskisinden biraz daha düşüktü. Alman İstatistik Bürosu'nun verdiği bilgiye göre, usta işçilerin aldığı saatbaşı ücret, buhranın en ağır yılı 1932'de 20,4 sent iken, 1936'nın yarısında 19,5 sente düşmüştü. Usta olmayan işçilerin gündelikleri saatte 16,1 sent iken, 13 sent olmuştu. 1936 Nürnberg parti kongresinde Dr. Ley, İş Cephesi'nde bütün gün çalışan işçi gelirinin haftada 6,95 dolar olduğunu söylemişti. Alman İstatistik Bürosu'nun bütün Alman işçileri için verdiği miktar 6,29 dolardı.

Milyonlarca işsiz iş bulduğu halde bütün Alman işçilerinin milli gelirdeki payları 1932 buhran yılında yüzde 56,9 iken, 1938 refah yılında yüzde 53,6'ya düşmüştü. Gerçi aynı dönemde, iş alanının açılması yüzünden gündelik ve maaşlardan gelen gelir tutarı yirmi beş milyar marktan kırk iki milyar marka çıkmış, yüzde 66 bir yükseliş göstermişti. Ama sermaye ve iş hayatından elde edilen gelir de yüzde 146 gibi daha aşırı bir artış kaydetmişti. Hitler başta olmak üzere bütün Nazi Almanyasının propagandacıları halk önünde verdikleri söylevlerde burjuvaya ve kapitaliste atıp tutarlar ve işçi ile bir olduklarını söylerlerdi. Ama resmi istatistikler üzerinde ufak bir hesap yapmaya katlanacak belki pek az Alman vardı; ve bu istatistikler Nazi politikasından işçilerin değil, durmadan kötülenen kapitalistlerin kârlı çıktığını gösteriyordu.

Sonunda Alman işçisinin eline geçen temiz para daha da azaldı. Kol işçisi yalnız büyük bir gelir vergisi, mecburi hastalık, işsizlik ve

sakatlık primleri ve İş Cephesi resmi ödemekle kalmıyor -Nazi Almanyasında yaşayan herkes gibi- bir sürü Nazi yardım kurumlarına büyük sayıda bağışlarda bulunmaya da zorlanıyordu. Bu kurumların en başında *Winterhilfe* (Kış Yardımı) vardı. *Winderhilfe*'ye bağışta bulunmadığı ya da çok az bağışta bulunduğu için birçok işçi işlerinden atılmıştır. Bir memurun haber verilmeden işten atılması yüzünden iş mahkemelerinin birinde yapılan duruşma sırasında bu çeşit davranışlar "topluma düşman bir davranış" olarak nitelenmiş ve "şiddetli suçlandırılması" istenmişti. Bu yıllarda brüt işçi gündeliğinin yüzde 15 ila 35'inin vergi ve yardımlara gittiği hesaplanmıştır. İşçinin haftada aldığı 6,95 dolardan bu kadar para kesilince kira, yiyecek, giyecek ve eğlence için eline pek az bir para kalıyordu.

Hitler Almanyasında işçiler, tıpkı ortaçağlardaki serfler gibi, iş yerlerine bağlıydılar. Ancak, onları iş yerlerine bağlayan işveren değil devletti. Nazi Almanyasında köylünün Çiftlik Veraset Kanunu'yla nasıl toprağına bağlandığını görmüştük. Aynı şekilde tarım işçisi de kanunla toprağa bağlanmıştı. Tarım işçisinin şehre çalışmaya gitmesi yasaktı. Ama aslında bu, Nazilerin çıkardığı kanunlar içinde uygulanmayan tek kanun oldu denebilir; 1933 ile 1939 arasında bir milyondan çok (1.300.000) çiftlik işçisi sanayi ve ticaret işlerinde çalışmak üzere şehirlere göç etti. Ama sanayi işçilerini işlerine bağlayan kanun şiddetle uygulandı. 15 Mayıs 1934'den sonra çıkarılan çeşitli hükümet kararnameleri işçisinin bir işten ötekine geçmek özgürlüğünü şiddetle sınırladı. İş bulma görevi, 1935 haziranından sonra tamamen devlet iş bulma kurumlarına bırakıldı: Kimin hangi işte ve nerede çalışabileceğini onlar tespit ediyordu.

1935'de "iş karnesi" ihdas edildi. "İş karnesi" olmayan hiçbir işçi işe alınmıyordu. Bu karnede işçinin mesleği ve işi yazılıydı. Karne sayesinde devlet ve işveren, Almanya'da her çalışan insanın durumu hakkında derhal bilgi ediniyor ve karne, aynı zamanda işçiyi işine bağlamak için de kullanılıyordu. Başka bir işe gitmek istediği zaman işveren işçinin karnesini vermiyordu. Bu karne olmadan da resmen başka bir yerde çalışamazdı. Son olarak, 22 Haziran 1938'de Dört Yıllık Plan Dairesi özel bir kararnameyle bir çalışma seferberliği ihdas etti. Her Alman, devletin kendisine göstereceği yerde çalışmaya mecburdu. Gerçek bir sakıncası olmadan işine gelmeyen işçiler para ve hapis cezasına çarptırılıyordu. İşin başka bir yanı vardı: İşveren çalışma

seferberliğine katılmış bir işçiyi iş kurumunun rızası olmadan işinden atamıyordu. İşçinin bir iş emniyeti vardı ki, Cumhuriyet döneminde böyle bir şey pek görülmüş değildi.

Zar zor geçinebildiği gündeliğine bir sürü kayıtla bağlanarak yaşayan Alman işçilerine, tıpkı Roma'daki proletaryaya yapıldığı gibi, sefil durumlarını unutturmak için efendileri bazı eğlenceler hazırlamışlardı. Bir ara Dr. Ley, "Kitlelerin dikkatini maddi değerlerden manevi değerlere çevirmeliyiz," demişti. "İnsanların ruhlarını doyurmak midelerini doyurmaktan daha önemlidir."

İşte Dr. Ley bu düşünceyle *Kraft durch Freude* (Neşe Yoluyla Güçlenme) denilen örgütü kurdu. Buna yalnızca disiplinli eğlenme denebilirdi. Totaliter bir 20. yüzyıl diktatörlülüğünde ve belki eski diktatörlüklerde de, yalnız iş saatlerinin değil, boş saatlerin de denetlenmesi zorunlu olduğu sanılıyordu. İşte "Neşe Yoluyla Güçlenme" bunu yaptı. Nazilerden önce Almanya'da satranç ve futbol kulüplerinden tutun da, kuşçuluğa kadar binbir türlü kulüp vardı. Naziler zamanında ise, *Kraftdurch Freude*'nin denetimi ve yönetimi altında bulunmadan örgütlenmiş hiçbir toplumsal sprotif ya da eğlendirici topluluğa izin verilmedi. Kimse kendi isteğine bırakılmadığına göre, her şeyi kapsayan bu eğlence örgütü Naziler zamanında herhangi bir Almanın gözünde elbette başka hiçbir eğlence olmamasından iyiydi. Bu örgüt, örneğin, İş Cephesi üyeleri için çok ucuz kara ve deniz gezileri düzenliyordu. Dr. Ley 25.000 tonluk iki gemi yaptırmış, bunlardan birine kendi adını koymuştu. On gemiyi daha *Kraft durch Freude*'nin denizaşırı gezileri için kiralamıştı. Bu kitabın yazarı da böyle gezilerden birine katılmıştır. Vapurdaki hayat, Nazi liderleri tarafından, yazara göre neredeyse bir işkence olacak bir biçimde örgütlendiği halde Alman işçileri hayatlarından memnundular. Üstelik gezi sudan ucuzdu! Madeyra adasına bir gezi yalnızca 25 dolardı. Bir Alman limanına kadar trenle gidiş geliş de bu paraya dahildi. Başka geziler de aynı derecede ucuzdu. Yaz tatillerini geçirecek binlerce insan için deniz ve göl kıyılarında plajlar kiralanmıştı. Bunlardan biri Baltık kıyısında Ruegen'deydi; burada yirmi bin kişilik bir otel yapılacaktı, savaş çıkınca yarıda kaldı. Kış için de Bavyera Alplerine özel kayak gezileri düzenlenmişti. Bu gezilerin haftalığı 11 dolardı; bu fiyata otobüs, oda, yemek, kayak kirası ve kayak dersi ücreti dahildi.

Her kolu "Neşe Yoluyla Güçlenmenin" denetimi altında bulunan

spor faaliyeti korkunç bir çapta örgütlenmişti. Resmi sayılara göre her yıl spor oyunlarına yedi milyon insan katılıyordu. Örgüt aynı zamanda çok ucuz fiyatla tiyatro, opera ve konser biletleri sağlıyor, böylece Nazilerin çoklukla övündükleri gibi, emekçi halk da yüksek eğlencelere gitme fırsatını buluyordu. *Kraft durch Freude*'nin bir de doksan beş kişilik bir senfoni orkestrası vardı. Bu orkestra ülkenin her yanını durmadan dolaşıyor, çoklukla orkestra bulunmayan yerlerde konserler veriyordu. Bu örgüt son olarak -İskandinavya'da başlayan bir hareketi yaymak amacıyla- Cumhuriyet döneminde sayıları çoğalmış bulunan büyüklere mahsus 200 eğitim kurumunu da üzerine aldı, bunları yaşatu ve tabii eğitimlerine oldukça kuvvetli bir Nazi ideolojisi kattı.

Bu eğlencelerin parasını eninde sonunda işçilerin kendileri ödüyorlardı. Dr. Ley'e göre, İş Cephesinin yıllık aidat geliri 1937'de 160 milyon dolardı. Savaş çıktığı sırada 200 milyon doları geçiyordu. Aslında bu konuda tutulan hesaplar oldukça karışıktı. Hesabı devlet değil, partinin Maliye Bürosu tutuyor ve hiçbir zaman hesapları açıklamıyordu. Aidatın yüzde onu *Kraft durch Freude*'ye ayrılmaktaydı. Ama bu ücretler çok ucuz olduğu halde tatil gezileri ve eğlenceler için herkesten ayrıca alınan ücret, savaştan önceki yıl içinde 1.250.000.000 dolara yükselmişti. Gündelikçi işçinin başında ağır bir yük vardı: İş Cepheleri yirmi beş milyon üyesiyle ülkenin en büyük bir örgütü olduğu için memur kadrosu da epeyce şişmişti. On binlerce devamlı memur çalıştırıyordu. Gelirinin yüzde 20-25'ini yönetim masraflarının yuttuğu tahmin edilmekteydi.

Hitler'in Alman işçilerine hazırladığı başka bir dolabı daha anlatmak gerekiyor. Bu da *Volkswagen* (Halk Arabası) dümenidir ve bu dümen doğrudan doğruya Hitler'in dâhi kafasından çıkmıştı. Hitler her Almanın ya da hiç olmazsa her Alman işçisinin, Amerika'da olduğu gibi bir otomobili olmalıdır demişti. O zamana kadar elli kişiye bir otomobil düşen bu ülkede (Amerika'da beş kişiye bir otobobil düşmektedir) işçi herhangi bir yere bisiklet ya da otobüs ve tramvayla gidiyordu. Ama Hitler yalnız 990 marka -resmi kurla 396 dolara- satılacak bir otomobilin yapılmasını emretti. Söylediğine göre, Avusturyalı otomobil mühendisi Dr. Ferdinand Porsche'nin yönetiminde yapılan planın hazırlığına Hitler bizzat katıldı. Özel teşebbüs 396 dolara bir otomobil çıkaramayacağı için Hitler bunun yapılmasını devlete bıraktı ve İş Cephesi'ni projenin uygulanmasından sorumlu tuttu. Dr. Ley'in

örgütü 1938'de hemen işe girişerek, Braunschweig yakınlarında, Fallersleben'de "dünyanın en büyük otomobil fabrikasını" kurmaya başladı. Fabrika yılda bir buçuk milyon araba çıkaracaktı. Nazi propagandacıları fabrikanın "Ford'dan çok" araba yapacağını söylüyorlardı. İş Cephesi, fabrikanın sermayesine beş milyon markla katıldı. Ama fabrika için gerekli para yalnız bu kaynaktan sağlanmadı. Dr. Ley'in planına göre işçiler peşin para vererek fabrikanın sermayesini sağlayacaklardı: Her işçi haftada beş mark verecek, ya da isterse, verebilirse, on on beş mark ödeyecekti. İşçinin verdiği para 750 markı bulduğu zaman işçiye bir sipariş numarası verilecekti; işçi de arabalar yapılmaya başlandığı zaman bu numarayla kendi arabasını alacaktı. Ne yazık ki Nazi Almanyası zamanında hiçbir işçi bir tek araba bile alamadı. Alman işçileri araba hülyasıyla milyonlarca mark ödediler, bir feniğini bile geri alamadılar. Savaşa girildiği sırada *Wolkswagen* daha çok orduya yarayacak malzeme yapmaya başladı.

Bu ve buna benzer bir sürü dalaverelerle kandırılan, yukarıda gördüğümüz gibi çok düşük geçim seviyesinde ücretlerle bir çeşit sanayi kölesi durumuna düşürülen Alman işçisi, gariptir ki, Nazi rejimindeki bu aşağılık durumundan pek acı duymuyor gibiydi. 1 Eylül 1939 şafak vakti Polonya sınırına saldıran Alman savaş makinesi, Alman işçisinin bu büyük yardımı olmasaydı, bu işe girişemezdi. Alman işçisi disipline sokulmuştu, arada sırada korkutuluyordu, ama aşağı yukarı herkes aynı durumdaydı. O da, bütün Almanlar gibi, disiplin içinde geçen uzun yüzyıllardan sonra, kendisine söyleneni yapmaya alışmıştı. Her ne kadar genelleştirmek doğru olmazsa da, bu kitabın yazarı Berlin ve Ruhr'da gördüğü işçilerden şu izlenimi edinmişti. İşçi, rejimin vaadlerine pek inanmasa bile, Nazi Almanyasında yaşayan herkes gibi, hiç de başkaldırmak niyetinde değildi. Örgütsüz ve lidersiz ne yapabilirlerdi? İşçilerle konuştuğunuz zaman çoklukla bu soruyu onlar size sorarlardı.

Ama işçinin Nazi Almanyasında kendisine verilen rolü kabul etmesinin en büyük nedeni, muhakkak ki, yeniden iş bulmuş olması ve işinden atılmak korkusundan kurtulmasıydı. Cumhuriyet zamanında onun kritik durumunu biraz olsun bilen bir gözlemci, Alman işçisinin çalışacak iş bulduğu sürece siyasi özgürlüğünün ve hatta sendikalarının bile ortadan kaldırılmasına neden aldırmadığını kolayca anlayabilir. Geçmişte birçok insan yani altı milyon kadar insan ve aileleri için aç

kalma özgürlüğü kişi özgürlüğünden çok daha önemli bir konuydu. Hitler, aç kalma özgürlüğünü kaldırmakta Batı dünyasının belki en bilgili ve disiplinli işçi sınıfının desteğini sağladı. Bu destek, ne ideolojisi ne de kötü niyetleri için değil, en çok muhtaç olduğu savaş sanayii için gerekliydi.

1933 yılının ilk haftalarında iktidarda bulunanlar, kitle halinde ve gelişigüzel tutuklamalara, dayaklara, cinayetlere başladıkları zaman artık Almanya kanunla yönetilen bir toplum olmaktan çıkmıştı. Nazi Almanyasının kanun adamları "Hitler kanundur!" diye övünüyorlardı. Goering 12 Temmuz 1934'de Prusya savcılarına şunu söyledi: "Kanun ve Führer'in iradesi aynı şeydir." Bu söz doğruydu. Diktatörün sözü kanundu. Kanlı Temizleme Hareketi'nin buhranlı günlerinde ve kanlı olaydan hemen sonra *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada Hitler kendisini Alman halkının "en yüksek yargıcı" ilan ediyor, istediği kimseyi öldürebileceğini söylüyordu.

Cumhuriyet günlerinde yargıçların da çoğu, Pretostan papazlarının ve üniversite profesörlerinin çoğu gibi, Weimar rejiminden için için nefret ediyorlardı. Birçoklarının düşünüşüne göre, verdikleri kararlarla Alman Cumhuriyetinin yıkılmasına yardım etmiş bulunuyorlardı. Ama Weimar Anayasası zamanında yargıçlar bağımsızdılar; yalnızca kanuna bağlıydılar; istenildiği zaman yerlerinden atılamazlardı; 109'uncu maddeye göre hiç olmazsa kuramsal olarak kanun önünde eşitlikleri teminat altına alınmıştı. Çoğunun Nasyonal Sosyalizme sempatileri vardı, ama Naziler fiilen iktidara geldikleri zaman kendilerine yapılacak işleme pek hazır değildiler. 7 Nisan 1933 tarihli Hükümet Hizmetleri Kanunu mahkemelere de uygulandı ve yalnız Yahudi hukukçular değil, aynı zamanda, kanunun deyimiyle, "Nasyonal Sosyalist devlette hiçbir zaman yer alamayacağı anlaşılanlar", ya da Naziliklerinden şüphe edilenler işlerinden atıldılar. Elbetteki bu kanunla işine son verilen yargıçların sayısı çok olmadı, ama yargıçlar böylelikle görevlerinin bundan böyle ne olduğunu anladılar. Adalet Müşaviri ve Alman Hukuk Lideri Dr. Hans Frank bu noktayı daha da iyi belirtmek için 1936'da hukukçulara şunları söyledi: "Nasyonal Sosyalist ideoloji bütün ana kanunların temelidir; bu ideoloji özellikle parti programında ve Führer'in konuşmalarında açıklanmıştır." Dr. Frank sonra bunun ne demek olduğunu da açıkladı:

"Nasyonal Sosyalizm karşısında hukuk bağımsızlığı yoktur. Vereceğiniz her kararda önce kendinize şunu sorunuz: "Benim yerimde Führer olsa nasıl karar verirdi?" Her kararda şunu söyleyiniz: "Bu karar Alman halkının Nasyonal Sosyalist vicdanıyla uyuşuyor mu?" İşte o zaman, Nasyonal Sosyalist halk devletinin birliğine karışmış ve Adolf Hitler iradesinin ölümsüzlüğünü tanımış olarak Üçüncü Alman İmparatorluğunun otoritesini kendi karar alanınızda her zaman için sağlayacak bir temel buldunuz demektir."[17]

Bu sözler yeterince açıktı; ertesi yıl (26 Ocak 1937'de) çıkarılan yeni Hükümet Hizmetleri Kanunu, yargıçlar da dahil olmak üzere, "siyasi bakımdan şüpheli" görülen bütün memurların görevlerine son verilmesini öngörüyordu. Bundan başka, bütün hukukçular Nasyonal Sosyalist Alman Hukukçular Birliği'ne girmeye mecburdular. Bu birliklerde sık sık Frank'ın yukarıdaki konuşmasına benzer konuşmalar yapılıyordu.

Bazı yargıçlar, ne kadar Cumhuriyet aleyhtarı olurlarsa olsunlar, yine de parti politikasına hemen boyun eğmediler. Hiç olmazsa birkaçı verdiği kararı kanuna dayamaya çalıştı. 1934 martında duruşmaları yapılan *Reichstag* yangınının dört komünist sanığından üçünü *Reichsgericht*'in (Alman Yüksek Mahkemesi'nin) beraet ettirmesi, Nazi-ler bakımından, bu şekildeki davranışların en kötü örneği idi. (Yalnız suçunu itiraf eden, yarı deli Hollandalı Van der Lubbe suçlu görüldü.) Hitler'le Goering bu karara o kadar kızdılar ki, hemen bir ay içinde, 24 Nisan 1934'de, o zamana kadar yalnızca Yüksek Mahkemenin kaza yetkisi alanına giren vatana ihanet davaları bu yüksek kurumdan alındı ve *Volksgerichtshof* yani Halk Mahkemesi denilen yeni bir mahkemeye verildi. Bu yeni mahkeme az sonra ülkenin en korkunç mahkemesi oldu. Mahkemede meslekten gelme dört yargıç vardı; öteki beş yargıç partililerden, S.S.'lerden ve ordudan seçilmişlerdi. Böylece çoğunluk meslekten gelmeyen yargıçlarla oluyordu. Kararlar ya da hükümler temyiz edilemezdi. Duruşmalar genellikle gizli yapılırdı. Ama ara sıra, hafif cezalar verileceği zaman, propaganda amacıyla yabancı gazeteciler duruşmaya çağrılırdı.

Bu kitabın yazarı 1935 yılında Halk Mahkemesi'nin bir duruşmasında bulundu. Mahkeme sivilden çok askeri mahkemeye benziyordu. Davalar bir gün içinde bitiriliyordu; savunma tanıklarını mahkemeye getirmek için zaman yoktu (zaten bir "vatana ihanet" da-

vasında suçluyu korumak için tanıklık etme cesaretini gösteren pek bulunmazdı ya!); "ehliyetli" Nazi olan savunma avukatlarının iddiaları gülünç denecek kadar zayıftı. Yalnız mahkemenin kararlarını yazan gazeteler okunduğu zaman sanıklardan çoğuna ölüm cezası verildiği görülürdü. (Benim gittiğim gün ölüm cesazı verilmedi.) Hiçbir istatistik yayımlanmıyordu; yalnızca Halk Mahkemesi'nin korku salan başkanı Roland Freisler (duruşma sırasında Amerikan uçaklarından atılan bir bomba mahkemeye düştüğü zaman öldü) 1940 Aralık ayında "sanıklardan ancak yüzde dördüne ölüm cezası" verildiğini söyledi.

Bu korkunç Halk Mahkemesi'nden önce kurulmuş olan bir başka mahkeme daha vardı. Özel mahkeme, *Sondergericht*. Siyasi davalara bu mahkemeler bakardı; normal mahkemeler bakamazdı. Özel Mahkemelerin amacı, 21 Mart 1933 tarihli kuruluş kanununa göre, "hükümete karşı girişilen gizli saldırı" olaylarına bakmaktı. Özel Mahkemelerde üç yargıç vardı ve bu yargıçlar her zaman güvenilir parti üyelerinden seçilirdi. Jüri yoktu. Nazi savcısı isterse davayı bir normal mahkemeye, isterse Özel Mahkemeye götürebilirdi, ama bilinen nedenlerden ötürü her zaman Özel Mahkemeyi tercih ederdi. Bu mahkemelere çıkacak savunma avukatlarının da, *Volksgerichtshof* mahkemelerinde olduğu gibi, Nazi memurları tarafından onaylanması gerekirdi. Avukatlar duruşmalara kabul bile olsalar pek sonuç alamazlardı. Örneğin, Kanlı Temizleme Hareketi sırasında öldürülen Katolik Hareketi lideri Dr. Klausener'in dul kalan karısına karşı açılmış olan devlete zarar verme davasında kadını temsil etmeye kalkışan avukatlar Sachsenhausen Toplama Kampı'na sürüldüler; davaya bakmaktan vazgeçinceye kadar orada tutuldular.

Hitler ve bir süre için de Goering, ceza davalarını iptal etmek hakkına sahiptiler. Nürnberg belgeleri arasında bu konuda ilginç bir olaya rastladık:[18] Adalet Bakanı yüksek bir Gestapo memuruyla bir kısım S.A.'ların mutlaka mahkum edilmesini istiyor. Bu adamların toplama kamplarında görülmemiş işkenceler yaptıklarına dair elinde kanıtlar var. Bakan bu yazıyı Hitler'e gönderiyor, ama Führer davanın iptalini emrediyor. Goering'in de başlangıçta böyle bir yetkisi vardı. Bir keresinde 1934 Nisan'ında, ünlü bir iş adamına karşı açılan ceza davalarını durdutmuştu. Sonradan Goering'in bu iş için sanıktan üç milyon mark aldığı anlaşıldı. O sırada Berlin'in ünlü avukatlarından Gerhard F. Kramer, "Goering'in mi sanayiciye şantaj yaptığını, sana-

yicinin mi Prusya Başbakanına rüşvet verdiğini tespit etmeye imkân yoktur," demişti.[19] Bilinen tek şey, Goering'in davayı iptal ettiğiydi.

Öte yandan, Führer'in yardımcısı Rudolf Hess'e, çok az ceza ile kurtulduğuna inandığı sanıklara karşı "merhametsizce harekete" geçme yetkisi verilmişti. Partiye, Führer'e ve devlete başkaldırmaktan suçlu görülen birtakım kimselere ait dava dosyaları Hess'e verilir, Hess'de cezayı az bulduğu takdirde "merhametsizce" harekete geçebilirdi. Mahkûmların ya toplama kampına tıkılması, ya da yok edilmesi demekti bu.

Sondergerichi yargıçlarının da arada sırada bir bağımsızlık ruhu gösterdikleri ve hatta kanuna bağlı kaldıkları olurdu. O zaman ya Hess ya da Gestapo hemen duruma müdahale ederdi. Papaz Niemoeller'in Özel Mahkeme tarafından nasıl suçsuz bulunduğunu, nasıl kısa bir hapse mahkûm edildiğini ve hapis süresini de mahkeme sırasında doldurmuş olduğunu yukarıda görmüştük. Ama Gestapo mahkemeden çıkarken kendisini yakalayıp toplama kampına gönderdi.

Hitler gibi Gestapo da kanun demekti. Gestopo ilk olarak 26 Nisan 1933'de, eski Prusya siyasi polisinin I A Şubesi yerine geçmek üzere, Goering tarafından Prusya için kurulmuştu. Goering bu örgütün önce yalnız Gizli Polis Bürosu (*Geheimes Polizei Amt*) olmasını istedi. Baş harfleri bir araya geldiği zaman GPA oldu. Bu da Rusların GPU'suna benzedi. Adı bilinmeyen bir posta memurundan yeni büro için bir damga yapması istenilince o da bu büroya *Geheime Staatspolizei* (Devlet Gizli Polisi) -kısaca GESTAPO- denmesini tavsiye etti. Önce Almanya'da, sonra da Almanya dışında dehşet salan bu ad böylece kendiliğinden ortaya çıktı.

Başlangıçta Gestapo, rejim düşmanlarını tutuklamak ve öldürmek için Goering'in kullandığı özel bir terör aracından başka bir şey değildi. Ancak Goering, Himmler'i Prusya Gizli Polisinin şef yardımcı olarak tayin ettiği zaman Gestapo S.S.'in bir kolu olarak çalışma alanını genişletti; eski bir tavuk yetiştiricisi olan kibar ama sadist ruhlu şefiyle, S.S. Emniyet Servisinin, ya da S.D.'nin (*Sicherheitsdienst*) şefi genç Reinhard Heydrich'in[20] yönetiminde, her Almanın hayatı üzerinde yetkiye sahip bela bir örgüt haline geldi.

Prusya Yönetimi Yüksek Mahkemesi daha 1935'de, Nazilerin baskısıyla Gestapo'nun verdiği emirlerle yaptığı işlerin kanuni incelemeye tabi tutulamayacağına karar vermişti. 10 Şubat 1936'da çıkartu-

lan Gestapo Kanunu, Gizli Polis örgütünü kanunların dışında tutuyordu. Mahkemeler hiçbir şekilde Gestapo'nun işlerine karışmazlardı. Himmler'in Gestapo'daki sağ kollarından Dr. Werner Best, "Polis, üstünün isteklerini yerine getirdiği sürece kanun yolunu izlemektedir," demişti.[21]

Gelişigüzel yapılan tutuklamalara ve tutulanların toplama kamplarına atılmalarına "kanuni" bir işlem süsü de veriliyordu. Bunun için kullanılan kelime *Schutzhaft*'dı. Bu kelime "emniyet altına almak" demekti. 28 Şubat 1933 tarihli kanuna göre yapılan bu işlem, yukarıda gördüğümüz gibi, kişi özgürlüğünü teminat altına alan Anayasaya aykırıydı. Ama Nazi Almanyasında bir insanın emniyet altına alınarak korunması birçok uygar ülkelerde olduğu gibi, başına gelecek tehlikelerden korunması demek değildi. Dikenli tellerin içine alınarak cezalandırılması demekti.

Hitler iktidarının ilk yılında toplama kampları mantar gibi yurdun her yanında bitti. 1933 yılının sonunda elli kadar toplama kampı vardı. Bunların çoğu S.A.'lar tarafından kurulmuştu. S.A.'lar yakaladıklarını buralarda döverler, tutukladıklarını serbest bırakmak için tutuklunun akraba ya da arkadaşlarından para alırlardı. Çok kaba bir şantaj şekliydi bu. Arasıra mahkûmlar sadist ve yaban davranışlar sonunda ölürlerdi. S.S.'lerin Münih yakınlarındaki Dachau kampında 1933 yılında geçen bu çeşitten dört olay Nürnberg mahkemesinde açıklanmıştır. Bu olayların her birinde mahkûmlar, soğukkanlılıkla öldürülmüşlerdir: Birinde kırbaçla dövülerek, birinde iple boğularak... Bu olayları Münih savcısı bile protesto etmişti.

1934 haziranında yapılan Kanlı Temizleme'den sonra Nazi rejimine karşı artık herhangi bir direnme kalmamıştı; Almanların çoğu, "emniyet altına almak" için yapılan tutuklamalara ve binlerce kişinin toplama kamplarına gönderilmesine son verileceğini sanıyorlardı. 1933 Noeli arifesinde Hitler, kamplarda bulunan yirmi yedi bin kişi için af ilan etti, ama Goering ile Himmler Hitler'in bu emrini hasıraltı ettiler. Yalnız birkaç kişi tahliye edildi. Sonraları, İçişleri Bakanı kukla bürokrat Frick, 1934 nisanında *Schutzhaft*'ın topyekün uygulanması konusunda verdiği gizli emirlerle, bazı sınırlar koymak ve toplama kamplarına gönderilenleri azaltmak suretiyle Nazi eşkiyalarının yolsuzluklarını önlemeye çalıştı; ama Himmler kendisini bu işten vazgeçirdi. Toplama kamplarının kuruluş amacını rejim düşmanlarını ceza-

landırmak değil, halkı korkutmak ve halkın Nazi rejimine karşı herhangi bir muhalefeti akıllarından bile geçirmemesini sağlamak olduğunu S.S. Şefi, İçişleri Bakanından daha iyi anlamıştı.

Roehm temizliğinden hemen sonra Hitler toplama kamplarının yönetimini S.S.'lere bıraktı; bu seçme adamlar gerçekten kendilerinden umulan büyük bir beceriklilik ve merhametsizlikle kampları örgütlediler. Kampların yönetimi tamamiyle Ölü Başlıların *(Totenkopfverbaende)* elindeydi. Bunlar, on iki yıl gönüllü askerlik yapmış en sert Naziler arasından seçilmişlerdi. Giydikleri siyah ceketlerin üzerinde kuru kafa ile ölü kemikleri vardı. Ölü Başlıların ve Dachau kampının ilk komutanı Theodor Eicke bütün toplama kamplarının başına getirildi. Derme çatma kamplar kapatıldı, büyükleri kuruldu. Bu kampların en büyüğü (savaşta işgal edilen yerlerde yenileri kurulmadan önce) Weimar yakınlarındaki Sachsenhausen'de kurulmuş olan Dachau kampıydı Bu kamp Berlin yakınlarında Mecklenburg'daki (kadınlara mahsus) Oranienburg kampının da işlerini üzerine almıştı. 1938'de Avusturya'nın işgalinden sonra Linz yakınlarında Mauthausen kampı kuruldu. Polonya'nın işgalinden sonra kurulan Auschwitz, Belsec ve Treblinka kamplarıyla birlikte bütün bu kamplar dünyanın dört bir yanına ün saldılar.

Nazilere son ölüm darbesi indirilinceye kadar, milyonlarca zavallı insan bu kamplarda öldürüldü ve milyonlarca insan da aklın alamayacağı işkencelere uğratıldı. Ama başlangıçta -savaş başlamadan önce- Almanya'daki toplama kamplarında bulunanların sayısı belki de yirmi otuz bin kişiyi geçmiyordu. Himmler'in emrindeki adamların sonradan icat ettikleri korkunç işlemler de daha bilinmiyordu. İnsanların, Nazi "tıp araştırmaları" için birer kobay gibi kullanıldıkları imha kampları, esir kampları ancak savaş başladıktan sonra ortaya çıktı.

Ama ilk kamplarda da insancıl bir durum yoktu. Dachau kampının ilk komutanı Theodor Eicke'nin yazdığı 1 Kasım 1933 tarihli genelgenin bir kopyası önümde duruyor. Eicke bütün kampların başına getirildiği zaman şu genelgeyi her kampta uyguladı:

> "Madde 11- Aşağıdaki suçlular, tahrikçi sayılarak asılacaktır: Politika yapanlar, kışkırtıcı sözler söyleyenler ve toplantı yapanlar, grup kuranlar, başkalarının çevresinde aylak dolaşanlar; muhalefet popagandası yapmak amacıyla zulüm hikayeleri anlatanlar, toplama kampları hakkında yanlış ya da doğru bilgi toplayanlar; bu gibi bilgileri alanlar, saklayanlar, başkaları-

na anlatanlar, kamp dışına kaçıp yabancılara verenler, v.b...

Madde 12- Aşağıdaki suçlular asi sayılarak hemen öldürülecek ya da sonradan asılacaktır. Herhangi bir muhafıza ya da S.S'e bedenen saldıranlar, işbaşında itaatsizlik edenler ya da çalışmak istemeyenler... yürürken ya da çalışırken homurdananlar, bağıranlar, kışkırtanlar ya da söz söylemeye kalkışanlar."

"Bir mektupta ya da başka bir belgede Nasyonal Sosyalist liderlerle devlet ve hükümet hakkında herhangi kötü imada bulunanlara... veya eski demokrat partilerin Marksist veya liberal liderlerini övenlere" iki hafta hücre hapsi ile yirmi beş sopa gibi hafif cezalar veriliyordu.

Gestapo ile birlikte çalışan bir de Emniyet Polisi, *Sicherheitsdienst*, ya da S.D. vardı. Bunlar da bütün Almanların daha sonra da işgal edilen yerlerdeki halkın yüreğine korku salmışlardı. Bu örgüt başlangıçta, 1932 yılında, Himmler tarafından S.S.'in bir haberalma kolu olarak kurulmuştu. Başında, sonradan bütün dünyaca "Kasap Heydrich" diye tanınan Reinhard Heydrich vardı. Örgütün ilk kuruluşu sırasında görevi parti üyelerini gözetlemek ve faaliyetlerini şüpheli görülenleri rapor etmekti. 1934'de bu örgüt gizli polisin haberalma kolunu teşkil etti ve 1938'de yeni bir kanunla bu görevi bütün Almanya'yı kapsadı.

Bir gemi yapımcısının kızına söz verdiği halde kızı almadığı için 1931'de yirmi altı yaşında iken Amiral Raeder tarafından askerlikten atılan eski donanma haberalma subayı Heydrich'in usta yönetimi altında, S.D. kısa bir zamanda bütün ülkeye yayıldı. Örgütte 100.000 kadar ücretli haberci (hafiye) vardı. Bunlar herkesi gözlüyorlar ve Nazi rejimi için tehlikeli saydıkları en ufak bir faaliyeti hemen rapor ediyorlardı. Kimse gizli S.D. mikrofonları tarafından kaydedilmediğine ya da bir S.D. ajanı tarafından işitilmediğine emin olmadıkça "Naziliğe karşı" sayılabilecek bir sözü -eğer aptal değilse- söyleyemez ve böyle bir şeye teşebbüs edemezdi. Oğlunuz, babanız, karınız, kuzeniniz, en iyi arkadaş saydıklarınızdan biri, patronunuz ya da sekreteriniz Heydrich örgütünün bir habercisi olabilirdi; hiçbir zaman bilemezdiniz ve her zaman gözünüzü açmak zorundaydınız.

S.D.'deki devamlı memurların sayısı savaştan önce belki de üç bini geçmiyordu. Bu memurların çoğu, kendilerine uygun bir iş bulamamış, ya da normal bir toplumda tutunamamış üniversite mezunu genç aydınlardı. Bu bakımdan bu profesyonel casuslar arasında her za-

man için garip bir bilgiçlik hevesi vardı. Kendi mesleklerinden başka Töton arkeolojisi, aşağı ırkların kafatasları ve hakim ırkın veraset kanunlarıyla da ilgilenirlerdi. Yabancı bir gözlemci, bu kendini beğenmiş adamlarla bir türlü ilişki kuramazdı; ama küstah, soğuk ve merhametsiz bir adam olan Heydrich'i Berlin'deki gece kulüplerinin birinde, etrafında kendi adamlarından bir takım sarışın gençlerle görmek mümkündü. Görevleri gereği bu adamlar elbetteki ortaya çıkmazlardı; ayrıca Roehm ile arkadaşlarını ele vermelerinden ötürü, "Roehm'ün intikamını" almaya yemin etmiş ve onun adını vücutlarına dövdürmüş gizli bir çete tarafından içlerinden bazıları öldürülmüş olduğu için bu adamlar, hiç olmazsa 1934 ile 1935 yıllarında, kendilerini hiç belli etmemeye çalışıyorlardı.

S.D.'nin -ikinci derecede olmakla beraber- ilginç görevlerinden biri de Hitler'in yaptığı plebisitlerde kimlerin "Hayır" dediğini tespit etmekti. Nürenberg belgeleri arasında 10 Nisan 1938 yılında yapılan plebisit dolayısıyla Kochem'deki S.D.'nin verdiği gizli bir rapor var:

> "Kappel'de 'Hayır' oyu kullanan ya da geçersiz oy verenlerin listesi ekli olarak sunulmuştur. Kontrol şu şekilde yapılmıştır: Seçim komitesinin bazı üyeleri oy pusulalarına numara koydular. Oy verme sırasında bir seçmenler listesi hazırlandı. Oy pusulaları da konulan numaralara göre sırayla verildi, böylece sonradan... kimlerin 'Hayır' dediğini ya da geçersiz oy verdiğini tespit etmek mümkün olabildi. Numaralar oy pusulalarının arkasına gizli mürekkeple yazılmıştı.
>
> Bölge Protestan papazı Alferd Wolfers'in atmış olduğu oy pusulası da ekli olarak sunulmuştur."[22]

1936 yılının 16 Haziranında Alman tarihinde ilk olarak bütün Almanya'yı kapsayan birleşik bir polis örgütü kuruldu -eskiden her devletin ayrı ayrı örgütlenmiş polisi vardı- ve Himmler Alman polisinin başına getirildi. Bu tedbir, polisi, 1934'de Roehm "isyanının" bastırılmasından sonra gücünü gittikçe arturan S.S.'lerin eline vermek demekti. S.S.'ler böylece partinin yalnız yüksek muhafızı, yalnız tek silahlı kolu, yeni Almanya'nın gelecekteki liderlerini yetiştiren seçkin bir sınıf olmakla kalmadı, aynı zamanda polis gücünü de eline almış oldu. Nazi İmparatorluğu da bütün totaliter devletler gibi eninde sonunda bir polis devleti olmustu.

NAZİLER ZAMANINDA HÜKÜMET

Weimar Cumhuriyeti yok edilmişti ama, Hitler hiçbir zaman Weimar Anayasasını ortadan kaldırmamıştı. Ne garipür ki, Hitler, egemenliğinin "meşruiyetini" o hiç sevmediği Anayasaya dayamıştı. Bundan ötürü, çıkarılan binlerce kanun Hindenburg'un, Anayasanın 48'inci maddesine dayanarak imzalamış olduğu 28 Şubat 1933 tarihli, Halk ve Devleti Koruma Kanunu'na dayanıyordu. Başka yoldan çıkarılmış kanun yoktu. *Reichstag* yangınının ertesi günü, Hitler'in büyük bir komünist ihtilali tehlikesini öne sürmesiyle yaşlı Cumhurbaşkanı kandırılarak kanunun imzalauldığı hatırlanacaktır. İnsan haklarını bir süre için ortadan kaldıran bu kanun bütün Nazi iktidarınca yürürlükte kaldı; Führer'in egemenliğini bir çeşit devamlı sıkıyönetim kanununa dayanarak sürdürmesine yaradı.

Reichstag'ın 24 Mart 1933 tarihinde kabul etmiş olduğu yasama görevlerini Nazi hükümetine devreden Yetki Kanunu da, Hitler yönetiminin "Anayasaya uygunluğunu" sağlayan ikinci bir dayanaktı. Kukla Parlamento bu kanunu her dört yılda bir dört yıl daha uzattığı için diktatör bu demokratik kurumu kaldırmaya lüzum görmüyor. *Reichstag*, savaşa kadar ancak beş on kere toplandı ve yalnızca dört kanun "kabul" etti*. Oturumlarda hiç tartışma olmazdı, oylama yapılmazdı ve Hitler'den başka kimse konuşmazdı.

1933 yılının ilk birkaç ayından sonra kabinede ciddi tartışmalar kesildi; Hindenburg'un 1934 Ağustosunda ölümünden sonra kabine toplantıları daha da seyrekleşti ve 1938 şubatından sonra kabine bir daha toplanmadı. Bununla birlikte ayrı ayrı kabine üyelerinin kararname çıkarmak hususunda büyük yetkileri vardı. Führer'in onayıyla çıkarılan bu kararnameler otomatik olarak kanunlaşırdı. Belki de Başbakan Chamberlain'i etkilemek üzere, büyük bir gürültüyle kurulan Gizli Kabine Konseyi *(Geheimer Kabinettsrat)* yalnızca kâğıtta kaldı. Rejimin ilk zamanlarında savaş planlaması için Hitler'in başkanlığında kurulmuş olan Alınan Savunma Kurulu *(Reichsverteidigungsrat)* resmen yalnız iki kere toplandı. Bununla birlikte komitelerinden bazıları harıl harıl çalışıyordu.

Bakanlar Kurulu'nun görevlerinden birçoğu özel bürolara veril-

* 30 Ocak 1934 tarihli Kalkınma Kanunu ile Yahudilere karşı 15 Eylül 1935'de çıkarılan üç Nürnberg Kanunu.

mişti. Bunların bazıları şunlardı: Führer Yardımcılığı Bürosu (bu büroda önceleri Hess vardı, sonradan yerini Martin Bormann aldı); Savaş Ekonomisi (Schacht) ve Yönetim (Frick) Olağanüstü Yetkilileri Bürosu; Dört Yıllık Plan Delegesi Bürosu (Goering). Bundan başka, "yüksek hükümet büroları", "milli yönetim büroları" gibi Cumhuriyet zamanından kalma bürolar da vardı. Kısacası, Führer'in doğrudan doğruya yönetiminde 42 yürütme bürosu bulunuyordu.

Yukarıda gördüğünüz gibi Nazi rejiminin ilk yılında ülke birleştirildiği ve birer vilayet haline getirilen devletlerin başına Hitler tarafından valiler tayin edildiği zaman, ayrı ayrı devletlerin diet meclisleri ile hükümetleri de ortadan kaldırılmış oldu. Mahalli yönetimler Almanların demokrasiye yöneldikleri tek alandı. Bu mahalli yönetimler de ortadan kaldırılmıştı. 1933 ile 1935 yılları arasında çıkarılan bir sürü kanun mahalli belediyelerin bağımsızlıklarını yok etmiş ve onları Almanya İçişleri Bakanı'nın doğrudan doğruya denetimi altına sokmuştu. Nüfusu 100,000'i aşkın şehirlerin belediye başkanları İçişleri Bakanı tarafından tayin ediliyor ve Bakanlık bu şehirlerin yönetimi önderlik ilkesine göre yeniden örgütlüyordu. 100,000'in altında nüfusu olan şehirlerin belediye başkanları valilerce tayin ediliyordu. Berlin, Hamburg ve (1938'de Avusturya işgal edildikten sonra) Viyana belediye başkanlarını seçme hakkı Hitler'indi.

Hitler kendi diktatörlük yetkilerini Başkanlığa bağlı üç bürodan yürütüyordu: Cumhurbaşkanlığı Bürosu (bu ad 1934'den sonra kaldırıldı), Başbakanlık Bürosu (bu ad da 1939'da kaldırıldı) ve Parti Bürosu ile Führer'in Özel Bürosu. Son büro Hitler'in özel işlerine bakar ve özel görevler yapardı.

Hitler hükümetin her günkü ayrıntılı işleriyle başa çıkamadığı için Hindenburg'un ölümünden sonra işlerinin büyük bir kısmını yardımcılarına bıraktı. Goering, Goebbels, Himmler, Leg ve Schirach gibi eski parti arkadaşları kendi imparatorluklarını -daha doğrusu, kendi dümenlerini- kurdular. Schacht başlangıçta, artan hükümet giderini karşılamak üzere istediği hokkabazlığı yapıyordu. İktidarın ya da yağmanın bölüşülmesinde bu adamlar arasında herhangi bir çatışma çıktığı zaman Hitler hemen müdahale ederdi. Hitler'in bu kavgalara pek aldırdığı yoktu. Aslında kavgaları kendisi kışkırtıyordu, çünkü bu kavgalar ona bir de yüksek hakem mevkii kazandırıyor, çevresindekilerin kendisine karşı birleşmelerini önlüyordu. Hele üç adamın dış poli-

tikada birbirleriyle yarışmasından çok memnundu: Bunlardan biri Dışişleri Bakanı Neurath, ötekisi partinin Dışişleri Dairesi Başkanı Rosenberg, biri de dış politika ile de uğraşan özel "Ribbentrop Bürosu" başkanı Ribbentrop'un kendisiydi. Bu üç adam birbirlerini hiç çekemezlerdi. Hitler dış işlerinde kendi dediğini yaptırmak için donuk kafalı Ribbentrop'u Dışişleri Bakanı yapıncaya kadar bu bürolar arasındaki yarışmayı sürdürdü.

Nazilerin kurduğu hükümet mekanizması, en aşağıdan en yukarıya kadar geniş ve yaygın bir bürokrasi ile "önderlik" denen ilkeye göre yönetilen, Almanlar için pek de verimli olmayan, rüşvetçi parti kodamanlarının karıştırıcı müdahaleleriyle büsbütün artan ve sık sık da S.S. ve Gestapo terörüyle bastırılan bitmez tükenmez çetin çatışmalarla arap saçına dönmüş bir hükümetti.

Bu kaynayan kazanın başında, Stalin hariç dünyanın en kudretli diktatörü olan bir zamanların serseri Avusturyalısı bulunuyordu. Dr. Hans Frank'ın 1936 ilkbaharında yapılan bir avukatlar kongresinde söylediği gibiydi gerçekten. "Bugün Almanya'da bir tek otorite vardır, o da Führer'in otoritesi."[23]

Hitler eline geçirdiği bu kudretle çarçabuk kendine muhalefet edenleri yok etti; devleti tek bir vücut haline getirdi ve Nazileştirdi; ülkedeki kurumları ve kültürü disiplin altına aldı; kişisel özgürlüğü kaldırdı; işsizliği yok etti ve sanayi ile ticareti yeniden işler hale getirdi. Bütün bunlar, üç dört yıllık bir yönetim süresi içinde pek küçümsenecek başarılar değildi. Şimdi artık hayatının en önemli hayallerinden birini gerçekleştirmenin zamanı gelmişti. Aslında bu işe başlamıştı bile: Almanya'nın dış politikasına savaş ve istilaya göre bir şekil verip bu amacını gerçekleştirecek güçlü askeri mekanizmayı yaratacaktı.

Büyük ve kudretli bir ulusun başına geçen bu eşi görülmemiş adamın, amaçlarını nasıl gerçekleştirdiğini, modern çağ tarihin en bol belgeli bir hikâyesi olarak anlatmaya çalışalım.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

SAVAŞA GİDEN YOL

IX

İLK ADIMLAR: 1934-37

DURMADAN barıştan söz etmek; gizliden gizliye savaşa hazırlanmak; Versailles devletlerinin Almanya'ya karşı koruyucu bir savaşa girişmelerini önlemek için dış politikada gereğince dikkatli olmak ve yeniden silahlanmaya gizlice devam etmek.. İşte Hitler'in ilk iki yıl içinde izlediği taktik...

25 Haziran 1934 günü Avusturya Başbakanı Dollfuss Viyana'da Naziler tarafından öldürüldüğü zaman, Hitler bir ara fena halde şaşırır gibi oldu. Avusturyalı asker üniformaları giymiş, *S.S. Standarte* 89'a mensup 154 kişi öğle üzeri Başbakanlık binasına girerek Dollfuss'u, yarım metre yakınından ve boğazından tabancayla öldürmüşlerdi. Bir iki sokak ilerde de Naziler radyo istasyonunu ele geçirmişler, Dollfuss'un istifa ettiği haberini yayıyorlardı. Hitler, bu haberi aldığı zaman Bayreuth'da her yıl yapılmakta olan Wagner Festivali'nde *Das Rheingold* operasını dinliyordu. Çok heyecanlıydı. Hitler'in bulunduğu locanın yanında oturan büyük bestekârın torunu Bayan Freidelind Wagner, Hitler'in bu sıradaki şaşkınlığına tanıktır. Bayanın sonradan anlattığına göre, Hitler'in Schaub ve Brueckner adındaki iki yaveri, loca antresindeki telefonla Viyana'dan gelen bu haberi öğrenmiş ve gidip Hitler'in kulağına fısıldamışlardı.

"Oyun bittiğinde Hitler çok sinirliydi. Korkunç haberi bize an-

lattığı sırada büsbütün sinirlendi... Yüzündeki neşeli ifadeyi bozmamaya çalışarak, her zaman olduğu gibi lokantada akşam yemeği ısmarladı.

"Bir saat içinde hemen gitmeli ve kendimi göstermeliyim" dedi, "yoksa halk benim bu işle bir ilgim olduğunu sanır."[1]

Pek de haksız çıkmazdı. Hatırlanacağı gibi, Hitler, Kavgam'ın birinci paragrafında, Avusturya ile Almanya'nın birleşmesi, "Bütün hayatımız boyunca her vasıtaya başvurarak gerçekleştirmeye çalışacağımız bir görev olmalıdır," demişti. Başbakan olur olmaz, *Reichstag* milletvekillerinden Theodor Habicht'i Avusturya Nazi Partisi'ne müfettiş tayin etmiş, az sonra da kendi kendini sürgün eden Avusturya Partisi lideri Alfred Frauenfeld'i Münih'te görevlendirmişti. Alfred Frauenfeld, buradan radyo ile Viyana'daki arkadaşlarını Dollfuss'u öldürmeye kışkırtıyordu. Avusturya Nazileri, Almanya'dan gelen silah ve bombalarla, 1934 Haziran öncesine kadar deniz yollarını, istasyonları ve hükümet binalarını bombalamışlar, Dollfuss'un dinci-faşist rejimini destekleyenleri öldürmüşlerdi. Hitler en son olarak, binlerce kişilik bir Avusturya Lejyonu kurulmasını onaylamıştı. Lejyon'un karargâhı Bavyera'da Avusturya sınırı yakınındaydı. Fırsat çıktığı anda sınırı geçerek Avusturya'yı işgale hazırdı.

Dollfuss aldığı yaralardan akşam üstü saat 6'da öldü; ama Nazi darbesi, daha çok Başkabakanlığa giren komploculann acemilikleri yüzünden, başarıya ulaşamadı. Dr. Kurt von Schuschnigg'in yönettiği hükümet kuvvetleri hemen yönetimi ellerine aldılar ve Alman elçisinin müdahalesi üzerine asilerin Almanya'ya kadar emniyet içerisinde götürülüp teslim edileceğine söz verildiği halde, komplocular tutuklandılar. Sonradan on üçü asıldı. Daha bir ay önce Venedik buluşmasında Hitler'den Avusturya'da serbest bırakılacağı vaadini alan Mussolini'nin bu olay üzerine Brenner Geçidi 'ne hemen dört tümen yığması da Berlin'i tedirgin etti.

Hitler durumunu derhal değiştirdi. Dollfuss hükümetinin düşmesinden ötürü memnunluk belirten ve bunun arkasından ister istemez daha büyük Almanya'nın geleceğini açıklayan Alman resmi haberler ajansı D.N.B'nin bildirisi gece yarısı alelacele geri alındı, yerine yenisi hazırlandı. Yeni bildiride bu "zalimce cinayetten" ötürü teessür

ifade ediliyor, bunun yalnız Avusturya'nın bir iç sorunu olduğu bildiriliyordu. Habicht'in işine hemen son verildi, Viyana'daki Alman elçisi geri çağrıldı ve işten uzaklaştırıldı, onun yerine daha bir ay önce Roehm temizliğinde, Dollfuss'un başına gelen olaylardan kendisini güçlükle kurtarmış olan Papen, Hitler'in verdiği "normal ve dostça ilişkileri yeniden kurma" emrini yerine getirmek üzere çarçabuk Viyana'ya gönderildi.

Hitler'in ilk sevinçli heyecanı geçmişti. Şimdi korkuyordu. Papen, buhranı nasıl atlatacaklarını Hitler'le konuştukları sırada Hitler'in, "Yeni bir Saray Bosna olayıyla karşı karşıyayız!" diye bağırdığını anlatır.[2] Ama Führer iyi bir ders almıştı. Viyana'daki Nazi darbesi de, 1923'de Münih'te yapılan Birahane Darbesi gibi zamansızdı. Almanya böyle bir teşebbüsü askeri bakımdan destekleyecek kadar güçlü değildi daha. Diplomatik bakımdan da tecrit edilmiş durumdaydı. Faşist İtalya bile Avusturya'nın bağımsızlığı konusunda İngiltere'yle Fransa'ya katılmıştı. Bundan başka, Sovyetler Birliği, Almanya'nın doğuya ilerlemesini önleyecek bir Doğu Lokarno Paktı'nın imzalanması konusunda Batıya katılmak istediğini ilk olarak ortaya atıyordu. O yılın sonbaharında Sovyetler Birliği Milletler Cemiyeti'ne girdi. Büyük devletlerin aralarında bölünme ihtimali, 1934 yılında eskisinden daha az görünüyordu. Hitler'in bu arada yapabileceği tek şey barıştan söz etmek, gizli silahlanmayı sürdürerek fırsat kollamaktı.

Hitler'in dış dünyada barış propagandası yapmak için kullandığı bir araç daha vardı *Reichstag*'dan başka: yabancı basın. Muhabirler, editörler ve yayıncılar boyuna Hitler'le görüşmeye çalışıyorlardı. Hele Ward Price adında tek gözlüklü bir İngiliz vardı ki, Alman diktatörü istediği zaman işini kolaylaştırmaya hazırdı. Londra'da çıkan *Daily Mail*'in muhabiriydi bu zat. 1934 yılında Hitler'le yaptığı bir seri konuşmada -bu konuşmalar savaşa kadar devam etti- Hitler Price'a ve tabii okurlarına da, "savaşın bir daha gelmeyeceğini" Almanya'nın "savaşın yarattığı kötülüklerin acılarını bütün uluslardan daha çok çektiğini", "Almanya'yı ilgilendiren sorunların savaşla çözülemeyeceğini" söyledi.[3] Hitler aynı duygulu sözleri o yılın sonbaharında Jean Goy'a da söyledi. Jean Goy, Fransız eski muhariplerinin lideri ve milletvekiliydi. Hitler'in bu sözlerini Paris'te çıkan *Le Matin* gazetesinde bir yazıyla yayımladı.[4]

VERSAİLLES ANDLAŞMASI'NIN BOZULMASI

Bu arada Hitler ordu hizmetlerini kurma ve bu hizmetlere silah sağlama programına aralıksız devam ediyordu. Orduya kuvvetlerini sayıca üç misline çıkarması emredilmiş -1 Ekim 1934'de 100,000'den 300,000'e- ve ertesi yıl 1 Nisan'da Führer'in açıkça mecburi askerlik ilan ederek Versailles Andlaşması'nın askeri sınırlamalarını ortadan kaldıracağı o yılın Nisan ayında Genelkurmay Başkanı General Ludwig Beck'e bildirilmişti.[5] O zamana kadar büyük bir gizlilik içinde çalışılacaktı. "Genelkurmay" sözünün basında görülmemesine özellikle dikkat etmesi Gobbels'e söylendi, çünkü Versailles Andlaşması böyle bir örgütün varlığını tanımıyordu. Alman ordusunun yıllık terfi listeleri 1932'den sonra yayımlanmaya başlandı. Böylelikle gittikçe kabaran bu listelerden yabancı haberalma bürolarının bilgi sızdırmamalarına çalışıyordu. Alman Savunma Kurulu Daimi Komitesi Başkanı General Keitel, daha 22 Mayıs 1933'de yardımcılarına şu emri vermişti: "Hiçbir belge kaybedilmeyecektir, çünkü düşman propagandası bundan yararlanır. Sözle bildirilen konular ispat edilemez; inkâr edilebilir."[6]

Donanma da uyarıldı: ağzını sıkı tutacaktı. 1934 Haziran'ında Raeder, Hitler'le uzun bir konuşma yaptı ve aşağıdaki notu aldı:

> "Führer'in emri: 25-26,000 tonluk gemilerin yer değiştirmesinden hiç söz edilmeyecek, yalnızca ıslah edilmiş 10.000 tonlukların sözü edilecek... Führer denizaltı yapımında tam bir gizlilik istiyor.[7]

Donanma 26,000 tonluk iki savaş kruvazörü inşa etmeye başlamıştı (Versailles Andlaşması'nın izin verdiği en yüksek limit 16.000 tondu). Bu kruvazörlere sonradan *Scharnhorst* ve *Geisenau* adı verildi. Versailles Andlaşması'nın yasakladığı denizaltılar ise Cumhuriyet döneminde Finlandiya, Hollanda ve ilk dört ayı içinde ortaya çıkacak kritik durumda" bunlardan birçoklarının iskeletlerini ve parçalarını Kiel'de biriktirmişti. Raeder, 1934 Kasım'ında Hitler'i gördüğü zaman, "1935 yılının ilk dört ayı içinde ortaya çıkacak kritik durumda" bunlardan altısını monte etmek üzere kendisine izin vermesini istedi (o sırada Hitler'in niyetini bildiği anlaşılıyor), ama Führer "durumun ne zaman montaja başlamayı gerektireceğini" kendisine bildireceğini söylemekle yetindi.[8]

Bu toplantıda Raeder, aynı zamanda, (donanma personelinin üç misli artması gerektiğinden başka) yeni gemi inşa programı için mevcut paradan fazlasına ihtiyacı olduğuna da değindi, ama Hitler kendisine endişe etmemesini söyledi. "İhtiyaç halinde Dr. Ley'e emreder İş Cephesin'den 120-150 milyon alır, donanmanın emrine veririm, dedi. "Çünkü eninde sonunda, bu harcama işçilerin yararınadır.[9] Böylece Alman işçilerinin verdiği aidat donanma programının uygulanmasında kullanılacaktı.

Goering'in de ilk iki yıl işi başından aşkındı: Hava Kuvvetlerini kuruyordu. Havacılık Bakanı olarak —görünürde *sivil* havacılığa bakıyordu— yapımcılara yeni savaş uçaklarının modellerini hazırlama emrini verdi. Hava Sporları Birliği maskesi altında hemen pilot yetiştirilmeye başlandı.

O günlerde Ruhr ve Ren sanayi bölgelerini gezen bir insan silah fabrikalarının nasıl büyük bir faaliyet içinde harıl harıl çalıştıklarını hemen anlardı. Özellikle çeyrek yüzyıldan beri Alman toplarını yapan Krupp ile büyük kimya tröstü I.G. Farben gece gündüz durmadan çalışıyordu. Krupp'un 1919'dan sonra silah yapımına devam etmesi Müttefikler tarafından yasaklanmış olduğu halde, kumpanya yine de boş durmuyordu. Krupp, Alman orduları 1942'de Avrupa'nın büyük bir kısmını işgal ettikleri sırada şöyle övündü: "Tankların silah ve tarret prensibi daha 1926'da hazırlanmıştı... 1939-41'de kullanılan toplara gelince, bunların en önemlileri daha 1933'de tamamlanmış durumdaydı." Farben fabrikalarının bilginleri Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında, İngiliz ablukası yüzünden, Şili'den normal yollarla nitrat (güherçile) gelmeyince, havadan sentetik nitrat yaparak Almanya'yı büyük bir felaketten kurtarmışlardı. Şimdi de Hitler bu tröste modern savaşın en gerekli iki maddesini Almanya'da yapma görevini verdi: Bu iki madde benzin ve kauçuktu. İkisi de Almanya'ya dışardan getiriliyordu. Kumpanyanın bilginleri kömürden sentetik benzin çıkarılması sorununu 1925 yıllarında çözmüşlerdi. Nazi Hükümeti 1933'den sonra I.G. Farben'e petrol ürününü 1937'de 300.000 tona çıkarmasını sağlayacak kadar sipariş vermeye başladı. O sırada kumpanya kömürden ve Almanya'da çıkan başka maddelerden sentetik kauçuk yapılması sorununu da çözmüş bulunuyordu. *Buna* denilen suni kauçuğun geniş çapta üretilmesi için Shkopau'da ilk olarak dört fabrika kuruldu. 1934 yılı başlarında Alman Savunma Kurulu Daimi Komitesi 240,000 kadar

fabrikanın savaş siparişlerine göre seferber duruma getirilmesi planını onayladı. O yılın sonuna doğru silahlanma bütün aşamalarıyla o kadar genişlemişti ki, artık silahlanmayı Versailles devletlerinin şüpheli ve tedirgin gözlerinden saklamaya imkân kalmamıştı.

Bu devletler, başta İngiltere olmak üzere, oldu-bittiyi tanıyalım mı tanımayalım mı diye düşünüp duruyorlardı hâlâ. Almanya'nın silahlanması öyle Hitler'in sandığı gibi gizli kapaklı bir iş değildi. Devletler, Almanya genel bir Avrupa anlaşmasına katılmaya razı olduğu takdirde, Hitler'e eşit silahlanma hakkını tanıyabileceklerdi. Kurulmak istenen genel Avrupa anlaşmasına bir Doğu Lokarno'su da dahil olacak ve özellikle Rusya, Polonya, Çekoslovakya gibi Doğu ülkeleri de, Lokarno Paktı'ndan yararlanan öteki Batı ülkeleri gibi, emniyet içinde bulunacaklardı. Ve elbetteki aynı emniyet garantisi Almanya'ya da verilecekti. Adolf Hitler'in düşüncelerini anlamamak bakımından Neville Chamberlain'in öncüsü sayılabilecek olan o zamanki İngiliz Dışişleri Bakanı Sir John Simon, 1934'de olan o zamanki fiilen silahlanma eşitliği teklifetti. Fransızlar bu fikri derhal ve kesinlikle reddettiler.

Ama silahlanmada eşitlik bir Doğu Lokarnosu da dahil olmak üzere, genel bir uzlaşma teklifi 1935 Şubatında İngiliz ve Fransız hükümetleri tarafından yeniden ve hep birlikte tekrarlandı. Bir ay önce, 13 Ocak'ta, Saar yurttaşları kömür bakımından zengin olan küçük bölgelerinin Almanya'ya katılması için ezici bir çoğunlukla oylarını kullanmışlardı -48,000'e karşı 477,000 oy- Hitler de fırsattan yararlanarak Almanya'nın Fransa'dan başkaca bir toprak talebi olmadığını ilan etmişti. Yani Almanya Alsace ve Lorraine üzerindeki isteklerinden vazgeçiyordu. İngiliz-Fransız teklifleri Saar'ın barışçı yollarla Almanya'ya geri verilmesi ve Hitler'in söylediği sözlerin yarattığı bu iyimserlik ve iyi niyet havası içinde, 1935 yılı Şubatının başında Hitler'e resmen sunuldu.

Hitler'in 14 Şubat'ta verdiği cevap biraz müphemdi. Kendi bakımından öyle olması da gerekirdi. Almanya'nın açıkça yeniden silahlanmasına imkân veren bir planı iyi karşılıyordu. Ama Almanya'nın bir Doğu Lokarnosu imza etmeyi isteyip istemediği konusunda kaçamaklı cevap vermişti. Bu, her zaman sözü geçen ana bir bölgede Almanya'nın *Lebensraum*'u (hayat alanı) idi. İngiltere bu konuda Polonya, Çekoslovakya ve Romanya ile yapmış olduğu karşılıklı yardım paktlarından ötürü doğu güvenliğiyle daha yakından ilgilenen Fransa'dan

ayrı bir durumda olamaz mıydı? Herhalde Hitler bunu düşünmüştü ki, üzerinde titizlikle durarak verdiği cevapta genel görüşmelerden önce iki yanlı görüşmelere başlamasının yararlı olacağını belirtmiş ve ön görüşmelere başlamak üzere İngilizleri Berlin'e çağırmıştı. Sir John Simon hemen teklifi kabul etti ve 6 Mart'ta Berlin'de bir görüşme düzenlendi. Ancak tespit edilen bu tarihten iki gün önce İngiltere'de bir Beyaz Kitabın yayımlanması Alman Dışişlerini fena halde kızdırdı. Beyaz Kitap, Berlin'de bulunan yabancı gözlemcilerin dikkatini Almanya'nın gizli silahlanması üzerine çekiyor, bu silahlanma hızlandırıldığı takdirde İngiltere'nin de kendi silahlanmasını biraz artırmak zorunda kalacağını açıklıyordu. Hitler'in buna çok kızdığı anlaşıldı. Simon Berlin'e hareket etmek üzereyken Neurath ona Führer'in "soğuk aldığını", görüşmelerin ertelendiğini bildirdi.

Hitler'in soğuk alıp almadığı belli değildi, ama bir sinir krizine tutulduğu kesindi. Eğer daha da azıtırsa, Simon ile Eden'i yanına yaklaştırmamak daha doğru olacaktı. Hitler Versailles "Dikta"sına öldürücü bir darbe indirmek için gerekli fırsatı eline geçirdiğini sanıyordu. Fransız hükümeti Birinci Dünya Savaşı'nda doğan çocukların azlığı dolayısıyla askerlik hizmetini on sekiz aydan iki yıla çıkarmıştı. Hitler Müttefiklerin durumunu anlamak üzere 10 Mart'ta bir balon uçurdu: Her zaman el altında bulunan Ward Price çağrıldı ve kendisine Goering'le bir konuşma yaptırıldı. Goering Ward Price'a bütün dünyanın bildiği bir gerçeği resmen açıkladı: Almanya'nın bir askeri hava kuvveti vardı. Hitler Versailles Andlaşması'nın bu tek yanlı ihlali karşısında Londra'nın ne gibi bir tepki göstereceğini büyük bir güvenle bekledi. Beklediği çıktı: Sir John, Avam Kamarası'nda, Berlin'e gitmeyi hâlâ umduğunu söyledi.

BİR CUMARTESİ SÜRPRİZİ

16 Mart Cumartesi günü -Hitler, sürprizlerinin çoğunu Cumartesi günleri yapardı- Başbakan Hitler, genel askerlik hizmetini yeniden kuran ve on iki kolorduyla otuz altı tümenlik bir barış ordusunun örgütlenmesini öngören bir kanun çıkardı. Aşağı yukarı yarım milyon insan silah altına alınacaktı. Bu çıkış Versailles Andlaşması'nın askeri bakımdan koyduğu sınırların ortadan kaldırılması demekti, eğer İngiltere'yle Fransa harekete geçmezlerse... Hitler'in düşündüğü gibi, İngil-

tere'yle Fransa bu hareketi protesto ettiler, ama hiçbir harekete geçmediler. Bundan başka İngiltere, Hitler'in Dışişleri Bakanı'yla hâlâ görüşmek isteyip istemediğini de hemen sordu. Diktatör bu soruya lütfen, "Evet", cevabını verdi.

17 Mart Pazar günü Almanya için bir bayram ve sevinç günü oldu: Alman yenilgisinin ve utancının sembolü olan Versailles'ın zincirleri koparılıp atılmıştı. Herhangi bir Alman, Hitler'i ve Hitler'in eşkıya yönetimini sevmese bile, hiçbir Cumhuriyet hükümetinin cesaret edemediği bir işi Führer'in başardığını kabul etmek zorundaydı. Almanların çoğu ulus namusunun kurtarıldığına inanıyordu. O pazar aynı zamanda Kahramanları Anma Günü *(Heldengedenktag)* idi. Öğle üzeri Devlet Operası'nda yapılan törene gittim, orada Almanya'nın 1914'den beri görmediği bir sahneye tanık oldum. Tekmil parter silme asker üniformalarıyla doluydu. Eski imparatorluk ordusunun soluk gri üniformaları ve sivri uçlu miğferiyle yeni ordunun yeni üniformaları birbirine karışmıştı; bu arada *Luftwaffe* (Hava Kuvvetlerinin) pek az kimsenin gördüğü gök mavisi üniformaları dikkati çekiyordu. Hitler'in yanında, Kayzer ordusunun yaşayan son Feldmareşali von Mackensen oturuyordu: üzerinde kurukafa sembollü Hüsar üniforması vardı. Sahnede, ulusun savaş bayraklarını birer mermer heykel gibi dimdik tutan genç subayların üzerine kuvvetli ışıklar vurdurulmuştu. Subayların arkasındaki büyük perdenin üzerinde kocaman bir Demir Haç asılıydı. Görünüşte bu tören Almanya'nın savaşta ölen askerlerini anmak üzere düzenlenmişti. Ama sonradan Versailles Andlaşması'nın ölümü ve Alman ordusunun yeniden doğuşu şerefine düzenlenmiş sevinçli bir tören halini aldı.

Generallerin çok mutlu oldukları yüzlerinden okunuyordu. Herkes gibi onlar da şaşırmışlardı, çünkü son birkaç gününü Berchtesgaden'deki dağ evinde geçiren Hitler düşüncelerini onlara açmak zahmetine katlanmamıştı. General von Manstein'in sonradan Nürnberg'de verdiği ifadeye göre, hem kendisi ve hem de Berlin'deki *Wehrkreis* III (Üçüncü Askeri Bölge) Komutanı General von Witzleben, Hitler'in kararını 16 Mart sabahı radyodan öğrenmişlerdi. Genelkurmay daha küçük bir orduyla işe başlamayı tercih ediyordu.

> "(Mastein'in verdiği ifadeye göre) Eğer Genelkurmaya sorulmuş olsaydı yirmi bir tümen teklif ederdi... Otuz altı tümen ka-rarını Hitler kendisi verdi.[10]

Bundan sonra birçok devletler Hitler'e birtakım boş uyarmalarda bulundular: İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, 11 Nisan'da Stresa'da toplandılar; Almanya'nın yaptığı hareketi suçladılar ve Avusturya'nın bağımsızlığını, Lokarno Paktı'nı desteklediklerini bir daha belirttiler. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti Konseyi, Hitler'in giriştiği bu acele hareket karşısında memnuniyetsizliğini belirtti ve Hitler'in bu gibi hareketlere bir daha girişmesi halinde uygulanacak tedbirleri tavsiye edecek bir komisyon kurdu. Almanya'nın bir Doğu Lokarnosuna hiçbir zaman katılmayacağını anlayan Fransa hemen Rusya ile bir karşılıklı yardım paktı imzaladı. Moskova da Çekoslovakya ile aynı biçimde bir anlaşma yaptı.

Devletlerin Almanya karşısında bu şekilde birbirlerine yaklaşmaları oldukça kötü bir etki bıraktı ve Alman Dışişleri Bakanlığındakileri bir hayli şaşırttı, ama Hitler'i şaşırtmadı. Eninde sonunda kozunu oynamış ve kazanmıştı. Elbetteki bununla da kalmayacaktı. Yeniden barış üzerinde durmanın ve devletlerin Almanya karşısında kurmaya çalıştıkları yeni birliğin bozulup bozulmayacağını anlamanın tam zamanı olduğuna karar verdi.

21 Mayıs akşamüstü* Hitler *Reichstag*'da yeni bir "barış" söylevi daha verdi. Bu söylev Hitler'in *Reichstag*'da vermiş olduğu ve yazarın çoğunu dinlediği söylevlerin belki de en güzeli, en akıllıcası ve en şaşırtıcısıydı. Hitler çok rahattı. Üzerinde yalnız kendine güvenen bir hal değil, aynı zamanda -kendisini dinleyenlerin hayret ettikleri- bir hoşgörürlük ve uzlaşma hali de vardı. Versailles'ın askeri maddelerini yırttığı için kendisini suçlayan uluslara kızmıyor ya da meydan okumuyordu. Tersine, istediği şeyin barış ve adalete dayanan bir anlayış

* O gün daha önce Hitler gizli bir Almanya Savunma Kanunu çıkarmış, yukarıda gördüğümüz gibi Dr. Schacht'ı savaş ekonomisinin başına getirmiş ve silahlı kuvvetleri yeniden örgütlemeye başlamıştı. Weimar günlerinin **Reichswehr**'i **Wehrmacht** olmuştu. Hitler de Führer ve Başbakan olarak Silâhlı Kuvvetleri (**Wehrmacht**'ın) Yüksek Komutanlığı'na getirilmiş, Savunma Bakanı Blomberg Savaş bakanı adını almış ve ayrıca Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı olmuştu. Blomberg bu mevkie getirilen ilk generaldi. Her üç dairenin de ayrı ayrı başkomutanı ve kendi genel kurmayı vardı. Orduda **Truppenamt** maske adı kaldırılmış, örgüte asıl adı konulmuş ve başına da General Beck getirilmişti. General Beck artık resmen Genelkurmay Başkanı'ydı. Ama bu adı alması Kayzer zamanındaki Genelkurmay Başkanı'nın görevini yapması demek değildi. Kayzer zamanında Genelkurmay Başkanı fiilen Alman Ordusunun Başkomutanı demekti.

olduğunu belirtmeye çalışıyordu. Savaş fikrini olduğu gibi reddediyordu; savaş anlamsızdı, yararsızdı, aynı zamanda korkunçtu.

"Son üç yüz yıldan beri Avrupa kıtasında akıtılan kanla olayların milli sonuçları arasında hiçbir orantı yoktur. Sonunda Fransa da Fransa kalmış, Almanya, Polonya da Polonya ve İtalya da İtalya, Hanedan bencilliklerinin, siyasi ihtiras ve vatanseverce körlüklerin, kan selleri akıtarak elde ettikleri sanki derin siyasi değişimler, milli duygu bakımından, uluslara şöylece bir değip geçmekten ileri gidememiştir. Temel karakterlerinin özünü değiştirememiştir. Eğer bu devletler fedakârlıklarının bir parçasını daha akıllıca amaçlara uygulamış olsalardı, elbetteki daha büyük ve daha kalıcı olurlardı."

Hitler Almanya'nın başka halkları elde etmeyi aklından bile geçirmediğini söylüyordu.

"Bizim ırk kuramımız, başka ulusları ele geçirmek ve onlara hükmetmek için yapılacak herhangi bir savaşı, galip geleni er geç değiştiren ve güçsüzleştiren, sonunda onu yenilgiye uğratan bir iş sayar... Avrupa'da işgal edilmemiş bir yer olmadığına göre, her zafer... olsa olsa bir ülkenin nüfusunu sayıca artırabilir. Ama uluslar buna çok önem veriyorlarsa bu amaçlarına acı çektirmeden, daha basit ve daha doğal yollardan varabilirler. Yani sağlam bir sosyal politika izlemekle, bir ulusta çocuk yapma isteğini artırmakla...

Hayır! Nasyonal Sosyalist Almanya barış istiyor, çünkü temel inançları bunu emrediyor. Ve hiçbir savaşın Avrupa'daki acı durumu kökünden değiştiremeyeceği temel gerçeğini anladığı için de barışı istemektedir... Her savaşın başlıca etkisi gençliğin mahvolması olmuştur..

Almanya'nın barışa ihtiyacı var ve Almanya barış istiyor!"

Bu nokta üzerinde özellikle duruyordu. Sonunda barışı sürdürmek için gerekli saydığı on üç somut teklif ileri sürdü. Bunlar o kadar güzel tekliflerdi ki, yalnız Almanya'da değil, bütün Avrupa'da derin ve elverişli tepkiler yarattı. Tekliflerine önce bir hatırlatma ile girişti:

"Almanya Saar plebisitinden sonra kararlaştırılan Fransa sınırlarını tanımış ve bu sınırları garanti etmiştir... Bu bakımdan, uğrunda iki savaş yaptığımız Alsace Lorraine üzerindeki isteklerimizden, son olarak vazgeçiyoruz... Almanya, geçmişi hiç hesaba katmadan, Polonya ile bir saldırmazlık paktı imzalamıştır... Kayıtsız ve şartsız olarak bu pakta bağlı kalacağız... Polonya'yı milli bilincine varmış büyük bir halkın anayurdu olarak tanıyoruz."

Avusturya'ya gelince:

"Almanya, Avusturya'nın ne iç işlerine karışmak, ne Avusturya'yı ilhak etmek, ne de bir **Anschluss** yapmak niyetindedir."

Hitler'in ortaya attığı on üç teklif çok açıktı. Milletler Cemiyeti Versailles Andlaşması'ndan vazgeçmedikçe Almanya Cenevre'ye dönemeyecekti. Bu yapıldıktan ve bütün ulusların eşitliği tanındıktan sonra Almanya Cemiyete yeniden katılacaktı. Bununla birlikte Almanya, Versailles Andlaşması'nın askeri olmayan maddelerine "kayıtsız şartsız saygı" gösterecekti. "Toprak konularındaki maddelerine de uyacaktır. Özellikle, Lokarno Andlaşması'ndan doğan bütün ödevleri tanıyacak ve yerine getirecektir." Hitler, aynı zamanda, Almanya'nın Ren'in askeri olmayan bölge halinde kalmasına da katlanacaktı. Buna söz veriyordu. Almanya, "istenildiği anda" ortak bir güvenlik sistemine katılmaya hazır olmakla beraber, iki yanlı anlaşmaları tercih ediyor, komşularıyla saldırmazlık paktları imzalamaya hazır bulunuyordu. Almanya, İngilizlerle Fransızların Lokarno Paktı'nı genişletme hususundaki tekliflerini de kabul etmeye hazırdı.

Silâhsızlanmaya gelince. Her türlü sınırlamaya razıydı:

"Alman hükümeti, herhangi bir sınırlamayı, özellikle saldırıya yarıyan ağır top ve tank gibi silâhların kaldırılmasını kabul etmeye hazırdır.... Almanya, top, zırhlı, kruvazör ve mayın gemilerinin herhangi bir çapta sınırlandırılmasını kabul etmeye hazır bulunduğunu ilân eder. Aynı şekilde, Alman hükümeti denizaltı tonajlarının sınırlandırılmasını, ya da büsbütün ortadan kaldırılmasını kabule hazırdır..."

Hitler böylece ortaya İngiltere için özel bir yem atmış oluyordu. Niyeti yeni Alman donanmasını İngiliz deniz kuvvetlerinin yüzde 35'i olarak tanıtmaktı. Böylece diyordu, Alman donanması Fransızlarınkinden her zaman yüzde 15 daha aşağı olacaktır. Bu tekliflerin Alman isteklerinin başlangıcı olduğu konusunda dış ülkelerde yapılan itirazlara da Hitler şu cevabı verdi: "Bu istekler Almanya için sondur ve değişmez."

Hitler söylevinin sonuna geldiği sırada saat gecenin onunu geçiyordu:

"Avrupa'da kim savaş meşalesini yakarsa, sonunda anarşiden başka bir şey beklemesin. Biz ise, çağımızda Batının yıkılacağına değil, yeniden

doğacağına kesinlikle inanıyoruz. Almanya'nın bu büyük göreve sağlam bir yardımda bulunabileceği bizim umudumuz ve sarsılmaz inancımızdır.[11]

Çok tatlı barış, mantık ve uzlaşma sözleriydi bunlar ve barışın mantıklı bir temele, ama hiç olmazsa bir temele oturtularak sürdürülmesini isteyen Avrupa demokrasilerinin halk ve hükümetlerine güzelce yutturuldu. İngiltere'nin en etkili gazetesi The Times bu sözleri neredeyse delice bir sevinçle karşıladı.

"..Söylev mantıklı, dosdoğru ve açıktır. Bu söylevi tarafsız gözle okuyan bir kimse Herr Hitlerin ortaya attığı tekliflerin Almanya ile tam bir anlaşmaya varmak için çok güzel bir temel olacağından şüphe edemez. Bu sefer anlaşma on altı yıl önce barışın yere serdiği Almanya ile değil, özgür, eşit ve kuvvetli bir Almanya ile yapılmış olacaktır...

Söylevin, her yerde, ne demek istediği açıkça belli, içten ve iyi düşünülmüş sözler sayılması umulur."[12]

İngiliz gazeteciliğinin en çok övündüğü bu gazete, İngilizlerin Hitler'e karşı izledikleri meş'um yatıştırma politikasında, tıpkı Chamberlain hükümeti gibi, şüpheli bir rol oynamıştır. Oysa, bu kitabın yazarına göre, Almanya'da olup bitenleri hükümetten daha iyi bilecek durumdaydı; çünkü gazetenin Berlin muhabiri Norman Ebbutt, 16 Ağustos 1937'de Almanya'dan kovuluncaya kadar, Hitler'in yaptığı bütün işleri ve onun amaçlarını durmadan gazeteye bildiriyordu. Muhabirin verdiği bilgiler harhangi yabancı bir gazetecinin ya da İngiliz diplomatları da dahil olmak üzere, herhangi bir diplomatın verdiği bilgilerden daha ilginçti. O günlerde Berlin'den gazetesine yazdığı yazıların çoğu yayınlanmıyordu.* Bu yüzden bu kitabın yazarına kendisi çok yakınmıştır. Ama sonradan da doğrulandığı gibi, *The Times* yazarları onun gönderdiği bütün yazıları okudukları için Nazi Almanyasında olup bitenlerin iç yüzünü, Hitler'in yaptığı vaatlerin boşluğunu ne de olsa biliyorlardı.

İngiliz hükümeti de, *The Times* gibi, Hitler'in yaptığı teklifleri

* The Times gazetesinin editörü Geoffrey Dawson, Berlin'de Ebbutt'dan önce muhabirlik yapan ve o sıralarda gazetenin Cenevre muhabiri olan H.G. Daniels'e yazdığı 23 Mayıs 1937 tarihli mektupta şunları söylüyor: "(Almanların) şüphelerini uyandıracak her yazının gazetede çıkmaması için gece gündüz elimden geleni yapıyorum. Son aylar içinde kötü bir yorum sayılabilecek bir yazının çıkmadığını sanıyorum." (John Evelyn Wrench, **Geoffrey Dawson and Our Times.**)

"içten" ve "iyi düşünülmüş" olarak kabul etmeye hazırdı. Hele Alman Donanmasını İngiltere donanmasından yüzde 35 aşağıda tutmaya razı olmasından çok memnundu.

İngiliz Dışişleri Bakanı'yla Eden önce ertelenmiş olan ziyaretlerini martın sonunda yaptıkları zaman, Hitler sir John Simon'a, büyük bir kurnazlıkla, iki devlet arasında bir deniz anlaşması yapılabileceğini ve bu anlaşmanın İngiliz egemenliğini teminat altına alacağını söylemişti. şimdi de, 21 Mayıs'ta, herkesin önünde somut bir teklif yapıyor (Alman donanmasının tonaj olarak İngiliz donanmasından yüzde 35 aşağı olması) ve söylevinde İngiltere için çok dostça kelimeler kullanıyordu. "Almanya'nın" diyordu, "yeni bir deniz rekabetine girişmeye niyeti olmadığı gibi, böyle bir rekabete girişme zorunluluğu da yoktur ve ayrıca bunun için gerekli araçlara da sahip değildir." Hitler burada, Amiral Tirpiz'in II. Wilhelm'in teşvikiyle, İngiltere'ye rakip bir donanma kurmaya çalıştığı 1914'den önceki günleri ima ediyordu. Tabii İngiltere bunu anlamıştı. Hitler bu konuda daha da devam ederek şunları söylemişti: "Alman hükümeti İngiliz İmparatorluğunun denizden korunması gerektiğini ve bunun İngiltere için hayati önem taşıdığını bilmektedir... Alman hükümeti, İngiliz halkı ve devletiyle, iki ulus arasındaki tek çatışma noktasının bir daha ortaya çıkmasına imkân vermeyecek bir ilişki kurmak ve bu ilişkiyi sürdürmek istemektedir." Hitler *Kavgam*'da da buna benzer duygular göstermiş, Kayzer'in yaptığı en büyük hatalardan birinin İngiltere'yle düşman olmak ve İngiltere'ye rakip bir donanma kurmak saçmalığına girişmek olduğunu belirtmişti.

İngiliz hükümeti inanılmayacak bir saflıkla ve süratle Hitler'in ağına düştü. Bu sırada Hitler'in dış postacılığını yapmaya başlayan Ribbentrop, haziranda donanma konusunda görüşmelere başlamak üzere Londra'ya çağrıldı. Ribbentrop, Hitler'in ileri sürdüğü tekliflerin görüşme konusu olamayacağını enayice ve kaba bir şekilde İngilizlere anlattı; bu teklifler ya kabul ya da reddedilecekti. İngilizler kabul ettiler. Aynı şekilde birer deniz devleti olan, Alman silâhsızlanması ve Almanların Versailles Andlaşması'nın askeri maddelerini ihlal etmesiyle aynı şekilde ilgili bulunan, Stresa cephesindeki müttefikleri Fransa ile İtalya'ya danışmadan ve 1919 barış andlaşmalarının dayanağı olan Milletler Cemiyeti'ne bile haber vermeden İngilizler, kendi özel çıkarlarını düşünerek, Versailles Andlaşması'nın donanmalara koyduğu

sınırları kaldırmaya başladılar.

Londra hükümeti, Almanya'nın İngiliz donanmasının üçte biri kadar bir donanmaya sahip olmasını kabul edince, Hitler'i mümkün olan süratle bir donanma kurmakta serbest bırakmış oluyordu. Bunu Berlin'deki en aptal adam bile anlayabilirdi. Tersanelere ve çelik fabrikalarına en aşağı on yıllık iş çıkmıştı. Bu bakımdan Alman silâhlanmasına aslında bir sınır konulmuyor, tersine, Almanya'nın elindeki araçlarla en kısa bir zamanda donanma alanında güçlenmesi teşvik edilmiş oluyordu.

İngilizler, Fransa'ya attıkları bu kazık yetmiyormuş gibi, Hitler'e verdikleri sözü yerine getirmek için İngiltere'nin ne çeşitte ve ne sayıda gemilerin yapımına razı olduğunu en yakın müttefiklerine bildirmediler; yalnız Alman denizaltı tonajının —Versailles Andlaşması Almanların denizaltı yapmalarını yasaklamıştı— İngiltere'ninkinden yüzden 40 az olacağını, olağanüstü durumlar çıktığı takdirde bunun aynı orana yükselebileceğini bildirdiler.[13] Aslında İngiliz-Alman anlaşması Almanlara beş savaş gemisi yapmak hakkını tanıyordu. Bunların tonajı ve silâhları İngiltere'nin o zaman çıkardığı gemilerinkinden fazla olacaktı; ama Londra'yı aldatmak için İngilizlere uydurma sayılar bildirildi. Aslında yirmi bir kruvazör ile altmış dört destroyer yapılacaktı. Savaşın başlangıcında bütün bu gemiler daha yapılmış değildi, ama yapılanlar, denizaltılarla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında İngiltere'ye büyük darbeler indirmeye yetti.

"İngiliz oyunu" Mussolini'nin gözünden kaçmadı. Her ikisi de Hitler'in okşanması üzerinde çalışabilirlerdi. Bundan başka İngiltere'nin Versailles Andlaşması'na boşveren tutumu, Mussolini'nin, Milletler Cemiyeti Anayasası'nın Londra tarafından da pek ciddiye alınmadığı konusundaki inancını kuvvetlendirmişti. 3 Ekim 1935'de İtalyan orduları Milletler Cemiyeti Anayasası'nı çiğneyerek Habeşistan'a girdiler. Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin teşvikiyle ve Almanya'yı daha önemli bir tehlike sayan Fransa'nın gönülsüz'desteğiyle, hemen müeyyidelere başvurdu. Ama bu müeyyideler tam değil yarımdı; korka korka uygulanıyordu. Bundan ötürü Mussolini'yi Habeşistan'ı istilâ etmekten alıkoymadı ama, Faşist İtalya ile Fransa ve İngiltere arasındaki dostluğu bozdu, Nazi Almanyasına karşı kurulan Stresa cephesini yıktı.

Bu olaylardan en kazançlı çıkan Adolf Hitler'den başka kim olabi-

lirdi? Ekimin 4'ünde, İtalyan istilası başladığının ertesi günü, Wilhelmstrasse'de bütün gün parti ve hükümet adamlarından birçoğu ile konuştum. O akşam günceme yazmış olduğum bir not, Almanların durumu ne kadar çabuk ve iyi anlamış olduklarını gösterir:

"Wilhelmstrasse memnun. Ya Mussolini'nin başı belaya girecek ve Afrika işlerine o kadar dalacak ki Avrupa'daki durumu bu yüzden gücünü yitirecek, Hitler de bundan faydalanarak Duçe'nin o zamana kadar koruduğu Avusturya'yı ele alacak; ya da İngiltere ve Fransa'ya meydan okuyarak savaşı kazanacak ve Batı demokrasilerine karşı Hitler ile anlaşmaya hazır duruma girecek. Her iki durumda da kazanan Hitler olacak.[14]

Bunun gerçekten böyle olacağı yakında görülecekti.

REN DARBESİ

Yukarıda gördüğümüz gibi Hitler, *Reichstag* önünde 21 Mayıs 1935'de verdiği, dünyayı ve her ülkeden önce İngiltere'yi etkileyen "barış" söylevinde, Rusya ile Fransa arasında 2 Mart'ta Paris'te, 14 Mart'ta da Moskova'da imzalanan ve yıl sonuna kadar Fransız hükümeti tarafından tasdik edilmeyen karşılıklı yardım paktı yüzünden Lokarno Paktı'na "resmi bir güvensizlik unsurunun" karıştığını söylemişti. Alman Dışişleri Bakanlığı, Fransız hükümetine verdiği resmi bir notayla bu "unsur"a Fransızların dikkatini çekmişti.

Fransız elçisi François-Poncet 21 Kasım'da Hitler'le bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Hitler kendisine Fransız - Sovyet Paktı üzerine "uzun bir nutuk çekti". François-Poncet, Hitler'in askerlikten tecrit edilmiş olan Ren bölgesini işgal etmek için paktı bir bahane olarak kullanacağına inandığını Paris'e bildirdi. "Hitler'i şimdi tek düşündüren nokta," diyordu, "harekete geçmek için hangi zamanın uygun olacağıdır."[15]

Berlin'deki elçilerin içinde belki de en iyi haber alanı François-Poncet'di; elbetteki söylediği sözlerin anlamını biliyordu, ama Hitler'in 2 Mayıs'ta *Recichstag* önünde Lokarno Paktı'na ve Versailles Andlaşması'nın toprakla ilgili maddelerine saygı göstereceğini vaadetmesinden on dokuz gün önce General von Blomberg'in üç silahlı kuvvete ilk direktifi verdiğini ve askerlikten tecrit edilmiş olan Ren'in

işgali için gerekli planların hazırlanmasını emrettiğini herhalde bilmiyordu. Bu harekatın parolası *Schulung*'du; harekat "şimşek hızıyla indirilecek bir sürpriz darbesiyle uygulanacaktı"; plan o kadar gizli tutulacaktı ki "ancak çok az sayıda subayın bundan haberi olacak"tı. Nitekim Blomberg, gizliliği sağlamak amacıyla, emri kendi el yazısıyla yazmıştı.[16]

Ren'e karşı girişilecek harekat 16 Haziran'da Alman Savunma Kurulu'nun Daimi Komitesi'nde yeniden görüşüldü. Bu toplantıda, o zaman daha yeni İç Savunma Dairesi Başkanı olan Albay Alfred Jodl, hazırlanan planlar üzerinde açıklamalar yaptı ve bu işde büyük bir gizliliğin gerektiğini belirtti. Kesin bir sorumluluk olmadıkça hiçbir şey yazıya dökülmemeli ve "bu gibi malzeme kasalarda saklanmalı," dedi.[17]

Hitler bütün 1935-36 kış mevsimi boyunca fırsat kolladı. Fransa ile İngiltere'nin, Habeşistan'daki İtalyan istilasını önlemeye çalıştıklarını, ama Mussolini'nin onlarla başa çıkar gibi olduğunu görüyordu. Müeyyide üzerinde birçok patırdı gürültü koparıldığı halde Milletler Cemiyetinin saldırganı durduracak gücü olmadığı anlaşılmıştı. Paris'te Fransız Parlamentosu Sovyetler Birliği'yle imzalanmış olan paktı tasdik için acele etmiyordu. Sağcıların pakta itirazları gittikçe artmaktaydı. Fransız Parlamentosu ya da Senatosu Moskova ile bir ittifak yapılmasına karşıydı. Bu takdirde Hitler *Schulung*'u için başka bir bahane aramak zorunda kalacaktı. Ama neyseki pakt 11 Şubat'ta Parlamentoya geldi ve şubatın yirmi yedisinde 164'e karşı 353 oyla onaylandı. Hitler, iki gün sonra, 1 Mart'ta kararını verdi; generallerin çoğu Ren'i işgale hazırlanan küçük Alman kuvvetlerini Fransızların darmadağın edeceğinden korkuyorlardı. Hitler onları dinlemedi. Blomberg de ertesi gün 2 Mart 1936'da efendisinin emirlerine boyun eğerek, resmen Ren'in işgali için emir verdi. Silahlı kuvvetlerdeki yüksek rütbeli subaylara bunun bir "sürpriz hareketi" olacağını anlattı. Blomberg bunun aynı zamanda bir "barışçı hareket" olacağını umuyordu. Ama umduğu gibi olmadığı takdirde -yani Fransızlar savaşmaya karar verirlerse- Başkomutan "herhangi bir karşı askeri tedbir almak" hakkını muhafaza ediyordu.[18] Altı gün sonra öğrendiğim ve Nürnberg'de tanıklık eden generallerin de doğruladıkları gibi, Blomberg alacağı bu tedbirlerin ne olacağını da düşünmüştü: Hemen Ren'in beri sahiline çekilecekti.

Ama zaten iç çatışmalarla felce uğramış ve bozgunculuk çukuru-

na batmış olan Fransızlar, 7 Mart günü şafak vakti küçük bir Alman göstermelik kuvveti Ren üzerindeki köprüleri geçerek askerlikten tecrit edilmiş bölgeye girdiği zaman, bu gerçeği bilmiyorlardı.* Durumdan yakınan Dışişleri Bakanı Neurath sabah saat 10'da Fransız, İngiliz ve İtalyan elçilerini çağırdı; onlara Ren'den alınan haberleri bildirdi ve yeni barış teklifini ihtiva eden, resmi notasını verdi. Francois-Poncet yarı alayla şöyle diyordu: "Hitler düşmanın tam yüzüne yumruğunu indirdi, bunu yaparken de bağırdı: 'Size barış teklifleri getiriyorum!'"[20]

Nitekim, Hitler iki saat sonra *Reichstag*'da sevinçten çılgına dönen dinleyicilerinin karşısında kürsüye çıkarak barış istediğini söylüyor ve barış üzerindeki son fikirlerini açıklıyordu. Bu sahneyi görmek üzere ben de Kroll Operası'na gitmiştim. Gördüklerimi hiç unutamayacağım. Çünkü insanı hem büyüleyen ve hem de korkutan bir manzara karşısındaydım. Hitler, Versailles Andlaşması'nın kötülüklerini ve Bolşevizm tehlikesini uzun uzun anlattıktan sonra, Fransa'nın Rusya ile imzalamış olduğu paktın, Almanların, Versailles Andlaşması'nın tersine, isteye isteye imzaladıkları Lokarno Andlaşmasını bozduğunu soğukkanlılıkla ilan etti. Bundan sonra olup bitenleri o akşamki günceme şöyle not etmişim:

"Hitler şunları söyledi: 'Almanya artık kendisini Lokarno Paktı'na bağlı saymıyor. Halkının sınırları bakımından temel hakları yararına olmak ve savunmalarını sağlamak üzere Alman hükümeti bugünden itibaren askerlikten arınmış bölgede Almanya'nın mutlak ve sınırsız hakimiyetini yeniden kurmuştur!'

Bunun üzerine altı yüz milletvekili, Hitler'in şahsen tayin ettiği altı yüz adam, iri yarı, kalın enseli, saçları dibinden kazınmış, göbekli, kahverengi üniformalı, kalın botlu altı yüz küçük adam... sanki kurulmuş gibi birdenbire ayağa fırladı, sağ ellerini yukarı uzatarak Nazi selamı verirken hep bir ağızdan bağırdı: 'Heil'... Hitler elini kaldırarak susturdu onları... Derin ve çınlayan bir sesle şunu söyledi: 'Alman *Reichstag*'ının üyeleri!' Herkes tıs kesilmişti. 'Alman kuvvetlerinin

* Jodl'un Nürnberg'te verdiği ifadeye göre, Ren'i geçen yalnızca üç taburdu ve bunlar Aachen, Trier ve Saarbrucken yönlerine yürümüşlerdi. Bütün toprakların işgali için kulanılan kuvvet bir tümenden ibaretti. Müttefik haberalma servislerinin tahminleri ise çok daha yüksek: 35.000 kişi ya da yaklaşık olarak üç tümen. Hitler sonradan şunu söylemiştir: "Gerçek olan şudur ki, elimde yalnızca üç tugay vardı."[19]

batı bölgesinde gelecekteki barış zamanı garnizonlarına doğru yürüdükleri bu tarihi anda iki kutsal ant bizi birleştirmiş olacaktır.'

Daha fazla devam edemedi. Bu 'parlamento' kalabalığı için Alman askerlerinin o anda Ren'de yürümekte oldukları çok iyi bir haberdi. Kanlarındaki Alman militarizmi kafalarına vurmuştu. Ayağa kalkmışlar, bağırıp çağırıyorlardı... Ellerini köleler gibi hep beraber havaya kaldırmışlardı. Yüzleri sinirden sanki çarpılmıştı. Ağızlarını açabildikleri kadar açmışlar, bağırıyor, bağırıyorlardı. Bağnazlıkla yanan gözlerini yeni tanrılarına, İsa'larına dikmişlerdi. Yeni İsa'ları da rolünü çok iyi oynuyordu. Sanki alçak gönüllülüktenmiş gibi başını önüne eğmiş, bağrışmaların kesilmesini bekliyordu. Sonra yine alçak sesle, ama heyacanla, iki antı açıkladı:

'Önce, halkımızın şerefini kurtarmaya çalışırken, hiçbir şekilde zora boyun eğmemeğe yemin ediyoruz... İkinci olarak, Avrupa halkları arasında, özellikle Batılı komşu uluslarla bir anlaşmaya varmak için, bugün her zamankinden daha çok çaba göstereceğimizi taahhüt ediyoruz... Avrupa'da hiçbir toprak isteğimiz yoktur!... Almanya, barışı hiçbir zaman bozmayacaktır!'

Gürültüler ancak uzun bir süre sonra durdu... Birkaç general dışarı çıktı. Gülümsemelerinin arkasında bir sinirli hava olduğu anlaşılıyordu... General von Blomberg'in yanına gittim... Yüzü bembeyazdı ve yanakları titriyordu...[21]

Hakkı da vardı. Beş gün önce kendi el yazısıyla yürüyüş emri veren Savunma Bakanı'nın sinirleri çok bozuktu. Fransızların karşı koymaları halinde askerlerinin Ren'in beri sahiline çekilmeleri için emir vermiş olduğunu ertesi gün öğrendim. Ama Fransızlar en ufak bir harekette bulunmadılar. François-Poncet, kasım ayında yaptığı uyarmadan sonra elçinin haklı çıkması halinde ne yapması gerektiğini Fransız Yüksek Komutanlığı'nın hükümete sorduğunu söyler. Elçinin söylediğine göre hükümet, işi Milletler Cemiyeti'ne götüreceği cevabını vermiş.[22] Nitekim darbe indirildiği zaman* harekete geçmek isteyen hükümet oldu, Fransız Genelkurmayı hiçbir şey yapmadı. François - Poncet şunları yazıyor: "General Gamelin, ne kadar sınırlı olursa olsun, bir savaş hareketinin önceden tahmin edilemeyecek tehlikeler ya-

* François-Poncet'nin sonbahardaki uyarımına rağmen Almanya'nın giriştiği hareket Fransız ve İngiliz hükümetleriyle genelkurmayları için bir sürpiz olmuştu.

rattığını ve genel bir seferberlik ilan edilmeden böyle bir çıkış yapılamayacağını söyledi."[23] Genelkurmay Başkanı General Gamelin'in yaptığı tek şey, yalnızca Maginot Hattını takviye etmek üzere Alman cephesinin yakınlarına on üç tümen yığmak oldu. Bu bile Alman Yüksek Komutanlığı'nı korkutmaya yetti. Blomberg, Jodl ile birçok yüksek subayın tavsiyesine uyarak, Ren'i geçen üç taburu geri çekmek istedi. Jodl, Nürnberg'deki ifadesinde şunu söylemiştir: "İçinde bulunduğumuz durumda Fransız öncü ordusu bizi parampara edebilirdi."[24]

Eğer bu yapılmış olsaydı Hitler'in sonu gelir, tarih bambaşka ve daha iyi bir yön alırdı, çünkü diktatör böyle bir yenilgiye kesinlikle dayanamazdı. Hitler kendisi de bunu kabul eder. "Gerilememiz çökmemiz demek olurdu," demiştir sonradan.[25] O sırada sonraki buhranların birçoğunda olduğu gibi, durumu kurtaran Hitler'in çelik iradesi oldu ve çekingen generalleri şaşırtarak başarıya ulaştı. Hayatının zor anlarından biriydi bu.

Hitler'in tercümanı Paul Schmidt, Führer'in sonradan şunları söylediğini anlatır: "Ren işgalinin kırk sekiz saati hayatının en sinirli zamanıydı. Eğer Fransızlar o sırada Ren'e yürümüş olsalardı kuyruğumuzu kısıp geri dönmek zorunda kalacaktık, çünkü elimizdeki askeri kaynaklar küçük bir mukavemeti bile karşılamaya yetmezdi."[26]

Hitler, Fransız hükümetinin harekete geçmeyeceğinden emin olduğu için, duraksayan Yüksek Komutanlığın onu frenlemek üzere öne sürdüğü fikirleri toptan reddetmişti. Genelkurmay Başkanı General Beck, Ren'in batısında kalan bölgeyi askerileştirmek niyetinde olmadığını ilan ederek Hitler'in durumu hiç olmazsa biraz hafifletmesini istiyordu. Jodl'un sonradan verdiği ifadeye göre, "Führer bu teklifi şiddetle reddetti."[27] Bunun nedeni, sonradan göreceğimiz gibi çok açıktı. Blomberg'in çekilme teklifi ise, Hitler'in sonradan Rundstedt'e söylediği gibi, korkakça bir hareketten başka bir şey değildi.[28]

27 Mart 1942 günü akşamı Genel Karargahta öteden beriden konuşurken Hitler bir ara Ren darbesini hatırlayarak şunları söyler: "Almanya'nın başında benden başka biri olsaydı yandıydı! Benim yerimde kim olsaydı siniri bozulurdu. Yalan söylemek zorundaydım. Bizi kurtaran benim sarsılmaz inadım ve kendime karşı korkunç güvenim oldu.[29]

Doğruydu, ama şurasını da belirtmek gerekir: Kendisine yalnız Fransızların duraksaması değil, İngiliz müttefiklerinin umursamazlığı

da yardım etti. Fransız Dışişleri Bakanı Pierre Etienne Flandin 11 Mart'ta uçakla Londra'ya gitti ve İngilizlerden Ren'den yapılacak bir askeri yığınağı desteklemelerini istedi. Aldıran olmadı. İngiltere, Müttefik kuvvetleri Alman kuvvetlerine üstün olsalar bile, bir savaşı göze almak istemiyordu. Lord Lothian'ın belirttiği gibi, "Almanlar eninde sonunda, sadece eski yerlerine dönmüşler"di. Aralık ayında Dışişleri Bakanı olan Anthony Eden bile, Fransızların Londra'ya varmasından önce, 9 Mart günü, Avam Kamarası'nda şunları söylemişti: "Alman ordusunun Ren'i işgali andlaşmaların kutsallığına karşı indirilmiş bir darbedir. Ama çok şükür ki, Almanya'nın girişmiş olduğu hareketi çatışma saymak için ortada bir neden göremiyoruz."[30]

İngilizler yalnız bir savaş tehlikesinden kaçınmakla kalmadılar, aynı zamanda Hitler'in "barış" tekliflerinin son taksitini de ciddiyetle ele aldılar. Hitler 7 Mart'ta üç elçiye verdiği notada ve *Reichstag*'daki söylevinde Belçika ve Fransa ile İngiltere ve İtalya tarafından garanti edilmek şartıyla yirmi beş yıllık bir saldırmazlık paktı imzalamayı teklif etmişti. Almanya'nın doğudaki komşularıyla da buna benzer saldırmazlık paktları imzalanacaktı, Fransız-Alman sınırının *her iki yanını* askerlikten tecrit edilmiş bölge olarak kabul ediyordu; ve sonunda da Milletler Cemiyeti'ne yönelecekti. Fransız-Alman sınırının her iki yanının askerlikten tecrit edilmesi demek, Fransızların herhangi bir ani Alman saldırısı karşısında son korunma araçları olan Maginot Hattı'ndan yoksun kalmaları demekti; bu bakımdan Hitler'in tekliflerinde ne kadar içten olduğu kolayca anlaşılabiliyordu.

Londra'nın *The Times* gazetesi bir yandan Hitler'in Ren'de acele harekete geçmesinden yakınırken, öte yandan başyazısına şöyle bir başlık atmıştı: "Yeniden Kuruluş Fırsatı".

Hitler'in Ren üzerinde oynadığı başarılı oyun, geniş sonuçlarıyla, ona şaşırtıcı ve sağlam bir zafer sağladı. Hitler Almanya'da bu sayede daha çok sevildi * ve iktidarını güçlendirdi; hiçbir Almanın o zamana

* Hitler 7 Martta Reichstag'ı dağıttı, yeni bir "seçim" ve Ren hareketi konusunda bir referandum yapılacağını ilan etti. 29 Mart günü yapılan seçime dair verilen resmi bilgiye göre, 45.453.691 kayıtlı seçmenin yüzde 99 kadarı seçime katıldı ve yüzde 98.8'i Hitler'in tutumunu onayladı. Seçim sandıklarını dolaşan yabancı gazeteciler seçimde birtakım uygunsuzluklar gördüler. Özellikle gizli oy yerine açık oy verilmesi gibi. Almanların bir kısmı, yukarıda gördüğümüz gibi, çok haklı olarak, "Nein" oylarının Gestapo tarafından keşfedilmesinden korkuyor-

kadar kazanamadığı bir üne erişti. Generaller üzerinde kendisine bir üstünlük sağladı. Onun sapasağlam durduğu bir buhran anında generaller duraksamış ve güçlerini yitirmişlerdi. Böylelikle dış politika gibi askerlikte de herkesten üstün olduğunu kabul ettirmişti. Onlar, Fransızlar döğüşür diye korkmuşlardı, oyna o, durumu daha iyi değerlendirmişti. Sonuncusu ve en önemlisi de şuydu: Ren işgalinin, küçük bir askeri harekat olmakla birlikte, üç Alman taburunun törenle Ren köprülerini geçmesiyle durumu sarsılmış ve aynı zamanda stratejik bakımdan büsbütün değişmiş olan Avrupa'da yeni fırsatlara yol açacağını yalnız Hitler (İngiltere'de de yalnız Churchill) görebiliyordu.

Yine bugün kolayca anlaşılıyor ki, Fransa'nın Alman taburlarını geri çekilmeye zorlamaması, İngiltere'nin de bir polis tedbirinden ileri gitmeyecek böyle bir harekette Fransa'yı desteklememesi, Batı için bir felaket olmuş ve bu da daha büyük çapta yıkımlara yol açmıştır. 1936 Martında, ciddi bir savaş tehlikesi olmadan, askerleştirilmiş, saldırgan, totaliter bir Almanya'yı durdurmak ve -Hitler'in yukarıda gördüğümüz şekilde kabul ettiği gibi- Nazi diktatörünü ve rejimini yıkmak için iki Batı demokrasisinin ellerine son bir fırsat geçmişti. Bu fırsatı kaçırdılar.

Bu, Fransa için sonun başlangıcı oldu. Doğudaki müttefikleri, Rusya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya, Fransa hükümetinin büyük bir çaba harcayarak kurduğu emniyet sistemini Alman saldırısına karşı koruyamayacağını birdenbire anladılar. Dahası var. Bu doğulu müttefikler, Fransa bu kadar güçsüz olmasa bile, Almanya'nın Fransız-Alman sınırının arkasında bir batı duvarı kurması yüzünden Fransa'nın kendilerine yakın bir gelecekte yardım edemeyeceğini anlamaya başladılar. Almanlar bu müstahkem hattı kurdukları zaman Avrupa haritasının kendi zararlarına olarak çarçabuk değişeceğini biliyorlardı. Üç Alman taburunu yüz tümeniyle püskürtmeye cesaret edemeyen Fransa'nın Alman kuvvetlerinin doğuya doğru yürümesi halinde kuvvetli Alman müstahkem mevkilerini almak için kan akıtacağını pek ummuyorlardı. Ummadıkları bu şey yapılsa bile

lardı. Yine de, "seçim" sırasında Almanya'nın her yanını gezmiş olan bu kitabın yazarı, Hitler darbesinin ezici çoğunlukla onaylandığına tanıktır. Neden onaylanmasındı? Versailles Andlaşması'nın kaldırılması ve eninde sonunda Alman olan bir yere Alman askerlerinin girmesi her Almanın doğal olarak onaylayacağı bir davranıştı. "Hayır" diyenlerin sayısı 540.211'di.

hiçbir sonuç vermezdi. Çünkü Fransızlar büyüyen Alman ordusunun yalnızca küçük bir parçasını batıda tutabileceklerdi. Alman ordusunun geri kalan kısmı doğudaki komşularına karşı harekata girişmekte serbest olacaktı.

Amerika'nın Fransa elçisi William C. Bullit, 18 Mayıs 1936 tarihinde Berlin'de Dışişleri Bakanlığına çağrıldı; Ren tahkimatının Hitler stratejisindeki önemi kendisine anlatıldı.

> "(Bullit Amerikan hükümetine verdiği raporda diyor ki) Voon Neurath, Alman hükümetinin "Ren'de yerleşinceye kadar" dış politikada aktif hiçbir şey yapmamayı kararlaştırmış olduğunu söyledi. Yani Fransız ve Belçika sınırlarında Alman tahkimatının inşaatı bitinceye kadar, Alman hükümetinin Avusturya'da Nazilerin iktidara geçmelerini teşvik edeceği yerde onları önleyeceğini ve Çekoslovakya ile iyi geçineceğini anlattı. "Tahkimatımız tamamlanır tamamlanmaz ve Orta Avrupa Fransa'nın istediği zaman Alman topraklarına giremeyeceğini anlar anlamaz, bütün bu ülkeler dış politikalarını başka bir gözle görmeye başlayacaklar ve bundan yeni bir gruplaşma doğacak," dedi."[31]
>
> Bu gruplaşma başlamıştı bile.

Dr. Schuschnigg hatıralarında şöyle der: "Selefimin (öldürülen Dollfuss'un) mezarının başında dururken, Avusturya'nın bağımsızlığını korumak için bir yatıştırma politikası izlemem gerektiğini anlıyordum... Almanya'ya bir müdahale fırsatı verecek herhangi bir şeyden kaçınmalı ve Hitler'in statükoya göz yummasını sağlayacak hir şey yapılmalıydı."[32]

Hitler 21 Mayıs 1935'te *Reichstag* karşısında yaptığı konuşmada, Almanya'nın Avusturya'nın iç işlerine karışmak, Avusturya'yı ilhak etmek ya da bir *Anschluss* kurmak niyetinde olmadığını ve böyle bir şeyi de istemediğini söyleyerek yeni ve genç Avusturya Başbakanı'nın durumunu güçlendirmişti. Bundan başka, İtalya, Fransa ve İngiltere, Stresa'da, Avusturya'nın bağımsızlığının korumak konusundaki kararlarını tekrarlamışlardı. Sonra 1933'ten beri Avusturya'nın en büyük koruyucusu olan Mussolini, Habeşistan işine dalmış, bu yüzden Fransa ve İngiltere'yle arası açılmıştı. Almanlar Ren'e girdikleri ve Ren'i tahkim etmeye başladıkları sırada Schuschnigg, Hitler'i biraz okşamanın zamanı geldiğini düşündü. Almanların Viyana elçisi kurnaz Papen'le yeni bir andlaşma için görüşmeler başladı. Haziran temizliği sırasında başını Nazilerin elinden güç kurtaran Papen, Dollfuss'un Na-

ziler tarafından öldürülmesinden sonra 1934 yazının sonuna doğru Avusturya'ya gelmiş, Avusturya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmak, Hitler'in anayurdunu şefi için hazırlamak amacıyla sinsi sinsi çalışmaya başlamıştı. 27 Temmuz 1935'de Viyana'daki yıllık faaliyetine ait yazdığı raporda, "Nasyonal Sosyalizm yeni Avusturya ideolojisini yenmelidir ve yenecektir," diyordu.[33]

11 Temmuz 1936'da imzalanan Avusturya-Almanya anlaşmasının yayımlanan metninden, Hitler'in Avusturya'ya karşı olağanüstü bir incelik ve anlayış gösterdiği anlaşılıyordu. Almanya Avusturya'nın egemenliğini tanıdığını yeniden doğruluyor ve komşusunun iç işlerine karışmayacağına söz veriyordu. Buna karşılık Avusturya da dış politikada her zaman "bir Alman devleti" gibi davranmayı taahhüt ediyordu.

Ama andlaşmanın gizli maddeleri de vardı[34] ve Schuschnigg bu maddelerde hem kendisini, hem de küçük ülkesini Nazi siyasi mahkumlarını affetmeyi ve "Milli Muhalefet" denilen grubun -Nazi ve Nazi sempatizanlarının başka bir adı- üyelerini "siyasi bakımdan sorumlu" mevkilere tayin etmeyi gizlice kabul etmişti. Bu davranış Hitler'in Avusturya'ya gizlice girmesine izin vermek demekti. Nitekim Seyss Inquart adında Viyanalı bir avukat bundan yararlanarak az sonra sahneye çıktı. Bu adam ilerideki hikayemizde önemli bir rol oynayacaktır.

Papen andlaşmanın metni üzerinde Hitler'in onayını aldığı ve bu amaçla temmuzda Berlin'e gittiği halde, andlaşmanın imza edildiğini haber vermek üzere 16 Temmuz'da Hitler'e telefon ettiği zaman Führer küplere bindi.

"Hitler'in tepkisi beni şaşırttı (diye yazıyor Papen). Teşekkür edeceği yerde söylemediğini bırakmadı. Kendisini aşırı tavizlere sürüklediğimi söyledi... Bütün bu tavizler bir tuzaktı."[35]

Sonradan anlaşıldı ki, tuzak Hitler için değil, Schuschnigg için kurulmuştu.

Avusturya-Almanya andlaşmasının imzası Mussolini'nin Avusturya'yı elinden kaçırdığını gösteriyordu. Bu yeni gelişmenin iki faşist diktatör arasındaki ilişkiyi kötüye götüreceği sanılabilirdi. Oysa, tam tersi oldu. Hitler 1936 olaylarından yararlanarak bunu da başardı.

İtalyan kuvvetleri 2 Mayıs 1936'da Habeşistan'ın başkenti Adis Ababa'ya girdiler; 4 Temmuz'da Milletler Cemiyeti resmen alt oldu ve İtalya'ya karşı uyguladığı müeyyideleri kaldırdı. İki hafta sonra, Tem-

muzun 16'sında, Franco İspanya'da askeri bir isyan çıkardı, iç savaş başladı.

Hitler o sırada, her yıl olduğu gibi, Bayreuth'daki Wagner Festivalin'de opera dinliyordu. 22 Temmuz gecesi tiyatrodan döndüğü sırada, Fas'ta bulunan bir Alman iş adamı mahalli bir Nazi lideriyle birlikte Hitler'i görmeye geldi. Franco'dan acele bir mektup getirmişti. Asi lider uçak ve yardım istiyordu. Hitler hemen Goering'le General von Blomberg'i çağırdı. Onlar da Bayreuth'daydı. İspanyol ayaklanmasına yardım edilmesi hemen o gece kararlaştırıldı.[36]

Almanların Franco'ya yaptıkları yardım hiçbir zaman İtalya'nın yaptığı yardım kadar olmadı, ama yine de bir hayli idi. İtalya, Franco'ya altmış, yetmiş bin asker ve geniş çapta silahla uçak göndermişti. Almanlar ise, sonradan yaptıkları hesaba göre, bu iş[37] için bir milyar mark kadar bir şey harcadılar; uçak, tank, teknisyen ve Condor Lejyonu'nu gönderdiler. Hele gönderdikleri hava birliği, Guernica şehrinin ortadan silinmesinde ve sivillerin öldürülmesinde çok işe yaradı. Almanya'nın korkunç silahlanma gücü düşünülecek olursa, bu yardım pek çok sayılmazdı; ama Hitler'e iyi kârlar sağladı.

Bir kere Fransa'nın sınırlarında üçüncü bir faşist devlet yerleşmiş oldu. Fransa'daki sağ-sol çatışmasını kızıştırdı ve böylece Almanya'nın batıdaki en büyük rakibinin gücünü azalttı. En önemlisi, İngiltere'yle Fransa'nın İtalya ile bir anlaşmaya varmaları olanağını ortadan kaldırdı. Oysa, Paris ve Londra hükümetleri, Habeş savaşının bitmesinden sonra İtalya ile böyle bir anlaşmaya varacaklarını ve Mussolini'yi Hitler'in kollarından alacaklarını umuyorlardı.

Führer başlangıçtan beri İspanya'da kurnazca, hesaplı ve uzağı gören bir politika izledi. Savaş sonunda Almanlardan ele geçirilen belgeler okunduğu zaman açıkça anlaşılıyor ki, Hitler'in amaçlarından biri de Batı demokrasilerini meşgul etmek ve Mussolini'yi kendine çekmek için İspanyol iç savaşını olabildiği kadar uzatmaktı.* Roma'daki Alman elçisi Ulrich von Hassell, daha 1936 Aralık ayında, Alman Dışişlerine aşağıdaki raporu göndermişti. (Ancak o sırada elçi Nazi amaçlarını ve eylemini anlamamıştı; anladığı zaman da iş işten geçmiş, ha-

* Hitler ertesi yıl 5 Kasım 1937'de generalleri ve Dışişleri Bakanıyla yaptığı özel bir görüşmede İspanyol politikasını tekrar açıkladı: "Alman açısından," dedi, "yüzde yüz bir Franco zaferi istenilecek şey değildir. Bizim çıkarımız daha çok savaşın sürdürülmesinde ve Akdeniz'de gerginliğin azalmasındadır."[38]

tası hayatına maloImuştur):

> "İspanyol savaşının İtalya'nın Fransa ve İngiltere ile olan ilişkileri bakımından oynadığı rol Habeşistan savaşındaki role benzemekte, devletlerin birbiriyle çatışan fiili çıkarlarını açıkça ortaya çıkarmakta ve İtalya'yı Batı devletlerinin ağına düşüp onların amaçlarına hizmet etmekten alıkoymaktadır. İspanya'da siyası egemenliği ele geçirmek için yapılan savaş İtalya ile Fransa arasındaki doğal çalışmayı gün ışığına çıkarmaktadır. Aynı zamanda, İtalya'nın bir Batı Akdeniz devleti olması onu İngiltere'yle rekabete götürmektedir. İtalya Batı devletlerinin karşısında Almanya ile omuz omuza beraber olması için ileri sürülen görüşleri gün geçtikçe daha iyi anlayacaktır."[39]

İşte Roma-Berlin Mihverini yaratan bu durumlar oldu. Mussolini'nin damadı Kont Galeazzo Ciano, Berlin'de Neurath ile görüşmeler yaptıktan sonra, 24 Ekim'de Berchtesgaden'e gitti. Bu ziyaret sonradan yapacağı bir sürü ziyaretlerin ilkiydi. Alman diktatörü kendisini çok dostça ve rahat karşıladı. Hitler."Mussolini, dünyada hiçbir kimse ile uzaktan bile mukayese edilemeyecek en büyük devlet adamıdır," dedi. Beraberce yalnız "Bolşevizm"i değil, Batıyı bile yenebilirlerdi. İngiltere'yi bile! Hitler, İngilizlerin birleşmiş bir İtalya ve Almanya ile anlaşmaya çalışacağını inanıyordu. Eğer uzlaşmazsa, iki devlet birlikte hareket ederek onu pekala yola getirebilirlerdi. Hitler Ciano'ya şunu da hatırlattı: "Alman ve İtalyan silahlanması İngiltere'nin silahlanmasından daha hızlıdır... Almanya üç yıl içinde hazırdır..."[40]

Söylenen tarih gerçekten ilginçti. Çünkü üç yıl sonrası 1939'un sonbaharıdır.

Ciano ile Neurath, 21 Ekim'de Berlin'de bir protokol imzalayarak, Almanya ve İtalya tarafından ortaklaşa izlenecek dış politikanın ana çizgilerini kurdular. Mussolini, birkaç gün sonra (1 Kasım'da) Milano'da verdiği bir söylevde, ayrıntılara girmeden anlaşmanın bir "mihver" olduğunu, bütün Avrupa devletlerinin bunun çevresinde "beraberce çalışabileceklerini" söyledi. Bu kelime sonradan bütün dünyada ün kazandı ve Duce'nin başına çorap ördü.

Bir kere Mussolini kafese girmişti. Hitler bundan sonra dikkatini başka yerlere çevirdi. İngiltere ile -kendi şartlarına göre- bir anlaşmaya varmak ihtimali olup olmadığını anlamak için 1936 Ağustosunda Ribbentrop'u Londra elçisi tayin etti. Tembel, güçsüz, kendini beğenmiş, küstah ve soğuk bir adam olan Ribbentrop, Goering'in de dediği gibi,

bu yer için seçilebilecek en kötü adamdı. Goering sonradan şunları söylemiştir: "Ribbentrop'un İngiliz sorunlarını çözmek için görevlendirilmesini eleştirdiğim zaman, Führer bana Ribbentrop'un '"Lord filan falanı' ve 'bakan filan falanı' tanıdığını söyledi. Ben şu cevabı verdim: 'Evet ama, işin kötü yanı, onlar da Ribbentrop'u tanıyorlar'"[41]

Ribbentron'un çekici bir adam olmamakla beraber Londra'da etkili dostları bulunduğu doğruydu. Berlin'de, bunlardan birinin Kralın dostu Mrs. Simpson olduğu söyleniyordu. Ama Ribbentrop'un yeni görevinde yaptığı ilk çalışmalar umut kırıcıydı. Kasım ayında İngiltere ile ilgili olmayan başka bir iş için uçakla Berlin'e döndü. 25 Kasım'da Japonya ile Anti-Komintern Paktı'nı imzaladı. O sırada gazetecilere (yazar da aralarındaydı), hiç gözünü kırpmadan, Almanya ile Japonya'nın Batı uygarlığını korumak için bir araya geldiklerini söyledi. İlk bakışta bu pakt Almanya ile Japonya tarafından komünizm düşmanlığını ve Kominterne karşı beslenen güvensizliği sömürerek dünyanın desteğini kazanmak için girişilmiş bir propagandadan başka bir şey değil gibi görünüyordu. Ama andlaşmada özellikle Rusya'ya karşı gizli bir protokol vardı. Sovyetler, tahrik edilmeden, Almanya, ya da Japonya'ya saldırdıkları takdirde iki ulus "kendi ortak çıkarlarını korumak" için alınacak tedbirleri birbirlerine danışacaklar ve "Sovyetler Birliği'nin durumunu kolaylaştıracak hiçbir tedbir almayacaklardı". Taraflar iki ulustan hiç birinin, ötekinin rızası olmadan, Rusya ile bu andlaşmanın ruhuna aykırı herhangi bir siyasi andlaşma imzalamayacağını da taahhüt etmişlerdi.[42]

Bu andlaşmanın üzerinden çok zaman geçmeden Almanya andlaşmayı çiğnedi ve Japonya'yı -haksız olarak- andlaşmaya riayet etmemekle suçladı. Ama pakt o sırada dünyadaki aptalları kandırmak bakımından çok işe yaramıştı ve sömürgesi olmayan üç saldırgan ülkeyi ilk defa bir araya getirmişti. İtalya da ertesi yıl andlaşmayı imzalamıştı.

Hitler 30 Ocak 1937'de *Reichstag*'da bir konuşma yaptı; Almanya'nın Versailles Andlaşması'ndan "İmzasını geri aldığını" -boş, ama tipik bir jestti bu; çünkü andlaşma zaten çoktan ölmüştü- ilan etti ve Başbakan olduğu gündenberi yaptıklarını övünerek anlattı. Övünmekte haklıydı doğrusu; çünkü gerek içte ve gerekse dışta büyük başarılar sağlamıştı. Yukarıda gördüğümüz gibi, işsizliği ortadan kaldırmış, iş hayatını canlandırmış; kuvvetli bir ordu, donanma ve hava gücü kur-

muş, bu güçlere silah sağlamış ve daha da çok sağlayacağını vaad etmişti. Versailles engelini tek başına kaldırmış ve bir blöf çekerek Ren'i işgal etmişti. Başlangıçta tamamiyle tecrit edilmiş olduğu halde, sonradan Mussolini'yi ve ayrıca Franco'yu kendisine bağlı müttefiki yapmış, Polonya'yı Fransa'dan ayırmıştı. Bütün bunlardan belki de en önemlisi, Alman halkının dinamik enerjisini ortaya çıkarmış, kendilerine güveni, büyük ve geniş bir dünya devleti olma hırslarını yeniden uyandırmıştı.

Gücünü gün geçtikçe arttırarak cesaretle savaşa hazırlanan yeni Almanya ile Batının çökmüş demokrasileri arasındaki aykırılığı herkes görebiliyordu. Batı demokrasilerindeki karışıklıklar ve duraksamalar her ay daha çok artıyordu. İngiltere ile Fransa telaşa düşmüşler, ama Hitler'in Almanya'yı silahlayarak ve Ren'e girerek barış andlaşmasını ihlal etmesini önlemek için hiçbir şey yapmamışlardı. Mussolini'nin Habeşistan'ı istila etmesini bile önleyememişlerdi. Ve şimdi de 1937 yılı başlarken, Almanya ile İtalya'nın İspanyol iç savaşının sonucunu tayin etmelerini boş birtakım jestlerle önlemeye çalışıyorlardı. İtalya ile Almanya'nın Franco zaferini sağlamak için İspanya'da neler yaptıklarını herkes biliyordu. Öyle olduğu halde Londra ve Paris hükümetleri, İspanya'da "adem-i müdahale"yi sağlamak için yıllardan beri Berlin ve Roma'da diplomatik görüşmelerle boş yere vakit geçiriyorlardı. Bu görüşmeler Alman diktatörü için güzel bir spor oluyor, Fransa ve İngiltere'nin şaşkın siyasi liderlerini daha da iyi tanımasına yarıyordu. Şimdi onları eskisinden de daha aşağı görüyordu. İleride tarihe geçen yeni bir olayla onları yeniden kolaylıkla dize getirdiği zaman bu iki Batı demokrasisine kısaca "küçük solucanlar" diyecektir.

Ne İngiltere'yle Fransa, ne onların hükümetleriyle halkları, ne de Alman halkının çoğunluğu, 1937 yılı başlarken Hitler'in dört yıldan beri yaptıklarının bir savaş hazırlığı olduğunun farkında değillerdi. 1 Eylül 1939'a kadar, Hitler'in istediği her şeyi -ve kendilerinin istediklerini- savaşa başvurmadan alabileceğine Almanların gerçekten inandığına bu kitabın yazarı tanıklık edebilir. Ama Almanya'yı yöneten seçkinler ya da Almanya'ya önemli mevkilerde hizmet edenler arasında şüphesiz Hitler'in gerçek amacını çok iyi bilenler vardı.. Nazi yönetiminin, Hitler'in deyimiyle dört yıllık "deneme" dönemi kapanırken, 1936 Eylülünden beri Dört Yıllık Planın başında bulunan Goering, Berlin'de sanayiciler ve yüksek memurlar karşısında yaptığı gizli bir

konuşmada nereye gidildiğini açıkça anlatmıştı.

> "Yaklaşmakta olduğumuz savaş (demişti) muazzam bir üretim kapasitesi ister. Silahlanmanın bir sınırı olacağı düşünülmemelidir. Yalnızca iki ihtimal var: ya zafer, ya ölüm... Son savaşın artık elle tutulur bir hale geldiği zamanda yaşıyoruz. Seferberliğin eşiğindeyiz ve savaşa zaten girmiş bulunuyoruz. Olmayan tek şey, daha silahların patlamamış olmasıdır."[43]

Goering bu uyarmayı 17 Aralık 1936'da yapmıştı. Hitler, aşağıda göreceğimiz gibi, bu uyarmadan sonra on iki ay içinde korkunç ve değişmez kararını verdi, savaşı iyice aklına koydu.

1937: "SÜPRİZLERİN SONU"

Hitler 30 Ocak 1937'de *Reichstag*'daki robotlar karşısında yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Artık sürprizler çağı kapanmıştır."

Ve gerçekten de 1937'de hiç hafta-sonu süprizi olmadı.* O yıl Almanya için bir pekleştirme ve gerçekleştirecek amaçlar için yeniden hazırlanma yılıydı. Führer Kasım ayında çevresindeki bir kısım yüksek rütbeli subaylara bu amaçları açıkladı. 1937 yılı silahların durmadan yapıldığı, askerlerin eğitildiği, yeni hava kuvvetlerinin İspanya'da denendiği,** sun'i petrol ve kauçuğun yapıldığı, Roma - Berlin Mihverinin kuvvetlendiği ve Paris, Londra ve Viyana'da yeni açık kapılar arandığı bir yıl oldu.

1937 yılının ilk aylarında Hitler Mussolini'yi yola getirmek üzere Roma'ya önemli kişiler gönderdi. Almanlar İtalyanların İngiltere ile flört etmesinden dolayı oldukça tedirgindiler (2 Ocak'ta Ciano İngiliz

* Alman Dışişleri Bakanlığı memurları, İngiliz memurlarının hafta sonlarında şehirden uzaklaştıkları Hitler'e söylendiği için Hitler'in sürprizlerini cumartesi günleri yaptığını alay edercesine söylerdi.

** Goering 14 Mart 1946'da Nürnberg'de verdiği ifadede, İspanyol iç savaşının genç Luftwaffe'nin denemesi bakımından birçok fırsatlar sağladığını övünerek anlatmıştır. "Führer'in izniyle nakliye uçaklarının büyük bir kısmını, birçok tecrübi avcı ve bombardımın birlikleri ve uçaksavar topları gönderdim; böylelikle savaş şartları altında malzemenin görevlerini yapıp yapmayacağını öğrendim. Personelin belirli bir tecrübe kazanmaları için, devamlı olarak eskilerinin geri çekilerek yerlerine yenilerinin gönderilmelerini sağladım.[44]

hükümetiyle bir "centilmen anlaşması" imzalamış, iki ülke birbirinin Akdeniz'deki hayati çıkarlarını tanımışlardı); Avusturya sorununun Roma için pürüzlü bir konu olduğunu da biliyorlardı. Goering 15 Ocakta Mussolini'yi gördü ve kendisine Avusturya ile bir *Anschluss*'un kaçınılmaz olduğunu söyledi. Bu sırada, Alman tercüman Paul Schmidt'in anlattığına göre, sinirlenen İtalyan diktatörü şiddetle başını salladı. Elçi von Hasseli de, Avusturya konusunda Goering tarafından ileri sürülen teklifin "soğuk" karşılandığını Berlin'e bildirdi. Haziran ayında Neurath, Almanya'nın Avusturya ile yapmış olduğu 11 Temmuz tarihli pakta bağlı bulunduğunu hemen Duçe'ye bildirerek onu yatıştırdı. Ancak Habsburg'ların geri getirilmesine teşebbüs edildiği takdirde Almanlar sert tedbirlere başvuracaklardı.

Avusturya konusunda yatıştırılan ve bütün ihtiraslarına -Habeşistan, İspanya ve Akdeniz üzerindeki ihtiraslarına- set çekmelerinden ötürü Fransa ile İngiltere'ye hâlâ kızgın olan Mussolini, Hitler'in Almanya'yı ziyaret etmesi için yaptığı teklifi kabul etti. Ve bu ziyaret için özellikle yaptırmış olduğu yeni üniformasını giyerek 25 Eylül 1937'de Alpleri geçti, Nazi Almanyasına girdi. Hitler ile arkadaşları tarafından bir fatih gibi karşılanan ve şişirilen Mussolini o sırada bu ziyaretinin kendisine nelere malolacağının farkında değildi. Bu ilk ziyaretten sonra durumu gittikçe zayıflayacak ve sonu felaketle bitecekti. Hitler'in amacı yeniden diplomatik görüşmelere girişmek değil, Almanya'nın gücünü konuğuna göstermek, böylece Mussolini'nin ilerde kazanacak tarafa oynamasını sağlamaktı. Duce Almanya'da oradan oraya götürüldü. Kendisine S.S.'lerin ve askerlerin resmi geçitleri seyrettirildi; Macklenburg'da ordu manevraları gösterildi; Ruhr'da gece gündüz çalışan silah fabrikaları gezdirildi.

Bu ziyaret 23 Eylül'de Berlin'de yapılan büyük gösteriyle en yüksek noktasına vardı. Gösteriler Mussolini'yi çok etkiledi. İki faşist diktatörü dinlemek üzere Maifeld'de bir milyonluk muazzam bir kalabalık toplanmıştı. Almanca konuşan Mussolini kulakları patlatan alkışlarla Hitler'in övgüleri arasında kürsüden indi. Hitler, Duçe'nin "tarihin yaratmadığı, ama tarihi bizzat yaratan birkaç nadir insandan biri" olduğunu söyledi. Mussolini daha söylevini bitirmeden nasıl şiddetli bir fırtınanın patladığını, kalabalığın çil yavrusu gibi dağılması yüzünden S.S. emniyet düzeninin nasıl bozulduğunu, sırılsıklam olan mağrur Duçe'nin, büyük bir teessürle adamlarının arasına kendisini

nasıl zar zor atabildiğini hâlâ hatırlıyorum. Ama bu olay, Mussolini'nin yeni ve güçlü Almanya'nın ortağı olmak için beslediği hevesi kırmadı; ertesi gün, ordu, donanma ve Hava Kuvvetlerinin yaptıkları bir resmi geçitten sonra geleceğinin Hitler'in yanında olduğu inancıyla Roma'ya döndü.

Bundan ötürü, Ribbentrop Anti - Komintern Paktı'nı Mussolini'ye imzalatmak için bir ay sonra Roma'ya gittiği zaman, 6 Kasım'da yapılan bir tören sırasında Duçe'nin Ribbentrop'a, İtalya'nın Avusturya bağımsızlığına karşı duyduğu ilginin gün geçtikçe azaldığını söylemesine şaşmamak gerekiyordu. Mussolini, "Bırakalım (Avusturya'daki) olaylar kendi doğal akışını izlesin," demişti. Hitler'in de beklediği buydu.

Nazi Almanyasının artan gücüne hayran olan başka bir devlet başkanı daha vardı: Hitler, Lokarno Anlaşması'nı çiğneyerek Ren'i işgal ettiği ve Alman askerlerini Belçika sınırına yerleştirdiği sırada Kral Leopold, ülkesini Paktı'ndan ve İngiltere'yle Fransa ittifakından ayırmış, bundan böyle Belçika'nın kesin bir tarafsızlık izleyeceğini ilan etmişti. Bu, Batının ortak savunmasına indirilmiş ağır bir darbeydi, ama İngiltere'yle Fransa 1937 Nisanında bu darbeye boyun eğdiler. Bu davranışın bedelini az sonra onlar kadar Belçika da çok pahalıya ödedi.

Alman Dışişleri Bakanlığı Mayısın sonuna doğru İngiltere'de Stanley Baldwin'in Başbakanlıktan çekilmesini, yerine Neville Chamberlain'in geçmesini ilgiyle izledi. Almanlar yeni İngiliz Başbakanının dış işlerinde selefinden daha aktif bir rol oynayacağını ve mümkün olduğu takdirde Nazi Almanyasıyla bir anlaşmaya vurmaya kararlı olduğunu öğrenince çok sevindiler. Hitler'in nasıl bir anlaşmaya yanaşabileceği, o sırada Alman Dışişleri Bakanlığı Siyasi Şube Başkanı olan Baron von Weizsaecker'in yazdığı 10 Kasım tarihli gizli muhtırada ana çizgileriyle söyle belirtilmişti:

> "İngiltere'den sömürge ve doğuda hareket serbestisi istiyoruz. İngiltere'nin huzura çok ihtiyacı var. İngiltere'nin bu huzur karşılığında ne ödemek istediğini anlamak kârlı bir iş olacak."[45]

Chamberlain'in teşvikiyle Kasım ayında Hitler'i görmek üzere Berchtesgeden'e gittiği sırada İngiltere'nin neler ödemesi gerektiğini

anlaması için Lord Halifax'a iyi bir fırsat çıkmış oldu. 19 Kasım'da uzun bir görüşme yapıldı. Alman Dışişleri Bakanlığının bu görüşme üzerine hazırladığı uzun muhtıradan anlaşıldığına göre,[46] üç husus belirtilmişti: Chamberlain Almanya ile anlaşmayı çok istiyor ve iki ülke arasında kabineler seviyesinde görüşmelerin yapılmasını teklif ediyordu; İngiltere genel bir Avrupa anlaşması istiyordu, bunun karşılığında sömürge ve Doğu Avrupa konularında birtakım tavizler vermeye hazırdı. Hitler, hemen o sıralarda bir İngiliz Alman anlaşmasına karşı büyük bir ilgi göstermiyordu.

Görüşmelerin olumsuz sonuçlanmasına rağmen İngilizlerin memnun görünmelerine Almanlar şaşıp kaldılar. Eğer İngiliz hükümeti Lord Halifax'ın görüşmelerinden tam on dört gün önce Hitler'in askeri şefleri ve Dışişleri Bakanı'yla Berlin'de çok gizli bir toplantı yaptığını bilseydi Almanlardan daha çok şaşıp kalırdı.*

5 KASIM, 1937'DE VERİLEN TARİHSEL KARAR

Gelecek olaylar ve bunları karşılamak üzere yapılacak hazırlık, Feld - Mareşal von Blomberg tarafından 24 Temmuz 1937 tarihli ve "çok gizli" bir emirnameyle üç silahlı kuvvet komutanına bildirilmişti.[47] Bu emirname yalnızca dört kopya olarak yazdırılmıştı. Savaş Bakanı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanı, üç kuvvet komutanına "genel politik durumun Almanya'nın herhangi bir yandan saldırı beklememesi gerektiği görüşünü haklı çıkarmakta" olduğunu bildiriyordu. Ne Batılı devletler ne de Rusya, diyordu, savaş istemiyorlar, buna hazır

*Chamberlain güncesinde şunu yazıyor: "(Halifax'ın) Almanya'yı ziyareti bana kalırsa büyük bir başarıdır; çünkü amacına ulaşmış, Almanya ile bir Avrupa anlaşmasına bağlı pratik sorunların konuşulmasına elverişli havayı yaratmıştır." (Keith Feiling. The Life of Neville Chamberlain, s 332.)

Halifax da Hitler'in etkisi altında kalmış gibiydi. Dışişleri Bakanlığına verdiği yazılı raporda şöyle diyordu: "Alman Başbakanıyla diğerleri bir şiddet serüvenine ya da hiç olmazsa savaşa atılacak gibi görünmüyorlar." Charles C. Tansill, Halifax'ın Chamberlain'e şöyle bir rapor verdiğini söyler: "Hitler şimdilik bir serüvene atılmak niyetinde değil; çünkü böyle bir serüven kârlı olmayabilir. Sonra da, Almanya'nın iç durumunu düzeltmekle meşgul... Goering de Almanya'nın mecbur edilmedikçe Avrupa'da bir damla Alman kanı akıtmayacağını temin ediyor." Almanlar (Halifax'da) amaçlarına barışçı, yollardan varmak istedikleri izlenimini yaratmışlardı. (Tansill, Back Door to War, s. 365-66)

da değiller.

Emirname sonra şöyle devam ediyordu: "Bununla birlikte birtakım şaşırtıcı olayların ortaya çıkması ihtimalini de ortadan kaldırmayan ve siyaset bakımından değişmeler gösteren dünya durumu, Alman silahlı kuvvetlerinin her zaman için savaşa hazırlıklı olmaları... Siyasi bakımdan uygun fırsatlar çıktığı zaman bu fırsatlardan askeri bakımdan yararlanılmasını gerektirmektedir. 1937-38 seferberlik döneminde muhtemel bir savaşa karşı silahlı kuvvetlerin yapacakları hazırlıklarda bu nokta gözönünde tutulmalıdır."

Mademki Almanya'nın "herhangi bir yandan" gelecek saldırıdan korkusu yoktu, neden muhtemel bir savaştan söz ediliyordu? Blomberg durumu daha somut olarak şöyle koymuştu: İki şekilde savaş ihtimali vardı (*Kriegsfalle*) ve "bunlar için planlar" hazırlanmaktaydı:

> "I. Ağırlık noktası batıda olmak üzere iki cephede savaşmak (Stratejik Yığınak, "Rot). II. Ağırlık noktası güney doğuda olmak üzere iki cephede savaş (Stratejik Yığınak, "Gruen."

Birinci "faraziye"de Fransa'nın Almanya'ya bir sürpriz saldırısında bulunacağı düşünülüyordu. Bu takdirde Almanlar kuvvetlerinin çoğunu batıda kullanacaklardı. Bu harekatın şifre adı "kırmızı"ydı (Rot).*

İkinci ihtimalde ise:

> "Doğudaki savaş, üstün bir düşman koalisyonunun muhtemel bir saldırısını bertaraf etmek amacıyla Çekoslovakya'ya karşı girişilecek umulmadık bir Alman harekatıyla başlayabilir. Böyle bir hareketi siyasi bakımdan ve devletler kanunu açısından haklı gösterecek durumlar önceden yaratılmalıdır." ("Önce" kelimesinin altını Blomberg kendisi çizmiştir.)

Emirnamede, Çekoslovakya'nın "daha başlangıçta bertaraf edilme-

* Bu, Alman askeri planlarının ileride rastlayacağımız birçok şifrelerinden birincisidir. Almanlar bunlar için Fall, yani "durum" kelimesini kullanırlardı. (Fall Rot, Fall Gruen -Kırmızı Durum, Yeşil Durum- gibi. Birincisi batıya, ikincisi Çekoslovakya'ya karşı girişilecek harekatı gösterirdi.) Alman generallerinin Nürnberg'te verdikleri ifadelere göre bunlar başlangıçla farazi durumları gösteren planlar için bütün askeri komutanlıklar tarafından kullanılan ortak işaretlerden ibaretti. Ama ileride göreceğiz, bunlar az sonra silahlı bir saldırı planını gösteren şifreler oldu. Bu bakımdan Fall, yani "durum" kelimesinin yerine "harekat" kelimesinin kullanılması daha doğru olurdu. Yazar, bir değişiklik yapmış olmamak için, "durum" kelimesini kullanmakta devam etmiştir.

si" ve işgal olunması önemle belirtiliyordu.

"Özel hazırlıkları" gerektiren üç durum daha vardı:

> "I. Avusturya'ya silahlı bir müdahalede bulunulması. (Özel Du-rum "Otto".)
> II. Kızıl. İspanya ile savaşa benzer bir durumun ortaya çıkması. (Özel Durum "Richard".)
> III. İngiltere, Polonya ve Litvanya'nın bize karşı bir savaşa katılması. ("Kırmızı / Yeşil"in genişlemiş şekli.)

Otto Durumu bu kitabın sayfalarında sık sık rastlanacak bir şifredir. "Otto", Habsburg hanedanından Otto'nun adıydı. Otto, Avusturya Tahtında hak iddia ediyor ve o sırada Belçika'da yaşıyordu. Blomberg'in haziran emirnamesinde Otto Durumu şöyle özetleniyordu:

> "Bu harekatın -Monarişiyi geri getirmesi halinde Avusturya'ya yapılacak silahlı müdahalenin- amacı Avusturya'yı silah zoruyla eski rejime dönmekten vazgeçmeye zorlamaktır.
>
> Avusturya halkı arasındaki iç çalışmalardan yararlanılarak bu amaçla Viyana genel doğrultusunda bir yürüyüşe geçilecek ve her türlü mukavemet kırılacaktır."

Bu ilginç sonunda, hemen hemen umutsuzluğu kaçan bir uyarma vardı. İngiltere bakımından herhangi bir hayale kapılınmamalıydı. "İngiltere elindeki bütün ekonomik ve askeri kaynakları bize karşı kullanacaktır," deniyordu. Ve ayrıca şunlar ekleniyordu: Eğer İngiltere, Polonya ve Litvanya ile birleşecek olursa, "askeri durumumuz dayanılmaz, hatta umutsuz bir derecede kötüleşecektir. Bundan ötürü siyasi liderler bu ülkeleri ve her şeyden önce İngiltere'yi, tarafsız kılmak için ellerinden geleni yapacaklardır."

Genelgeyi Blomberg imzalamıştı. Ama bu genelgenin Başbakanlıktaki efendisinden çıktığı belliydi. Üçüncü Alman İmparatorluğunun Berlin'de Wilhelmstrasse'de bulunan bir sinir merkezine 5 Kasım 1937 günü öğleden sonra, Führer'den yeni emirler almak üzere altı kişi geldi: Savaş Bakanı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanı Feldmareşal von Blomberg; Ordu Başkomutanı Orgeneral Baron von Fritisch; Donanma Başkomutanı Amiral Dr. Raeder; Hava Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Goering; Dışişleri Bakanı Baron von Neurath; Führer'in askeri yaveri Albay Hossbach'ın adı bu kitapta geçmemiştir ve geçmeyecektir

de. Ama o Kasım günü ortalık kararırken bu genç albay pek önemli bir rol oynadı. Hitler'in bütün söylediklerini not etti ve beş gün sonra bu notları çok gizli bir muhtıra haline getirdi; böylelikle Nazi Almanyasının hayatında dönüm noktası olan bir olayı tarihe mal etmiş oldu. Yazdığı muhtıra Nürnberg'de Almanlardan alınan belgeler arasında çıktı.[48]

Toplantı akşam üstü saat 4.15'de başladı ve 8.30'a kadar sürdü. En çok konuşan Hitler'di. Anlatacağı şeylerin "dört buçuk yıllık tecrübe ve derin bir düşünce" sonucu olduğunu söylemekle söze başladı. Az sonra belirteceği noktaları çok önemli saydığını, o kadar ki, öldüğü takdirde bunlara son isteği ya da vasiyeti gözüyle bakılabileceğini söyledi.

"Alman politikasının amacı," dedi, "bir ırk toplumu elde etmek, bunu sürdürmek ve büyütmekti. Bu bakımdan bir hayat alanı (*Lebensraum*) sorunuydu." Almanların, "başka uluslardan daha büyük bir yaşama alanı istemeye hakları vardı... Bundan ötürü Almanya'nın geleceği tamamiyle bu hayat alanı ihtiyacının çözülmesine bağlıdır."*

Bu alan neredeydi? Uzaklarda, Afrika'da ya da Asya'daki sömürgelerde değildi; Avrupa'da, "Almanya'nın hemen yanında" idi. Almanya'nın sorunu, en az zararla en çok kazancı nereden elde edebileceği sorunuydu.

> "Bütün çağların tarihi -Roma İmparatorluğu ile İngiliz İmparatorluğunun tarihi- genişlemenin ancak mukavemeti kırmak ve tehlikeleri göze almakla sağlanabileceğini göstermiştir; birtakım aksüliklerden de kaçınılmaz.

* Okuyucu bundan böyle dolaylı konuşmaların tırnak içine alındığını ya da alıntı şeklinde tırnaklar içinde sunulduğunu görecektir. Hitler ve başkalarına ait hemen hemen bütün özel konuşmaların kayıtları dolaylı konuşma gibi üçüncü kişi ağzıyla yazılmıştır; ancak arada sırada, birdenbire, hiçbir noktalama yapmadan birinci kişi konuşmasına geçilmektedir. Bu sorun Amerikan İngilizcesi için bir zorluktu.

Orijinal belgeyi bozmamaya, aslını muhafaza etmeye karar verdim. Yoksa, hiç niyetim olmadığı halde, cümleleri istediğim gibi yorumladığım sanılabilirdi.

Alman kayıtlarında fiil kiplerinin kaydedenler tarafından şimdiki zamandan geçmişe döndürülmesi ve birinci kişi zamirinin üçüncü kişiye çevrilmesi oldukça zorluk çıkarmaktadır. Ama, bu nokta gözönünde tutulacak olursa, herhangi bir karışıklık olmayacağını sanıyorum. (Türkçe çeviride de yazarın bu yöntemine olabildiği kadar uyuldu; cümlelerin fazla bozulduğu yerlerde, ister istemez İngilizce aslından biraz ayrı bir ifade kullanıldı. R. G.)

Hiçbir zaman, efendisiz olanlar olmamıştır ve bugün de yoktur; saldıranlar her zaman sahip olanların karşısında dikilmişlerdir."

Hitler'in söylediğine göre, Almanya'nın yolunu tıkayan iki "lanet" ülke vardı: İngiltere ile Fransa. Her iki ülke de "Almanya'nın durumunu kuvvetlendirmesine" karşıydılar. Führer, İngiliz İmparatorluğunu "yıkılmaz" saymıyordu. İngiltere'nin birçok zaafları vardı ve o bunlar üzerinde işlemeye başlamıştı: İrlanda ve Hindistan sorunları, Uzakdoğu'da Japon, Akdeniz'de İtalyan rekabeti. Fransa'nın durumunu "İngilizlerinkinden daha elverişli" görüyordu, "...ama Fransa iç siyasi zorluklarla karşılaşacaktı." Bununla birlikte, İngiltere, Fransa ve Rusya, "siyasi hesaplarımızda kuvvet etkenleri olarak" ele alınmalıdırlar.

Bu bakımdan:

"Almanya'nın sorunu ancak zor ile çözülebilir ve bu da hiçbir zaman tehlikesiz olamaz... Eğer, tehlikeleri ile birlikte, zora başvurulmasının aşağıdaki açıklamanın temeli olduğu kabul edilecek olursa, o zaman iş "ne zaman" ve "nerede" sorularına cevap vermeğe kalır. Ele alınması gereken üç durum vardı:

Durum I: 1943 - 45 dönemi

Bu tarihten sonra, bizim açımızdan, ancak kötüye doğru bir değişim beklenebilir. Ordunun, donanmanın ve Hava Kuvvetlerinin teçhizatı... hemen hemen tamamlanmıştır. Cihazlar ve silahlar yenidir; daha gecikildiği takdirde bunların demode olmaları ihtimali vardır. Hele "özel silahların" gizliliği ebediyen muhafaza edilemez... Bizim göreli gücümüz silahlanma bakımından dünya orantısında... azalmaya başlayacaktır... Bundan başka dünya bizim saldırıya geçeceğimizi umuyor ve her yıl karşı tedbirlerini artırıyordu. Biz ancak bütün dünya savunmasını artırırken saldırıya geçmeye mecburduk.

1943 - 45 yıllarında durumun nasıl olacağını şimdiden kimse bilemez. Yalnız kesin olan bir şey var ki, biz daha fazla bekleyeme-yiz.

Eğer Führer o zaman hâlâ hayattaysa, onun değişmez kararı Almanya'nın alan sorununu en geç 1943 - 45 yıllarında çözmektir. Durum II ve III ortaya çıkarsa, 1943 - 45'den önce harekete geçmek zorunlu olur.

Durum II

Eğer Fransa'daki iç çatışma Fransız ordusunu kapsayacak ve orduyu Almanya'ya karşı bir savaşta kullanılmaz hale getirecek bir iç buhrana kadar giderse, o zaman Çeklere karşı harekete geçmenin zamanı gelmiş demektir.

Durum III

Eğer Fransa başka bir devletle savaşa girer de Almanya'ya karşı "harekete" geçemezse...

İlk amacımız... batıya karşı herhangi bir savaş halinde yanımızı tehlikeden kurtarmak üzere Çekoslovakya ile Avusturya'yı aynı zamanda ortadan kaldırmak olmahdır... Eğer Çekler ortadan silinir ve ortak bir Alman-Macar sınırı kurulursa, o zaman herhangi bir Fransız-Alman çatışmasında Polonya'nın tarafsızlığı muhakkak sağlanabilir."

Ama Fransa ile İngiltere ve Rusya o zaman ne yaparlardı? Hitler bu soruya oldukça ayrıntılı bir cevap verdi. "Hemen hemen kesin olarak İngiltere'nin, belki de Fransa'nın bile, Çekoslovakya'yı zımnen gözden" çıkardıklarına inanıyordu. "İngiliz İmparatorluğunun bir sürü sorunları ve Avrupa'da uzun bir savaşa daha karışmak ihtimali İngiltere'nin Almanya'ya karşı açılacak bir savaşa katılmasını önleyecek düşüncelerdir. İngiltere'nin tutumu elbetteki Fransa üzerinde etkisiz kalmayacaktır. İngiltere'nin desteği olmaksızın Fransa'nın bir saldırıya geçmesi ihtimali çok zayıftır. Böyle bir saldırı bizim batı tahkimatımız önünde durdurulabilir. Fransa'nın, yine İngiltere'nin yardımı olmadan, Belçika ve Hollanda üzerinden yürümesi de beklenemez... Çekler ve Avusturyalılara karşı girişeceğimiz saldırı sırasında batı sınırımızda kuvvetli bir savunma çabası sürdürmemiz elbette zorunlu olacaktır."

Hitler bundan sonra "Çekoslovakya ile Avusturya'nın" ilhakından doğacak yararlardan bir kısmının ana çizgilerini verir: Almanya için stratejik bakımdan daha iyi sınırlar olacaktır; askeri kuvvetler "başka amaçlar için" serbest kalacaklardır; on iki milyon kadar "Alman" daha katılmış olacaktır; Almanya'da daha beş altı milyon Alman için yiyecek ve orduya on iki tümenlik insan sağlanmış olacaktır.

İtalya ile Rusya'nın bu durumda ne yapacaklarını unutmuştu; şimdi de onları anlatıyordu: "Japonların durumu" yüzünden Sovyetler Birliği'nin müdahale edeceğini sanmıyordu. İtalya "Çeklerin bertaraf edilmesine" itiraz etmeyecekti, ama Avusturya alındığı takdirde ne yapacağı henüz bilinmiyordu. "Bu, her şeyden önce, Duçe'nin o zaman hala sağ olup olmadığına" bağlıydı.

Hitler'in Durum II'deki hesabı Fransa'nın İtalya ile savaşa tutuşmasına dayanıyordu. Böyle bir çatışma olacağına inanmıştı. Bu yüzden İspanya iç savaşını uzatmaya çalıştığını açıkladı; bu savaş İtalya'ya Fransa ve İngiltere ile uğraşmaya zorluyordu. Aralarında bir savaş çıkması ihtimalinin "gittikçe yaklaştığını" görüyordu. Bu bakımdan savaş ne zaman çıkarsa çıksın, "1938'de bile olsa, bundan

yararlanmaya" karar verdiğini söyledi. 1938 yılının girmesine de yalnızca iki ay vardı. İtalya'nın Almanya'nın yapacağı az bir hammadde yardımıyla İngiltere ve Fransa'ya karşı koyacağından emindi.

> "Eğer Almanya bu savaştan Çek ve Avusturya sorunlarını çözmek için yararlanırsa - İtalya ile savaş halinde bulunan - İngiltere'nin Almanya'ya karşı bir harekete geçmemeğe karar vereceği düşünülebilir. İngiltere'nin yardımı olmadan Fransa'nın Almanya'ya karşı savaşa benzer bir harekete geçmesi beklenemez.
>
> Çekler ve Avusturyalılar üzerine girişeceğimiz saldırının zamanı İngiliz - Fransız - İtalyan savaşının gidişine bağlı olmalıdır... Bu elverişli durum... bir daha ortaya çıkmaz... Çeklerin üzerine "yıldırım süratiyle" inmeliyiz."

Böylece 5 Kasım 1937 akşamı Berlin'e karanlık basarken -toplantı sekiz buçukta dağıldı- zarlar atılmış bulunuyordu. Hitler savaşa gitmek konusundaki değişmez kararını bildirmişti. Bu kararı öğrenen birkaç adamın artık bu konuda hiçbir şüpheleri bulunmaması gerekirdi. Diktatör bütün bunları *Kavgam*'da on yıl önce söylemiş, Almanya'nın doğuda bir *Lebensraum*'u olması ve bunu zorla elde etmek için hazırlanması gerektiğini açıklamıştı; ama o zaman Hitler daha tanınmayan bir adamdı ve yazdığı kitaba -birçokları gibi- askerler de, Feld-Mareşal von Blomberg'in sonradan söylediğine göre, "zorla sattırılan" "bir propaganda eseri" gözüyle bakıyorlardı.

Ama şimdi *Wehrmacht* şefleri ve Dışişleri Bakanı iki komşu ülkeye yapılacak saldırının tam tarihlerini öğrenmişlerdi; bu hareketin bir Avrupa savaşı doğuracağından emindiler. Ertesi yıl, yani 1938 yılı için ve en son 1943 -45 yılları için hazır olmaları gerekiyordu.

Blomberg, Fritsch ve Neurath bu konu üzerinde konuşup Führer'e bazı sorular sormaya cesaret ettiler. Üçü de üç ay içinde, bulundukları yerlerden atıldılar; onların muhalefetinden kurtulan Hitler -Nazi Almanyasında Hitler'in karşılaştığı son muhalefet oldu bu- kaderinin gösterdiği yola girdi ve bir fatih olmaya başladı. Başlangıçta işler kendi umduğundan da başkalarının umduğundan da daha kolay gitti.

X

GARİP VE ÖNEMLİ BİRTAKIM OLAYLAR: BLOMBERG'İN, FRITSCH'İN, NEURATH VE SCHACHT'IN GÖZDEN DÜŞMELERİ

ALMANYA'yı İngiltere ve Fransa ile bir savaşa sürüklese de Avusturya ve Çekoslovakya'ya karşı silahlı bir saldırıya geçme konusunda 5 Kasım'da Hitler'in açıkladığı karar Dışişleri Bakanı için o kadar şaşırtıcı oldu ki, Baron von Neurath yumuşak, rahat ve ahlakça zayıf bir kişi olduğu halde birkaç kere kalp krizi geçirdi.[1]

Sonradan Nürnberg mahkemesinde şunları söyledi: "Hitler'in sözleri beni altüst etti, çünkü şaşmadan izlediğim dış politika böylece temelinden yıkılmış oluyordu."[2] Bu düşünceyle ve kalp krizi geçirmiş olmasına rağmen, Baron iki gün sonra General von Fritsch ile Genelkurmay Başkanı General Beck'i aradı, "Hitler'i kararından nasıl vazgeçireceklerini" aralarında tartıştılar. Albay Hossbach'ın söylediğine göre, kendisi Hitler'in sözlerini General Beck'e anlattığı zaman, General "başından vurulmuşa" dönmüştü. Hitler'le yapacakları ilk konuşmada Fritsch'in, askerlik bakımından planlarının neden uygulanamayacağını belirterek Führer'e itiraz etmesi ve Neurath'ın da arkasından siyasi tehlikeleri yeniden sayması kararlaştırıldı. Beck'e gelince, o da hemen Hitler'in planlarının yıkıcı bir eleştirisini kaleme aldı... ve herhalde bunu kimseye göstermedi. Nazizmin iktidara gelişini memnunlukla karşılamış olan bu saygıdeğer generalin görüşlerinde ve kişili-

ginde büyük bir değişiklik olduğunun ilk işaretiydi bu. Nazizme karşı giriştiği savaşta yenilecek ve hayatını verecektir.

General von Fritsch 9 Kasım günü Hitler'i gördü. Bu konuşmaya dair elimizde hiçbir kayıt yok. Ancak Ordu Başkomutanının Hitler'in planlarına karşı askeri itirazlarını tekrarladığı ve bir sonuç alamadığı tahmin edilebilir. Führer, generallerinden ya da Dışişleri Bakanı'ndan gelecek itirazlara kulak verecek durumda değildi. Neurath'ı kabul etmedi ve Berchtesgaden'deki dağ evinde uzun bir istirahata çekildi. Şaşkına dönen Neursth Ocak ayının ortasına kadar lideriyle bir konuşma düzenleyemedi.

> "(Neurath'ın Nürnberg'teki ifadesine göre) Bu konuşmada izlediği politikanın bir dünya savaşına gideceğini ve benim buna katılmayacağımı kendisine söyledim... Savaş tehlikesine ve generallerin ciddi uyarmalarına dikkatini çektim... Bütün söylediklerime rağmen buna katılmayacağımı kendisine söyledim... Savaş tehlikesine ve generallerin ciddi uyarmalarına dikkatini çektim... Bütün söylediklerime rağmen fikrimi değiştirmediğim görünce kendisine yeni bir Dışişleri Bakanı bulmasını söyledim..."[3]

Neurath o sırada bilmiyordu ama Hitler'in de istediği zaten buydu. On beş gün sonra iktidara gelişinin beşinci yıldönümünü kutlayacaktı; bu sırada yalnız Dışişleri Bakanlığı'nda değil, orduda da birtakım temizlikler yapmak niyetindeydi. Yüksek sınıf "gericiliğinin" bu iki kalesine gizliden gizliye güvenmiyor, kendisini hiçbir zaman kabul etmediklerini, amaçlarını gerçekten anlamadıklarını görüyordu. Bu adamlar 5 Kasım akşamı Blomberg, Fritsch ve Neurath'ın yapukları gibi ihtiraslarına gem vuruyorlardı. Özellikle son iki kişinin ve belki de kendisine çok şeyler borçlu olduğu Blomberg'in arkasından, eşi bulunmaz Dr. Schacht'ın da atılması gerekiyordu.

Nazizmin ilk taraftarlarından olan ve Hitler'i destekleyen bu usta maliyecinin de yıldızı artık sönmüştü.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Schacht bütün enerjisini harcayarak ve kurnazlığını kullanarak Hitler'in hızlı silahlanmasına para bulmaya çalışıyordu. Savaş Ekonomisinin Olağanüstü Yetkilisi ve Ekonomi Bakanı olarak orduya, donanmaya ve hava kuvvetlerine para yetiştirip silahlanma bonolarını ödemek için türlü türlü garip düzenlere başvuruyordu. Bu arada basımevlerini de bir hayli kullanmıştı. Ama her şeyin bir sınırı vardı ve ülke bu sınırı geçtiği takdirde iflasa gider-

di. Nitekim 1936 yılında Almanya'nın böyle bir sınıra yaklaşmakta olduğunu anladı. Hitler'i, Goering'i ve Blomberg'i uyardı; ama hiçbir yararı olmadı; yalnızca Savaş Bakanı bir ara kendisini destekledi, o kadar. 1936'da Goering'in, Almanya'yı dört yılda kendine yeter duruma getirecek olan -Schacht öteden beri bunun imkansız olduğu kanısındaydı- Dört Yıllık Planın Olağanüstü Yetkilisi tayin edilmesi Hava Kuvvetleri şefini Almanya'nın Fiilen ekonomi diktatörü yapmıştı. Goering'in ekonomi işlerindeki cehaletiyle alay eden Schacht gibi kibirli ve ihtiraslı bir adam bu duruma dayanamadı.*

İki inatçı adam arasında aylarca süren çatışmadan sonra Schacht, Hitler'den ekonomi politikasına ait yeni emirleri yalnızca rakibine vermesini ve kendisinin kabineden çekilmesine müsaade etmesini rica etti. Belli başlı sanayicilerle iş adamlarının davranışları da Schacht'ın canını sıkmıştı. Sonradan anlatır: "Ben akıl yolunu göstermeye hâlâ çalışırken, onlar sipariş almak umuduyla Goering'in bekleme odasında nöbet tutuyorlardı."[4]

Schacht, 1937 Nazi Almanyasının çılgınca havasında aklın yolunu görecek kimse olmadığını anladı. O yaz Goering ile birkaç kere daha çalıştıktan ve Goering'e, "Sizin döviz politikanız, sizin üretim politikanız ve sizin mali politikanız yanlış!" dedikten sonra Ağustos ayında Hitler'e resmen istifasını vermek üzere Obersalzberg'e gitti. Führer, Schacht'ın ayrılmasının gerek içerde ve gerekse dışardan yaratacağı olumsuz tepkiyi düşünerek istifayı kabul etmek istemedi, ama bir hayli darbe yemiş olan Bakan inat etti. Hitler sonunda kendisinin iki ay sonra Bakanlıktan ayrılmasına razı oldu. Schacht 5 Eylül'de izin aldı. 8 Aralık'ta istifası resmen kabul edildi.

Schacht, Hitler'in ısrarı üzerine, Sandalyesiz Bakan olarak kabinede kaldı ve *Reichsbank* başkanlığını muhafaza etti. Böylece görünüş sürdürüldü ve Schacht'ın çekilmesiyle Alman ve dünya efkarında hasıl olacak sarsıntı önlendi. Schacht'ın delice savaş silahlanmasına karşı yaptığı frenleme böylece sona erdi; ama Hitler Schacht'ın kabinede ve *Reichsbank*'da kalmasından yararlandı; adı ve itibarı Hitler'in işine yaradı. Nitekim az sonra liderin ilk açık saldırı hareketini sevinçle

*Schacht'ı çok iyi tanıyan zeki Fransız elçisi François -Poncet, The Fateful Years adlı kitabında (s. 221) Schacht'ın bir ara Cumhurbaşkanı olarak Hindenburg'un yerine ve "Führer'in durumu kötüleştiği takdirde" Führer'in yerine geçmeyi umduğunu söyler.

karşılayacak ve Almanya'nın Nazilerin ellerine geçmesinde önemli rol oynamış olan generaller ve öteki tutucular gibi, hayatın gerçeklerini ancak çok sonra anlayabilecektir.

Goering, Ekonomi Bakanlığını geçici olarak üzerine almıştı. 1938 yılı Ocak ayının ortalarında bir akşam, Berlin operasında Hitler Walther Funk'un yanına yaklaşıp kendisine söz arasında, Schacht'ın yerine geçeceğini söyledi. Ancak, hatırlanacağı gibi, 1936 yıllarında iş çevrelerini Hitler hareketiyle ilgilendirmek bakımından belirli bir rol oynamış olan bu şişman, cüce boylu, uşak ruhlu boş adamın Bakanlığa resmen atanması bir süre için gecikti. Çünkü bu sırada Nazi Almanyasında iki başlı bir ordu buhranı patlamış bulunuyordu; bu buhranı, birçok şeyler arasında, normal ve anormal birtakım seks sorunları yoğunlaştırmış, böylece Hitler'in eline iyi bir fırsat geçmişti. Hitler, bundan yararlanarak, aristokratik askeri kliğe, altından bir daha kalkamayacağı büyük darbeler indirdi. Bunun sonucu yalnız Hohenzollern İmparatorluğu ile Cumhuriyet zamanlarında kıskançlıkla koruduğu bağımsızlığının son kalıntılarını yitiren ordu için değil, aynı zamanda Almanya dünya için de korkunç oldu.

FELD - MAREŞAL BLOMBERG'İN GÖZDEN DÜŞMESİ

Albay Alfred Jodl 26 Ocak 1938 tarihli günce notunda, "Bir kadın bir ülkenin ve dolayısıyla dünyanın tarihi üzerinde, anlamadan bile, ne kadar büyük bir etki yapabiliyor!" diye yazıyor. "İnsan, Alman halkının kaderini tayin edecek bir saatte yaşadığı duygusuna kapılıyor."[5]

Bu zeki ve genç subayın sözünü ettiği kadın, Fraulein Erna Gruhn'du. Bu kadın, 1937 yılı biterken Almanya'da, Jodl'un dediği gibi, Alman halkını mukadder bir buhrana sürükleyecek ve Alman tarihinin üzerinde derin etkiler bırakabilecek son insandı. Belki de böyle bir buhran ancak, o sırada Nazi Almanyasındaki iç çevreyi çılgıncasına sarmakta olan meş'um ve hasta hava içinde çıkabilirdi.

Fraulein Gruhn, Blomberg'in sekreteriydi. Blomberg kendisine 1937'nin sonuna doğru evlenme teklif edecek kadar aşık oldu. Emekli bir subayın kızı olan ilk karısıyla 1904'de evlenmiş, ama kadın 1932'de ölmüştü. Bu arada beş çocuğu büyümüş (en küçük kızı, hi-

mayesindeki General Keitel'in en büyük oğluyla 1937'de evlenmişti) ve yalnız yaşamaktan bıkan Feld-Mareşal yeniden evlenme zamanı geldiğine karar vermişti. Alman ordusuna mensup yüksek bir subayın halktan bir kadınla evlenmesinin mağrur, aristokrat subay çevrelerinde iyi karşılanmayacağını bildiği için durumu Goering'e açtı. Goering böyle bir evlenmeye karşı gelmek için bir neden göremedi. Kendisi de ilk karısının ölümünden sonra dul bir artistle evlenmemiş miydi? Nazi Almanyasında subay çevrelerinin katı saplantılarına yer verilemezdi. Goering, Blomberg'in düşüncesini beğenmekle kalmadı, aynı zamanda, gerekirse, işi Hitler'le de görüşerek yoluna koymaya ve herhangi bir şekilde kendisine yardım etmeye hazır olduğunu söyledi. Nitekim kendisine başka bir yoldan da yardımcı olabilirdi. Feld-Mareşalin kendisine gizlice söylediğine göre, bir rakibi vardı. Ama Goering için bu problem değildi. Bu gibi ufak tefek sorunlar toplama kampına havale edilir, kapanır giderdi. Ama Goering, Feld-Mareşalin eski ahlak kurallarına bağlılığını gözönünde tutarak, dertli rakibini belki Güney Amerika'ya gönderebilirdi; nitekim gönderdi de.

Ama Blomberg'in içi yine de rahat değildi. Jodl'un 15 Aralık 1937 tarihli güncesinde şöyle garip bir kayıt var: "General Feld-Mareşal (Blomberg) çok sinirli. Nedeni bilinmiyor. Görünüşte özel bir sorun. Sekiz gün için bilinmeyen bir yere çekildi."[6]

Blomberg, General Ludendorff'un Münih'te Feldherrnhalle'de 22 Aralık'ta yapılan cenaze töreninde konuşmak üzere yeniden ortaya çıktı. Hitler de oradaydı, ama konuşmadı. Birinci Dünya Savaşı'nın kahramanı Ludendorff, Birahane Darbesi sırasında atılan kurşunlardan kurtulmak üzere Feldherrnhalle'nin önünden kaçtığı günden beri Hitler ile selamı sabahı kesmişti. Cenazeden sonra Blomberg evlenme konusunu Hitler'e açtı. Hitler memnuniyetini bildirince içi rahat etti.

Nikah 12 Ocak 1938'de kıyıldı. Hitler'le Goering başlıca tanıklardı. Yeni çiftler balaylarını geçirmek üzere daha yola çıkmamışlardı ki fırtına patladı. Sert subay çevresi Feld-Mareşalin daktilosuyla evlenmesine göz yumabileceklerdi, ama o sırada bütün ayrıntılarıyla geçmişi ortaya dökülen bir kadınla evlenmesini hiçbir zaman kabul etmezlerdi.

Başlangıçta iş yalnız dedikodudan ibaretti. Kasıntı generallere adı sanı bilinmeyen birtakım fıkırdak kızlardan telefonlar geliyordu. Bu telefonların adi kahvelerden ve gece kulüplerinden açıldığı belliydi. Kızlar, arkadaşlarından birini aralarına kabul ettiklerinden ötürü gene-

ralleri tebrik ediyorlardı. Dedikoduların gerçek olup olmadığını anlamak isteyen bir polis müfettişi, Berlin polis dosyalarında "Erna Gruhn" adlı bir dosya eline geçirdi. Şaşırdı ve dosyayı polis şefi Kont von Helldorf'a götürdü.

Eski *Freikorps*'lardan ve S.A.'lardan olan bu kasıntı kont da dosyayı görünce şaşırdı. Çünkü dosyada Feld-Mareşal ve Başkomutanın karısının bir orospu olduğu, açık saçık resimler çektirmek üzere poz verdiğinden ötürü mahkum edildiği yazılıydı. Bundan başka genç Madam Feld-Mareşalin, annesi tarafından işletilen bir masaj salonunda yetiştirildiği anlaşılıyordu. Bilindiği gibi o sıralarda birtakım genelevler masaj salonu adı altında çalışırlardı.

Helldorf'un korkunç dosyayı bir üstüne, yani -Alman polis şefi Himmler'e vermesi elbetteki göreviydi. Heldorf bir Nazi'ydi, ama eskiden orduda subay olduğu için ordunun geleneklerinden çoğunu almıştı. Bir yıldan fazla bir zamandan beri Ordu Yüksek Komutanlığı ile çatışma halinde bulunan ve ordu tarafından Roehm'den daha büyük bir tehlike sayılan Himmler'in bu dosyayı Feld-Mareşale karşı bir şantaj olarak kullanacağını ve tutuculara karşı onu elinde bir kukla gibi oynatacağını biliyordu. Bu bakımdan, Helldorf dosyayı Himmler'e götüreceği yerde, büyük bir cesaret göstererek General Keitel'e götürdü. Ordudaki yükselişini Blomberg'e borçlu olan ve Feld-Mareşalle aile bağları bulunan Keitel'in, işi subay çevrelerine aksettireceğini ve şefine tehlikeyi haber vereceğini sanıyordu. Ama, zayıf bir kafaya ve ahlaka sahip olduğu halde küstah ve hırslı bir adam olan Keitel, parti ve S.S. ile başını belaya sokarak mesleğini tehlikeye düşürmek niyetinde değildi. Dosyayı Ordu Şefi General von Fritsch'e götüreceği yerde, Gelldorf'a geri verdi ve Goering'e göstermesini söyledi.

Kimse bu dosyadan Goering kadar memnun olamazdı, çünkü bu yüzden Blomberg yerinden atılacak ve tabii, Hava Kuvvetleri Başkomutanı olduğu için onun yerine kendisi geçecekti. Bunu çoktan beri istiyordu. Blomberg, annesinin cenazesinde bulunmak üzere İtalya'daki balayı seyahatini yarıda bıraktı ve 20 Ocak'ta olup bitenlerden habersiz, Savaş Bakanlığı'ndaki görevine başlamak üzere bürosuna döndü.

Ama kıyametin kopması gecikmedi. Goering 25 Ocak'ta korkunç dosyayı Hitler'e götürdü. Berchtesgaden'den yeni dönmüş olan Führer dosyayı görünce küplere bindi. Feld-Mareşal kendisini aldatmış, onu nikahta resmi tanığı yaparak aptal yerine koymuştu. Goering hemen

Hitler'le bu konuda anlaştı ve öğle üzeri haberleri ulaştırmak üzere şahsen Blomberg'i görmeye gitti. Feld-Mareşal karısı hakkında yapılan bu açıklamalardan şaşırır gibi oldu ve hemen boşanmaya söz verdi. Ama Goering, bunun yetmeyeceğini kendisine kibarca anlattı. Ordu Komutanlık görevinden çekilmesini istiyordu; Jodl'un iki gün sonra güncesine yazdığı yazıdan anlaşıldığına göre, Genelkurmay Başkanı General Beck, Keitel'e, "Yüksek rütbeli bir subayın bir orospuyla evlenmesine göz yumulmaz," demişti. Jodl, Hitler'in Feld-Mareşalini yerinden attığını 25 Ocak'ta Keitel'den öğrendi. İki gün sonra, altmış yaşındaki düşük subay yarıda bıraktığı balayına devam etmek üzere Berlin'den Kapri'ye hareket ediyordu.

Denizci yaveri de bu rüya adasına kadar kendisiyle birlikte geldi ve bu acıklı-güldürüye son bir sahne daha ekledi. Amiral Raeder, Teğmen von Wangenheim adındaki bu yaveri Blaomberg'e ordunun şerefini kurtarmak üzere karısından ayrılmasını rica etmesi için göndermişti. Bahriyeli subay atılgan ve ateşli bir gençti. Feld-Mareşalin balayını geçirdiği yere varınca aldığı emirden daha ileri gitti. Kendisinden karısını boşamasını isteyeceği yerde, eski komutanından, daha şerefli bir iş yapmasını istedi ve Blomberg'e tabancasını uzattı. Feld-Mareşal mevkiinden düşmüş olduğu halde yaşamayı seviyordu. Daha doğrusu, bütün bu olup bitenlere rağmen hâlâ karısına aşıktı. Uzatılan silahı almadı; kendisiyle genç deniz subayının "ayrı ayrı hayat görüşlerine ve ölçülerine" sahip olduklarını hemen Keitel'e yazacağını söyledi.[7]

Zaten Führer, fırtına geçer geçmez kendisini yine yüksek bir mevkie getireceğini söylemişti. Jodl'un güncesinde yazdığına göre, Blomberg yerinden atıldığı gün, Hitler'le görüştüğü sırada Hitler kendisine şöyle demişti: "Almanya'nın saati gelir gelmez siz yine benim yanımda olacaksınız; geçmişte olanlar da unutulmuş olacak."[8]

Nitekim Blomberg, yayımlanmamış hatıralarında, son buluşmalarında Hitler'in "savaş patladığı takdirde silahlı kuvvetlerin yüksek komutanlığına getirileceğini" kendisine "önemle" belirttiğini yazar.[9]

Hitler birçok vaadleri gibi bu vaadini de tutmadı. Feld-Mareşal von Blomberg'in adı ordu kayıtlarından ebediyen silindi; savaş çıktığı ve hizmetini sunduğu halde kendisine hiçbir yeni görev verilmedi. Blomberg'le karısı Almanya'ya döndükten sonra Wiessee adındaki Bavyera köyüne yerleştiler, savaşın sonuna kadar orada tam bir gizlilik

içinde yaşadılar. Aynı çağın eski İngiliz kralı gibi, o da başına bu felaketi getiren karısına sonuna kadar bağlı kaldı. Nürnberg hapishanesinde zavallı ve düşkün bir adam olarak duruşmaya çıkmayı beklediği sırada (13 Mart 1946'da) ölünce bu serüven de sona ermiş oldu.

GENERAL FREIHERR WERNER VON FRİTSCH'İN GÖZDEN DÜŞMESİ

Kara Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Freiherr Werner von Fritsch, eski Alman asker okuluna bağlı, yetenekli ve sağlam karakterli bir subaydı (Amiral Raeder onun için "tam bir kurmay" demiştir) ve Blomberg'ten boşalan Savaş Bakanlığıyla Silahlı Kuvvetler Başkomutanlığının tabii adayıydı. Ama yukarıda gördüğümüz gibi, Goering'in bu yüksek mevkide gözü vardı. Birtakım kimseler, Goering'in kendisine yol açmak için Blomberg'i, geçmişini önceden bildiği bir kadınla bile bile evlenmeye teşvik ettiğini söylüyorlardı. Bu tahmin doğru olsaydı bile Blomberg bunun farkında değildi, çünkü 27 Ocak günü Hitler'le yaptığı veda görüşmesinde Goering'in kendi yerine getirilmesini ilk tavsiye eden o olmuştu. Ama Hitler eski adamını herkesten iyi tanıyordu; Hitler'e göre Goering rahatına çok düşkündü, sabırsız ve dikkatsizdi. General von Fritsch'i de beğenmiyordu; 5 Kasım'da açıkladığı muazzam planlarına karşı gelmesini hiç beğenmemiş ve unutmamıştı. Bundan başka Fritsch'in Nazi Partisi ve özellikle S.S.'lere düşman olduğu çok iyi biliniyordu. Onun bu durumu yalnız Führer'in dikkatini çekmekle kalmamış, S.S.lileri ve polis şefi Himmler'e de, ordunun başında bulunan bu korkunç düşmandan kurtulmak gerektiği kararını verdirmişti.*

Şimdi artık Himmler'in aradığı fırsat eline geçmişti; daha doğrusu fırsatı kendisi yaratmıştı. Öyle bir dalavere çevirmişti ki, böyle bir şeyin -hiç olmazsa 1938 yılında- gangsterlerin yönettiği S.S.ler ve Nasyonal Sosyalist dünyasında bile nasıl yapılabildiğini, ya da uzun

* Almanya'nın Saar'a girdiği gün, yani 1 Mart 1935'de , Saarbrucken'de resmi geçit başlamadan az önce tribünde Fritsch'in yanında oturuyordum. Beni öteki Amerikan gazetecilerinden daha iyi tanımadığı halde, S.S.'ler, parti ve Hitler'den başlayarak bütün parti liderleri hakkında atıp tutlu; hepsinden alayla söz etti. Onlardan tiksindiğini hiç saklamıyordu. **Berlin Diary**, s.27.

bir geleneği olan Alman ordusunun buna nasıl göz yumduğunu insanın aklı almazdı. Blomberg skandalından hemen sonra bu olay da ikinci ve daha korkunç bir bomba gibi patladı, subay çevresini temelinden sarstı, böylece subayların alınyazısını tayin etti.

Goering 25 Ocak günü Blomberg'in karısına ait polis dosyasını Hitler'e gösterirken, Führer'in önüne daha tehlikeli bir belge sunmuştu. Bu belgeyi Himmler ile onun başlıca yardımcısı, D.S. şefi, S.S. Emniyet Servisi şefi Heydrich sağlamışlardı. Belgede, General von Fritsch'in Alman Ceza Kanunu'nun 175'inci maddesine giren homoseksüel suçları işlediği ve generalin işi kapatmak için eski bir sabıkalıya 1935 yılından beri şantaj bedeli ödediği açıklanıyordu. Gestapo'nun belgeleri o kadar kesindi ki, Hitler de inanır gibi oldu ve evlenmesi karşısında ordunun gösterdiği sert tepkiden ötürü belki de Fristsch'e kırgın bulunan Blomberg, Hitler'i caydırmak için hiçbir şey yapmadı. Fritsch'in bir "kadın adamı" olmadığını söyledi ve bütün ömrünce bekar kalmış olan Generalin "bazı zaafları" olabileceğini de sözlerine ekledi.

Gestapo dosyası Hitler'e gösterildiği sırada orada bulunan Führer'in yaveri Albay Hossbach durumdan dehşete kapıldı; Fritsch'e bir şey söylememesi için Hitler'in verdiği emri dinlemeyerek hemen Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın dairesine koştu; yapılan suçlamayı anlattı; kendisini sürükledikleri korkunç uçuruma karşı Generali uyardı.* Az konuşan Prusyalı asılzade aptala döndü. "Çok pis yalanlar bunlar!" diye bağırdı. Kızgınlığı biraz geçtikten sonra yapılan suçlamaların tamamıyle temelsiz olduğunu subay arkadaşlarına namus ve şerefi üzerine temin etti. Ertesi sabah Hossbach, Fritsch ile konuştuğunu ve Generalin suçlamayı kesinlikle reddettiğini sonucundan korkmaksızın Hitler'e anlattı; Führer'den Generali dinlemesini ve üzerine yorulan suçu bizzat reddetmek fırsatını kendisine vermesini rica etti.

Hossbach Hitler'in buna razı olduğunu hayretle gördü; Alman Kara Kuvvetleri Başkomutanı aynı gün akşamüstü geç vakit Başbakanlığa çağrıldı. Orada bir aristokrat, bir subay ve bir kibar adam ola-

* Bu davranışı yüzünden Hossbach iki gün sonra işinden atıldı. Ama, birçoklarının korktuğu gibi, öldürülmedi. Yeniden Ordu Genelkurmayına alındı; savaş sırasında piyade generali rütbesine kadar yükseldi; Rus cephesinde Dördüncü Orduya komutanlık etti. 28 Ocak 1945'de Führer'in emrini dinlemeden askerlerini geri çektiği için birdenbire komutanlıktan alındı.

rak almış olduğu terbiyeyle hiç uzlaşmayan bir tecrübe geçirecekti. Toplantı yeri Başbakanlığın kitaplığıydı; Goering'le Himmler de orada bulunuyorlardı. Hitler suçlamaların özetini yaptı. Fritsch bütün bunların tamamiyle uydurma olduğuna bir subay olarak namus ve şerefi üzerine yemin etti. Ama bu gibi yeminlerin Nazi Almanyasında artık yeri yoktu; üç yıldır bu zamanı bekleyen Himmler yan kapıdan ayağını sürüyerek yürüyen, dejenere bakışlı birini içeriye aldı. Alman Başbakanlık binasına o zamana kadar giren, en rezil olmasa bile, en garip yaratıktı bu. Adı Hans Schmidt'di; çocuk ıslah evinden başlayan bir sürü mahkumiyetleri vardı. Anlaşıldığına göre, başlıca zaafı homoseksüelleri gözlemek ve sonra şantaj yaparak onlardan para sızdırmaktı. Şimdi de General von Fritsch'i orduya mensup bir subay olarak tanıdığını, kendisini Berlin'deki Postdam tren istasyonu yakınlarında karanlık bir sokakta "Bavyeralı Joe"* adındaki bir serseriye homoseksüel suç işlerken yakaladığını söylüyordu. Schmidt, susması için kendisine bu subayın yıllardan beri para verdiğini, ödemelerin ancak hapishaneye düştüğü sıralarda kesildiğini Almanya'nın en güçlü üç adamı karşısında ısrarla belirtti.

General Freiherr von Fritsch cevap veremeyecek kadar kızmıştı. Hindenburg'un ve Hohenzollern'lerin halefi ve Alman devletinin başkanını böyle bir yerde, böyle bir iş için, böyle rezil bir insanla birlikte görmek, dayanılmaz bir manzaraydı onun için. Konuşamaması yüzünden Hitler suçlu olduğuna inandı ve hemen çekilmesini istedi. Fritsch razı olmadı, askeri bir şeref mahkemesi önünde yargılanmasını istedi. Ama Hitler asker sınıfının bir an bile bu işe el atmasını istemiyordu. İradesine ve dehasına boyun eğmeyen generalleri ezmek için Tanrının gönderdiği bir fırsattı bu; kaçıramazdı bunu. Hemen orada Fritsch'e izin almasını emretti; bu Fritsch'in Kara Kuvvetleri Başkomutanlığından bir süre ayrılması demekti. Ertesi gün Hitler, Blomberg'in değil, Fritsch'in yerine geçecek kimse hakkında Keitel'le görüştü. Bildiklerinin çoğunu Keitel'den öğrenen Jodl'un bu tarihten sonra güncesine yazdığı yazılardan, yalnız Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın değil, aynı zamanda bütün silahlı kuvvetler örgütünün nasıl korkunç bir sarsıntı geçirdiği ve bu sarsıntının nasıl askerlerin dize gelmesiyle sonuçlandığı açıkça anlaşılmaktadır.

* Bu ad Girevius'un **To The Bitter End** adlı eserinin 299'uncu sayfasında geçiyor.

Kesin olmamakla birlikte yine de Hitler'in pençesinden kurtulmuş sayılan yüksek generaller güçlerini Hitler'e teslim edecekler miydi? Fritsch Başbakanlık kitaplığında verdiği büyük imtihandan Bendlerstrasse'deki evine dönünce Ordu Genelkurmay Başkanı General Beck'le konuştu. Bir kısım İngiliz tarihçileri,[10] Beck'in hemen Hitler'e karşı bir hükümet darbesi yapmasını Generale söylediğini, Fritsch'in ise bunu kabul etmediğini yazarlar. Ama General Beck'in özel yazılarını elinde bulunduran ve onun hayatını yazmış olan Alman Wolfgang Foerster, o akşam Beck'in Hitler'i gördüğünü, Hitler'in suçlamayı Beck'e haber verdiğini, sonra Beck'in Fritsch'i gördüğünü, Fritsch'in ise suçu inkar ettiğini, sonra yine aynı akşam geç vakit Beck'in hemen Hitler'e giderek Ordu Komutanına askeri bir şeref mahkemesi önünde kendisini temize çıkarma hakkının tanınmasını rica ettiğini anlatır. Beck'in hayatına ait yazılardan anlıyoruz ki, Beck de Nazi rejiminin başında bulunanların nasıl insanlar olduklarını daha o zaman kavrayamamış olanlardandı. Sonradan o da anladı ama artık iş işten geçmişti. Birkaç gün sonra, Blombergle Fritsch atıldıktan başka, on altı yüksek subay da emekliye ayrıldı ve kırk dört subay daha aşağı görevlere tayin edildi. O zaman, yani vaktin artık geçmiş olduğu bir sırada, Fritsch ile en yakın arkadaşları askerlerin karşı tedbirler alması gerektiğini ciddi olarak düşünmeye başladılar. Ama bu tehlikeli fikirden hemen vazgeçtiler. Foerster'in yazdığına göre, "Askeri bir darbenin bir iç savaş demek olduğunu ve böyle bir teşebbüsün hiçbir başarı şansı bulunmadığını anlamışlardı." Alman generalleri, her zamanki gibi, herhangi bir tehlikeyi göze almadan kazanacaklarına emin olmak istiyorlardı. Alman yazarına göre, tamamiyle Führer'e amade kumandanların emri altında bulunan Hava Kuvvetleriyle Deniz Kuvvetlerinin kendi düşük Başkomutanlarını desteklememesinden de korkuyorlardı.[11]

Bununla birlikte, yüksek subayların eline Hitler'e darbe indirmek için son bir fırsat daha geçti: Ordunun Adalet Bakanlığı'yla birlikte yürüttüğü ilk soruşturmada General von Fritsch'in, Himmler ile Heydrich'in hazırladığı bir Gestapo planına kurban gittiği ve masum olduğu hemen anlaşıldı.

Eski sabıkalı Schmidt'in bir subayı Postdam İstasyonu'nun karanlıkları içinde uygunsuz durumda yakaladığı, bu subaydan şantaj yaparak yıllarca para sızdırdığı doğruydu. Ama adamın adı Fritsch değil, Frisch'di ve yatalak bir emekli süvari subayıydı; ordudaki kayıtlı adı da

Rittmeister von Frisch'di. Bunu Gestapo elbetteki biliyordu; ama Schmidt'i yakalamış, suçlu olarak Ordu Başkomutanını göstermediği takdirde öldürüleceğini söylemişti. Hasta olan Rittmeister de konuşması için polis nezaretine alınmıştı; ama hem o, hem de Schmidt ordu tarafından Gestapo'nun elinden kaçırılmışlar, Fritsh'in askeri mahkemede yargılanması sırasında tanıklık etmeleri için emin bir yere alınmışlardı.

Eski ordu liderleri durumdan çok memnundular. Böylelikle hem Başkomutan beraat etmiş olacak ve ordudaki yerini yeniden alacak, hem de S.S.lerle Gestapo'nun ve ülkede istedikleri gibi at oynatan Himmler'le Heydrich gibi iki rezilin dalavereleri ortaya çıkacak, onlar da S.S.'lerle birlikte Roehm'ün ve S.A.'ların dört yıl önceki akibetine uğrayacaklardı. Parti ve Hitler için de bir darbe olacaktı bu; Nazi Almanyasının temellerini o kadar şiddetle sarsacaktı ki, belki Hitler bile dayanamayıp yuvarlanacaktı. Eğer Hitler işi kapatmaya çalışacak olursa, artık gerçeği bilen ordu sağlam bir vicdanla işi kendi eline alacaktı. Ama eski Avusturyalı çavuş, beş yıldan beri olduğu gibi, generalleri yine atlattı ve olayları kendi yararına kullanmasını onlardan daha iyi bilen lider olduğunu göstererek sonunda galip çıktı.

1938 yılı Ocak ayının son haftası içinde, Berlin'de, 1934 Haziranının son haftasındakine benzer bir gerginlik vardı. Başkent yeniden dedikodular içinde çalkanıyordu.Hitler, bilinmeyen bir nedenden ötürü ordunun iki en yüksek subayını yerlerinden atmıştı. Generaller isyan halindeydiler. Bir askeri darbe hazırlıyorlardı. François-Poncet, 2 Şubat akşamı kendisini yemeğe çağıran, sonra bu daveti iptal eden Fritsch'in tutuklandığını işitmişti. Hitler'in beşinci yıldönümü söylevini dinlemek üzere toplanacak olan *Reichstag*'ı ordunun saracağı ve bütün Nazi hükümetiyle bu hükümetin tayin ettiği milletvekillerini tutuklayacağı söyleniyordu. *Reichstag* toplantısının belirsiz bir süre için ertelendiği ilan edilince bu söylentilere daha fazla inanılmaya başlandı. Alman diktatörünün gerçekten başı dertteydi. Ordunun dik kafalı yüksek subaylarıyla kapışmıştı sonunda. Ya da ordu öyle sanıyordu. Ama yanılmışlardı.

Alman kabinesi 4 Şubat 1938 günü toplandı. (Bir daha hiç toplanmayacaktı.) Hitler yalnız orduda değil, Dışişleri Bakanlığı'nda da işini zorlaştıran unsurları tasfiye ederek karşısına çıkan engelleri yenmeye karar vermişti. O gün kabineden alelacele bir kanun çıkarttı. Ka-

nun gece yarısından az önce ulusa ve bütün dünyaya radyo ile ilan edildi:

"Bundan böyle bütün silahlı kuvvetlerin komutasını ben şahsen elime alıyorum."

Hitler devletin başında olduğu için elbetteki Silahlı Kuvvetlerin Yüksek Komutanıydı; ama şimdi artık Blomberg'in başında bulunduğu Başkomutanlık dairesinin de başına geçmiş o sırada balayını geçirmekte olan Feld Mareşalin Savaş Bakanlığı'nı kaldırmıştı. Hitler o sırada, bu Bakanlığın yerine, İkinci Dünya Savaşı'nda Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (*Oberkommando der Wehrmacht*, ya da kısaca OKW) diye tanınan örgütü kurdu; Kara Kuvvetleri, Donanma ve Hava Kuvvetlerini de bu örgüte bağladı. Yüksek Komutan, Hitler'di; ondan sonra Kurmay Başkanı geliyordu. Kurmay Başkanı'nın çok tantanalı bir adı vardı: "Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Başkanı." Bu mevkide dalkavuk ruhlu Keitel sonuna kadar kaldı.

Hitler, Blomberg'in yerine geçeceğinden emin olan Goering'i okşamak için onu Feld-Mareşal ilan etti; böylece Goering Almanya'nın en yüksek rütbeli subayları arasına karıştı ve sonuna kadar bundan çok memnun kaldı. Halktaki tedirginliği önlemek üzere de Hitler Blomberg ile Fritsch'in "sağlık nedenlerinden ötürü" çekildiklerini açıkladı. Böylece, askeri şeref mahkemesi önüne bile çıkartmadan Fritsch'den ebediyen kurtuluyordu. Mahkemenin Fritsch'i beraat ettireceğini biliyordu çünkü. Yüksek rütbeli subaylar bütün bunlara büsbütün kızdılar, ama bir şey de yapamadılar; çünkü aynı kanunla bir çoklarını Hitler görevlerinden uzaklaştırmıştı. General von Kluge ile von Kleist görevlerinden alınmışlardı. Nazizme pek fazla sempati göstermeyen kırk dört general de başka yerlere nakledilmişti.

Hitler, uzun bir duraksamadan sonra, Kara Kuvvetleri Komutanlığına Fritsch'in yerine General Walter von Brauchitsch'i getirdi. Brauchitsch'in generaller arasında itibarı vardı; ancak, Hitler'in cıva gibi zekası karşısında o da Blomberg kadar zayıf ve hafif kalıyordu. Bu buhranlı günlerde bir seks sorununun -Blomberg ve Fritsch gibi- Brauchitsch'in de başını yiyeceği sanılıyordu. Çünkü bu subay da karısından ayrılmak üzereydi. Askeri aristokrasi bu gibi hareketlere kızardı. Her şeyi merak eden Jodl, bu olayı da güncesine geçirmiş. 20 Ocak tarihli güncesinde Keitel'in, Brauchitsch'in oğlunu "annesine göndermek

üzere" (annesinden boşanmaya razı olmasını isteyecekti) yanına çağırdığını, bir iki gün sonra da Brauchitsch ile Keitel ve Goering'in "bir aile sorununu" konuşmak üzere toplandıklarını yazıyor. Generallerin bu gibi seks işlerinde hakemliğini yapan Goering işi ele alacağını vaadetti. Jodl aynı gün defterine şu kaydı düştü: "Br'in oğlu annesinden önemli bir mektupla döndü." Mektuptan, kadının kocasını engellemeyeceği anlaşılıyordu. Goering'le Hitler de yeni Kara Kuvvetleri Komutanının fiilen görevine başlamasından birkaç ay önce aldığı ayrılma kararına karşı değillerdi. Çünkü her ikisi de Brauchitsch'in evlenmek istediği Frau Charlotte Schmidt'in, Ulrich von Hassel'in dediğine göre, "yüzde iki yüz azgın bir Nazi" olduğunu biliyorlardı. O sonbaharda nikah kıyıldı ve ilerde görüleceği üzere tarihi etkileyen bir kadın meselesi çıktı ortaya Jodl bunu da defterine yazsaydı yeriydi.*

Hitler 4 Şubat'ta yalnız generaller arasında temizlik yapmakla kalmadı. Neurath'ı da Dışişleri Bakanlığı'ndan attı; yerine basit ve dar kafalı Ribbentrop'u getirdi.** İki eski diplomat, Roma Elçisi Ulrich von Hassell ile Tokyo Elçisi Hensert von Dirksen, Viyana Elçisi Papen'le birlikte yerlerinden alındılar. Zayıf karakterli Funk'un Ekonomi Bakanı olarak Schacht'ın yerine geçtiği de o sırada resmen ilan edildi.

Ertesi gün, 5 Şubat'ta, *Voelkischer Beobachter*'de şu büyük başlık vardı: BÜTÜN İKTİDAR FÜHRER'İN ELİNDE EN KUVVETLİ ŞEKİLDE TOPLANDI! Nazi gazetesi, ilk kez, yalan yazmıyordu.

* Milton Shulman, Fran von Brauchitsch'i boşanmaya razı etmek için önce Hitler'in müdahale ettiğini ve mali bir anlaşmaya varmaları yolunda kadına yardım ettiğini yazar (Defeat in the West, s, 10). Böylece Hitler Kara Kuvvetleri Komutanını kendisine borçlu duruma sokmuş oluyordu. Shulman bu bilgiyi bir Kanada Ordu Haberalma raporundan edindiğini söylüyor.

** Hitler, halkın dikkatini askeri buhrandan çekmek ve Neurath'ın gerek içerde, gerekse dışarda prestijini kurtarmak için Goering'in tavsiyesi üzerine Gizli Kurul (Geheimer Kabinettsrat) adıyla bir kurul kurdu. Bu kurulun görevi, 4 Şubat tarihli kanuna göre, Hitler'e "dış işlerinde yol göstermekti." Neurath bu kurulun başına getirildi; kurul üyeleri arasında Keitel, üç silahlı kuvvet komutanı, kabine ve partinin bazı önemli kişileri vardı. Goebbels'in propaganda makinesi bu kurulu şişirdi; ona sanki üstün kabine süsü verdi ve Neurath da sanki terfi etmiş gibi oldu. Oysa Gizli Kabine Kurulu yalnızca bir hayaldi. Hiçbir zaman kurulmadı. Goering, Nürnberg'de bu kurul hakkında şunları söyledi. "Aslında böyle bir kabine yoktu, ama bu ad herkesin kulağına o kadar güzel geldi ki herkes bunun bir anlam taşıdığını sandı...Yeminli olarak söylüyorum: Gizli Kabine Kurulu hiçbir zaman bir dakika bile toplanmadı."[12]

4 Şubat 1938, Nazi İmparatorluğunun tarihinde önemli bir dönüm noktası, savaşa giden yolun önemli bir dönemecidir. Nazi ihtilalinin bu tarihte tamamlandığı söylenebilir. Hitler'in, Almanya yeterince silahlanır silahlanmaz izlemeye çok zaman önce karar verdiği yolun önüne çıkan tutucuların son kalıntıları ortadan kaldırılmıştı. Blomberg'le Fritsch ve Neurath, Nazi aşırılıklarını frenlemeleri için Hindenburg ve eski tip muhafazakarlar tarafından bu mevkilere getirilmişlerdi, sonradan Schacht da onlara katılmıştı. Ama dışişleriyle ekonomik politikayı ve orduyu ele geçirmek amacıyla yaptıkları savaşta Hitler'le başa çıkamamışlardı. Değil onu yenmek, onu karşı gelecek moral gücü bile bulamamışlar, bir politika zekası gösterememişlerdi. Schacht ayrılmıştı. Neurath kenara çekilmişti. Blomberg, general kardeşlerinin baskısı altında, istifa etmek zorunda kalmıştı. Fritsch bir gangster oyununa kurban gittiği halde hiç itiraz etmeden görevinden ayrılmayı kabul etmişti. Altmış general de görevlerinden atılmalarına ve Fritsch'in kovulmasına seslerini çıkarmadan boyun eğmişlerdi. Subay çevrelerin-de bir askeri darbeden söz ediliyordu, ama sadece söz ediliyordu. Hitler Prusyalı asker sınıfına karşı hayatının sonuna kadar nefret beslemekte ne kadar haklı olduğunu göstermişti. Bu sınıf, General von Schliecher'le General von Bredow'un öldürülmeleri karşısında, resmi makamların göz yummalarını sadece bir fısıltıyla geçiştirmiş ve kabul etmişti. Şimdi de yüksek subayların görevlerinden alınmalarına hiç ses çıkarmadan boyun eğiyordu. Berlin'de onların yerine geçmeye çalışan Hitler'e hizmet etmek için can atan bir sürü genç general yok muydu? Ordu subayları arasında o çok övülen dayanışma nerede kalmıştı? Yoksa bu bir efsane miydi?

4 Şubat, 1938 gününe gelinceye kadar geçen beş yıl içinde, orduda Hitler'i ve Nazi rejimini devirecek maddi güç vardı. Peki, ordu Hitler'in Üçüncü Alman İmparatorluğunu ve ulusu nereye götürdüğünü 5 Kasım 1937'de anladığı halde neden böyle bir şeye teşebbüs etmedi? Fritsch bunun cevabını, düştükten sonra bizzet kendi açıkladı. Emekliye ayrıldıktan sonra ordunun kendisine verdiği, Soltau yakınlarında Achterberg'deki çiftlik evinde, görevinden alınan Elçi von Hassell ile 18 Aralık 1938 Pazar günü oturup konuştular. Hassell "Fritsch'in görüşlerini" sonradan güncesinde şöyle özetledi:

"Bu adam -Hitler- Almanya'nın iyi ve kötü alınyazısı. Eğer şimdi uçuruma giderse -ki Fritsch gideceğine inanıyor- bizi de kendisiyle bir-

likte sürükleyecek. Elimizden hiçbir şey gelmez."[18]

Hitler artık, bütün dış işlerini, ekonomik ve askeri politikayı elinde toplamış, silahlı kuvvetleri de eline almış, yoluna devam ediyordu. Temize çıkmak fırsatını vermeksizin Fritsch'ten kurtulduktan sonra, olayı dinlemek üzere askeri bir şeref mahkemesi kurdu ve böylelikle Fritsch'e bir fırsat tanıdı. Mahkemenin başkanı Feld-Mareşal Goering'di. Mahkeme heyeti, Kara Kuvvetleri Komutanı General von Brauchitsch. Donanma Komutanı Amiral Raeder ve Yüksek Savaş Mahkemesi'nin iki profesyonel yargıcından kurulmuştu.

Duruşma 10 Mart 1938'de Berlin'de başladı. Basın ve halk içeri alınmadı. Ama daha akşam olamadan mahkeme birdenbire ertelendi. Bir gece önce geç vakit Avusturya'dan bazı haberler gelmiş, Führer yine küplere binmişti.* Feld-Mareşal Goering ile General von Brauchitsch'in hemen başka bir yere gitmeleri gerekiyordu.

* Papen otuz altı saat sonra Berlin'deki başbakanlık binasına geldiği zaman Hitler'in "hâlâ isteri nöbetleri geçirdiğini" gördü. (Papen, Memories, s. 428)

XI

ANSCHLUSS: AVUSTURYA YUTULUYOR

1937 yılının sonlarına doğru, gazete ve radyo röportajı işlerinde yapılan birtakım değişikliklerden ötürü benim bürom da Berlin'den Viyana'ya nakledilmişti. On yıl önce, aynı yere genç bir gazete muhabiri olarak geldiğim için şehri tanıyordum. Bundan sonra, önemli üç yılın büyük bir kısmını yine Almanya'da geçirdim, ama bütün Avrupa kıtasını kapsayan yeni görevim bana Nazi Almanyası'nı daha geniş açıdan görmek ve Hitler'in saldırısına kurban giden komşu ülkeleri, istiladan önce ve istila sırasında tanımak fırsatını sağladı. Almanya ile Hitler'in o sıralarda öfkesine konu teşkil eden ülkeler arasında o günlerde mekik dokudum, böylelikle aşağıda anlatacağım olaylara ait bilgileri birinci elden toplamış oldum. Bunlar, dünyayı insan yaşan-tısının en büyük ve en kanlı savaşına sürükleyen olaylardı. Olayları yerinde gözlediğimiz halde, gariptir ki, sonunun gerçekten nereye varacağını pek az biliyorduk. Komplolar, dalavereler, ihanetler, önemli kararlar ve kararsızlıklar, başlıca kimselerin olaylara biçim veren dramatik buluşları alttan alta oluyor; bunlar, yabancı diplomatların, gazeteci-lerin ve casusların gözlerinden gizleniyordu; dolayısıyla bu olayların çoğunu içlerine karışanlardan başka bilen pek azdı.

Olup bitenlerin hikayesini anlatmak için, binlerce karmakarışık gizli belgeyle oyunda rol alan, hâlâ da hayatta kalan ve çoğu o sırada olayları açıklamayacak durumda bulunan -birçokları Nazi toplama

kamplarını boylamışlardı- aktörlerin tanıklık edeceği günleri beklememiz gerekiyordu. Bu bakımdan, ilerideki sayfalarda anlatılanların çoğu 1945'den bu yana birikmiş olan ifadelere dayanmaktadır. Ama böyle bir tarihi anlatan kimsenin belli başlı buhran zamanlarında ve dönüm noktalarında şahsen bulunmuş olması herhalde iyi bir şeydir. Nitekim ben de 11-12 Mart 1938 gecesi Viyana'da bulunuyordum. Avusturya haritadan o gece silinmişti.

Dünyada gördüğüm en çekici, en kibar ve hayattan tad çıkarmasını en iyi bilen insanların yaşadığı Tuna kıyısındaki bu güzel barok başkenti bir aydan beri büyük bir kuşku içindeydi. Avusturya Başbakanı Schuschnigg, 12 Şubat ile 11 Mart arasındaki bu döneme sonradan "Dört Haftalık Koma" adını vermiştir. Schuschnigg, 11 Temmuz 1936 tarihli Avusturya-Almanya Andlaşması'na ekli gizli bir anlaşma ile Avusturya Nazilerine geniş birtakım tavizler verdiğinden beri Hitler'in Viyana'ya özel olarak göndermiş olduğu elçi Franz von Papen Avusturya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmak ve Almanya ile birleşmesini sağlamak için durmadan uğraşıyordu. 1936 yılının sonunda Hitler'e vermiş olduğu uzun bir raporda, kaydettiği ilerlemeyi anlatmıştı. Bir yıl sonra da yine bir rapor vermiş ve bu raporda "yeni bir ilerlemenin ancak Federal Başbakan (Schuschnigg) üzerinde mümkün olan en güçlü baskıyla sağlanabileceğini" önemle belirtmişti.[1] Gerçi onun bu öğüdüne pek ihtiyacı yoktu ama yine de az sonra bu öğüt umduğundan daha ciddi bir şekilde yerine getirildi.

Berlin tarafından finanse edilen ve beslenen Avusturya Nazileri bütün 1937 yılı boyunca açık bir yıldırma işlemine girişmişlerdi. Hemen hemen her gün ülkenin bir yerinde bombalar patlıyor, çoklukla zorbalığa dökülen Nazi gösterileri hükümetin durumunu zayıflatıyordu. Nazi eşkıyasının Schuschnigg'i de selefi gibi öldürmeye hazırlandıklarını gösteren planlar ortaya çıkmıştı. Sonunda 25 Ocak 1938'de, Avusturya hükümeti arasında bir barış sağlamak üzere kurulmuştu, ama gerçekte gizli Nazi faaliyetinin merkeziydi. Baskın sırasında, Hitler'in delegesi Rudolf Hess tarafından yazdırılmış bir belgeden Avusturya Nazilerinin 1938 ilkbaharında açık bir isyan çıkaracakları, Schuschnigg bu isyanı bastırmaya teşebbüs ettiği takdirde, "Almanlar tarafından Alman kanı akıtılmasını önlemek üzere" Alman ordusunun Avusturya'ya gireceği anlaşılıyordu. Papen'e göre, belgelerden biri, Al-

man müdahalesine bahane olmak üzere mahalli Nazilerin kendisi ya da askeri ataşe Tuğgeneral Muff'u öldürmeyi düşündüklerini açıklıyordu.[2]

Berlin'deki parti liderlerinden alınacak emir üzerine Nazi kabadayıları tarafından öldürülecekler listesine -ikinci kere- alındığını öğrendiği zaman bizim güler yüzlü Papen'in keyfi nasıl biraz kaçtıysa, 4 Şubat akşamı Viyana'daki Alman Elçiliği'ne gelen bir telefon da onu bir hayli şaşkına çevirdi. Berlin'deki Başbakanlıktan telefon eden Devlet Sekreteri Hans Lemmers Avusturya'daki özel elçiliğinin sona ermiş olduğunu kendisine haber veriyordu. O da Neurath, Fritsch ve daha başkalarıyla birlikte görevinden atılmıştı.

Papen sonradan, "Şaşkınlıktan nerdeyse dilim tutuldu," der.[3] Ama Hitler'in Neurath, Fritsch ve Blomberg'ten kurtulduktan sonra Avusturya'ya karşı daha şiddetli bir harekete geçmeye karar verdiğini hemen anlayacak kadar kendini toparladı. O kadar toparladı ki, kendi deyimiyle "bir diplomattan umulmayacak" bir şey yapmaya karar verdi. Hitler'le yaptığı yazışmaların kopyalarını "emniyetli bir yere" koyup oradan İsviçre'ye göndermeyi kararlaştırdı. "Nazi Almanyasının iftira kampanyalarını yakından bilen yalnız ben vardım," diyor Papen. Yukarıda gördüğümüz gibi, bu kampanyalar yüzünden 1934'de az kalsın öteki dünyayı boylayacaktı.

Papen'in işinden atılması Schuschnigg için de bir uyarmaydı. Schuschnigg, bu tatlı dilli eski süvari subayına hiçbir zaman güvenmemiş ve Hitler'in, en aşağı sağlam bir Katolik ve kendisi gibi kibar bir insan olan kurnaz Papen'i başına musallat etmekten daha kötü şeyler düşündüğünü hemen anlamıştı. Son birkaç ay içinde Avrupa diplomasisi hiç de Avusturya'nın işine yarayacak bir oy izlememişti. Roma-Berlin Mihverinin kurulmasından sonra Mussolini Hitler'e daha da yaklaşmıştı; küçük ülkenin bağımsızlığıyla ilgilendiği yoktu. (Oysa bir zamanlar, Dollifuss'un öldürülmesi sırasında, Führer'i korkutmak için Brenner Geçidi'ne hemen dört tümen yığmıştı.) Hitler darbeyi indirdiği zaman, Avusturya bağımsızlığının savunmasıyla ne Chamberlain'in liderliğinde Hitler'i yatıştırma politikasına bel bağlayan İngiltere, ne de önemli iç politika çatışmalarına dalmış olan Fransa pek ilgileneceğe benzemiyordu. Şimdi de Hitler'in büyük tutkularını az

çok frenleyen Alman ordusundaki ve Dışişlerindeki tutucular da Papen'le birlikte işlerinden uzaklaştırılmışlardı.

Schuschnigg dar kafalı ama kendi sınırları içinde zeki bir adamdı; her şeyden haberi vardı. Yalnız, gün geçtikçe kötüye giden kendi durumu üzerinde fazla hayale kapılıyordu. Dollfuss'un Naziler tarafından öldürülmesinden sonra olduğu gibi, Alman diktatörünü yatıştırmanın şimdi yeniden zamanı geldiğini düşündü.

Elçilikten atılan Papen, Schuschnigg'e bu fırsatı sağladı. Yukarının indirdiği tokada kızılmaz; onun için Papen de, "neler olup bittiğini anlamak üzere", elçilikten atıldığının hemen ertesi günü Hitler'e koştu. 5 Şubat günü Führer'i Berchtesgaden'de generallerle çekişmekten "yorulmuş, dalgın" bir durumda buldu. Ama Hitler'in bitmez tükenmez bir gücü vardı; yerinden atılmış elçinin on beş gün önce Berlin'de buluştukları zaman ortaya attığı teklifle az sonra yeniden ilgilenmeye başladı: Niçin bütün sorunları Schuschnigg ile yüzyüze konuşmuyordu? Neden Schuschnigg'i karşılıklı konuşmak üzere Berchtesgaden'e çağırmıyordu? Hitler bu fikri ilginç buldu. Papen'i yerinden daha yeni attığını düşünmeden hemen Viyana'ya dönmesini ve görüşmeyi düzenlemesini kendisine emretti.

Schuschnigg çabucak razı oldu; ama, durumu zayıf olduğu halde, birtakım şartlar ileri sürdü: Hitler'in konuşmak istediği konular kendisine önceden kesin olarak bildirilecekti.; Almanya'nın Avusturya'nın bağımsızlığına saygı göstermeyi ve Avusturya'nın iç işlerine karışmamayı taahhüt ettiği 11 Temmuz 1936 tarihli andlaşmanın yürürlükte kalacağı önceden temin olunacaktı. Bundan başka, görüşmenin sonunda yayımlanacak olan bildiride her iki ülkenin 1936 andlaşmasına bağlı kaldığı tekrarlanacaktı. Yani Schuschnigg aslanın ininde faka basmak istemiyordu.

Papen, Hitler'le görüşmek üzere hemen Obersalzberg'e gitti ve Hitler'in verdiği teminatla geri döndü: Hitler 1936 andlaşmasının hiç değişmeden yürürlükte kalacağını, yalnız bu andlaşma imzalandığı günden beri "hâlâ sürüp giden aradaki anlaşmazlıkları ve çatışma noktalarını" görüşeceklerini temin ediyordu. Avusturya Başbakanının istediği tastamam bunlar değildi, ama Hitler'in cevabından memnun

kaldığını söyledi. Toplantının 12 Şubat'ta yapılması kararlaştırıldı.*

11 Şubat akşamı Schuschnigg yanına Dışişleri yardımcısı Guido Schmidt'i alarak özel bir trenle ve büyük bir gizlilik içinde Salzburg'a hareket etti. Oradan otomobile binerek sınırı geçecek, ertesi sabah Hitler'in dağ evinde bulunacaktı. Bunun kötü bir seyahat olacağını ne bilsindi?

BERCHTESGADEN GÖRÜŞMESİ: 12 ŞUBAT 1938

Avusturyalı ziyaretçileri sınırda Papen karşıladı ve soğuk kış sabahında Papen Schuschnigg'e "pek neşeli " göründü. Papen, Führer'in nasılsa Berghof'a gelen üç generalin de görüşmede bulunmasına Schuschnigg'in itiraz etmeyeceğini umduğunu kibarca söyledi. Bu üç general şunlardı: OKW'nin yeni başkanı Keitel, Bavyera Avusturya sınırındaki askeri kuvvetlerin komutanı General Reichenau ve bu bölgedeki hava kuvvetlerinin başında bulunan General Sperrie.

Papen sonraları, ziyaretçilere verdiği bu bilginin "hiç de hoşlarına gitmediğini" hatırlamıştır. Schuschnigg, bu konuda "yapacağı çok bir şey olmadığı" için teklife pekala dediğini elçiye söylediğini yazar. Cizvit eğitimi görmüş bir aydın olan Schuschnigg belli ki pirelenmişti.

Böyle olduğu halde yine de karşılaşacağı şeylere hazırlıklı değildi. Hitler Avusturya Başbakanı ile yardımcısını villasının merdiveninde karşıladı. Üzerinde hücum taburlarının giydiği kahverengi ceket ile siyah pantolon vardı. Yanında üç general duruyordu. Schuschingg bunun dostça, ama resmi bir karşılama olduğunu anladı. Birkaç dakika

* 12 Şubat, Dollfuss hükümetinin Avusturya Sosyal Demokratlarını öldürttüğü günün dördüncü yıldönümüydü. Schuschingg o zaman Dollfuss kabinesinde üye idi. 12 Şubat 1934'de on yedi bin hükümet askeri ve faşist milisi Viyana'daki işçi mahallelerini topa tutmuş, bin kadar kadın, erkek ve çocuk ölmüş, üç dört bin kişiden fazla da yaralanan olmuştu. Demokratik hürriyetler kaldırılmış. Avusturya o günden sonra önce Dollfuss'un, sonra da Schuschnigg'in dinci-faşist diktası altına girmişti. O günlerde gerek Berlin ve gerekse Viyana'da bulunan bizlerin de tanıklık edeceği gibi, Nazilerinkinden muhakkakki daha yumuşak bir yönetimdi bu ama, Avusturya halkının hürriyetini elinden almış ve Habsburg'ların son zamanlarında olduğundan daha ağır baskılar altına koymuştu. Yazar bu konuyu **Midcentury Journey** adlı kitabında daha geniş olarak ele almıştır.

sonra ikinci kattaki büyük çalışma odasında Hitler'le başbaşa kalmıştı. Çalışma odasının büyük pencereleri, tepeleri karla örtülü muhteşem Alp dağlarıyla, bu dağların arkasında kalan ve her iki adamın da doğum yeri olan Avusturya'ya bakıyordu.

O sırada kırk bir yaşında olan Kurt von Schuschnigg, kendisini tanıyanların söylediği gibi, eski Avusturya kibarlığını almış kusursuz bir adamdı; görüşmeye, manzaranın güzelliğinden havanın, iyiliğinden söz açmakla ve bu odanın kimbilir ne kadar önemli olaylara sahne olduğunu hatırlatarak birkaç övücü söz söylemekle başlamak onun için anormal sayılmazdı. Ama Adolf Hitler onun sözlerini kesti. "Biz buraya güzel havadan ya da manzaradan söz etmek için gelmedik," dedi. Ve sonra başladı fırtına. Avusturya Başbakanının sonradan söylediğine göre, konuşma artık iki saat "hemen hemen tek yanlı olarak" geçti.*

> "Dostça bir politikadan kaçınmak için elinizden geleni yaptınız (diye Hitler öfkeyle anlatmaya başladı)... Bütün Avrupa tarihi aralıksız bir ihanet hareketinden ibarettir. Geçmişte böyleydi ve bugün de böyledir. Bu tarihsel paradoksa bir son vermek zamanı gelmiş de geçmiştir bile. Ve Herr Schuschnigg, size dosdoğru söylüyorum ki, artık bütün bunlara bir son vermeye kesinlikle karar almış bulunuyorum. Alman İmparatorluğu büyük bir devlettir ve eğer kendi sınır sorunlarını kendisi çözerse kimse sesini çıkaramaz ona."

Hitler'in birdenbire öfkelenmesine şaşıran sakin tavırlı Avusturya Başbakanı uzlaşıcı durumunu değiştirmemeye, ama geri çekilmemeye de çalıştı. Avusturya'nın Alman tarihindeki yeri konusundaki görüşünün ev sahibinin görüşünden ayrı olduğunu söyledi. "Avusturya'nın bu bakımdan yaptığı yardım oldukça önemlidir," dedi.

> HİTLER: Hayır, kesinlikle sıfır. Size söylüyorum, tam sıfırdır. Avusturya bütün tarihi boyunca her milli fikri sabote etmiştir; ve bütün bu sabotajları yapanlar da Habsburg'larla Katolik kilisesidir.**

* Schuschnigg sonradan bu tek yanlı konuşmanın "önemli parçalarını" aklında kaldığı gibi yazmıştır. Gerçi bu bir tutanak değildir, ama işe yarar. Bundan başka yalnız sonraki olaylar değil, o gün Berghof'da bulunan Papen, Jodi ve Guido Schmidt'in de söyledikleri, bu konuşmayı doğruluyor. Ben burada Schuschnigg'in Austrian Requiem adlı kitabını ve Nürnberg'de verdiği ifadeyi esas aldım.[4]

** Hitler'in, önceki bölümlerde anlattığımız gibi, Linz ve Viyana'da Avusturya-Almanya tarihi konusunda edindiği çarpık görüşlerini hâlâ değiştirmediği anlaşılıyor.

SCHUSCHNIGG: Bunumla beraber Avusturyalıların çoğunun yaptığı işler German kültürünün bir parçasıdır. Örneğin, Beethoven...

HİTLER: Ha... Beethoven mi? Bakın size söyleyeyim mi, Beethoven aşağı Ren'den gelmiştir.

SCHUSCHNIGG: Ama, birçokları gibi o da ülke olarak Avustura'yı seçmiştir kendine...

HİTLER: Olabilir. Bakın size bir daha söylüyorum, işler böyle sürüp gidemez. Benim tarihsel bir görevim var ve bu görev yerine getirilecektir. Çünkü Tanrının takdiridir bu... Benimle birlik olmayan ezilecektir... Hiçbir Almanın şimdiye kadar seçmediği zor bir yol seçmiş bulunuyorum; Alman tarihinin en büyük başarısını sağladım. Herhangi bir Almanın başarısından daha büyüktür bu. Ve bunu kuvvete baş vurarak yapmadım, dikkatinizi çekerim. Halkımın sevgisinden kuvvet aldım.

SCHUSCHNIGG: Sayın Başbakan, gerçekten bunlara inanmak istiyorum."

Bu şekilde bir saat kadar konuşulduktan sonra Schuschnigg yakındığı şeyleri birer birer saymasını karşısındakinden ister. "Daha iyi bir anlaşmaya varılmasını önleyen engelleri mümkün olduğu kadar kaldırmak için her şeyi yapacağız,"der.

HİTLER: Bunu siz söylüyorsunuz, Herr Schuschnigg. Ama ben size söyleyeyim ki, Avusturya sorunu denilen şeyi şu ya da bu şekilde çözeceğim ben."

Sonra Hitler Avusturya'nın Alman sınırını takviye ettiği konusunda uzun bir nutka başlar, Schuschnigg bu suçlamayı kabul etmez.

HİTLER: Bana bakın, Avusturya'da bir tek taşı yerinden oynattığınızda bunun ertesi gün benim kulağıma gelmeyeceğini sanıyorsanız yanılıyorsunuz... Bir emir vermeme bakar; bir gece içinde o sizin gülünç savunma sisteminiz yerle bir olur. O zaman beni yarım saat bile geciktire-bileceğinizi umabilir misiniz, ha?... Ben Avusturya'yı böyle bir akibetten korumayı çok isterim, çünkü böyle bir hareket kan akıtmayı gerektiriyor. Ordudan sonra içeriye S.A.'lar ve Avusturya Lejyonu girecek, o zaman onların haklı intikamını kimse durduramayacaktır. Ben bile durduramayacağım."

Hitler, bütün tehditlerden sonra Avusturya'nın tecrit edilmiş ve dolayısıyla çaresiz durumda olduğunu Schuschnigg'e hatırlattı (diplomatik nezaket Schuschingg'e unvanıyla hitap edilmesini gerektirdiği halde Hitler karşısındakini adıyla çağırıyordu).

HİTLER: Dünyada herhangi bir kimsenin kararlarımı değiştireceğini sakın bir an bile düşünmeyiniz. İtalya mı? Mussolini'yle aynı görüşteyiz. İngiltere mi? Avusturya için İngiltere kılını bile kıpırdatmaz... Ya Fransa?"

Fransa'nın Almanya'yı durdurabilseydi Ren'de durdurabileceğini, "o zaman Almanya'nın geri çekilmek zorunda" kalabileceğini söyledi. "Ama artık Fransa çok geç kalmıştır," dedi.

Son olarak da şunları söyledi:

HİTLER: Herr Schuschingg, size bir kere daha ve son olarak anlaşma fırsatı veriyorum. Ya şimdi burada bir çözüm buluruz, ya da olaylar başka bir yol izler... Düşününüz, Herr Schuschingg, tekrar tekrar düşününüz. Yarın öğleden sonraya kadar tekleyebilirim ancak."

Alman Başbakanının şartları tam olarak nelerdi? Schuschnigg bunu sordu.

Hitler, "Bugün öğleden sonra konuşuruz," dedi.

Yemek sırasında Hitler'in "çok keyifli olduğunu" Schuschnigg hayretle gördü. Özellikle atlar ve evler üzerinde durmadan konuşuyordu. Dünyanın o zamana kadar gördüğü binaların en yükseklerini yapacaktı. Schuschingg'e, "Amerikalılar görecekler," diyordu, "Almanya'nın Amerika'daki binalardan daha büyük, daha iyi binalar yaptığını görecekler." Papen'e göre zavallı Avusturya Başbakanı pek "tedirgin ve düşünceli" görünüyordu. Sigara tiryakisi olduğu halde Hitler'in yanında içmesine izin verilmemişti. Yandaki odada kahveler içildikten sonra Hitler özür dileyerek çekildi ve Schuschnigg de ancak o zaman bir sigara yakmak fırsatını buldu. Dışişleri Yardımcısı Guido Schmidt'e kötü haberleri de o sırada verebildi. Az sonra işler daha da sarpa saracaktı.

İki Avusturyalı, küçük bir antrede sinirlerini yatıştırdıktan sonra, yeni Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop'la Papen'in yanına alındılar. Ribbentrop kendilerine daktilo ile yazılmış iki sayfalık bir "anlaşma" tasarısı verdi; bunların Hitler'in son istekleri olduğunu ve tartışılmasına kendisinin izin vermediğini söyledi. Hemen imza etmeleri gerekiyordu. Schuschnigg sonunda Hitler'den kesin bir şey elde ettiğinden ötürü memnundu. Ama belgeyi okur okumaz memnunluğundan eser kalmadı. Çünkü aslında bu, Avusturya hükümetinin bir hafta içinde

Nazilere teslim olmasını isteyen bir Alman ültimatomuydu.

Avusturya'da Nazi Partisi'ne karşı konulmuş olan yasak kaldırılacaktı; hapiste bulunan bütün Naziler affedilecekti; Nazi taraftarı Viyanalı avukat Dr. Seyss-İnquart İçişleri Bakanı olacak ve kendisinin polis ve emniyet üzerinde yetkisi tanınacaktı. Nazi taraftarlarından Glaise Horstenau da Savaş İşleri Bakanlığına getirilecek, Alman ordusuyla Avusturya ordusu arasında daha yakın ilişkiler kurulması için birtakım tedbirler alınacak ve yüz subayın sistemli olarak değiştirilmesi bu tedbirler arasında bulunacaktı. Son istek de şuydu: "Avusturya'nın Alman ekonomik sistemine katılması için gereken hazırlıklar yapılacak. Bu amaç için Dr. Fischboeck (bir Nazi taraftarı) Maliye Bakanı olacaktır."[5]

Schuschnigg, sonradan yazdığı gibi, ültimatomu kabul etmesinin Avusturya'nın bağımsızlığına son vermek olacağını hemen anladı.

> "Ribbentrop bana istekleri hemen kabul etmemi tavsiye etti. Ben olmaz dedim ve Berchtesgaden'e gelmeden önce Papen ile varmış olduğum anlaşmayı hatırlattım; Ribbentrop'a da bu kadar akıldışı isteklerle karşılaşmaya hazır olmadığımı söyledim...."[6]

Ama Schuschnigg bu istekleri kabule hazır mıydı? Hazır olmadığını Ribbentrop gibi bir alık bile anlayabilirdi. Bütün problem şuydu: İmzalamalı mıydı? Genç Avusturya Başbakanı bu zor ve kesin anda yumuşamaya başlamıştı. Kendi anlatışına göre, "Almanya'nın iyi niyetine güvenip güvenmeyeceğini, Alman hükümetinin hiç olmazsa pazarlıkla kendine düşenleri yapıp yapmayacağını" anlamak istedi.[7] "Olumlu" cevap aldığını söylüyor kendisi.

Sonra Papen, Schuschnigg'in üzerinde işlemeye başladı. Kaypak elçi, ültimatomu okuduğu zaman "hayret" ettiğini kabul ediyor: "Avusturya'nın egemenliğine teminatsız olarak müdahale etmek demekti bu." Schuschnigg'in yazdığına göre, Papen kendisinden özür diledi ve şartların kendisi için "tam bir sürpriz" olduğunu söyledi. Bununla birlikte, Avusturya Başbakanına imza etmesini öğütledi.

> "Bundan başka, anlaşmayı imzalar da isteklerini kabul edersem, Hitler'in anlaşma şartlarını yerine getireceğinden emin olmamı, Almanya'nın o andan itibaren bu anlaşmaya bağlı kalacağını ve Avusturya için yeni zorlukların bahis konusu olmayacağını söyledi."[8]

Sonuncusu Nürnberg'de verilmiş olan yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığına göre Schuschnigg yalnız yumuşamakla kalmıyor, saflığından da yararlanılmasına aldırmıyordu.

Dayanmak için bir tek şansı kalmıştı. Yeniden Hitler'in yanına çağırıldı. Hitler çalışma odasında sinirli sinirli bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.

> HİTLER: Herr Schuschingg... belge işte burada. Tartışılacak bir şey yok. Tek harfini bile değiştirecek değilim. Ya olduğu gibi imzalar ve istekleri üç gün içinde yerine getirirsiniz, ya da ben Avusturya üzerine yürüyorum."[9]

Schuschnigg teslim oldu. İmza etmek istediğini söyledi. Ama Avusturya Anayasasına göre böyle bir anlaşmayı ancak Cumhurbaşkanının imza etmeye ve yürütmeye yetkili olduğunu hatırlattı. Bundan ötürü, anlaşmayı imzalaması için Cumhurbaşkanına başvuracağını söyledi; ama hiçbir garanti veremeyeceğini de belirtti.

Hitler, "Garanti edeceksiniz!" diye bağırdı.

Schuschnigg, "İmkansız, Sayın Başbakan," diye cevap verdiğini söylüyor.[10]

"(Schuschnigg'in sonradan anlattığına göre) Bu cevap üzerine Hitler sanki aklını kaybetti. Kapılara doğru koştu, açtı ve bağırdı: 'General Keitel!' Sonra bana dönerek 'Sizi sonra çağırırım,' dedi."[11]

Bu tam bir blöftü, ama generallerin bütün gün orada bulunduklarını bilen şaşkın Avusturya Başbakanı belki bunun farkında değildi. Papen'in anlattığına göre, Keitel sonradan kendisine şunu açıklamış: İçeri girdiği ve emirlerini öğrenmek için geldiğini söylediği sırada, Hitler kendisini gülerek karşılamış ve kıs kıs gülerek, "Emir filan yok," demiş." Sizin yalnız buraya gelmenizi istedim, o kadar."

Ama dışarda bekleyen Schuschingg ile Dr. Schmidt bu numarayı yuttular. Schmidt Başbakanının kulağına, eğer beş dakika içinde ikisi de tutuklanırsa şaşmayacağını fısıldadı. Otuz dakika sonra Schuschnigg yeniden Hitler'in yanına alındı.

> "Fikrimi değiştirmeye karar verdim, hayatımda ilk defa olarak (dedi Hitler). Ama sizi uyarıyorum, bu son şansınızdır. Anlaşmayı yürütmek için size üç günlük ek bir süre daha veriyo-rum."[12]

Alman diktatörünün verebileceği son tavizdi bu. Anlaşmanın son

şekli sonradan biraz yumuşatıldı; ama, Schuschnigg'in sonradan söylediğine göre, pek önemli bir değişiklik yapılmadı. Schuschnigg imzaladı. Avusturya'nın ölüm fermanıydı bu imzalanan.

İnsanların zor karşısında tutumları karakterlerine ve çoklukla da sürprizlere göre değişir. Selefinin başını yiyen tatlı-sert politikada oldukça genç olmasına rağmen tecrübeli bir politikacı sayılan Schuschnigg'in cesur bir adam olduğuna da pek az kimsenin şüphesi vardı. Buna rağmen Schuschnigg'in 11 Şubat 1938'de, korkunç bir silahlı saldırı tehdidi altında teslim olması, kendi yurttaşları ile bu önemli dönemi gözleyenler ve tarihçiler arasında birtakım şüpheler yaratmıştır. Teslim olmak gerekli miydi? Başka bir çare yok muydu? İngitere ile Fransa'nın, Hitler'in sonraki saldırıları karşısındaki davranışlarına bakılacak olursa, Hitler'in Avusturya üzerine yürüdüğü takdirde bu devletlerin Avusturya'nın yardımına koşacaklarını sanmak yersiz olurdu. Ama Hitler o ana kadar ne Alman sınırlarını geçmiş, ne de kendi halkını ve dünyayı böyle gelişigüzel bir saldırıya hazırlamıştı.

Alman ordusu Fransa ile İngiltere'nin herhangi bir müdahalesi halinde bir savaşı göze alacak durumda sayılmazdı. Ama Berchtesgaden'de varılan "anlaşma"nın sonucu olarak, yerli Nazilerle Almanların çevirdiği dolaplar Avusturya'yı birkaç hafta içinde öyle bir duruma getirecektir ki, Hitler Avusturya'yı, 11 Şubat'ta olduğundan daha az bir dış müdahale tehlikesini göze alarak eline geçirebilecektir. Nitekim Schuschnigg de, sonradan yazdığı gibi, Hitler tarafından iler sürülen istekleri kabul etmenin "Avusturya hükümetinin bağımsızlığına büsbütün son vermekten başka bir şey" olmadığını anlamıştı.

Geçirdiği imtihan kendisini sersemletmişti herhalde Yurdunun bağımsızlığına malolacak belgeyi tabanca tehdidi altında imzaladıktan sonra Hitler'le garip bir konuşma yaptı. Bu konuşma sonradan yazdığı kitapta vardır. "Sayın Başbakan bugün dünyadaki çeşitli buhranların barışçı yollarla çözüleceğine inanıyorlar mı?" diye sordu. Führer, saf bir tavırla, bütün sorunların çözüleceğini söyledi. "Ama öğütlerim dinlenecek olursa," dedi. Bunun üzerine Schuschnigg, yüzünde hiçbir alay belirtisi olmadan, şunu söyledi: "Şu anda dünyanın durumu daha iyiye doğru gidiyor demektir, öyle değil mi?"[13]

Böyle bir anda böyle bir söz söylenmez gibi gelir insana, ama düşük Avusturya Başbakanının kendisi, bu sözü söylediğini kabul

ediyor. Hitler Schuschnigg'i avucunun içine almak için tahkir edici bir hareket daha yaptı. Schuschnigg basına verilecek bildiride 1936 andlaşmasına bağlı kalındığının tekrarlanmasını isteyince hemen bağırdı: "Yo, hayır! Önce anlaşmamızın şartlarını yerine getirmelisiniz. Basına şöyle denilecek; 'Bugün Führer ve Başbakanla Avusturya Başbakanı Berghof'ta görüştüler.' Hepsi o kadar." Schuschnigg'le Schmidt, Hitler'in akşam yemeği çağrısını kabul etmeyerek otomobille dağlardan Salzburg'a indiler. Gri ve sisli bir akşamdı. Yine Papen sınıra kadar onlara arkadaşlık etti. Otomobilde, kendi deyimiyle, "insanın üstüne basan bir sessizlik" vardı. Papen Avusturyalı dostlarını elinden geldiğince neşelendirmekten kendini alamadı.

"Gördünüz ya, " dedi onlara, "Führer ara sıra nasıl oluyor! Ama eminim bir dahaki sefer daha başka türlü olacak. Bakın Führer ne kadar tatlı bir adam olabilir, o zaman görürsünüz."*

DÖRT HAFTA SÜREN KOMA: 12 ŞUBAT - 11 MART, 1938

Hitler, ültimatomu yerine getireceğine dair "sağlam bir cevap" vermek üzere Schuschnigg'e dört günlük bir süre tanımış -15 Şubat Çarşamba gününe kadar- ve ültimatomun somut şartlarını uygulamak üzere de ayrıca üç günlük bir süre -18 Şubat'a kadar- daha tanımıştı. Schuschenigg 12 Şubat sabahı Viyana'ya döndü ve hemen Cumhurbaşkanı Miklas'la konuştu. Wilhelm Miklas çalışkan, sıradan bir adamdı. Viyanalılar, hayatta en büyük başarısının bol çocuk yetiştirmek olduğunu söylerlerdi. Ama bu adamda köylülerde bulunan bir çeşit sağlamlık vardı ve elli iki yıllık devlet memurluğunun sonunda çıkan bu buhranda başka herhangi bir Avusturyalıdan daha büyük bir cesaret gösterdi. Hitler'e Avusturyalı Nazilerin affı gibi bazı tavizler vermek istiyordu, ama Seyss-Inquart'ın "yarın sabah Cumhurbaşkanının mukavemetini ortadan kaldıracağını" umduğunu söyledi. Aynı akşam saat 7.30'da Hitler, General Keitel'in Avusturya'ya askeri baskı yapılması üzerine hazırlamış olduğu emirleri onayladı.

* Papen bunu başka türlü anlatıyor (Papen'in Memoirs, s, 420'ye bakınız), ama Schuschnigg'inki daha doğru gibi.

"Avusturya'ya karşı askeri hazırlıklarla sonuçlanabilecek, yanlış, ama inanılır haberler yayınız."[14]

Nitekim Schuschnigg Berchtesgaden'den ayrılır ayrılmaz, Hitler, Avusturya Başbakanına dediklerini yaptırmak için birtakım uydurma askeri hareketlere girişti. Jodl güncesinde durumu şöyle kaydediyor:

"*13 Şubat.* Öğleden sonra General Keitel Amiral Canaris* ile beni evine çağırdı. Führer'in ayın 15'ine kadar askeri manevralarla askeri baskının devam ettirilmesini emrettiğini söyledi. Alınacak tedbirlere ait teklifler hazırlanarak telefonla Führer'in onayına sunulmuştur.

14 Şubat. Etki çabuk ve kuvvetli oldu. Avusturya Almanya'nın ciddi askeri hazırlıklara girişti̇ğini sandı."[15]

General Jodl durumu hiç de abartmıyordu. Cumhurbaşkanı silahlı istila tehdidinden önce yelkenleri suya indirdi; Schuschnigg, verilen sürenin son günü, 15 Şubat'ta, Berchtesgaden anlaşmasının 18 Şubat'tan önce uygulanacağını elçi von Papen'e resmen haber verdi. 16 Şubat'ta Avusturya hükümeti Naziler için genel af ilan etti Dollfuss'un öldürülmesi dolayısiyle mahkum olanlar da affa uğradı. Kabine yeniden kuruldu ve Arthur Seyss-Inquart Güvenlik Bakanı oldu. Bu Nazi bakan hemen ertesi gün Berlin'e koştu ve Hitler'den emirlerini aldı.

Quisling'lerin ilki olan Seyss-Inquart, 1918 yılından beri Avusturya'nın Almanya ile birleşmesini isteyen kibar, zeki, genç bir Viyanalıydı. Aslında Birinci Dünya Savaş'ından sonra hemen hemen herkes Avusturya'nın Almanya ile birleşmesini istiyordu. Nitekim, ateşkes anlaşmasının imzalandığının ertesi günü, 12 Kasım 1928'de, Habsburg hanedanını deviren ve Avusturya Cumhuriyetini ilan eden Viyana'daki geçici Milli Meclis "Alman Avusturyasının Alman Cumhuriyetinin ayrılmaz bir parçası" olduğunu söyleyerek bir *Anschluss* yaratmaya çalışmıştı. Zaferi kazanmış olan Müttefikler buna izin vermediler. Hitler 1933'de iktidara geçtiği zaman, Avusturyalıların çoğunluğu küçük ülkelerinin Nazi Almanyasıyla birleşmesine karşıydılar. Bu kesindi. Ama, Nürnberg'deki duruşması sırasında açıkladığı gibi, Seyss-Inquart'a göre *Anschluss*'tan şaşmayanlar Naziler oldu ve o da bu yüzden Nazileri destekledi. Partiye katılmadı ve partinin yaptığı aşırı işlere de karışmadı. Daha çok saygıdeğer bir Avusturyalı Nazi rolü oynadı; 1936 Temmuz anlaşmasından sonra Devlet Danışmanı tayin edilince,

* Wilhelm Canaris OKW'nin Haberalma Bürosu (Abwehr) başkanıydı.

Papen'in ve öteki Alman memurlarıyla ajanlarının yardımıyla altan alta çalışmaya başladı. Gariptir ki, gerek Schuschnigg ve gerekse Miklas, sonuna kadar ona güvendiler. Schuschnigg gibi sağlam bir Katolik olan Miklas, sonradan, Seyss'in "her zaman kiliseye" gitmesine aldandığını itiraf etmiştir. Avusturya Başbakanının Seyss-Inquart'a karşı beslediği güven, Seyss'in koyu Katolik olmasından, Birinci Dünya Savaşı'nda, Schuschnigg'in ağır yaralandığı Tirollülerin *Kaieserjaeger* alayında askerlik yapmış olmasından ileri geliyordu. Ne yazık ki Schuschnigg'in, insanları daha iyi anlamak için kafasında daha sağlam bir ölçü yoktu. Belki de Nazi bakanı alelade rüşvetlerle yola getireceğini umuyordu. Seyss-Inquart bir yıl önce Devlet Danışmanlığından istifa etmeye kalktığı zaman kendisine teklif edilen 500 doların, üzerinde nasıl büyük bir etki yaptığını ve bu ufak parayı alır almaz nasıl istifadan vazgeçtiğini Schuschnigg kendisi kitabında anlatır. Ama Hitler, Schuschnigg'in az sonra öğreneceği gibi, genç hırslı avukatın önüne çok daha göz kamaştırıcı paralar atıyordu.

Hitler, Blomberg-Fritsch buhranı ve Avusturya'ya oynadığı oyun yüzünden 30 Ocak'tan beri ertelediği ve uzun zamandan beri beklenen *Reichstag* konuşmasını 20 Şubat'ta yaptı. Her ne kadar bu konuşmasında Schuschnigg'in gösterdiği "anlayış"tan ve Avusturya ile Almanya arasında daha yakın ilişkilerin kurulması hususundaki "yürekten isteği"nden söz ettiyse de -bunlar Başbakan Chamberlain'i etkilemek için söylenmiş birtakım yalanlardı- Führer, aynı zamanda, bir uyarımda da bulundu. Bu uyarım Londra'da pek önemsenmedi ama, Viyanalıların, hele Praglıların kulaklarına bu yüzden kar suyu kaçtı.

> "Sınırlarımıza bitişik olan iki devletin içinde on milyondan fazla Alman yaşamaktadır. Bir hususta hiç şüpheye düşülmemelidir. Alman İmparatorluğundan siyasi bakımdan uzak bulunmak, hakların elden alınması demek değildir. Yani, kendi kendini yönetme hakkı kaldırılamaz. Yanında, bütün ulusun kaderini ve Weltanschauung'unu benimsediği için boyuna büyük ıstıraplar çeken ırkdaşlarının yaşadığını bilmek bir dünya devleti için tahammül edilmez bir şeydir. Sınır boylarımızda siyasi ve manevi özgürlüklerini kendi çabalarıyla elde edemeyecek durumda bulunan Alman halklarını korumak Alman İmparatorluğunun çıkarınadır."[16]

Böylelikle Hitler, bundan sonra yedi milyon Avusturyalının, Çekoslovakya'da yaşayan üç milyon Südet Almanının geleceğiyle yalnız Almanya'nın ilgileneceğini açıkça ve çekinmeden ilan etmiş oluyordu.

Schuschnigg dört gün sonra -24 Şubat'ta- Avusturya Bundestag'ında yaptığı bir konuşmada Hitler'e cevap verdi. (Avusturya *Bundestag*'ındaki milletvekilleri de Alman *Reichstag*'ındakiler gibi tek parti diktatörlüğünün seçtiği adamlardı.) Schuschnigg Almanya'ya karşı yine uzlaklaşurıcı bir tavır takındı, ama Avusturya'nın verebileceği tavizlerin sınırına geldiğini belirtip, "Dur'u çekmeliyiz artık ve, 'Buraya kadar, daha ileri gidilemez!' demeliyiz," dedi. Avusturya'nın hiçbir zaman bağımsızlığından kendi isteğiyle vazgeçmeyeceğini belirterek sözlerine büyük bir çağrı ile son verdi; "Kırmızı-Beyaz-Kırmızı (Avusturya bayrağı), ölünceye kadar!" (Almancada bu söz kafiyelidir.)

Schuschnigg savaştan sonra yazdığı kitapta, "Şubatın yirmi dördü benim için çok önemli bir tarihti," diyor. Meydan okuyan söylevine Führer'in nasıl bir tepki göstereceğini heyecanla bekliyordu. Papen ertesi gün Berlin'e telgraf çekerek söylevin ciddiye alınmamasını Dışişleri Bakanlığı'na tavsiye etti. Schuschnigg, diyordu, içerdeki durumunu düzeltmek için daha çok kendi milliyetçi duygularını açıkladı; Berchtesgaden'de verdiği tavizler yüzünden kendisini devirmek için Viyana'da birtakım komplolar hazırlanıyordu. Bu arada Papen Berlin'e şunu da bildiriyordu: "Seyss-Inquart'ın çalışmaları plana göre yürümektedir."[17] Ertesi gün Papen, yıllardan beri çevirdiğ dolaplar tam meyvesini vermek üzereyken Avusturya Başbakanı'ndan resmen özür diledi ve kayak yapmak üzere Kitzbuehl'e gitti.

Hitler'in, Avusturya radyolarından verilen 20 Şubat tarihli konuşması bütün Avusturya'da Nazi gösterilerine sebep olmuştu. 24 Şubat'ta, Schuschnigg'in cevabı radyoda okunurken, Graz'da yirmi bin kişilik çılgın bir Nazi kalabalığı şehir meydanına yürüdü; hoparlörleri alaşağı etti; Avusturya bayrağını yırttı ve yerine Almanya'nın gamalı haç bayrağını astı. Polisin yönetimi şahsen Seyss-Inquart'ın elinde bulunduğu için Nazi gösterilerini önlemek üzere hiçbir şey yapılmadı. Schuschnigg hükümeti yıkılıyordu.

Yalnız siyasi değil, ekonomik anarşi de başlamıştı. Gerek dışardan ve gerekse mahalli halk tarafından bankalardan büyük miktarda paralar çekiliyordu. Tedirgin olan yabancı firmalar Viyana'ya verdikleri siparişleri iptal ediyorlardı. Avusturya ekonomisinin belli başlı kaynaklarından biri olan yabancı turistler korkularından gelmez olmuşlardı. Toscanini "Avusturya'daki siyasi gelişmelerden ötürü" her

yaz on binlerce turist çeken Salzburg Festivalin'de bulunamayacağını New York'tan bildirmişti. Durum gün geçtikçe o kadar kötüleşiyordu ki, Habsburg tahtına hak iddia eden ve sürgünde yaşayan genç Otto Habsburg bu sırada Belçika'dan bir mektup gönderdi ve Schuschnigg'in sonradan açıkladığına göre, İmparatorluk ordusunun eski bir subayı olarak içtiği anda bağlı kaldığını, Avusturya'yı kurtarmak için gerekli gördüğü takdirde kendisini Başbakan tayin etmesini Başbakandan rica etti.

Umutsuzluğa kapılan Schuschnigg son bir çare olarak Avusturya işçilerine başvurdu. Yukarıda anlatıldığı gibi, Dollfuss hükümetinin 1934'de yürüttüğü amansız ve seri politika sonunda Avusturya işçilerinin özgür sendikaları ile siyasi partileri olan Sosyal Demokrat Parti kapatılmıştı. Avusturya seçmenlerinin yüzde 42'si işçiydi. Eğer son dört yıl içinde Başbakan kendi dar, dinci-faşist diktatörlüğünden ötesini görebilse de Nazi aleyhtarı ılımlı bir demokratik koalisyon kurarak işçilerin desteğini sağlayabilseydi, oldukça küçük bir azınlık olan Nazilerle kolayca başa çıkılmış olurdu. Ama Schuschnigg böyle bir adım atacak çapta adam değildi. İnsan olarak dürüst ve alçak gönüllüydü; ama, o da, birçok Avrupalılar gibi, Batı demokrasisini sevmiyordu ve disiplinli tek parti yönetiminin büyüsüne kapılmıştı.

Fabrikalardan gelen ve birçokları Nazilerle birlikte hapisten çıkan Sosyal Demokratlar 4 Mart'ta bir heyet halinde Başbakanın çağrısına cevap verdiler. Bütün olup bitenlere rağmen hükümetin milli bağımsızlığı savunmasına yardım etmeye hazır olduklarını bildirdiler. Bütün istedikleri, Başbakanın Naziler için tanımış olduğu haklardı; emekçi sınıfının da bir partisi olmasını ve ilkelerini açıkça yaymasını istiyorlardı. Schuschnigg bunu kabul etti, ama artık çok geç kalmıştı. Martın 3'ünde, her zaman iyi haber alan General Jodl güncesine şu kaydı düştü: "Avusturya sorunu kritik bir durum almaya başladı. Buraya 100 subay celbedilecek. Führer, subayları bizzat kendisi görmek istiyor. Avusturya silahlı kuvvetlerinin bize karşı daha iyi savaşmalarını değil, hiç savaşmamalarının garantiye alacaklar."

Schuschnigg, Nazilerin vilayetleri ele geçirmeyi başladıkları Şubatın son günlerinde aklına gelen son bir çareye bu kritik zamanda başvurmaya karar verdi: Bir plebisit yapacaktı. Avusturya halkına "özgür, bağımsız, sosyal adalete dayanan, Hıristiyan ve birleşmiş bir

Avusturya'dan" yana olup olmadığını soracaktı.*

"Kesin bir karar almanın zamanı geldiğini anladım (diye yazıyor sonradan). Bir iki hafta sonra kafamıza yumruk indirilinceye kadar elimizi kolumuzu bağlayıp beklemek bana sorumsuzluk gibi göründü. Son ve büyük bir çaba isteyen oyunda kozlar oynanacaktı."[19]

Schuschnigg, Berchtesgaden'den döndükten az sonra, Hitler'in tehditlerini Avusturya'nın koruyucusu Mussolini'ye haber verdi; Mussolini de hemen kendisine İtalya'nın Avusturya konusundaki tutumunun değişmediğini bildirdi. Schuschnigg Roma'daki askeri ataşesini 7 Mart'ta Mussolini'ye gönderdi, olaylar dolayısıyla "belki bir plebisite başvuracağını" kendisine bildirdi. İtalyan diktatörü bunun bir hata olduğu cevabını verdi. "C'e un errore!" dedi. Schuschnigg'in Mussolini'den işittiği son söz oldu.

Schuschnigg 9 Mart akşamı Innsbruck'ta verdiği bir söylevde, dört gün sonra, yani 13 Mart Pazar günü, bir plebisit yapılacağını ilan etti. Bu umulmayan haber Hitler'i deliye çevirdi. Jodl'un güncesindeki 10 Mart tarihli kayıt, Berlin'deki ilk tepkiyi şöyle anlatıyor:

"Schuschnigg birdenbire ve bakanlarına danışmadan, 13 Mart Pazar günü bir plebisit yapılacağını ilan etti...

Führer buna göz yummamaya kararlı. Aynı gece, 9 Mart'ı 10 Mart'a bağlayan gece, Goering'i çağırdı. General v. Reichenau Kahire Olimpiyat Komitesi'nden geri çağrıldı. General v. Schobert'e (Avusturya sınırındaki Münih Askeri Bölge Komutanı) ve... Palatinate'de bulunan... (Avusturyalı) Glaise-Hostenau'ya gelmeleri emredildi. Ribbentrop Londra'da kalıyor. Dışişleri Bakanlığı'na Neurath bakıyor."[20]

Ertesi gün, 10 Mart Perşembe günü, Berlin büyük bir telaş içindeydi. Hitler Avusturya'yı işgal etmeye karar vermişti. Bu karar elbetteki generalleri şaşırtmıştı. Eğer Schuschnigg'in Pazar günü yapacağı plebisitin zorla durdurulması gerekirse ordu Cumartesi günü Avusturya'ya girecekti. Böyle bir acele hareket için gerekli planlar hazır değildi. Hitler sabah saat 10'da Keitel'i yanına çağırdı, ama General, Führer'in yanına çıkmadan önce, Jodl ve OKW'nin *Fuehrungsstab*

* Savaştan sonra bir Avusturyalı Nazinin Viyana'da mahkemesi sırasında Cumhurbaşkanı Miklas, plebisit fikrini Schuschnigg'e Fransa'nın verdiğini söyledi. Papen, hatıralarında, Başbakanın yakın dostu olan Viyana'daki Fransız Elçisi M. Puaux'nun "plebisit fikrinin babası" olduğunu yazar. Bununla birlikte Schuschnigg'in sorumluluğu kendi üstüne almış olduğunu da kabul eder.[18]

(Harekat Dairesi) Başkanı General Max von Veibahn ile görüştü. Becerikli Jodl, Habsburg tahtına Otto'nun getirilmesi halinde uygulanmak üzere hazırlanmış özel bir Otto Durumu bulunduğunu hatırladı. Avusturya'ya karşı girişilecek askeri harekata dair başka bir plan bulunmadığı için, Hitler bu planı uygulamaya karar verdi. "Otto Durumunu hazırlayın!" diye emretti

Keitel, Genelkurmay Başkanı General Beck'le konuşmak üzere Bendlerstrasse'deki OKW Karargahına koştu. Otto Planının ayrıntılarını sorduğunda Beck şu cevabı verdi: "Hiçbir şey hazırlamadık, hiçbir şey yapılmadı, hiçbir şey yok." Beck de Başbakanlığa çağrıldı. O sırada bir tümenin komutasını devralmak için Berlin'den ayrılmak üzere bulunan General von Manstein'i da yanına alarak Hitler'in yanına çıktı. Hitler, ordunun Cumartesi günü Avusturya üzerine yürütmeye hazır olmasını söyledi. Generallerin hiç biri bir silahlı saldırı teklifine karşı çıkmadılar. Yalnızca bu kadar kısa bir süre içinde Manstein Bendlerstrasse'ye döner dönmez gerekli emirleri hazırlamaya başladı ve beş saat içinde işlerini bitirdi. Akşam saat 6'da emirler hazırdı. Jodl'un güncesine göre saat 6.30'da ordu komutanlıklarına ve Hava Kuvvetine seferberlik emirleri gönderildi. Emir o kadar çabuk hazırlanmıştı ki, Hitler imzalamayı bile unutmuştu. İmzası ancak öğleden sonra saat 1'de alındı.

ÇOK GİZLİ

1. Eğer başka tedbirler başarısızlığa uğrayacak olursa, kanuni şartları kurmak ve Alman - taraftarı halka karşı yapılacak tecavüzleri önlemek üzere silahlı kuvvetlerle Avusturya'yı istila etmek niyetindeyim.

2. Bütün harekat tarafımdan yönetilecektir...

3. Bu harekat için ayrılan kara ve hava kuvvetleri 12 Mart 1938 günü, en geç saat 12.00'de istila için hazır olacaklardır...

4. Askerlerin tutumu, Avusturyalı kardeşlerimizle savaşmak istemediğimizi gösterecek şekilde olmalıdır.. Bundan ötürü herhangi bir kışkırtmadan kaçınılmalıdır. Ama buna rağmen yine de mukavemetle karşılaşacak olursa mukavemet silah kuvvetiyle merhametsizce ezilmelidir...[21]

Birkaç saat sonra Jodl, Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Başkanı adına "çok gizli" ek emirler vermeye başladı:

"1. Eğer Avusturya'da Çekoslovak askerlerine ya da birliklerine rastlanacak olursa bunlar düşman kuvvetleri sayılacaklardır.

2. Özellikle Mussolini Avusturya sorununun çözümüyle ilgilenmediğini söylediğine göre, İtalyanlara her yerde dost muamelesi yapılacaktır."[22]

Hitler Mussolini'den çekiniyordu. Askeri istilaya karar verir vermez, 10 Mart günü öğleden sonra, Prens Philip von Hesse'yi özel bir uçakla Roma'ya gönderdi. Prensin elinde, Hitler'in düşündüğü hareketi Duçe'ye bildiren ve İtalya diktatöründen anlayış göstermesini isteyen bir mektup vardı (11Mart tarihli). Schuschnigg'e yaptığı muameleye ve "bir anarşi durumuna yaklaşmakta" olduğunu iddia ettiği Avusturya şartlarına dair bir sürü palavralarla dolu bir paçavradan başka bir şey olmaya bu mektup öyle büyük bir yalanla başlıyordu ki, Hitler bile sonradan Almanya'da yayımlandığı zaman mektubun burasını çıkarmak zorunda kaldı.* Avusturya ile Çekoslovakya'nın Habsburgları geri getirmek için birtakım dalavereler çevirdiklerini ve "en az yirmi milyonluk bir kitlenin ağırlığını Almanya üzerine yüklemek için" çalıştıklarını söylüyordu. Sonra Schuschnigg'den istediklerini ana çizgileriyle anlatıyor, bunların "ılımlıdan da az olduğunu" Mussolini'ye temin ediyor, Schuschnigg'in bunları yerine getiremediğini anlatıyor, plebisitten "sözüm ona" diye söz ediyordu.

"Alman İmparatorluğunun Führer'i ve Başbakanı, bu toprağın da bir evladı olarak yüklendiğim sorumluluk dolayısıyla bu gelişmeler karşısında artık pasif kalamam.

Şimdi kendi anayurdumda kanunu ve düzeni yeniden kurmaya, halka kendi kaderini hatasız, açık ve net bir şekilde kararlaştırması imkanını sağlamaya karar verdim...

Bu plebisit ne şekilde yapılmış olursa olsun, şimdi Ekselansınızdan Faşist İtalya'nın Duçe'si olarak, aşağıdaki hususları rica ediyorum:

1. Bu tedbiri bir milli savunma tedbiri ve dolayısıyla benim yerimde olacak bir namuslu insanın yapabileceği bir hareket sayınız. Siz de Ekselans, İtalyanlar tehlikede olsa başka türlü hareket edemezsiniz...

2. İtalya'nın kritik bir zamanında sevgime bağlı kaldığımı size isbat etmiş bulunuyorum. Gelecekte bu bakımdan herhangi bir değişiklik olacağını sanmayın.

3. Önümüzdeki olayların sonuçları ne olursa olsun, Almanya ile Fran-

* Mektuptan çıkarılmış olan yerler savaştan sonra İtalyan Dışişleri arşivinde bulundu.

sa aramıza kesin bir sınır çekmiş bulunuyorum ve şimdi de İtalya ile aramıza aynı kesin sınırı çekiyorum Brenner geçidi...*

Her zamanki dostunuz
ADOLF HİTLER [23]

SCHUSCHNIGG YUVARLANIYOR

Dr. Schuschnigg Alman sınırı boyundaki şiddetli faaliyeti düşünmeden, 10 Mart günü akşamı rahatça yatağına yattı. Sonradan kendisinin de söylediği gibi, plebisitin Avusturya için bir başarı olacağına ve Nazilerin "büyük bir engel teşkil etmeyeceğine" inanıyordu.** Nitekim, Dr. Seyss-Inquart plebisiti destekleyeceğini ve hatta radyoda kendisini tutan bir konuşma yapacağına dair onu temin etmişti.

11 Mart Cuma sabahı saat beş buçukta, Avusturya Başbakanının başucundaki telefon acı acı çaldı. Telefonda konuşan Avusturya Polis Müdürü Dr. Skubl'dı. Almanların Salzburg'taki sınır kapısını kapattıklarını söyledi. İki ülke arasındaki tren irtibatı da kesilmişti. Alman askerlerinin Avusturya sınırında toplandıkları bildiriliyordu.

Schuschnigg 6.10'da Ballhausplatz'daki dairesine doğru yola çıktı, ancak dairesine varmadan önce St. Stephen Katedrali'ne girmeyi kararlaştırdı. Sabahın alaca karanlığında ilk ayin yapılırken kilisede oturdu ve polis müdürünün verdiği kötü haberi düşündü. Sonradan dediğine göre,"bunun ne demek olduğunu bir türlü anlayamıyordum. Yalnız so-

* Brenner'den bir sınır çekmek Mussolini'yi susturmak için önüne atılmış bir kemikti. Hitler Versailles Andlaşması sırasında Avusturya'dan alınıp İtalya'ya verilen Güney Tirol'ü geri almaya çalışmayacağını söylemek istiyor.

** Yalnız şurasını da belirtmek gerekir ki Schuschnigg'in plebisiti de Hitler'in Almanya'da yaptığı plebisitlerden daha serbest ya da daha demokratik değildi. 1933'den beri Avusturya'da serbest seçimler yapılmadığı için seçmen listeleri tam değildi. Ancak yirmi dört yaşını geçmiş olanlar seçime katılabiliyorlardı. Plebisitin yapılacağı ancak dört gün önce açıklanmıştı. Bu bakımdan Naziler ve Sosyal Demokratlar gibi muhalefet gruplarının seçime katılmalarına izin verilmiş olsaydı bile, hazırlanacak vakitleri yoktu. Sosyal Demokratlar Schuschnigg'i Hitler'den daha az kötü buldukları ve Schuschnigg de kendilerine siyasi özgürlük vaad ettiği için plebisitte "Ja" diyeceklerdi. Sosyal Demokratların verecekleri oylarla Schuschnigg'in zafer sağlayacağı kesindi.

nunda bir değişiklik olacağını biliyordum." Meryem ana heykelinin önünde yanan mumlara baktı; çevresine göz gezdirdi ve geçmişte binlerce Viyanalının zor zamanlarda yaptığı gibi, gidip Meryem heykelinin önünde haç çıkardı.

Başbakanlık çok sakindi; geceleyin dışardaki Avusturya diplomatlarından en ufak kötü bir haber gelmemişti. Polis Müdürlüğünü aradı ve bir güvenlik tedbiri olmak üzere şehir içiyle hükümet binaları çevresinde bir polis kordonu teşkil edilmesini istedi. Kabine arkadaşlarını da çağırdı. Yalnız Seyss - Inquart ortalıkta yoktu. Schuschnigg kendisini hiçbir yerde bulamadı. Çünkü Nazi Bakan o sırada Viyana havaalanındaydı. Papen de bir gece önce Berlin'den çağrılmış, sabah saat 6'da özel bir uçakla Viyana'dan ayrılırken Seyss-Inquart kendisini uğurlamıştı. Bir numaralı *quisling* şimdi iki numaralı *quisling*'i bekliyordu. Gelecek olan, yine Seyss gibi Schuschnigg kabinesinin üyelerinden Glaise-Horstenau idi. O da Seyss gibi ihanete karışmıştı; Hitler'den plebisit üzerine aldığı emirlerle Berlin'den dönüyordu.

Hitler plebisitün durdurulmasını emretmişti. Hitler'in bu emri bu iki adam tarafından saat 10'da Schuschnigg'e sunuldu ve Hitler'in çok kızdığı kendisine ayrıca bildirildi. Schuschnigg, Cumhurbaşkanı Miklas, kabine üyeleri ve Dr. Skubl'la birkaç saat görüştükten sonra plebisiti iptal etmeye razı oldu. Polis Müdürü, Berchetsgaden ültimatomu gereğince, aralarına Nazilerin karışmış olduğu polise hükümetin artık güvenemeyeceğini çekine çekine söyledi. Öte yandan Schuschnigg, orduyla Vatansever Cephe'nin - Avusturya'nın resmi disiplinci partisi - dövüşeceğini sanıyordu. Ama bu önemli anda Schuschnigg işin Alman kanı akıtılmasına kadar varması halinde Hitler'e karşı koymamaya karar verdi. (Kendi söylediğine göre bu kararını çoktan vermişti). Hitler göze almıştı bunu, ama Schuschnigg alamadı.

Öğleden sonra saat 2'de Seyss-Inquart'ı çağırdı ve kendisine plebisiti durduracağını söyledi. Kibar casus Berlin'de Goering'e haber vermek için hemen telefona koştu. Ama Nazilerin kitabında karşıdakinin vereceği bir taviz başka tavizleri izlerdi. Bunun üzerine Goering ile Hitler taşlarını sürmeye başladılar. Bu oyunun nasıl oynandığı, tehditlerin ve yalanların nasıl kullanıldığı -gariptür- Goering'in kendi *Forschungsamt*'ı (Araştırma Enstüsü) tarafından dakikası dakikasına tespit edilmiş bulunuyor. 11 Mart günü öğleden sonra saat 2.45'den sonra Fled-Mareşalin dairesinden yapılan yirmi yedi telefon konuşması bura-

da mevcuttur. Savaştan sonra Alman Hava Bakanlığı'nda ele geçirilen bu belgeler Avusturya'nın kaderinin Berlin'le yapılan birkaç saatlik telefon konuşmasıyla nasıl tayin edildiğini göstermesi bakımından çok aydınlatıcıdır.[24]

Seyss saat 2.45'de Goering'e telefon ettiği zaman, Feld-Mareşal, Schuschnigg'in plebisiti iptal etmesinin yetmediğini, Hitler'le konuştuktan sonra kendisini arayacağını bildirdi. 3.05'de aradı. Goering, Schuschnigg'in hemen çekilmesini ve Seyss-Inquart'ı iki saat içinde Başbakan ilan etmesini emrediyordu. Goering, bunlar olduktan sonra "mutabık kalındığı şekilde Hitler'e telgraf çekmesini" Seyss'e söyledi. Birkaç saat sonra çıkacak korkunç olaylar sırasında patlatılacak ve istifayı gerek Alman halkına, gerekse bütün dünyanın dış işleri bakanlıklarına yuttumak için Hitler tarafından kullanılacak telgraftan ilk olarak bu konuşmada söz edilmişti.

Papen'in yokluğunda onun görevini yapmak üzere o gün öğleden sonra Berlin'den gelen, Hitler'in Avusturya'daki özel ajanı Wilhelm Keppler, Seyss-Inquart'a Führer'e çekeceği telgrafın metnini gösterdi. Telgrafta, Alman askerlerinin karışıklıkları önlemek üzere Avusturya'ya gönderilmesi isteniyordu. Seyss, Nürnberg'te verdiği ifadede, ortada karışıklık olmadığı için bu telgrafı göndermeyi reddettiğini söylemiştir. Telgrafın çekilmesi için direnen Keppler, bundan sonra Avusturya Başbakanlığına gitti; büyük bir pişkinlikle Seyss ve Glaise-Horstenau ile birlikte olağanüstü bir kabine kurdu. Schuschnigg'in, böyle bir kritik zamanda, bu çeşit müdahalecilerin ve hainlerin fiilen Avusturya hükümetinin yerine geçmesine nasıl göz yumduğu anlaşılır gibi değil, ama yaptı bunu. Sonradan hatırladığına göre, Başbakanlık o sırada "tedirgin bir arı kovanına" benziyormuş; Seyss-Inquart ile Glaise-Horstenau bir köşede "başbaşa vermişler"; çevrelerinde bir sürü garip adam durmadan gelip gidiyormuş; ama bizim şaşkın ve kibar Başbakanın aklına nedense bir türlü bunları dışarı atmak gelmemiş.

Hitler'in baskısına boyun eğmeye ve çekilmeye karar vermişti Schuschnigg. Seyss ile hâlâ aynı odada otururlarken telefonla Mussolini'yi aradı; ama Mussolini hemen bulunamadı; birkaç dakika sonra Schuschnigg telefonu iptal etti. Mussolini'den yardım istemek "boşuna vakit kaybetmek" demekti. Avusturya'nın çalımlı koruyucusu bile tam kendisine ihtiyaç olduğu bir zamanda Avusturya'yı yalnız başına bırakmıştı. Schuschnigg birkaç dakika sonra istifasının kabul

edilmesi için Cumhurbaşkanı Miklas ile konuşurken, Dışişleri Bakanlığı'ndan bir mesaj geldi. Mesajda şöyle deniyordu: "İtalyan hükümeti bugünkü durumda kendisine danışıldığı takdirde hiçbir tavsiyede bulunamayacağını bildirir."[25]

Cumhurbaşkanı Miklas büyük bir adam değildi, ama inatçı ve dürüsttü. Schuschnigg'in istifasını istemeye istemeye kabul etti. Yerine Seyss-Inquart'ın geçmesini istemedi. "İmkanı yok," dedi. "Baskıya boyun eğmeyeceğiz." Ültimatomlarının reddedildiğini Almanlara bildirmesi için Schuschnigg'e talimat verdi.[26]

Durum hemen Seyss - Inquart tarafından akşamüstü saat 5.30'da Goering'e bildirildi.

> "SEYSS-INQUART: Cumhurbaşkanı istifayı kabul etti (Schuschnigg'in istifasını)... Başbakanlığı bana vermesini kendisine söyledim... ama Ender gibi bir adama vermek istiyor...
>
> GOERING: Öyle mi, katiyen olamaz! Hiçbir surette kabul etmeyiz! Federal Şansölyenin yetkilerini hemen size vermesini ve kabineyi önceden düzenlendiği şekilde kabul etmesini Cumhurbaşkanına hemen bildirin."

Burada konuşmada bir kesinti var. Seyss - Inquart telefonu Dr. Muehlmann adında birine vermiştir. Dr. Muehlmann, ne olduğu belli olmayan Avusturyalı bir Nazidir. Schuschnigg Berchtesgaden'de Hitler'le görüştüğü sırada bir ara kendisini görmüştür. Goering'in şahsi dostudur.

> "MUEHLMANN: Cumhurbaşkanı hâlâ razı olmuyor. Biz üç Nasyonal Sosyalist kendisiyle şahsen konuşmaya gittik.. Bizi yanına bile bırakmadılar. Anlaşılan yanaşmak istemiyor.
>
> GOERING: Bana Seyss'i verin. (Seyss'e) Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin: Hemen yanınıza Tuğgeneral Muff'u (Alman askeri ataşesi) alarak Cumhurbaşkanına gidin ve şartlar hemen kabul edilmediği takdirde, zaten sınıra doğru ilerlemekte olan askerlerin bütün hat boyunca bu gece yürümeye devam edeceklerini ve Avusturya'nın ortadan silineceğini kendisine söyleyin... İşlerin şakaya gelecek yanı yok. Durum şudur ki, bu gece Avusturya'nın her yanında istila başlayacaktır. İstila ancak saat yedi otuzda Miklas'ın size Federal Başkanlığı verdiği bildirildiği takdirde durdurulabilir ve askerler sınırda kalabilirler... Sonra bütün ülkedeki Nasyonal Sosyalistlere sesleniniz. Şimdi onlar sokaklardadırlar. Unutmayın, yedi otuzda bir rapor vereceksiniz. Eğer Miklas durumu dört saat içinde anlamayacak olursa biz kendisine dört dakikada anlatırız."
>
> Ama inatçı Cumhurbaşkanı hâlâ direniyordu.

Goering 6.30'da telefon başında Keppler ve Seyss-Inquartla yeniden konuşuyordu. Her ikisi de Cumhurbaşkanının razı olmadığını söylüyorlardı.

"GOERING: Peki, o halde Seyss-Inquart alsın onu yerinden! Şimdi hemen tekrar yukarı kata çıkın, Seyss'in Nasyonal Sosyalist muhafızları çağıracağını ve beş dakika sonra da vereceğim emir üzerine askerlerin yürüyeceğini kendisine açıkça söyleyin."

Bu emir üzerine General Muff'la Keppler Cumhurbaşkanına ikinci bir ültimatom verdiler ve bir saat içinde istenileni yapmayacak olursa Alman askerlerinin 7.30'da Avusturya üzerine yürüyecekleri tehdidini savurdular. Miklas sonradan tanıklık yaptığı sırada şunları söylemiştir: "Her ikisine de ültimatomu reddettiğimi... kimin hükümet başkanı olacağını ancak Avusturya'nın tespit edileceğini söyledim."

Bu sırada Avusturya Nazileri hem sokakları hem de Başbakanlığı tutmuşlardı. Ben de o sırada, saat altı sularında, sezaryen bir doğum dolayısıyla hastanede perişan yatan karımı ziyaretten dönüyordum. Karlplatz'da metrodan çıkar çıkmaz çevremi çılgın bir Nazi kalabalığı sardı. Bağıra çağıra şehrin içine doğru akıyorlardı. Bu eğri büğrü suratları ben önce Nürnberg'teki parti toplantılarında da görmüştüm. "*Sieg Heil! Sieg Heil! Heil Hitler! Heil Hitler!* Schuschnigg'i asın! Schuschnigg'i asın!" diye bağırıyorlardı. Küçük bir Nazi grubunu nasıl kolayca dağıttığını birkaç saat önce gördüğüm polis bir kenara çekilmiş gülüyordu.

Schuschnigg kalabalığın ayak seslerini ve bağırıp çağırmalarını işitti ve korktu. Son bir ricada bulunmak üzere Cumhurbaşkanının dairesine koştu. Ama, söylediğine göre, "Cumhurbaşkanı dediğinden şaşmıyordu. Bir Nazi'yi Avusturya Başbakanı tayin edemezdi. Seyss-Inquart'ı Başbakanlığa tayin etmesi için direndiğim zaman bana yeniden şunu söyledi: 'Hepimiz beni yalnız bıraktınız, hepiniz!' Ama ben Seyss-Inquart'ın Başbakan olmasından başka bir çare göremiyordum. Son kalan umudumla, bana verdiği sözlere, kendisinin dindar bir Katolik ve namuslu bir adam olarak tanınmış olmasına güvenmiştim."[27]

Schuschnigg bu hayallerine güvenmeye sonuna kadar devam etti. Başbakan, radyoda bir veda konuşması yaparak neden çekildiğini açıklamak istediğini söyledi. Schuschnigg, Miklas'ın bu teklifi kabul ettiği söyler; ama Cumhurbaşkanı sonradan bunu yalanlamıştır. Schuschnigg'in radyodaki konuşması işittiğim konuşmaların en heye-

canlısıydı. Mikrofon Dollfuss'un Naziler tarafından öldürüldüğü yerin beş adım kadar ilerisindeydi.

"...Alman hükümeti (dedi Schuschningg) bugün Cumhurbaşkanı Miklas'a süreyle sınırlı bir ültimaton vermiş ve Alman hükümeti tarafından gösterilen bir kimseyi Başbakan tayin etmesini isteyerek... aksi takdirde Alman askerlerinin Avusturya'yı istila edeceklerini bildirmişti.

Dünya önünde ilan ediyorum ki, işçiler tarafından karışıklıklar çıkarıldığına, seller gibi kanlar aktığına ve Avusturya hükümetinin kontrolünü aşan bir durumun yaratıldığına dair Almanlar tarafından ortaya atılan sözler A'dan Z'ye kadar yalandır. Cumhurbaşkanı Miklas, bu korkunç anda bile kan akıtmak istemediğimiz için kuvvet karşısında boyun eğmeye mecbur kaldığımızı Avusturya halkına söylememi benden rica ettiler."

Bundan ötürü, yüreğimin en derinlerinden gelen, Almanca bir veda cümlesiyle Avusturya halkına veda ediyorum: Tanrı Avusturya'yı korusun!"

Başbakan işinin başından ayrılabilirdi, ama inatçı Cumhurbaşkanı daha buna hazır değildi. Schuschnigg'in radyoda yaptığı konuşmadan hemen sonra Goering General Muff'a telefon etti, durumu öğrendi. "En iyisi Miklas çekilsin," dedi.

"Evet, ama çekilmiyor," diye cevap verdi Muff. "Çok dramatik bir olay. Kendisiyle hemen hemen on beş dakika konuştum. Hiçbir suretle zora boyun eğmeyeceğini söyledi."

Goering söylenenlere inanmıyordu: "Ya, öyle mi? Demek zora boyun eğmeyecek?"

"Zora boyun eğmeyecekmiş," diye General tekrarladı.

* Miklas, savaştan sonra verdiği, yukarıda anılan ifadesinde, Schuschnigg'den böyle bir şey söylemeyi istediğini ya da radyoda böyle bir konuşma yapılmasına muvafakat ettiğini inkar etmiştir. Görevinden çekilmekte olan Başbakanın sözlerinin tersine, Cumhurbaşkanı o sırada henüz kuvvete boyun eğmeye hazır değildi. Kendisi, Schuschnigg'e, "Olaylar bizi teslim olmaya mecbur edecek kadar ileri gitmemiştir," dediğini söylüyor. İkinci Alman ültimatomunu daha yeni reddetmişti. Dayanıyordu. Ama Schuschnigg'in radyodaki söylevi durumunun sarsılmasına yardım etti ve onu zorlamış oldu. Göreceğimiz gibi, inatçı ihtiyar Cumhurbaşkanı teslim olmadan önce birkaç saat daha dayandı. 13 Mart'ta Seyss-Inquart'ın Hitler'in ısrarıyla sunduğu Avusturya'nın bağımsızlığını kaldıran Anschluss kanununu imzalamadı. Dairesinin görevlerini yapmaktan alıkonulduğu süre bu görevleri Nazi Başbakanına bırakmak zorunda kaldıysa da, resmen Cumhurbaşkanlığından hiçbir zaman istifa etmediğini söyledi. Sonradan bir Viyana mahkemesinde verdiği ifadede, "Bu, çok korkakça bir hareket olurdu." demiştir. Bu durum Seyss-Inquart'ı 13 Mart'ta, Cumhurbaşkanının, Başbakanın isteği üzerine istifa etmiş ve "işlerini" Başbakana bırakmış olduğu yollu bir açıklama yapmaktan alıkoymadı. 28

"Yani yerinden zorla atılmasını mı istiyor?

"Evet," dedi Muff. "Yerinden kıpırdamıyor."

"Hayret, hem on dört çocuğu var," diye güldü Goering, "hem de yerinden kıpırdamıyor. Ne olursa olsun, Seyss'e söyleyin onun yerine geçsin."

Hitler'in istilasını haklı göstermek için istediği telgraf sorunu hâlâ askıdıydı. O sırada Berlin'deki Başbakanlık binasında Hitler'in yanında bulunan Papen'in söylediğine göre Führer "sinir krizleri" geçiriyordu. Seyss-Inquart da planlarını bozmuş, Hitler'den karışıklıkları bastırmak için Avusturya'ya asker göndermesini isteyen telgrafı hâlâ çekmemişti. Sonunda çileden çıkan Hitler, 11 Mart günü akşam saat 8.45'de istila emrini patlattı.* Üç dakika sonra, 8.48'de, Goering telefonun başında Viyana'da Keppler'le konuşuyordu.

Keppler "telgraf" metnini hemen Seyss-Inquart'a göstereceğini Feld Mareşale temin etti. Goering, "Bakın," dedi, "telgrafı göndermesine bile lüzum yok. 'Mutabıkım,' desin yeter."

Keppler bir saat sonra yeniden Berlin'i aradı. "Seyss-Inquart'ın mutabık olduğunu Feld-Mareşale söyleyin," dedi.*

* "Otto Harekatı 2 Numaralı Emri" başlığıyla çıkarılan bu "Çok Gizli" emirde kısmen şöyle deniyordu: "Avusturya hükümetine verilen Alman ültimatomundaki istekler yerine getirilmemiştir... Avusturya şehirlerinde daha fazla kan akıtılmasını önlemek üzere, Alman silahlı kuvvetlerinin Avusturya'ya girişi, 12 Mart sabah ağarırken, 1 Numaralı Emre göre başlayacaktır. Bütün kuvvetlerin sonuna kadar kullanılarak tesbit edilen noktalara mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda varılacağını umarım (İmza) Adolf Hitler."[29]

"Dikkatle dinleyin. Seyss- Inquart buraya aşağıdaki telgrafı çekecektir. Not alın: "Schuschnigg hükümetinin istifasından sonra Avusturya'da huzur ve düzeni kurmayı görev sayan geçici Avusturya hükümeti, Alman hükümetinden bu görevinde kendisini desteklemesini ve kan akıtılmasının önlenmesine yardım etmesini acele rica eder. Bu amaçla Alman hükümetinden Alman askerlerini mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde göndermesini ister."

** Aslında, Seyss-Inquart Alman istilasını durdurması için gece yarısından sonraya kadar Hitler'le temas kurmaya çalıştı. Bir Alman Dışişleri muhtırasından anlaşıldığına göre, General Muff 12 Mart gecesi saat 2.10'da Berlin'e telefon etmiş ve Başbakan Seyss-Inquart'ın talimatı üzerine "alarma geçirilen kuvvetlerin sınırda durdurulmasını, sınırı geçmemelerini" istemiştir. Keppler de bu isteği desteklemek üzere telefona gelmiştir. Eski tip bir subay ve terbiyeli bir adam olan General Muff, Viyana'da oynadığı rolden memnun değildi. Hitler'in askerlerini durdurmayı kabul etmediği Berlin tarafından kendisine bildirilince bu "mesajdan ötürü teessür duyduğu" cevabını verdi.[30]

Ertesi gün Berlin'den geçerken *Voelkischer Beobachter*'de şu büyük başlığı gördüm: ALMAN AVUSTURYASI ANARŞİDEN KURTARILDI. Gazete, Viyana sokaklarında Kızılların çıkardıkları karışıklıklar üzerine Goebbels'in uydurduğu birçok yalanlarla doluydu: Kavgalar, silahlı çatışmalar, yağmalar, neler neler olmamıştı! Sonra, gazete, Alman resmi haber ajansı D.N.B.'nin verdiği bir telgrafın metninin yayımlıyordu. Bu telgrafın bir gece önce Seyss-Inquart tarafından Hitler'e çekilmiş olduğu bildiriliyordu. "Telgrafın" iki kopyası, Goering'in dikte ettiği şekliyle, savaştan sonra Alman Dışişleri arşivlerinde bulundu. Bu "telgrafın" oraya nasıl girdiğini sonradan Papen açıkladı: Alman Posta-Telgraf Bakanlığı bir süre sonra böyle bir telgraf düzenlemiş ve hükümet dosyalarına kaldırtmıştı.

Hitler bütün gün beklemiş, Başkan Miklas'ın teslim olmayışı kadar Mussolini'den de ses seda çıkmayışına şaşmıştı. Avusturya'nın koruyucusunun susması hayra alamet değildi. Prens Philip von Hesse, gece saat 10.25'de Roma'dan Başbakanlığı aradı. Telefona Hitler yapıştı. Goering'in teknisyenleri konuşmayı kaydetmişler:

"PRENS: Palazzo Venezia'dan şimdi geldim. Duçe her şeyi çok dostça karşıladı. Size selamları var... Schuschingg kendisine haber vermiş... Mussolini Avusturya'da maddi bir çıkarı olmadığını söyledi."

Hitler sevincinden deliye dönmüştü.

HİTLER: O halde, bu hareketini hiçbir zaman unutmayacağımı lütfen Mussolini'ye söyleyiniz!

PRENS: Başüstüne efendim...

HİTLER: Hiçbir zaman, hiçbir zaman, hiçbir zaman ne olursa olsun! Kendisiyle büsbütün başka türlü bir anlaşma yapmaya hazırım.

PRENS: Başüstüne efendim. Söylerim.

HİTLER: Avusturya olayları kapanır kapanmaz kendisiyle birlikte yılmadan yürüyeceğiz. Her şeyin hakkından geleceğiz!

PRENS: Başüstüne Führer'im.

HİTLER: Dinleyiniz! Kendisiyle her türlü anlaşmayı yapacağım. Bir çatışma halinde askerlik bakımından hasıl olabilecek kötü bir durumdan artık korkmuyorum. Kendisine bütün kalbimle teşekkür ettiğimi söyleyiniz. Hiçbir zaman, hiç mi hiç unutmayacağım bunu.

PRENS: Başüstüne Führer'im.

HİTLER: Onun bu hareketini hiçbir zaman unutmayacağım, aramızda ne geçerse geçsin. Eğer bir yarduna ihtiyacı olursa ya da bir tehlikede bulunursa, şunu bilsin ki, ben kendisinden ayrılmayacağım, ne olursa olsun, isterse bütün dünya üstüme yüklensin.

PRENS: Başüstüne Führer'im."

Ve bu kritik zamanda, İngiltere ile Fransa ve Milletler Cemiyeti, Almanya'nın barışçı bir komşu ülkeye karşı giriştiği saldırıyı durdurtmak için acaba ne yapıyorlardı? Hiç. O sırada Fransa'nın başında yine hükümet yoktu. Başbakan Chautemps ile kabinesi 10 Mart Perşembe günü çekilmişlerdi. 11 Mart Cuma günü, Goering Viyana'ya bütün gün telefonla ültimatom üzerine ültimatom yağdırırken, Paris'te harekete geçecek kimse yoktu. Ancak ayın on üçünde *Anschluss* ilan edildikten sonra Leon Blum'un başkanlığında bir Fransız kabinesi kurulabildi.

Ya İngiltere? 20 Şubat'ta, Schuschnigg Berchtesgaden'de teslim olduktan bir hafta sonra, Başbakan Chamberlain'in Mussolini'yi yatıştırma siyasetinde devam etmesi yüzünden Dışişleri Bakan Anthony Eden istifa etmişti. Yerine Lord Halifax geçmişti. Berlin bu değişikliği iyi karşılıyordu. Nitekim Chamberlain de Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Berchtesgaden ültimatomunu iyi karşılamıştı. Londra'daki Alman Elçiliği 4 Mart tarihli bir raporla durumu Berlin'e bildirdi.[31] Chamberlain şunları söylemişti: "(Berchtesgaden'de) olup bitenler yalnızca iki ülkenin aralarındaki ilişkileri iyileştirmek için alınacak tedbirler üzerinde iki devlet adamının ülkelerden birinde belirli değişikliklerin -aralarındaki ilişkiler bakımından istenilen değişikliklerin- yapılması konusunda anlaşmış olmalarından ötürü bir ülkenin ötekinin yararına bağımsızlığından vazgeçmiş olduğunu iddia etmek pek doğru olmaz. Tersine, Federal Başbakanın 24 Şubat'ta yapmış olduğu konuşmada kendisinin (Schuschnigg'in) ülkesinin bağımsızlığını feda ettiğine inandığını gösteren hiçbir şey yoktur."

O sırada öğrendiğime göre, Viyana'daki İngiliz Elçiliği Hitler'in Berchtesgaden'de Schuschnigg'e verdiği ültimatomun ayrıntıların Chamberlain'e bildirmişti. Böyle olduğu halde 2 Mart'ta Avam Kamarası'nda yukarıdaki konuşmanın yapılmış olması çok gariptir.* Hitler durumdan memnundu. İngiltere herhangi bir karışıklık çıkarmadan Avusturya üzerine yürüyeceğini biliyordu. Yeni Alman Dışişleri Ba-

* Guido Schmidt, Nürnberg'te verdiği ifadede, gerek kendisinin ve gerekse Schuschnigg'in Hitler ültimatomunun ayrıntılarını "Büyük Devletler" temsilcilerine bildirdiklerini yeminle beyan etmiştir.[32] Bundan başka, Londra'daki **Times** ve **Daily Telegraph** gazetelerinin muhabirleri de, benim bildiğim kadar, ültimatomu kendi gazetelerine tam olarak telefonla bildirmişlerdi.

kanı Ribbentrop, evvelce bulunduğu elçilikteki işlerini tasfiye etmek üzere 9 Mart'ta Londra'ya geldi. Chamberlain'le, Halifax'la, Kralla ve Canterbury Başpiskoposuyla uzun konuşmalar yaptı. İngiliz Başbakan ile Dışişleri Bakanı'ndan aldığı izlenimlerin "çok iyi" olduğunu Berlin'e bildirdi. Ribbentrop, Lord Halifax'la yaptığı uzun bir konuşmadan sonra, İngiltere'nin, "Avusturya sorununun barış yoluyla çözülmemesi halinde" yapacağı şeyi 10 Mart'ta doğrudan doğruya Hitler'e haber verdi. Londra görüşmelerinden sonra Ribbentrop,"İngiltere'nin Avusturya ile ilgili herhangi bir harekete girişmeyeceğine" inanıyordu.[33]

11 Mart Cuma günü Ribbentrop, İngiliz Başbakanı ve arkadaşlarıyla Downing Street'de öğle yemeği yerken birden Dışişleri Bakanlığı'dan gelen bir haberci, Viyana'dan alınan heyecanlı haberleri bildiren acele bir mesajı Chamberlain'e uzattı. Chamberlain daha birkaç dakika önce, "Alman-İngiliz ilişkilerinin iyileştirilmesi hakkındaki içten ve kesin kararını" Führer'e bildirmesini Ribbentrop'tan rica etmişti. Avusturya'dan gelen acı haberler üzerine devlet adamları, Başbakanın çalışma odasına çekildiler. Chamberlain burada, Viyana'daki İngiliz Elçiliğinden gelen ve Hitler'in verdiği ültimatomu anlatan iki telgrafı, tedirgin Alman Dışişleri Bakanı'na okudu. Ribbentrop'un Hitler'e verdiği rapordaki ifadeye göre "tartışma gergin bir hava içinde geçti; çoğunlukla sakin olan Lord Halifax, Chamberlain'den daha sinirliydi; ama hiç olmazsa görünüşte soğukkanlılığını muhafaza ediyordu." Ribbentrop "raporların doğruluğu üzerinde" birtakım şüpheler ifade etti, sözlerinin İngiliz ev sahiplerini yatıştırdığı anlaşılıyor, çünkü raporunda şöyle yazıyor: "Ayrılmamız çok dostça bir hava içinde oldu. Halifax bile artık yatışmıştı."*[34]

Chamberlain'in Viyana'dan gelen haberlere karşı gösterdiği tepki, Dışişleri Bakan Vekili von Neurath'a hitaben bir nota kaleme alması ve bu notada, Avusturya'ya bir Alman ültimatomunun verildiği doğruysa "Majestelerinin hükümetinin çok şiddetli bir protesto kaydetmek zorunluğunu duyacağını" bildirmesi için Berlin'deki elçi Handerson'a talimat vermekten ibaret kaldı.[35] Ama son dakikada yapılacak beylik bir protesto Hitler'in en az korktuğu şeydi. Ertesi gün, 12 Mart'ta, Alman askerleri Avusturya'ya doğru akarken, Neurath bu protestoya ağır

* Churchill **The Gathering Storm'da** (s. 271 - 72) bu yemeği çok alaylı bir dille anlatır.

bir cevap verdi.[36] Cevapta, Avusturya-Almanya ilişkilerinin İngilizleri değil, yalnızca Alman halkını ilgilendirdiğini bildiriyor, Avusturya'ya bir Alman ültimatomu verilmediği, askerlerin yeni kurulan Avusturya hükümetinin "acele" müracaatı üzerine sevk edildiği yalanı tekrarlanıyordu. "Alman basınında yayımlanan" telgrafa İngiliz Elçisinin dikkati çekiliyordu.*

Hitler'i 11 Mart günü akşamı ciddi olarak düşündüren tek şey, saldırısı karşısında Mussolini'nin göstereceği tepkiydi,** ama Berlin'de Çekoslovakya'nın da göstereceği tepki ilgiyle bekleniyordu. Yorulmak nedir bilmeyen Goering hemen bunun da kolayını buldu. Viyana'daki hükümet darbesini telefonla yönetirken, akşamleyin bir ara Haus der Flieger'e gitti. Burada bin kadar yüksek rütbeli subay ve diplomata evsahipliği yapmak zorundaydı. Suarede, orkestra, şarkıcılar ve Devlet Operası balesi davetlileri eğlendiriyordu. Berlin'deki Çek Elçisi Dr. Martny galaya geldiği sırada madalyalar içindeki muhteşem Feld-Mareşal kendisini yanına çağırdı. Çekoslovakya'nın Almanya'dan korkmaması gerektiğini, Alman kuvvetlerinin Avusturya'ya girmesinin "bir aile sorunundan başka bir şey olmadığını", Hitler'in Prag'la ilişkilerini kuvvetlendirmek istediğini namusu üzerine söz vererek elçiye anlattı. Buna karşılık, Çeklerin seferberlik ilan etmeyeceklerini temin etmelerini istiyordu.

Dr. Mastny hemen davetten ayrıldı; Prag'da Dışişleri Bakanına

* Aynı yalanlar, Dışişleri Bakanlığı'na Baron von Weizsaecker tarafından 12 Martta, dışardaki Alman temsilcilerine "bilgi edinilmesi ve konuşmaların oryantasyonu" için gönderilen telgraf genelgesinde de tekrarlanmıştı. Weizsacker, Schuschingg'in bir Alman ültimatomu verildiği yolundaki açıklamasını "tamamiyle uydurma" olarak niteliyor ve dışarda bulunan diplomatlarına şu bilgileri veriyordu: "Gerçek şudur ki, askeri kuvvetler gönderilmesi sorunu... ilk olarak yeni kurulan Avusturya hükümetinin bilinen telgrafı üzerine sözkonusu olmuştur. Alman hükümeti bir iç savaş tehlikesini düşünerek bu müracaatı kabul etmiştir." [37] Böylelikle Alman Dışişleri Bakanlığı yalnız yabancı diplomatlara değil, kendi diplomatlarına da yalan söylemiş oluyordu. Weizsaecker savaştan sonra yazdığı uzun ve yararsız kitabında, Hitler'e hizmet eden birçok Almanın yaptığı gibi, kendisinin her zaman Nazi aleyhtarı olduğunu iddia etmiştir.

** Feld-Mareşal von Manstein 9 Ağustos 1946'da Nürnberg'te tanık olarak verdiği ifadesinde, "Hitler'in bize Avusturya istilası için emirler verdiği sırada başlıca endişesi, Batı devletlerinin bir müdahalesi değil, İtalya'nın nasıl davranacağı idi, çünkü İtalya her zaman Avusturya'yı ve Habsburg'ları tutar görünüyordu." demiştir.[38]

telefon etti; ve sonra salona dönerek Goering'e ülkesinin seferberlik ilan etmeyeceğini, Çekoslovakya'nın, Avusturya'daki olaylara karışmak niyetinde olmadığını söyledi. Goering rahat bir soluk aldı; önceki vaadlerini tekrarladı ve bu vaadleri Hitler'in sözleriyle destekleyeceğini söylemeye yetkili olduğunu sözlerine ekledi.

Akıllı Çek Cumhurbaşkanı Eduard Beneş'in bile o gece, Avusturya'nın sonunu Çekoslovakya'nın da sonu demek olduğunu görmeye vakit bulamadığı anlaşılıyordu. O hafta tatilinde Avrupa'da bazı kimseler, Çek hükümetinin kısa görüşlü olduğunu söylüyorlar, Avusturya'nın Naziler tarafından işgal edilmesiyle Çekoslovakya'nın kötü bir stratejik duruma düşeceğini -Alman askerleri Çekoslovakya'yı üç yandan sarmış bulunuyorlardı- ve Avusturya'nın kurtarılmasına yardım etmek üzere müdahale ettikleri takdirde Rusya, Fransa ve İngiltere'nin, aynı zamanda da Milletler Cemiyeti'nin, Nazi Almanyasıyla ister istemez çatışma haline gireceğini, Almanların ise böyle bir çatışmayı karşılayacak durumda olmadıklarını düşünerek Çeklerin 11 Mart gecesi harekete geçmekle daha doğru davranmış olacaklarını iddia ediyorlardı. Ama aşağıda sayacağımız az sonraki olaylar böyle bir iddianın ne kadar köksüz olduğunu gösterecektir. Çünkü iki büyük Batı demokrasisi ile Milletler Cemiyeti'nin elinc Hitler'i durdurmak için kısa zamanda çok güzel bir fırsat geçtiği halde bundan kaçınacaklardı.

Bununla birlikte Schuschnigg o önemli günde Londra, Paris, Prag ya da Cenevre'ye hiçbir resmi müracaatta bulunmadı. Hatıralarından anlaşıldığına göre, belki böyle bir şeyi boşuna zaman kaybetmek saydı. Cumhurbaşkanı Miklas ise, sonradan tanıklık yaptığı sırada açıkladığı gibi, Alman ültimatomunu hemen Paris'le Londra'ya bildiren Avusturya hüküme-tinin, İngiltere ile Fransa hükümetlerinin "görüşlerini" anlamak üzere o gün öğleden sonra devamlı olarak bu hükümetlerle "görüşmeler" yaptığını sanıyordu.

Bu "görüşler"in boş birtakım protestolar gönderme eğiliminden ileri gitmediği anlaşılınca, Başkan Miklas gece yarısından az önce teslim oldu. Seyss-Inquart'ı Başbakan yaptı ve sunduğu kabine listesini kabul etti. Miklas sonradan, "Gerek içindekiler ve gerekse dışardakiler beni büsbütün yalnız bırakmıştı." diye yakındı.

Hitler alışkın olduğu yalanlarla saldırısını Alman halkına haklı

gösteren ve Avusturya halkına kendi geleceklerini "gerçek bir plebisit"le tayin edeceklerini vaadeden tantanalı bir açıklama yaptıktan sonra -Goebbels bu açıklamayı Alman ve Avusturya radyolarında 12 Mart günü öğleyin tekrar tekrar okudu- doğduğu ülkeye doğru yola çıktı. Kendisine muazzam bir karşılama yapıldı. Her köy Hitler şerefine alelacele donanmıştı. Her yerde çılgınca karşılıyorlardı Hitler'i. Öğleden sonra ilk yere vardı: Burası okul günlerini geçirdiği Linz'di. Hitler görülmemiş bir şekilde karşılandı burada. Çok duygulandı. Ertesi gün Mussolini'ye bir telgraf çektikten sonra - "Sizin bu hareketinizi hiçbir zaman unutmayacağım!"- ana ve babasının Leonding'teki mezarlarına bir çelenk koydu ve sonra bir söylev vermek üzere Linz'e döndü:

> Yıllarca önce bu şehirden ayrıldığımda, içimde bugün kalbimi dolduran aynı inanç vardı. Bu inancı yıllardan sonra yerine getirdiğimi görünce heyecanımın ne kadar derin olacağını siz düşünün. Eğer Tanrı bir zamanlar beni bu şehirden çağırarak Almanya'nın lideri yaptıysa bunun nedeni bana bir görev yüklemiş olmasındandı ve bu görev ancak sevgili anayurdumu yeniden Alman İmparatorluğuna katmak olabilirdi. Bu göreve inandım, onun için yaşadım ve savaştım, şimdi de bu görevi yerine getirdiğime inanıyorum."

Ayın on ikinci günü öğleden sonra Seyss-Inquart, Hitler'i karşılamak üzere Himmler'le birlikte Linz'e uçtu; Avusturya bağımsızlığını dokunulmaz ilan eden ve Milletler Cemiyetini garantör gösteren St. Germain Andlaşması'nın 88'inci maddesinin geçersiz olduğunu övünerek açıkladı. Avusturya'daki kalabalıklar tarafından çılgınca karşılanan Hitler için bu kadarı da yeterdi. Dr. Wilhelm Stuckart'a Linz'e gelmesini emretti. Dr. Stuckart, İçişleri Bakanlığı müsteşarlarındandı. Hitler'i Avusturya Cumhurbaşkanı ilan edecek bir kanun hazırlamak üzere Frick tarafından acele Viyana'ya gönderilmişti. Bu kanun uzmanı, sonradan Nürnberg'te verdiği ifadeye bakılırsa, Führer "tam bir *Anschluss* sağlayacak kanunu hazırlamasını" kendisine emrettiği zaman oldukça şaşırmıştı.[39]

Stuckart hazırladığı kanunu yeni kurulan Avusturya kabinesine 13 Mart Pazar günü sundu. Oysa o gün Schuschnigg'in plebisiti yapılacaktı. Yukarıda gördüğümüz gibi, Cumhurbaşkanı Miklas kanu-

nu imzalamadı; ama Cumhurbaşkanının görevlerini de üzerine almış olan Seyss-Inquart imzaladı ve Führer'e sunmak üzere akşamüstü geç vakit yeniden Linz'e uçtu. Kanun, Avusturya'nın ölümünü ilan ediyordu ve "Avusturya, Alman İmparatorluğunun (*Reich*'ın) bir vilayetidir." diye başlıyordu. Seyss-Inquart'ın sonradan haturladığına göre, Hitler sevincinden ağlıyordu.[40] *Anschluss* Kanunu denen bu kanun aynı gün Alman hükümetince Linz'de yayımlandı; Hitler, Goering, Ribbentrop, Frick ve Hess imzaladılar kanunu. Bu kanuna göre Nisanın 10'unda "serbest ve gizli oyla bir plebisit" yapılacaktı. Avusturyalılar "Alman İmparatorluğuyla birleşme sorununu" bu plebisitle tayin edeceklerdi. Hitler Mart'ın 18'inde, Almanya'daki Almanların da *Reichstag* için yapılacak yeni seçimlerle birlikte *Anschluss* üzerinde bir plebisite katılacaklarını ilan etti.

Hitler, bir zamanlar aylak dolaştığı Viyana'ya zafer kazanmış bir komutan gibi girişini 14 Mart Pazartesi günü öğleden sonraya bırakmıştı. Bu ertelemenin önceden görülmeyen iki nedeni vardı; Avusturyalılar Führer'i başkentte bir an önce görmek için can atıyorlardı ama, Himmler emniyet tedbirlerini daha iyi alabilmesi için kendisine bir gün daha müsaade edilmesini istemişti. Zaten binlerce "şüpheli kişiyi" tutuklayıp duruyordu.

Birkaç hafta içinde yalnız Viyana'da tutuklananların sayısı 79.000'e varacaktı. Öte yandan, göklere çıkarılan Alman *panzer* birlikleri daha Viyana tepelerini görmeden hapı yutmuşlardı. Jodl'un söylediğine göre zırhlı araçların yüzde 70 kadarı Salzberg ve Passau'dan Viyana'ya giden yol üzerinde arıza yapmıştı; ama *panzer* birliklerinin komutanı General Guderian sonradan, emrinde bulunan vasıtaların sadece yüzde 30 kadarının yolda kaldığını kabul etmiştir. Ne olursa olsun, Hitler gecikmeye çok kızmıştı. Bu yüzden Viyana'da, Hotel İmperial'de topu topu bir gece kaldı.

Gençliğinde kendisini başından atan, açlığa ve yoksulluğa mahkum eden, şimdi ise onu büyük bir sevinçle karşılayarak bağrına basan eski İmparatorluk başkentine böyle muzaffer bir kumandan gibi girmiş olması elbette ki Hitler'i çok duygulandıracaktı. Her yere yetişen Papen, şenliklerde bulunmak üzere Berlin'den Viyana'ya uçup geldiği zaman, Hitler'i Habsburg'ların eski sarayı Hofburg'un karşısında kurulan tribünde buldu. Papen sonradan der ki: "Hitler'i sadece, o sırada kendin-

den geçmiş bir adam olarak tanımlayabilirim".*

Halkın *Anschluss*'dan yana "Evet" oyu kullanması için Almanya ile Avusturya'yı dört haftalık bir süre içinde bir uçtan öteki uca dolaştığı sırada hep bu kendinden geçmiş durumdaydı Hitler. Bu arada, verdiği tumturaklı söylevlerde, Schuschnigg'i kötülemek ya da *Anschluss*'un nasıl başarıldığını anlatan beylik yalanları tekrarlamak fırsatının hiç kaçırmadı. 18 Mart'ta *Reichstg*'da yaptığı konuşmada Schuschnigg'in "seçim düzenbazlığına" başvurarak, "sözünü yerine getirmediğini" iddia etti ve bunu "ancak deli ve kör bir adamın" yapabileceğini söyledi. 25 Mart'ta Koenigsberg'de verdiği bir söylevde "seçim düzenbazlığı" "gülünç bir komedi" olmuştu. Hitler'in iddiasına göre, Schuschnigg'in, Berchtesgaden anlaşmasının uygulanmasını "yabancı ülkeleri Almanya'ya karşı kışkırtacak daha elverişli bir ana" kadar erteleyerek onu aldatmaya çalıştığını ispat eden mektuplar bulunmuştu.

Hitler, Koenigsberg'te, kendisinin yaban bir zora başvurduğu ve plebisit sonucunu bile beklemeden *Anschluss* ilan etmekle bir

* Bununla birlikte, bu kendinden geçmenin altında, dar görüşü Papen'in farkına varamadığı bir öcalma duygusu bulunabilirdi. Çünkü bu şehir ve halk gençliğinde onu anlamamıştı; o da bu şehirden ve halktan nefret ediyordu. Viyana'da kısa bir süre kalması kısmen buna yorulabilir. Ama birkaç hafta sonra, herkesin önünde, Viyana Belediye Başkanına şunları söylemiştir: "Emin olunuz ki bu şehir benim gözümde bir incidir. Ben bu şehre layık olduğu mevkii vereceğim." Bu sözler kendi duyguları olmaktan çok, seçim propagandasıydı. Asıl duygularını, 1943 yılında Berghof'ta yapılan ateşli bir toplantıda, savaş sırasında Nazi valisi ve Viyana Gauleiter'i Baldur von Schirach'a açmıştır. Schirach, Nürnberg mahkemesinde tanıklık ettiği sırada şunları açıkladı: "Sonra Führer, inanılmaz ve sınırsız diyebileceğim bir kinle Viyana halkı aleyhine konuşmaya başladı... Sabahleyin saat dörtte birdenbire öyle bir şey söyledi ki, ben bu sözü tarihsel nedenlerden ötürü burada tekrarlamak zorundayım. Dedi ki: "Viyana, Büyük Almanya Birliğine hiçbir zaman alınmamalıydı." Hitler Viyana'yı hiçbir zaman sevmedi. Halkından nefret ediyordu."[41]

Papen aynı gün, yani 14 Mart'ta, yakın dostu ve Alman Elçiliği'ndeki yardımcısı Wilhelm von Ketteler'in ortadan kaybolduğunu öğrenince neşesi filan kalmadı. Bunun Gestapo tarafından düzenlenmiş pis bir iş olduğu anlaşılıyordu. Üç gün önce de, Elçilikte Baron Tschirschky adındaki dostu ve yardımcısı S.S.'lerin elinde kesin bir ölümden kurtulmak için İngiltere'ye kaçmıştı. Nisanın sonunda Ketteler'in cesedi, Tuna'dan çıkarıldı. Gestaponun Viyana'daki adamları onu öldürdükten sonra cesedini nehre atmışlardı.

düzenbazlık yaptığı konusunda yabancı basında ileri sürülen iddialara da cevap verdi:

"Bazı yabancı gazeteler bizim Avusturya'nın üzerine yaban metodlara başvurarak yüklendiğimizi söylüyorlar. Ben bu konuda yalnız şunu söyleyebilirim: ölceklerini bile bilseler yine yalan söyler bunlar. Siyasi çekişmelerim sırasında halkımın çok sevgisini kazandım, ama eski sınırı geçtiğim (Avusturya'ya girdiğim) zaman o güne kadar görmediğim bir sevgi çoşkunluğuyla karşılaştım. Birer istilacı olarak değil, birer kurtarıcı olarak girdik... Bu etkinin gücü altında kalarak Nisanın sonuna kadar beklemeden, birleşmeyi hemen ilan etmeye karar verdim..."

Bu sözler yabancıların kulaklarına mantıklı -ya da namuslucagelmese bile, Almanların üzerinde büyük bir etki yaratıyordu. Hitler *Reichstag*'da yaptığı konuşmanın sonunda heyecandan boğulur gibi aşağıdaki sözleri söylediği zaman bu kürsüde kazandığı zaferleri gölgede bırakan müthiş bir alkış her yanı inletti: "Ey Alman halkı, şimdi sağlanan birliği herkesin yararına kullanabilmem için bana dört yıl daha veriniz!"

Führer, seçim kampanyasını, seçim arifesi olan 9 Nisan'da Viyana'da kapattı. Bir zamanlar bu şehrin kaldırımlarında üstü başı pis, karnı aç bir serseri gibi dolaşan, daha dört yıl önce Almanya'da Hohenzollern krallarının iktidarını ele geçiren ve şimdi de Habsburg krallarının yerine geçen adam, Tanrı tarafından gönderildiği vehmine kapılmıştı.

"Bir genci buradan Almanya'ya gönderen, onu orada yetiştiren, onu liderliğe kadar yükselterek Alman İmparatorluğuna yeniden katmasına imkan veren, Tanrının iradesidir; buna inanıyorum.

Büyük bir yerden emir veren biri var, ve bizler onun emirlerini yerine getiren birer araçtan başka bir şey değiliz. Herr Schuschnigg yaptığı anlaşmayı 9 Mart'ta bozduğu zaman, hemen Tanrının dileğini yerine getirmenin vakti geldiğini hissettim. Ve üç gün içinde olup bitenler ancak bu Tanrı dileğinin ve iradesinin yerine getirilmiş olmasıyla anlaşılabilir.

Tanrı üç gün içinde onların belasını verdi!... Ve Tanrının inayetiyle ihanet gününde kendi anayurdumu Alman İmparatorluğuyla birleştirebildim!...

Kendi anayurdumu Alman İmparatorluğuyla birleştirmek için beni buraya gönderen Tanrıya bugün şükretmeliyim! Yarın her Alman günün önemini anlayacak, ölçecek ve bir iki hafta içinde bize bir mucize gösteren Tanrının önünde büyük bir alçakgönüllülükle eğilecektir!"

13 Mart'ta Schuschnigg'in yapacağı plebisitte "Ja" diyeceği kesin olan Avusturya çoğunluğunun 10 Nisan'da Hitler'in yapacağı plebisitte de aynı cevabı vereceği belliydi. Nazilerin yönetiminde de olsa herhangi bir Almanya ile sonunda birleşmenin doğru ve kaçınılmaz olduğuna, 1918'de Slav ve Macar hinterlandından koparılan Avusturya'nın kendi başına uzun bir süre yaşayamayacağına, Avusturya'nın ancak Alman İmparatorluğunun bir parçası olarak ayakta kalabileceğine birçokları büyük bir içtenlikle inanmışlardı. Bunlardan başka bir de bağnaz Nazi olan Avusturyalılar vardı. Bunların sayıları da, aralarına katılan işsizler, başarıya ulaşmak ve mevkilerini yükseltmek isteyen memurlarla her gün biraz daha artmıştı. Kardinal Innetzer'in Nazilerin Avusturya'ya gelişini iyi karşılayan ve halkı *"Ja"* oyu kullanmaya yönelten söylevinin bütün yurda yayılmış olması, ezici çoğunluğu Katolik olan bu ülkede yaşayan Katolikleri Nazilerden yana çekmişti.*

Sosyal Demokratlar ile Schuschnigg'in Hıristiyan Sosyalistleri açıkça propaganda yapabilselerdi, benim düşünceme göre, plebisit sonucu başbaşa olabilirlerdi. Ama bu seçimde bir Avusturyalının "Hayır" demesi kolay değildi. Almanya'da olduğu gibi burada da, tabii haklı olarak, seçmenler "Evet" oyu kullanmayanların tespit edileceğinden korkuyorlardı. Pazar günü öğleden sonra Viyana'da gezdiğim seçim yerlerinde, seçmen kulübelerinin az ötesinde oturan Nazi seçim komiteleri, kulübenin köşesindeki büyük yarıklardan seçmenin hangi oyu kullandığını rahatça görüyorlardı. Taşrada da seçme kulübesine çekilip —ya da buna cesaret edip— oyunu gizlice kullanan pek olmamıştı; seçmenler oylarını herkesin görebileceği bir şekilde açıkça kullanmışlardı. O akşamüstü saat yedi buçukta seçim sonuçları radyo ile ilan edildi. Sandıklar kapanalı daha yarım saat olmuştu ve ancak birkaç oy sayılmıştı Bir Nazi memuru seçim sonuçları radyo ile ilan edilmeden önce bana Avusturyalıların yüzde 99'unun "Ja" oyu kullandığını söyledi. Bu oran sonradan verilen oranı tutuyordu: Büyük Almanya'da seçmenlerin yüzde 99.08'i, Avusturya'da yüzde 88.75'i.

Ve böylece Avusturya, bir süre için Avusturya olarak tarihten si-

* Birkaç ay sonra, 8 Ekim'de, Kardinalin St. Stephen Katedrali'nin karşısında bulunan sarayı Nazi serserileri tarafından yağma edildi. Innitzer Nasyonal Sosyalizmin ne demek olduğunu çok geç anlamış ve bir ayinde Nazilerin Kilisesine karşı giriştikleri hareketi suçlamıştı.

lindi. Bu adın kullanılması, bu ülkeyi Almanya'ya karıştıran intikamcı Avusturyalı tarafından yasaklandı. Avusturya'nın eski adı olan *Oesterreich* kaldırıldı, Avusturya Ostmark oldu; sonra bu ad da kaldırıldı, ülke Berlin'den yönetilen *Gaue*'lere (bölgelere) bölündü. Bunlar kabaca, tarihteki Tirol Salzburg, Styria ve Carinthia gibi *Laender*'lerin karşıtlarıydı. Viyana Almanya'nın sadece şehirlerinden biri, gittikçe önemini yitiren bir taşra bölge yönetim merkezi oldu. Günün diktatörü, eski Avrupalı aylak, kendi anayurdunu dünya haritasından silmiş, bir zamanların şaşaalı başkenti, son kalan güzelliğini ve önemini de yitirmişti. Avusturyalılar arasında elbette ki bir hayal kırıklığı olacaktı.

İlk birkaç hafta Viyanalı Naziler Almanya'da gördüklerimden daha kötü işler yaptılar. Her yanı bir sadizm dalgası kaplamıştı. Yahudi erkek ve kadınlarının, günlerce, kaldırımlara yazılmış olan Schuschnigg yazılarını sildikleri, kanalizasyon yollarını temizledikleri görüldü. Başlarında duran ve kendileriyle alay eden hücum taburları önünde yerlerde çalışırlarken kalabalık çevrelerine toplanıyor, onlara hakaret ediyordu. Sokaklardan gelip geçen yüzlerce Yahudi erkek ve kadın toplanıyor, S.A. ve S.S.'lerin kaldıkları kışlaların apteshanelerini temizlemeye götürülüyordu. On binlerce Yahudi hapse atılmıştı. Malları ya müsadere edilmiş, ya çalınmıştı. Ben kendim, Plosslgasse'de oturduğum apartman dairesinden, yanımdaki Rothschild konağından S.S.'lerin araba araba gümüşler, halı, tablo ve daha bir sürü yağma edilmiş eşya taşıdıklarını görüyordum. Baron Louis Rothschild'in kendisi ise çelik eşya fabrikalarının tümünü Hermann Goering İşletmelerine devrederek Viyana'dan kaçmanın yolunu bulmuştu. Savaş başladığı sırada, şehirde yaşayan 180.000 Yahudiden belki yarısı bütün varlıklarını Nazilere haraç olarak verdiler de başka ülkelere göç etmek imkanını buldular.

İnsan özgürlüğü üzerinde yapılan bu kârlı ticareti, Heydrich'in S.S.'lere kurdurduğu "Yahudi Göçmenlik İşleri Ofisi" adındaki özel örgüt yönetiyordu. Bu örgüt Yahudilere ülkeden çıkma izni veren tek büroydu. Baştan sonuna kadar Karl Adolf Eichmann adında, Hitler'in hemşerisi Avusturyalı bir Nazi tarafından yönetilen bu örgüt, yavaş yavaş bir göçmen bürosu olmaktan çıktı; çoğu Yahudi olmak üzere dört milyondan fazla insanı ortadan kaldıran ve öldüren bir örgüt haline geldi. Himmler ile Heydrich de *Anschluss*'un ilk haftalarında Avusturya'da bulunmalarından yararlanarak, Tuna kenarında Enns yakınlarında

bulunan Mauthausen'de çok büyük bir toplama kampı kurdular. Binlerce Avusturyalıyı Almanya'daki kamplara göndermeye devam etmek oldukça zor bir işti. Himmler Avusturya'nın kendisine göre bir kampa sahip olması gerektiğine karar vermişti.Nazi Almanyası çökmeden önce bu kampta Avusturyalı olmayanların sayısı yerlilerin sayısından çoktu. Mauthausen kampı Alman kampları içinde resmen öldürülenlerin sayısı bakımından (doğudaki *imha* kampları buna dahil değil) rekor kırmıştır. Kampta altı buçuk yıl içinde 35.318 insan öldürülmüştür.

Himmler ve Heydrich'in yönettiği Gestapo terörüne rağmen yüzlerce ve binlerce Alman Avusturya'ya akın ediyor, yıllardan beri Almanya'da bulamadıkları yemeklerini yemek, Avusturya'nın eşsiz dağ ve göllerinde pahalı bir tatil geçirmek için bol bol mark harcıyorlardı. Alman iş adamlarıyla bankacıları da, malları ellerinden alınan Yahudilerle Nazi düşmanlarının işletmelerini hemen hemen bedavaya kapatmak için Avusturya'ya dolmuşlardı. Avusturya'ya düşen güleryüzlü ziyaretçiler arasında eşsiz Dr. Schacht da vardı. Hitler'le çatışma halinde olduğu halde Alman kabinesinde hâlâ bakandı (sandalyesiz) ve hâlâ *Reichsbank*'ın başkanıydı. *Anschluss*'tan ötürü de çok sevinmişti. *Reichsbank* adına Avusturya Milli Bankası'nı devralmak üzere plebisiti bile beklemeden Viyana'ya gelen Schact, 21 Mart'ta Avusturya Bankası'nın memurlarına bir demeç verdi. Hitler'in birliği gerçekleştirmek için kullandığı usulleri eleştiren dış basınla alay ederek bu usulleri açık açık savundu ve *Anschluss*, "Dış ülkelerin bize karşı yaptıkları sayısız ihanetlerin ve zorbaca hareketlerin sonucudur," dedi.

> "Tanrıya şükredelim ki... Adolf Hitler bir Alman irade ve düşünce birliği yarattı. Bu birliği, yeniden güçlendirilen Wehrmacht ile destekledi ve sonra Almanya ile Avusturya arasındaki iç birliğe dış bir şekil verdi...
>
> Bütün kalbiyle Adolf Hitler'den yana olmayan bir tek kişi için bile aramızda gelecek yoktur... Reichsbank her zaman için Nasyonal Sosyalist kalacaktır, yoksa ben bankanın başından çekilirim."

Bu sözlerden sonra Dr. Schacht Avusturyalı memurlara "Führer'e bağlı kalacaklarına ve ona itaat edeceklerine" dair yemin ettirdi.

"Bu yemini bozan namussuzdur!" diye bağırdıktan sonra dinleyicileriyle birlikte üç kere *"Sieg Heil!"* diye haykırdı.[42]

Bu arada Dr. Schuschnigg de tutuklanmış ve çok kötü bir mua-

meleye tabi tutulmuştu. Bunların Hitler'in talimatı dışında yapıldığına inanmak zordur. 12 Mart'tan 28 Mayıs'a kadar evinde tutuklu kaldı. Bu sırada Gestapo çok bayağı yollara başvurarak kendisini uykusuz bıraktı. Sonra Schuschnigg'i Viyana'da Hotel Metropol'de çalışan Gestapo karargahına götürdüler; Schuschnigg on yedi ay beşinci katta küçük bir odada kapalı kaldı. Burada S.S.'lerin odaları, lavaboları, bulaşık kapları ve apteshaneleri kendi havlusuyla ona temizlettirildi; Gestapo'nun aklına gelen daha bir sürü ayak işleri yaptırıldı. Başbakanlıktan düşüşünün birinci yıldönümünde, 11 Mart'ta, otuz kilo kaybetmiş olduğu halde, bir S.S. doktoru sağlık durumunun çok iyi olduğuna dair rapor verdi. Bundan sonra gerek hücre hapsinde, gerekse Dachau ve Sachsenhausen gibi en kötü Alman toplama kamplarının "yaşayan ölüleri" arasında geçirdiği yıllar Dr. Schuschnigg'in kendi yazdığı kitapta uzun uzadıya anlatılmıştır.*

Tutuklanmasından az sonra, eski Kontes Vera Czernin'le vekaletname vererek evlenmesine izin verildi. Kontesin ilk evliliği bir dini mahkemece iptal edilmişti.** Savaşın son yıllarında, bir ara, 1941'de doğan çocuğunu da yanına alarak Schuschnigg'in bulunduğu kamplarda yaşamasına izin verildi. Bu hapishane kabusundan karı-kocanın sağ kurtulmaları bir mucizedir. Savaşın sonuna doğru Hitler'in hışmına uğrayan daha başkaları da aralarına katıldı: Dr. Schacht, eski Fransız Başbakanı Leon Blum, Madam Blum, Papaz Niemoeller, birçok yüksek rütbeli subaylar, Prens Mafalda, Prenses Mafalda Victor Emmanuel'in karşı tarafa geçmesine kızan Hitler'in öfkesine kurban gitti ve 1944'de Buchenwald'de S.S.'ler tarafından öldürüldü.

Doğudan ilerleyen Amerikalıların kurtarılmamaları için alelacele Dachau kampından alınarak güneye götürülen ünlü mahkumlar 1 Mayıs 1945'te Güney Tirol dağlarındaki yüksek bir köye vardılar. Gestapo subayları, Himmler'in emri gereğince, Müttefiklerin eline düşmeden öldürülecek olanların listesini Schuschningg'e gösterdiler. Schuschningg listede kendisiyle karısının adını "çok açık bir şekilde" gördü. Moralleri büsbütün bozuldu. Bu kadar dayan... sonra da, son dakikada öl!

Bununla birlikte Schuschnigg, 4 Mayıs'ta güncesine şunları yaza-

* Austrin Requiem.

** Bu sırada Schuschnigg de duldu.

bildi:

"Bugün öğleden sonra saat ikide alarm verildi! Amerikalılar geliyor

Bir Amerikan birliği oteli zaptetti.

Serbestiz!"

Hitler bir tek silah patlatmadan ve askeri bakımdan kendisini ezebilecek güçte olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın hiçbir müdahalesiyle karşılaşmadan, yedi milyon insanı Almanya'ya katmış ve gelecekteki planları için büyük önem taşıyan stratejik bir durum elde etmişti. Şimdi orduları yalnız Çekoslovakya'yı üç yandan kuşatmış olmuyorlar, aynı zamanda, Güneydoğu Avrupa'nın kapısı olan Viyana'yı da ellerinde bulunduruyorlardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun başkentliğini yapmış olan Viyana, yıllardan beri Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın ulaşım ve ticaret merkeziydi. Bu merkez şimdi Almanların eline geçmişti.

Ama Hitler için en önemli olanı, İngiltere ile Fransa'nın kendisini durdurmak için parmaklarını bile oynatmak niyetinde olmadıklarını anlamış olmasıydı belki de. Chamberlain, Hitler'in Avusturya'da yaptığı oldu-bitti konusunda Avam Kamarası'nda 14 Mart'ta bir demeç verdi ve Londra'daki Alman Elçiliği Avam Kamarası'ndaki tartışma üzerine Berlin'e durmadan acele telgraflar yağdırdı. Hitler'in korkacağı çok bir şey yoktu. Chamberlain şöyle demişti: "Katı gerçek şudur ki, (Avusturya'da) fiilen olup bitenleri hiçbir şey durduramazdı. Çünkü bu ülkeyle (İngiltere'yle) öteki ülkeler zor kullanmaya hazır değillerdi."

İngiliz Başbakanının yalnız zor kullanmak değil, Almanya'nın gelecekteki hareketlerini durdurmak için de öteki Büyük Devletlerle işbirliği yapmak niyetinde olmadığını Hitler çok iyi anlamıştı. Sovyet Hükümeti 17 Mart'ta, yeni Alman saldırılarını önlemek için alınacak tedbirleri konuşmak üzere Milletler Cemiyeti içinde ya da dışında bir devletler konferansının toplanmasını teklif etti. Chamberlain böyle bir teklifi soğuk karşıladı ve 24 Mart'ta Avam Kamarası'nda açıkça reddetti: "Böyle bir hareketin kaçınılmaz sonucu," dedi, "ayrı ayrı milletler grubunun kurulması eğiliminin artması olacaktır ki bu da... Avrupa barışının geleceğine aykırı düşer." Chamberlain'in Roma-Berlin Mihverini, Almanya, İtalya ve Japonya arasında imzalanmış olan Anti-Komintern Paktı küçümsediği ya da bu anlaşmaları ciddiye almadığı anlaşılıyordu.

Chamberlain aynı konuşmada hükümetinin bir kararını daha açıkladı. Bu karar herhalde Hitler'i daha çok memnun edecekti. Çekoslovakya'nın bir saldırıya uğraması halinde, İngiltere'nin yardıma koşacağına dair bir garanti vermesi fikrini de, Fransız-Çek paktı gereğince üzerlerine almış bulundukları taahhütleri Fransızlar yerine getirmeye çağırıldıkları takdirde İngiltere'nin Fransa'ya yardım etmesi teklifini de, açıkça reddetti. Bu açık demeç Hitler'in işini çok kolaylaştırdı. Yeni bir kurbanın üzerine saldırdığı zaman İngitere'nin buna seyirci kalacağını artık biliyordu. İngiltere seyirci kalır da Fransa kalmaz mıydı? Hitler'in bundan sonraki aylar içinde yazdığı gizli yazılardan anlaşıldığı gibi, bundan da emindi. Fransızlar ilk olarak harekete geçmedikleri takdirde, Rusların Fransız ve Çeklerle imzalamış olduğu paktlara göre, Sovyetler Birliği'nin Çeklerin yardımına koşmak zorunluğunda olmadığını da biliyordu üstelik. Planlarını hemen uygulamaya sokmak için ihtiyacı olan her şey bunları öğrenmekten ibaretti.

Hitler, *Anschluss* başarısından sonra, çekingen Alman generallerinin kendisini engellemeyeceklerini tahmin ediyordu. Ama bu konuda ufak bir şüpheye düştüğü an, Fritsch olayını sonuçlandırmak suretiyle onları da yerlerinden atabilirdi.

Yukarıda gördüğümüz gibi, General Von Fritsch'in homoseksüellik suçundan bir askeri şeref mahkemesi önünde yapılacak duruşmasının başlayacağı gün, Martın 10'unda, Feld-Mareşal Goering ile Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanları Avusturya işi dolayısıyla ortaya çıkan daha acele sorunları çözmek üzere Hitler tarafından çağrılmışlar, bu yüzden mahkeme birdenbire ertelenmişti. Mahkeme 17 Mart'ta yeniden başladı. Ne var ki, bu arada geçen olaylar mahkemenin havasını değiştirmişti. Birkaç hafta önce, yüksek rütbeli generaller Himmler ile Heydrich'in Fritsch'e oynadıkları inanılmaz oyunu askeri mahkemede açıkladıkları zaman, düşük Başkomutanlarının yalnız ordudaki eski yerini almakla kalmayacağına böyle bir durumun S.S.'leri, belki de Nazi Almanyasını, hatta Adolf Hitler'i bile sarsacağına inanıyorlardı. Boş bir umuttu bu! Hitler, yukarıda anlattığımız gibi, 4 Şubat'ta silahlı kuvvetlerin komutasını kendi eline almakla ve Fritsch ile çevresinde bulunan generallerden çoğunu görevlerinden atmakla eski subay grubunun çanlarına ot tıkamıştı. Şimdi de bir tek silah patlatmadan Avusturya'yı ilhak etmişti. Bu şaşırtıcı zaferden sonra Almanya'da, Eski gene-

raller arasında bile, kimsenin General von Fritsch'i fazlaca düşündüğü yoktu.

Gerçi Fritsch çarçabuk "iadei itibar" etti. Şantajcı eski sabıkalı Schmidt, mahkemede büyük bir yargıç pozunda oturan Goering'in sert bakışları karşısında hemen çözüldü ve kendisinin Gestapo tarafından ölümle tehdit edildiğini, General von Fritsch'i suçlu göstermediği takdirde öldürüleceğini -bu tehdit birkaç gün sonra yerine getirildi-, Fritsch adı ile, kendisinin fiilen homoseksüellik şantajı yaptığı Rittmeister von Frisch adı arasındaki benzerliğin bu dalavereye vesile olduğunu itiraf etti. Ne Fritsch, ne ordu, Gestapo'nun bu işteki gerçek rolünü, ya da yanlış suçlar isnat eden Himmler ile Heydrich'in kişisel sorumluluklarını açıklamak için hiçbir teşebbüste bulunmadılar. İkinci gün, yani 18 Mart'ta, mahkeme beklenen kararı verdi: "Sanığın suçlu olmadığı anlaşılmış, beraatine karar verilmiştir."

General von Fritsch şahsen temize çıkmıştı; ama ne o eski komutanlık görevine dönebildi, ne de ordu, Nazi Almanyasında az çok bağımsız olan eski durumunu bir daha elde edebildi. Duruşma gizli yapıldığı için halkın duruşmadan ve duruşmayla ilgili sorunlardan haberi yoktu. Hitler 25 Mart'ta Fritsch'e bir telgraf çekti ve "sağlığını yeniden kazanmış" olmasından ötürü kendisini tebrik etti. O kadar.

Mahkemede Himmler'i suçlamaktan çekinen düşük General, son bir jest daha yaptı. Gestapo şefini düelloya çağırdı. General Beck'in kendisi tarafından ve eski askeri şeref kanunları'na tamamiyle uygun olarak kaleme alınan teklif, S.S. liderine sunulmak üzere ordunun en yüksek subayı olması dolayısiyle General von Rundstedt'e verildi. Ama Rundstedt'in ödü koptu, mektubu haftalarca cebinde gezdirdi, sonra da unuttu gitti.

General von Fritsch ve davası az sonra Almanya'nın hayatından silindi. Fritsch'in davası neydi? Dostlarından Barones Margot von Schutzbar'a Aralık ayında yazdığı bir mektup birçok generaller gibi, onun da içine düşmüş olduğu romantik şaşkınlığın güzel bir örneğidir.

"Führer'in son yıllardaki tartışma kaldırmaz başarılarına rağmen, birçok kimselerin geleceği daha büyük bir korkuyla bakmaları gerçekten gariptir...

Savaştan az sonra, yeniden eski gücümüzü kazanabilmemiz için Almanya'nın üç alanda zafere ulaşması gerektiği sonucuna varmıştım:

1. İşçi sınıfına karşı yapılan savaş. Hitler bunu kazandı.

2. Katolik Kilişesine, daha doğrusu Roma Kilisesine karşı yapılan savaş.

3. Yahudilere karşı yapılan savaş

Şimdi biz bu savaşların ortasındayız ve bunların içinde en zor olanı Yahudilere karşı açılmış olan savaştır. Herkesin bu kampanyanın zorluğunu anlayacağını umuyorum."[43]

Karanlık savaş bulutları ufukta görülmeye başladığı sırada, yani 7 Ağustos 1939'da, Baronese şunu yazıyordu: "Benim için ne barış, ne savaş, ne de Hitler Almanyasında bir yer var. Savaşa kendi alayımla birlikte ölüme hedef olmaya gideceğim; evde oturamam."

Dediğini de yaptı. 11 Ağustos'ta, eski alayı 12'nci Topçu Alayına albay tayin edildi. Bu yalnızca bir şeref mevkii idi. 22 Eylül 1939'da, kuşatılmış Varşova önünde bir Polonya makineli tüfeğinin hedefi oldu ve dört gün sonra Berlin'in soğuk, yağmurlu, karanlık bir sabahında, güncelme göre başkentin en kasvetli bir gününde, büyük bir askeri törenle gömüldü.

Hitler yirmi ay önce Fritsch'i Alman Ordusu Başkomutanlığından atmakla, gördüğümüz gibi, Almanya'da muhalefetin son kalesi olabilecek bir zümreye, yani eski geleneksel ordu subayları sınıfına karşı tam bir zafer kazanmıştı. Şimdi de 1938 baharında, Avusturya'da yaptığı akıllıca darbe ile ordudaki yerini daha da sağlamlaştırıyordu. Çünkü cesur bir lider olduğunu, dış politikada ancak kendisinin karar verebileceğini, ordunun görevinin yalnızca kuvvet ya da kuvvet tehdidi sağlamaktan ibaret bulunduğunu ispat etmişti. Bundan başka, bir tek adam bile harcamadan Çekoslovakya'yı askeri bakımdan savunulmaz bir duruma getirmiş, böylece orduya stratejik bir kazanç sağlamıştı. Zaman kaybedilmeden yararlanılmalıydı bundan. 21 Nisan'da, yani Avusturya'da Nazi plebisiti yapıldıktan on bir gün sonra, Hitler Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanı General Keitel'i yanına çağırdı: Yeşil Durumu konuşacaktı.